

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ANI

Kıldan ince kılıçtan keskince

GÜLRİZ SURURİ

ANI

Kıldan ince kılıçtan keskince
GÜLRİZ SURURİ

DK

DK
DOĞAN
KİTAP

**Kıldan İnce
Kılıçtan Keskince**

KILDAN İNCE KILIÇTAN KESKİNCE

Yazan: Gülriz Sururi

Yayın hakları: © Doğan Kitapçılık AŞ

1. baskı / Milliyet Yayınları, 1978

2. baskı / Altın Kitaplar, 1983

3. baskı / aralık 2002 / ISBN 975-293-063-8

Bu kitabın 3. baskısı 2 000 adet yapılmıştır.

Kapak ve kitap tasarımı: DPN Design

Kapak illüstrasyonu: Duygu Sağıroğlu

Baskı: Altan Matbaacılık AŞ

Kitaba katkılarından dolayı **Milliyet** gazetesine teşekkür ederiz.

Doğan Kitapçılık AŞ Hürriyet Medya Towers, 34544 Güneşli-İSTANBUL

Tel. (212) 677 06 20 - 677 07 39 Faks (212) 677 07 49

www.dogankitap.com

www.dk.com.tr

Kıldan İnce Kılıçtan Keskince

Gülriz Sururi

“... Gül dibine gel hanım...”

İhtiyar adam seslendi kar beyazı köşkün dantel gibi oylum oylum süslü üst kat penceresine doğru. Bir eli bastonunda, belini zorla doğrultmaya çalışıp yukarı yukarı uzanarak.

– Gül Hanım, Gül Hanım gül dibine gel hanım, dedi. Hadi gel artık gülüm benim, şiirim, manzumem, gül yüzlüm, gülgülü kerrakelim, kömür gözlüm, kumral kâküllüm, üzme artık dedeni.

Gül Hanım birden başını sarkıtıverdi tentene gibi süslü, oymalı pencereden.

– Efendim dedeciğim, dedi.

Kirloz kâkülleri, sıskacık yüzünü örtüyordu handiyse. Çıkık elmacık kemiklerinin üzerinde, kömür gibi kara gözleri kocaman kocaman bakıyordu aşağıya.

– Şimdi, şimdi geliyorum.

Ve fırladı birden. Geceliğini çıkarıp entarisini giyerken, virajlar alarak odanın içinde, hem yatağını örtüyor, hem geceliğini sandığa tıkiyordu aynı anda.

Kocaman odanın bir köşesinde bir yatağı ve tam karşı duvara dayalı eski bir çeyiz sandığından başka hiçbir şeyi yoktur Gül Hanım'ın. Çeyiz sandığında vaktiyle yaşlı bir akraba hanımın uğur getirsin diye ya da âdet olduğu için koyduğu ipek, pembe jarse bir kadın külotu, konduğu günkü gibi yamyassı sırtır her keresinde Gül Hanım'a. Ve Gül Hanım'ın boş çeyiz sandığı dışında hiçbir şeycikler yoktur odasında, aynası bile yoktur. Gül Hanım bütün eksikleri arasında en çok aynasının olmamasına dertlenir. Çünkü çok sever aynalara bakmayı, aynalarda kendini seyretmeyi. Evet, doğrusu en çok kendini seyretmeyi severdi Gül Hanım. Aynaya bakarken, hemen her zaman çatık duran kollarının arasını düzelter, hep sıkılmış kapalı duran dudakları aralanır, dişleri görünürdü.

Öyle severdi ki aynaları Gül Hanım, genellikle hoşlandığı kişileri bile aynalardan seyrederdi. Bu hoş bir alışkanlık olmuştu onun için, eline geçen güzel şeylere bile aynadan bakmak. Bir çiçek mi kopardı bahçeden, hemen eve koşar, siyah sedef şüslü konsolun aynasında, onu iki eliyle sımsıkı tutar, sağa sola çevirip her yanını aynadan incelerdi.

Gül Hanım sıska bacakları birbirine dolanarak ahşap merdivenlerden bir solukta indi alt kata. Her aynaya bir selam verip gü-lücükler dağıtarak.

Eteklerinin uçları düzgün mü diye sandalyenin üstüne çıkıp, aynada kloş pembe ipek ve bal peteği işlerle süslü, ama lekeler, sökükler ve ufak yırtıklarla dolu elbisesini çekiştirip düzelterek bahçeye attı kendini.

Kaşlar gene çatık ve dudaklar kısılmış. Dedesi, rengârenk çiçekler arasında kartpostal gibi duruyordu. Beyaz saçları, her gün giydiği tertemiz siyah elbisesi, kocaman güzel elinde tuttuğu bastonuyla. Bahçedeki ulu çınar, çam ve okaliptüs ağaçlarının arasından güneşin taze ışıkları, özen gösterilmiş bir film ışığı gibi, siyah ince gövdesine düşüyordu. Dizlerine kadar uzanan yaban otları ve renkli kır çiçekleri arasında kartpostal gibi duruyordu dedesi, tıpkı kartpostal gibi.

Gül Hanım'ı görünce, güzel yüzü ışıdı birden.

– Gül Hanım, Gül Hanım gül dibine gel hanım, dedi.

Gül Hanım, hemen dedesinin çiçekler gibi kokan, buruşuk ama lezzetli yanaklarına birer öpücük şaplattı. Bir tane, bir tane daha. Çok severdi dedesini öpmeyi, zaten herkeslerin içinde en çok dedesini severdi.

Dedesi hastaydı, çok uyurdu. Uyumadığı zamanlarda kapalı dururdu odasının kapısı. Odasının açık olduğu zamanlar, sabahın erken saatleriyle akşamın alacakaranlığıydı.

Kalamış'tan yoğurtçu geçerken, dedesi de odasına çekiliverirdi sessizce. Herkesle sofraya oturmazdı, tanisiyonu vardı. Her sabah bu yüzden aç karnına birkaç diş sarmısak yutardı. Eğer Gül Hanım yoğurtçuyu çağırmakla, yoğurt almakla görevlendirilmişse, dedesini ertesi sabaha kadar göremezdi artık. Ama uyanık olduğu, hele odasından çıktığı zamanlar, dedesi için varsa Gül Hanım yoksa Gül Hanım.

Gül Hanım dedesinin yanaklarına iki öpücük şaplattı tekrar.

Dedesi, “Annen de böyle öperdi beni” dedi. “Her şeyin gibi öpücüklerin bile çekmiş annene”

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Gül Hanım, hemen dedesinin dizlerine tırmandı. Kucağına iyice

Dedem Nazif Sururi, Şûrayıdevlet reisi iken.

yerleşip ayak ayak üstüne attı. Dedesi bu oturuşunu da annesine benzetirdi çünkü. Ellerini boynuna dolayıp burnunu dedesinin kulağının arkasına soktu.

– Nınnım, dedi. Caaanım nınnım. Ne zaman dönecek annem?

– Acele etme, dedi sakın sakın. Acele etme nınnım. Almanya’da plak doldurmak kolay iş mi, Gül Harım? Elbette uzun sürecek; iyi işler çok zaman alır. Hem galiba bir değil de birkaç plak birden dolduracakmış. Herhalde yakında haber alırız ondan. Sen şimdi bana yardım et de şu otları ayıklayalım bakalım caaanım nınnım.

Beş-altı yaşlarında anca vardım o zamanlar. Kalamış’ta tramvay yolundan denize kadar set set inen güzel bahçemizin ortasına pasta gibi oturmuş beyaz köşkün içinde sekiz kişi yaşırdık. İki kadın, altı erkekten oluşurdu bu aile. İki kadından biri yetmiş yaşındaki babaannem, ikincisi ise beş altı yaşlarındaki Gülriz.

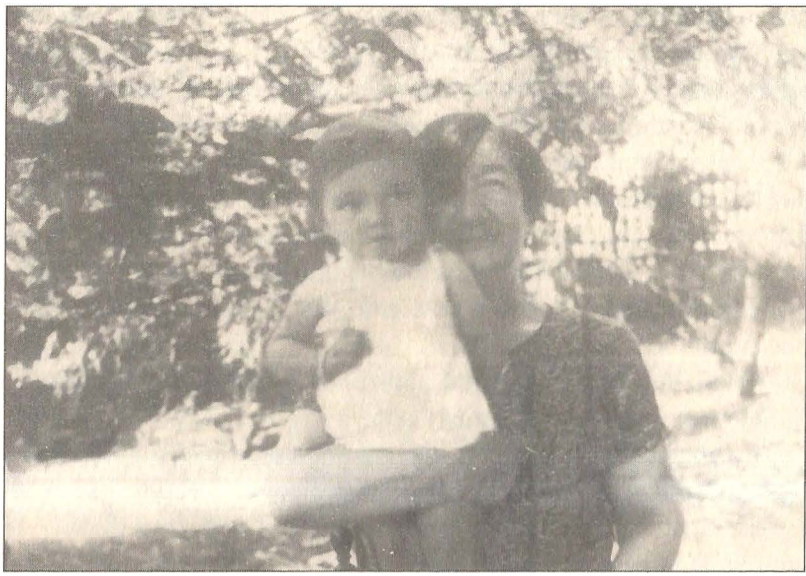
Dedem eski Şûrayıdevlet azalarından Nazif Sururi Bey’in elde kalan son serveti idi bu köşk.

Eşi Faika Hanımefendi'den altı evladı olmuştu. Bir kız, beş erkek. Manzume ismindeki kız on altı yaşında ince hastalıktan ölmüş. Sonra sırayla Yusuf Sururi: Bibili Amca, Osman Sururi: hukukçu (tek tiyatrocı olmayan amcam), Celal Sururi: komik amca, Lütfullah Sururi: Altınbaş Lütfullah. Yani babam. Ve kazandı-bi Ali Sururi Amcam.

Doğduğum ve içinde ancak yedi yaşına kadar yaşayabildiğim o güzel ev, güzel bahçe, bahçenin içindeki selamlık, mutfak, kullanılmayan bu eski mutfakta raflara sıralanmış boy boy bakırlar, gene boy sırasına göre dizilmiş mermer havanlar, bahçedeki yabancı otlar bürümüş susuz havuz –ki benim oyun alanımdı– anılarımdan hiçbir zaman silinmedi. Unutamayacağım resimler bunlar.

Sanırım on yedi on sekiz odası vardı üç katlı köşkün. Alt katta iç içe salonlarda kadife ve sırmalı koltuk takımları vardı. Kocaman aynalarla süslü sedef kakmalı konsollar, beyaz lake üzerine altın varak işlemeli ayna. Kadife ve ipek perdeler, sedefler, altın yıldızlar, mermer masalar, hafif çatlakları olan boyumdan büyük Çin vazoları, alt katta ilk aklıma geliveren eşya parçaları. Ancak ne bir halı, ne de sağlam bir antika vazo ya da gümüş parçası hatırlayamıyorum. Hepsi anılarım başlamadan satılmış olmalı. Gene de alt kattaki salonlar, yemek odası, kadife üstüne altın işlemeli perdeleriyle çok görkemliydi ilk gören için. Üst kata yabancılar giremeyeceği için olacak, satışlar oradan başlamıştı sanıyorum.

Herkesin bir yatak odası vardı üst katta ve her odanın bir kişiliği. Ancak her odanın birleştiği tek nokta, az eşyalı oluşlarıydı. Deniz tarafına bakan büyük odalardan biri dedemindi. Daha doğrusu, sanırım önceleri babaannemle paylaşırdı bu odayı. Sonra babaannem, o odanın karşısındaki daha küçük bir odaya geçmişti. Ama tuvalet masası ve onun üzerindeki lacivert bohem altın işlemeli tuvalet takımı, dedemin odasında dururdu hâlâ. İki kişilik büyük ceviz karyolada dedem yatardı, bir sürü yastık arasında. Gene güzel bir eski yazıhane hatırlıyorum, iki pencere ortasında, bu odayı süsleyen. Gardırop, yani aynalı büyük ceviz dolap ve cam kapılı kitaplık sevdiğim eşyalar arasındaydı. Unutamadığım ikinci oda babamın odasıydı. Basit bir somya üzerinde bir yatak. Duvara çivilerle asılı bir sürü elbise. Üzerlerine eski bir çarşaf örtülmüş. Yerde elbisele-
rin altında on çift kadar ayakkabı, hepsi birbirinden güzel ve hepsi yepyeni ve başkaca eşya yoktu odada. Çöp bile. Çünkü babam bir yıldır Beyoğlu'na göç etmişti gerekli eşyalarını alıp. Sanırım göz boyarcasına odayı dolduran giysiler eski, kullanmadığı şeylerdi. Çünkü onlar hep orada durdu ve babam onlara elini sürmedi bir daha.

Kalamış'taki köşkün bahçesinde Gül Hanım babaannesinin kucağında.

Babaannemden ikide bir bolca dayak yedim ve pek çok çocuk gibi "Ah" derdim, "bir ölsem şimdi, bir ölsem de babaannem, 'Ah benim yüzümden öldü' diye saçlarını yolsa. Amcalarım, babam onu hiç affetmeseler. Dedem de hayata küsüp arkamdan intihar ederdi zaten. Oh olsun, beter olsun, öleceğim işte." Ve ağlayarak kendimi babamın odasına atardım. Ya bir elbisesine ya bir ayakkabısına sarılır, "Babacığım kurtar beni, kurtar" diye ağlaya ağlaya uyur kalırdım odada. Babaannemin bir kulağı ağır işitir, bir gözü ise hiç görmezdi. Sarurım 65 yaşına kadar, mutfığa, ancak emir vermek için girmişti. Şimdi ise evin yemek sorunu her şeyiyle onun omuzlarındaydı. Babaannem, çocuklarını da misafiriğe gittiğinde sevdiği akraba ahabap çocukları kadar görmüştü onları büyütürken. Lala, dadı ve Fransız matmazeller bakmıştı çocuklara. Sarurım gerçek anlamda bakmak zorunda kaldığı ilk çocuk ben oldum.

Yusuf Amcamın odasında yatağı dışında, yeşil çuha örtülü bir yazhane ve mahalle marangozuna yaptırılmış, boyalı, ucuz tahta kitaplıklar vardı. Bir sürü de Fransızca, eski Türkçe, yeni Türkçe kitap.

İlk okuduğum kitap, bu kitaplıktan gizlice yürüttüğüm bir oyun olacaktı. Geceleri gizlice tekrar tekrar okurdum. Oyundaki Moğollar, Moğolların örf ve âdetleri, giyinişleri, yaşayışları, içkileri, yemekleri beni başka dünyalara götürmüştü.

Yusuf Amcamın odasında, hiç kimsenin odasında olmayan küçük uğurlar, incik boncuk, resim gibi şeyler kitaplığını ve yazıha-

nesini süslerdi. Bana bir kumbara almıştı Yusuf Amcam. Her sabah uyanınca dedemden başlayarak, yaş sırasına göre hepsinin odasına girip el öper, "Sabahı şerifler hayırlı olsun" der ve kumbaramı uzatırdım. Dedem ve Bibili Amcam sarı birer beşer kurşluk atarlardı kumbarama. Yusuf Amcam pantolonunun sağ cebinde şingır şingır eden bozuk paralar taşırdı hep. Bu yüzden ona Bibili Amca derdim. Yani paralı amca. Sonra Celal Amcamın odasına giderdim. Yatakta karşılardı beni çoğu zaman, garip jimnastik hareketleri yaparak. Önce biraz çimdik çimdik makarna oynardık, sonra beni öper ve sorardı:

- Söyle bakalım Gül Hanım, dünyanın en büyük komiği kim?
- Sensin Celal Amcacığım.

Amcalarımı hep isimleriyle çağırmaya alıştım. Karışmasınlar diye olacak.

- Peki, amcalarının en yakışıklısı, en fiyakalısı kim? derdi.
- Sensin Celal Amcacığım.
- Aferin öyleyse, derdi. Ver bakalım bir yanak.
- Amcacığım hani kumbaraya bibi atacaktık ya.
- Şimdi olmaz. Yarın ikisini birden atarız, derdi puflayarak.

Zaten rahmetli Celal Amcam, değil para, kendisinden herhangi bir şey istenince ömür boyu yanaklarını şişirip pufladı durdu. Ve gene sarırm ailede paralı ölen tek kişi oluşunu, kumbarama atmadığı beş kurşluklarla başlayan ekonomi anlayışına borçluydu.

Sonra Ali Amcamın odasına uğradım. Onu genellikle üzerinde askılı siyah yün, yüzücü mayosuyla, açık penceresi önünde lobutları, halteriyle jimnastik yaparken bulurdum. Yaz kış böyleydi bu. Sabahları jimnastik yapar ve babaannemin özel olarak hazırladığı pehlivan işi etli metli kahvaltıyı yiyip aynada geniş omuzları, ince beliyle günün modasına uygun, gerçek bir üçgen oluşturan gövdesine bakarak epey vakit geçirdikten sonra İstanbul'a, konservatuvara giderdi elinde notaları; hiç dışarıda vakit geçirmeden, eve hemen dönen tek aile üyesi oydu. Gelir gelmez soyunur, ayağına eski bir pantolon geçirip deniz kenarına koşardı. Evimizin önü denizdi. Kalamış'ın kirlenmemiş altın kumlu denizi. Ve bu kıynun bahçenin önü olan 100-150 metre kadarı özel plajımızdı. Ali Amcam orada en yakın arkadaşı Kuvvet Orhan'la kayık yapardı.

Derme çatma kazağın üzerindeki 3-4 metrelik kayık bana o zamanlar transatlantik gibi görünürdü. Ve Kalamış'taki köşkte en tatlı dakikalarım, en mutlu anlarım babaannemden izin koparıp onların yanına indığım dakikalardı.

Benim tüm çocukluğumda saatler, günler geçmek bilmezdi; da-

kikaları düşünmeden geçirdiğim anlarsa, deniz kenarında Ali Amcam, Hidayet Reis, Kuvvet Orhan (Akra) ve bazen de Belig Selönü'nün katıldığı yelken, deniz, rüzgâr, balık, olta, ağ, avcılık üzerine geçen konuşmaları dinlediğim anlardı.

Gölge bir köşe bulup oturturdu amcam beni, bir taşın veya bir portakal sandığının üzerine. İki elimi çeneme dayamış, dinlerdim onları. Bazen babaannemin sesiyle uyanırdım birden.

– Ali, rüzgâr çıktı, Gülriz'i eve yolla.

Amcamla göz göze gelirdik. Amcamın gözleri acımasız. Hemen eve dönmemi isterdi.

Amcalarım arasında Ali Amcama nazlanamazdım hiçbir zaman. Galiba öteki amcalarım beni fazla şımartıyorlar diye, babaannemin Ali Amcamla özel bir anlaşması vardı. Bir emri yerine getirmeyince (çünkü babaannem hiç istemezdi, hep emrederdi):

– Ali, derdi, bak Gülriz, gene falan filan.

Ve ben aile içinde bir tek Ali Amcama hayır diyemezdim, korkudan. Büyükannem yaz kış yün fanila giydirdirdi bana. Kendi de, evden deniz kenarına inerken bile, yazsa pardösüsünü, mevsim dönmüşse kalın mantosunu giyerdi. Eğer karpuz kabuğu denize düşmüşse, eline masa saatini alır, pardösüsünü giyer, ipek başörtüsünü bağlar ve “Hadi denize” derdi.

Üç dakika deniz, beş dakika güneş. Ve zavallı Gül Hanım, mayoyu giyer giymez, küçük zayıf vücudu güneşte ısınmadan, kendisini serin sularda bulunca başlardı titremeye, üç dakikayı bile bekleyemeden kendini kumlara atar, tir tir titreyerek güneşte ısınmaya çalışırdı. Titrediğini gören babaannesi, ısınmasına bile fırsat vermezdi.

– Çabuk giyin, derdi. Çabuk, zatürree olacaksın.

O zamanlar zatürree en korkulan hastalık. Zatürreeye yakalanıp da iyileşen pek az. Bu yüzden zatürree sözcüğünü ne zaman duysam hemen ardından Azrail'i hatırlardım. Hani şu elinde orak olan şirin iskeleti. Bu iki sözcük hep peş peşe resimlenir gözümün önünde.

Akşam yemeklerinde aile az çok bir araya gelirdi. Ve bitmek bilmezdi benim için bu akşam yemekleri. Sofrada en önemli konu, benim iştahsızlığım, tabakta yemek bırakmamdı. Zayıf bir çocuk olduğum için, kanlı kanlı dalaklar konurdu önüme. Ağzımda büyürdü lokmalar.

– İştahsız bir çocuk bu Yusuf Bey, derdi babaannem en büyük oğluna. Zafiyeti de var, denizde titremeye başlıyor. Denize girmemeli diyorum ama, Ali itiraz ediyor. Durmadan denizin faydaları-

nı sayıp döküyor bana, artık bıktım. Ne olacaksa olsun, gelsin babası bu işe el koysun. Yapamayacağım artık. Hiç laf dinlemez, ne söylesem yüzüme anlamazmış gibi hain hain bakar. Her söylediğimi anlıyor ve mahsus anlamazmış gibi yapıyor. Verem eder insanı bu, verem eder. Denize girmek ister sokarsın, bu sefer çıkmak ister. Huysuz efendim, huysuz, illallahü ve resuluhü.

Yusuf Amcam, önündeki karafakiye kendi eliyle koyduğu Bahçe rakısının ilk kadehini içmektedir. Sofrada sevdiği küçük piyatalara konulmuş mezelere el bile sürememiş henüz. Yelek cebinden güzel köstekli gümüş saatini çıkarır ve annesine cevap verirdi:

– Valide, ben unutmuşum, bu akşam Celal Esat (Arseven) Bey ve Süreyya Paşa ile sözümüz vardı. Hay Allah, geç bile kalmışım.

Babaannem kıpkırmızı olurdu, ama cevap vermezdi. Amcam acele rakısını yudumlayıp bir iki lokma yer, babaannemin elini öper, “Bana müsaade” deyip evden çıkarken, “Gül Hanım, yemeğini bitir muhakkak” derdi hafif bir sesle.

Benim ağzımdaki lokma daha bir büyür, çiğneme sesim bütün odadan duyulurdu sanki. Birinci lokmayı yirmi dakikada yutabilmişsem, büyük başarı. Bu kez babaannem bıraktığı yerden Celal Amcama dönerdi.

– Bir şey söylesene Celal Bey, niye susuyorsun? derdi.

Celal Amcam hemen puflamaya başlardı.

– Valide bilirsin, ben kimsenin işine karışmam, ama yarın Lütfullah’ı göreceğim, söyleyeyim gelsin, kendi gözüyle görsün. Hakkınsın valide, çocuk mesuliyetli iş, ama inatçı değildir benim kızım, değil mi Gül Hanım? Dalağını bitirsin, bak ona ne vereceğim.

Celal Amcam da ikinci kadehi acele yudumlar, ikinci yemeği ve meyveyi falan beklemezdi.

– Ben Todorî’ye kadar uzanıyorum, bakalım kimler var? der ve fırlardı evden.

İşte en zor anlardan biri gelip çatardı benim için. Babaannem bir sofradaki yarım kalmış yemeklere, bir bana, bir boş sandalyelere bir tekrar bana bakar, bakar ve:

– Ali, söyle şuna yemeğini bitirsin, derdi.

Ali Amcam o zaman gözlerini gözlerime dikerdi.

– Bak bana, derdi. Bak gözlerime, ne görüyorsun?

Aval aval bakardım yüzüne.

– Bu yemek bitecek.

Harflerin üzerine basa basa söylerdi bunları. Sahne temrinleri yapar gibi.

– Bu tabaktaki yemek bitmeden sofradan kalkmak yok.

Yusuf ve Osman amcalarım savaş yıllarında.
Bu savaşta Osman Amcam bir bacağı kaybediyor.

Ağızımda çoktan öğütölmüş duran kocaman dalak parçası, ne-dense bir türlü boğazımdan aşağıya inemezdi. Hep bir yanaktan öbür yanağa aktarır dururdum onu. Bir gün, gene ağızımdaki ye-meği bir yanaktan öbür yanağa aktarıırken, ortada, yani dudakla-rımın arasında fazla oyalamış olacağım ki, “Yuttu nihayet” diye bağırdı birisi.

Ve ben öylece kalakaldım. Bütün yemek boyunca yutmuş gibi ağızımın ortalık yerinde tuttum lokmayı. Tabii, yere eğilir gibi ya-pıp da elime çıkarana kadar. Ve işte o anda gözüme, yuvarlak ye-mek masasının altında, masarın açılıp büyümesine yarayan raf ilişti. Hemen kimseye çaktırmadan elimdekini koyuverdim. Ko-yuş o koyuş, bu benim hatırlayabildiğim ilk sahtekârlığımdır.

Artık çok başarıyla çiğniyordum soğuk, karlı dalakları. Başarıyla aktarıyordum lokmaları masarın altına. Karlı dalağımı, az pişmiş ız-gara köftemi veya ciğerimi bitirince hak etmiş olduğum öteki tabak-lara uzarabiliyor ve bayıldığım ciroz salatası, midye tavası, patlıcan kızartması gibi mezeleri büyük bir iştahla indiriyordum mideme.

– Aferin Gül Hanım, diyordu Yusuf Amcam. Bak yanaklarına renk geldi, elmacık kemiklerin örtüldü. Pek güzelleştin pırpır.

Pırpır prensesin kısaltılmışıydı. Ve Yusuf Amcam neşeli olduğu zamanlar, beni pırpır diye çağırırdı.

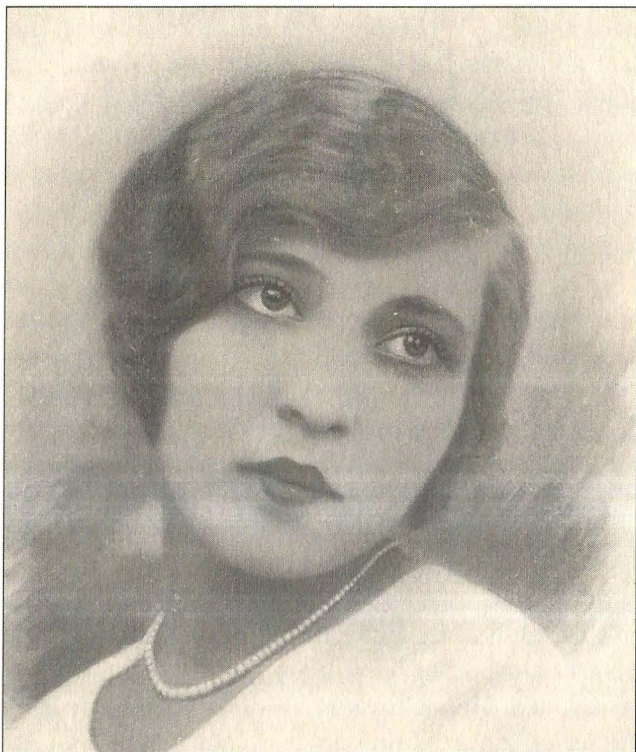
Tabaklarda yemeklerin çarçabuk bittiğini gördükçe babaannem, “Bir Ali’yi dinliyor” diyordu. “Bir onun sözünü yerine getiriyor bu çocuk ne hikmetse.”

Doğru, çünkü ben hiç kimse fark etmesin diye, her akşam sofrada aynı oyunu sürdürüyor ve sıra Ali Amcama gelip de, “Tabaktaki yemekler bitecek” emrini almadan, kutsal rafıma başvuruyordum hiçbir zaman.

Mutluluğum uzun sürmedi. Bilmiyorum ne kadar sonra, bir büyük temizlik günü eve gelen sütünnem (aşlında babamın sütüne-siydi) Ayşe Hanım, feryat figan yemek masasını devirerek herkesi masa başına topladı. Masa devrilmiş, altındaki raftan yere dökülen kurumuş, kokuşmuş yemek parçaları ve yüzlerce kurt viyıl viyıl etrafa dağılmaya başlamıştı. İşte o anda ölsem daha iyiydi. Küçük aklım yemekleri saklamayı akıl etmişti de, daha sonra onları oradan yok etmeyi düşünememişti. E, olacak artık o kadar! Muhteşem bir dayak ziyafetinden sonra, bembeyaz mermer ayak yoluna hapsedildim gene. Lavabo, yerler, duvarlar ve alaturka hela taşı mermerdi. Kalaylı bakır bir ibrik dururdu musluğun yanında, her zaman dolu olarak. Ancak kocaman ayak yolunun minicik parmaklıklı bir penceresi vardı. Ve benim boyumun erişemeyeceği kadar yüksekteydi bu pencere. İpe asılmış işlemeli iki taharet bezi ve mermer musluğun yanında duran beyaz üzerine sim işlemeli havlu hâlâ aklımdadır.

Aklımdan çıkmasına olanak yok, çünkü çok hapislik çektim. Ve ne zaman hapis cezasına çarptırıldım, kendiliğimden çıkmak isteği göstermedim. Hatta bir keresinde öyle üzgündüm, öyle üzgündüm ki... Haksız yere hapsedildiğime inancım sonsuzdu, nefret ediyordum bu kahpe dünyadan, bu dünyanın insanların. Yani Kalamış ve Fenerbahçe arasındaki dünyamdan ve yedi kişilik ailemden oluşan bu dünyanın insanlarından. Affedip dışarı çıkarmak istedikleri zaman, onlar dışarıdan asılırlardı kapıya, ben içeriden. Onlar beni affettiği an, benim cezalandırma anım başlamış demektir. Onlar dışarıdan, ben içeriden, asılır dururduk uzun süre. Ama bu oyunun galibi ben olurum genellikle. Çünkü ayakyollarında kapıların sürgüsü içeridedir.

En sonunda dedeme başvurdular; dedem, o koskoca adam, gelir kapıyı tıkatırdı.

Annem... Merakım, hayranlığım, özlemim hiç bitmeyecek.

– Gül Hanım, ben geldim, nınnım, caanım nınnım, eğer çorbamı yatağa sen getirip bitirinceye kadar karşımda oturmazsan valahi de aç kalırım, billahi de aç kalırım, derdi. Gülriz Hanım hadi, a benim caanım, servinazım, aç kapıyı dedeciğine.

Zaten dedem kapıya gelir gelmez boğazıma bir şeyler düğümlemeye başlayıverirdi. Apteshane damından, zulüm çekmekten vazgeçerdim hemen. Usulcacık sürgüyü açar, dedeme uzatırdım kapı aralığından elimi. Ve beni haksız yere cezalandıran vatan hanırlarının yüzlerine bile bakmaya tenezzül etmeden, en vakur rüyüşümle, dimdik, dedemin eli elimde, yavaş yavaş çıkardık merdivenlerden yukarı.

– Dedeciğim, annemi anlatsana azıcık, hadi ne olursun, ama ne olursun.

Dedem çok nazlanmazdı annemden söz etmek için. Benim yakarmalarından hoşlandığı için uzatırdı işi.

– Gül Hanım, derdi yastıklarının arasından hafif doğrulup, annen kömür madeninde bulunmuş bir pırlantadır. Türkiye'nin en güzel kadını, en güzel sesli primadonnasıdır. En güzel artistidir.

Annem... Rüya gibi

Aslında bugün bile, annemle ilgili anıları anımsamak için belleğimi zorlarken, bunları yaşadım mı, yoksa bana anlattılar da ben mi ölümsüz resimlerle süsledim, gerçekten bilemiyorum.

Kadıköy'de, iskeleyle Moda arasındaki dar sokaklardan birinde küçük bir ev hatırlıyorum. İlk anılarım olacak bunlar. Evde annem, sarı uzun saçları çözölmüş yatakta. Ben koynundayım. Karşıda, divanda, Melek Teyzem. (Muhlis Sabahattin Bey'in kızı, Ferdi Tayfur'un karısı.) Annemin evde gördüğüm tek arkadaşı o. Bunun doğru olduğunu ileride bir gün babamın ağzından öğrenecektim. Annem ile Melek Teyzem, ayaklarını havaya kaldırıp çıplak bacaklarını seyrediyorlar. Ayaklarına bakıyor, kıkır kıkır gülüyorlar. Annem bir beni öpücöklere boğuyor, bir Melek Teyzemin kucağına top gibi atıyor. Ben de gülüyorum. Çok seviyorum annemi, beni öpen Melek Teyze'yi, o anda kapıdan girip bu oyuna katılan babamı. Babamın odaya girmesiyle ikisi de ayaklarını saklıyorlar. Ben annemin ayak parmağını yakalayıp ortaya çıkarmak istiyorum, olanca gücümle. Gülüyorlar, gülüyorlar, gülüyoruz hepimiz.

İkinci resim: Aynı evde büyük bir mutfak. Yerler kırmızı taş. Ortada kocaman bir leğen, leğenin ortasında minicik, hasır bir Çingene sandalyesi, herhalde benim oyuncak sandalyem olacak. Üzerinde annem oturmuş, gene saçlarını dökmüş, çıplak yıkarıyor. Babam kocaman bir kazandan, maşrapayla annemin saçlarına su döküyor. Ben de leğenin kenarındaki sabunlu sularla oynuyorum.

Üçüncü resim: Dadım Rahime ve ben yollarda yürüyoruz. İstanbul'dayız, nedense gideceğimiz adresi ben çok iyi biliyorum da dadım bilmiyor, sürüklüyorum onu. Bir sürü dar sokaktan geçip kocaman bir kapının ardındaki büyük bahçenin içinden taş

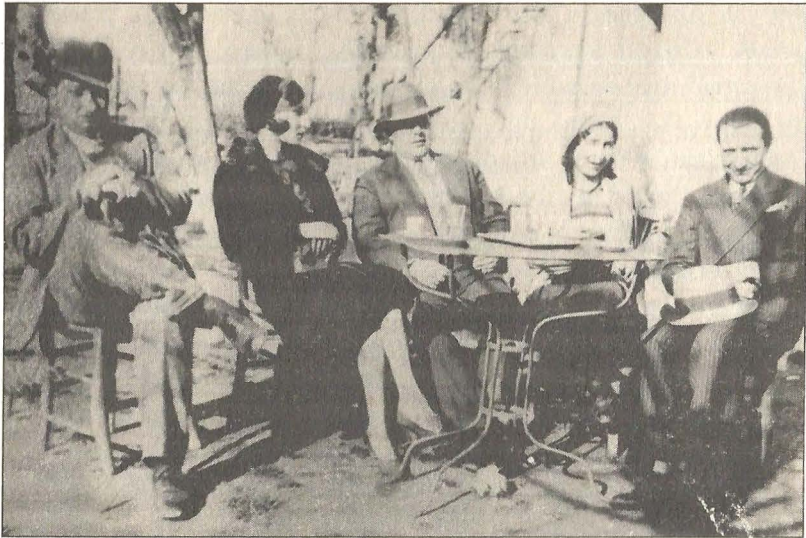
bir binaya giriyoruz. Merdivenler, merdivenler ve bir odanın kapısı açılıyor. Birileri var odada, annemi görüyorum birden insanların arasında. Babam da var; incecik babam, incecik annem. Annem gene yatakta, gene top gibi atlıyorum kucığına. Öpücüklerle boğuyor beni. Ben saçlarını çekiyorum, canını yakıyorum annemin nedense. Alıyor kucğından beni biri ansızın. Annem bir şeyler söylüyor, hiçbir kelime duymuyorum, bir tek kelime hatırlamıyorum. İşte hepsi bu.

Annemle ilgili anılarım bu kadarlık. Daha sonra annemi hatırlayıp hatırlamadığımı soranlara “Rüya gibi” diyecektim. Çok küçüktüm. Rüya gibi, anımsayamıyorum.

Annem ben üç yaşındayken öldü. Ama ben onun ölümünü ancak altı yaşında öğrenebildim. Babamın ailesi de, annemin de büyük bir başarıyla sakladılar bunu benden. Ancak, annemin ölümünü öğrendiğimi ben de uzun bir süre onlardan saklayabilmıştım. Bir gün, galiba bir parkta veya bahçede, iyi hatırlayamıyorum, anneannem, Rum bir hanımla ahabalık ediyordu. Rum hanım beni sevip okşadı, “Annesi nerede?” yahut “Ne yapıyor?” gibi bir soru sormuş olmalı ki, anneannem, “Annesi *petane*” dedi ve sözü değiştirdi.

– Anneanne, *petane* ne demek? diye tutturdum.

Rum hanım birden ağlamaya başladı, anneannem de ardından. Ve ben ancak iki sene sonra Kalamış’taki Kayıkçı Niko’ya “*Petane* nedir?” diye sorup öğrenebilecektim.

Celal Sururi, Suzan Lütfullah, Ömer Aydın, Irma Toto, Lütfullah Sururi.

Babam denizi çok seven, iyi yelken kullanan, Ticareti Bahriye son sınıf öğrencisi bir genç. Güzel yeşil ela gözleri var, altın sarısı dalgalı saçları. Kemerli bir burnu. Çok güzel dans ediyor. O zamanlar, yani 1928-30 arası, dans salonları yeni açılmış. Ve Kadıköy'de de bir tane çok moda olanı var. Devrin en seçkin kızları ve gençleri orada toplanmış, Batı dünyasına danslarla ayak uydurmaya çalışıyorlar. İlk kez tangolar, çarlistonlar, bolerolar, black-bottomlar, şimilerle birleşiyor kızlarla oğlanların elleri topluluk içinde. Kızlar babamın peşinde. Babam çok güzel dans ediyor, çok da güzel sesi var.

Annem Kadıköy Dame de Sion'a gidiyor o zamanlar. Abdülhamid'in kilercibaşısı İbrahim Efendi'nin torunu. Avukat Mahmut Refik Beyefendi ile Zeynep Hanım'ın küçük kızı Suzan. O da birçok kız gibi, evden gizli kaçarak geliyor bu dans salonlarına, arkadaşı Melek'le. Âşık oluyorlar birbirlerine Lütfullah ile Suzan, romanlardaki gibi. Ve gene tıpkı romanlardaki gibi, iki aile de evlenmelerine razı olmuyor. Cumhuriyet'le birlikte servetini kaybeden Abdülhamid yanlısı Nazif Sururi Bey, eli ekmek tutmayan oğlunun bir de çocuk yaştaki karısını eve alıp besleyecek güçte değil.

– Olmaz, önce mektebini bitir, diyorlar.

Annemin ailesi de aynı şeyi savunuyor.

– Önce mektebini bitirsin de sonra gelip kız istesin. Hem kızımız daha küçük, okuyor.

Ama aileleri dinleyen kim ! Öylesine seviyorlar ki birbirlerini, bu yakışıklı gençle, saz benizli, sarı saçlı, uzun boylu, madonna yüzü, iri gözlü, kusursuz ince vücutlu, ve de o günlere göre pek "Avrupaî" diye çevresinde ün yapmış güzel Suzan, çareyi kaçmakta buluyorlar. Ancak nereye, nasıl ? İşte bunu ikisi de bilemiyor. Ama Suzan'ın en iyi arkadaşı Melek, harika bir çare buluyor genç âşıklara. Babası Muhlis Sabahattin Bey'e tanıştıracak arkadaşlarını. Mademki ikisinin de güzel sesi var, mademki ikisi de böylesine güzel uyuşup dans edebiliyorlar, babasının kurmak üzere olduğu operet heyetine girip hem Anadolu seyahati yapar, hem para kazanırlar. İkisinin de akıllı yatıyor bu fikre. Ama acaba Muhlis Bey beğenecek mi onları ? Bir korkudur alıyor ikisini de. Oysa Muhlis Sabahattin Bey görür görmez o kadar beğeniyor, o kadar beğeniyor ki ikisini de, yazıp bestelemiş olduğu Ayşe operetindeki, devrin ünlü muganniyesi Fikriye Hanım için düşündüğü Ayşe rolünü Suzan'a veriyor, Tenor Ahmet rolünü de Lütfullah'a.

İlk kez Samsun'da başlayacak olan oyunun provaları Kadıköy'de Muhlis Sabahattin Bey'in evinde yapılıyor. Kadrodaki ba-

Ortada Suzan Lutfullah, Lutfullah Sururi, Yusuf Sururi, Karlo Kapoçelli, Baba Kapoçelli, Şevkiye May, Lütfi Ay, Belig Selönü, Saide Hanım, Ibrahim Delideniz.

zı isimler şunlar: Reşit Gürzap, Şevkiye May, Salah Cehdi, Mille. Toto (Karaca), Ömer Aydın, Lütfi Ay, Muammer Ruşen (Karaca), Refik Kemal ve Melek M. Sabahattin.

Suzan Lutfullah Hanım ve Lutfullah Bey başrollerde. Orkestra-
da kimler yok ki. En başta Muhittin Sadık Bey (Sadak).

Muhlis'in Çocukları operet heyeti. Üstat Muhlis Sabahattin Bey'in şaheseri *Ayşe*. Operet üç perde. Orkestrayı bizzat Muhlis Sabahattin Bey idare edecektir. Türkiye'nin yegâne primadonnası, kıymetli sanatkâr Suzan Lutfullah Hanım *Ayşe* rolünde.

Not: Melek Hanım yalnız pederinin piyeslerinde rol almakta ve sanatına karşı olan aşkını sırf bir amatör gibi tatmin etmektedir.

O zamanki tek reklam aracı el ilanlarından biri bu.

Samsun'da oynanan oyun büyük başarı kazanıyor. Muhlis'in Çocukları birden tek bir oyunla operet sanatkârları olup çıkıyorlar.

Gitme Ayşe, gitme Ayşe, beni bırakma
Sen İstanbul beylerinin sözüne kanma.

Yıldız sinemasında bu akşam

Muhlisin çocukları opret hey'eti

Birinci temsil

üstat Muhlis Sabahattin beyin cihanşumul şah eseri

— AYŞE —

— Opret 3 perde —

Orkestrayı bizzat üstat Muhlis Sabahattin bey idare edecektir.
Türkiyenin yegâne primadonnası kıymetli san'atkar
Suzan Lutfullah H. Ayşe rolunda

TEVZİAT

Ayşe	Suzan Lutfullah H.
Hâle	Madmazel Toto
Nepe	Melek Muhiia Sabahattin H.
Teranedel	Necla Kemal H.
Ahmet B.	Ömer Aydın B.
Suat B.	Lutfullah Sururi B.
Radi B.	Salâh Cehti B.
Veli dayı	Kemal Rufaf B.
Hasan	Behiğ B.
Kerim B.	Mehmet Ali B.

10 gişilik fevkalade orkestra

Orkestra hey'eti istanbulun en yüksek müzisiyenlerinden
müteşekkildir .

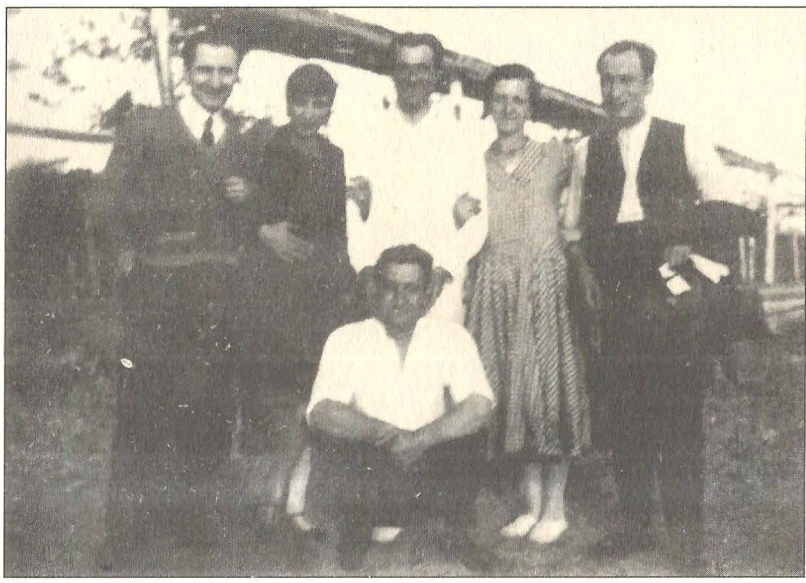
Melek Muhlis H. yalnız pederinin piyeslerinde rol almakla ve san'atına
karşı olan aşkını sırf bir amatör gibi bu suretle tatmin etmektedir .
Melek Hanımın fevkalade ıstidadi, sahnamızın ıstikbalda çok kıymetli bir
san'atkar kazanacağını müjdelemektedir. Büyük üstadın san'atkar kerimesine
hey'etimiz cidden mütehir ve mağrurdur .

İSTİKBAL SAHNASI - TEVZİAT

Türkiyenin medarı iftihar olan Üsta. ve Bestekar Muhlis Sabahattin Beyin
Nizif pükardaki Opret ve sair parçalarını Harunlar müessesesinden arayınız

Uzun turneler birbirini kovalıyor. Ve babam ile annem, sanırım uzun süre sonra İstanbul'a dönünce evlenmeye vakit bulabiliyorlar. Bu yüzden aşk çocuğu olup olmadığımı hep merak eder durum. Acaba evvel mi, sonra mı? Neyse, orasını kimse itiraf etmedi bana. Ama doğduğum zaman annem de, babam da evli ve iki aile tarafından paylaşılmaz bir sevgi içindeymişler, bu bir gerçek.

Benim doğuşum üzerine Kalamış'taki köşke taşınmış. Ama ben, dadım Rahime ile geçirirmişim ömrümü. Onlar her tiyatrocu gibi göçebe. Turneden turneye, başarıdan başarıya, otelden otele koşturup durmuşlar. Eve döndüklerinde bayram havası esermiş köşkte. Altı erkekli eve giren ilk gelin herkes tarafından çok sevilmiş. Dedem yere göğe koyamazmış gelinini. Yusuf Amcam, ben dünyaya gelir gelmez *Gül Hanım* operetini yazmış, hediye olarak. Ve çok başarılı olmuş bu operet. Annem de *Gül Hanım*'ı başka bir zevkle oynamış, öyle anlatırdı Yusuf Amcam.

Evliliklerinin ilk yılı mı acaba? Yoksa annem hamile mi? Babam, annem, Refik Kemal Arduman, eşi, Yusuf Amcam, yerde oturan ise Celal Amcam.

Evde doğmuşum. Merhum Tevfik Remzi Kazancı Bey doğurtmuş beni. Babam annemin elini tutuyormuş ben doğarken. Hiç sesim soluğum çıkmamış dünyayla karşılaşınca. Tevfik Remzi Bey ayaklarımdan tutup baş aşağı, limonlu, tuzlu ve de inşallah bazı dezenfektan ilaçların da içinde bulunduğu ılık su dolu leğene daldırıp çıkartınca hem gözlerimi açmış, hem de basmışım feryadı.

Tevfik Remzi Bey anlatırdı bunu bana, uzun uzun her gördüğünde. Ve her seferinde eklemeyi unutmazdı:

– Daha o zaman anlamıştım, güzel sesin olacağını.

İsim konusunda epey güçlük çekilmiş, anladığıma göre. Annem “Özhan olacak” diye tutturmuş, büyükbabam ölen halamın anısı için “Manzume koyalım” demiş. Allah’tan aile dostu, ünlü yazar Abdülhak Hamit halletmiş meseleyi.

– Gülriz, deyivermiş, dava bitmiş. Yani Farsça “gül dağıtan”, “gül saçan” olmuş ismim.

Babam, kendine özgü ikna kabiliyetiyle, ailenin fertlerini bir bir çekivermişti tiyatroya. Oyunculardan biri gelmeyince, oyunu her gece seyreden Celal Amcamı itivermiş bir gece sahneye. Ve amcam öyle güldürmüş, öyle güldürmüş ki seyirciyi, bir gecede adı “Komik Celal” oluvermiş.

En büyük oğul olduğu için eğitimini savaşa kadar Paris’te sürdürebilen Yusuf Amcam derhal Molière den, Feydeau’dan adap-

Refik Kemal Arduman, Suzan Lütfullah ve Celal Sururi.

tasyonlara, *Şen Dul*, *Kontes Mariça* gibi operetleri de tercümeyle başlamış.

Muhlis'in Çocukları, babaları Muhlis Sabahattin Bey'le birlikte, Süreyya Opereti olmuştur artık. Kadıköy'deki meşhur Süreyya Paşa Tiyatrosu'nda sürdürmektedir temsillerini.

Operetler birbirini kovalar. *Şen Dul*, *Çardaş Fürstini*, *Bayader*, *Tarlakuşu*, annemi büyük bir üne kavuşturur. Muhsin Ertuğrul, operet oyunculuğunun yanı sıra dramatik kabiliyeti de hemen göze çarpan genç primadonnayı Darülbedayi'ye almak ister. Annem sevinçli fakat kararsızdır. Ve teklif sadece kendisine yapılmıştır. Heyeti nasıl bıraksın, kocasından ayrı başka bir yerde nasıl çalışsın?

Ayrıca tam o sırada Sahibinin Sesi ve Polidor plak şirketleri annemle anlaşma yapıp onu devamlı "muganniye" olarak kendi firmalarına bağlayabilmek için yarışa girerler. Sonunda Polidor plak şirketiyle anlaşma yapan Suzan Lütfullah, plaklar büyük başarı sağlayınca, Almanya'ya davet edilir. Orada doldurduğu plaklar arasında, *Şen Dul*, *Kontes Mariça*, *Bayader*, *Ayşe* gibi operetlerin yanı sıra, bazı tangolar da yer alır. "Ben Bir Çingeneyim", "Bulvardaki Küçük Bar" gibi. Babamla gittiği bu ilk ve son Avrupa yolculuğunda, babam Darülbedayi'nin davetini unutturmayı başarır karısına.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Ve günlerden bir gün, bir Anadolu turnesinde hastalanır Suzan

Lütfullah Hanım. İnmeyen ateşine teşhis konulamaz bir türlü. Sahneye çıkamaz olur, kalkamaz yataklardan. Heyet İstanbul'a dönmek zorunda kalır. Fakat Suzan'ın hastalığına İstanbul'daki doktorlar da pek kolay teşhis koyamazlar. Kimisi, "Zehirli sinek sokmuş olacak" derken, kimisi, "Çok zayıf, zafiyet geçiriyor" der. Bir başkası "Derhal ameliyat etmek gerek, safrakesesi iltihabı" der demez acele Alman Hastanesi'ne yatırılan Suzan'a ameliyatı yapacak olan devrin ünlü bir operatörü:

- Yarın arife, alışveriş yapmam lazım. Öbür gün mübarek Ramazanı Şerif'in ilk günü, Allah'ın izniyle ramazanın ikinci günü ameliyat ederiz Suzan Hanım kızımızı, der.

Ama Suzancık ameliyat gününü bekleyemeden mübarek ramazanın ilk günü sabaha karşı, septisemiden, safrakesesinin patlaması sonucu iltihabın kana karışmasından, hayata kapar gözlerini; yirmi üç yaşına basmamıştır henüz. Soğuk bir kânunusani sabahının alacakaranlığında sevgili Lütfullah'ın kollarında, "Gülρίζim, kızım Gülρίζim" diye sayıklayarak verir son nefesini.

Altınbaş Lütfullah'ın on gecedir uyku girmemiş gözlerine. Saç sakal birbirine karışmış. Uzun süre seyrederek kollarında hâlâ incitmeden tutmaya çalıştığı Suzan'ı. Beş yıllık büyük aşkı, beş yıllık taze gelini, beş yıllık ünlü primadonnayı, üç yıllık küçük anneyi seyrederek uzun süre. Odaya girenler, onları öyle sarmaş dolaş bulurlar.

Yazık oldu Ayşe, kokulu menekşe
Derdine kimse derman olmaz
Aşk eteşi sönmez, giden geri dönmez
Gitme Ayşe, gitme Ayşe beni bırakma
Sen İstanbul beylerinin sözüne kanma

Bu şarkılar artık başka primadon-
hılara söylenecektir, bundan böyle.

Suzan'ın gidişinden sonra Süreyya Opereti kadrosu. Yukarıda Lütfullah Sururi, ortada Semiha Berksoy, Irma Toto, Salah Cehdi, piyanonun önünde Karlo Kapoçelli, Celal Sururi, İbrahim Delideniz, önde Şevkiye May.

The show must go on deyimi henüz Türk tiyatrosundaki yerine oturmuş değil o zamanlar. "Hayat devam eder, ölenle ölünmez" denilmekte...

Bir gazeteden:

Bir artistin ölümü.

Süreyya Opereti primadonnası, merhum Mahmut Refik Bey'in kerimesi ve Süreyya Opereti tenoru Lütfullah Sururi Bey'in refikası Suzan Lütfullah Hanım, uzun müddetten beri müptela olduğu hastalıktan rehâ yap olamayarak, Taksim Sıraselviler'deki Alman Hastanesi'nde rahmeti Rahmana kavuşmuştur. Bu kıymetli sanatkârın genç yaşında ufulü ziyadandır. Cenazesi bugün Alman Hastanesi'nden kaldırılacak ve Firuzağa Camii'nde saat 11'de namazı eda edilerek, Maçka Mezarlığı'ndaki makbreyi mahsusasına defnolunacaktır. Kederdide ailesine beyanı taziyet ederiz. 12 kânunusani 1933 salı.

Semiha Berksoy'un anılarından:

Kadıköy Hale Sineması'nda (eski Apollon Sineması) Muhlis Sabahattin Bey, kendi eseri olan *Asaletmeab*'ı idare ediyordu. Monokl gözünde, elegean, Şark'ın bir Franz Lehar'ıydı. Sahnede oynayanlar: Su-

zan Lütfullah: Süreyya Opereti primadonnası, tenor Lütfullah, Refik Kemal ve Şevkiye. "Beni tutamazsın, tutup öpemezsin, kovaladıkça kaçırım, başına işler açarım" gibi bu operetin melodileri, o günkü gibi şimdi de kulaklarımda çınlıyor. Suzan Lütfullah çok güzel bir kadındı. Gayet ince, uzun boylu, iri siyah gözler, buğday bir ten, sarı uzun saçlı bir topuzu vardı. Sesi soprano, lirik ifadeli güzel bir kadın tonuydu.

1932'de *Yalova Türküsü* müzikal komedisinin İstanbul Şehir Tiyatrosu'ndaki temsilinin revüsünde başrolü Muammer Karaca ile oynadıktan sonra, 1933'te Şiller'in *Hile ve Sevgi* dramında Lüsi

Önemli Bir Sanatçımızın Halisneme Tuluhi

Suzan

Gecesi

29

şubat

pazartesi

akşam saat 21,30 da

Kadıköy

Süreyya Sinemasında

PROGRAM

1- Dürülbeyazı
"Kadın pols elması"
Konusu

2- Nasit Akıza Niyatı
"Bakış Büt."
Konusu

3- Muhlis Sabahattin
Konusu

4. 2. Kenin belitigamı
5. Şaban
6. Keni saktı yalına

7. (Ölen Ayşe)

Muhlis Sabahattin'in Suzan'a ibadeti Androsu

4 - Suzan'ın sesi
A. Memleketim
B. Mısır

5 - Nasit bey

6 - Süreyya opereti
(Ayşe)

Öpüştü

İsmi operet sanatçısının istikbal

Büyük or

SUZAN LUTFULLAH

Sabiha Zekeriyâ Serel ve Zekeriyâ Serel, Celil Esat Arseven beyefendilerden müteşekkül bir heyet'in kontrol ve nezareti altında **AZİZİN** in-universite/tey.org yapılacak.

Annemi anmak için
düzenlenen gecenin
programı.

Müller'i temsil etmiş bulunuyordum. O sırada Süreyya Opereti'nin güzel primadonnası Suzan Lütfullah'ın müessif vefatı üzerine, operet primadonnasız kalmıştı. Meşhur operet sanatkârı Ömer Aydın ve Lütfullah beyler bana müracaat ederek, Süreyya Opereti'ni yeniden kurmak istediler. Beni Kadıköy Süreyya Sineması'nda, Süreyya Paşa'ya takdim etmek için, Petrograt Pastanesi'nde son cevabımı bekliyorlardı.

“Yalancıktan öpüşüyorlar!”

Süreyya Opereti ancak haftada üç kez oynayabiliyor o zamanlar Kadıköy’de. Aslında büyük bir başarıydı bu. Haftada iki gece Şehzadebaşı’nda, diğer geceler de değişik semtlerde temsil verirdi. Bir temsil en çok on, on beş kere tekrarlanabilirdi. Darülbeyti’nin haftada bir piyes değiştirdiği yıllardı bunlar. Yaz aylarında, bahçelerde sürdürülürdü temsiller.

Hepsinin artist olduğu ve kendilerine oyuncu denildiği zaman hakaret edilmişcesine kızıldığı günlerdi o günler.

Kalamış’taki evimize varmadan büyük bir arsa vardı gene deniz tarafında. Derme çatma bir sahne yapılmıştı bu arsaya. Yazın haftada bir gün de orada temsil verirdi Süreyya Opereti. İşte bu gecelerden biriyle ilgili bir anı, dillerden düşmezdi evimizde. Bilmiyorum hangi operet oynanıyor, ben babaannemin kucağında seyrederim oyunu. Babam sahnede, beyaz kuyruklu bir elbise giymiş, parlak yakaları var elbisenin. Yanakları, dudakları kırmızı boyalı. Karşısında tombul, kısacık kırmızı elbise giymiş, gene yüzü kırmızı boyalı bir hanımla şarkı söylüyor, dans ediyorlar. Dansın sonunda da sarılıp öpüveriyor o hanımı babam. İşte o anda ciyak ciyak bir çocuk sesi kaphıyor bahçeyi:

– Yalan, yalan, yalancıktan öpüşüyorlar, oyun bu, o kadın benim annem değil, benim annem Almanya’da.

O zamanlar, Kadıköy çok tenha, nüfusu çok az. Herkes bir aile gibi yaşıyor nerdeyse. Hiçbir Kadıköylü hiçbir oyunu kaçırmıyor. Yani herkes her şeyin farkında. Ve tabii bu olay, sarsıyor birden seyircileri. Aralarında gülenler olduğu kadar, mendillerini çıkarak sümürür gibi yapıp ağlayanlar çoğunlukta.

Babaannemin beni kaptığı gibi götürüp sahnenin arkasında Celal Amcamın kucağına vermesini dün gibi hatırlıyorum. İlk gir-

diğim kulis bu. İlk sahne gerisi, ilk etrafı çıplak ampullerle çevrilmiş makyaj aynası, ilk pudra, ilk ponpon. Biraz sonra içeri o hanım giriyor, daha doğrusu, demin babamla sahnede öpüşen hanım sahneden kulise geliyor.

– Vah canım, diyor beni sevip okşamaya çalışarak. Vah bebeğim, tabii yalan, oyundu yaptıklarımız, sakın üzülme sen, ben senin teyzenim. Hadi öp bakayım teyzeni.

Toto Hanım (Karaca) idi bu.

Ne mümkün, bir kere ben küsmüşüm ona. Kolay kolay barışmadım tabii. Ayrıca babama da uzun süre küskündüm galiba.

Kalamış'ta temsil verildiği geceler, köşkte kalırdı artistlerin çoğu. Odalara yataklar serilir, herkes birisinin odasında misafir olurdu. Oyundan sonra evde kurulan sofrada, rakılar içilir, o geceki temsil üzerine uzun tartışmalar yapılır, espriler, hikâyeler birbirini kovalar, kahkahalar çınlardı sabahlara kadar. Sabahları yapılan uzun deniz sefalarını uzun öğle yemekleri izlerdi.

Sanatçıların kendine has temposu, değişik ritmi bütün köşkü sarardı. O günler onlarla birlikte, babaannem dahil herkes yüksek sesle konuşur, heyecanlı ve bağırarak anlatırdı en basit hikâyeyi bile.

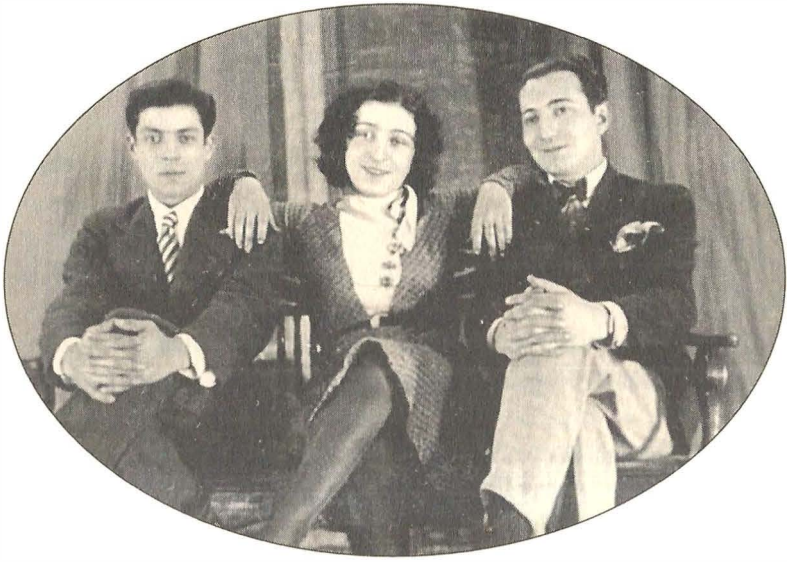
Çok durgun geçen günlerime inanılmaz bir renk katardı, artistlerin evimize gelişi.

Genellikle günlük programım şuydu: Sabah zorla yataktan kalkmak; isteksiz isteksiz kahvaltı etmek, sofranın toplanmasına yardım ederken sebepli sebepsiz azarlanmak, sonra bahçede oynamak. Uzun otların arasında saklanmak, koşmak, yerlere yatmak hoşuma giderdi. Ah bir de arkadaşım olsaydı. Öğle yemeğini babaannemle ikiniz yerdik. Önce dedemin yemeğini ikiniz götürürdük odasına. Babaannem tepsiyi taşır, ben kapıyı açardım. Çoğu zaman karşısında oturdum, dedem perhiz yemeğini bitirene kadar...

– Anlat, derdi dedem.

Ve her şeyi sorar, konuşturur konuştururdu beni. Bir olayı anlatırken, “O teyze dedi ki” diye söze başlayacak olsam, hemen, “Gül Hanım, o hanım neden senin teyzen oluyor, bundan sonra gerçek akraban değilse eğer, kimseye abla, teyze, ağabey deme emi numnum. Sen mahalle kızı değilsin. Yabancılardan hanım, bey diye bahsedeceksin bundan sonra” derdi.

Dedemin her söylediğini seve seve yapmaya hazırdım. Onun isteklerini her zaman yerine getirirdim. Hiç eksiksiz, hiç unutmadan. Eve gelen misafirlerle pek görüşmez, odasından çıkmaz, ama ertesi gün, akşamki konuşmaları bir bir anlatırdı bana.

Süreyya Opereti yılları. Ölenle ölünmez.
Reşit Gürzap, Toto Karaca, Lütfullah Sururi.

Ben de teyp gibi tekrarlardım bütün hikâyeleri, yapılan esprileri. Pek gülerdi, pek eğlenirdi.

– Çok yaşa sen e mi, Gül Hanım, derdi. Berhudar ol.

Hikâyeleri kimler anlatmışsa, onları taklit ederek konuşmak çok doğaldı benim için. Rum taklidi, Ermeni taklidi öğrenmek diye bir sorunum yoktu. Hiç çaba göstermeden anlatıyordum hikâyeyi, her oyuncunun ağzından. Şevkiye Hanım, Toto, Şaziye Hanım, Hüseyin Kemal Bey (Şaziye Hanım, Hüseyin Kemal Bey'in eşiydi o yıllar), İbrahim Delideniz, Reşit Gürzap evimizin gedikli misafirleri arasındaydı.

Babamı bu artist grubuyla görürdüm genellikle. Onlarla birlikte gelirdi Kadıköy'e, onlarla birlikte dönerdi Beyoğlu'na. Doyamazdım babama bir türlü. Bu yüzden kimse karışmazdı bana, onların eve geldiği geceler. Geç vakitlere kadar sofrada onlarla oturur ve o gece babamın koynunda yazardım. Babam beni öper, sever, çok güzel masallar anlatırdı. Gerçek masallar. Yatağa yatınca, elimi onun yanağının altına koyardım. Yani yastıkla yanağının arasına. O da anlatır, anlatırdı. Bir iki aya kadar beni İstanbul'a götürecekti. Beyoğlu'nda, şimdi oturduğundan daha büyük bir eve taşınunca. Orada ikimiz oturacaktık, bir de uzun zamandır köyüne dönmüş olan dadım Rahime. Bana alacağı oyuncakları uzun uzun anlatırdı babam. Duğmesine basınca tıklar tıklar sesler çıka-

rarak yemlerini yiyen tavuklar alacaktı. Gözlerini açıp kapayan taşbebekler alacaktı bana. Mavi kumaştan, baklava baklava, kapitone yatak odası takımı yaptıracaktı. Peki, ben en çok ne istiyordum ? Cevap hiç değişmezdi:

– Beni de yanında götür, derdim. Sevmiyorum bu evi, seninle gitmek istiyorum.

– Biraz bekle Gül Hanım, derdi babam. En çok bir iki aya kadar götüreceğim seni. Okula orada başlayacaksın, söz. Hadi şimdi biraz başımı kaşı da uyuyayım.

Babam bayılırdı başı kaşınırken uyumaya. Tiyatroda da öyle yapmış. Hep makyaj odasında divana uzanır, başını kaşıtırmış arkadaşlarına. Beş dakika içinde hemen uyurdu. Bense sabaha kadar gözümü kırpmadan seyrederdim babamı doya doya. Hiç gözümü kırpmazdım. Çişim gelse bile, sabahlara kadar tutardım, uyandırmayayım diye onu.

Ben uyurken kaçıp gidiverecekmiş gibi gelirdi hep. Onu bir daha kim bilir ne zaman görürdüm sonra. Bazen bana bakarken, güzel gözleri dolu dolu olurdu babamın. Beni öper öper, sonra birden çıkar giderdi odadan. Anlayamazdım ama, çok hoşuma giderdi nedense, bana bakarken babamın gözlerinde biriken yaşlar. Garip duygular sarardı içimi. Hem üzülür, hem de çok sevdiğimi düşünürdüm onu. Eğer sabah erken gitmiyorsa bayram var demekti. Beni hamama sokar, yıkardı ilk iş kalkar kalkmaz. Evimin üç kurnalı çok güzel bir hamamı vardı. Ama artık yakılmıyordu. Ocakta ısıtılan suları, büyük bir eziyetle hamama taşıyıp öyle yıkanabiliyorduk orada. Ayrıca bazı odalarda çinko kaplı, yerli yüklük gibi duran, gusülhane de vardı. İstesek orada da yıkanabilirdik. Babam beni misler gibi, güle oynaya yıkar, ama ardından giydirecek ne temiz bir çamaşır, ne de bir elbise bulamazdı. Çok sinirlenirdi bazen. Gene böyle günlerden birinde, kapı aralığından babaannemle konuşmasını duymuştum.

– Anne, diyordu... Nedense, bir tek babam valide demezdi babaanneme. Anne, bu kadar bakımsız çocuk görmedim, bu ne pislik, yakında bitlenir bu çocuk.

Babaannem, savunurdu hemen kendini:

– İnatçı, yıkanacaksın der demez kayboluyor hemen ortadan. Koydunsa bul. Benim derdim bana yetmiş zaten, onun peşinden koşturmak için on kişi lazım, on.

Böyle sürüp giderdi bu konuşmalar, hiçbir yere varmadan. Ta ki babam “Peki, anneannesine götürüp bırakalım öyleyse” diyene kadar.

Minicik yüreğim çarpardı sevinçle. Ve babamın bu sözüyle akan sular dururdu birden.

– Lütfullah, derdi babaannem, olmaz öyle şey, bu kız bu evde büyüyecek. Nesi eksik? Hem sütrüneyi çağırınız bu hafta, bakar ona. Benim gücüm yetmiyorsa, Ayşe'nin yeter. Önümüz ramazan, gelecekti bugünlerde zaten.

Babam giderken vedalaşmak için arar dururdu beni. Her seferinde küserdim ona, gidiyor diye, sebepsiz yere. Öptürmezdim kendimi, ben de öpmezdim onu. Önüme bakar dururdum öylece ve söylenen hiçbir söze cevap vermezdim. Zavallı babam deli olurdu sinirden. Ama ııh... İnadım inat. Beni bırakıp gidiyor diye sebepsiz darılırdım ona, bir daha gelişine kadar.

Babamın bu seyrek gidiş gelişleri bütün dengemi bozardı birkaç gün. Çok inatçı olurum bu gidişlerin ardından. “Ye” yemem, “yat” yatmam, “otur” oturmam, “kalk” kalkmam. Tuvalet bile gitmeden bütün gün oturduğumu hatırlıyorum, inat olsun diye. Herkes benim inat olsun diye çişimi tuttuğumu biliyordu sanki. O günler babaannem bile üstüme varmazdı. Herkes garip bir saygı göstermeye başlardı bana birden.

Gene böyle, bütün operet grubunun temsilden sonra bizde kaldığı gecelerden biriydi. Babamın babaannemden para alıp paycılara birer lira dağıtışını hatırlıyorum. Paycı olan altı kişiydi galiba başrolleri paylaşan şöhretler. Ve paylarına babam da dahil birer lira düşmüştü o akşam. Ama hangi eski borca yatırılmışsa elde kalan hasılat, babam annesinden alıp tamamlamıştı payları. Bir lira, evet tam 1 Türk lirasıydı, o gece oyunda, seyircinin alkışları, bravoları arasında sahneden ayrılan sanatçının emeğinin karşılığı. Ancak gayet iyi hatırlıyorum, bizim evin günlük mutfak masrafı da, tam 1 liraydı o zamanlar.

Yemek konusunda bolluktan geçilmezdi o yokluk içinde. Ailede herkes boğazına düşkündü. Tavuk varken, balık pişer. Balık yenirken herhangi biri için pirzola yapılırdı. Ve bütün bu yokluk içinde, mutfak düzeni hiç değişmedi dedemin ve babaannemin sağlığında. Sekiz kişinin mutfak masrafının 1 lira olduğu günler, bana alınacak çocuk ayakkabısı 2,5 liraydı, gayet iyi hatırlıyorum. İçkinin pahalı olduğundan söz edilirdi hep, 29 kuruştı Bahçe, Bilecik veya İstafile rakısının büyük değil, kiloluk şişesi. Sanıyorum, Yusuf ve Celal Amcam rakılarını getirirlerdi eve. Tek katkıları buydu mutfaka. Babaannem ölene kadar, hep bir şeyler satıldı kimseye fark ettirilmeden ve evin her sevi bir bir eksildi, ama yemek düzeni değişmedi hiçbir zaman.

Nınnunun gidişi

Günlerden bir gün, bir öğle vakti, babamın beni gelip almasını beklediğim günlerin kaçıncısıydı bilmiyorum, yerine getirmediği kaçınıcı sözü olduğunu düşünerek, dedemin çorba tepsisi elimde, çıktım merdivenlerden. Kurban Bayramı'nın birinci günüydü. Tepsiyi yere koyup kapıyı tıklattım, ses yok. Açtım kapıyı ve yatakta her zamanki gibi yastıkların arasında, yarı doğrulmuş dedemi gördüm, uyur gibi. Ama neden uyur gibi diyorum da, uyuyor diye düşünmüyorum hiç? Evet, "Dedem ölmüş" diye geçiriyorum içimden. Nereden biliyorum ben ölümü? Ölü görmedim ki hiç bugüne kadar. Ölümle yaşam arasındaki farkın dedemi bir daha hiç görmemek olduğunu nereden biliyordum? Aşağı indim ters yüzü, mutfakta bir işler yapmaya çalışan babaannemin sırtına dokundum. Duyan sol kulağına eğilip, "Dedem öldü" dedim.

Dedemin ölüm haberi üzerine, Ankara'da yaşayan Osman Amcam, Halide Yengemle gelmişti eve. Ne kadar akrabamız varsa hepsi doluşmuştu. Akrabalarımın çoğuyla ilk kez karşılaşıyordum. Tiyatrocularla karşılaşmamak için evimizin kapısını bile çalmayan varlıklı akrabalar idi bunların bazıları.

Halide Yengem, Nâzım Dayım ev sahipliği görevini üstlenmişler, kimseye iş bırakmıyorlar. Ben bir köşede unutulmuşum. Arada bir, bir akraba veya tanıdık, bir odaya sokup kapıyı kapatıyor üstüme. Bir süre tek başıma oturuyorum odada, sonra canım sıkılıyor, çıkıyorum dışarıya ve gene kapatılıyorum odaya. Gece ev sessiz, yemekler yeniliyor, belki otuz kırk kişi yemek yiyor. Sessiz.

Merdivenlerden biri inip biri çıkıyor amcalarımın. Hepsi sırayla nöbet tutuyor babalarının yanında. En son nöbet, Ali Amcamda. Sabaha kadar o bekleyecek babasını. Yalnız mum ışıkları altında, yatağın ayakucuna doğru çapraz konulmuş koltukta. Ara-

larında ağlamayan bir tek Ali Amcam. Yeni erkek olmanın büyü-
süyle, "Erkekler ağlamaz" diyor ve tutuyor kendini. Bunu da bili-
yorum ben, nereden?

Sabah oluyor, gene sessiz ev. Gürültücü artistler bile, evin bü-
yülü havasına kapılmışlar, operetten vazgeçip dram oynuyorlar
bu kez. Babaannem, sessiz ağlıyor; o görmeyen, üzeri hep korsan
gibi siyah bantla kapalı gözünden de yaşlar akıyor durmadan. Na-
sıl oluyor bu? Babaannemin tek gözü var, hepimiz biliyoruz bu-
nu. Bir eliyle siyah bandı kaldırıp öbür eliyle siliyor görmeyen gö-
zünün yaşlarını. Babam yanıma geliyor bir ara, "Hadi" diyor. "Yu-
karı çıkıyoruz."

Önde babaannem, kolunda bir hanım var, hatırlayamıyorum
kim, sonra sırasıyla Yusuf Amcam, Osman Amcam, Celal Amcam
giriyorlar dedemin odasına. Kısa bir süre sonra çıkıyorlar. Sıra
babama gelince beni de beraber sokuyor odaya. Etrafa bakıyo-
rum, oda mis gibi kokuyor. Tütsüler yakılmış, her yer temizlen-
miş. Bir vazoda duran çiçekler iliştiriyor gözüme. Dedem, yeni de-
ğiştirilmiş beyaz çarşafar arasında, saç sakalı taranmış, sağ eli
özenle küçük bir yastığa yerleştirilmiş, öyle duruyor. Çok güzel,
çok sevimli, hiçbir değişiklik yok yüzünde. Babam eğilip öpüyor
dedemin elini, başına koyuyor, her zamanki gibi. Sonra durup sa-
nırım dua ediyor. Biraz sonra geri çekilip bana işaret ediyor. Ben
de elini öpüyorum dedemin, iki elimle tutup başıma götürüyo-
rum. Biraz ağır geliyor galiba sevgili eli ilk kez. Sonra ben de du-
rup, "Babam gibi dua etmeliyim" diye düşünüyorum. Ve dedemin
yüzüne baka baka dua etmeye başlıyorum. Sessizce dudaklarımı
kıpırdatarak, mur, mur, mur, mur.

- Dedeciğim, ne olur babam götürsün yanımda artık bu sefer
beni de. Sen de yoksun artık. Ne olur götürsün beni babam, ne
olur nınnım. Bir şeyler yap caarım nınnım.

Sonra birden sütninem uzun ramazan gecelerinde belletme-
ye çalıştığı bir dua geliyor aklıma.

Kul hü vallahü ahad

Allahüs samed

Lem yelid ve lem yuled

Ve lem yekün lehü küfüven ahad.

Hiçbir şey anlamadan söyleyiveriyorum bu sözleri. Neden?
Sonra çıkıyoruz odadan.

Ali Amcam giriyor bu kez.

Garip bir tören bu. Her şey, hiç konuşulmadan, yüzlerce kez tekrarlanmışcasına kusursuz yapılıyor. Düşünüyorum, “Acaba ba-baannem de elini öptü mü dedemin?” Dedem Mevlevî idi, biliyorum. Mevlevîliğin ne olduğunu yıllarca sonra öğrenecektim ben.

On üç göbek sayardı, evde atalardan söz açıldığı zaman babam. Bir de büyük soyağacı vardı, eski Türkçe yazılmış, dedemin odasında asılı duran. Ataları Oruç Ali Bey dörtlüyle gelmişti Uzak Asya'dan Anadolu'ya. Oruç Ali sülalesi önce Türkistan'dan Basra civarındaki Minkar Köyü'ne gelir. Ailenin bir kısmı Oruç Beyler, bir kısmı da Minkarîler diye anılır bu yüzden. Oradan Yavuz Sultan Selim ordusunda seferlere katılarak gösterdiği büyük yararlılıklar sonucu, Alaiye (Antalya, Alanya) Sancakbeyliği'ne atanır. Oruç Ali Bey'in torunlarından Kadı Abdurrahman Paşa ise (Nazif Sururi'nin dedesi) kadılık göreviyle mesleğe başlamış, 1804'te vezirlik rütbesiyle Konya valiliği yapmış. 1806'da Osmanlı-Rus Savaşı başlayınca, III. Selim, Nizamıcedid'i Rumeli'de kurmak ve asker toplamak için Kadı Paşa'yı görevlendirir. Otuz bin Nizamıcedid askerini toplayıp başına geçmeyi başaran Abdurrahman Paşa, Rumeli ve Anadolu beylerbeyliği de yapmıştı, veziri azam rütbesiyle. Ancak II. Mahmud tahta çıkmayı başarmıca, Nizamıcedid kurucusu Kadı Abdurrahman Paşa'nın hallini ister. Bunu duyan paşa, Edirne üzerinden, ardındakileri şaşırtarak, doğduğu İbradı'ya gelir. Zilan Dağları'na saklanır. İki ay süren büyük mücadele sonucu yenik düşer. Teke beylerbeyi tarafından bir bayram günü öldürülür, iki oğluyla birlikte. Bütün varlığına el konulur. Defteri dürülür. Anadolu'daki el konulacak malların muhasebesiyle görevlendirilenler, sekiz yıl sonunda bitirebilirler sayımı, dürebilirler defteri. Ancak paşanın hâlline zaten pişman olan Padişah II. Mahmud, Abdurrahman Paşa ailesinin geri kalan fertlerinden gelen ricaları kırmaz ve çeşitli fermanlarla iade eder topraklarını ve itibarlarını. Ve el konulan servetin bir kısmını da aileye iade eder ayrıca.

zif Sururi Bey'in de babası. O da İbradı'da doğdu. Kadı olarak devlet hizmetine girdi. Ruscuk, Tuna, Konya kadılıklarında bulundu. Konya valiliği yaptı. Kazaskerden 1887'de vezir oldu. Oğlu Nazif Sururi Bey de geleneği bozmayıp hukukçu oldu. Değerli bir şair ve yazardı. Bir ara Şûrayıdevlet reisliği yaptı. Sultan Abdülhamid'in sırdaşıydı. Ancak 1908'de Meşrutiyet'in ilanından sonra, zararlı görülen yazıları yüzünden, Midilli'ye sürgün edilmişti. Fakat daha sonra babaannemin büyük uğraşı sonucunda affedilip İbradı'ya, doğduğu memleketeye sürülmüştü.

Babaannem Faika Hanımefendi ise, bir zamanların Berlin ve Viyana elçisi olan Sadullah Paşa'nın yeğeni. Bu şair ve yazar olan, düzyazı ustası diye tanınmış paşa, bugün Çengelköy'deki ünlü yalısı nedeniyle (Sadullah Paşa Yalısı) günümüzde hâlâ anılıyor. Ancak Erzurumlu olan paşanın babaannemin dayısı mı yoksa amcası mı olduğunu iyi bilemiyorum.

Şu anda Akseki'nin kazası olan İbradı, hukukçularıyla ün yapmıştır. Akseki ise tüccarlarıyla. Bugün bile Türkiye'nin en ünlü avukatlarının yüzde sekseni İbradılıdır. Ve İbradılılar, sanki azınlık toplumuymuş gibi birbirlerini tutarlar. Yakın bir geçmişe kadar da birbirleriyle evlenirlerdi zaten.

İbradılılarla ilgili pek bilinen meşhur bir hikâye vardır.

Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında İbradı nahiye müdürü değiştirilir. Eski müdür gider. Yeni atanan müdür kiraladığı bir hayvanla Antalya'dan İbradı'ya gelir. Doğruca Nahiye Müdürlüğü makamına çıkar ve masasına oturur. Az sonra kelli felli biri gelip kendini tanıtır.

– Ben orta mahalle muhtarı, Şûrayıdevlet azalarından mütekit... falan filan.

Müdür hemen ayağa kalkar, yerini misafire verir, yanı başındaki sandalyeye geçer. Hal hatır sormaya vakit kalmadan gene kapı açılır, gene kıyafeti, eli yüzü düzgün biri girer içeri.

– Ben yukarı mahalle muhtarı. Mahkemeyitemyiz Reisliği'nden emekli... falan filan.

Yeni müdür yerini ona verip bir aşağı sandalyeye ilişir. Beş dakika geçmeden gene kapı açılır ve gelen yaşlı zat:

– Ben aşağı mahalle muhtarı, sabık Konya valilerinden... falan filan.

Müdür bir aşağı sandalyeye daha kayar hemen. Gelenlerin arı arkası kesilmez.

– Ben Sadaret hukuk başmüsaviri falan, filan, ben filan fesmekân...

Nihayet elinde dilekçesiyle bir vatandaş görünür kapıda. Makam masasında oturan ilk ziyaretçiye uzatır dilekçesini. O da yeni müdürü gösterip ona vermesini söyler. Yeni nahiye müdürü alır dilekçeyi eline, kekeleye kekeleye, adama bir gerekçe tayin ederek cevabını verir. Ama tam ziyaret sahibi odadan çıkmak üzereyken, Şûrayıdevlet'ten emekli olan zatı şerif, "Müdür beyefendi, bu evvelce buyurduğunuz gibiydi, fakat iki sene önce aldığımız bir içtihat kararıyla değiştirdik onu" deyince, mahalle muhtarlığını paylaşan bu ilim otoriteleri yanında, nahiye müdürlüğünü söktüremeyeceğini çoktan anlayan yeni müdür, "Bana artık müsaade, affedersiniz" diyerek, yarım saatlik müdürlüğünden istifa eder, atına binip gerisin geriye döner Antalya'ya.

Ailemin son hukukçusu Osman Amcam anlatırdı, bu pek çok yerde yayınlanmış hikâyeyi.

Ailemizdeki son hukukçu Osman Amcamdı. Soyadı Kanunu çıktığı zaman Oruç Ali Bey sülalesi olduğumuz unutulmasın diye baba adı olan Sururi'yi bir kenara itip Eroruç soyadını almış Osman Amcam aileye. Fakat Eroruç dile zor geldiğinden olacak, zamanla söylene söylene Eruluç olmuş. Ama ben yıllar sonra gerçekten tiyatrocı olmaya karar verince, tekrar Sururi ismini kullanmaya başladım. Ancak 1954 yılında İstanbul Tiyatrosu ortaklığını kurana kadar, babam ve amcalarım Eruluç soyadını kullanmaya devam ettiler. Ama seyircileri neredeyse mecbur etti onları da Sururi adını kullanmaya. Gazeteciler inatla Sururi adını kullanmaya başladılar. Seyirciler, "Sururi Bey dün oyunda fevkaladeydiniz" diye yollarını kesti amcalarımın.

Dedemin ölümü üzerine bir süre anneanneme yolladılar beni. Yani teyzemin evinde oturan anneannemin yanına. Talimhane'de bir apartmanda oturan teyzemin evinde, anneannemle aynı odada kalıyor, benden iki yaş büyük olan, teyzemin oğlu Bülent'le oynayıp duruyordum. Anneannem Bülent'in okul saatleri dışında, elimizden tuttuğu gibi bizi parklara, pastanelere, tiyatrolara götürüyordu hemen her gün. Bir de vapur gezintilerine. Örneğin hava almak için, Büyükada'ya kadar gidip inmeden aynı vapurla geri döndüğümüz olurdu.

Alfabeyi nasıl öğrendiğimi hiç hatırlamıyorum. Bir günde öğretmişti anneannem.

– Bu çocuk böyle giderse âlim olacak büyüyünce, derdi herkese. Ve nasıl bir günde alfabeyi söktüğümü anlatır dururdu.

Apartmanın kapıcısının ben yaşlarda bir kızı vardı. Tatar yüzlü

Anneannem Zeynep Refik Tepedelen.

olduğu için, “Tatariko” derdik ona. İlk arkadaşım Tatariko oldu. İlk çocuk oyunlarını onunla oynadık. Bülent okuldan döner dönmeyiz sorardı bize:

– Sen Galatasaraylı mısın, Fenerli misin?

– Önce sen söyle, derdim.

– Ben Fenerliyim, deyince, Tatariko ile ikimiz birden çığlık çığlığa, tepinir dururduk.

– Öyleyse biz de Galatasaraylıyız, derdik.

Bülent bizi bir odaya kilitler ve “Fenerliyiz” diyene kadar açmazdı kapıyı. Böylece daha ne olduğunu bilmeden Galatasaraylı olup çıkmıştım.

Tatariko ile unutulmaz oyunlar oynardık. Tiyatrolara beraber götürürdük onu. Çok akıllı, cin gibi bir kızdı. İleride değişik şartlarda tekrar girecekti hayatıma Tatariko.

Teyzem ile anneannem çoktan karar vermişlerdi. İstanbul’da başlayacaktım okula, onlarla oturacaktım hep. Doğrusu dünyeden razıydım buna. Köşkü hiç aramıyordum, aramama imkân yoktu. Çünkü ilk kez yaşıtılarımla birlikte vakit geçiriyor, oyunlar oynuyordum. Teyzem, kocaman sarı tüylü, içi saman dolu bir ayı almıştı bana. Çok seviyordum oyuncagımı. Babam sey-

rek uğrardı teyzeme. Bir gün büyük bir münakaşa edildiğini hatırlıyorum evde.

– Gülriz burada okula başlayacak Lütfullah, dedi anneannem. Benim gözümün bebeği o, artık ayırmam yanımdan.

– Annem çok yalnız kaldı, çok da özlemiş, istiyor Gülriz'i, di-yordu babam da. Okula Kızıltoprak'ta başlasın. Hafta sonları görürsünüz.

Anneannem başlıyordu hüngür hüngür ağlamaya.

– Hayır vermem Gülriz'i. Madem geri alacaktınız ne diye getir-diniz, ben onsuz ne yaparım? Hem sıskası çıkmıştı geldiğinde, bak şimdi nasıl insana döndü zavallı yavrucak. Vermiyorum toru-numu. Onun da ölüsünü bırakacaksınız bir gün önüme. Allah bi-
lir artist bile yaparsınız siz bu gidişle on'u da.

Benim ödüm kopuyordu tekrar köşke dönmekten. Orada bit-meyen, hep annemi veya babamı beklemekle geçen uzun günleri, geceleri yeniden yaşamak istemiyordum. Kocaman, soğuk yatak-ta odamın tavarundaki tahtaları saymaktan yorulmuştum. Hem burada anneannemin koynunda yatıyordum. Bütün evin her yanı sıcaktı. Geceleri ayaklarımı, anneannemin bacakları arasına so-kup, elimi yanağıyla yastığın arasına koyup, masal dinleyerek uyu-mak çok hoştu. Gitmeyecektim işte, gitmeyecektim. Birden ağla-maya başladım.

– Kalamış'a dönmek istemiyorum ben, anneannemle kalaca-ğım. Hem, hem sen beni kendi evine götürecektin hani? Ya senin evine giderim, ya da babaanneme gitmem işte.

Hıçkır hıçkır ağlıyordum artık. Babam cevap bile vermeden kapıyı vurup çıktı.

– Ne diye ağlayıp duruyorsun? diyordu anneannem. Sus artık sus, seni kimse alıp götüremez buradan ben varken. Sen benim-le kalacaksın. O hafiye soylarının yanına bırakmayacağım seni.

Anneannem iki ailenin arası açık olduğu zamanlar, Abdülha-mid'e bağlılığından olacak, dedeme, “Abdülhamid'in baş hafiye-siydi” derdi. Araları iyi olduğu zamansa, “Sen vezir vüzera, şeyhü-lislam torunusun. Asaletini bil, bir daha ağzından ‘ya’ kelimesinin çıktığını duymayayım. Mahalle çocuğu musun sen?” derdi.

Anneannem bir fiske bile vurmadı hiçbir zaman bana. Hep ye-medi yedirdi, giymedi giydirdi yaşamı boyunca elinden geldiğin-ce. Her istediğimi yerine getirmek en büyük zevkiydi.

Evde teyzemin kuyruklu bir piyanosu vardı.

Anneannem, neseli olduğu zamanlar eski günlerini, gençlik anılarını anlatır ve oturup piyanonun başına, alaturka parçalar

çalardı. En hoşuma gidenlerden biri şuydu:

İç şimdi, iç şarabını
Ko bir yana nûkâbını

Tekrar tekrar çaldırırdım ona. Hafif tatlı bir sesle söylerdi şarkıyı. Piyano ile çalınan alaturka taksim de çok hoşuma giderdi. Uzun uzun, ses çıkarmadan dinlerdim anneannemi. Bazen salona giren teyzem “Anne” derdi, “bacak kadar çocuğun kulaklarını bu demode alaturka ile doldurmayın rica ederim.”

Teyzeme göre alaturka demode, alafranga modaydı. Daha o zaman bile çok zevkli olduğunu, çok güzel giyindiğini biliyordum teyzemin. Evde hep Japon kimonolarıyla dolaşırdı. Çok güzel gözleri, dişleri vardı. Biraz geniş kalçaları, kusursuz uzun bacaklı, ne giyse yakışan bir vücudu vardı. Hafif oksijenle açılmış uzun saçlarını yandan ayırıp birkaç firketeyle ensesine düşen bir topuz yapardı bir iki dakikada. En sevdiği şeylerden biri, eve gelen arkadaşlarıyla Fransızca konuşmaktı. Dame de Sion’dan mezun olmuştu ve devrin modası olacak, Dame de Sion’lu levanten arkadaşlarıyla hep Fransızca konuşurdu. Arkadaşlarının çoğu Rum, Yahudi, Ermeni’ydi. Bu da o devre göre Avrupâî bir davranıştı onun gözünde.

Eve teyzemin misafirleri gelince, beş dakika kadar sevilip okşandıktan sonra, teyzem içeri yollardı beni, anneannemin yanına. Fransızca plaklar çalınırdı salonda, bazen piyano çalardı teyzem: “Paris je t’aime, je t’aime, je t’aime”. Ara sıra duyardım konuşmalarını, “Mistinguet demiş ki...” “Josephine Baker koymuş ki...” “Maurice Chevalier ne yapmış biliyor musun?” gibi cümleler takılırdı kulaklarıma. Akşamları Hamdi Eniştemle sofrada gene Fransızca konuşmaya bayılırdı teyzem. Hatta bazen eniştem Türkçe konuşur, ama teyzem Fransızca cevap verirdi. Bazen Türkçe’yi bile Fransız şivesiyle konuştuğunu hatırlarım. Çok sonra vazgeçmişti bu huyundan.

Talimhane’deki apartmanın dairesinde Tatariko ile alt alta üst üste oynarken, bir gün babam geldi eve ve alıp götürüverdi beni apar topar. Artık anneannemin evde olmadığı saati bilerek mi seçmişti, bilmiyorum. Çocukların o garip, ne yapsan sökmeyecek önezişiyle gık bile çıkarmadan düştüm babamın peşine. Karlman’a girdik önce. Şimdiki Sanayi Odası’nın yerinde, o zamanın

Vakkosu diyebileceğim bir mağaza bu. Devetüyü bir palto beğendi babam, giydirdiler sırtıma. Kocaman aynaların içinde görüyorum kendimi minicik, yanımda babam paltonun etiketini inceliyor. Ben daha okula gitmiyorum ama hesap kitap, okuyup yazmak yerinde maşallah. Babam yutkunarak “Beğendin mi?” diyor, “Hayır” diyorum hemen, “istemem bunu, başka bakalım.” Bütün paltoları büyük bir sabırla giydirip çıkartıyor ihtiyar Rum tezgâhtar. Sonunda hem güzel, hem etiketi babamı rahatlatan, gene devetüyü rengi fakat yünlü kumaş bir palto alıyoruz. İçine pişmiş ayva rengi yünlü bir elbise. Parlak ipek, çok hoşuma giden bir yaka ve önden bağlanan kurdelesı var. O gün ayakkabı alıyoruz bana, çoraplar, kaşkorseler ve göğüslük yapmak için siyah saten kumaş, yaka için beyaz pikeler. Babam on yaka yapılacak kadar beyaz pike kumaş alıyor. Başıma renk renk kurdeleler kestiriyor. Sonra başka bir dükkâna giriyoruz, kırtasiyeci dükkânı olacak burası. Üç tane defter alıyoruz oradan, bir yandan babam anlatıyor ne işe yarayacaklarını. Sarı yapraklısı müsvedde defteri, uzun çizgili olan asıl defter, kutu kutu çizgili olanı da hesap defteri. Kalem, silgi, kalemtraş, renkli kalem ve okul çantası. Sonra babam renk renk çıkartmalar, elişiler alıyor fazladan, krepon kâğıtlar alıyor. Çok neşeli, ikide bir öpüyor beni. Tezgâhtarlarla konuşuyor, “Kızım” diyor, “nasıl benziyor mu bana?” Herkes “Evet” diyor, “çok benziyor, yalnız onun burnu küçük.” Gülüşüyorlar. Ben çok üzülüyorum, burnum neden küçük diye. “Ama tabîî küçük olduğum için burnum da küçük, büyüyünce burnum da büyür inşallah” diyorum içimden.

Yürüyoruz el ele babamla caddelerde, elimizde paketler. Bir oyuncakçı dükkânının önünde durduruyor babam beni. “Seç, hangisini istiyorsun?” diyor. Vitrinin arkasında olmayan yok. İlk gördüğüm oyuncakçı dükkânı bu. Rüyada sanıyorum kendimi ve vitrini uzun uzun inceledikten sonra, “Hiçbirini istemiyorum” diyorum. “Ben düğmesine basınca tıkr tıkr yem yiyen tavukları istiyorum.”

O yaştan beri en belirgin özelliklerimden biri olup kaldı bu, hep dünyalar bir yana, ama sözü verilmiş yem yiyen tavuklar bir yana oldu benim için. Babam önce şaşırdı, ama anladı hemen. Dükkâna girdik, aradığımız oyuncak yok. Babam “Eh, ne yapalım canım, başka bir şey alırsız” dedi. “Hayır kalsın öyleyse, hiçbir şey istemiyorum ben” dedim. Babam sesini çıkarmadı. O dükkân senin, bu dükkân benim dolastık durduk tavukları bulana kadar. Ama sonunda bulduk. Ötekilere benzemeyen küçük

bir oyuncakçı dükkânuydu burası. Tavuklar da hiç öyle babamın anlattığı gibi güzel değildiler. Yuvarlak tahtanın üzerine yerleştirilmiş ve acemice boyanmış üç tavuk, aşağıdan uzanan ipi çektikçe başlarını vuruyorlar. Yem filan da yok ortada. Gagaları tah-taya vurdukça tak tak sesleri çıkıyor, yem yermiş gibi. Hiç beğenmedim ama, “Tamam” dedim, “bunu istiyorum işte çok güzel.” Oyunağı da aldıktan sonra vapura bindik. Kadıköy’e geçtik. Kalamuş’a gideceğimiz yerde, çok daha evvel bir sokağa saptık. Boyasız, tahta, üç katlı, büyük bir bahçe içinde hiç güzel durmayan bir evdi burası.

Babaannem biraz süzölmüş, biraz daha yaşlanmış sanki. Misafir gibi giriyoruz yeni eve. Sekiz odalı bir ev bu. Odalar beyaz köşkümüzdeki gibi büyük değil, daha karanlık, kasvetli. Eski eşyalarımız tıklım tıklım her odaya itiş kakış doldurulmuş. Babaannem kahve yapıyor babamla kendisine. Bana şeker tutuyor, büyük bir misafirmişim gibi. Sessizce akide şekerini alıp emmeye başlıyorum. İki yabancı gibi konuşuyorlar babaannem ile babam. Ben susuyorum. Beklemeye başlıyorum gene. Yukarı kata çıkıyoruz daha sonra. Benim yeni odama. Gene çok büyüktü nedense odam. Bir iki parça fazla eşya konulmuş, uyumsuz. Babam aldığımız paketleri odaya getiriyor. Paket açmak ne güzel şeydir. Hele bazen, neyin hangi paketten çıkacağını şaşırarak kadar çok şey alabilmişse insan. Biz de üçümüz öylece açıyoruz paketleri. Yatağın üzerine seriliyor her biri sıra sıra. Babaannem çok beğeniyor alınanları. Ayrı ayrı eline alıp bakıyor hepsine.

Ve sonra o an geliyor işte. Yavaş yavaş içimde belirmeye başlayan, bütün benliğimi saran korku gerçekleşiyor. Babam gitmek isteyecek, hissediyorum bunu. Evet, istiyor epeydir ama, ne diyeceğini, söze nasıl başlayacağını kestiremiyor bir türlü. Annesi herhalde, hiç değilse akşam yemeğini beraber yiyebileceğimizi düşünüyor olmalı. Ama babamın gözü saatte, kalkıyor gitmek için. Gidecek, gidecek, gene gidecek. Onsuz yapayalnız, babaannemle kalacağım bu evde. Dedem de yok artık. Anneannemi istiyorum ben. Seviyorum anneannemi. Kitapların da, kalemelerin de, yeni paltonun da, ipekli kurdeleli elbisenin de Allah çarurı alsın, kalmayacağım burada. Anneannemle oturacağım ben, istemiyorum hiçbir şey. Babam kalkıyor, annesinin elini öpüp başına koyuyor ve işte o anda oluyor olanlar. Ben de kalkıyorum ve elbiseLERİMİ katlayıp yeniden paketlemeye çalışıyorum. Babam şaşkın, bakakalıyor, babaannem bir şeyler mırıldanıyor, ben dudaklar kı-sılı, kaşlar çatılmış, “Gidiyor muyuz baba?” diyorum.

İlkokula başlamışım; kaşlar çatılmış,
dudaklar kısılı.

– Sen deli misin, diyor babam, ilk kez büyük bir insanla konuşur gibi bağırarak. Sen deli misin, bilmiyor musun sanki babaannenle burada oturacağını, okula burada başlayacağını? Ne sanıyorsun sen kendini? Büyüdün de kararları kendin mi veriyorsun? Bacak kadar boyunla. Ne dersem o olacak, ne söylersem yerine gelecek bundan böyle, kafana iyice sok bunu.

Ben kemik kesilmişim, başka birininki gibi küt küt çarpan kalbimin inip kalkmasını görmesinler diye nefesimi ayarlayarak, kendimin de şaştığı, sakın, nereden çıkarabildiğimi anlayamadığım kadar sakın bir sesle konuşuyorum.

– Baba, diyorum, eğer her söylediğin yerine gelecekse senin, hani dadımla birlikte senin evinde oturacağımı söylüyordun daha önce, o söylediğini yerine getirsene önce.

Babam birden kendini kaybedip vuruyor bana. Hatırlamıyorum nasıl, neyle, nereme vuruyor. Kanlar içerisinde yuvarlanıyorum yere. Babaannemin sesini duyuyorum yalnız. “Yeter Lütfül-

lah, öldüreceksin çocuğu, yeter. Allah rızası için vurma artık.” Uzaklaşan sesler ve hiçbir şey duymuyorum artık. Katlıyorum ağlamaktan ve acıdan. Öyle kalıyorum yerde. Çok sonra babam gitmiş, babaannem beni yerden kaldırmaya çalışıyor. İnliyorum elimde olmadan, beni tutup kaldırmaya çalışan babaannemin elini itiveriyorum birden. Bağırıyorum babannemin işiten kulağına doğru, “Dokunma bana” diye bağırıyorum, “dokunma bana, dokunma bana, dokunma bana.” Sesim kısılana kadar bağırıyorum. “Dokunma bana.”

On beş yaşına kadar yaşadım babaannemle. Eski köşk satılmış, ele geçen paranın bir kısmıyla bu küçük ev satın alınmıştı. Bir kısmıyla borçlar kapatılmış, bir kısmı da kocasından bağlanan üç aylıklara ilave edilsin her ay diye bankaya yatırılmıştı babaannemin adına. Kimseye ihtiyacı olmadan sürdürebilirdi artık yaşamını. Eve bir kız tutulmuştu. Ancak kimseyle geçinemiyordu babaannem. Birkaç ay içinde kızı kovuyor, o ara artık iyice yaşlanmış olan, babamın dadısı Ayşe Hanım geliyordu eve. Birkaç gün sonra gene yeni bir kız, o da kovuluyordu veya kaçıyordu bir süre sonra. Celal Amcam da İstanbul'da kalıyordu artık, seyrek geliyordu eve. Yusuf Amcam eskisi gibi durmuyordu evde, sabah erkenden İstanbul'a iniyor, akşamları dönüyordu ve yemekten sonra Moda'ya, dostlarına gidiyordu hemen her gece. Ali Amcam da artık eskisi gibi gelmiyordu her akşam yemeğe. Gelse bile hemen çıkıyordu yemekten sonra. Kalamış'taki güzel Rum kızlarıyla gezmelere veya arkadaşlarıyla buluşmaya.

Yusuf Amcam başlatmıştı beni okula, velim oydu. Kızıltoprak'taydı okul. İlk günler (Fenerbahçe Stadyumu'ndan Kızıltoprak'a doğru giderken ilk sokaktaydı yeni evimiz) okula kadar Yusuf Amcam götürürdü beni. Daha sonra babaannem.

Hemen alışmıştım okula, zorluk çekmiyordum derslerde. Her şey çok olağandı benim için. Sanki her şeyi önceden bellemişcesine rahattım. Şaşırtıyordu genç öğretmenimi bu halim. Artık ben de her çocuk gibi teneffüste oynuyor, zıplıyor, kapıdaki satıcılarından türlü pislikler satın alıp yiyordum. Eve dönünce ilk işim kahvaltı edip *Cumhuriyet* gazetesinden babaanneme makaleler okumaktı. Burhan Felek'in fıkralarını okurdum babaanneme yüksek sesle. Ne olursa olsun okumaya bayılıyordum. Celal Esat Bey

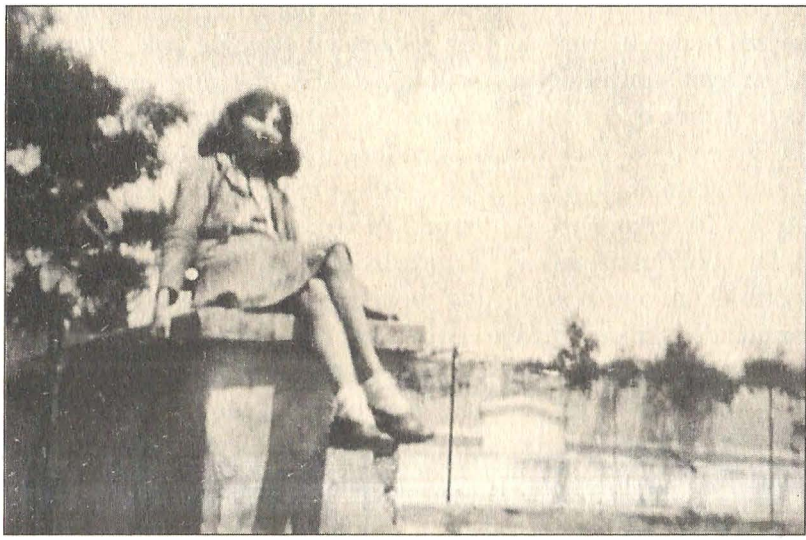
(Arseven) kocaman Arsen Lüpen ciltleri hediye etmişti bana. Her gece derslerimi yaptıktan sonra yer gibi okuyordum onları, tekrar tekrar. Geceleri hemen hiç doyanıyordum okumaya. Okumakla geçen uykusuz gecelerin sabahında erken kalkmak zor geliyordu. Arsen Lüpen kitaplarında bazı resimler de vardı. Bir tanesinde sivri rugan ayakkabılı, siyah pelerinli, gözünde monoklüyle çok yakışıklı duruyordu Arsen Lüpen. Onu yatağımın ayak ucunda bir yere dayayıp uzun uzun seyrederdim hep. O resimlerdeki Arsen Lüpen'i babama benzetiyordum galiba. Ama Arsen Lüpen, hırsız Arsen Lüpen söz verince yerine getiriyordu her seferinde. Ezbere biliyordum altı ciltteki bütün hikâyeleri.

Babaannemle hiçbir gün dost olamadık o olaydan sonra. Ne ben onu, ne o beni sevip anlayamadık hiçbir gün. O, varlığını genç yaşta yitiren, kocasını ipten döndürmüş, ağlamaktan bir gözünü kaybetmiş, aslan gibi evlatlarının artist oluşunu ses çıkarmadan kabullenmek zorunda kalmış eski bir Osmanlı hanımefendisiydi. Ancak gerçekte hiçbir gün affedememişti onları. En çok sevdiği Altınbaş Lütfullah sebep olmuştu hepsinin tiyatrocu olmasına.

Yusuf Amcam babaannemle aramız çok gergin olduğu zaman alır beni yanına, Moda'daki dostlarına misafirliğe götürürdü. Yürüyerek giderken lafı dönüp dolaştırır, babaanneme anlayış göstermemi isterdi benden. "Yaşlı, hasta, seni çok sever" gibi kulağıma takılıp kalmış sözcükleri anımsıyorum şimdi.

Hale Sineması'nın sokağında Cici dedikleri bir hanımefendinin konağına giderdik. Orada kimler yoktu ki: Celal Esat Arseven, Hikmet Bey (Nâzım Hikmet'in babası, Süreyya Opereti'nin de müdürlüğünü yapmış bir zamanlar) Adalet Hanım (Cimcoz), Sabiha ve Suphi Zekeriya Sertel, Sacide Hanım, Nazif Bölükbaşı, Zerrin Bölükbaşı, Zinnur Hanım evde sık sık karşılaştığım kişiler. Hemen hepsi beni çok severdi. Çok uslu bir çocuktum aslında, hiç ses çıkarmadan saatlerce oturup dinlerdim büyüklerin konuşmalarını. "Suzan'a ne kadar benziyor" derlerdi. Bazısı da "Hayır canım, babasına daha çok benziyor" derdi. Başka biri "Zaten, Suzan ile Lütfullah'ın elmacık kemikleri, çukur çeneleri, ağızları birbirlerine çok benzerdi" derdi.

Bugünlerden birinde Yusuf Amcam beni Süreyya Paşa'ya götürdü. Paşanın sinemasının üstünde bir dairesi vardı, büyük bir yazıhanenin arkasında oturuyordu. Uzun uzun seyretti beni. Anem üzerine konuştular amcamla. Paşa, bir ara "Yusuf, Gülriz annesinin heykelini görmedi mi daha?" diye sordu. Amcam, "Ha-

11 yaşındayım ama bacak bacak üstüne atmasam olmuyor!

yır” deyince tuttu elimden ve indik aşağıya. Eski tiyatronun, o günkü sinemanın büyük mermer antresine girer girmez, sağ tarafta duran büyük beyaz bir kaidenin üstündeki siyah bronzdan yapılmış heykeli gördüğüm anı unutmama imkân yok. Altındaki yazıyı okudum tekrar tekrar. “Gülriz” dedi Süreyya Paşa, “bu heykeli Kadıköy halkı yaptırdı annenin anısı için. Gerçekleşmesi içinse Sabiha Zekeriya Hanımefendi, Zekeriya Sertel Bey ve ben uğraştık.” Süreyya Paşa fuayedeki koltuklardan birine oturttu beni. Sesim soluğum çıkmıyordu, bildiğim tek şey, herkesin de benim bildiğimi bildiği bir konu ilk kez konuşulacaktı, belliydi bu. Süreyya Paşa, “Gülriz, kızım” dedi. “Suzan gibi bir insanın kızı olduğun için ne kadar şanslı olduğunu bilmeni isterim. Suzan, eşine ender rastlanan büyük bir kabiliyetti. Kadıköy halkının, seyircinin büyük saygısının ve sevgisinin kanıtıdır bu heykel. Suzan’ın seni bizlere yadigâr bırakması ne sevinilecek bir olay... İnşallah onun büyük başarısı senin isminle devam eder. Unutma, asalet insanın kendinde başlar, kendinde biter. Ama ölünceye kadar Suzan’ın kızı olmakla iftihar edebilirsin sen.”

Ne diyeceğimi bilemiyordum, hatırladığım tek şey, kendimi birden önemli bir insan gibi hissettiğim ve utandığımı.

Babaannemle bazen akşamüzerleri alışverişe çıkardık. Bileğimden öyle sıkı tutardı ki, kıpkırmızı olurdu etim. Hep tercümanlık yapardım, iyi duymadığı için. Sonra dönerdik eve. Ben bahçede kalır, komşunun İnci isimli güzel Arap kıızıyla arkadaşlık

etmek; oynamak isterdim. Babaannem, hiç arkadaşım olsun istemezdi nedense. Hele İnci ile arkadaşlık etmeme çok kızılıyordu. Oysa aynı sınıfa gidiyorduk ikimiz de. Bir gün gene İnci ile bahçede gizlice oynarken, demir parmaklıkların ardında anneannem ile Bülent'i gördüm. Çılgına döndüm, şaşkındım. Neden bugüne kadar aramamıştı anneannem? Bülent'in boyu ne kadar uzamış. Acaba Tatariko beni özlemiş mi? Ya teyzem, o nasıl? Neden unuttular beni bunca zaman? O gidişinden sonra babamı bir iki kez görmüştüm o yıl içinde. Ama garip bir soğukluk devam ediyordu aramızda, gizliden gizliye. Bahçe kapısına koştum. Sürgüyü açmadan konuşuyoruz her şeyi acele. Ağlıyor anneannem, "Nasıl da boy atmış" diyor bir yandan. Tam ben kapıyı açacakken, herhalde bizi pencereden görmüş olan babaannem beliriyor evin kapısında ve bağırmaya başlıyor: "Yetişin Gülriz'i kaçırıyolar! İmdat, torunumu kaçırıyolar!" Kapının sürgüsünü açıp öteki tarafa geçebilmek için var gücümle asılıyorum. Çekiyorum sürgüyü var gücümle. Açamıyorum ama, açamıyorum... Telaş ve heyecandan açamıyorum. Çocukluk işte. İnaniyorum birden anneannemin beni kaçırmaya geldiğine. Yetişiyor babaannem, yakaladığı gibi yerlerde sürükleye sürükleye sokuyor eve, müthiş bir panik içinde. Anneannemin sesi geliyor kulaklarıma: "Hanımefendi çocuğu kaçıran filan yok. Çok göreceğim geldi, lütfen müsaade edin beş dakika görüşelim."

Babaannem duymuyor, dinlemiyor bile. Dinleyecek hali yok. Ben ağlıyorum. Umurumda değil. Hadi gene ayakyoluna kilitleniyorum. Çıldıracağım; elimden bir şey gelmemesi çıldırtıyor beni. Buralara kadar gelen anneanneme kapıdan bile gösterilmememin nedenini çözemiyor küçük kafam. "Anneanneciğim bir tek seni seviyorum hayatta" diye haykırıyorum ağlayarak. "Bir tek seni seviyorum ben bu dünyada." İki yaşlı kadın kavga ediyorlar bahçe kapısında. Başka sesler de duyuluyor. Aralarına giren komşular olacak. Ağlıyorum, ağlıyorum. Saatler sonra Yusuf Amcam geliyor dışarı çıkarmak için beni. "Canım nınnım" diyor, "hadi çık dışarı." Niye nınnım diyor bana? Ben onun nınnımını mıyım bakalım... Cevap bile vermiyorum.

Hatırlamıyorum ne kadar zaman sonra dışarı çıktığımı. Ama çıktığımda babaannem ortalarda görünmüyordu hiç. Odasına çekilmiş. Yusuf Amcamla oturup konuşuyoruz. Ali Amcam da var. "Ben" diyorum, "babaannemi sevmiyorum, anneannemle oturmak istiyorum. Dövyüyor beni hep, azarlıyor." Ve o gün anneanneme yapılanları anlatıyorum. Yusuf Amcam, "Olmaz öyle şey" di-

yor. "Babaannen canı gibi sever seni. Biraz anlayışlı ol Gül Hanım" diyor. Ali Amcama anlatıyorum, ses çıkarmıyor, çene kemiklerini oynatıyor sadece. Çok sinirliymişken yaptığı bir hareket bu. Babama haber vereceklerine söz veriyorlar ikisi de sonunda. Bir iki gün okula yollarıyorlar beni. Daha sonra her şey eskisi gibi devam etmeye başlıyor. Ancak okula giderken de dönerken de babaannemden en az üç metre önde koşar gibi gidiyorum artık. Yetişemiyor bana, sesleniyor "Bekle" diye, cevap bile vermiyorum. Dönerken de aynı şey, hiç konuşmuyoruz. Ben önde o arkada, gidip geliyoruz.

Eve gelir gelmez yukarı odadaki cumbanın içine oturup sokağa bakarak babamı bekliyorum hep. Her gün böyle bu. Yeni âdetim, günlerce, aylarca sürüyor. Beklemekten bıkmıyorum. Amcalarım eve gelene kadar inmiyorum aşağıya. Babaannem aşağıda, ben yukarıda mahkûmlar gibi doldurmaya çalışıyoruz günlerimizi. Babaanneme yardım da etmiyorum artık. Ders falan çalışıp çalışmadığımı da soran yok. Dersleri de asıyorum bir güzel. Halsizim, iştahsızım, ama kimse üstüme varıp, "Yemeğini bitir" demiyor artık. Çok sinirliyim. Sinirli, mariz bir sıksa küçük kız olup çıkıyorum.

Babaannem annemin soyunu hiçbir gün denk tutmamıştı kendi soyuyla. "Kilercibaşı da ne demekmiş?" derdi. "Aslında hizmetkâr takımı, kapıkulu eninde sonunda. Ben ayrıca İbrahim Efendi'yi bilirim. Simsiyah bir Arap'tı o." Anneannemin babası için söylerdi bunları. Abdülhamid'in kilercibaşılarından İbrahim Efendi için. "Sen" derdi "ana soyuna çekip de Arap olmayasın diye ne adaklar adadım ben. Onun karısı da Çerkez halayıktı zaten. Kızları, yani anneannen de cariyeye. Eğer güzel bir şey olsaydı haremde tutunurdu, basit bir avukat karısı olmazdı."

Aklım almazdı anneannemin babasının Arap olabileceğini. Öyle ya, nasıl anneannem beyaz oluyordu öyleyse? İşin tuhafı ilerde bunu teyzeme söylediğim zaman "Hayır" demişti, "katiyen doğru değil bu, iftira. Soyumuzda Arap falan yok bizim." Ama aslında İbrahim Efendi gerçekten Arap'tı. Evet, bunu çok sonra öğrendim. Annemin ailesinde anneannem ve dayıma eğer dikkat edilirse, kıvrıcık saçları, kalın etli dudakları ve esmer renkleriyle Arap ırkından geldiklerini belli ederlerdi. Ama ancak bilen biri anlayabilirdi bunu. Büyüdükten sonra her fırsatta herkese söyledim bunu. Ve teyzemin utanıp bunu saklamasıyla alay ederdim, takıldım ona.

Meliha Hanım

Sınıfta kaldım o sene. Çocukların birinci sınıfta kalması pek olağan değildir. Genellikle ilkokulda üçüncü, ortaokulda ilk sınıf zordur derler. Ama ben o yıl koca sınıfta kalan tek öğrenci oldum. Hâlâ bıkmamıştım cumbada oturup babamın yolunu gözlemekten. Geldi sonunda, kucakladı beni. Çok üzgün bir hali vardı. Yüzüme bakarken üzüldüğü belli oluyordu. Acıyordu galiba bana.

– Gülriz, dedi beni karşısına oturtup. Hazırlan öbür gün bir teyzeye misafirliğe götüreceğim seni İstanbul'a. Sevdığım bir arkadaş, seni merak ediyor, olur mu?

Şaşkınlık içindeydim. Ne sınıfta kaldığım için azarlanmıştım, ne babaannemden söz etmişti. Kulaklarıma inanamıyordum. İstanbul'a gidecektik tekrar ha? Babamla... Günübirliğine bile olsa zarar yoktu, çok mutluydum. "Anneannemi de görecek miyiz?" diyecekken vazgeçtim hemen.

Babamın beni almaya geleceği gün, sabah erkenden hazırlanmış, yıkanmış, en güzel elbiselerimi giymiş, başıma kurdelemi bağlamış, cumbaya oturmuş bekliyordum. Babam tam vaktinde geldi. Güle oynaya geçtik İstanbul'a. Harbiye civarında caddede bir apartmana girdik. Güzel bir hanım açtı kapıyı. "Hoş geldin Gülriz" deyip öptü beni. İlk anda hoşuma gitmişti, bu hanım da evi de. Onun da teyzem gibi kuyruklu bir piyanosu vardı. Bir hanım daha vardı evde, arkadaşındı galiba. Birlikte yemek yedik. Meliha Hanım annemi tanıyormuş, ondan söz etti uzun uzun. Biraz piyano çaldı. Beni yanına oturtup piyano öğretmeye çalıştı bir süre.

– Lütfullah, dedi ayrılırken de, Gülriz'e sor bakalım, bir iki gece benimle kalmak ister mi?

Kıpkırmızı oldum, her şeyi anlamıştım bir anda. Babam evlenecekti Meliha Hanım'la. Ve beni yanlarına alacaklardı. Evet, evet,

evet... Ah inşallah düşündüğüm gibi çıkardı. Eve dönerken babam vapurda beklediğim konuşmayı yaptı.

– Gülriz, dedi. Daha çok küçüksün ama, seninle arkadaş gibi konuşup bir şey soracağım. Doğru cevap vereceksin e mi?

– E, dedim babama.

– Meliha Hanım annen olsun ister misin? dedi. Eğer istersen evleneceğim onunla, hep beraber oturacağız üçümüz bundan sonra.

Sevinçten deliye dönmüştüm, ne diyeceğimi bilemiyordum.

– Evet babacığım, dedim, istiyorum, çok istiyorum.

O hafta bayramdı benim için. Babam iki kez gelip aldı beni Kadıköy'den. Meliha Hanım'la birlikte Todorî'ye gittik. Fenerbahçe'de yürüyüş yaptık. İkincisinde Suadiye Otelî'nin büyük gazinosunda yemek yedik. Tatil günü olsa gerek, öğle yemeği olmasına rağmen herkes dans ediyor yemekten sonra. Babam da dansa kaldırıyor Meliha Hanım'ı. İkisini dans ederken seyretmekten çok hoşlanıyorum. Herkes onları seyrediyor benim gibi. Çok güzel dans ediyorlar. İlk kez böyle büyük bir yerde yemek yiyorum. Çok hoşuma gidiyor her şey: Servis yapan garsonlar, özen gösterilmiş kıyafetleri içinde insanlar, kocaman pist, değişik yemekler... Hepsi, hepsi etkiliyor beni.

– Gülriz'e bir piyano hocası tutmalıyız Lütfullah, diyor Meliha Hanım bir ara.

– Tabîî, diye cevaplıyor babam, nasıl istersen, çok sevinirim. Gülriz'in parmakları uzun, herhalde çok güzel piyano çalar. "Annem de çalarmış" diyecekken tutuyorum hemen dilimî. Bunları söylememem gerektiğini hissediyorum birden. Benim ilk politik davranışım olsa gerek bu davranış.

Yüzüm gülüyor artık. Evde tavrıma bir başkalık gelmiş, kimseye küskün değilim. Olan olmuş biten bitmiş, geriye bakacak vaktim yok benim. Yeni evimde, yeni yaşamımda çok başarılı olmalıyım. Derslere hemen çalışmaya başlayacağım. Ah evde piyano olsa, hemen gizlice çalışır, Meliha Hanım'ı ilk gün şaşırtırdım bir güzel. Meliha Hanım beni sevmeli, çok istiyorum bunu, çünkü ben onu seviyorum bile. Onun yanında yaşamaktan, her gün babamla olmaktan başka dileğim yok. Meliha Hanım bir gün soruyor bana:

– Gülriz, büyüünce ne olacaksın?

– Gelin olacağım, diyorum hiç düşünmeden. Gülüyorlar babamla ikisi katıla katıla.

– Peki tamam, diyor Meliha Hanım. Tabîî gelin olacaksın ama meslek olarak hiçbir şey düşünmez misin? Mesela doktor, avukat, hani artist filan.

– Hayır, diyorum, ben gelin olacağım.

Babama bir gün soruyorum:

– Baba ne zaman evleneceksiniz Meliha Hanım’la? Ne zaman İstanbul’a geleceğim ben?

– En geç bir iki aya kadar alacağım seni İstanbul’a, diyor babam. İki aya kalmadan evleneceğiz.

Boynuna sarılıyorum babamın sevinç içinde.

– Peki, diyorum, neden bizim eve gelmiyor öyleyse? Neden babaanneme tarıstırmıyorsun Meliha Hanım’ı?

– Her şeyin sırası var Gül Hanım, diyor. Acele etme, sabırlı ol e mi?

– E, diye cevap veriyorum babama, e...

Babaanneme hiç aldırmiyorum artık, bu sayılı günleri yaşarken. Her şey güzel, her şey hoş, iştahım yerine geliyor yeniden. Yusuf Amcamla bazen gizlice Meliha Hanım’ı konuşuyoruz. O da pek beğeniyor. “Çok hoş bir hanım” diyor. Gerçi daha vakit var, ama olsun, bütün bana ait eşyaları büyük bir titizlikle yerleştiriyorum sandığıma. İki ay dediğin nedir ki! “Bir tek elbise yetişir bana” diye düşünüyorum, “ötekiler kirlenmesin.” Her şey ütülü, katlanmış, muntazam duruyor sandığımda, yolculuğa hazır.

“Gelin olmak, uzun beyaz tül elbise giymek değildir”

Ali Amcam da İstanbul’a yerleştikten, evde iki kadın yapayalnız kalmıştık. Bir gün babaannem beni sinemaya götürmeye karar verdi. Çocuk yıldız Shirley Temple’in bir filmi oynuyormuş Süreyya Sineması’nda. İlk kez sinema seyredecektim. Kendimi bildim bileli tiyatro seyretmiş, ama hiç film görmemiştim. Sinemanın kapısında meşhur Arap –şu anda ne yazık ki ismini hatırlayamıyorum– karşıladı bizi. Tiyatro zamanında da kapıda biletleri o keserdi. Babaannemle beni bir locaya oturttu. Ve hayatta ilk göreceğim film başladı.

Çok garip bir filmdi bu. Hiç de öyle anlatıldığı gibi bukleli saçlı güzel bir kız çocuğu yoktu görünürlerde. Tarihî kostümler içinde, günlük yaşamımıza hiç uymayan hareketler yapan bir sürü insan oynuyordu filmde. Yavaş yavaş alttaki yazıları okumaya çalışabildim. Konu serseme çevirmişti beni. Saz benizli çirkince bir adamla sarışın güzel bir genç kızın yasak aşklarını soluksuz seyrederiyorum.

– Hay Allah, dedi babaannem, film değişmemiş galiba. Bu meşhur *Romeo-Juliet* değil mi? Hadi kalk gidiyoruz, haftaya geliriz.

Mıhlamıştım sanki sandalyeme.

– Hayır, dedim, gitmem, sonuna kadar seyretmeden dönmem eve.

Babaannemin ısrarları para etmedi tabii. Soluksuz seyrettim filmi. Babaannem de girmişti havaya. Arada bir, bir şeyler soruyordu. Cevap bile veremiyordum, istediğim halde. İlk seyrettiğim film, Norma Shearer ve Leslie Howard’ın başrollerini paylaştıkları *Romeo-Juliet*’ti. Sekiz yaşında var yokum o zamanlar. Film bittiğinde sapsarı olmuştum. Çıkıyoruz sinemadan. Yusuf Amcam dışarıda bir şeyler soruyor. Yüzüne bakmaya utanıyorum.

Cevap bile veremiyorum ona. Duygularımı gözlerimden okuyacak herkes sanki. Yalnız kalmalıyım. Kimse, hiç kimse bilmeme-
li bu duygularımı. Çıkınca babaannemle hemen Süreyya Sinema-
sı'nın yanındaki sokağa sapıyoruz, kestirmeden Yoğurtçu'ya in-
mek için. Ben önden yürüyorum, babaannem arkamdan bir şey-
ler söyleyerek yetismeye çalışıyor. Ben, içimde kopan fırtınaları
kimseye göstermek istemiyorum. Başlıyorum koşmaya. Öyle sü-
ratlı koşuyorum ki, koşarken bir yandan da ağlıyorum. Evin bah-
çe kapısının önünde oturup gözyaşlarımı kurutmaya çalışıyo-
rum. Babaannem nefes nefese geldiği zaman ağlamamın izi bile
yoktu yüzümde.

Eve girer girmez odama kapandım. Yatağıma uzanıp düşünü-
yorum, düşünüyorum, aklım almıyor bir türlü hiçbir şeyi. Sanat
dedikleri bu mu? Böylesine gerçek bir şey sanat olabilir mi?
Sanki sahiciydi her şey. Bu sevgililerin ölümü neden dedemin
ölümünden daha fazla üzüyordu beni? Onları tanımıyorum bile.
Romeo, çok çirkinsin ama, ben de sevebilirdim seni. Arsen Lü-
pen senin yanında ne komikmiş meğer. Romeo gibi biriyle evle-
neceğim ben, eğer bırakmazlarsa Jüliet gibi öldürürüm ben de
kendimi.

Peki yalancıkıtan mı o gözyaşları, ya o düellolar? Neden in-
sanlar bu kadar kötü neden, neden? Evlenseler ne olacaktı aca-
ba? Öpüştüler ama, öpüşmek nedir? Sonsuz bir yakınlık duy-
gusunu kanıtlayan imza mı? Aynı anda öpüşmek istedi Romeo
da Jüliet de. Aynı anda geldiler dudak dudağa. Acaba ben ki-
minle dudak dudağa geleceğim? Her kimse, o da küçüktür da-
ha herhalde. Aslında kaç yaşında dudak dudağa gelmek uygun
olur? Önemi yok canım, Jüliet gibi âşık olunca tam zamanıdır
herhalde. Demek ki tam zamanı, kendi Romeomu tanıdığım za-
mandır. Evet, evet, en doğrusu bu. Bu kez bir mutluluk sarıyor
benliğimi.

Birden keşfediyorum sanki her şeyi. Bütün yaşamım sekiz ya-
şında bir çocuk olarak sürmeyecek. Keşfediyorum: Evet her şey
değişecek, harikulade bu. Oysa ben "Gelin olacağım" derken bile
kendimi bir çocuk olarak gözlerimin önüne getirirdim hep. Oldu-
ğum gibi, yani sekiz yaşında ve gelin kıyafetiyle. Gelin olmak,
uzun beyaz tül elbise giymek değildir. Değişecek, değişecek her
şey, büyüyeceğim ben, başka bir insan olmak elimde benim. Baş-
ka insanlarla, kendi sevdiğim insanla yaşamımı sürdürmek diye
bir olay olacak bir gün. Aman ya Rabbi ne müthiş bir şey bu. Ace-
lem var artık, çabuk büyümeliyim.

Babam o sıralar Ali Amcamı da sahneye çıkarmayı başarmış. İstanbul'da Yunanlı meşhur operet artisti Zozo Dalmas'la başrolü paylaşarak *Halime* operetini oynuyor Ali Amcam. Çok güzel sesi var. Herkes onlardan bahsediyor o zamanlar. Babaannem gidip seyretmek bile istemiyor amcamı. Bu ona vurulan son darbe. Son oğul da sahnede. Gayet iyi hatırlıyorum, babaannem oğullarının tiyatrocı olmalarından hiç memnun değil ama, çok iyi anlıyor tiyatrodan. Ayrıca hoşlanıyor da.

Süreyya Opereti gene isim değiştirmiş. Devrin vekillerinden Şükrü Kaya'nın yardımıyla, şimdiki Fitaş Sineması'nın yerinde olan Moulin Rouge isimli gazinoyu tiyatro haline getiriyor babam. Artık tiyatronun hem oyuncusu, hem yöneticisi Lütfullah Sururi, tiyatronun adı Halk Opereti. Halk Opereti öyle başarılı oyunlar oynuyor ki, yerli yabancı öyle operetler sahneliyor ki, şu, tarifi gayri kabili mümkün olan, halkın malı oluyor Atatürk Türkiye'si'nde. *Halime* operetini seyrettiğim gün rüyada sanmıştım kendimi. Zozo Dalmas sarışın, güzel sesli bir kadındı. O Yunanca söylüyordu şarkıları, Ali Amcam Türkçe. Oyunda Celal Amcam, Toto Karaca ve bir sürü tanidik oyuncu daha vardı. Herkese başka bir hayranlık duyuyordum. En az otuz kere seyrettim herhalde *Halime* operetini. Bütün şarkıları ezbere biliyordum. Zozo Dalmas'ın Rumca söylediği partileri bile. Sahnede cin gibi bakan Zozo Dalmas, kulise çıkar çıkmaz eline gözlükleri verilmezse önünü bile göremeyecek kadar kördü. Çok şaşırmıştım buna. Babamı en çok *Leblebici Horhor* operetindeki Sansar Hasan rolünde beğeniyordum. Hiç doyamıyordum seyretmeye. Kulislerde kucaktan kucağa dolaştırılıp şımartılmak olağan bir şeydi benim için. Hemen herkes büyüyünce artist olup olmayacağını sorardı. "Hayır" derdim, "istemiyorum, artist olmayacağım." Ama tiyatrodan eve dönünce, bale yapan kızların danslarını tekrarlamaya çalışırdım gizli gizli odamda.

Her tiyatrocunun çocukluk anısında vardır gibi gelir bana, yaşadığı bazı şeyler, bazı olaylar. Örneğin evdeki büyük konsolun ayakları arasına perde gerip bilet keserek tiyatro oynamak. Belli bir repertuvarı tekrarlayıp dururdum hep. Ama ne repertuvardı: Önce Celal Amcamın *Leblebici Horhor* rolünü taklit ederdim. Sonra Şevkiye Hanım'ın bir şarkısını dans ederek söylerdim: "Beni tutamaaazsın, tutup öpemeeezsın... Yakaladıkça kaçaaarım, başına işler açaaarım..." Bu şarkının hangi operetten olduğunu hatırlayamıyorum. Ama her zaman Şevkiye Hanım gibi cümle sonlarını uzata uzata söylerdim ve güldürürdüm herkesi. Sonra

gene bir kuartet söyledim *Leblebici Horhor*'dan, Celal Amcam, babam, Toto Hanım, Necile Hanım'ın partilerinin her birinin taklidini ayrı ayrı yaparak. Şarkının sonunda alkışlamaya mecburdu beni herkes. Perdeyi tekrar tekrar açar, uzun uzun reveranslar yapardım yerlere kadar eğilerek. Ve sıra, oyundan sonraki yorgun oyuncuların taklidine gelirdi. Toto Hanım ile Necile Hanım'ın oyundan sonra, sahnedeki gülüşlerini maske gibi çıkarıp bir tara-

Soğukkanlı ve dışadönük Ali Sururi, duygusal ve içedönük Lütfullah Sururi. Fizik insanları bu kadar mı ele verir?

fa asarak yorgun ayaklarını ovmaya başlamalarında çok başarı-
lıydım genellikle.

Tiyatro oynamak için seyirci bulamadığım zamanlar terziçilik oynardım. Bir kez babaannemin sandığından tek kolumu içeri so-
kup harikulade bir kadife ceket çıkarmıştım gizlice. Kolları dantel bir kadife ceket. O kadar boldu, o kadar boldu ki bu dantel kollar, hemen makasla kolun birini çarpık çurpuk kesip gerisini sandığa tıktırdım. Bir koldan bana bol bol bir elbise çıkardı, ama önemli olan elbise değil, elbiseyi kesmek ve iğnelerle müşte-
riye prova yapmaktı. Hemen komşu Arap kızı İnci'lerin bahçesi-
ne koştum. Ve ona, hem kesip hem biçip, topluiğnelerle prova yaptım. Doğrusu kusursuz olmuştu sakız rengi, antika gipür dan-
tel elbise İnci'nin üzerine. Ne yazık ki kimselere gösteremeyecek-
tik büyük başarıımızı, büyük şaheserimizi. Elbiseyi krepon kâğı-
dından da yapabilirdim, o zaman herkese de gösterebilirdik ama,
hiç hoşuma gitmiyordu bu fikir. Elimin altında değerli güzel ku-
maşlar olmalıydı ki, emeğime değsin, di mi ama?

Bazen gene yasak masak demez, sonradan yiyeceğim dayacağı gö-
ze alıp İnci'lere kaçarsam, ona gelmiş mahalle arkadaşlarıyla evci-
lik filan gibi tanımadığım çocuk oyunları oynardık. İnci'nin mini-
cik tencereleri, tavaları, çay fincanları, tabakları, eksiksiz bir oyun-
cak mutfak takımı vardı. En çok onlarla oynamaya bayılırdım. Toprak-
tan hiç tiksinsenmeden solucan çıkarır, onları büyük bir keyif-
le eşit parçalara bölüp yapraklara sararak tencereye dizip güya
ateşte pişirerek yaprak dolması yapar, sonra da bunu "Hadi yemek
hazır, sofraya buyrun" diyerek oğlan çocuklara zorla yedirirdik.

Yaz bitiyordu artık. Sayılı günler de bitiyor demektir. Okul baş-
layacaktı yeniden. Yeniden birinci sınıfı okuyacaktım. Ama bili-
yordum, hap diye geçecektim bu kez sınıfı. Babamın beni gelip
alacağı gün yaklaşıyordu. Ben, her şeyim hazır, cumbada bekle-
meye başladım gene. Pat diye gelirse babam beni almaya, hazır-
lıksız olmayayım diye. Babaannem çok sinirli son günlerde, his-
sediyor herhalde gideceğimi. Yok canım, o kadar sinirlenmesine
gerek yok aslında. Ara sıra görmeye gelirim Meliha Teyzemle. Ha-
yır Meliha Annemle... Hayır canım Meliha Hanım'la... Aman ney-
se işte, önemi yok.

Her gün cumbada oturuyorum. Yusuf Amcam okula götürmek
istiyor beni. Yeni öğrenim yılı başlamadan okul müdürüne bir
merhaba demek uygun olur diye, sınıfta kaldığım için.

- Hayır, diyorum, bu yıl ben bu okula gitmeyeceğim ki, İstan-
bul'da gideceğim yeni okuluma.

Amcam, “Ha, tabii Gül Hanım” diyor ama, tavrı bir garip. Günler birbirini kovalıyor. Babam görünürlerde yok. Bazen cumbada otururken birilerini babama benzetir oldum artık. Ama hayır yanlış, o değilmiş. Babaannem daha da sinirli oluyor giderek ve bana daha bir sert davranıyor. Olur olmaz azarlıyor, cezalandırıyor. Oralı değilim ama, artık aramızdaki soğuk savaş dayanulır gibi değil. İnatla uzun uzun oturuyorum cumbada. Sonbahar yağmurlarını seyretmek hoş oluyor aslında. Neler düşünüyor, neler kuruyorum o geçmek bilmeyen saatlerde? Bekliyorum, bekliyorum. Arada bir kalkıp, aynaya bakıp saçlarımı düzeltiyorum. Her an sokağa çıkmaya hazırım. Gene cumbanın içindeki kadife kanepeye kuruluyorum. Bekliyorum, akşamın alacakaranlığı olup yoğurtçu geçene kadar bekliyorum. Yoğurt unun hüzünlü sesiyle ayrılıyorum pencereden. Her aşağı inişimde babaannem anlamlı anlamlı bakardı yüzüme, “Bugün de gelmedi baban” gibilerinden. İçimden, “Bugün gelmedi ama, yarın gelebilir babam” dedim. “Söz verdi bana, evet yarın gelecek yarın, yarın.”

O “yarın” hiç olmadı, babam gelmedi beni almaya; ne o gün, ne başka bir gün. Hiç almadı beni babam, hiçbir yerden.

On bir yaşıma kadar pek bir değişiklik olmadan sürdü yaşam. Dersler, okul ve Yoğurtçu’daki ev sakinleri arasında. Anılarının her döneminin bir rengi vardır. Bu dönem k l rengiydi galiba, silik, soluk bir renk. Aslında soluk bir renk olduğu için, unutulmaya hazır bir hali vardır k l renginin. şimdi geriye dönüp bakmaya çalıştığında, eski soluk bir filmin kareleri gibi geliyor gözümün önüne o yıllar. Oysa pırıl pırıl renkli, sinemaskop anılar da olacak ileride.

Güneşin altında, denizin üstünde

Yoğurtçu'daki evimiz de iki yıl sonra satılmış, bu kez Hale Sineması'nın yanındaki Kadife Sokağı'nda, üç katlı, her katında ancak iki odası olan ahşap bir eve taşınmıştık. Evin tek hoşuma giden yanı, Kalamış'taki güzel evimizi hatırlatan beyaz boyalı cephesiydi. İki yanındaki binaların arasında sıkışıp kalmış, dar yüzlü bu yeni evimizde iki yıl yaşadık. Beklemekle geçen yıllarıma eklenen yeni yıllar. Ama artık kimseleri beklemiyordum büyümekten başka. Nitekim uzun sürmeyecekti büyümem: Yaşanmamış çocukluğumu ileride yaşamaya çalışacaktım çok yıllar sonra.

Ankara'ya Osman Amcama misafir gittiğim birkaç ay dışında, ilgimi çeken başka bir şey olmamıştı o dönemde. İlk yolculuğum, ilk tren yolculuğum. Babaannemle ikimizi kimin yolcu edip kompartımana yerleştirdiğini hatırlamıyorum bile. Hatırladığım, pencereden gözümü kırpmadan seyrettiğim, her an değişen manzaraydı. Babaannem her dakika büyük yol çantasından bir hoşluk çıkarıp durdu yol boyunca. Çikolata, bisküvi, mandalina, fındık, fıstık... Her elini çantasına sokuşta değişik bir şey verdi bana. Halide Yengem ile Osman Amcam karşıladılar bizi. Küçük bir apartmanda oturuyorlardı. Uzun bir misafirlik yaptık orada. Halide Yengem müthiş bir ev hanımıydı. Küçücük apartmanda, sabah kalkar kalkmaz iki saatte bütün işlerini yapıveriyordu, yardımcısız. Tuşusunu bile kendi kuruyordu. Reçelini, salçasını yaparken, bir yandan da şarkılar söyler, küçük tatlı kahkahalar atardı. Nefis yemek pişiriyordu yengem. Ailenin öteki üyeleri gibi her akşam keyifli rakı sofrası arayan kocasını, her akşam değişik mezelele donatılmış bir sofrayla ve muhakkak süslenmiş, dudaklarını boyamış olarak karşılardı. Kayınvalidesine saygısı sonsuzdu. Öyle ya, ayrıca ilk kez evinde ağırliyordu onu. Ve gene bu misa-

firlik, oğlunun evinde bile olsa, babaannemin ilk misafirliğıydi. İyi bilemiyorum ama, o zamanlar herhalde 40 yaşlarında filan olmalıydı yengem. Babamdan sonra evlenmişti Osman Amcam. Yengem duldu, bir de oğlu vardı ilk evliliğinden, Orhan. Öyle hoş bir çiftti ki ikisi, çok uyumluydular. Akşam sofrada amcam espri-ler yapar, hikâyeler anlatırdı. Yengem de şakrak kahkahalar atarak günün olaylarını, komik yanlarına basarak tekrarlardı amcam. Bir kez bile “Ah, of, bugün yorulдум” veya “İşler yolunda gitmiyor” dediğini duymadım yengemin.

1960 yılında Osman Amcamın aramızdan ayrıldığı güne kadar böyle sürdü bu. Babaannem bile ara sıra bir kadeh rakı içer katılırdı bu sohbetlere. Ayrıca sofrada her gece hiç değilse bir iki misafirleri bulunurdu: Osman Nihat, Mekki Sait Esen gibi... Mekki Sait Esen İbradılıydı, uzaktan akrabamızdı. Amcam piyade teğmeni olarak katıldığı Harbi Umumî’de bir bacağınyı kaybetmişti. Dizinden aşağısı yoktu bir bacağının. Her sabah yengem büyük bir sevgiyle kocasının önünde eğilir ve onun takma bacağınyı takar, kayışlarını ustaca bağlar, ayakkabılarını giydirdirdi. Belki de yengeme sevgim, onu eğilmiş amcamın ayağını takarken seyredişlerimde başlamıştı. Hiç değişmezdi yengemin tavrı kocasına, “Osman” derdi tatlı tatlı, uzatırdı, “Osman...”

Bazı geceler amcam evde çalışırdı. Çıt çıkmazdı o geceler evde. Yemek erken yenir, yengem bir iş işler veya örgü örür, amcam sessiz yazar, yazardı. Gerçi tiyatrocı olmanıştı ama, Osman Amcamın da sanatçı bir yanı vardı. Osman Nihat’ın bazı şarkılarının sözleri onundu. Çok güzel alaturka söylerdi. Bazı geceler rakı sofraları giderek fasıl heyetine dönüşürdü. Her keresinde Osman Amcam Atatürk’ün anısına “Sarı Kurdelem” şarkısıyla bitirirdi repetuvarını. Beni çok sever, şımartır, kucığına oturturdu. Bebeklik anılarını anlatırdı uzun uzun. Nasıl evcilik oynarken bir gün, ben ev sahibi, o misafir olmuşuz, nasıl o kapıya tak tak vurunca ben “Kim o?” demişim, o da kalın bir sesle “Ben geldim” deyince, ben “Aaa aman Yarabbi evin kapısına aylar gelmiş, kapıyı mapıyı açmayalım kaçalım” demişim, anlatır dururdu.

Ankara’dan döndüğümüzde babaannem ile yengem dargındılar birbirlerine. Bugün bile aralarında ne geçtiğini bilmem. Ama birden olan olmuştu işte, darlışı o darlışı. Tekrar döndük Kadıköy’e. Günler birbirini kovalıyordu. Her geçen gün evden bir şeyler eksiltiyordu, farkındayım. Eşyalar birer birer azalıyordu. Ama hiçbir zaman yüksek sesle konuşulmazdı böyle şeyler bizim evde.

Sinema, tiyatro seyretmek ve elime ne geçerse okumakla geçi-

yordu günlerim. Çok saygılı bir çocuktum. Hiçbir gün bir tek şey istemedim ailemden. “Bir tek kitap alın” bile diyemedim. Onların aldığı, verdiği ile yetindim hep.

Yazın sıcak günlerinden biriydi, on bir yaşlarındaydım. Denize girmek istiyordum, ama babaannem yollamıyordu Moda Plajı'na. Çok üzgündüm, eski evimizin önündeki denizi arıyordum. Bunalmıştım sıcaktan. Birden bir mucize oldu: Ali Amcam geldi eve; yanında Belig Selönü, bir de Halk Opereti'nin ışıkçısı, çok sevdiğim Kosta. Birden “Hadi denize gidiyoruz” dedi bana, tuttuğu gibi elimden... Babaannem hâlâ sesleniyordu arkamuzdan, “Yemek vakti oldu, keşke yiyip de gitseydiniz, oralarda aç kalacaksınız” diye.

Moda'ya geldik yürüyerek. Nefes nefese kalmıştım. Çelimsiz vücudum onların yürüyüş temposuna ayak uyduramıyordu bir türlü. Moda'da küçük bir kotraya bindik. Hüseyin Kemal Gürmen'in teknesiymiş bu, babam satın alacakmış veya ortak olacaktı. Ali Amcam tekneye bakmaya gelmişti. İskelenin sol tarafına, biraz açığa demirli olan kotraya sandalla geçtik. Soyundum kamarada, mavi yün mayom iyice küçülmüş, askılar yer yapıyor, kesiyor omuzlarımı. Güneşlendik kotrarın üzerinde. Amcam ile Belig denize girip girip çıkıyorlar. İkisi de yanık.

– Hadi, diyorlar sonra, sana atlamayı öğretelim.

– Olmaz, diyorum, korkarım, istemem.

Dinleyen kim, tam atacaklarken itiraf ediyorum korkudan:

– Ama ben yüzme bilmiyorum ki!

Hepsi de çok şaşıyor buna. Ali Amcam da bilmiyor yüzme bilip bilmediğimi. Mantar bağlıyorlar belime, merdivenden giriyorum denize. Biraz korkuyorum gene, çünkü Kalamış'tan beri ilk kez giriyorum denize ve ayaklarım ilk kez yere değmiyor. Çok heyecanlı, çok güzel bir an. Ama yüzme bilmeyişimin bütün suçu benimmiş gibi çok utanıyorum. Belig ve Kosta öğretmeye çalışıyorlar bana. İmkânsız, yatamıyorum suyun üstüne bir türlü, çok korkuyorum. Daha sonra acıkıyorlar. İçlerinden biri karaya çıkıyor, bir şeyler alıp getiriyor tekneye. Domates, peynir, üzüm, taze ekmek. O yemeği ömrümce unutamam. Hayatımın en iştahlı yemeğini yiyorum. Midem davul gibi şişiyor ama doyamıyorum. Güneşin altında, denizin üstünde yediğim bu ilk yemeğin tadı bambaşka. Güneş batana kadar kalıyoruz tekne. Dönerken amcam kaşkorsemi giydirmiyor bana. Çıplak vücuduma giyiyorum ilk kez ince yazlık elbisemi. Eve dönünce babaannem şaşı-

yor halime. Yüzüm kıpkırmızı olmuş, omuzlarım, her yanı yanı-
yor alev alev. Çok hoş bir duygu bu. Aynalardan ayırıyorum
gözlerimi, hep kendimi şeyrediyorum. Al yanaklarım başka biri-
sininmiş gibi geliyor bana.

– Valide, diyor Ali Amcam babaanneme, Gülriz'e artık böyle
kışlık çamaşırlar giydirmeye lüzum yok, mevsim yaz.

Babaannem “Ama o zayıf, terlerse...” filan diyecek oluyor. Am-
cam kararlı:

– Gülriz'i biraz ele alalım artık bakalım, diyor. Her gün denize
gelecek bundan böyle beninle ve hemen üç gün içinde de yüzme
öğrenecek.

Bana dönüyor:

– Tamam mı Gülüm?

– Tamam, diyorum sevinçle.

Babaannemin hoşuna gitmiyor bu program, ama Kazandibi Ali
bir şey istesin de ona hayır desin, olacak şey değil.

Deliksiz, rüyasız bir uyku uyuyorum o gece. Sabah erkenden
amcam kaldırıyor beni, “Hadi denize” diyor. Mutfaktan bir şişeye
zeytinyağı, limon kolonyası, süt ve birkaç damla da tentürdiyot
kattığı özel bir yanma losyonu hazırlıyor eliyle. Gene denizdeyiz,
yağlanıyoruz bol bol, güneşleniyoruz. Gene mantar bağlayıp de-
nize sokuyorlar beni, iki kişi birden... Yanımdan biraz uzaklaşır-
larsa basıyorum yaygarayı. Güneşleniyoruz. Nefis bir öğle yeme-
ği yiyoruz gene. Salatalık, domates, beyaz peynir, karpuz. Çatla-
yana kadar yiyorum. Ali Amcamın “Yesene” demesine gerek yok
artık. Ama bütün çabalara rağmen yüzme öğrenemiyorum bir tür-
lü. Üçüncü gün bir anda ne olduğunu anlayamadan, amcam ve
Beliğ tuttukları gibi atıveriyorlar beni denize. Önce denizin dibi-
ni boyluyorum, sonra can havliyle var gücümle fırlatıyorum ken-
dimi suyun yüzüne. Yukarıdan hepsi gülüyor halime. Sağma bak-
tım kimse yok, soluma baktım kimse yok, eh ben de çaresiz tek-
neye yüzüverdim tabii. Yüzüş o yüzüş, artık beni kimse çıkaramı-
yordu sudan. Sırtüstü, kurbağalama, kulaç, hepsini bir iki günde
öğrendim amcam ve Belig'den. Dibe dalıp kotranın bir tarafından
öteki tarafına geçmek en büyük eğlencemdi artık.

15-20 gün içinde bir mucize olmuştu sanki. Boyum uzanmıştı
birden, serpilmişim. Gözle görülen bir gelişme vardı her yerim-
de. Cildim de sağlıklı bir görünüm kazanmıştı. Saçlarımın rengi
güneşten açılmış, bronz yanığı tenimle bambaşka bir çocuk ol-
muştum. Her gün kürek çekiordum uzun uzun, ellerim su toplay-
ıp nasırlaşana kadar. Moda Yüzme Havuzu'nun etrafında dola-

şırdık küçük kayıkla. Hafta sonları kayıktan geçilmezdi Moda'da. Bir sürü yeni insan tarumuştım, herkesle kolayca ahbaplık kurabiliyordum. Gerçi yaşıtlım kimse yoktu etrafımda, ama ben memnundum büyüklerle büyük gibi konuşmaktan. Çok alışkıttım buna. Bazı günler botu plajın tahta iskelesine bağlar, yüzme yarışlarını seyrederdik. O zamanların ünlü yüzücüleri, Sarı İbrahim (Sulu), Mahmut, Nejat Nakkaş, Rauf Ardahan, eski ünlü yüzücülerden Fahir Bey'in kızı yeni tanışlarımdı. İbrahim Sulu benim yüzmemi çok beğeniyor, küçükler arasında yarışa sokmak istiyordu.

Sonra bir gün birden amcam gelmeyiverdi eve. Aslında olağandı bu. Belki yeni başlayan oyunda rolü vardı, belki kısa bir turneye çıkacaklardı. Ama ben eşekten düşmüş karpuzla döndüm o gün. Deniz meniz yok, oturdum evde kuş gibi. Mevsim bitmeden yaz bitmişti benim için. Evimizin bahçesi yoktu. Gene küçük cumbada oturup beklemeye başlamıştım eskisi gibi. Akşamları Yusuf Amcamla yenen kısa yemekler, yemekten sonra amcamın çıkışıyla büsbütün sessizleşen ev. Babaannemle toplardık sofrayı. Küçük mutfakta babaannem yıkar bulaşıkları, ben kurulayıp yerine koyardım. Savaş etkisini göstermeye başlamıştı artık. Önce ekmecekler bozulmuştu. Şeker bulunmuyor, pirinçler böcekli çıkıyordu. Evimizde o zamanlar Trabzon yağı yenirdi ve özel alınan halis zeytinyağlar bile, her şey her şey kötüleşmişti. Babaannem beğenmiyordu eve alınan hiçbir şeyi; ama gene de o zamanki esnaf kantarda tarttığı her şeyi, okkarın yanı değil de, malın kefesi yere yakınken veriyordu müşteriye.

Şükrü Paşa Apartmanı

Babaannem seyrek görüştüğü akraba ve ahabaplarla yalnız siyaset konuşuyor artık. Chamberlain, İsmet Paşa sözcükleri ister istemez takılıyor kulağıma. İngiliz siyaseti lafı hiç düşmüyor babaannemin ağzından. Hitler'i ve onunla ilgili her makaleyi okuyor. Ben okumadığım için, yeni edindiği büyük pertavsızı ile okuyor artık. *Cumhuriyet* gazetesini hatmediyor. Her gün akşamları da Yusuf Amcamla yorum yapıyorlar karşılıklı. Burhan Felek gene en beğendiği yazar.

Bir gün Yusuf Amcam babaannemle konuşurken duyuyorum, birkaç gün için İstanbul'a, babamın Beyoğlu'ndaki yeni evine gitmemizi salık veriyor babaanneme. Babam söylemiş, evi bir müddet kapatıp orada bir arada oturmanızda yarar varmış. Kalbim kopacak yerinden, İstanbul'a gitmek, rüya bu. İnanamıyorum. Ama ben babamla nasıl konuşacağım, sevmiyorum ki artık onu! Beni sevmeyen, beni istemeyen babamı, beni unutan babamı görmek istemiyorum. Gitmeyeceğim İstanbul'a. Bir taksiyle Galata Köprüsü'nden Beyoğlu'na gidişimizi hatırlıyorum. Tarif edilen yerde indik. Köylüler gibi, sağa sola baka sora, bulduk adresi sonunda. Beyoğlu'nda Küçükparmakkapı, Şükrü Paşa Apartmanı, kat 4. Şimdiki Olgunlaşma Enstitüsü'nün tam karşısında, büyük bir apartman. Kapıyı babam açıyor, sarılışıyoruz hiçbir şey olmamış gibi. Yani ben hayattaki ilk rolümü, hiçbir şey olmamış gibi oynamaya başlıyorum. Apartman çok büyük, bizim Kadıköy'de son oturduğumuz evden bile büyük. İç içe salonları var. Modern eşyalarla döşemiş babam. Dört de yatak odası var apartmanın ve büyük bir mutfak ile banyosu. Babaannemin odasını süslemiş, evi çiçeklerle donatmış babam. Benim ayrı odam yok. Anneannemle paylaştığım teyzemin evindeki odadan sonra ilk kez başka

biriyle yatacağım aynı odada, babamla. Odasına küçük bir somya koyup hazırlamış benim için. Her şey yeni: yorganlar, pikeler, kuştüyü yastıklar, yemek odası takımı. Teyzemin evindekine benzeyen ceviz büfenin enine doğru uzun aynasının üzerinde siyah ceylanlar, geyikler var. Modern, pembe tabak takımı çok hoşuma gidiyor. Çekoslovak kristali bardak kadeh takımları da çok güzel. Arka taraftaki büyük yatak odasını Celal Amcam ile Ali Amcam paylaşıyorlar. Yusuf Amcam Kadıköy'de kalıyor, eşini dostunu ve uzatmalı sevgilisi S. Hanım'ı bırakmıyor. Ara sıra geliyor Şükrü Paşa Apartmanı'na. Yusuf Amcamın bir sevgilisi olduğunu amcalarımın şakalarından öğreniyorum ben.

Büyük bir balkonu var apartmanın. Tramvaylar geçiyor önümüzden. İnsanlar koşuyor; satıcılar, büyük mağazalar, daha balkondan etkileyiveriyor insanı. Sessiz sakin köyümüzden çok farklı burası, hemen ilk bakışta görülüyor bu. Celal Amcam nefis yemekler hazırlamış. Özenle kurulmuş sofraya oturuyoruz. Çok neşeli herkes, savaş tehlikesine rağmen. Uçak sesi duyulur duyulmaz politikaya dönüşen konuşmalar bir an sonra günlük konuşmalara bırakıyor yerini.

Halk Opereti evin iki yüz metre ilerisinde. Taksim'e doğru, şimdiki Fitaş Sineması'nın olduğu yer. Babam provalara götürüyor beni. Gene buluşuyorum tiyatrocularla. Bayılıyorum prova seyretmeye. Sabahları Celal Amcam Balıkpazarı'na gidip küfeciyile dönüyor eve, mutfığa girip yemek pişirmek en büyük zevki. Provadan sonra bazı arkadaşlarını da eve getiriyorlar, genellikle öğle yemeklerine. Akşam yemeklerini babaannemle ikimiz yiyoruz. Babam ve amcalarım oyundan sonra yiyorlar yemeklerini, uzun rakı sofraları üçlere kadar devam ediyor. Eğer ben de gece onlarla kulise gitmişsem, birlikte dönünce oturuyorum yanlarında sabaha kadar, gık çıkarmadan. Bazı geceler oyundan sonra gelmiyorlar eve, herhalde meyhanelere filan gidip oralarda yiyorlar yemeklerini. Henüz birbirlerinden ayrı geçirmiyorlar gecelerini amcalarım ve babam. Babam biraz kilo almış, hafif bir göbeği var. Saçlarının sarısı biraz koyulaşmış. Geceleri koynuna alıyor beni, tatlı tatlı anlatıyor. Sonra beş dakika başını kaşıyor, o uyunca dönüyorum yatağıma. Başını kaşıırken uyuyordu hemen gene eskisi gibi.

Hiçbir değişiklik yok babamda. Gene anlatıyor, hayaller kuruyor, şöyle olacak böyle yapacağım, falan filan. Dikkatle dinliyorum babamı, hiçbir kelimesini unutmamaya gayret ederek, ama inanmadan. Nasılsa sözünü tutmayacak gene, ama ses etmeden

dinliyorum. Ne söylerse ara sıra “E mi?” diyor babam, “E” diyorum. İnandı gibi, “e.”

Bir akşam eve Muhlis Sabahattin Bey’i getiriyorlar. Birkaç tiyatrocü daha var o akşam yemekte. Muhlis Bey’in gözleri doluyor beni görünce. Dört yaşından beri ilk görüşü.

– Tıpkı Suzan, diyor. Hay Allah, tıpkı Suzan’a benzemiş, sesi de benziyor mu annesine?

– Şaşarsın üstat, diyor Celal Amcam. Ne güzel şarkılar söyler canı isterse, bütün operetleri ezbere bilir.

Tutturuyorlar hepsi birden, ille “Muhlis Bey’e bir şarkı söyle” diye. Çok utanıyorum ama bakıyorum başka çare yok, utana sıkıla söylemeye başlıyorum şarkıyı: “Ah, edalı efendim, hoş geldin, sefa geldin.” İkinci kupleye geçmeye vakit kalmadan yerinden hışımla fırlıyor Muhlis Bey. Gözünden monoklu düşüyor sinirden.

– Alçak herifler, diye bas bas bağrmaya başlıyor birden. Alçak herifler, Çuhacıyan’ın boktan acemaşiran müziği ile mi karşılıyor-sunuz beni, çocuğa öğretecek doğru dürüst başka bir şey bulamadınız mı?

Ödüm patlıyor, öyle heybetli bir hali var ki Muhlis Bey’in. “Ey-vah” diyorum, “şimdi herkesi dövecek bu dev yavrusu.” Nereden bileyim ben günlük konuşmasının bu olduğunu. *Ve Leblebici Hor-hor* operetinin bestekârı Çuhacıyan’ı dinlemeye bile tahammülü olmadığını. Muhlis Bey kendi operetlerinde hem piyano çalar, hem orkestrayı yönetirmiş. Bir gün sahnede oyuncularından biri küçük bir hata yapınca piyanoyu bırakıp ayağa kalkmış, “Alçak pezevenk, olmadı baştan” diye bağırıp yeniden söyletmiş ona. Onca seyircinin önünde.

Uzayan misafirliğimiz bu üç bekâr erkeğin yaşamını ne derece etkiliyor farkında değilim o günler. Ancak hepsi annelerine çok saygılı. O sırada Kadıköy’deki evi bırakmadan kışı İstanbul’da geçirmemize karar veriyorlar. Benim naklîm yapılıyor. Okula Parmakkapı’da devam edeceğim. Uçuyorum sevinçten, rüyam gerçekleşiyor. Yaza kadar İstanbul’dayım. Babaannem daha rahat bırakır burada beni, ne de olsa bütün gün yalnız değiliz kukumav gibi; eve giden gelenlerin çoğu halkın sevgilisi olmuş. Halk Opereti dolup taşıyor, her temsil ötekinden daha başarılı.

Ailede Ali Amcam dışında herkes çok güzel yemek pişiriyor. Özellikle Celal Amcam ve babam. Ayrıca zevk alıyorlar bu işten, yepyeni buluşlar katıyorlar mutfığa. O zamanlar Müslüman evlerine girmeyen, balıkpazarlarında bile bulunmayan, taraklar, istridyeler, salyangozlar, karidesler, radikalar, kuşkonmazlar, do-

muz etleri yeniliyor evde. Galiba yaptıkları bir Yunanistan turnesi alışkanlıkları bunlar. Ancak ekmek vesikaya bağlanmak üzere, aranan hiçbir şey bulunmuyor İstanbul'da. Ama yukarıda saydığım yiyecekler sudan ucuz şeyler, alıcısı olmadığı için. Beyoğlu'nda şimdiki Vakko veya Tanca mağazasının yerinde yeni bir birahane açılıyor, Ekspres. İlk kez sosis ve cips yiyorum babamla orada. Bayılıyorum sosise, en sevdiğim yiyecek oluyor sosis uzun süre. Yemiş yer gibi arıyorum sosisi ve cipsi, büyük yenilik benim için.

Celal Amcamla bazı sabahlar beraber gidiyoruz Balıkpazarı'na. Yolda gördüğümüz hemen herkes tatlı tatlı gülümsüyor amcama, bazıları birbirlerine gösterip, "Bak, işte Celal Sururi" diyorlar. Balıkpazarı'ndaki bütün esnafın sevgilisi amcam. Balıkçılar, manavlar, mezeciler, hepsi seyircisi. Kahveler çaylar ikram ediyorlar ayaküstü. Amcamın taklidini yapan yapana. Seyrettikleri oyun-dan espriler hatırlatıyor, meyveler ikram ediyorlar bize. Balıkpa-zarı dünya güzeli bir yer benim için, cıvıl cıvıl hareketli haline, renklerine bayılıyorum. Yanımızda amcamın gedikli küfecisi. Amcam aldığı şeyleri eliyle köyüyor küfeye, pastırmacısından pastırmanın özel bir yerini kestiriyor, Kurukahveci Mehmet Efendi'den kahve çektiriyor taze taze. Tereler, rokalar alıyor; marullar, taze soğanlar, kırmızıturplar arasında atıyor kahkahaları amcam. Hemen bir hikâye, bir fıkra anlatıyor esnafın birine. Çok güzel fıkra anlatırdı amcam. Onun ağzında bambaşka olurdu en basit hikâye bile. Zaten keyifli olduğu zamanlar tadına doyum olmazdı Celal Amcamın, saatlerce güldürürdü insanı, hiç bitmeyen, hepsi birbirinden güzel esprilerle. Bazı komikler komik diye tanınmanın sorumluluğu altında ezilir, kendilerini sahne dışında da her an herkesi güldürmeye memur sanırlar. Amcamın hiçbir zaman böyle bir kaygısı olmadı. Canı çektiği zaman, kendini de eğlendirerek eğlendirirdi o. Öyle sempatik bir halk sanatçısıydı ki, sahnede bir bakış, bir yürüyüşle yıllarca ardından sürükledi seyircisini. Canı istemeyince dinlerdi sadece, olur olmaz komiklik yapacağım diye, tanıdığım pek çok komik gibi, zor durumda bırakmazdı insanı. Seyircisiyle birlikte yaşlandı Celal Amcam. Son yıllarına kadar vazgeçmedi seyircisi ondan. Bugün bile amcamın tarifine göre pişirdiği balığın lezzetini anlatan, onu anarken gözleri yaşaran, "Bir bakarım, bir yakarım, yaktığımı da kimse söndüremez" deyişinin hâlâ taklidini yapan Balıkpazarı esnafı dostlarım var benim.

Celal Amcam çok çapkındı. Benim hatırladığım ilk büyük macerasının kahramanı Zozo Dalmas'tı. Bir sürü âşıkları arasında

Hacı Bekir Ali Muhiddin'in de bulunduğu bu apkın kadın,  dört yıl st üste Türkiye'ye gelip amcamla bitmek bilmeyen bir aşk yaşamıştı. Sanırım tiyatronun zor günlerinde de hiç para almadan ıkmiş sahneye. Kuliste "Celalakimu, Celalakimu" diye seslenişi kulaklarımda hâlâ. Son günlerine kadar apkınlığı elden bırakmadı Celal Amcam. Kadınlara karşı artık cömert olması gerektiği yaşa geldiği zaman bile en büyük hediyesi bir paket çikolata veya iki çift çorap olmuştu. Ama buna karşın yenilsin iilsin, vur patlasın al oynasın... İşte orada hiç hasislik etmezdi amcam. Hiçbir zaman yalnız yaşamadı. Evlilik sorumluluğunu taşımaktan kaçındı. Ama hep evli gibi aile içinde sürdürdü yaşamını. Babamla oturdu uzun süre. Sonra Ali Amcamla. Bir ara en yakın dostları Mehmet Karaca ve Toto Karaca ile. Daha sonra gene Ali Amcamla. Bir evin maddi sorumluluğunu paylaştı her zaman ama işte o kadar, ancak maddi sorumluluğunu.

Okulum ve tiyatro birlikte açıldılar. Her şey yolunda gibi. Ancak okulda edindiğim yeni arkadaşların eve gelmesine izin yok. Ben de kimsenin evine gidemiyorum. Evden okula, okuldan eve. Babaannemin koyduğu kurallar bunlar. Mutlu muyum? Bilmem... Galiba... Konuşup sormak istediğim bir sürü şey var. zlediğim insanlar var. Ama bazı konuların bizim evde tabu olduklarını iyi-ce biliyorum. Bekliyorum gene, ama daha kolay bir bekleyiş bu. İçimden tamamen affetmesem bile babamla yaşamak çok hoş. Çok neşeli bir insan o, hayat dolu. Her şeyin keyfini çıkarmasını iyi biliyor. Galiba seviyor da beni. Yok canım, sevse iki yıl cumba-da bekletir miydi, söz verip tutmazlık eder miydi? O zaman söz ve sevginin sandığım kadar yakın akraba olmadıklarını bilmiyordum henüz.

Bir tatil günü, gene bilmem hangi oyunu, kim bilir kaçıncı kez seyrediyordum locada. Birden Tatariko geliyor antraktta yanuma. Sarılışıyoruz. Annesi de öpüyor beni. İkimiz de bymşz. O biraz daha ufak tefek benden. Meğer her oyun değiştikçe geliyorlarmış annesiyle, babam biletsiz sokuyormuş içeri onları. Eski apartmandan ayrılmışlar, şişli'de daha başka, güzel bir apartmanda çalışıyormuş babası. Teyzemi sormak istiyorum, soramıyorum bir türlü. oktandır ayrılmışlar Talimhane'den, nereden bilecekler. Ama Tatariko'nun annesi gideriyor merakımı kendiliğinden:

– Anneanneni görüyorum ara sıra, diyor, teyzen kocasından boşandığından beri dayınla oturuyor.

şaşınıyorum, inanamıyorum. Hamdi Eniştem ve teyzem neden

ayrılırsınlar? Olacak iş mi bu? Dayım.. Birden dayımı düşünüyorum. Fransızca hocasıydı dayım, hayal meyal hatırlıyorum şimdi. Çok oldu görmeyeli, en son bir iki kez teyzemin evine gelmişti. Demek bunun için yasak. Hayır, bunun için olamaz, ne fark eder? Anneannem ha dayımla oturmuş ha teyzemle. Birden nasıl oluyor bilemiyorum, Tatariko'nun annesine "Ne olur" diyorum, "eğer anneanneme rastlarsanız söyleyin, ne olur beni arasın, çok özledim onu, çok özledim."

Tatariko'yu eve davet ettim, büyük bir cesaretle. Locadan birlikte seyrettik ikinci perdeyi el ele. Kardeşim gibi seviyorum Tatariko'yu. "Keşke aynı okula gitsek" diye konuşuyoruz. O bir sınıf daha büyük benden, ben sınıfta kaldım çünkü.

Perde açılıyor yeniden, sahnede Toto Hanım var. Üzerinde, kırmızı satenden, bir kolu uzun, diğer kolu çıplak bir tuvalet. Yerlere kadar. Tombul, ufak tefek bir vücut bu, sahneye garip bir şekilde yaklaşıyor. Çok hareketli, bu hareketlilik kusurlarını örtüyor galiba... Dans ediyor, şarkı söylüyor Celal Amcamla ve babamla. Kıvrak hareketleri öyle hoşuma gidiyor ki, arkada dans eden altı çıplak bacaklı kıza seyretmeyi başka güne bırakıp Toto Hanım'ı seyrederim tekrar tekrar. Oysa oyunda dört kadın rolü var. Dört kadın oyuncu daha yani... "En çok hangisini beğeniyorsun?" diyorum Tatariko'ya. "Toto Hanım'ı" diyor, "Ben de" diyorum.

Tatariko, bir gün geliverdi Şükrü Paşa Apartmanı'na. Babaannemle tanıştı, ama yalnız kalıp konuşmamıza izin vermedi babaannem. Soru yağmuruna tuttu Tatariko'yu, o da bütün gerçekleri sıralayıverdi hiçbirini unutmamaya gayret ederek. Ben babaannemin en çok nelere kızacağını iyi biliyordum, bütün keyfim kaçmıştı. Daha sonra pahalı ödeyecektim bu ziyareti. Ama her şeye rağmen Tatariko ile biraz top oynadık, biraz da kaçamak konuştuk. Babaannem gizli bir şey konuşulduğunu hemen anlardı, iyi duymamanın verdiği o büyük duyarlılıkla ikide bir sorardı: "Ne, ne dedi? Ne var? Ne söyledi?"

Boyuna yalan uydurmak zorunda kalıyordum bu soruları cevaplamak için.

- Artistler arasında en beğendiğin kim? dedi Tatariko bir ara.
- Sinemada Gary Cooper, dedim hemen. Doğrusu baylıyordum Gary Cooper'a, onun filmlerini on kere seyretsem bıkmazdım. Ya sen?
- Ben de, dedi Tatariko. Peki, ya kadınlardan kimi seviyorsun en çok?
- Jannette Mc Donald, dedim ben. Hem kendi güzel, hem sesi,

hem de çok güzel giyiniyor her filmünde.

– Ben Diana Durbin'i beğeniyorum, demez mi Tatariko. Çok kızdım doğrusu, Jannette Mc Donald'ın tırnağı bile olamazdı o. Bir güzel kavga ettik, sonunda vazgeçti Diana Durbin'den. O da Jeannete Mc Donald'ı sevecek bundan böyle.

– Peki Türk artistlerinden kimi beğeniyorsun en çok? dedi bu kez Tatariko.

– Talat Artemel'i, dedim. Bir de Cahide Sonku'yu.

– Yaa... Hangi piyeste seyrettin? dedi Tatariko.

– Şehir Tiyatrosu'nda bir piyesti işte, adını hatırlayamıyorum şimdi, zaten onlar Türkiye'nin en büyük artistleri.

Tatariko onlar üzerine sorular yağdırmaya başladı, ne sorsa cevap hazırdı. Onları hiç seyretmemiştim, ama bir dergide (sanırım *7 Gün*) hem resimlerini görmüş, hem de ikisi ile yapılan röportajı neredeyse bellemiştim. Öyle şeyler anlattım ki, "Ben de seyretmek isterdim" diyordu Tatariko, çok meraklanmıştı.

– Babama söylerim götürür bizi, dedim. Senin hatrın için bir kez daha seyrederim ne olacak.

Sevincinden uçtu bizimki. Ne diye yalan söylemişim sanki. Övünmek için olmalı. O gün onar tane dondurma yedik. Apartmanın altında meşhur Karaköy Muhallebicisi vardı. Hâlâ da var galiba. İnip çıkıp dondurma aldık, merdivenleri çıkana kadar bitiveriyordu dondurmalar. Ben de ona misafirliğe gideceğime söz verdim. Ayrıca mektuplaşmaya da karar vermiştik. Akşamüzeri annesi gelip aldı Tatariko'yu. Çok üzülmüştüm, "Hiç olmazsa bir kardeşim olsaydı" diye düşündüm durdum.

Babaannem, babamla konuşuyordu ertesi sabah: "Tiyatro kulisleri, artistlerin açık saçık konuşmaları yetmezmiş gibi bir de kapıcı kızları çıktı başımıza. Kim bilir neler konuşuyorlar duymuyorum ki, inadına gizli konuşuyorlar. Böyle olmaz. Lütfullah, zapturapta almak lazım bu kıızı. Bir daha bu eve girmeyecek o kapıcı kıızı" Babam hep, "Olur, tamam, nasıl istersen" diye sakinleştiriyor annesini.

Hiç beklemediğim bir gün, tiyatroda karşılaşıyorum anneannemle, babamın yazıhanesinde. Sarılıyor anneannem bana, öpüyor, öpüyor. Ben de ona sarılıyorum, ama biraz yabancılık çekiyorum. İçimde tatsız bir bulantı var. Daha çok sevmek istiyorum anneannemi oysa. Bir kuruluk, bir tutukluk sarmış benliğimi, içten değilim. Gider miyim şu anda "Gel" dese? Bilmiyorum. O ise şaşkın, "Nasıl da bu kadar çabuk büyüyüp gelişti" diyor. Çok sağ-

lıklı buluyor beni. Babamla araları iyi. Bir sürü şey konuşuyorlar, bir sürü şey konuşuyoruz aynı anda. Babam biliyordu geleceğini herhalde. Bir gün beni tiyatrodan alıp dayımın evine götürecekti, çok yakında, Taksim'deymiş ev. Teyzeme, Bülent'e de götürecekti. Anneannemi inceliyorum uzun uzun, çok güzel siyah gözleri var. Saçları bembeyaz olmuş. Bacakları hafif çarpıkmuş meğer, ince ve hafif çarpık. Beli o yaşına rağmen hâlâ incecik. Her zamanki gibi uzunca, pastalı bir etekle önden düğmeli yün ceket var sırtında. Sol tarafta, göğsünde yalancı, ama zarif bir broş. Saçları topuzla tepeye toplanmış, kulakları ortada. Başında sokağa çıkar-ken muhakkak küçük bir şapka vardır, hiç başını bağlamaz. Uzun esmer ellerinin tırnakları hep kısacık kesik, gözlerinin etrafı hafif sürmeli. Boyasız ince yüzüne bu sürme çok yakışıyor, beğeniyorum anneannemin görünüşünü. Anneannem, "yapoorum, gelorum, biloo musunuz, gidoo musunuz, huu doorum..." gibi artık pek az rastlanan hafif Çerkez karışımı bir saraylı ağzıyla konuşuyordu. Ve ben yıllarca sonra *Hint Kumaşı* komedisinde, Saraylı Mahpeyker rolünde, anneannemin taklidini yapıp onun gibi konuşarak üçüncü kez İlhan İskender Armağanı'nı alacaktım.

Anneannemle birkaç gün sonra tiyatroda buluştuk. Beni dayımla birlikte oturdukları eve götürdü. Babaannemden gizliydi bu ziyaret, o herhalde beni babamla tiyatrodan sanıyordu. İki odalı bir evde yaşıyorlardı ikisi. Dayım Fransızca dersi veriyordu evde boş vakitlerinde. Eşyaları çok azdı, tam günlük yaşama yetecek kadar eşya vardı evlerinde, masa, perde, dolap, kitaplık, radyo gibi. Gene aile resimleri doluydu duvarda. Ve annemin büyük bir portresi. Karnum aç olmadığı halde zorla bir daha yemek yedirdi anneannem, taze patates kızartmasını sevdiğimi unutmamıştı. İkide bir soruyordu: "Beni unutmadın değil mi?" Hayır unutmamıştım. O yabancılık geçmişti bile çoktan. "Babaannen gene seni öyle dövüyor mu? İştahın nasıl? Derslerin nasıl?" Hepsine cevap yetiştiriyordum. "Piyango bileti aldım" diyordu anneannem, "çok geç anladım bu dünyada parayla yapılmayacak iş olmadığını; büyük ikramiye çıkarsa seni kaçırıvereceğim, o zaman bakalım ne yapacaklar?" Ciddi mi şaka mı söylüyordu anlamak güç.

Anneannem 1961 yılında ölene kadar hiç güldüğünü görmedim. Hep hüzünlü bir ifade vardı yüzünde, gülerken bile. Ancak insanı hiç sıkırmazdı, konuşkandı. Neşeli olduğu zaman azdı belki, gülmezdi, ama yumuşak bir insandı işte, kolaydı onu sevmek. Babamı hep sevdi, ama bir yandan da annemin ölümünden sorumlu tuttu onu. "Evlenmeseler ölmeyecekti" derdi her zaman, "çünkü

tiyatrocı olmayacaktı.” Annemin öldüğü gün, saçlarının nasıl bir günde beyazladığını anlatırdı uzun uzun. Ama babama da toz kondurmazdı ayrıca, annemi nasıl sevdiğini, evlilikleri süresinde ağzına bir kadeh bile içki koymayan, hatta nefret eden babamın daha sonra üzüntüden içkiye nasıl başladığını, nasıl aylarca ça- maşır bile değiştirmeyip tıraş olmadan yataklara düştüğünü, “Su- zan Suzan” diye ağladığını anlatır dururdu hep.

Annemin ölümü üzerinden henüz bir yıl ya geçmiş ya geçme- miş. Babam Kadıköy’den vapura biniyor, İstanbul’a geçecek. Hay- darpaşa yakınlarında, annemin ameliyatını ramazan münasebe- tiyle erteleyen ünlü operatör ilişıyor gözüne ve birden ne olduy- sa oluyor, bir kavga sonucu babam adamı yakaladığı gibi vapur- dan denize fırlatıyor, onca insanın içinde. Güç bela denizden çı- kartılan doktor, babamdan davacı olmuyor, ama bütün gazeteler yazıyor bu olayı. Anneannem bunları hem anlatır, hem de ağlar- dı. Daha neler anlatmazdı ki eskilere ait. Annemin ölümünden he- men sonra, bir gün babama annemi soracak olmuşum, birden el- biselerini parçalayıp başını duvara vurmaya başlamış babam, kendini yaralayana kadar. Korkmuşlar aklından olacak diye bü- tün ev halkı.

Annemden sonra onun rollerini oynayan hiçbir oyuncuyu be- ğenmedi anneannem. Oyunları seyreder, her şeyi beğense bile an- nemin rolünü oynayan oyuncuya iyi bir şey söylemeye dili var- mazdı sanki. Annemden evvel ve sonra diye ikiye ayırmıştı tiyat- royu, sonrakiler karikatürdü onun için, “Annen prima, Şevkiye Hanım da subret oynarken operet operetti” derdi. Şevkiye Ha- nım’ı hep sevdi, onunla annemden konuşurlardı uzun uzun. Ba- zen de, beğenmediği biri olunca, “Ben bugün çıksam sahneye on- dan daha iyi oynarım” der ve doğrusu dört dörtlük eleştirirdi oyunları. Müthiş bir gözlemciydi, çok da okurdu. Günde üç gaze- te, bir roman okuduğu olurdu. Ölene kadar böyle sürdü bu. Evet, bir günde bir roman okurdu bazen, en büyük zevkiydi bu. En be- ğendiği yazarlar arasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nu- ri Güntekin, Ömer Seyfettin, Vâlâ Nurettin vardı. Ayrıca eski Türkçe romanları vardı başucunda duran, tekrar tekrar okuduğu. *Kamelyalı Kadın, O Kadın, Demirhane Müdürü, Ekmekçi Ka- dın* hatırlayabildiklerim. Son yıllarda *Fantoma, Sherlock Holmes* gibi polisiyelere de merak sarmıştı.

Bir gün anneannem, pat diye, falanca isimli tiyatrocı hanımın nasıl babamın Meliha Hanım’la evlenmesine engel olduğunu an- latıvermişti. Çok şaşırmıştım bu olayı anneannemden duyunca.

Hiç aklıma gelmezdi doğrusu, demek Meliha Hanım'ı biliyordu. O artist hanım, tam evleneceklerken, geri almış Meliha Hanım'ın elinden babamı. Tanıştıyordu anneannem Meliha Hanım'la, ayrıca beğeniyordu onu. "Çok istedim Gülriz onun babanla evlenmesini" derdi hep. "Senin için iyi olacaktı."

Yıllar sonra anneannemle birlikte Meliha Hanım'ın evine misafirliğe gitmiştik, çoktan evlenmişti ünlü bir doktor olan Necmettin Hakkı İzmirli'yle. Hastalandığım zaman ona götürürdü anneannem beni.

Babamın bir sürü sevgilisi vardı o zamanlar. Değişik çevrelerdendi bunlar. Aynı günlerde, hem Şehir Tiyatrosu oyuncusu bir hanım, hem kendi tiyatrosundan başka bir oyuncu hanım, hem de İstanbul sosyetesinden güzelliğiyle meşhur evli harunlardan biriyle aynı zamanda ilişkisi olduğunu biliyordum. Babam kadınlara karşı çok nazik, çok centilmendi her zaman. Onun kadınlar karşısındaki başarısının nedeni şuydu bence: Bir prenses, bir me-mur, bir bar kadını, bir tiyatrocu, bir sokak sürtüğü hiç fark etmezdi babam için. Hepsine bir kraliçe karşıındaymış gibi davranırdı. Yeter ki kadında ilgisini çekecek bir şey bulsun. El öper, inanılmaz komplimanlar yapar, sabah akşam çiçek yollar. Hediyeler büyük bir incelikle seçilmiştir. Bunlar ne para kokar, ne de ucuz şeylerdir. Eğer yemeğe davet etmişse, masa hazır, şampanya hazır, kemanlar hazır, gazinonun patronu daha kapıdan karşılamaya hazırdır. Ama misafiri yukarıda saydığım kadınlardan hangisi olursa olsun fark etmez. Babam o gece havyar ve şampanya ile başlayıp kemanlarla biten nefis bir gece yaşar, ertesi sabah da vadesi gelen bonoyu nasıl ödeyeceğini düşünürdü.

Hiçbir zaman ödenecek bonoyu günü gelmeden düşünmedi. Ve bir gece önce de uykusu kaçmadı bu yüzden. Çok becerikliydi, kabul etmek gerek. Sonsuz bir ikna kabiliyeti ve hiç yanılmayan bir hafızası vardı. Herkesi tanırdı, bir tanıştığını bir daha unutmazdı. Kimden nasıl yararlanılacağını çok iyi bilirdi. Herkese sevdirmişti kendini, parayla yapılacak bir sürü işi selamla yaptırırdı. Bu nedenle en sıkışık durumdan kurtulmayı son anda başarırdı hep. Parayı sevmezdi babam. Güzel yaşamayı severdi, ama deste deste banknotları olsa, yarısını yarına ayırayım demeden, hepsini o gece tüketmezse rahat uyuyamazdı. Şanslıydı da, eğer talihe

Babam ve ismini hatırlayamadığım bir dostuyla birlikte.
Ne kadar hüznüldü o yıllar.

inananlar varsa... Çünkü son anda Hızır gibi bir şey gelir, babamı, yani tiyatrosunu, batmaktan kurtarırdı. Bir süre bata çıka sürdürdü tiyatrosunu ve yaşamını.

Gerçi o dönemler zor dönemlerdi. Aslında kolay bir dönem geçirmedi tiyatro olayı Türkiye’de. Şu veya bu nedenle tiyatro ve tiyatrocusu hep darboğazdadır. Babam, “Operette parayı pencereden atmazsan kapıdan gelmez” derdi. Kendi tiyatrosunun patronuyken –Halk Opereti yılları– Türkiye’de doğru dürüst iki arşın kumaş bulunmazken, dekorlarıyla kostümleriyle Şehir Tiyatrosu ile yarışa çıkardı. Daha sonra ortaklık kurarak İstanbul Tiyatrosu adı altında birleşenlerin çoğu aynı oyunculardı. Onlar da korkudan öyle kemerleri sıktılar ki, dekor kostüm hak getire, ama para kazandılar. Babam sahneye çıkmıyordu, yöneticiydi artık. Deliyeye döner, ağlayacak hale gelirdi derme çatma dekorları görünce. Ama rahmetli Celal Amcam kıyameti koparır, para harcatmazdı. Gene operet yıllarında, babam cömertliği ve sonsuz hayal gücü yüzünden fantastik anlaşmalar yapardı oyuncularla. Ama ay sonunda ödenmesi imkânsız rakamlarla karşı karşıya gelince, başlardı başını kaşıyıp düşünmeye.

Aşk yüzünden tiyatrocusu olmuş, aşkını kaybedince yaşama sevincini tekrar yalnız tiyatroda bulmuş ve sonunda da o tiyatroyu

yaşatmak için sanatından vazgeçip idare işlerinde kaybolmuş, iyi bir oyuncu ve güzel sesli bir tenordu. Belki de daha sonra pek çoğumuzun yaptığı hatayı yapmamış, seçmesini bilmişti babam; sahne veya sahne gerisi, idarecilik veya oyunculuk. Evet, o yönetici, müdür ve her şey olmuştu İstanbul Tiyatrosu'na ve hiç sahneye çıkmamıştı bir daha, jübilesine kadar. 1953'te kurulan İstanbul Tiyatrosu, Celal Sururi, Toto Karaca, Ali Sururi, Muzaffer Hepgüler, Vedat Karaokçu ortaklığından oluşuyordu. Kadrosunda ayrıca değerli pek çok oyuncu vardı. Yıllarca tam bir halk tiyatrosu olarak yaşamını başarıyla sürdürdü İstanbul Tiyatrosu. Burada babamla ilgili bir hikâyeyi anmadan edemeyeceğim: Naci Sadullah Bey'in babamın vefatından sonra *Akbaba* dergisinde "Tanıdığım Meşhurlar" başlığı ile yayınlanan yazısı bu.

LÜTFULLAH SURURİ

Akbaba'ya bu seriyi yazmakta karar kılışından sonra kimleri yazacağımı düşünürken aklıma, yakın ölümünün acısını hâlâ gönlümde duyduğum sevgili Lütfullah Sururi geldi.

Ben, çok ani olmuş ölümünden beri Lütfullah Sururi'yi her düşüncümde, rahmetli dostum Sedat Simavi ile yine rahmetli dostum Ali Naci Karacan'ı da daima beraber hatırlarım.

Sizler lütfen, *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetelerinin kolay tutunabildiklerini sanmayınız... Rahmetli Sedat Simavi, *Hürriyet* gazetesinden evvel o caddede bir 7 *Gün* dergisini yaşatıncaya kadar yedi adet başka mecmua ile birlikte babadan kalma üç çiftlik feda etmişti.

Ali Naci Karacan da *Milliyet*'i tutturuncaya kadar aynı caddede birçok zorluklarla karşılaşmıştı. Sırası gelince, onların bu sıkıntı devirlerine ait mizaha yaraşık olayları sizlere ayrıca anlatacağım.

Fakat yazık ki, bu meslektaşlarımızın her ikisi de hayata gözlerini, nice zorluklar pahasına kavuşabildikleri maddî manevî başarının saltanatını ve sefasını tadamadan yumdular.

Her ikisinde de servet rahmeti başlarken ömür tükendi !

Lütfullah Sururi'nin tiyatrodaki kaderi de bu bakımdan, tıpkı onların basındaki talihlerine benzer. Zira ötekiler, birer dergi, birer gazete tutturacağız diye basın âleminde, bütün varlıklarını tüketircesine harcaşıp dururlarken, Lütfullah Sururi de -üç kardeşi ve eşiyle birlikte- birini batırdığı tiyatronun yerine bir başkasını kurmaya çabalıyordu.

Sonunda tıpkı ötekilerin *Hürriyet* ve *Milliyet* gazetelerini tutturuşları gibi, o da "İstanbul Tiyatrosu"nu tutturdu.

Ama yine tıpkı ötekiler gibi, o da bu çok zor elde edilmiş başarısı-

nın sefasını süremeden hayattan ayrıldı.

Zafer için çekilmiş çileler, -tıpkı ötekilerde olduğu gibi- onun bedeninde de saltanat sürmeye mecal bırakmamıştı. O, bütün bir ömür boyunca harcanmış büyük enerji, Şişli Camii'nin avlusundaki musalla taşının üstündeki tabutta yatarken, ağabeyi Celal Sururi, içini parala-yan bir haklı ve candan isyanla bana onu göstererek soruyordu:

- Lütfullah Sururi bu mu ?..

Evet, Lütfullah Sururi oydu. Ama, Celal Sururi, çok ani gelmiş bir ölüm kederi içinde, onun, genç yaşında o tabuta girinceye kadar şu dünyada neler çekmiş bulunduğunu herhalde unutmuş olacaktı...

Ben şimdi ona, rahmetli kardeşine ait bir anıyı anlatacağım:

Lütfullah Sururi'nin kurduğu "Halk Opereti" batmış, zira o sırada, Türk tiyatrosunu, fukara patroncukların dayanamayacakları kadar pahalı bir "operet" salgını sarmış. Şaka değil, sahneye her akşam, -diğer sanatkârlar hariç- en az on, on iki kız, kadın çıkaracaksınız. Bunlara oyun havaları çalacak, en az beş altı kişilik bir cazınız bulunacak.

Fukara Lütfullah Sururi, milyonluk rakipleri karşısında bu koca külfete nasıl dayansın ?

Ama, iliklerine işlemiş tiyatro aşkını da içinden nasıl atsın ?

Batan tiyatrosunun sahnesine toplayabildiği artistlere, "Dağılma-yn" diyor, "seyyar bir ekip halinde, İstanbul'un belli başlı ilçelerinde temsiller vererek pekâlâ geçinip gideriz..."

Fakat maalesef pekâlâ geçinip gidemiyorlar...

Trup kalabalık. Hasılat, masrafı karşılamıyor. Halbuki fukara artistler, her temsil sonunda yevmiyelerini mutlaka almak ihtiyacı-ndalar...

Hasılat yetmeyince, bu ödeme yapılamıyor. Bu ödeme yapılamayın-ca, sanatkârlar arasında homurdanmalar başlıyor ve işte bu şartlar içinde, seyyar trup bir gün, Beykoz'da temsil vermeye gidecek...

Lütfullah Sururi, motor sahibi bir Laz dostunu, trupunu Beykoz'a veresiye götürmeye ikna ediyor... Ona verdiği söze göre, trupu Bey-koz'a götürüp getirmek bedeli, temsil sonunda ödenecektir.

Fakat gelin görün ki, Beykoz'da verilen temsilde elde edilen hası-lat, ne artistlerin yevmiyelerini, ne de motor sahibinin hakkını ödeme-yeye kâfi değildir.

Bir taraftan artistler direnir, bir taraftan Laz motorcu dayatır !

Ne yapsın biçare Lütfullah Sururi ? Ertesi gece Yalova'da verilecek temsil için, sinema sahibine kaparo vaat etmiş. Cebindeki hasılat ise, o kaparoyu ödemeye ancak yeter... Yalova'da iyi hasılat olursa, borç-lar ödenebilir. Fakat eldeki parayı dağıtırsa, paçayı Yalova'da kurtar-ma ümidi de yok...

Bir de bakıyoruz ki, Sarayburnu önlerinde, Lütfullah Sururi, artistlerle ve motor sahibi Laz'a, "Sizlere borçlarımı ödeyememiş olmanın ıstı-
rabı yüzünden hayata veda ediyorum" diyerek, kendisini denize atar.

Sizler artık, o hava içinde o motordakiler arasında kopmuş olan fır-
tınayı kolayca tasavvur edebilirsiniz...

Denize tahlisiye simitleri atılmış... Artistler, kaptan, batıp çıkan Lüt-
fullah Sururi'ye yalvarıyorlar:

– Sarıl şunlardan birine... Sana hakkımızı bağışladık... Her hakkımız
helal olsun... Yapış şunlardan birine... Allah'a... Haydi yapış...

Ve mükemmel yüzme bilen Lütfullah Sururi, acemice boğulma tak-
litleri yaparak, tahlisiye simitlerinden birine sarılıyor:

– Peki, diyor, peki, hatırlınız için yaşayacağım, çekin alın beni mo-
torunuza...

Bu olaydan bir saate yakın bir zaman sonra, rahmetli romancı Mah-
mut Yesari'nin evinde, rahmetli Lütfullah Sururi, ağabeyi Celal Suru-
ri'den, denize atlamadan evvel kendisine gizlice teslim ettiği hasılatın
hesabını soruyor; Lütfullah'ın iddiasına göre, aldığı para, ağabeyine
teslim ettiğinden bir lira eksik.

– Lütfullahcığım, diyor Celal, o bir lirayı da seni sırlıslıkla buraya
getiren taksiye verdik.

Rahmetli Lütfullah, şimdi kahkahalarla seyrettiğiniz İstanbul Tiyat-
rosu'nu, işte bu çapta sıkıntılar çektiikten sonra kurabilmiş olan sanat-
kârdı.

Şimdi aklıma yine Celal Sururi'nin onun tabutunu göstererek sor-
duğu sual geliyor:

– Lütfullah Sururi bu mu ?..

Evet, Lütfullah Sururi işte oydu: Türkiye'nin büyük ün yapıp, hiçbir
saltanat sürmeden bu dünyadan ayrılan her gerçek ve büyük sanatkâ-
rı, fikir adamı gibi, Lütfullah Sururi işte oydu.

O Lütfullah –şimdi adını hatırlayamadığım bir komedide– bir hırsız
olarak bir evi soymaya girer. Bakar ki, ev sahibi, haciz memuru bekle-
yen müflis bir fukaracık... Ona acır, onunla hemen can ciğer ahbap
olur. O sırada da kapıyı haciz memuru çalar.

– Evde kimse yok.. der Lütfullah.

Haciz memuru sorar:

– Evde kimse yok diyorsunuz ama işte bana ses veriyorsunuz ya ?..

Ve işte Lütfullah'ın cevabı:

– Ha, o mu ? O eskiden kalmış bir ses olsa gerek.

Sevgili Lütfullahcık.. Seni eskiden kalmış o güzel sesinden öperim...

“Nasıldım ? Nasıl duruyordum ?”

1946'dan sonra hiç sahneye çıkmadı babam, ama operet aşkı hiçbir zaman sönmedi. Her zaman bir operet parçası mırıldandı. Alaturkadan nefret etti, bütün hayatında bir gün bile hoşlanmadı. Bir ara ünlü bir alaturka şarkıcı sevgilisi vardı, ona bile zorla Lehar'ın müziğini belletip söylettiğini hatırlıyorum. Sanırım son yıllarda tek zevki yemek yemektir. Çok şişmanlanmıştı, yaşından büyük gösteriyordu. Oysa 1967 yılının sonlarında öldüğünde henüz 63 yaşındaydı, kimse inanmazdı buna. 1904 doğumluydu. Ölmeden önce onu mutlu eden tek olay, İstanbul Radyosu'nun kendisinden Ayşe operetini yönetmesini isteyişiydi... Onunla iki ay uğraştı, iki ay her şeyin kusursuz olması için didindi durdu. Yarındaydım o günler, ileride anlatacağım gibi...

Yazık oldu Ayşe

Kokulu menekşe

Derdine kimse derman olmaz

Aşk ateşi sönmez

Giden geri dönmez

şarkısı söylenirken prova sırasında her seferinde gözleri doldu ve ağladı. “Annemi hatırlıyorum, dün gibi” derdi yavaşça bana, boğuk bir sesle, “bu şarkıyla annemi ve o günleri yeniden yaşıyorum.”

İkna kabiliyetiyle eski rolü Ahmet'i oynaması için Zeki Müren'i kandırmıştı. Muhlis Sabahattin'in ölümsüz müziğine çok yakışmıştı Zeki Müren'in benzersiz sesi. Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu ve İstanbul Tiyatrosu'nun tüm kadrosunun seslerinden oluşuyordu koro. İstanbul Şehir Orkestrası'nı Maestro Karlo Ka-

poçelli yönetiyordu. Sonuç: O yıl 6 kez çalındı radyoda istek üzerine *Ayşe* opereti, o güne kadar eşi görülmemiş bir başarı. Hâlâ da çalıyor ara sıra. Diğer ünlü operetleri de radyoya uygulamasını istemişti babamdan radyo idaresi, ama nedense bu başarıyı kiskanlar bir çaresine bakıp engellediler bu işi radyonun içinden.

Jübilesini de hiç unutamam babamın. 1959-1960 yıllarıydı sanıyorum. Şehir Tiyatrosu Komedi Bölümü'nde yapılmıştı jübile. O zamanlar Küçük Sahne Dormen Tiyatrosu'nda çalışıyordum. Refik Erduran'ın *İkinci Baskı* isimli oyunundan bir perde oynatarak katılmıştık jübileye Dormen Tiyatrosu olarak. Kendi temsili-miz bittikten sonra acele balkona koşmuştuk Haldun Dormen'le, babamın oynayacağı *Tarlakuşu*'nu seyretmek için. Eski operet anlarından bir demet seyredeceğimizi sanıyorduk: Perde açıldı, önce Toto Hanım küçük köylü kız kıyafetiyle sahnede görünün-ce, seyirci bastı kahkahayı. Oysa Toto Hanım küçük bir köylü kız parodisi yapmayacaktı o gece. Yanaklarını al al boyamamıştı bu kez, komik çatık kaşlar çizmemişti. Lehar'ın güzel müziği ile se-yircileri büyüleyerek, "Benim Güzel Köyüm" şarkısını söyledi. Gerçek bir genç köylü kıza gibiydi. Sonra babam çıktı sahneye. Sanki dün gece de aynı oyunu oynamışcasına rahattı. İki gencin tatlı aşk sahnesini oynarlarken, anılar filan silinmiş, gerçek bir oyunun etkili bir sahnesini virtüöz oyuncuların seyretmenin o güzel keyfi sarmıştı salonu. Babamın sesi inanılmayacak kadar gür ve güzeldi. Nasıl bu kadar rahat şarkı söyleyebiliyordu, gurur-lanıyordum onunla. Sonunda salon alkıştan inlerken Haldun ve ben gözyaşlarımızı birbirimizden saklayamıyoruz.

– Şaşırdım Gülriz, diyordu Haldun, gerçekten böyle mükem-mel bir şey beklemiyordum. Baban nefis bir operet oyuncusu.

Kuliste babamı kucaklayıp tebrik ettiğimde ilk sözü "Nasıldım?" oldu. O gün bir kez daha anladım. Her şey bu sözcüğün altında gizliydi. Bin sene de geçse, tiyatrocu bıraktığı yerden başlar ve sorar oyundan sonra: "Nasıldım?", "Nasıl duruyordum?" Devam eder: "Teşekkür ederim, ama bu akşam aslında hiç iyi değildim, keşke dün gece seyretseydin."

"Nasıldım?" sözcüğünün altında çok şeyler gizlidir. Çünkü ti-yatrocu gösterişçi kişidir eninde sonunda. Kişilik farkları, inanç-ları, tiyatro anlayışları değişebilir. Ama bir şey değişmez: gösteriş merakı. Mesleğini seyredilerek sürdüren herkes için böyledir bu. Neden cevabı yürek çarpıntısı ile bekliyoruz? Bazısı sormaz, ama o da bekler. Kendisine nasıl olduğu söylenmeyince de küser ço-cuk gibi. Hiçbir banka memuru görevini yaptıktan sonra sorar mı

Süreyya Opereti. Annemin ölümünden sonra çekilmiş bir fotoğraf. Arkada ayakta; Lütfullah Sururi, Ömer Aydın, Reşit Gürzap. Sol başta; İbrahim Delideniz, Toto Karaca, Nejdet Bey (Semiha Berksoy'un nişanlısı), Celal Sururi. Önde; Salah Cehdi, Karlo Kapoçelli, Semiha Berksoy, Atilla.

"Bugün nasıldım?" diye, para yatırmaya gelen müşteriye veya arkadaşlarına?

Şükrü Paşa Apartmanı'nda, İkinci Dünya Savaşı'nın son günleri yavaş yavaş hissedilmeye başlamıştı. Gazete manşetleri yüreklerle savaş korkusu salınca, her zaman olduğu gibi önce tiyatrolarla gazinoların, sinemaların işleri düşmüş, buna karşın fırınların önünde kuyruklar artmıştı.

Halk Opereti, kadrosunu yaşatmak, ayakta tutmak kaygısı içinde kahyor ilk kez. O sırada Şehir Tiyatrosu, *Lükküs Hayat*, *Deli Dolu* gibi birbirinden parlak operetlerle başarıdan başarıya koşuyor. Hem de Süreyya Opereti'nin Muammer Karaca, Şevkiye May, Reşit Gürzap, Refik Kemal, Şaziye Moral, Hüseyin Kemal gibi eski oyuncularıyla. Feriha Tevfik Hanım doğuyor o sıralar, primadonna olarak. Darülbeydi'nin üç eski asından söz etmeye bile gerek yok. Hazan, Bedia, Vasfi üçlüsü operetlerdeki üstün başarılarıyla bir kez daha halkın sevgilisi oluyorlar. Ancak bu güzel operetler, masrafını devletin ödediği bir kuruluşta değil de, Halk Opereti gibi, halktan alıp halka verebilen bir özel kuruluşta oynansaydı ne ka-

dar dayanabilirdi o bunalım günlerinde, tahmin etmek zor değil.

Özel tiyatro olarak sanıyorum o günlerde Sadi Tek ve Raşit Rıza toplulukları var. Raşit Rıza hafif bulvar piyesleri oynuyor Hali-de Pişkin'le. Sadi Tek'e gelince, *Hamlet*'ten, *Othello*'dan, *İkiz Kardeşim* komedisine kadar her şey' var repertuvarında. Bir de Burhanettin Tepsi'yle hâlâ operet yaşamını Anadolu'da sürdürmeye çalışan Cemal Sahir. Hatırlayabildiklerim bunlar.

Burhanettin Tepsi, Abdülhak Hamit'in *Makber*'ini oynuyor yıllarca bıkp usanmadan ve gariptir seyircisini de bıktırmıyor galiba. Ben o sıralar fırsat bulunca yazlık bahçelerde temsiller veren bu tiyatroları da seyrediyorum. Babaannemle, Yusuf Amcamla giderdik bu oyunlara. *Hamlet*'i ilk kez bir perde olarak handiyse monolog haline getirilmiş şekliyle Sadi Tek'ten seyrediyorum. Değişik konuşması, kimseye benzemeyen vurgularıyla etkilemişti beni Sadi Tek. Siyah pelerinini çok güzel kullanıyor. Gözlerini kıсарak, seçtiği bir seyirciyi hipnotize etmek istercesine bakışlarını ondan ayırmadan söylüyordu uzun bir tiradı hareketsiz, sahnenin ortasında.

Raşit Rıza'yı, şimdiki Spor ve Sergi Sarayı'nın olduğu yerde bir bahçede seyretmişim aynı yıllarda. Hayat Hanım'la oynuyordu. Hayat Hanım, bugünün genç oyuncularından Mustafa Alabora'nın annesi ve Melahat İçli ve Selahattin Pınar'ın kız kardeşiydi. Oyunun ismi *Aylandozlar* idi sanıyorum. Raşit Rıza Bey, kır saçlı, orta yaşlı birisiydi o sıralar. Yüzü de belki vaktinden evvel edindiği çizgilerle doluydu. Ama benim tiyatroda seyrederken inandığım ilk âşık oydu. Sahnede âşık oynamak gerçekten zor işti. Kadınlar kolayca gelir bu işin üstesinden de, nedense erkekler? Ama Raşit Rıza Bey'i yıllarca sonra gerçekten yaşlı bir oyuncu olarak seyrettiğim zaman bile bu kanım değişmedi. Raşit Rıza Bey, Türk sahnesine gelmiş geçmiş âşıkların, daha sonraki deyimle jönprömiyelerin, günümüzdeki deyimle de kahramanların en iyi iki üç tanesinden biriydi. Eğer böyle olmasaydı, sahne- de kadınların peşinden koştuğu erkek rolünü, ilerlemiş yaşına rağmen seyirciye kabul ettirebilir miydi?

Cemal Sahir, Sadi Tek, Raşit Rıza, Burhanettin Tepsi, bu değişik türlerin değişik oyuncularını, bir yerde birleştiriyorlar. Hepsi de yalnız kendi sürükleyecekleri oyunları oynuyorlar, öteki oyuncuların seçiminde hiç titizlik göstermiyorlardı. Ancak, Raşit Rıza Bey, hep âşık rolleri oynadığından olacak, daima karşısına kaliteli bir partner seçiyordu. İyi bir kadın oyuncu, o kadar. Onda da gerisi yok. Bütün bu tiyatrolar, yaşam kavgası sürdürüyorlar o günler. Oysa, babarın da dahil, hiçbiri tüccar olmak istememiş. Pa-

rayı değil, sanatı seçmişler. Çoğunun varlıklı aile çocukları oluşu bir rastlantı olamaz. Bir nedeni olmalı bunun.

Halk Opereti dağılma tehlikesiyle karşı karşıya. Her akşam eve gelen, gece gündüz beraber yenilip içilen arkadaşlar, geciken yevmiyeler yüzünden huzursuz. Haklı olarak. Herkes günü gününe yaşıyor zaten. Gününü de geçirecek parası olmazsa ne yapsın? Çözümler başlıyor. Peşin avanslar alıp turne tiyatrolarına katılanlar, güvence için daha az maaşla Şehir Tiyatrosu'na girenler oluyor aralarında. Ancak aş oyuncular inançlarını yitirmiş değil-ler henüz. Babam ödeyemediği borçlarının altından kalkmak için paycı olarak Anadolu turnesine çıkılmasını öneriyor. Yapacak başka şey yok, herkes kabul ediyor daha turne mevsimi gelmeden Anadolu yollarına düşmeyi.

Ayrıca babam, mevsim ortasında boş kalacak olan salonu, birikmiş borçları bir an evvel ödemek üzere o zamanki gazinocular kralı Muhittin Bey'e verdi. Bir hisse karşılığı. Muhittin Bey, Tepebaşı Bahçesi'nin ve diğer bazı gazinoların sahibiydi. Ve devrin en ünlü yıldızları onun gazinosunda söylerlerdi: Hamiyet Yüceses, Suzan Yakar, Suzan Güven, Safiye Ayla, Mualla Gökçay. O zamanlar Münir Nurettin Bey gazinolarda söylemediği, yalnız konser verdiği için önemli erkek assolist yoktu galiba.

Ve bu ünlü şarkıcılara, Sadi Işıl, Necati Tokyay, Yorgo Bacanos, Hasan Tahsin gibi isimlerini hatırlayabildiğim ünlü bir saz heyeti eşlik ederdi. Bu anlaşmanın yapılışı sırasında babamla bir iki kez Tepebaşı Gazinosu'na gitmiştik. Muhittin Bey'le aynı masada oturup, güneş altında, bir yandan spotlar yanarken şarkı söyleyen Hamiyet Hanım'ı seyrettiğimi hatırlıyorum. Kır saçlı, ağzı ağızdan düşmeyen Müslüman bir adamdı Muhittin Bey. Oldukça da kekemeydi. Elinden tespihini hiç bırakmazdı. Maksim Gazinosu'nun sahibi meşhur Laz Hasan'ın da ortağı. Hasan Birinci'nin. Amerika'da sonradan büyük ün yapan oryantal dansöz Necla Ateş'i de burada seyretmiştim ve çok çirkin bulmuş-um onu ilk görüşte. Çarpık bacaklı, kısacık boylu, garip boyanmış, hani görür görmez eskilerin eciş bücüş dedikleri cinsten bir şeydi. Yıllarca sonra resimlerini dergilerde gördüğüm zaman göz-lerime inanamamıştım. Hey estetik, hey kozmetik, sen nelere ka-dirsin! Necla Ateş şöhretini bu değişikliğe borçluydu tamam, çok da akıllılık etmişti. Ya bizde şöhret olduktan yıllar sonra fizikleri-ni değiştirenlere ne demeli? Neyse.

Babamın turneye çıkmasıyla evde iki kadın gene yapayalnız kalmıştık. Okuldan dönüp derslerimi acele yapıyor ve babaanne-

Havama bakmayın, gene yaşı 15. Babam göbeklenmeye başlamış, beyaz markizet üzerine mavi çiçekli elbisem ve başımda Seska'nın hediyesi hasır şapkam (biraz büyük galiba). Beyaz keten plaj torbamın üzerinde elimle işlediğim ördekler var.

me yardım etmeye başlıyordum artık. Hatta bazı günler yataktan kalkmayan babaannemin tarifi ile yemek bile pişiriyordum mutfakta. Yatağına götürüyordum tepsile. Alışverişi şişman kapıcı Serkis yapıyordu. Ancak hesaplarda anlaşmak zor oluyordu. Serkis'in bana, benim babaanneme dert anlatmanız, deveye hendek atlatmaktan beterd. Gelenimiz gidenimiz yoktu. Radyo dinliyordum boş zamanlarımda genellikle. Bazen de, eğer neşeliysem, hoşuma giden bir müzik eşliğinde dans ediyordum ayna önünde.

Babaannemin ayak sesini duyar duymaz hemen oturuverirdim en yakın yere. Aynada kendimi, ufacık boyumla dans ederken seyretmek hoşuma gidiyordu. İlk iş ayakkabılarımı çıkarır, parmaklarının üzerinde yükselmeye çalışarak, nefes nefese kalana kadar döner, döner, dönerdim. Bu, seyrettiğim en büyük marifetlerinden biriydi balerinlerin veya dansözlerin. Sonra bacağımı burnuma değdirene kadar havaya kaldırmaya çalışırdım. Eh biraz da başımı eğince değdirirdim bacağımı burnuma. Bazen babaannem pa-

ra verip canımın istediği bir şeyi almamı söylerdi. 5 dakika izin. Aşağıya inip şeker, çikolata filan almam için. Ama ben parayı ve izni alır almaz, top gibi fırlardım sokağa. Doğru köşedeki Tütüncü Madam'a. İsmi öyleydi onun, asıl ismini kimse bilmezdi. Tütüncü Madam ve iki oğlu tekel maddeleri, kitap, gazete satarlardı.

– Gülürüz, derdi bana, Osmanlıca'yla karışık Ermeni ağzıyla konuşurdu. Beş kitabı da bitirdin hemen. Profesör olacaksın bu gidişle. Sana da kitap dayanmoor.

Ben elimdeki parayı ve geri getirdiğim kitapları verir, yerine dört beş yeni kitap seçerdim, alelacele. Aslında seçmeye gerek yoktu. Sırayla hepsini okuyordum nasıl olsa. Kira verip kitap almayı, bir gün istediklerimi almaya elimdeki para yetişmeyince Tütüncü Madam öğretmişti bana. Benden iyi de müşteri bulamazdı doğrusu. Evim tam karşıdaydı, günde de iki kitap okuyordum en az. Ne olursa olsun, bazen anlamasam bile, içim sıkılsa bile, tek satır atlamadan okuyordum bütün kitapları. Artık sansür de yok, kimse görmüyor okuduğumu. Gizli okumanın yolu çok. Gece sabaha kadar okuyorum yatağında, babaannem uyuduktan sonra. Gündüzleri de yatakla somyanın arasına saklıyorum kitapları. Aşk romanlarına bayılıyorum. Tekrar tekrar okuyorum en can alıcı satırları. Aşk romanlarındaki kahramanları Hüseyin Kemal Bey'e benzetmeye başlamıştım artık.

Çevremdeki insanlar arasında en çok Hüseyin Kemal Gürmen'i beğenirdim. Elinde piposu, gülen gözleri, daha o zamandan be-yazlaşmış saçlarıyla çok hoşuma giderdi. Her zaman giyimine özen gösterirdi. Ve hoşuma giden bir losyon kullanıyordu. Acaba büyüdüğüm zaman benimle evlenir miydi? Babamdan üç yaş büyüktü gerçi. Ama zarar yok. Ben çabuk büyüyecektim nasıl olsa. O eve gelince, ben utanır sıklır olmuşum. Babam bir gün "Gül-riz sana bayılıyor Kemal" deyince neredeyse öldürecektim hır-sımdan onu. Demek herkes farkındaydı Hüseyin Kemal Bey'i beğendiğimin. Hele Esat Mahmut Karakurt'un romanlarındaki kara-yağız, yakışıklı, az konuşup kadınları kendine âşık eden kahra-manları okurken hep Hüseyin Kemal Gürmen resimlenirdi gözle-rimde. Aslında pek benzerlik yoktu ya. Herhalde o güne kadar ka-rayağız adam görmemiş olacağım. Karayağız da ne demekse.

Babam turneden, söz verdiği tarihte para yollamıyor ve olduk-ça zor bir dönem başlıyor evimizde. Babaannemle bir gün dışarı çıkıp Tütüncü Madam'dan Yusuf Amcama telefon ediyor, haber bırakıyoruz. Bir iki gün sonra geliyor amcam. Para veriyor baba-anneme. Ama kalmıyor İstanbul'da, Kadıköy'e dönüyor.

Bitmeyen günler

Gece sabaha kadar uykusuz, roman okuyup, sabah üşüyerek kalkıyor, babaanneme sobayı yakması için yardım ediyor, daha oda ısınmadan, kahvaltı bile etmeye vakit bulamadan okula gidiyordum. Öğleyin koşa koşa gelip babaannemin talimatına göre alışveriş yapıyordum; Büyükparmakkapı Sokağı'ndaki kasaptan, bakkaldan, acele acele. Gene koşup dört kat merdiveni soluk soluğa çıkıyor, babaannemle mutfakta dünden kalmış yemeğin yanına acele bir şeyler ilave edip yiyorduk. Aramızdaki diyalog hiç değişmezdi. Örneğin:

- Tuzluk nerede ?
- Biraz evvel vermiştim ya.
- Bu yemek iyi ısınmamış.
- Dumanlarını görmüyor musun, kaynıyor.
- Ben karnabahar sevmiyorum.
- Amcan yapsa bayıla bayıla yerdin sen, benim pişirdiklerimi sevmiyorsun.
- Ben patates kızartması seviyorum.
- Daha evvelsi gün tabağında bırakmıştın bütün patates kızartmalarını.
- Geç kaldım, ben gidiyorum.
- Dur, yemeğini bitirmeden bir yere gidemezsin.
- Ziller çalacak neredeyse.
- Dur diyorum.

Koşarak iniyorum merdivenleri, elimdeki ekmek kabuğunu çiğneye çiğneye. Okul evin arka sokağında. Zor yutuyorum lokmamı, ders başlıyor. Akşamüstü eve dönmek istemiyorum hiç. Ama en fazla beş on dakika gecikebilirim. Yolda Şevkiye Hanım'ın oturduğu apartmanın önünden geçiyorum hep. Toto Ha-

num'la yan yana evleri. Bizim sokağın sonunda. Bazen Şevkiye Hanım'la birkaç kelime konuşuyorum kapı aralığında.

– Vah yavrum, çok zayıfladın sen. Biraz dikkat et kendine, böyle olmaz bu. Ne kadar oldu baban gideli?

– Bilmem, diyorum, iki ayı geçti herhalde.

– Yakında gelir, üzülme, diyordu Şevkiye Hanım.

Eve geliyorum, ısınıyorum soba başında. Ne merhaba, ne selam, ne sabah var aramızda babaannemle.

– Sobaya sokulma o kadar, içine düşeceksin.

İnadımdan sokuluyorum. Neredeyse ellerim yanacak. Defterim mi bitti, para veriyor babaannem. Ayrıca okuldan istenen kanaviçeleri, patatesleri, patiskaları, elişlerini söylemiyorum bile. Paranın önemini, değerini, varlığını, yokluğunu ne zaman öğrendiğimi hatırlamıyorum. Hiç şaşırtmıyor beni. Bir gün bile “Neden?” diye sormuyorum.

Kendimi bildim bileli, bizim evde varken her şey var, yokken hiçbir şey yok. Babaannem yorgun, evin hiçbir işine yetişmesine imkân yok artık. Pislik içinde oturup duruyoruz. Bazen ben süpürüyorum ortalığı güya yalan yanlış. Çok güzel makarna ve pirzola pişiriyorum. 11 yaşındayım, ayrıca yaprak dolması sarıyorum içi hazırlanırsa. Bulaşık yıkamaktan nefret ediyorum. Çabuk yıkayamadığımdan olacak, soğuyan suda donuyor bulaşık yağları. Ne tabakları temizleyebiliyorum iyice, ne de ellerimi. Kusmam geliyor, öğürüyorum bulaşık yıkarken çoğu kez. Yemek masasında ders çalışıyorum. Sonra portakal yiyorum soba başında.

– Sokulma sobaya.

Sokuluyorum inadına inadına. Neden?.. Bunun cevabını vermeme imkân yok. “Babaannemin dediği gibi doğuştan inatçı mıyım?” diye düşünüyorum. Kendi kendime, “Çek ellerini sobadan bir an” diyorum, “hadi ne olur, ne olur, ne olur. Bir kere de babaannenin isteğini yerine getir” diyorum. I ih, imkânsız, imkânsız. Gözlerim doluyor, ama ı ih. Daha da sarılıyorum çini sobaya. Neredeyse kucak kucağayım sobayla.

– Sokak kapısının zincirini takıp ışıkları söndür yataırken, diyor babaannem yatmaya giderken.

–

– Ne dedin?

– ...

– Ne ağzını oynatıp duruyorsun? Ne dedin diyorum?

İçeri odaya gidip bir kitap alıyor, geliyorum. Babaannemden saklanmayacak cinsten. Masaya kitabı açıp iki elimi şakaklarıma

koyup da okumaya başladım mı, gerçekten babam gelse kaldırmazdım kafamı. Ve işte böyle geçip gidiyor günler.

Okulda tifüs salgınından bahsediliyor son günlerde. Öğretmen herkesi sıraya dizip muayene ediyor. Bütün sınıf, bir iki kişi hariç, bitlenmiş. Öteki sınıflar da ayrı durumda. Evlere yolluyorlar bizi, elimize evde ne yapılması gerektiğini yazan bir kâğıt tutuşturup. İki gün izin. Bitli dönenin saçları kökünden kesilecek. Beş gün temizleyemedik başımdaki bitleri. En sonunda, okulun önerisine uyarak gaz döküp, sık tarakla saçları tarayınca temizlendim, kurtuldum bitlerden. Tarifsiz bir utanç içindeydim. Hâlâ kaşınıyordum. Bitler sınırlarımı bozmuştu. Korkuyordum elimi başıma götürmeye. Okula gitmeye de korkuyordum. Ya tekrar bitlenirsem? Kâküllü saçları ancak kulakları kapatıyordu zaten. Bir de keserlerse? Altıncı gün dönebildim okula.

Geceleri kitabımı bitirince düşünmeye başladım. Ne olacak benim sonum, nasıl büyüyeceğim bu koşullar içinde? Acaba, acaba evden kaçıp anneanneme gitsem? Babaannemi yalnız bırakmak korkunç bir şey, yapamam. İlk kez babamdan haber gelmeyeişine kızmıyorum. Zor durumda olduklarını biliyorum. Eğer imkân olsa bir şeyler yapardı. Peki neden imkân olmuyor? Oysa konuşuyorlardı. Anadolu kaliteli tiyatroya çoktandır açtı. Bağlılarına basacaktı Halk Opereti'ni. Nedir yolunda gitmeyen? Bunu da yıllar sonra öğrenecektim.

Günlerden bir gün bir havale geldi. Postaneye gidip aldık. Babaannem, koluna girmeden yürüyemiyor artık. Ben de giriyorum koluna. Havaleden üç dört gün sonra da babamlar birden habersizce döndüler eve. Herhalde babam hiç para yollamadan dönmek istememiş olacak. Eve gelişinden birkaç gün önce de olsa bir şeyler postalamış. Kimsenin neşesi yok. Celal Amcam susuyor, Ali Amcam hemen çıkıp gidiyor evden. Babam önce beni sokup yıkıyor banyoya bir güzel, sonra evi baştan aşağı sabunlarla silip temizliyor. Pencereleler açılıp temiz hava giriyor eve iki aydan beri ilk kez. Kimsenin keyfi yok benden başka. Bir benim yüzüm gülüyor.

– Çok zayıflamışsın, diyor babam. Yemek yemedin mi?

– Yedim.

– Peki neden zayıfladın?

Tiyatroya, yani gazineye gidiyor babam. Ama çok sinirli dönüyor eve. Gazinoda da işler iyi gitmediği için olacak, alacağı parayı vermiyorlar babama. Bir gün doktora götürüyor beni. Sonra bir sürü ilaçla dönüyoruz eve. İştah şurupları, emilen kahverengi şe-

ker gibi kalsiyum tabletleri var ilaçlarının arasında. Babamın yüzü gülmüyor hiç. Celal Amcamla sık sık tartışıyorlar. Eve oyuncular geliyor bazı bazı. Ama yemek saatlerinde değil artık bu ziyaretler. Babam yalnız konuşuyor her biriyle. Hesaplar, kitaplar, bitmeyen, dönüp dolaşıp tekrarlanan sözcükler. Bir bir çözülüyor hepsi. Halk Opereti'nden en son ayrılıp Şehir Tiyatrosu'na girenler Yaşar Özsoy ve Mehmet Karaca oluyor.

Ertesi sene tekrar devam etmek üzere gazinocular da terk ediyorlar binayı. Babam yazın sinema olarak çalıştırmayı düşünüyor salonu. Bu kez de şansını böyle deneyecek.

Ramp ışıkları

Babamla bir gün birlikte gidiyoruz, eliyle açıyor dar uzun bir koridorla girilen tiyatronun kapısının kepengini. İçeri giriyoruz, karanlık. Leş gibi bir koku sarmış her yanı. Ben bekliyorum fuyede. Babam ışıkları yakmaya giriyor. Işıklar yanınca, etrafıma bakıyorum. Güzelim tiyatro salonu ne hale gelmiş meğer. Locaların ortaları kaldırılıp üçünden bir loca yapılmış. Uzun bir masa sığabilsin diye. Ancak masaların, sandalyelerin kimisi devrilmiş, ortalık yangın yeri gibi. Bir hafta evvelden kalmış meze artıkları ve rakı karışımı berbat bir koku sarmış her yanı.

Babam bitkin seyrediyor parter. Birden karar veriyor. Hemen çıkıp arapsabunu, bez, fırça filan alıp dönüyor. Ayakkabılarını çıkarıyor, çoraplarını da. Pantolonunun paçasını sıvıyor dizine kadar. Uzun bir hortum ve saplı bir süpürge çıkartıyor bir yerden. Sonra inanılmaz bir süratle masaları topluyor partere. Üstüne sandalyeleri istifliyor. Profesyonel bir komi gibi. Etrafta bir şey kalmayana kadar. Sonra balkondan başlayıp, ikinci kat localara, oradan alt kat localara, sonra partere inerek süpürüyor her yanı. Ben de yardım etmeye çalışıyorum. Babam varillere dünya kadar pislik toplayıp sırtına vurduğu gibi arka kapının önüne sokağa kadar götürüyor, bırakıyor. Sonra geliyor, uzun hortumu takıyor musluğa, veriyor elime. Ben su sıkıyorum süpürgesine, o süpüre süpüre temizlemeye başlıyor taş yerleri. Öyle keyifli bir iş ki bu aslında. Biraz sonra neşelenmeye başlıyoruz. Ben elimle hortumun ucunu sıkıp suyu daha tazyikli fişkırtıyorum artık. Babam arkadan gelen suyu yeni baştan süpürgeye almakta usta. Neredeyse şarkı söyleyip dans edeceğiz. Nitekim babam şarkı söylemeye başladı bile.

İnanılır gibi değil. Üç dört saat sonunda koca salon mis gibi sabun kokuyor. Babam sıırıslıklam ter içinde. Ben de. Ama çok se-

vinçliyiz. Sahneye koşuyoruz. Garip yaldızlı panoları kulis duvarlarına dayıyoruz. Şimdi sahne bomboş. Babam yerleri fırçalıyor arapsabunuyla. Makyaj odalarındaki aynalara kadar tertemiz oluyor her şey. Sonra tiyatronun ramp ışıklarını birden yakiveriyor. Sahnenin ortasındayım. Ah çok güzel, ısl ısl. Işıklara bakmak çok güzel. Gerisini göremiyorum, ama çok güzel bir his bu, ısl ısl. Gözlerim kamaşıyor. Doyamıyorum ışıklara. "Bir tane daha yak baba, bir tane daha." Babam sahne önündeki piyanoya iniyor. Çalmaya başlıyor. Bildiğim bir operet parçası bu. "Söyle" diyor bana. Kaçıyorum sahneden onun yanına. Babamın yanı karanlık. Tekrar sahneye koşuyorum, apaydınlık. Her yanım görünüyor. Hop tekrar babamın yanına. Gülüşüyoruz. Ama şarkı filan söylemem ben.

– İşte böyle Gül Hanım, kurda sormuşlar ensen neden kalın? Kendi işimi kendim yaparım da ondan demiş, ya, diyor babam.

Babam her zaman olduğu gibi gene sıfırdan başlamayı becermişti. Derme çatma bir sinema makinesi uydurmuş; bir makinist, bir kasiyer, bir de kapıcıyla tiyatronun borçlarını ödemek için sinemacılığa başlamıştı bile. Hem mevsim yaz, hem de uyduruk bir sinema olduğu için, ikinci, üçüncü vizyon filmler oynuyor, Jeanette Mc Donald ve Nelson Eddy'nin oynadıkları *Rose Mary I Love You* filmi haftanın her günü seyrediyorum. Gene Gary Cooper'ın *Buffalo Bill*'ini en az on kere seyrettim. O yıllar yabancı filmler 3-4 yıl sonra geliyor zaten ülkeye.

Tatariko ile bu kez sinemada buluşuyoruz. Locada kabak çekirdeği yiyerek seyrediyoruz tekrar tekrar filmleri. Arada büfeciden ikram gazozlar, frigolar da cabası. Bazen babam Tatariko ile beni Kapıcı Ali Efendi'nin eline verip başka sinemalara yolluyor. Elimizdeki kartı her zaman İpek Sineması'nın kapısında duran Osman İpekçi'ye gösterip giriyoruz sinemaya. Alkazar Sineması'nda Cemali Kardeşler duruyor kapıda. Onlara da bir kart; 32 kısım tek-mili birden kovboy filmlerinin kısa zamanda hastası olup çıkıyoruz Tatariko'yla. Şükrü Paşa Apartmanı'nın öbür köşesinde Yıldız Sineması var. Onun sahibi durmuyor kapıda. Müdürü Kemal Bey var. Ona kart bile vermiyoruz. Artık kapı komşumuz nasıl olsa.

Kemal Bey'in bizden birkaç yaş büyük bir kızı var: İlhan. Tom-bulca ama çok güzel bir kız. O da Parmakkapı'nın arkasındaki sokaklardan birinde oturuyor. Bazen beraber oturup seyrediyoruz filmleri onunla. Zaten benden büyüklerle oturup konuşmaya bayılıyorum. Artık Tatariko'yu eve götürüyorum. İzin filan istemeden. Havalar sıcak, balkonda oturup kiraz yiyoruz. Çekirdekleri de aşağıdan geçenlerin başına atıp geri kaçıyoruz hemen. Yıldız

Sineması oldukça namılı o sıralar. Üç tane değişmez kadın müşterisi var. Sokakta adam çevirip locaya götürüyorlar. Biraz sonra tekrar çıkıp gene giriyorlar. Aynı seansta kaç kez locaya girip çıktıklarını sayıyoruz Tatariko'yla. Her şeyi biliyoruz bir yere kadar, fazla konuşmadan, sıfatlandırmadan bu kadınları. Bir tanesi benimki. Şişman bir Yahudi kadını. 30 yaşında yok henüz. Şaşı. Kıvrıkcık saçları havaya doğru uçuşuyor hep. Ayağında soket çorapları var, yaz kış. Kucağında kundaklı bebeği. Bebeği locaya girerken programcı kadınlara veriyormuş. İşte bu Yahudi kadın, ara sıra kavga çıkarıyor müşterileriyle. Kapıda kavga kıyamet küfür, sonra polisler karışıyor işe. Ve birkaç gün ortalıkta gözüküyor benimki. Derken gene başlıyor gezinmeye sinemanın önünde.

Bir gün Sinema Müdürü Kemal Bey oğlunun sünnetine davet ediyor bizi, evlerine. Bizimkilerin arasında öyle sünnet düğününe filan gidecek tip yok. Ama ben tutturuyorum ille de "Gideceğim" diye. Sonunda razı oluyorlar yanıma birini katıp yollamaya. Gidiyorum sünnet düğününe. Aslında sıkılıyorum, kimseyi tanımıdığım için. Sadece İlhan'la konuşmak hoşuma gidiyor. Bir ara yalnız kalıyoruz. Bana, "Senin annen de artistmiş değil mi?" diyor. Ve "Ermeni'ymiş." Birden, ne olduğunu anlamadan, elimin İlhan'ın suratında şaklayan sesini duyuyorum. Şırrak diye bir tokat patlatıyorum. Kızın sesi soluğu çıkıyor. İstese beni hap gibi yutar. Ben, ağlaya ağlaya, bu yalanları nerden uydurduklarını anlayamadan dönüyorum eve. İki sene selam vermedim İlhan'a. Sonra barışmıştık. Herhalde Toto Hanım'ı annem zannetmiş olacaktı. Babamla beraber oynadıkları için. İlk tokatımdı bu. Ama birkaç tokatlık anım daha olacaktı gene küçüklük yıllarıma ait. O zamanlar filmlerde, piyeslerde kadın oyuncular tokat patlatıp dururlardı sinirlenir sinirlenmez. Ben de söyleyecek söz bulamayınca görenek belası, aynı şeyi yapıvermiştim herhalde.

Kilo almayışımı, iştahsızlığımın düzelmemesini disiplinsiz yaşamıma bağlayan babam, Çamlıca Prevantoryumu'na yatırmaya karar veriyor beni. Üç hafta için. Evden uzaklaşmak üzmüyor beni. İlk kez yabancılar arasında yalnız kalacağım. Heyecanlıyım biraz. Önce alışveriş yapıp çamaşır, elbise, ayakkabı düzülüyor. Ve düşünüyoruz yola.

Kocaman ağaçlar arasındaki bahçe ilk anda hoşuma gidiyor. Kalamış'taki köşkümüzün bahçesi gibi. Yaban kokularla dolu burası. Babam genç öğretmen hanıma teslim ediyor beni. Yalnızım, tamamıyla yalnız ilk günüm bu. 12 yaşlarındayım var yoktum o sıra-

lar. Çocuklarla, aşağı yukarı yaşitlarımla birlikteyim. Değişik yerlerden gelmiş bir sürü çocuk. Büyükler de var, genç kızlar. Onlarla ancak boş saatlerde, bahçede beraber olabiliyoruz. Ama anlaşıyor ki ben yaşitlarımdan çok, büyüklerle vakit geçirmeye alışkınım. Tiyatrocu kızı olmam çoğunun ilgisini çekiyor. Soru yağmuruna tutuyorlar beni. Ben de ciddi ciddi cevaplıyorum bütün soruları. Sabah kahvaltı, jimnastik, öğleye kadar bahçede gölgeye dizilmiş şezlonglarda uzanmak, okumak. Öğretmen hanımla sohbet havası içinde çeşitli konuları kapsayan bir ders. Öğle yemeğinden sonra iki saat uyku. Sonra serbestsiniz. İşte o özgür olduğum zamanların tadına doyamazdım. Çok güzel bir park olan prevantoryumun bahçesinde dört dönerdim. Tanımadığım kıyısı kalmamıştı. Büyük havuzun iskelesine oturup, saatlerce nilüferleri seyrederdim bıkmadan. Büyükler de ikişer üçer, grup halinde dolaşırlardı. Büyüklerden üçüyle çok sıkı bir dostluk kurulmuştu aramızda. Birinin Mediha, birinin Süreyya, ötekini de Refika'ydı isimleri bu üç genç kızın. Tiyatro üzerine soru yağmuruna tutarlardı. Hele Mediha çok beğenirdi beni.

– Tiyatrocu olacaksın sen muhakkak ileride, derdi. Doğuştan yeteneklerin var bu iş için. Oturuşun, yürüyüşün, dikkat etmediğin halde özenli. Her an kendini kontrol etmek, ikinci bir tabiat olmuş sende. İri siyah gözlerin, çıkık elmacık kemiklerinle çok değişik bir tip olacaksın büyüyünce. Babana söyle de konservatuvara yollasın seni, Ankara'ya, ortaokulu bitirir bitirmez.

– Hayır, derdim ben, tiyatrocu olmayacağım.

Artık “Gelin olacağım” demekten vazgeçmiştim ama gene de tiyatrocu olmayacaktım.

Dörtte kahvaltı ederdik, müzik dinleyerek.

Bana gel bu yaz Ayşem.

Yetişir bu naz Ayşem.

Hasretin öldürüyor.

Merhametin az Ayşem.

Süreyya, Mediha ve Refika ablalarla birlikte söylerdik bazen bu moda tangoları. Mediha Abla'nın çok güzel sesi vardı. Artist gibi de çok güzel söylüyordu şarkıları.

Açık kumral saçları, gülen gözleri vardı. İncecik vücudu çok muntazamdı. Bacaklarına bayılıyordum. Uzun uzundu, çok düzgündü bacakları. İşte bu Mediha Abla, yıllar sonra bir kez daha

tanışacağım Mediha Gökçer'di. Florya Plajı'nda ikinci karşılaşmamızda ben on altımda var yoktum.

– Beni hatırladın mı Gülriz? dedi boynuma sarılıp.

Nasıl unutabilirdim onu. Yanındaki yakışıklı, ince uzun erkeği tanıştırdı:

– Kocam Cüneyt Gökçer.

O da Devlet Tiyatrosu oyuncusu. İkisi de.

– Hemen gelin, Devlet Tiyatrosu'na alalım sizi, diyordu Cüneyt Bey. Çok ihtiyacı var tiyatromuzun böyle bir genç kıza. İstanbul'da yazık olur size.

– Belki, diyorum. Belki, kim bilir.

Prevantoryumda üç hafta yerine iki ay kaldım. Gene bekliyorum. Babam ne zaman gelip beni alacak diye. Ancak bir gün anneannem çıkageliyor Bülent ile prevantoryuma. Çok üzgün. Çok üzgün geldi, ama neşeli döndü. Doktorla görüşüp sağlığımda bir şey olmadığını öğrenince. Çok seviniyorum her zamanki gibi onu görünce. Artık çıkmak istediğimi haber vermesini istiyorum babama. Sonunda bir gün gelip alıyor beni babam prevantoryumdan. Fişime bakıyorlar, çıkarken tartıyorum. 2,5 ayda 300 gram almışım maşallah.

Çamlıca Prevantoryumu'nda 300 gram aldıktan sonra.

“İsminizi öğrenebilir miyim?”

Kadıköy'e dönüyorum. Mevsim yaz. Turneye çıkacakmış tiyatro. Babaannemle gene Kadıköy'deki evde sürüp gidiyor bitmeyen günler. Ancak artık denize gidiyorum kendi kendime. Mayomu havluma sarıp, mahalledeki öteki kızlarla. Birkaç yeni arkadaşım var. Ses çıkarmıyor babaannem onlarla öğleye kadar denize gitmeme. Öğleyin hiç gecikmeden, deniz hamamının en civcivli, en renkli saatleri başlarken 12'de evde oluyorum. Moda Deniz Hamamı'nın kadınlar kısmında giriyoruz denize. Çekingen ya da tutucu ailelerin kızları geliyordu bu bölüme. Öteki taraf daha eğlenceli. Ali Amcamla gittiğim günler çok daha iyi vakit geçiriyorum. Ama yalnızken izin yok işte. İki plajın arasında bir tahta kapı var. İsteyen geçebiliyor öteki tarafa. Bazen oğlanlar yüzerek kadınlar hamamının tahta havuzunun ayaklarına kadar geliyorlar. İşte o zaman emanetçi şişman Fatma Hanım birden fırlıyor yerinden. Bağra bağra kovuyor oğlan çocukları. Oraya gelmenin yasak olduğunu anlatıyor kendi dilince. Bazı günler biz de yüzerek gidiyoruz büyükler plajına. Ama tahta iskelelere çıkmadan, biraz etrafları seyredip dönüyoruz gene. Yorulunca da sırtüstü, dinlene dinlene. “Sanki çıksaydım ne olurdu erkekler kısmına?” “Olmaz” diyordu arkadaşlarım, “çok ayıp.” Neden ayıp, bir türlü anlayamıyordum. Daha geçen yıl güle oynaya öteki tarafta yüzüp duruyordum. Hoş, arkadaşlarım da bu ayıbın nedenini pek cevaplayamıyorlar ya. Gene de mutluyum, sudan çıktığım yok.

Bir gün üç beş kız, denizden çıkmış, yokuşun başında yolumuzu kesen mısırcıdan aldığımız mısırları yiyerek dönüyoruz evlerimize. Birden, büyük plajdan çıkmış oğlanlar takılıyor arkamıza. Laf atmaya başlıyorlar. Aramızda en büyük kız Nilgün. Henüz 14 yaşlarında. En çok ona bir şeyler söylüyorlar. Biz daha hızlı yürü-

meye başlıyoruz, biraz sonra yürümemiz koşuşmaya dönüşüyor.

– Hay Allahım, diyor Nilgün, şimdi ağlayacağım. Bizim sokağa geldik, öldürürler beni dayaktan peşimizdeki oğlanları görürlerse bizimkiler.

Dönüyor çocuklara:

– Bizim sokağa geldik artık, peşimizi bırakın lütfen.

Ben de dönüyorum arkama, irili ufaklı yedi sekiz oğlan, gülüşüp duruyorlar. Bir konuşmadır başlıyor kızlarla oğlanlar arasında. Başı sonu belli olmayan. Akıldında kalan tek şey, nedense herkesin çok sizli bizli konuşması.

– İsminizi öğrenebilir miyim?

– Ne münasebet, bir kere tanışmıyoruz ki biz.

– Eh tanışsak isminizi sormazdık, ben de tanışalım diye sordum zaten.

– Ben sizinle tanışmak istiyor muyum bakalım?

– Ama çoktan beri konuştuğumuza göre tanıştık sayılır.

– Hiç de değil.

– Hadi lütfen söyleyin isminizi.

– Hayır söylemeyeceğim işte.

– Ama ben istesem öğrenirim.

– Hiç bile, öğrenemezsiniz benim ismimi.

– Nesine bahse girersiniz?

– Hiçbir şeye.

– İşte bakın gördünüz mü? Siz de biliyorsunuz öğreneceğimi, bahse girmekten korkuyorsunuz. Hadi nazlanmayın artık.

– Hayır söylemeyeceğim işte.

Bu diyalog, Nilgün’le sarışın, 15-16 yaşında güzelce bir oğlan arasında geçiyor. Bizler de tenis maçı seyrederek başlarımızı bir o yana bir ötekine çevirerek merakla izliyoruz onları.

– Yarın denizden dönerken söyleyeceğim isminizi, yokuşun başında, diyor sarışın güzel oğlan.

– Öyleyse ben de yarın denize gitmeyeceğim.

– Ben de gitmeyecektim zaten denize, diyor oğlan.

– Aaa neden?

– Çünkü öğleden sonra bir kızla buluşacağım Süreyya Sineması’nda.

– Bana ne, diyor Nilgün, kızmış.

– Kiminle buluşacağımı öğrenmek istemez misiniz?

– Hayır, duymak istemiyorum.

– Çok güzel bukleli kumral saçlı, güzel gözlü, yanık tenli bir genç kızla.

Kıpkırmızı oluyor Nilgün.

– Hayır, diyor, hayır, gelmeyeceğim işte.

– A, diyor oğlan, ne diye alındınız? Kadıköy'deki tek güzel saçlı kız siz misiniz?

Hışım la yürümeye başlıyor Nilgün birden, biz de ardından. Oğlanlar gene peşimizde. Arkamızdan sesleniyor sarışın oğlan:

– Yarın iki buçukta Süreyya Sineması'nda bekleyeceğim.

Koşa koşa giriyoruz bizim evin sokağına. Köşede sırtıp duruyorlar oğlanlar hâlâ. Eve girer girmez soluğu aynada alıyorum. Bana niye laf atmadılar sanki?..

Çok mu çirkindim? Ne ismini soran oldu, ne bir şey. Zeynep'e de bakmadılar oğlanlar hiç. Ama doğrusu Nilgün gerçekten çok güzel. Üstelik bizden iki yaş büyük. Hem benim saçlarım pırasa gibi dümdüz. Ah keşke kıvrıcık olsaydı Nilgün gibi. Denizden çıkınca bile bukle bukle dururdu.

Ertesi gün Nilgün denize gelmedi. Ama sinemaya gidip gitmediğini öğrenemedik bir türlü. O gün Moda'da yüzme yarışları var, saat dörtte. Güç bela babaannemden izin alıyorum. Ben de öteki kızlarla birlikte izleyeceğim yarışları. Tahta iskeleler çökecek neredeyse kalabalıktan. Bütün yüzücüleri tanıyorum. Ama hiçbirine merhaba bile demeye imkân yok. Herkes bir başka havada bugün, itiş kakış oturuyoruz iskelelere, ayaklarımızı sarkıtıp. Nilgün'ü görüyorum birden. Yanında sarışın güzel oğlanla konuşup duruyor. Bizi görünce hemen koşup geldi yanımıza. Meraktan ölüyoruz bir şeyler sorup öğrenmek için. Oralı değil, laf değiştirip duruyor. Bir sürü değişik insanla konuşuyorum o gün.

Oğlanlara başka bir gözle bakıp yakışıklı, yakışıklı değil diye ikiye ayırıyorum, farkında olmadan. Yaşıtlarım olan oğlanlara çocuk muamelesi yapıyorum. Onlarla cinsiyet farkı yok aramızda sanki. Bir çocuk oturuyor benimle aynı sırada. Herhalde 16 yaşlarında olmalı, belki de fazla. Arada bir gülüyor bana. Ben de ona. Tuttuğumuz yarışmacı birinci gelince gülüşerek kutluyoruz birbirimizi. Yeşil gözleri var iri iri. Mayo ile oturuyor. Yüzücü mü acaba? Hayır değil galiba. Olsa tanırdım. Belki de Galatasaraylılardandır. Onu yeni görüyorum Moda'da. Aramızda oturan arkadaşlarıyla yer değiştirip biraz daha yaklaşıyor. Konuşmaya başlıyoruz. Aramızdakilerin bir önünden bir arkasından uzanarak. Yarışla ilgili konuşmamız. Hangi yüzücüyü tutuyoruz filan gibi sudan sözler. Ama bu sözlerin altında ikinci bir anlam var gibi. Göz göze gelince anlıyorum bunu. Utanıyorum, nedense göz göze gelmeye çalışıyorum bir daha. Hay Allah, nasıl oluyorsa oluyor, ne

Florya Plajı'nda. Arkadaki ilk yengem Seska.

kadar kaçırırsam kaçırayım, gene göz göze geliyoruz. İçine içine bakıyor gözbebeklerimin. Nerelere kaçayım şimdi ben ? Hiçbir şey olmamış gibi yarış izlemeye çalışıyorum. Ama imkânsız, küt küt atıyor kalbim. Kalkıp eve dönsem, herhalde çok ayıp olur. Hem bana hiçbir şey söylemedi ki. Sinemaya da davet etmedi. Öyle ise ne alınıp duruyorum bakışlarından ? Belki de bakışı öyledir, herkese öyle bakıyordur. Olamaz mı yani ? Yarışın zevkine varamadım bir türlü: O da, yarıştan çok benimle ilgili. Acaba beni daha büyük bir genç kız mı sandı ? Ayağa kalkınca küçük olduğumu anlayacak. E ne yani, anlarsa ne olur, büyük müsün sanki ? Olsun. Ben gene de o gidene kadar kıpırdamayacağım yerimden. Boyumu görmesini istemiyorum. Yarışlar bitiyor. Güneş batacak neredeyse. Bu kadar uzayacağını tahmin etmemiştim.

Eve dönmem gerek. Babaannem merak edecek. İstemiyorum üzülmesini ilk kez. Fırlıyorum yerimden, eve dönmeliyim. Koşa koşa uzaklaşıyorum yanından yeşil gözlü oğlanın. O da fırılıyor peşimden hemen. Nilgün, Zeynep ve ötekilerle birlikte kalabalıktan kurtulup atıyoruz kendimizi yokuşa. Bir solukta nefes nefese,

koşa koşa varmak istiyoruz evlerimize. Arkama dönüp bakıyorum. Yokuşun başında el sallıyor yeşil gözlü çocuk. Peşimden koşmuyor. Çok kızdım. Neden peşimden koşup ismini sormuyor sanki? Ayağa kalkınca küçük olduğumu anladı da ondan. Evin sokağına varmadan karşılaştım babaannemle. Torunu gecikince tam tabiriyle sokaklara düşmüş. Haksız da değil. Güneş batacak neredeyse. Azarlanmama pek kızmıyorum, babaannem haklı. Susuyorum sadece.

Gece yatakta yeşil gözlü oğlanın kim olduğunu düşündüm durdum. Kim olduğu, isminin ne olduğuydu tabii. O yaşta kimin kim olduğu diye bir sorun yoktu benim için. İsimleri vardı insanları ayıran, tanımlayan, o kadar. İsmi bilsem tanınmış olacaktım onu! Birkaç gün sonra denize giderken rastladım yeşil gözlü oğlana, yokuşun başında. Gülüşüp selamladık birbirimizi. Yanıma geldi, konuşmaya başladı, beraber denize girmemizi istiyordu. Bizim kadınlar kısmına gideceğimizi öğrenince gülmeye başladı.

– Peki öyleyse, dedi, beraber döneriz.

– Olmaz, dedim.

– Neden? dedi.

– İsminizi bilmiyorum henüz de ondan, dedim.

– İsmim Hayati, dedi.

– İşte şimdi hiç olmaz, dedim kahkahaları basarak.

– Neden?

– Çünkü Hayati ismi çok komik, dedim. Gülmem tutar benim, olmaz, konuşamam ki sizinle.

Kalakaldı çirkin yeşil gözlü, çirkin isimli, sivilceli oğlan yokuşun başında. Biz de güle oynaya gittik denize.

“Bu kız sahneye çıkmayacak!”

Babam döndü turneden. Arada bir uğruyorlar Kadıköy’e. Bazen yaptıkları günlük şehir içi turnelerine götürüyor beni. Hüseyin Kemal Bey’in teknesi satılmış. Bir küçük bot var kala kala elde. Ali Amcamla denize gidiyoruz gene. Moda’ya. Büyükler kısmına. Sandallara biniyoruz, kürek çekiyor babam veya amcam. Kalamış’a kadar gidip dönüyoruz kürekle.

Sonbaharda hep birlikte dönüyoruz Beyoğlu’na. Okul başlıyor. Değişen bir şey yok. Birbirine benzeyen günler geçip gidiyor. Ancak bir gün babam yemekte:

– Bugün Muhsin Ertuğrul’u gördüm, diyor. Gülriz’i sordu. “Eğer annesi gibi kabiliyetliyse getir de Çocuk Tiyatrosu’nda oynatalım” dedi.

Bir ölüm sessizliği oluyor sofrada.

– Ne demiş Muhsin Bey? diyor babaannem.

Tekrar anlatıyor babam tane tane. Babaannemden önce Celal Amcam patlıyor:

– Olmaz öyle şey, diyor. Okul ne olacak sonra?

– Canım, diyor babam, hemen telaşlanma Celal Bey. Çocuk Tiyatrosu haftada iki gün. Tahkik ettim. Cumartesi ve çarşamba günleri ikide. Okuldan izin almak bile gerekmeyecek.

Babaannem yemeğini yarım bırakıp kalkıyor sofradan.

– Belliydi zaten öyle olacağı, diyor. Oyuncu yapıp çıkacaksınız kızı. Elâleme rezil olacaksınız. Kimse evlenmez artık sahneye çıktıktan sonra onunla. Evde kalacak ve yarıruzdaki o süprüntü karırlara benzeteceksiniz sonunda. Onun da istikbalini mahvedecek-sin demektir ötekiler gibi Lütfullah.

Babam sinirleniyor, bağırmaya başlıyor.

– Ne çirkin sözler bunlar çocuğun yanında. Çocuk Tiyatro-

su'nun ne olduğunu bile bilmiyorsunuz. Örümcek kafalılık etmeyin. Her şey değişti artık. Sahneye çıkan kadınlar arasında kimler olduğunun bile farkında olmadan konuşuyorsunuz anne.

– Açtırma ağzımı Lütfullah, diyor babaannem. Açtırma ağzımı. Bu kız sahneye çıkmayacak, ben müsaade etmiyorum.

Celal Amcam pufayıp duruyor.

– Ama ben tiyatrocı olmak istemiyorum ki, diyorum birden. Sahneye çıkmak istemiyorum ben.

– Söz verdim Muhsin Bey'e, diyor babam. Yarın gideceksin Şehir Tiyatrosu'na. Hüseyin Kemal Bey gelip alacak seni. Çocuk Tiyatrosu'nda oynamak tiyatrocı olmak değildir. İstemezsen vazgeçersin.

– Oooh, diyor babaannem, iş işten geçmiş bile.

Ve odasına kapanıyor. Celal Amcam lafı değiştiriyor hemen. Ben aptala dönmüşüm, düşünüyorum. İstemiyorum, gerçekten tiyatrocı olmayacağım. Okuyup tiyatrocudan başka bir şey olacağım herhalde. Ama ne? Henüz bilmiyorum. Sonra da gelin olacağım, o ayrı! Ya babaannemin sözleri doğru ise? Ne demek yani, bir sürü evli tiyatrocı var. Neden tiyatrocı olunca kimse almıyormuş beni? Ne diye o güzelim artistlere süprüntü diyor babaannem? Gece uyuyamadım sabaha kadar. Sabah hazırlandım, süslendim, tertemiz giyindim, bekliyorum salonda. Babam geliyor Hüseyin Kemal Bey'le.

– Al bakalım, diyor, artık bundan böyle senin kızın, Şehir Tiyatrosu'nda sen sorumlusun ondan. Hüseyin Kemal Bey'in sözünden çıkmak yok, diyor bana da. E mi Gül Hanım?

Elimden tutuyor beni Hüseyin Kemal Bey, düşünüyoruz yola. Şehir Tiyatrosu'nun Komedi Bölümü'ne giriyoruz arka kapıdan. Sahne gerisi çok kalabalık. Bir sürü çocuk yaşlılarım, benden küçükler, büyükler hep bir ağızdan konuşuyor herkes. Büyükler de var. Kimsenin dönüp baktığı yok yüzüme. Muhsin Bey nerede acaba? Hiç görmedim, tanımıyorum onu. Ama saygıyla karışık bir korku var içimde ona karşı. Hüseyin Kemal Bey herkesle selamlaşıyor. Küçük bir kapıdan salona geçiyoruz. Sahnede birkaç çocuk var, dans ediyorlar. Onlara dans öğreten başka bir çocuk daha var, arkası bana dönük. Benim boyumda bir oğlan olsa gerek. Salonun ön sıralarında birkaç kişi oturuyor. Sahne önünde orkestra çukurunda piyano çalıyor birisi. "Olmadı baştan" diyor, benim boyumdaki koreograf. Baştan çalmaya başlıyor parçayı siyah, düz, biraz uzun saçlı, siyah zeytin gözlü yakışıklı piyanist. Sessizce salonun ilk sırasında oturan açık renk gözlü bir beyin

Ferih Egemen'le. Çocuk Tiyatrosu'nda ikinci yılım. Nezihe Becerikli kalın kaşlarımı beş dakikada bu hale getirdi bir gün. Neyse ki kısa zamanda uzadılar.

yanına gidiyoruz. "Herhalde Muhsin Bey bu olsa gerek" diyorum içimden.

- Sabih Gözen, diyor Kemal Bey. Oyunun yazarı. Bu da küçük Gülriz.

El sıkışıyoruz. Yanına oturtuyor Sabih Bey beni.

- Otur yanıma, seyret şimdi, diyor. Sonra seni Ferih Bey'le tanıştırmam. Ferih Egemen, oyunun rejisörüdür.

Provayı izliyoruz bir süre. Benim yaşımda, benim boyumda kızlar dans edip duruyorlar sahnede. "Ben bunları dünyada öğrenip yapamam" diyorum içimden. Ferih Bey'in her söylediğini hemen tekrarlayıveriyorlar kolayca kızlar. Epey sonra ara veriyor Ferih Bey. İniyor sahneden. Aşağı atlayarak geliyor yanıma, tanışıyoruz. Çok yumuşak konuşuyor, incitmekten korkar gibi bir hali var insanları. Beni elimden tutup piyanistin yanına götürürken dikkat ediyorum, tam aynı boydayız. Piyanistle tanışıyorum. Mehmet Abut Bey'miş. Isınıveriyorum birden ona. Ama Ferih Bey uzak durulması gereken, arkadaş olmaya olanak olmayan bir öğretmen gibi geliyor henüz. Mehmet Abut ses veriyor. Do. Sahnede öteki çocuklar birikmiş bizi seyrediyorlar yaklaşıyorlar. Do,re,mi,fa,sol,la,si,do, tamam galiba.

- Çok güzel, diyor Mehmet Abut Bey. Soprano, iyi bir sesi olacak lleride, kulağı da çok iyi.

Ferih Bey sahneye çıkarıyor beni, gene elimden tutarak. Bu

kez deminki dans hareketlerinden birini tekrarlıyor.

– Haydi, diyor, sıra sende.

Utaniyorum, ya yapamazsam? “Annesi gibi kabiliyetli mi?” demiş Muhsin Bey. Ben de merak ediyorum bunu.

– İyi anlayamadım, diyorum. Bir daha tekrarlar mısınız lütfen?

Gülerek tekrarlıyor Ferih Bey. Ben de tekrarlıyorum aynı hareketi. İkinci figürü yapıyor Ferih Bey, ben de arkasından. Ferih Bey bir yandan, “Bir, iki, üç” diyor. Hareket eşliğinde “Bir, iki, üç. Bir, iki, üç. Tamam” diyor, “çok güzel, çok güzel, gel benimle.” Sahne gerisinde bir makyaj odasına geçiyoruz. İkimiz yalnızız odada. Elime bir kâğıt tutuşturuyor. Elle yazılmış.

– Şimdi, diyor, sen Oya’ları okuyacaksın, ben de Erol’ları.

Hah şimdi oldu işte. Benim için en kolayı bu. Sayfayı sıramız geldikçe karşılıklı okuyoruz bir solukta. “Aferin” diyor Ferih Bey, “yarın provaya şu saatte gel.” “Peki” deyip ayrılıyorum yanından. Tekrar Hüseyin Kemal Bey’le birlikte dönüyoruz eve. Babama anlatıyorum olanları. Muhsin Bey’i neden göremediğimi soruyorum.

– Görürsün elbet bir gün, diyor babam. Şehir Tiyatrosu’nda, büyüklerin tiyatrosunda Muhsin Bey neyse, Çocuk Tiyatrosu’nda da Ferih Egemen odur. Hem başoyuncusudur tiyatronun, hem rejisörü. Sen şimdi söyle bakalım babana, oynayacak mısın, oynamayacak mısın Çocuk Tiyatrosu’nda? Düşündüm, senin karar vermen en doğrusu olacak. Kimse zorlamıyor seni. Mecbur değilsin, kararı kendin ver.

– Ben, diyorum, aslında ben, şey... ve birden pathıyorum. Peki ne oynayacağımı bilmiyorum ki daha. Nerden bileyim evet mi hayır mı diyeceğimi? Bakalım rolüm nedir, güzel mi?

Babam gülmeye başlıyor. Yıllarca sonra benden söz edilirken, ağzından düşmeyecek bu sözlerim. “Daha doğuştan profesyoneldi” diyecek bu hikâyeyi anlatırken herkese. “Doğuştan profesyoneldi o.”

Provaya gittim erkenden. Kapıcı, çaycı ve ben üç kişi varız tiyatroda. Oturup bir köşede beklemeye başladım. Etrafıma bakıyorum. Çaycı çay getirip veriyor elime kuliste. Parasını ödeyeceğim ilk çay olacak bu herhalde. İsmimi soruyor, söylüyorum. Gidip duvardaki deftere bir şeyler çiziktiriyor. Birer ikişer geliyor herkes. Tam vaktinde de Ferih Bey giriyor başka bir kapıdan aramıza. Herkes çay, kahve, ıhlamur içiyor. Ferih Bey, “Hadı” diyor, “başlayabiliriz artık.” Büyük bir odaya geçiyoruz. Herkes oturuyor sandalyelere. Sandalyeler yetmeyince yenileri taşıyor makyaj odalarından. Masa başında Ferih Egemen, yanında orta yaşlı bir bey. Suflör Sadi Bey bu. Yanındaki sandalyede de büyük oyun-

cular var. Karşı tarafta biz çocuk oyuncular sıralanmışız.

Ferih Bey, "Aramızda yeniler var" diyor. "Herkes tanıştıralım bakalım." Sağında oturan çekik gözlü, hafif Moğol yüzlü birini gösteriyor: "Kâni Kıpçak Ağabeyiniz." Şişmanca birisini gösteriyor, babacan: "Neşet Berküren." Çok güzel genç bir kadın oturuyor orada, öyle merak ediyorum ki onu, kim acaba? Sıra ona gelse de bir an önce öğrensem kim olduğunu. Ufak tefek, gamzeli, esmer, ince yüzlü bir beyi gösteriyor: "Necdet Mahfi Ayrıl." Kır saçlı, ötekilerden daha yaşlı olan biri: "Kadri Ögelman." Bir hanım, ince, hatta zayıf: "Reha Kral." Sıra o güzel hanuma geliyor, kulak kesiliyorum: "Nezihe Becerikli." Ardından yüzünün iskeleti kusursuz güzel, fakat cildi çiçekbozuğu bir hanım: "Muazzez Arçay." Büyükler arasında en genci Fatma Andaç ve Nuri Bey. Fatma Andaç ilk Çocuk Tiyatrosu oyunlarının başoyuncusu. Macar bir anne ve Türk bir babanın kızı. Küçükler arasında ilgimi çeken kimse yok henüz. Yalnız, Türk olmayan, sarırm Yahudi asıllı bir kız var, Julya. Onunla aynı yaştayız. Çocuk Tiyatrosu'ndaki ilk arkadaşım olacak o. Küçükler arasında Leyla ve Aslan Altın var.

Sadi Bey, "Herkesin kâğıdı kalem hazır mı?" diyor. Ve başlıyor okumaya. Herkes sırası geldikçe replikleriyle (kendi sözünden bir evvelki sözcük) yazmaya başlıyor. Birinci perde bitti, bana sıra gelmedi. İkinci perdenin ortasına geldik, henüz bir şeyler yok. Canım sıkılmaya başladı. Acaba Ferih Bey beni unuttu mu? "Nasıl anlatsam, nasıl hatırlatsam kendimi?" demeye kalmadı. Ferih Bey, "Bu sözleri Gülriz söylesin" deyiverdi. Hemen yazmaya başladım. Kısacık bir cümleydi. Yazdım bitti. Gene bekle bekle, yok gerisi. Epey sonra bir cümle daha. Anlamaya başladım yavaş yavaş, iki kardeş var oyunda: Ferih Egemen ve kız kardeşi. Babaları Kâni Bey, anneleri Muazzez Arçay.

Bir rüya üzerine kurulan oyunda, iki kardeş dünyayı gezip ihtiyarlıyorlar iki saat içinde. Onları zaman zaman yöneten şeytan da Necdet Mahfi. Onun dışında bir sürü şarkı, dans ve ufak tefek bir cümlelik sözler. Herkese pay edilmiş. Ben de bu cümlelerden iki üç tanesini sıram geldikçe söyleyeceğim. Mutluluğu aramaya çıkan bu iki kardeşin başına öyle olmadık işler geliyor ki, en sonunda uyanınca asıl mutluluğun yanı başlarında, evlerinde olduğunu anlıyorlar. Oyunun ismi *Şeytan*.

Hiç hoşuma gitmemişti bu iş. Yazma işi de epey uzun sürmüştü. Ferih Egemen'le başrolü paylaşacak olan oyuncuyu incelemeye başladım. Güzel bir kızdı, ama hiç de güzel konuşmuyordu. Kitap okur gibi, harfleri alfabetik seslerini çıkararak veriyordu.

“Yapmağa” gibi. “Yapmaya” veya “yapmıya” değil, “yapmağa”. İlk fırsatta bunu kendisine söylemeye karar verdim.

Prova bitti. “Yarın ayrı saatte” dediler, dağıldık. Julya Tak-sim’de oturuyormuş, birlikte dönüyoruz. Onun ikinci senesiymiş, 12 yaşında, Macar Yahudisi annesi de artistmiş. Sonra dünyanın sayılı akrobatlarından oldu Julya ve Türkiye’ye gelen Darvaş isimli bir akrobatla evlenip dünyanın her yerinde gösteri yaptı ve Amerika’ya yerleşti milyoner olarak. O pek konuşmayacak, Türk-çesi iyi olmadığı için. Ama dans edecek.

Evde babam soruyor:

– Nasıl geçti prova?

– Eh, diyorum, pek iyi değil. Bu gidişle, Muhsin Bey kabiliye-tim olup olmadığını bile öğrenemeyecek anlaşılan.

– İstersen gitme, diyor babam.

– Hayır, diyorum. Aslında eğlenceli, gideceğim.

Gülüyor gene. Babaannemle selamsız sabahsız oturup kalkıyo-ruz yemeğe. Çok yalnız kalıyor benim okul dışındaki saatlerimi tiyatroda geçirmem yüzünden. Ertesi gün, oyundaki şarkılar çalış-ılıyor. Piyanoda Mehmet Abut Bey. Korolar çalışılıyor, hemen öğreniveriyorum şarkıları. Çok kolay parçalar. Sonra Ferih Bey kendi parçalarını çalışıyor. Aşağıda oturup seyrediyoruz. Step ya-pıyor Ferih Bey. Sinemanın dışında ilk kez step yapıldığını görü-yorum. Çok hoşuma gidiyor. Ben de becerebilir miyim acaba? Julya çok güzel step yapıyor. Ertesi gün gene gidiyorum provaya. Garip bir hava var ortalıkta. Tiyatroya girer girmez seziliyor he-men. Herkes fısıfıs konuşup duruyor birbiriyle. Garip, değişik bak-ışlar. Herkesin canı sıkılmış. Tam okuma provasına başlayaca-ğız, Ferih Bey bana dönüyor:

– Gülriz, diyor, sen benim kardeşim rolünü okuyacaksın. Al, hazır mısın?

– Evet, diyorum kısık bir sesle.

Heyecandan dilim tutulmadıysa okuyacağım herhalde. Ne ol-duğunu tahmin etmeye, düşünmeye vakit yok, başlıyoruz karşı-lıklı okumaya. Aa meğer bütün oyun boyu iki kardeş konuşuyor-muş sadece. Okurken okurken, bir güven gelmeye başladı bir-den. Sesimin titremesi geçti. Artık duyabiliyordum kendi sesimi.

O kadar sevdim ki yaşamayı...

Ondan sonraki günler rüzgâr gibi geçiyor, provalar birbirini izliyor. Dânslar, şarkılar, replikler, dekorlar, kostümler, inanılmaz bir duygu zenginliğinin içine düşmüşüm. Şaşkınım, acaba nasıl olacaktı oyun? Herkes, “Perde açılmadan belli olmaz hiçbir şey” diyordu. Ferih Bey emindi çok iyi olacağına. Ama gene de tahtaya vuruyordu nazar değmesin diye. Babam çok sevinçliydi. Başrolle başlıyordum tiyatro hayatıma.

– Bu bir şans, diyordu. Annen gibi başrolle başlıyorsun sen de.

Şarkıları söylememi istiyordu, ama “Olmaz” diyordum. “Oyun-da görürsün hepsini birden.”

Ve nihayet perde açıldı. Bir cumartesi günü, saat 14.00’te. Şu anda hiçbir şey yok o ilk güne dair aklımda. Alkışlardan başka. Perde açılıp kapandıkça alkışlar yükseliyor. Tekrar tekrar açılıyor perde, tekrar alkışlar. Ferih Egemen sonunda elimden tutup beraber selam veriyor benimle. Sonra yalnız selamlıyor seyirciyi.

Daha sonra çok düşündüm. Acaba başrolü oynayacak olan kız ailesi geri almasa, ben koroda kalsam, gene tiyatrocı olur muydum, olmaz mıydım? Tiyatrocı oluşumu bu başrole mi borçluyum? O ilk günün alkışları mı neden olmuştu tiyatrocı olmama? Bunun cevabını veremedim hiçbir zaman.

Babam ilk oyuna gelememişti. Oysa ben onun salonda olduğuna emindim. Oyunun sonunda kuliste bir bayram havası esiyordu. Herkes birbiriyle öpüşüyor, kutluyordu birbirini, sonunda birer ikişer ayrıldılar tiyatrodan. Ben, bir türlü oturduğum aynanın karşısından kalkamıyordum. Şaşkındım gerçekten. Birden aynada Ferih Bey’in yüzünü gördüm karşımda. Her zaman yakasında Şehir Tiyatrosu’nun amblemi olan çizgilerden oluşmuş minicik altın bir mask taşırdı. Onu bana uzattı.

– Bu senin Gülriz, dedi. İleride çok büyük, ünlü bir tiyatro sanatçısı olacaksın. İşte o zaman beni ve bugünü unutmadan için veriyorum bunu sana.

Birden gözlerim doldu. Ne diyeceğimi bilemedim. Duygularım karmakarışık. Bir şeyler söylemeye çalıştım, ama çoktan uzaklaşmıştı Ferih Bey. Birden o kadar sevdim ki yaşamayı, o günü, o kadar sevdim ki Ferih Bey'i. Şu anda, bana armağan edilen o güzel maskı hangi yıl nerede kaybettiğimi, yahut çaldırıldığımı anımsayamıyorum. Ancak o sahneye ilk çıktığım günü, Ferih Bey'i ve aldığım değerli armağanı unutmama olanak yok yaşamım boyunca. Bazen anılar öylesine somutlaşabiliyor ki, elle tutulur bir hediyeye gerek kalmıyor galiba.

Sahne kapısından en son çıkan bendim. Bir sürü çocuk var kapıda. Beni yakından görmek için bekleyen. En son çıktığıma göre başkasını beklemiyorlar herhalde. Tebrikler arasında şaşkın çıkıyorum kapıdan. Herkes bir şey söylüyor, gülüyorum. Olduğumdan daha kibar davranmaya, daha nazık, güler yüzlü görünmeye gayret ediyorum nedense. Nerden bu çirkin şartlanma birdenbire? Biraz önce aynadaki içten gözlerle Ferih Egemen'e bakan kız nerde, bu kapıdan çıkar çıkmaz düğmesine basılmışçasına değişen, etrafa sahte gülücükler dağıtan, ufak artist yavrusu nerde? Hadi itiraf et, hoş bir duygu sardı her yanını. Bayılıyorsun çevreni saran kızlarla oğlanlara. Onların söyledikleri sözleri, iltifatları az bile buluyorsun. Hadi itiraf et. Ne kadar doğal buluyorsun duyduklarını, farkında mısın? Aslında herkesin başına gelmez bu olay. Senin doğal yeteneklerinle gerçekleşen bu başarı üç günde bitebilir, iyi düşün. Düşünmeyi becerebilir misin sen? Yoksa cumbada oturup kukumav kuşu gibi beklemeyi mi becerirsin en iyi? Herkes senin çalışıp, büyük bir emek harcayarak her şeyi gerçekleştirdiğini sanıyor. Oysa, oysa gerçek bu değil.

Çok kolay olmuştu. Yemek yemek, su içmek, gündelik bir iş görmek gibi çıkıp oynamıştın sahnede. Fazla bir gayret göstermeden, değil mi? Hadi yavrum, hadi Gül Hanım, itiraf et. Hiç bilimsel bir uğraş yoktu oyununda. Kendini kapıp koyuverdin ve oldu her şey, ama çarşambaya böyle olacak mı bakalım.

Bütün kış oynandı *Şeytan*, haftada iki gün. Çarşamba, cumartesi. İple çekiordum oyun günlerini. Bütün yaşamım değişmişti. Salı gecesi uykum kaçar, çarşamba sabahı okulda dersten hayır gelmezdi. Ancak ikide başlayan oyuna sınıftan bir sürü arkadaşla giderdim erkenden. Onlara önden iyi bir yer bulmaya gayret

eder, sonra da herkesten önce girerdim kulise. En erken gelen iki üç kişiden biriydim. Okulda tanıdık tanımadık bütün öğrencilerin sevgilisi olmuştum kısa zamanda. Ders aralarında oyunun şarkılarını birlikte söylüyorduk artık.

Çocuk Tiyatrosu o zamanlar Tepebaşı'ndaki eski Komedi Tiyatrosu'nda veriyordu temsillerini. Şimdiki Tepebaşı Otoparkı'nın sonu. Dram Tiyatrosu ile ikisini büyük bir bahçe ayırırdı. Yazın gazino olan Tepebaşı Bahçesi. İşte bu bahçeye açılan kulis kapısından girer, Çaycı Siyami Efendi'ye bir ıhlamur söyledim. Ve masalardan birine oturur, yarenlik etmeye başladım gelen gidenle. Bazen sabahki provadan çıkan büyük oyuncularla karşılaştım orada. Onlar da prova sonrası, gitmeden önce, bir şeyler içerlerdi oyuncuların fuayesinde. Bedia Hanım, Vasfi Bey, Perihan Yanal gibi oyuncuları ilk kez görüyordum. Refik Kemal, Reşit Gürzap ve Şevkiye Hanım'la eski tanış olduğumuzdan hep ahbaplık ediyorduk. Büyükler girince hemen ayağa kalkardık o zamanlar. Onlar "Otur" diyene kadar da oturmazdık yerlerimize.

Aylar geçip oyun uzadıkça çocuklarda bir gülme başlamıştı. Sahnede gülme bulaşıcı bir şeydir. Biri ufak bir nedenle güldü mü, ardından iki üç kişi daha güler. Ve seyircinin oyundan uzaklaşmasına, "Bunlar oyun yapıyor" demesine neden olur. Daha önce de Halk Opereti'nden biliyordum gülen oyuncunun seyircinin gözünde hemen küçülmüverdiğini. Hiç gülmezdim ve gülen oyuncuya da çok kızardım bu yüzden. Bizim oyunsu çığırmıdan çıkmıştı. Herkes gülüp duruyordu. Bir gün gene tiyatroya geldim. Kahveciye bir ıhlamur ısmarlayıp makyaj odasına geçerken, Siyami Efendi askılıkta duran kahverengi fötr bir şapkayla devetüyü bir erkek paltosunu işaret ederek elini ağzına götürüp sus işareti yaptı.

Pek bir şey anlamadım ama, tiyatrodaki kural ve kuraldışı öyle karışmıştır ki birbirine, bir süre sonra hiçbir şeye şaşmamayı öğrenir insan kendiliğinden. Makyaj odasına girdim. Oda pırlıl pırlıl. Herkes büyük bir özen gösteriyor makyajına. Giderek abartılmış olan makyajlar daha hafif yapılıyor, ilk günkü gibi. Oyun ayakkabılarım yerinde yok. Boyanmaya gitmiş meğer. Aylardır ilk kez. Hay Allah, ne oluyoruz? Nezihe Hanım, "Muhsin Bey geldi" diyor, hafif bir sesle. "Nerede?" diyorum. "Belli olmaz" diye cevap veriyor gülerek. Oyunu seyredecekmiş. İlk günler heyecanla beklediğim ve sonunda unuttuğum Muhsin Bey'i nihayet görecektim demek. Birden kalbim çarpmaya başladı. Nasıl oynayacaktım onun karşısında? Ya gıcık takılırsa boğazıma, ya gene gülerse arkadaşlar, rezil olurduk Muhsin Bey'e. Elim titriyordu ilk kez yanaklarımı boyarken.

Büyüklerin makyaj masalarında oturuyorduk biz Çocuk Tiyatrosu oyuncularını. Ve etrafı ampullerle çevrilmiş makyaj masalarının çekmeceleri kilitliydi. Yanımızda getirirdik makyaj malzeme-mizi. Bir yanak allığı ve açık renk ruj. Makyaj o kadardı. Ruju parmağımla dudaklarımda gezdirir, yanaklarıma da allıkla pembeleştirirdim. Fazla ışık altında renksiz olmamak, gereken doğal, sağlıklı çocuk görünümünü sağlamak içindi bu makyaj. Oysa herkes büyükler gibi rimeller yapıp pudralar sürmeye başlamıştı çoktan. Bazıları dışarı bile öyle fırlıyordu oyundan sonra, aslında yasaktı bu. Ama bütün uyarılara rağmen değişmeyen makyajlar, bugün kendiliğinden ilk günkü haline dönüşüvermişti.

Oyun çok güzel oynandı o gün. Seyirci çıt çıkartmadan, kulak kesilmiş izliyordu oyunu. Oysa kaç zamandır bir gürültüdür gidi-yordu seyirci ve oyuncu arasında. O gün çok şey öğrenmiştim. Seyirci, çocuk bile olsa, gereken saygıyı gösterdiğin zaman sana saygılı oluyordu. Bunu unutmuyacaktım hiçbir zaman. Muhsin Bey'i oyundan sonra göreceğimi umuyordum. Ama göremedim. Şapka ve palto yerinde yoktu. Gitmişti herhalde sonunu seyretmeden. Bir dedikodudur başladı kuliste. Muhsin Bey oyunu seyretti mi, seyretmedi mi? Seyrettiyse beğenmediği için mi gelmedi kulise, vakti olmadığı için mi? Kimisi "Zaten hiç gelmemişti ki tiyatroya" diyor. "Şapkasını, paltosunu yollatıp astırmıştır. Oyunu seyrediyor sanalım da gülmeyelim diye." Eğer öyleyse gene beni seyretmedi demek. Düşünmeye başlıyorum yeniden.

İşte oynuyorsun, beğeniliyorsun, kendin de memnunsun yaptığın işten. Baban, amcaların, anneannen hep bayıldılar sana. Tata-riko, arkadaşın olduğu için iftihar ediyor okulunda. Muhsin Bey seyrederse ne olacak yani. Çok mu önemli? Evet. Neden? Çünkü tiyatronun simgesi Muhsin Ertuğrul benim için. Onun beğenmesini, bende, oyunumda bir ayrıcalık bulmasını istiyorum gönlüm.

O günlerde bütün öğrenciler okuldan çıkıp yürüyorduk beraberce, evlerimize doğru sokaklara dağıla dağıla. Bizim sokağa yaklaşıırken üç kız kalıyorduk. İşte bu günlerden birinde üç kız bizim sokağa girerken aralarından biri, "Buradan ayrılalım" dedi. "Çünkü annem sokakta seninle yürümemi istemiyor, artist olduğun için."

Pek de üzülererek söylememişti bu sözleri. Başıma gökten bir taş düşmüştü sanki. Ne olduğunu anlayamamıştım, aptala döndüm. Ne demek istemişti yani, ben neyim de benimle sokakta yürümek istemiyormuş? Yoksa babaannemin söylediğinde bir gerçek payı mı vardı? Çabucak atıyorum kafamdan bu düşünceyi.

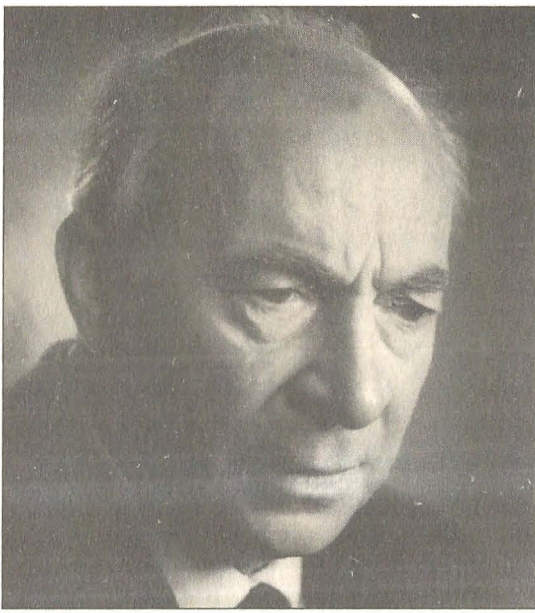
Öyle olsa her hafta tiyatronun kapısına anneleri, ablaları ile gelip bekleyen, benimle arkadaş olabilmek için evlerine davet eden, evime gelmek isteyen onca yaşıtım neden onun gibi, onun annesi gibi düşünmüyor? Bu mantıklı çözüme rağmen yaralıyım. Bir daha selam vermiyorum ona. Ben daha fazla kaçıyorum ondan. Sırufta, bahçede, saydam bir şeymiş gibi onun arkasında duran görüyor da gözlerim, onu görmüyordu artık.

Bazen oyun sonrası Ferih Egemen'le konuşurduk makyaj odasında. Beni beğenmesini istediğim için hep uyanık, hep hazırcevaptım sorularına. "Zihin jimnastiği yapmaya geldim" derdi. Gelişigüzel konuşurduk tiyatro, müzik, sanat üzerine. Bir gün bu olayı anlattım. Aradan epey zaman geçmesine karşın unutamamıştım demek.

– Gülriz, dedi, eğer tiyatrocü olmaya karar verirsen, bil ki insanların sana olan tutumu, senin tiyatrocülüğünla değil kişiliğinle ilgili olacaktır. İnsanları artist, artist değil diye ikiye ayırmak diye bir şey söz konusu olamaz. Şu çevrene bak bir kere. Nasıl değişik kişiler var küçücük bir tiyatrocü grubunda. Yalancılar, küfürbazlar, gerçek terbiyeliler, sahteleri, kendisine saygısı olanlar, hiçbir şeyi önemsemeyenler, hepsi de aynı meslekte, aynı sahneyi paylaşıyorlar. Ayrıca yaradılışlarıyla oyunculukları arasında bir bağ kurmak da imkânsız. Demek ki insanlar vardır yalnızca. Meslekler ve hatta milletler, ırklar değil.

Doyamazdım Ferih Bey'le konuşmaya. Bazen tiyatrodan birlikte çıkar, iki adım yürürdük. O hiçbir zaman bilmezdi, ama o iki adımı beraber yürümek çok önemliydi benim için. İki adımdan fazla yürüyemezdik. Çünkü o İstanbul tarafına giden tramvaya binerdi, hayranlarının arasında. Bense yürüyerek dönerdim Parmakkapı'ya. Bazen tiyatroya gelmek için tramvaya binerdim Parmakkapı durağından. Tam tiyatronun önüne gelince de biraz ilerideki durağa varmadan atlardım fiyakalı bir biçimde.

İlk maaşım 28 lira 36 kuruştı. Neler almamıştım o parayla. Babamla çıkmıştık çarşıya. Elbiselik kumaş, ayakkabı, çorap, yün bir ceket, babama hediye bir kravat almıştım. Daha bir sürü ufak tefek. Babam o kravatı "Kızım aldı" diye gösterip dururdu herkeşe. Eskisi gibi meraklı değildim artık operet seyretmeye. Şehir Tiyatrosu'nun oyunlarını seyrediyordum tekrar tekrar, vakit buldukça. Cahide Harun'ı ilk görüşüm, sahnede olmuştu. Ne kadar güzel bir kadındı, nasıl güzel oynuyordu. Hiç kimselere benzemiyordu. Sesinin, yüzünün güzelliği, zarafeti. Avni Dilligil'le karşılıklı oynuyorlardı ilk seyrettiğimde, Dostoyevski'nin *Aptal*'ında. Avni Bey'in en parlak yılları bu yıllar. Sahnede kimleri görmüyor-

Tiyatromuzun büyük ismi Hocamız Muhsin Ertuğrul.

dum aynı anda: Talat Artemel, Cahide Sonku, Nevin Akkaya, Nec-la Sertel, Behzat Butak, İ. Galip Arcan, Mahmut Moralı, Nevin Se-val, Süavi Tedü, Cahit İrgat. Dram Tiyatrosu'nun salonunu saraya benzetiyordum ilk görüşte. Altın yaldızlı sahne ağzı, kırmızı kadi-fe perdeler, o güne kadar hiçbir tiyatrodaki görmediğim yavaş ya-vavaş kısılan ışıklar (reosta) beni büyülemişti.

Nihayet mevsim sonu yaklaşırken Muhsin Bey gelip seyretti oyunu. Oyun bitince seyircinin çıkmasını bekleyip açtık perdeyi, hepimiz sahnede idik. Muhsin Bey yanında birkaç kişiyle birlikte salonda. Ferih Bey'i çağırıyor yanına, kutluyor onu. Sonra sahne-ye doğru sesleniyor:

– Gülriz gel bakalım buraya.

Koşarak iniyorum yan merdivenlerden. Çenemi tutup kaldırıyor, yüzüme bakıyor inceden inceye.

– Aferin Gülriz, diyor, çok iyi, aferin.

Kaç yaşında olduğumu soruyor, "On iki buçuk" diyorum. Yaşımı buçuklu söyleyince başlıyor gülmeye. Okulumu, dersleri soruyor.

– Boş vakitlerinde Dram Tiyatrosu'ndaki provaları izle, diyor. Olur mu ?

– Olur, diyorum.

Başımı okşuyor. Koşarak dönüyorum sahneye. Uçmak istiyorum, mutluyum. Muhsin Bey provaları seyretmemi istiyor. Bu

aferinden daha önemli benim için. Çünkü biliyorum ki her Çocuk Tiyatrosu'nda oynayana tanınan bir hak değil bu. Bu bir ayrıcalık. Kuliste makyajlarımızı silerken, "Muhsin Bey seni çok beğendi" diyor herkes. "Belki de büyüyünce Dram Tiyatrosu'nda rol verir sana." Muhsin Bey'i ilk görüşümden aklımda kalan tertemiz bakımlı elleri, o zaman henüz kimsede olmayan kahverengi süet, altı krep ayakkabıları ve bej Prince de Galles elbisesiydi. Başımı kaldırıp yüzüne bakamamıştım demek heyecandan.

Babamın işleri iyi gitmiyor. Gene evin tadı tuzu yok. Aslında artık evde oturan da yok. Babaannem iyiden iyiye yalnız kalıyor. Birlikte sofraya oturmak âdeti de kalkıyor yavaş yavaş. Herkes istediği saatte, daha doğrusu eve geldiği saatte yiyor yemeğini. Ali Amcam ilk büyük aşk macerasını yaşıyor sanıyorum. Tiyatroda Sırp bir dansöz var. Çok hoş genç bir kız bu. Bir gün annesini, kocasını bırakıp kaçıyor amcama. Amcamın o güne kadar bir sürü yabancı kadınla ilişkisi olmuş, ama bu başka işte. Ayırıyor sonunda kızı, aslında partneri olan sözde kocasından. Kızın ismi Seska. O da çok seviyor amcamı. Her şeyini feda ediyor onun için. İşte o günlerde Seska'yı eve getirdi Ali Amcam. Celal Amcamla paylaştığı büyük odayı Seska'yla paylaşıyor artık.

Muammer Karaca, Şehir Tiyatrosu'ndan ayrılıyor. Ve yeni bir grup kuruluyor. Halk Opereti binasında yeni operetler oynamaya başlıyorlar. Eski Halk Opereti oyuncularını Muammer Karaca ile birlikte. Muammer Bey, Şükran Hanım'la evli. İki kızları var. Eski İzmir Valisi Kâzım Dirik Paşa'nın kızı olan Şükran Hanım'ı kaçırdığı zaman Süreyya Opereti'nde oynuyormuş Muammer Bey. Şükran Hanım'ın kaçırılmasına annem ve babam yardım etmişler ve nikâh şahitleri olmuşlar. Günün gazeteleri uzun uzun yazmış bu olayı. Daha sonra Şükran Hanım'la tiyatronun fuayesinde tanıştım. İnce, ufak tefek, esmer bir hanımdı. Oyunun sonunda Muammer Bey'le çıkıp gitmişlerdi. Muammer Bey'in Şehir Tiyatrosu'nu bırakıp çıkmasına çılgınlık diyenler de vardı, akıllılık diyenler de. Henüz aklım ermiyordu bu sözlere, ama bildiğim tek şey, Muammer Bey sahnede ağzını açar açmaz güldüğümdü. Ne söylese gülerdim onu sahnede seyrederken. En beğendiğim taklit yapan sanatçı oydu. Kürt ve Ermeni taklitleri gerçekten eşsizdi. *Fuar Yıldızı* isimli bir operette anımsıyorum onu. Sahnede seyrettiğim ilk kadın kıyafetindeki erkek de oydu. Sonra günümüze kadar tiyatrodaki sinemada kadın kılığına girmeyen erkek oyuncu kalmadı. Ancak hiçbirisi Muammer Karaca'nın yarattığı

Seska'yla. Üzerimde Seska'nın dikiği elbise.

Fuar Yıldızı operetindeki Arşaluz Çıtırptıryan rolünün yarısı kadar başarıya ulaşamadı. Hatırladıkça hâlâ gülüyorum, bir gemide yapılan güzellik yarışmasında birinci olan Arşaluz Çıtırptıryan'ın maceralarını.

Seska'nın gelişiyle evin havası değişmemişti. Bir sürü erkeğin yaşadığı bir evi çekip çevirecek ne vakti, ne de bilgisi vardı Seska'nın. Sabah çıkıp akşam dönüyorlardı tiyatrodan yorgun argın eve. Seska, Ali Amcamın gözünün içine bakıyordu. O ne derse yapardı. Ayrıca, çok güzel dikiş dikerdi. Operette hem dans ediyor, hem de dansları yönetiyordu. O gün için iyi bir koreograftı. Çok disiplinli, çalışkan, dürüst bir insandı. Babaannemin elini öperdi sabahları. Türk usulü. Bazen de tatil günlerinde bol biberli Sırp yemekleri pişirirdi. Az görüşmemize karşın hoşlanırdım ondan. Komünist rejimden kaçıp annesi ve kız kardeşiyle sığınmışlardı

ülkemize. Ancak Seska ülkesinde kalsaydı daha mutlu yaşardı sanırım. Çünkü beğenmeyip kaçtıkları rejimi tiyatrodan ve evde uygulamaya çalışırdı. Ülkesinde konservatuvardan balerin olarak mezun olmuştu. Oysa burada modern danslarla hayatını kazanmak zorundaydı. Çok yavaş, fakat becerikli bir insandı. Bir sürü kocakarı ilacı bilirdi Seska. Pullar ve boncuklardan oluşan bir sahne elbisesini bir sene üşenmeden her gün işlemişti belli saatlerde. Ali Amcama frenkgömleği pantolon bile diktığını hatırlıyorum. Bana da o zamanlar moda olan basma bir köylü elbisesi dikmişti. Bazen o provadan çıkınca hep birlikte sinemaya giderdik. Yolda giderken pasta, çörek, börek gibi şeyler alır, sonra film oynarken onları çantasından çıkardığı küçük çakısı ile eşit parçalara böler, herkese dağıtırdı. Birinin parçası biraz büyükse onu tekrar kesip diğerleriyle denkleştirir, antraktta da kuruşu kuruşuna herkesin payına düşen parayı hesaplar ve hemen alırdı. Balerin kızların giyim kuşamundan, temizliğinden kendini sorumlu tutar olmuştu hiç gereği yokken.

Babam ve Celal Amcam yemeğe gelmiyorlardı eve artık. O sıralar evin altındaki Karaköy Muhallebicisi, tiyatrocuların bir araya geldikleri kulüp gibi bir şey olmuştu. Bazen oraya, bazen de Nektar isimindeki birahaneye gidiyorlardı. Orman ve Ekspres de uğradıkları yerler arasındaydı.

Babam ara sıra sevgililerini eve yemeğe getirir olmuştu. O günler mutfakta büyük hazırlıklar, vazolarda çiçekler görünce hemen anlardım babamın bir misafiri geleceğini. Babam sevgililerine yeni bir yöntem uyguluyordu artık. Benimle tanıştırıyor ve bir süre sonra garip bir diyalog başlıyordu aramızda. Babam yalnızlıktan şikâyet ediyor, benim bir anneye ihtiyacım olduğunu anlatıyor, yemeğin sonuna doğru da benim o hanımdan hoşlanıp hoşlanmadığımı soruveriyordu hanımın önünde. Ben ne diyeyim şimdi, hiç hoşlanmasam bile “Çok hoşlandım” demek zorunda kalıyordum. İlk bir iki misafirin gerçekten annem olacağına inanmıştım doğrusu. Ama sonraları ayda bir müstakbel anne değişince her şeyi anlamıştım tabii. Hiçbirini Meliha Hanım gibi sevmediğim için üzülmem söz konusu değildi, babam onlarla evlenmekten vazgeçti diye. Ancak bazen kadıncağızlar öyle benimsiyorlardı ki bu oyunu, annelik taslamaya kalkıyorlardı hemen. Hediye alanlardan, tırnaklarını kesmeye kalınlara, beni berbere götürüp saçımı düzelttirenlerden, “Öyle oturma, böyle konuşma” diye terbiye edenlere kadar vardı aralarında. Ama bana en zor geleni Şehir Tiyatrosu oyuncularından

olan müstakbel annemin saltanatı ve düşüş dönemi.

13 yaşlarındaydım galiba. Müstakbel annem beni tiyatronun neresinde kıştırırsa tiyatroculuk öğretmeye kalkardı. Ama çok değişik bir yöntemi vardı. Bir kere “Artist ne demek, aktrist” diye başlardı söze. Ona göre Şehir Tiyatrosu dışındakiler artist, içindekilerse aktristti... Ve bu fark çok önemliydi. İşte asıl mesele buydu zaten. Daha sonra üvey annem olamayacağı kesinleşince, iki sene küsmüştü bana kendi kendine. Gene Şehir Tiyatrosu’ndaki müstakbel annelerimden biri de hemen tiyatroyu bırakmamı istemişti babamdan. Kızının oyuncu olmasını istemiyormuş.

Aralarından bir tanesini çok sevmiştim. Ve babamla evlenmesini çok istemiştim onun. Türkân Hanım’dı ismi. Raşit Rıza Bey’in tiyatrosunda oynuyordu. Talimhane’de bir zemin katında otururdu. Ara sıra onun evine götürürdü babam beni. Çok sakın bir hayatı vardı. Yumuşacık bir sesle konuşurdu Türkân Hanım. Çok çekici bir kadındı. Bana ilk uzun çorabı o hediye etmişti. Epey uzun sürdü babamın bu macerası. Ve gerçekten evlenmek istedi babam Türkân Hanım’la. Ama o evlenmedi babamla. Daha güvenli bir yaşam özlemi içinde geçmişti bütün gençliği. Bu güveni babamda bulacağına inanmıyordu. Galiba o yüzden ayrıldılar. Ayrıldıklarını öğrendiğimde ağlamıştım. Babam da uzun süre etkisinden kurtulamamıştı Türkân Hanım’ın.

Çocuk Tiyatrosu’nda bir oyunda, Ferih Egemen’le perde önünde şarkı söyleyip dans ederken.

“Korkuyor musun benimle sinemaya gelmeye?”

Şükrü Paşa Apartmanı'nın karşısına yeni bir apartman yapılmıştı o yıllar. Şerbetçilerin Apartmanı. Orada babamın halasının oğlu Nâzım Ander otururdu, yeşil gözlü, güzel karısı İsmet Ander'le. Ve bir de kızları vardı, Ayşe. Bibi diye çağırırdı annesi ile babası Ayşe'yi. Nâzım Dayı hal müdürüydü. Bir iki kere onların evine götürmüştü babam beni. Şaşırmıştım Bibi'nin odasındaki oyuncakları görünce. Ömrümde böyle güzel şeyler görmemiştim. Saatlerce oynadık Bibi'yle. Benim, teyzemin aldığı sarı ayımla, yem yiyen tavukların dışında oynucağım olmamıştı hiç. Hatırlayamadığım yıllarda olduysa bilemem. Meğer kız çocukların oynadığı bebek diye bir oyuncak varmış. Öyle sevdim, öyle sevdim ki bebeklerden birini, “Benim de böyle bir tane olsa” diye içimden geçirirken İsmet Yenge, “Bibi, bebeklerinden birini Gülriz'e hediye etsene” demez mi? İnanamadım kulaklarıma, sevinçten şaşkına dönmüştüm. Ama Ayşe tam bir çocuk davranışı ile “Vermem, hepsi benim onların” diye cevap verdi. Artık İsmet Yengem bir yandan, Bibi'nin Fransız matmazeli bir yandan, “Çok ayıp, a hiç böyle cevap verilir mi?” deyip duruyorlardı. Ben “Zaten bebekle oynayacak yaşta değilim ki yengeciğim” dedim. “Koca koca kitaplar okuyorum, çalışıyorum, büyüdüm artık.” Yıllar sonra 1961 yılında benim de bir bebeğim olacaktı. Hem de kocaman, dünya güzeli. Oynamaya doyamadığım bir bebek. Dormen Tiyatrosu'ndaki son yılın. *Sokak Kızı İrma*'yı oynuyoruz. Adana'da turnededeyiz. Oyundan sonra, Şira Arıkoğlu'nun evinde büyük bir supe veriliyor oyuncular şerefine. İşte o gece oyunu ve beni çok beğenen genç bir hanım evine kadar gidip bana kocaman bir bebek getirdi. Uğur diye hediye etti. Ne yazık ki şu anda o zarif hanımın ismini anımsayamıyorum.

Bebek, çocukken düşlerime giren bebeğin ta kendisiydi sanki. Bütün bir yaz turnesi kucağımdan bırakmadım onu. Yıllar sonra bir arkadaşımın çok sevdiğim kızına hediye edene kadar elimin altında durdu bebek. Kuliste makyaj aynama dayıyordum o bebeği. Otelde yatağında beraber yatardık. Aslında galiba insanın içinde hiçbir şey kalmamalı. Yani açıkçası, eğer bebek otuzunda eline geçebilmişse kişinin, doyana kadar bebekle oynamalı.

Baharda Şükrü Paşa Apartmanı'nın balkonu çok hoş. Caddenin karşısında Bibi'lerin dairesi görünüyor. Sokağın karşısında, yani Yıldız Sineması'nın üzerindeyse başka bir apartmanın yan pencere-
releri. İşte bu yan pencerelerden birinde genç bir çocuk görüyorum. Son günlerde keman çalışıyor bu genç çocuk. Ben balkonda oturmuş etrafı seyrederken el salladı bir gün. İçeri kaçtım hemen. Sanki ben de el sallasam ne olurdu? Hayır, çünkü karşı seksin bilincindeyim artık. Ara sıra aklıma takılıyor, bakıyorum penceresi-
ne. Ne zaman baksam orada. Bazen keman çalıyor, bazen de İtalyanca arılar söylüyor. Acaba konservatuvar öğrencisi mi? Her keresinde gülüyor beni görünce, el sallıyor. Ben gene oralı değilim sözde. Seska geliyor bazen balkona, görüyor o da keman çalan genci. Ben yanıma biri gelince hemen içeri giriyorum nedense.

Bir gün evde yalnızken gene balkondayım. "Merhaba" diye sesleniyor, keman çalan güzel sesli genç. Ben de birden büyük bir cesaretle "Merhaba" diye sesleniveriyorum. Konuşmaya başlıyoruz, uzaktan uzağa, bağıra çağıra. Yıldız Sineması'nın köşesinde, bizim evin tam karşısında Arap bir boyacı dururdu her zaman. O bile duyuyor bağırarak konuşmamızı. Korkuyorum birden. Yasak bir şey yaptığımı, doğru olmadığını düşünüyorum yaptığımı. Ama vazgeçemiyorum konuşmaktan. Uzaktan gördüğüm kadarıyla çok güzel galiba. Ertesi gün tekrar konuşuyoruz, başka günler gene. Artık fırsat buldukça, daha doğrusu ben evde yalnız kaldıkça konuşup duruyoruz balkon pencere arası. Keman çalan güzel sesli yakışıklı gencin ismi Fuat, tıp öğrencisi. Ailesi burada değil, nereli olduğunu söylemiyor. Pansiyonda kalıyor eğitimi için. Yazın memleketine dönecek. Oysa İstanbulluya benziyor çok. Belki de ailesi memur başka bir şehirde. Kaç yaşında olduğumu soruyor. "On dört buçuk" diyorum. Bir yaş ilave ederek gene.

- Sen astigmatsın değil mi? diyor bir gün bana durup dururken.

Hay Allah bu da nereden çıktı şimdi, astigmat da ne ki? Bereket devam ediyor:

- Eğer astigmat değilsen, miyopsun. Dün yanından geçtim sokakta, beni tanımadın.

Şaşıyorum, nasıl tanınmam onu. Yoksa pencerede gördüğüme benzemiyor mu? Sokakta başka türlü mü gözüküyor, olmaz öyle şey, diyorum.

– Benim gözlerim sapasağlam ve nerede görsem tanırım seni.

– Peki öyleyse, diyor, istersen deneyelim. Ben Sümer Sineması'nın kapısında olacağım bir saat sonra. Bak işte yemin ederim, beni tanımayacaksın.

– Tanırım, diye bağıyorum. Tanırım, muhakkak tanırım. Ancak Sümer Sineması'nın önünde olamam bir saat sonra.

– Neden? Sen söylemiyor muydun tiyatroya kışın tek başına gidip geldiğini? Yoksa korkuyor musun benimle sinemaya gelmeye?

– Hayır korkmuyorum, neden korkacaktım senden. Ancak yalnız gitmeme izin yok sinemaya. Olsa olsa aşağıya Yıldız Sineması'na girebilirim.

·Gülüyor Fuat katıla katıla.

– İyi bari, diyor. Sizin apartmanın kapısında buluşalım en iyisi.

Sonunda kararlaştırıyoruz. O Yıldız Sineması'na girip oturacak, daha sonra ben gideceğim sinemaya. Ve ışıklar yanınca bakalım onu tanıyabilecek miyim? Aklım yatıyor bu işe. Peki Kemal Bey Fuat'la konuştuğumu görürse, görüp babama söylerse? Acaba ne der babam? Kızarmı, yoksa bir şey demez mi? Yok canım, Kemal Bey gelince susarım ben de, konuşmam. Sözleşiyoruz, keman çalan güzel sesli, yakışıklı gençle. Babaannem odasında. İzin almadan dışarı çıkmak o güne kadar yapmadığım bir iş. Ama ya izin isteyip de alamazsam? Hay Allah, söz de verdim, ne olacak şimdi? En iyisi sinemaya gider, filmi seyretmeden, yarım saatte dönerim. Evden çıkmadan yarım saat oyalandım aynanın önünde. Meğer kâküllerimin bir kısmı hiç yatmıyormuş alnuma. Onları tükürükleyip düzeltmeye çalışıyorum. Ama çok inatçı olan bir tutam kâkül yatmıyor ötekilerin yanına bir türlü. Ne yapsam olmuyor. Kessem mi azıcık, yok canım olmaz, daha neler. En sonunda kâkülü unutmayaya karar verip babamın İzmir Fuarı'ndan getirdiği bir Romen bluzuyla, Seska'nın diktiği basma askılı köylü etekliğimi giyiyorum. Beyaz soket çoraplarımı, az topuklu sandallarımı giyiyorum ayağıma. Çorapları çıkarıp çıkarmamakta da kararsızım, ama sonunda çıkarmamaya karar veriyorum, daha küçük gösterdiği halde beni. Dudaklarımı eme eme kızartıyorum. Parmaklarımı tükürükleyip kirpiklerimi, kaşlarımı düzeltiyorum.

Vücudum gelişmeye başlamıştı artık. Yolda yürürken oğlanlar dönüp arkamdan seyrediyorlar uzun uzun. Babam, "Gülriiz büyüyor" diyor. "Güzel bacakları, biçimli vücudu olacak, annesi gibi."

Yusuf Amcam, "Daha burnu kemerlenmedi, mınkarî burnu bakalım ne zaman belirecek?" derdi o günlerde. Ve burnumu küçük bulup beğenmezdi. Aile işareti kemerli mınkarî burnu yüzümde bir an önce görmek isterdi.

Evden, babaannemden izin istemeden çıktım. Yıldız Sineması'na giriyorum Kemal Bey'le bir iki kelime konuşup. Çok heyecanlıyım. İlk randevu. Ölünceye kadar hiçbir kızın unutamayacağı ilk randevudur bu. Ve keman çalan güzel sesli, yakışıklı bir gençle. Ben kırlarda, güneş altında papatyaları çiğnemekten korkarak el ele yürümeyi tercih ederdim aslında. Bir ağaç dibinde oturup saatlerce konuşmayı isterdim galiba ilk buluşmada. Ama Yıldız Sineması'nda gerçekleşecek benim ilk randevum. O yaz günü 20-30 kişiyi geçmeyen seyirciler arasında. Uzun uzun pencere-ler arası konuştuğum ve artık çok iyi tanıdığımı sandığım gençle buluşacağım şimdi. Gerçek bu. Hayalle gerçek çok farklı mı olacak acaba her zaman?

Gelişigüzel bir yere oturuyorum. Yavaş yavaş alışıyor gözlerim karanlığa. En önde ben oturuyorum. Daha önde seyirci falan yok. Arkama dönüp baksam mı? Hayır bakmayacağım. Ve birden karar veriyorum Fuat'ı görünce nasıl davranacağıma. Ara verilene kadar ekrana bakıp duruyorum. Ama ne seyrettiğimin farkında bile değilim. Antrakt oluyor nihayet. Eyvah, Yıldız Sineması'nın yanındaki bütün kapıları açıyor aynı anda programcılar. Havalandırılıyor sinema böylece. Ve ben, tam apartmanın kapısının karşısında oturuyorum tek başıma. Sinemanın beşinci sırasında. Ya şimdi Fuat yanıma gelirse? Ya o anda babam eve geliyorsa? Ne yapsam da bitse şu antrakt bir an önce. Fuat herhalde merak etmiştir ben arkama bakmayınca. Kemal Bey giriyor kadife kalın perdelerin arasından. Beni en önde görünce, her zamanki gibi gelip yanıma, gazoz ikram etmek istiyor. Hayır içmeyeceğim, içimden "Ben çocuk muyum ki gazoz içeyim?" deyip duruyorum sinirden. Neden en önde oturduğumu merak ediyor. Hiç, öyle işte. Fİlmi beğenmiyor muyum yoksa? A, hayır, bayılıyorum, çok güzel. Fİlm başlıyor tekrar, kapılar kapanıyor.

- Ne garip kızsın sen böyle, diyor birden ensemde bir ses. Ses değil soluk sanki. Anlıyorum, herhalde Fuat arkamdaki sıraya oturdu antraktta. 18 kişi arkada film seyrediyor, iki kişi arka arkaya en önde oturmuş konuşup duracağız. Bir gören olsa çok şık olurdu doğrusu. Benden cevap yok.

- Neden konuşmuyorsun benimle?

Cevap yok.

– Deminden beri saçlarını seyrediyorum. Ne güzel saçların var, farkında mısın ?

Birden döndüm, gözlerinin içine baka baka:

– Afedersiniz, dedim, ben buraya, evimin karşısında oturan yakışıklı, güzel sesli, güzel keman çalan bir gençle buluşmaya gelmiştim. Lütfen beni rahatsız etmeyin.

Herhalde Fuat gözlerinin içine yabancı yabancı bakarak söylediğim bu sözlerden sonra eşekten düşmüş karpuzla döndü. Ama ben de o karanlıkta, o film ışıklarının alacasında, Fuat'ın çukur çenesini, bana benzeyen çıkık elmacık kemiklerini, uzun kirpikli güzel yemyeşil gözlerini görüvermiştim işte. Pıt pıt çarpmaya başladı kalbim. Kalkıp birden çıktım sinemadan. Koşa koşa çıktım merdivenleri. Eve gelince ne yapacağımı bilmeden bir süre dolaştım orada burada. Sonunda sakinleştim. Hem yaptıklarımın doğru olmadığını düşünüyordum, hem de tekrar aynı şeyleri yeniden yaşamak istiyordum. Babaannemin bu gizli gidiş gelişimden haberi olmadığını anlayınca rahatlamıştım. Balkona çıktım. Film bitince sinemadan çıkarken Fuat'ı görecektim. Boyu bosu nasıldı acaba ? Karşı pencereden sesleniyor Fuat: “Merhaba”. O da dönmüş eve demek arkamdan hemen. Rezil oldum. Mahvoldum işte. Onun çıkışını gözlediğimi gördü. Ah ne aptalım ben. Kaçsam, yerin dibine girsem. Sinemadaki o fiyakalı konuşmalar filan havaya uçup gidivermişti işte. Çaresiz “Merhaba.” Gelişigüzel konuşuyoruz gene her zamanki gibi.

– Ne güzel gözlerin varmış senin, diyor. Hiç böyle büyük gözler görmemişim.

Rahatlıyorum. Pencere arası gevezelik daha keyifli oluyor, korkusuzca.

Artık Fuat'la hemen her gün buluşuyoruz pencerede. O hep sinemaya gitmemizi teklif ediyor ve nedense hep Sümer Sineması'na gitmemizi istiyor. Ben bir türlü “evet” diyemiyorum. Nasıl diyebilirim ki ? O zamanlar Beyoğlu evimizin bahçesi gibi neredeyse. Evden tiyatroya giderken ya da dönerken, hemen her gün rastladığım insanlar arasında kimler yok ki ?.. Şevkiye Hanım, Melahat İçli Hanım, her gün aynı saatte Orman Birahanesi'ne girerken karşılaşıp konuştuğum Sait Faik, acele acele Galatasaray Lisesi'ne derse giderken yanağımdan makas alan Esat Mahmut Karakurt, Çiçek Pasajı'ndan çıkan Fikret Adil Bey, Beyoğlu mağazasına her gün uğrayan, her görüşte elini öptüğüm Hacı Bekir Ali Muhiddin Bey ki, bana annemin bütün plaklarını hediye etmişti. Ayrıca Tokatlıyan Oteli'nin vitrinlerinin ardında oturan Ali Naci

Karacan, bazen Sedat Simavi, Yahya Kemal, Celalettin Ezine, kapı komşumuz Celal Sılay, sinemalarına giden Osman ve İhsan İpekçi beyler, Cemali Kardeşler, Sümer Sineması'nın şişman müdürü Fevzi Bey, Dişçi Siret Bey. Bunların çoğu amcalarımın, babamın tanışı, dostu, benim de selamlaştığım kişiler. Ayrıca bu kişilerin dışında Halk Opereti'nin, yani şimdiki Muammer Karaca Tiyatrosu'nun oyuncularını, teknisyenleri, babam, amcalarım her an karşıma çıkabilirler. Ve ben bütün bunları bile bile sözleşiyorum Fuat ile Sümer Sineması'nın içinde buluşmak için. Korka korka gidiyorum sinemaya. Film başladıktan hemen sonra giriyorum salona, oturuyorum تنها bir sıraya. Az sonra Fuat da yanıma gelip oturuyor. Konuşmaya başlıyoruz fısıllı fısıllı. Bir ara elimi tutmak istiyor Fuat.

– Neden? diye soruyorum. Neden tutmak istiyorsun elimi?

– Şey, diyor Fuat. Şey, istiyorum işte.

Bırakmıyorum elimi bir türlü uzattığı elinin içine. Birden dönmek istiyorum eve, hayır vermem elimi. Kalkıyorum yerimden, Fuat da peşimden, çıkıyoruz sinemadan. Müdür Fevzi Bey şaşkın bakıyor arkamdan. Yolda hızlı hızlı yürüyorum. Fuat da bir şeyler anlatmaya çalışarak koşuyor peşimden. Evin kapısını bulana kadar bir sürü tanıdıkla karşılaştım. Hay Allahım, ne yapsam ben şimdi? Aptal mı bu Fuat, hâlâ bırakmıyor peşimi? Ve apartmanın basamaklarında tutuyor kolumdan, herkeslerin içinde. Arap boyacı, Kapıcı Serkis, Sinemacı Kemal Bey, herkes, herkes görüyor bizi. Fuat sarsıyor kolumu.

– Sen ne şımarık şeysin böyle, diyor. Allahısmarladık demeden ikide bir kalkıp gidiyorsun sinemadan. Akılınca ne demek istiyorsun böyle davranmakla?

– Hiç, diyorum, hiçbir şey, lütfen bırak kolumu.

Ters yüzü dönüp gidiyor Fuat. Ben de koşa koşa merdivenden eve çıkıyorum. Ödüm patlıyor korkudan, ya birisi söylerse babama? "Saatler geçmese, babam eve dönmese" diye dua ediyorum bir yandan. Babam eve gelince, hiçbir şey olmamış gibi davranmaya çalışırken, babam, "Nen var senin?" deyip durdu bütün gece. Uyku tutmuyor bir türlü, gözümü kırpmadan yatıyorum sabaha kadar.

Hem Fuat'ı düşünüyorum bir yandan, hem de korkuyorum. Sabah ilk iş, balkona koşuyorum. Fuat, penceresinin perdesini kapamış ilk kez, demek küstü bana.

“Kurtar beni anneciğim, kurtar beni”

Öğleye doğru eve Türkân Hanım geliyor.

– Gülriz, diyor, seninle biraz konuşmak istiyorum.

Anlıyorum başıma gelecekleri. Sapsarı olmuşum.

– Korkma kızım, diyor, korkma.

Odanın kapısını kapatıyor.

– Ben, diyor, senin annen sayılırm, daha çocuk yaştasın ama çabuk geliştin. Görünüşün bir genç kızdan farksız.

Yutkunuyor.

– Karşıda Fuat diye bir tıp talebesi oturuyormuş, onunla görmüşler seni. Bu sabah babana söylemişler, çöz üzgün ve sinirli. “Elimden bir kaza çıkmasın diye eve gitmedim” dedi... İşin aslını öğrenmek istiyor. Neler geçti bu gençle aranda, ne kadar ileri gittiniz, bana söyleyebilirsin.

– Hiç, diyebiliyorum, hiçbir şey geçmedi aramızda, ne geçebilir ki?

– Ama her gün uzun uzun konuşuyormuşsunuz pencereden ve herkes görüyormuş sizi. Birkaç kere de sinemaya gitmişsiniz birlikte. Söyle lütfen, ne yaptınız sinemada?

– Hiçbir şey, diyorum, hiç.

O kadar ısrar ediyor ki Türkân Hanım.

– Bak, diyor, gerçeği söylemezsen baban Fuat’la konuşacak.

– Olmaz, diye bağıyorum ve başlıyorum ağlamaya. Ne oluyor yapmayın bunu, ne olur Fuat’la konuşmasın babam.

– Eğer Fuat’la konuşmasını istemiyorsan anlat her şeyi birer birer, diyor Türkân Hanım, ısrar ediyor ağlamama aldırmadan. Anlatıyorum her şeyi Türkân Hanım’a. Neler konuştuğumuza varana kadar. İnanmıyor bana, halinden belli.

– Peki sonra? diyor hep. Sonra?

– Sonrası bu işte, diyorum, vallahi billahi bu kadar.

– Gülriz, diyor Türkân Hanım, peki ne diye gittin sinemaya?

Seviyor musun Fuat'ı?

– Bilmiyorum, diyorum, ama beraber olmak istedim, karşı koyamadım bu isteğe.

Anlamıyor Türkân Hanım.

– Ya, diyor. Demek karşı koyamadın bu isteğe?

Babam eve gelmedi o akşam. Eve gelenler de konuşmuyor benimle. Ali Amcam, Celal Amcam, Seska sözleşmişcesine kaçıyorlar benden. Karantinada gibiyim. Bir babaannemin olup bitenlerden haberi yok henüz. Ölmek istiyorum üzüntümden. Bu kadar korkunç bir şey miydi Fuat'la sinemaya gitmek? Evet, henüz küçüktüm. Ama neden sözlerime inanmıyorlar, neden bir şeyler sakladığımı sanıyorlar? Türkân Hanım geliyor ertesi gün gene.

– Gülriz, diyor, doktora gideceğiz bugün. Baban ikna olmuyor anlattıklarına. Ayrıca bu Fuat çok çapkın bir çocukmuş. Onun için doktora gitmemiz gerek seninle.

Türkân Hanım için bile bu konuşmayı yapmak kolay olmamıştı sanırım. Tır tır titriyorum sinirden, duyduklarına inanmak istemiyor kulaklarım.

– Neden gideceğim doktora? diyorum. Nedenini çok iyi anladığım halde. Ne yapacak doktor bana?

– Korkma, hiçbir şey yapmayacak, diyor. Karşıda Tütüncü Madam'ın üstündeki Doktor Hilmi Bey'i tarursın, Evyapan. Zaten amcan sayılır. Seni muayene etmesi gerekli, beş dakikalık bir şey.

– Hayır, diyorum, gitmem doktora, gitmeyeceğim. Kimse götürmez beni zorla. Ben kötü bir şey yapmadım.

– Madem korkacak bir şey yok, madem bir şey yapmadın, neden itiraz ediyorsun öyleyse? diyor Türkân Hanım birden.

Hüngür hüngür ağlıyorum artık.

– Utanırım, diyorum. Rezil olurum Hilmi Bey'e, herkese. İnanın doğru söylüyorum, ne olur inanın. Sinemaya gitmeyle ne olur, her gün tiyatroya gidiyorum ben. Kaç tane erkek arkadaşım var. Onlardan biriyle gitseydim sinemaya gene doktora yollayacak mıydınız? Hem sinemada ne olabilir ki?

– Her şey sinemalarda oluyor artık, diyor sertçe. Bugün gidiyoruz doktora. Eğer söylediğin doğruysa korkacak bir şey yok. Eğer gizliyorsan da, söz veriyorum, babana söylemeyeceğim. Bir çaresine bakınız, sonra düşünürüz onu. Ama bil ki ben sana inanıyorum Gülriz. Ancak babanın hatırı için yapacaksın bunu.

– Peki, diyorum sonunda, çaresiz. Peki. Siz nasıl istiyorsanız

öyle olsun. Türkân Hanım öpüyor beni giderken. Arka tarafa kapatıyorlar, sokağa çıkmaya izin yok, kapı kilitli. Yatağa atıyorum kendimi, ağlıyorum boğulurcasına.

– Anneciğim, anneciğim, anneciğim, kurtar beni. Ne olur anneciğim, gel kurtar beni, kurtar beni anneciğim, anneciğim ne olur geri dön, ya da beni yanına al ne olur anneciğim.

Kapı açılıyor saatler sonra, Türkân Hanım geliyor götürmeye beni. Gözlerim, yüzüm şişmiş ağlamaktan. Kıpırmızı yüzümü yıkamaya bile beraber gidiyoruz Türkân Hanım’la. Sonra iniyoruz merdivenlerden. Kapıcı Serkis, Arap boyacı bakıyorlar herhalde. Başım önümde Beyoğlu Caddesi’nden geçiyoruz karşı kaldırıma. Tütüncü Madam, oğlu Artin ve Hayik bakıyorlar arkamızdan. “Herkes her şeyi biliyor herhalde, doktora gittiğimizi, doktorun bana ne yapacağını biliyorlar” diye düşünüyorum bir yandan. Ve doktorun muayenehanesine girince son darbeyi de yiyorum. Anneannem oturuyor içeride. Her zamanki hüznü bakışlarıyla bakıyor bana. Nasıl davranmam gerektiğini kestiremiyorum. Sarılsam ağlayacağım. Uzak durmak garip bir davranış. En iyisi beklemek. O ne yaparsa ona göre davranmak en iyisi.

– A, ne tesadüf, diyor Türkân Hanım. Demek siz de buradasınız. Pek iyi oynayamıyor ama idare eder işte. Aynı oyuna katılıyor anneannem de.

– Nasılsınız Türkân Hanımcığım?

– Gülriz üşütmüş de, diyor, bir gösterelim dedi babası Hilmi Bey’e. Neyse, iyi ki siz de buradasınız, ne tesadüf.

– Nasılsın Gülriz? diyor anneannem.

Ama belli, perişan bir halde, zor konuşuyor. “Babam son dakikada Türkân Hanım’a da güvenemedi ve gidip anneanneme anlattı olanları” diye düşünüyorum. İçim parçalanıyor anneannemin haline. Sonunda bir kapı açılıyor, Hilmi Bey bir hanım hastayla çıkıyor dışarı. Kapıya kadar geçiriyor hastasını ve yanınıza gelip, “Hadi” diyor, “içeri girelim.”

Sapsarıyım herhalde, tir tir titriyorum. Anneannem girmiyor içeri. Türkân Hanım’la giriyoruz muayenehaneye. Türkân Hanım talimat veriyor, ne derse yapıyorum. Robot gibi. Yalnız titrememi kontrol edemiyorum bir türlü, elimde değil. Bütün vücudum titriyor, çenelerim birbirine vuruyor. Hilmi Bey bir şeyler söylüyor, ne derse onları da yerine getiriyorum. Kurbanlık koyun gibiyim. Gözlerimi sımsıkı yummuştum. Uzun bir süre mi, bir dakika mı, anımsamama imkân yok. Hilmi Bey tutup kaldırıyor beni. Alnımdan öpmek istiyor, bırakmak istemiyorum. Ama her yerim seğiri-

Hayattan ne beklediğimi bile düşünemeyecek kadar umutsuzdum o günlerde.

yor artık. “Türkân Hanım, çocuğa su verin, kendisine gelsin” diyor. Anneannemi çağırıyor, “müjde” filan gibi bir söz duyuyorum. “Ben zaten söylemiştim, benim kızım hiç...” filan gibi, bölük pörçük sözcükler.

– Ben biliyordum zaten canım, bir an bile... Lütfullah’a telefon edelim, diyor Hilmi Bey birden. Hemen Lütfullah’a telefon edelim.

Bugün hâlâ çocukluk aşkından, ilk aşktan söz edildiği zaman, Doktor Hilmi Evyapan’ı hatırlarım, keman çalan yakışıklı güzel sesli gençten önce. Ve birden burnumun direği sızlar.

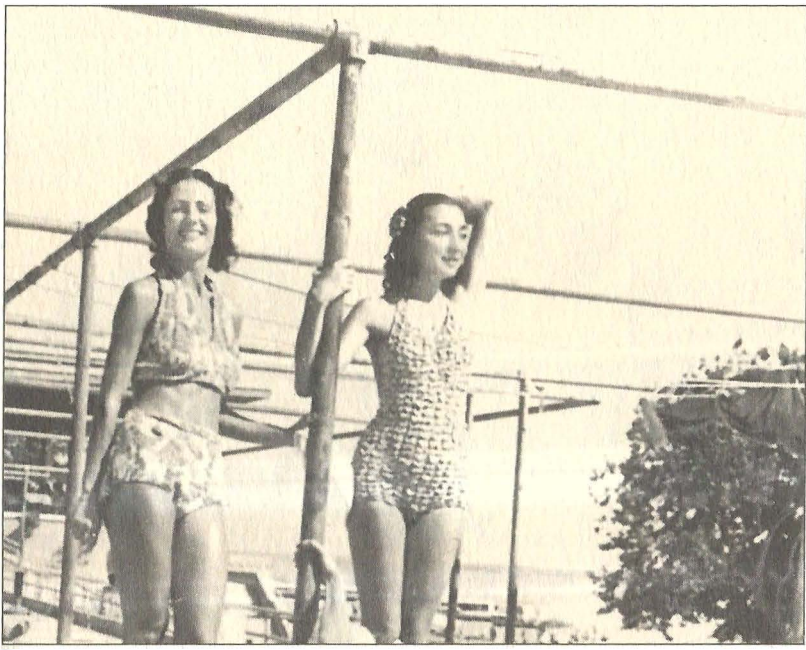
“Çukur çeneliler çok sevilir”

O yaz Florya Plajı'na gittik. Ali Amcam, Seska ve arkadaşlarıyla. Florya Plajı sanatçıların kulübü gibi bir yer. O zamanlar herkes orada, ayrıca o günlerin en moda plajı. Sayfiyelerden kalkıp geliyorlar Florya Plajı'na. Kadıköy'e gitmiyoruz artık. Yazın bile. Bahçelerde oynuyor amcalarım, babam. Turneye daha sonra çıkacaklar. Sabah erkenden geliyoruz plaja trene binip. Bazen sandviç, meyve falan alıyoruz yanımıza. Bazen de orada yiyoruz. Belediye plajına girince sağ tarafta, en sondaki kabinlerde soyunuyoruz. Herkesin alıştığı yerler var. Kimse onun dışında başka tarafta ne oturuyor, ne soyunuyor, ne yemek yiyor. Garip bir alışkanlık bu. Bir kere bile sol tarafa geçmedik. Hep sağ tarafta, ağaçların altında oturuyoruz. Telli kavakların altında. Kimler yok ki bizim bölümde ? Şevkiye Hanım sık sık geliyor. Tüm yaşamı boyunca sevip unutmadığı biricik sevgiliyle. Beraberler henüz o zamanlar. Şevkiye Hanım'ın ölünceye kadar unutmadığı sevgilisi tiyatrocudur değil. O da babamın arkadaşı, İzzet Çintav, bankacı. Günün ünlü sporcuları, playboyları hep orada. İstanbul'un bütün güzel kadınları, genç kızları Florya Plajı'nda boy gösteriyorlar. Flörtler, dostluklar, ahablıklar hep burada. Yepyeni bir dünya benim için burası. Kapkara oldum bir iki gün içinde. Denizden çıkmıyorum. Seska'yla bir dostluk başlıyor bu günlerde ilk kez aramızda. Gençlerin gözleri üzerimde. Denize girerken çıkarken hep bakıyorlar. Bu, çok olağan geliyor artık bana. Çabucak alışıyorum erkeklerin bakışlarına. Hoşlanıyorum ayrıca.

– Gülriz, diyor bir gün Seska, oğlanlar sana bakabilir, ama sen onlara bakmamalısın hiçbir zaman.

– Neden ?

– Çünkü sen kızsın. Kızlar bakmaz.

Seska'yla Florya Plajı'nda. 13-14 yaşlarındayım.

– Öyle şey olur mu? diyorum. Bakınazsam bana baktıklarını nereden göreceğim, nereden anlayacağım?

Gülüyor Seska.

– Ben senin yaşındayken, diye başlıyor her zamanki gibi ve uzun uzun anlatıyor küçük genç kızların erkeklere nasıl davranması gerektiğini. Seska'ya göre akıllı kızlar erkeklerin bakışlarını görmezler ya da görmez gibi davranırlarsa daha etkili olurlarmış.

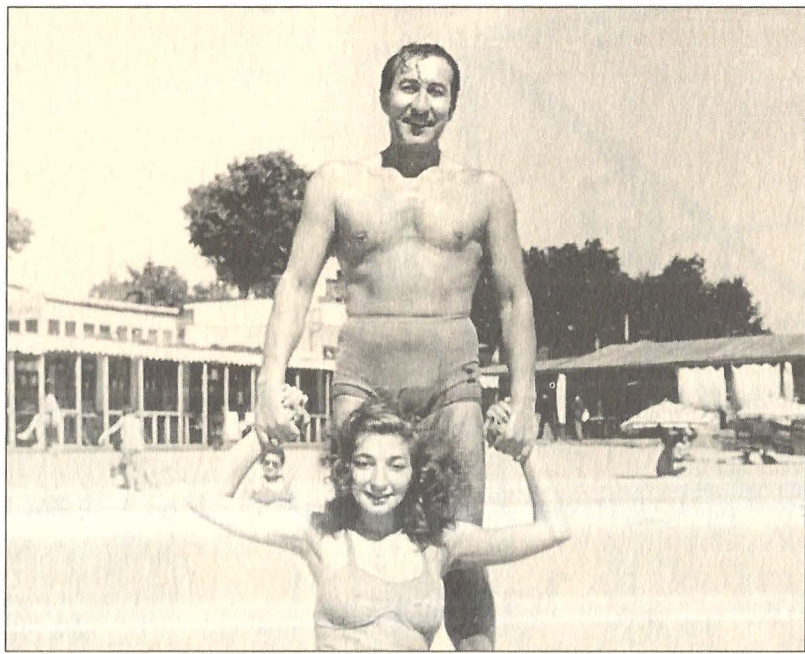
– İyi ama benim onları etkilemek istediğimi nereden çıkarıyorsun? diyorum. Öyle bir şey yok. Beğenildiğimi görmekten hoşlanıyorum ben sadece.

– Vücudunu değil, seni, kafanı beğenen, senin kalbini, huylarını beğenen insana değer vermelisin günü gelince, diyor Seska. Önemli olan odur.

– Hayır, diyorum Seska'ya, sen yarılıyorsun. Önemli olan aklı, kalbimi malbimi beğenen kimse değil, benim beğeneceğim kimsedir. Önemli olan sevmektir. Sevmek çok kolay. Beni çok kimse sevecek, biliyorum bunu. Ama benim sevmem önemli olan.

– Nereden biliyorsun seni çok kimselerin seveceğini bakalım? diyor.

– Çünkü, çünkü çenem çukur.

Ali Amcamla Florya Plajı'nda. Saçlar turne için permanantla kıvrıcık yapılmış, rengi de güneşten açılmış.

– Ne çıkar çenen çukursa?

– Çünkü çenesi çukur olanlar çok sevilirlermiş. Türkler buna inanır, deyiveriyorum çaresiz.

İşin tuhafı, kendi uydurduğum söze inandım sonunda, söyleye söyleye. Hâlâ da kullanırım bu sözü. Gerçekten çenesi çukur olanlar çok sevilirler. 14 yaşlarında falandım bunları konuşurken Seska'yla.

Ali Amcam biçimli atlet vücuduyla dolarup çapkınlık yapıp duruyor plajda. Seska farkında bile değil. İçimden, “Beni kimse böyle aptal yerine koyamayacak” diye söz veriyorum kendi kendime.

Sonra turneye çıkıyorlar erkekler. Evde babaannemle yalnızız gene. Sokağa çıkmak yasak, eve arkadaş çağırmak yasak. Babaanneme bakıyorum bütün gün. Bu yasaklar Fuat olayından beri geçerli zaten. O günden sonra hiçbir yere yalnız yollamamışlardı. Ama her sokağa çıkışta gördüğüm insanları Fuat'a benzetir olmuştum. Sinemada, plajda, yolda bazen birini Fuat'a benzetiyordum. Neredeydi acaba? Olanları biliyor muydu? Belki de selam bile vermeyecekti bana. Yoksa benim Romeom o muydu? İh, hayır değil. Öyle olsa, Şükrü Paşa Apartmanı'nın dördüncü katına

tırmanmasa bile ne yapar yapar beni görmenin çaresini bulurdu. Babaannem de Fuat hikâyesini öğrenmiş, belli. Hiçbir şey söylemiyor bu konuda, ama arada bir "Bu yaşta tiyatrocı yapar mısınız, işte görün sonucu" gibilerden konuşmalarını duyuyorum.

Bedia Muvahhit Hanım yıllar önce bir gün berberde saçlarını yaptırmıştı. Bir harum yaklaştı yanına:

– Ah Bedia Hanımcım, ben de sizin gibi artist olacaktım vaktiyle, ama ailem müsaade etmedi. "Tiyatroya girme sakın, orospu olursun" dediler, demiş.

Bedia Hanım kadına şöyle bir bakmış:

– Peki sonra nerede oldunuz? deyivermiş. Çok hoşuma giden yüzlerce hikâyesinden biridir bu Bedia Hanım'ın.

Zordu babaannemle yaz sıcağında Şükrü Paşa Apartmanı'nda geçen günlere dayanmak. Sonbaharı bekliyorum. Okulun, tiyatronun açılışı rüyasıyla geçiriyorum günlerimi. Eğer babam sözünü tutarsa, bu yıl Dame de Sion'a gidecektim. Dayım Fransızca dersi vermek istiyordu bana. Küçükken teyzem de, dayım da Fransızca konuşurlardı benimle. Yemek yerken filan. Dayım "Çok kabiliyetli, çok kolay öğrenebilir Fransızca'yı" derdi. Dame de Sion'a hazırlamak istiyordu beni. Hiç değilse haftada iki gün ders vermek için tiyatroya, babama gelip konuştuğunu hatırlıyorum. Fakat babam yollamamıştı. Getirip götürecek kimse yoktu herhalde. Ancak bir gün kendi götürmüştü. Ama o gün de yemekler yenmiş, sohbetler edilmiş, derse vakit kalmadan dönmüştük babamla tekrar. Ben de üstünde durmuyordum doğrusu. "İle de gitmek istiyorum, yollayın derse" dediğimi anımsamıyorum. Yemek pişirmiyordum. Babaannem ne pişirebilirse o yeniyordu evde ama, bulaşık yıkamak benim görevimdi. Kırk yılda bir de evi süpürüp temizliyordum. Gelenimiz gidenimiz yoktu. Kitap okuyordum bol bol. Ne bulursam okuyordum.

Okula başladım yeniden, ancak Dame de Sion'a değil. Buna üzüldüm diyemem. Çünkü güvenememiştim babamın sözlerine. Açılış günü sevinçle koştum tiyatroya. Herkes birbirini kucaklıyor. "Ne kadar yarımuşsun, yaz nasıl geçti, amma da büyümüşsün, ne kadar zayıflamışsın", "Dört kişi alınmış kadroya haberin var mı?" "Yeni oyunun ismini biliyor musun?" "Acaba benim rolüm var mı?" "Falancayı gördüm, ne kadar şişmanlamış" gibi konuşmalar birbirine karşıyor, hep bir ağızdan konuşuyor herkes. Öyle mutluyum ki, herkesi seviyorum. Gene sahneye çıkacağım. Tahtaya asılmış olan oyunun rol dağıtımına bakıyorum. Zaten benden önce gelenler hemen yetiştiriyorlar, rolüm varmış. Celal Balkır

Bey yönetiyor yeni oyunu. Provalar başlıyor. Gene Ferih Bey'le olmak çok güzel. Danslar, şarkılar tekrarlandıkça her şeyi unutuyorum. Büyük bir coşku içindeyim. O saatler geçmesin istiyorum, prova bitmesin. Hiç yorgunluk diye bir şey söz konusu değil. Kırk kez tekrarlayabilirim aynı dansı. "Gece de burada yat" deseler yatacağım seve seve. Bazen Ferih Bey'in öğrettiği bir figürü yapamayınca dertleniveriyorum hemen. Ve başarıya kadar çalışıyorum kendi kendime, ayna karşısında. Eski tanışlarla karşılaşmak, eski hayranları kapıda bekler bulmak, onlara katılan yenileri tanımak çok güzel.

O yıl Şehir Tiyatrosu, Reşat Nuri'nin *Yaprak Dökümü* isimli oyununu oynayacak. Küçük bir kız rolü var oyunda. Dört kız kardeşin en küçüğü. İlk başta küçük bir çocukken daha sonra serpilip büyüdüğünü göreceğiz sahnede. İşte bu role kadroda uygun oyuncu bulunamayınca benim oynamama karar veriliyor. İsmim yazılmış karatahtadaki rol dağıtımına. Şaşkıyorum, babam izin verecek mi, babaannem ne yapacak? Oysa çoktan babamdan izin almışlar bile. Çok heyecanlıyım ilk gün. Gece sabaha kadar uyumuyorum. Erkenden gidiyorum provaya. Herkes, Dram Tiyatrosu sahnesine sıralanmış. Sandalyelere oturmuş. Muhsin Ertuğrul ve Reşat Nuri beyler salonun ilk sırasındalar. "Gel bakalım Gülriz" diyor Muhsin Bey. Çok güzel söylüyor ismimi. Benim ismimi güzel söylemek kolay değil. Herkes bir başka türlü söyleyip durur. Hoşuma gidiyor Muhsin Bey'in "Gülriz" diye çağrışları. Beni Reşat Nuri Bey'le tanıştıyor. Lacivert paltosu omuzunda, dudaklarının arasına kısıtılmış, külü düştü düşecek sigarası ağzında, zayıf, küçük bir adam Reşat Nuri Bey, annemi babamı iyi tanıyor. Muhsin Bey başarı diliyor ve sahneye yolluyor beni. Sahnede kimler yok ki: Hadi Hün, Necla Sertel, Nevin Akkaya, Sami Ayanoglu, Nevin Seval, Nezihe Becerikli, Suavi Tedü, Talat Artemel, Sadettin Erbil, Mehdi Yeşildeniz, Salahattin Moğol, Necmi Oy, Perihan Tedü, Gülistan Güzey ve daha bir sürü oyuncu. Sadettin Erbil de ilk kez bu oyunla giriyor tiyatroya. Herkes "Hoş geldin" diyor. Rolüm gerçekten önemli. Çok dikkatliyim provalarda. Hiçbir şeyi iki ke-re söyletmiyorum. Bir gün Muhsin Bey, prova izlemeye gelmiş olan Reşat Nuri Bey'e, baba rolündeki Hadi Bey'le oynadığımız bir sahneyi tekrarlamamızı istiyor. Sahneyi tekrarladığımız zaman, Muhsin Bey, "Nasıl fitrî bir istidat var Gülriz'de değil mi?" diyor Reşat Nuri Bey'e.

- Muhsin Hoca seni çok beğeniyor, diyor Perihan Tedü yanıma gelip bir ara, istikbalin parlak.

– Ne demek istedi? diye soruyorum. Fitrî ne demek?

– Doğuştan kabiliyetli demek istedi, diyor Perihan Tedü.

– Sakın beğeniliyorum diye şımarma, diyor Nevin Akkaya. Bu meslekte şımarmak her şeyin sonu demektir, unutmama. Her zaman, her rolü daha iyi oynayacak biri vardır bir yerlerde. Aklından çıkarma sakın bunu.

Hayır Nevin Hanım, sözlerinizi hiçbir zaman unutmayacağım. Yıllar sonra bile zaman zaman hatırlayacağım bu sözleri. Söylediğiniz günkü gibi güzel sesinizle birlikte.

Provalar ilerliyor, herkesle dostum. Aşağıda kahveci emektar Stelyo'da benim de çetelem tutuluyor artık. Tiyatro Müdürü Zeki Coşkun Bey'le tanışıyorum. Tiyatronun altındaki terzihanede elbiseler dikiliyor, depodan ayakkabılar seçiliyor, herkes heyecanlı. Arada, makyaj odalarında dedikodular yapılıyor. Oyunun eleştirileri oluyor. Oyuncular arasında ben en çok Hadi Bey'i beğeniyorum oyunda. "Herkes iyi, ama o çok iyi" diyorum. Hadi Bey'le provada Reşat Nuri Bey'e tekrarladığımız o kısa sahnede, "baba" derken gözlerim doluyor her sefer.

Yaprak Dökümü büyük başarı kazanıyor. O güne kadar oynanan en uzun oyun oluyor Şehir Tiyatrosu'nda. Ve bu rekoru yıllar sonra 1959'da Engin Cezzar'ın oynadığı *Hamlet* kırabiliyor ancak. İlginçtir, 1959'da oynanan o *Hamlet*'in rekoru ise bugün hâlâ kırılmış değil Şehir Tiyatroları'nda. Günün gazeteleri yazıyor oyunu, oyuncularını. İlk eleştirilerimi alıyorum, hepsi olumlu. "Küçük bir yıldız doğuyor" filan gibisine sözler var çoğunda. Babam her akşam alıyor beni oyundan ve en az on kez seyrediyor oyunu. O gelmezse, Süflör Sadi Bey bırakıyor eve beni. Muhsin Bey provalar süresince hep yerinde oturup yönetiyordu bizleri. Usanmadan herkesin Türkçesini düzeltiyor, büyük bir sabırla, kulağına takılan sözcükleri tekrarlatıyordu yeniden. Şimdi de sık sık seyrediyor oyunu. Notlar asıyor karatahtaya. Yapılmamasını veya çıkartılmasını, düzeltilmesini istediği şeylerin ardını bırakmıyor.

Bir gün bana, istersem konservatuvara devam edebileceğimi söyledi. Konservatuvara gitmek artık tiyatrocu olmak demekti kuşkusuz. Evet, evet istiyordum, olacaktım. Peki, okul ve konservatuvar nasıl birlikte yürüyecekti? Bu kez de devamsızlıktan sınavta kalacaktım sonunda. Babamla konuşuyoruz. Eğer tiyatrocu olacaksam konservatuvara girmemin şart olduğunu söylüyor. Anladığım kadarıyla istiyor bunu. Celal Amcam garip bir ısrarla tiyatrocu olmamı istemiyor. "Bir iki seneye kalmaz evlendireceğim ben kızımı, yeter artık tiyatro" diyor. Zaten babaanneme kimse-

nin bir şey sorduğu yok. Soğuk harp devam edip gidiyor aramızda. Ali Amcam karışmıyor hiçbir şeye. Konservatuvara başlıyorum sonunda. Muhsin Bey'den sahne uygulaması, Galip Arcan'dan diksiyon, fonetik, güzel konuşma dersleri, sanat tarihi, Madam Rosental'dan şan, Madam Arzumanof'tan bale, Muhittin Sadak Bey'den de solfej dersleri almaya başlıyorum. En genç öğrenci bendim konservatuvarda, tiyatrocular arasında.

Okul, Çocuk Tiyatrosu, konservatuvar, gece oyunu; arada boş vakit kalırsa da sinema seyretmeye gidiyorduk arkadaşlarla birlikte. Dikkat ettiğim tek şey, bu gidiş gelişlerde yalnız olmamak. Daima kız arkadaşlarla birlikte oluyorum sinemaya giderken. Zaten biletleri, yani davetiyeleri ben alıyorum çoğu kez. Ferih Bey'le de bazen sinemaya gidiyoruz. Baylıyorum Ferih Bey'e. Acaba benim Romeom Ferih Bey mi olacak? İmkân var mı böyle şeye, bütün kızlar peşinde. Bir sürü okula konferanslar vermeye gidiyor. Kızlar birbirini öldürecek nerdeyse ardından. Beni beğenmez ki. Ama sahnede beğeniyor, biliyorum. Boyum Ferih Bey'i biraz geçmiş. "Ama eğer isterse evlenirim onunla" diye düşünüyorum. Ferih Bey, pazarları, matine suare arası geliyor Dram Tiyatrosu'na. Hep birlikte oturuyoruz. Şiirler söylüyor, bazen bir kitap hediye ediyor. İlk söylediği şiiri ezberliyorum ardından, o gider gitmez. Karşılaştırıyorum ikide bir keman çalan güzel sesli yakışıklı gençle Ferih Egemen'i. Ferih Bey'le evlenmeye karar veriyorum sonunda. Zaten Fuat istese, hiç değilse gelip seyrederdi beni. Kapıda beklerdi hiç değilse. İlk günler boş yere aradı gözlerim kapıdaki kalabalık arasında onu. Ama kapılarda artık değişik cehreler belirmeye başlamıştı.

Melih Vassaf, Tunç Yalman ve Altemur Kılıç'ı tanıyorum o günlerde. Lola ve Zelda isminde iki Musevî kız da hayranlarım arasında. Ayrıca Hamit Belig Belli'yi tanıyorum. Hamit, eski Darülbeyt'i sanatçılarından Emin Belig Bey'in oğlu. Aşağı yukarı aynı yaşlardayız onunla. Müthiş bir tiyatrosever. İleride de, sahneye çıkmamasına rağmen her fırsatta kanıtlayacak bunu. Tunç Yalman ve Altemur Kılıç birkaç yaş büyük bizden. Robert Kolej öğrencisi ikisi de. Tunç, kolejde aktör olarak büyük başarı sağlamış. Avni Dilligil'in sahneye koyduğu Yunan tragedyası *Elektra*'da. Altemur da tiyatro çevresinden çok hoşlanıyor. Ayrıca benden de. Altemur'un babası Kılıç Ali Bey babamın dostu. Altemur, kolayca izin alıyor babamdan, beni koleje götürmek için. *Elektra*'yı seyrediyoruz. Sara Korle başrolde. Oyun İngilizce oynanıyor. Bir şey anladığım yok. Ama gene de hoşlanıyorum. Tunç Yalman çok ya-

Meğer sevgili yengem Seska, bana nasıl annelik etmeye çalışmış o günlerde.

kışıklı eski Yunan kıyafetleri içinde. Altemur'la oyundan sonra bekliyoruz Tunç'u. Kutluyoruz onu. Beraber dönüyoruz şehre, Altemur espriler yapıp duruyor. Daha o zamandan belliydi hoşsohbet birisi olacağı. Babam pek memnun Altemur'la koleje gitmeme, ne hikmetse. Her şeyi soruyor bir bir, öğrenmek istiyor. Anlatıyorum ben de. Ertesi gün ilk iş *Elektra*'nın Türkçesini bulup okuyorum. Nihayet çözebiliyorum hikâyeyi. "Görür görmez Tunç'la oturup, eleştirmeliyim oyunu" diye düşünüyorum.

Artık geceleri babamla birlikte yiyoruz yemekleri evde veya dışarıda. Fuat olayını hiç konuşmuyoruz babamla, ama o davranışını ölene kadar unutmayacağımı biliyor gibi. Turne hazırlıkları yapıyor babam. Eski iki üç opereti birden hazırlıyorlar turne için. Her yeni atılım yepyeni bir insan yapar babamı. Gene o enerjik, yoktan var eden Lütfullah Sururi beliriyor ortalıkta. Her şeyi tek başına hazırlıyor. Dekorlar, el ilanları, afişler, reklamlar, turne anlaşmaları. İnanılmaz bir temposu ve becerisi var babamın bu konuda. Ankara'dan başlayacaklar turneye. Her gün prova yapıp duruyorlar.

“Üç çocukla nasıl sığacağız bu apartmana?”

O sırada Muammer Karaca ve Şükran Hanım ayrı yaşıyorlar, boşanmak üzereler. Tiyatro çevresinde, Şükran Hanım'ın Muammer Bey'in çapkınlıklarına artık dayanamadığını, ayrılmakta çok haklı olduğunu söyleyip duruyor herkes. İşte o günlerde babam, Taksim, Mete Caddesi'ndeki bir apartmanda oturan Şükran Hanım'ın evine bir öğle yemeğine götürüyor beni. Şükran Hanım, yeşil tafta, uzun, çok şık bir sabahlık veya ev kıyafeti giymiş üzerine. Arkadaşı Nahide Hanım var evde. Ünlü bankacı Fuat Lostar'ın karısı. Oğlu Refik Lostar da evde. Ben yaşlarda Refik. Şükran Hanım'ın büyük kızı Tuna, üç dört yaş küçük benden, Tunca da ondan iki yaş ufak. Sanıyorum bir de ufak Sinan var ortalıkta. Sinan Karaca. Aklımda kaldığına göre çok hoş bir gündü o gün. Babam artık “Bu hanımı sevdin mi?” filan diye başlayan geleneksel komedimizi oynamıyor. Ne de olsa çocuk sayılmam artık. Ancak ben anlıyorum ki bu kez müstakbel annem Şükran Hanım. Şükran Hanım çok zarif, görgülü bir hanım. Güzel elleri, ayakları var. Ve onları iyi kullanıyor. Güzelliği dillere destan olan Nahide Hanım bile sofrada gölgeleyemiyor onu. Babam çok saygılı Şükran Hanım'a. Çocukların her biriyle ayrı ayrı meşgul oluyor. Ve eve dönerken çıkarıyor babam baklayı ağzından:

– Gülriz, diyor, Şükran Hanım'la evlenmeme ne dersin? Gerçi üç çocuğu var ama...

– Çok iyi olur, diyorum, zaten artık evlenmelisin sen. Geç bile kaldın. Hem onun çocukları varsa senin de var.

Gülüşüyoruz. Planlar yapıyor hemen babam. Acaba Şükran Hanım'ın apartmanında mı oturmalı, yoksa Şükrü Paşa Apartmanı'nda mı? Gerçi Şükran Hanım'ın apartmanı modern, yeni bir yapı, ama Şükrü Paşa Apartmanı daha büyük. Peki, amcalarımla

birlikte mi oturacak?

- Şükran Hanım ve çocukları, nasıl sığacağız Şükrü Paşa Apartmanı'na? diye soruyorum.

- Turneden sonra hallederiz her şeyi, diyor babam. Hem daha evlenmemize vakit var zaten.

Çok seviniyorum bu olaya. Kardeşlerim olacak birdenbire. Ne güzel, çok da şeker şeyler. Çocuk Tiyatrosu'na gelip seyrediyorlar beni, ellerinde çiçeklerle.

Bir gün tiyatroya giderken, tramvayda genç bir adam bakıp bakıp duruyor ısrarla. Alıştım artık erkeklerin bakışlarına. Aldırımıyorum. Ama birden konuşuyor genç adam. Meğer gazeteciymiş. Röportaj yapmak istiyor benimle, inanamıyorum duyduklarına. Röportaj ancak ünlü oyuncularla yapılan bir şey. Ben kimim ki tiyatrodaki, henüz olacak şey değil. Ama kabul ediyorum hemen. Tramvaydan inerken ismini söylüyor, Çetin Özkırım. İlk röportajımı Çetin Özkırım ile yapıyorum. O yaşıta. "Çocuk Tiyatrosu'nun Çocuk Yıldızı" gibi bir başlığı var yazının. Tiyatro üzerine iri iri laflar edip durmuşum tabii.

Babamla dans etmeye bayılırdım. Bütün dansları öğretmişti bana.

Cahide Hanım

Yeni oyunda da rolüm var. *Su Kızı Ondin*. Giraudoux'dan Ahmet Muhip Dıranas'ın çevirisi. Korodayım. Provalarda Cahide Hanım'ı seyretmeye doyamıyorum. Tütüncü İhsan Bey'le evli Cahide Hanım. Çok şık giyiniyor. Daha doğrusu sanatçılar arasında tek büyük parasal olanakları olan o. Otomobili, kürkü olanların parmakla gösterildiği yıllar o yıllar. Millet açlıktan kırılıyor, şeker vesikayla. Hâlâ herkes kuru üzüm ve leblebiyle beslenmeye çalışıyor. Anadolu, "orada bir köy var uzakta" bile değil henüz o günlerde. Ve Cahide Hanım, bir güneş gibi doğuveriyor her sabah sahnede, provaya beş kala. Öteki oyuncuların onunla yarışmasına olanak yok. Gerçekten zevkli bir giyinişi var. Kulislerde hep onun dedikodusu yapılıyor. Kimisi, başkalarının zevkiyle giyindiğini söylerken, "Beş lirası bile yokken de zevkliydi, yapar yakıştırdı" diyor bir başkası. Ancak gördüğüm kadarıyla, Cahide Hanım'ı, yetenekli yeteneksiz bütün oyuncular kıskanıyor o yıllar. Ben daha tanışmıyorum kendisiyle, aynı oyunda olduğum halde. Ondan başka konu yok kulislerde. Her davranışı bir olay oluyor başlı başına. En yakın arkadaşı, sırdaşı Necla Sertel. Aralarında epey yaş farkı olmasına rağmen en iyi arkadaşı o.

Cahide Hanım o zamanlar henüz 30 yaşlarında var yok. Oyun elbiselerini kendi hazırlatıyor. Ödenekli bir tiyatrodaki çalıştığı halde. Bu da en büyük dedikodu konularından biri. En ilgisiz bir hanım oyuncu bile, "Şekerim ben de giysem o elbiseyi, ben de öyle dururdum sahnede" diyor. Ve buna benzer bir sürü laf kalabalığı. "Eğer İhsan Bey olmasa, eğer parasız olsa..." falan filan. Sahnede ilk büyük hayranlığımı Cahide Hanım'a duydum. Provalarda seyrederken onun gibi bir oyuncu olabilmeyi düşlerdim hep. Çok sonra alıştım, gerçek sanatçıların başarıları için başka nedenler

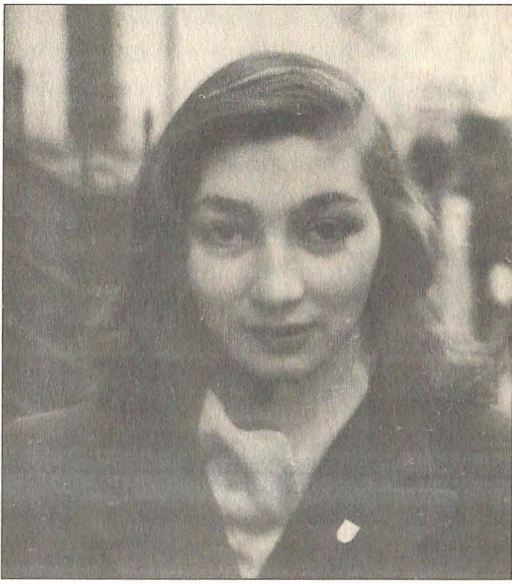
aranmasına. Nerdeyse zavallı Cahide Hanım'ın sahnedeki tüm başarısı kocası Tütüncü İhsan Bey'e mal ediliyordu. Oysa İhsan Bey'in zenginliği ile Cahide Hanım'ın üstün sanat yeteneği arasında hiçbir bağ kuramıyordum ben.

Nitekim yıllar sonra, Ayten Gökçer'in başarılarını bazı sanat çevreleri kocası Cüneyt Gökçer'e bağlamaya kalktığı zaman, "Bir oyuncuya bütün olanakları sağlayabilirsiniz. İyi bir oyun, kusursuz bir prodüksiyon, parlak bir rol, ama işte o kadar. Ona yetenek sağlayamazsınız hiçbir zaman" demiştim. "Ama eğer doğal yeteneği varsa bir sanatçının, üstelik bunu akıllı ve bilgisiyle değerlendirabiliyorsa, ne kadar karşı koymaya çalışsanız da bir taraftan yırtar geçer öteki tarafa."

Ayrıca başka bir şeye daha inanıyorum. Sanat alanında iki insan düşünün, tiyatrocu, ressam, balerin, yazar gibi. İkisi de eşit yetenekte. Aynı eğitimi görmüşler, aynı olanaklar sağlanmış ikisine de, olur a. İkisinden biri daha çabuk ulaşmışsa başarıya, ya da doğrudan doğruya ikisinden biri ulaşmışsa başarıya, bu hangisidir? Ben daha akıllı olandır derim. Bence bilmecenin cevabı budur. Ancak, akıllı olmak, hiçbir zaman, o kişinin ileride tutkularının esiri olmayacağı anlamına gelmez. Karşı konulmaz tutkular da, yaşam boyu ele geçirmek için savaş verdiğimiz şeyi kısa sürede alır götürür verir insanın elinden.

Evet, rüyalarım giriyordu *Su Kızı*'ndaki Cahide Sonku. Onun sanat gücü, güzelliği, benzersiz sesi, konuşması, rolündeki kişiliğine anlaşılmaz bir kolaylıkla bürünüvermesi. Çırlıçıplak çıkıyordu sahneye bir ağ içinde. Üzerindeki ten rengi sutyen ve külotu kulisten bile seçmek zordu. Uzun sarı bir peruk örtüyordu gövdesinin bazı kısımlarını. Çıplak ayak parmaklarının ucuna basarak önümden geçerdi kuliste sıramı beklerken her akşam. Cildi pürüzsüzdü. İri, balrengi gözleri, dolgun dudakları yüzünün iskeletini öyle güzel tamamlıyordu ki! Çıkık elmacık kemikleriyle çok soylu bir görünümü vardı. Seyrettiğim sanatçılar arasında onun kadar beğendiğim ikinci yüz Ava Gardner'ın yüzü olmuştu. Bu iki kadın her zaman benim anladığım güzelliğin simgesi oldular bugüne dek.

Her gece bıkmadan seyrettim Cahide Hanım'ı. Eğer ileride, Cahide Hanım'ın yarısı kadar başarılı bir oyuncu olursam yetecekti bana. Cahide Hanım'ın el yazısı ile yazılmış bir rol defteri vardı. Onu elinden hiç bırakmazdı. 60. oyundan sonra bile o defterle girer kulise, biraz okur, sonra kulis panosunun kenarına sıkıştırıp tahtaya vurarak girerdi sahneye. Bizleri görmeden önümüzden geçişinde, hiçbir zaman görmezlikten gelmek ya da önemseme-

Yakamda Ferih Egemen'in armağanı Şehir Tiyatrosu amblemi. Şehir Tiyatrosu'na provaya giderken. Ya da konservatuvara bir derse yetişıyorum.

mek gibi bir tutumu yoktu. Sanki bu dünyanın insanı değilmiş gibi yürürdü, makyaj odasından çıkıp sahneye girene kadar. Yalnız o ve rol defteri. Kim bilir belki de uğuruydu o defter, son temsile kadar rolünü okumak. Bilemem! Kendisi ile ertesi yıl, *Cyrano de Bergerac* oynanırken konuşabildim ancak ilk kez.

Tiyatro mevsimi kapanırken bir hüzün çökerdi içime. "Oh, nihayet tatile kavuşacağız" diyen oyunculara şaşar kalırdım. Benim için tatil, sahneye çıktığım, prova yaptığım anda başlardı çünkü. O yıl bütün Çocuk Tiyatrosu kadrosu hep birden uyuz olarak kapadık mevsimi. İstanbul'da uyuz salgını vardı zaten. Ve Çocuk Tiyatrosu'nda, çocukluktan olacak, herkes birbirinin elbisesine, ayakkabısına atlar dururdu. Kuliste bu nedenle hep kavga çıkarıldı. Sahne amirine yapılan şikâyetlerin nedeni genellikle buydu. Neyse, bildiğim, şu veya bu nedenle çoğumuzun bacaklarında bir kaşınmadır başladı. Birimiz iyileşirken öteki başlıyor. Öteki iyileşirken başka bir iki kişi hastalanıyor. Sonunda Muazzez Arçay Hanım üstlendi bizi tedavi işini. Tiyatronun banyosuna hepimizi birden sokup vücutlarımıza sarı berbat bir sıvı olan kükürt sürdü, sert yer fırçasıyla kanatana kadar her yerimizi fırçaladı da kurtulduk... Daha sonra kuru üzüm ve leblebiyi fazla yiyenlerde uyuz olayları görüldüğünü okumuştum gazetede.

“Belki de yakında ölürüm”

Turne mevsimi başladı. Şehir Tiyatrosu turneye çıkmazdı. Ancak Vasfi Bey ve Bedia Hanım isterlerse payıcı bir ekiple kısa bir Ankara-İzmir turnesi yaparlardı kendi başlarına. O kadar.

Babamın turneye çıkmasına iki üç gün var. Sık sık görüyorum o günler Şükran Hanım'ı. Bir gün birden babam telaşla geliyor eve:

– Gülriz, diyor, seni turneye götüreceğim. İki oyunda da başrolü oynayacaksın. Düşündüm taşındım, başka çare yok. Çünkü rollerin sahibi X hanım son anda anlaşmazlık çıkardı. Taviz vermemize imkân yok.

Şaşıyorum, heyecanlanıyorum birden.

– Ama baba, diyorum. Ben Şehir Tiyatrosu oyuncusu sayılırım. Orada sahneye çıkan başka yerde oynayamaz, yasaktır, biliyorsun.

– Ben Muhsin Bey'den izin alırım beş dakıkada, diyor babam. Düşün, *Halime* ve *Pipiça* operetlerinde başrolleri oynayacaksın.

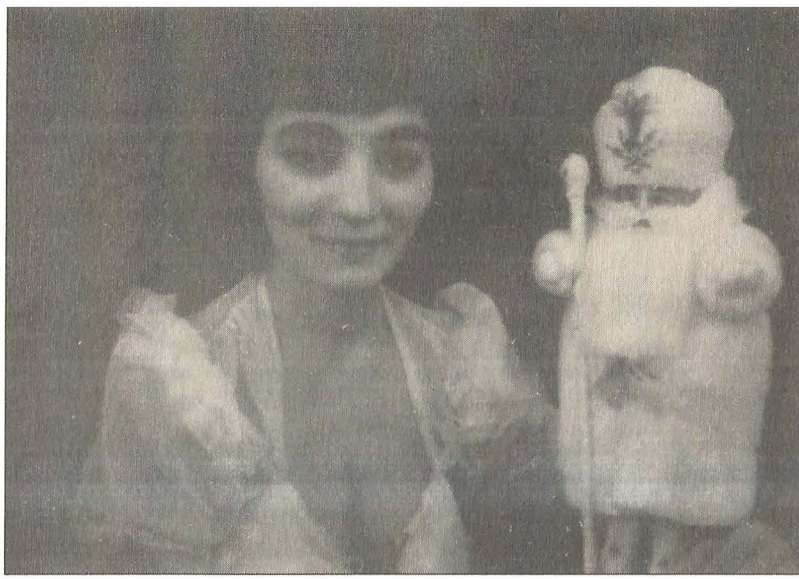
Sarardım herhalde ki, babam:

– Korkacak bir şey yok, diyor. Ankara'da temsillerin başlamasına beş gün var daha. Gece gündüz prova yaparız. Zaten Ali ve Celal amcalarınla oynayacaksın nasıl olsa. En çok onlarla karşı karşıyasın. Şarkıları ezbere biliyorsun, sana bir iki prova bile yeter.

– Ama baba...

– Aması maması yok. İlk defa senden bir şey istiyorum, hayır diyemezsin. Hemen kostümlerini hazırlamalıyız. Saçlarına perمانant yaptıralım, kıvrıcık olursa hem daha güzelleşirsin, hem de biraz daha büyük durursun belki.

Halime ünlü bir Yunan operetinin adaptasyonu, zalim bir sultanın aşk maceraları. Zozo Dalmas'ın en parlak oynadığı oyun. *Pipiça* da öyle. O da “femme fatale”, vamp dedikleri cinsten erkekleri parmağında oynatan, evli bekâr altı erkeğin onun yüzün-

Seska'nın diktiği bir şifon tuvaletle babamla katıldığımız unutulmaz yılbaşı gecelerinden birinde.

den birbirlerine girdiği komik bir operet. Ayrıca Rum taklidiyle oynanması gerek. Aman Allahım ben ne yaparım bu rollerde? En iyisi hastalanıp yataklara yatayım daha iyi.

– Ateşim var baba, diyorum, ateşim çıktı, imkânsız. Ben hastayım, belki yakında da ölürüm. Gene ortada kalırsın, ne olur başkasını bul sen en iyisi.

Bu kez babam, meslek hayatıma bu sahne tecrübelerinin neler katacağını sayıp dökmeye başlıyor.

– Hadi gülüm, hadi Gül Hanım.

Tiyatrocu olmamı istemeyen Celal Amcama da bir şeyler olmuş bugün.

– Tamam, diyor o da, oldu bu iş, prensesim benim. Hadi söyle bakalım, nasıldı Pipiça'nın şarkısı?

Başlıyor türlü komiklikler yaparak şarkıyı söylemeye. Gece rolümü yazdırdılar, sabaha kadar okudum. Sabah erkenden prova-dayım, çalışıp duruyoruz. Piyanoda Karlo Kapoçelli, şarkılar, sololar, düetler, danslar, deli gibi çalışıyoruz. Akşamüzeri berbere götürüyor babam, saçlarıma permanant yapılması hoşuma gidiyor doğrusu. Babam, kesilmiş kıvrıcık saçlarımdan çevrelediği yüzüme bakarak, "Claudette Colbert'e benzedin tıpkı" diyor.

Hiçbir şey düşünemiyorum çalışmaktan başka. Aslında yıllardan beri tekrar tekrar seyrettiğim oyunları ezber biliyorum. Yalnız

kendi rolümü değil, amcamın rolünü de oynayacağım neredeyse. Oyuncuların hepsi katılmıyor bu angarya provalara. Biz bizyiz. Babam okuyor diğer rolleri. Tiyatronun gardırobundan bir şeyler uydurmaya çalışıyoruz üzerime. Evde, ayna karşısında, topluiğnelerle daraltmaya, değiştirmeye çalışıyorum tuvaletleri, olacak gibi değil. O ara kapı çalınıyor üst üste. Koşup açıyorum. Anneannem karşımda, ilk kez geliyor bu eve. Onu o güne kadar hiç böyle görmemiştim. Yırtıcı bir pars gibi. Hücum ediyor babama.

– Mahvedeceksin kızı Lütfullah, diyor, bırakmayacağım onu. Polis çağırıp mani olacağım. Ne istiyorsun bacak kadar çocuktan. Mademki tiyatrocı olacaktı, işte Şehir Tiyatrosu'nda oynuyor ya! Hiç değilse bu meslekte kalacaksa istikbali olan bir yerde devam etsin. Kimi bulursan bul yerine, gitmeyecek Gülriz.

Babam da başlıyor bağırma, bir kıyamettir kopuyor evde. Babaannem kalkıyor hasta yatağından. Bu karşılaşma, aynı şeyi savunsalar bile, barıştıramıyor iki yaşlı kadını. Herkes aynı anda bağırıp duruyor birbirine.

– Mecburum buna, diyor en sonunda babam. İki aylık bir turne bu eninde sonunda. Başka kimse çıkaramaz bu rolleri üç günde. Gülriz hazır gibi bir şey. Oyunculara avansları dağıttım, dünyanın masrafı yapıldı. Ankara'da salon tutuldu. Sen ne söylüyorsun hanımefendi?

– Olacak şey değil. Ne olursa olsun, umurumda değil. Gülriz gitmeyecek turneye, diye diyor anneannem.

– Ben onun babasıyım. Daha Gülriz 15 yaşında, rüştünü ispat edene kadar benim dediğim olacak.

Babam, sesim soluğum çıkmadığı halde, biraz da bana söylüyor bu sözleri. Anneannem ağlamaya başlıyor.

– Lütfullah, diyor son bir direnişle, kaç paraysa zarar ziyanın, ödeyeceğim, yarın borç harç ödeyeceğim. Kaç paraysa, anlıyor musun? İzin vermiyorum kızın istikbali ile oynamana. Söyle, kaç para istiyorsun?

Çok bozuldu babam bu sözlere, çok sinirlendi. Ve sinirlendiği zaman yaptığı gibi tırnaklarını yemeye başladı hemen.

Anneannem, ertesi gün, nereden bulduğunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğim önemli bir parayı getirip verdi babama. Sonuç: Babam hem o parayı aldı hem de turneye götürdü beni ve turne sonu ödemek üzere borçlandı anneanneme. Ve eksik masraflar için kullanıldı o para, biz de turneye çıktık böylece. Turneye çıkarken babam bir paket verdi elime. Sarı maden, üstü işlemeli bir kutu çıktı içinden. Kutunun içinden de pembe bir ponpon. Bir de

Bir operetten...

ufak mektup. Şükran Hanım'dandı. Başarılar diliyor, yanaklarımdan öpüyordu. Şükran Hanım'dan aldığım ilk ve son hediye olmuştur bu. Hâlâ durur bende ve ara sıra gözlerim takılınca anarım o eski günleri acı tatlı.

Trenle gidiyoruz Ankara'ya. Ali Amcamla ayrı kompartımandayız. Bir oyuncu daha var kompartımanda. İnce, uzun, sarışın bir genç. Kirpikleri bile sarı. Genç, ama tepesi dökülmüş kıvrıkcık saçlarının, yaşına hiç yakışmayan kurşunî, rölöve bir şapkayı başından çıkarmıyor hiç. Turgut Boralı ismi. Çiçeği burnunda oyun-

culardan o yıllar. Koltuğunun altında Orhan Veli'nin şiir kitabıyla dolaşiyor genellikle. Ali Amcamın en iyi arkadaşı. O gün trende tanıştık, ertesi akşam karşılıklı oynayacağız. "Pipıça'nın âşıkla-
rından biri olsa gerek" diye düşünüyorum. Hemen cebinden rol defterini çıkarıyor, sahnemizi geçmeye başlıyoruz tiyatrocı deyi-
miyle. Ankara'da eski Halkevi binasında oynayacağız. Şimdiki Devlet Tiyatrosu'nun üçüncü sahnesi.

“Allah’ın emri peygamberin kavliyle...”

O turneyle ilgili anılarım şöyle sıralanıyor: Ulus’taki otel, ilk kez otelde kalmanın verdiği büyüklük duygusu, tiyatroda yapılan provalar, ilk büyük makyajı ve kadınsı, dekolte tuvaletler içindeki biraz lolitamsı görünüşüm. Nasıl oynadım, ne oldu filan hatırladığım yok. Ancak provalarda, hiç yapmadığımız mizansenlerle Ali Amcamla karşılıklı aşk şarkıları söyleyince biraz garipsediğimi anımsıyorum. Celal Amcamın dizlerine oturup şuh bir tavırla bacak bacak üstüne atarak yanağından makas almak çok hoşuma gidiyor. Alkışlar! Şarkıları tekrar tekrar söylüyoruz. Ve Ankara’da bir gazetede çıkan eleştiri beni çok beğeniyor. Yaşımın küçüklüğüne rağmen ileride iyi bir oyuncu olmayı vaat ettiğimi, Türk sahnesine bir kazanç olacağımı, oyunculuk kalitelerimi uzun uzun yazıyor. En sonunda da, “Cahide Sonku’yu hatırlatan oyun tarzından günü gelince elbet kurtulacaktır” gibi bir cümleyle bitiyor yazı. İmza Lütfi Ay. Bu olumlu eleştirinin yarannı hemen görmüştüm. Demek ki, farkına varmadan, hayran olduğum oyuncuyu taklit etmeye başlamışım. O akşam, kendimi kontrol etmekten oyun filan oynayamadım ama kısa zamanda da kurtuldum Cahide Hanım’ın etkisinden.

Ankara’da Osman Amcamla, Halide Yengemle buluşuyoruz yıllar sonra yeniden. Tiyatrocu olmama üzülüyorlar, ama olan olmuş artık. Gelip seyrediyorlar oyunları. Babamın bir sürü ahabası var Ankara’da, hepsiyle tanışıyorum yavaş yavaş. Bir akşam sahne gerisine, biraz geçkince, çok şık mücevherler, kokular içerisinde bir hanım giriyor. Oyundan sonra “Gülrizciğim” diye sarılıyor boynuma.

– Suzan’ın yadigânsın sen bize, diyor. Nasıl da annen gibi duruyorsun sahnede. Çok heyecanlandım.

Bir de genç var yanında. "Oğlum" diye taruştırıyor: Nurullah. Bu pek nazik, beni pek seven hanım, evine davet ediyor bizi erte-si gün ögle yemeğine. Babam ile annemin Süreyya Opereti gnle-rinden hayranı hanım, Ankara'nın sayılı villalarından birinde otu-ruyor. mr Avrupa'larda geçmiş. Milyoner olan kocalarından dördüncüsünün mirasını yemekle meşgul o yıllar. Ankara'da be-şinci milyonerle evliliğine hazırlanıyor.

Garsonlar servis yapıyor yemekte. İlk kez bu kadar lükse şaşı-rıyorum. O güne kadar dört kadehli, altı çatalı sofralara oturmuş-luğum yok. Gümüş takımlar, kristaller, keten kolalı örtüler, iek-ler, her şey filmlerdeki gibi. Pek zorluk çekmiyorum atal bıçak-ları seçmek için. Kolayca ğreniyorum bir iki dakikada. Bir sürü şey soruyor ismi İnci olan hanım. Ve beni çok seviyor. Gerçekten çok tatlı dilli, yılanı deliğinden çıkarır dedikleri cinsten biri bu İnci Hanım. Oğlu da çok nazik. Yeni yedeksubaylığı bitirmiş. Adı politik olaylara karıştığı için zgn annesi. Yayınevi açmak istiyor oğluna. Üç gece daha üst üste oyunu seyretmeye gelen İnci Ha-nım sonunda, "Allah'ın emri peygamberin kavliyle" istiyor beni oğluna. O kadar sevindim, o kadar sevindim ki bu olaya, anlatıl-ması gayri kabili mümkünsüz sevindim. Benim de talibim var ar-tık. Ve de annesi, en uygun Türk trele:ine göre babamdan istedi beni. Babam oyuncuların içinde bunu anlatınca, ilk tepki Celal Amcamdan geldi. Gayet iyi hatırlıyorum, puflamaya başladı. Öyle ya, tam istikbali parlak bir primadonna yavrusu bulmuşken, bu koca adayı pişmiş aşa su katmıyor muydu yani şimdi?

– Sen ne dedin Lütfullah? diyor babama.

Babam bir sürü şey sayıp döküyor aile zerine. Ve sonunda po-poma bir şaplak atıyor.

– Ah sevsinler, diyor, bir görüşte âşık olmuşlar maymuna.

Birden ciddileşiyor.

– Ben karışmam, varlıklı bir aile. Oğlan biraz büyük sayılır Gl-riz'e göre, ama evet derse olur tabi, diyor. Amcamın akmak ak-mak gözlerini görünce, gayet tabi turneden sonra, diye tamamlı-yor sözünü.

Bana bakıp duruyorlar hepsi. Ne diyeceğimi merak ediyorlar, belli. Benimse sevinçten gülmem tutuyor. Ay nerdeyse güleceğim herkesin içinde, rezalet. Bir şey söylemem gerek.

– Beni İstanbül'a gelip babaannemden iştesinler, diyorum niha-yet. O güne kadar karar vermeye de vakit kalmış olur.

O kadar akıllı buluyorlar ki bu cevabımı. Babam şaşırıyor ve seviniyor bu kadar akıllı bir kızın babası olduğuna.

Vamp rolleri için babamın beni kandırıp turneye Ankara'ya götürdüğü yıl. Makyajsız gözler, permanant yaptırılmış saçlar; yaş 15.

O gece sevinçten uyku girmiyor gözlerime. Bir tek şey öğrenmek yetiyor bana, bir tek şey mutlu ediyor beni. Demek babaannem yanılıyor. Sahneye çıkmak evlenmeye engel değil. İstesem, evet desem, hemen evlenebilirim. Harikulade bir şey. Oldu işte, mucize bu. Üstelik babaanneme gelip isteyecekler beni. Nasıl şaşıracak kim bilir. O bile yeter bana. Birden gerçekten düşünmeye başlıyorum. Evlenir miyim Nurullah'la acaba? Beni istemesinden başka hoşuma giden bir şey yok ortada. "Nasılsa vaktim var" diyorum. Ve uyuyorum mışıl mışıl.

Birkaç kez daha buluştuk onlarla. Babam Karpiç'e, yemeğe davet ediyor bu kez. Baba Karpiç'te sık sık yemek yiyoruz zaten Ankara'ya geldiğimizden beri. İnci Hanım benim cevabımı çok beğeniyor.

– Ne de olsa eski Osmanlı ailesinin torunu. Osmanlı terbiyesi ile yetiştirilmiş kız. Babaannesine nasıl değer veriyor, diyor.

"Ama hiç değilse söz kessek, yüzük taksak" gibi yeni yeni teklifler çıkıyor ortaya. Nurullah gözlerimin içine bakıyor. Ben gerçekten çekingen ve utangacı babamın yanında. "Yalnız kal-

sak çok iyi vakit geçirebilir, kim bilir neler neler konuşurduk” diye düşünüyorum. Ama imkânsız, yalnız bırakmaz babam bizi. Turne bitip Ankara’dan ayrılırken, İnci Hanım kahverengi vizon bir bolero veriyor bana. Söz kesme hediyesi olarak. Nurullah da şiirlerini. İki üç gün sonra gelecekler İstanbul’a.

Turne süresince telefonla her gece konuşmuştu babam Şuşu’yla. Şükran Hanım’a Şuşu diyor babam. “Galiba gerçekten seviyorlar birbirlerini” diye düşünüyorum. Hem üstelik de babam koca Ankara turnesinde hiç çapkınlık yapmadı, bildiğim kadarıyla. İstanbul’a dönmek çok sevindiriyor beni. Ankara’da kısa sürede çok renkli anıların olmasına karşın gene de sevmiyorum bu şehri bir türlü. Gözümde tütüyor İstanbul. Babamın turnede ilk günler verdiği 20 liralara biriktirmiştim. Bu benim gündeliğimdi. 15 gün alabilmişim. Ondan sonra vermemişti babam. Olsun, gene de çok paraydı o gün 300 lira. İstanbul’a gelirken hediyeler aldım bu parayla. Anneanneme, dayıma, babaanneme, Tatariko’ya, Şükran Hanım’a ve Ferih Bey’e. Mevsim başında vermek üzere saklayacaktım Ferih Bey’in hediyesini. Bir de evimize hediye almıştım. Kütahya işi kahve fincanları. Çok hoşuma gitmişti. Ankara’dan ayrılmadan Halide Yengeme de hediye götürmüştüm. İlk hediyelerimi verirken çok mutluydum. Her zaman hediye vermek almaktan daha çok sevindirecekti beni.

“Gülriz’in istikbali”

Babaanneme bilmiyorum babam ne zaman söyledi beni istemeye geleceklerini, ama yanında olmak isterdim söylerken. Ne yazık ki olamadım, kaçırdım. Ancak beklediğim büyük şok olmadı galiba. Babaannem bir ara bana baktı yemek yerken ve durup dururken:

– Daha çok küçük Gülriz, diye başladı söze. Çok akıllı bir kız, okursa daha iyi olur. Artık günümüzde öyle 15 yaşında evlenen kız yok. Yazık olmasın ona. Ayrıca kim oluyormuş bu Nurullah Bey, ailemize layık mı bakalım? Ah eski günler olsa, hemen tahkik ettirirdik bir günde. Kim bilir aslı astarı nedir?

Babam dayanamadı.

– Anneciğim devir değişti artık, kimi neyi tahkik ettireceksiniz? Gülriz’in dilediği kocayla evleneceği çeyizi mi var? Eğri oturup doğru konuşalım lütfen. Benim anam ağlıyor tiyatroyu ayakta tutacağım diye. Tutsam ne olur, o da başka mesele ya. Gülriz’in istikbalini, güvenilir birisiyle evlenmesinde buluyorum. Türkiye’nin gidişi gidiş değil. Savaşa mı gireceğiz, ne olacak, bilen yok. En iyisi, kız çevreyi kaplayan yeni bakkal zenginlerden birine varacağına hiç değilse asil bir ailenin gerçekten asil oğlu ile evlensin.

– Ama Lütfullah, sen değil miydin hanımın beşinci kocasına varmak üzere olduğunu söyleyen? Asalet bunların neresinde kuzum?

Ay kulaklarıma inanamıyorum. Önce tiyatrocu olduğum için beni kimsecikler almayacak, evde kalacaktım. Şimdi ise kızlarına koca beğenemiyorlar. Bizim aile, aristokrat mı, proleter mi, burjuva mı, bir karar verse, rahatlayacağız zaten. Birden karışıyorum söze:

– Evleneceğim insanın tiyatroma karışmaması gerek. Bakalım bu şartı kabul edecekler mi?

– Sen delisin Gülriz, diyor babam. Biz burada senin istikbalini garanti altına almayı düşünürken nasıl tiyatro filan gibi saçma sapan şeylerden söz edebilirsin?

– Ama baba, tiyatroya nasıl saçma diyebilirsin ? Bütün ömrünü vermedin mi bu mesleğe sen ? (Babam 40-42 yaşlarında o sıralar.) Ben seviyorum tiyatroyu, kendime meslek olarak seçtim. Artık vazgeçmek istemiyorum.

– Sen daha hayatı tanımıyorsun Gülriz, diyor. Eğer ben yarına güvence duyabilseydim, seni 15 yaşında evlendirmeye kalkar mıydım ? Daha teklif ederken ağzına bilmem ne ederdim o dürzünün.

Bir anda ağlamaya başlıyor babam. İlk kez görüyorum ağladığını. Öyle gözleri dolmak falan değil. Açık seçik ağlıyor babam. Şaşkınum, üzgünüm, çok üzgünüm. Çok seviyorum babamı. Benim babam güzel, benim babam Suzan'ın kocası olmuş, benim babam, babacığım, çok seviyorum seni, çok seviyorum seni. Affet beni babacığım, sen nasıl istersen öyle olacak babacığım. Bir tanecik babacığım benim. Boynuna sarılmışım babamın, ağlaşıyoruz. Babaannemi de öpmek geliyor içimden, öpebilirim belki. Hatta sevmek istiyorum. Hayır, imkânsız bu, izin vermiyor bu kadın insana. Anneannemin boynuna sarılabiliyim her an, nerede, ne zaman olursa olsun. Ama babaannemle her şey imkânsız, her şey zor.

Daha sonra odasındaki çinili dolabından o güne kadar görmediğim bir inci kolye çıkarıyor babaannem. Ortasındaki en büyük inciden giderek küçülen bir kolye bu. Ön tarafta, aralara altı tane, üzerine yüzük gibi taşlar sıralanmış olan halkalar geçirilmiş, elmas veya pırlanta. Annemden kalan tek mücevher bu. Bir de babaannemin bazen göğsüne taktığı yeşil mine üzerine altın işleme- li kapaklı küçük saat. Babaannem kolyeyi takıyor boynuma, babama da, “Eğer evlenirse takacak başka hiçbir şeyimiz yok. Haberin olsun” diyor. Gene alıp kapatıyor mücevherleri çekmecesine.

Telefon yok evimizde. Tiyatroya telefon ediyorlar Nurullah ve annesi İnci Hanım. Babam, “Yarın geliyorlar, öğle yemeğine davet ettim” diyor. Sevmediği biricik torununa koca yakıştıramayan babaannemin sırtına geçirecek bir tek doğru düzgün elbisesi kalmamış. İlk kez babam seçiyor giyeceği şeylerini. Ve babam mutfığa girip yemekleri pişiriyor. Ev tertemiz. Ve sonunda kararlaştırıldığı gibi üç kişi ağırlayacağız misafirleri. Beklenen saat gelip çatıyor. Ben açıyorum kapıyı. Nurullah'ın elinde çiçekler, İnci Hanım gene çok şık ve mücevherler, parfümler içinde. Çiçekleri alıyorum elinden Nurullah'ın. Babaannemin çoktandır misafir filan ağırladığı yok, ama gene de dantel yakalı bluzuyla, uzunca etekliğiyle başı

bağlı oturduğu koltuktan lütfen kalkarak karşılıyor misafirleri. İnci Hanım tetkik ediyor evi. İşin tuhafı ben de ediyorum aynı anda ve her şeyi başka bir gözle görüveriyorum birden. Eşyalarımız çok eskimiş, her şey köhne görünüyor gözüme. Çirkın her şey. Güzel, hoş a gidecek, gözü okşayacak bir şeycikler yok evde. Belki güzel bir iki parça var, ama onlar da iğreti kalıyor, rüküş, kübik mobilyaların yanında. Anlıyorum, İnci Hanım hiç beğenmedi evi. Nurullah yalnız beni seyrettiği için bir şeyin farkında değil.

Gelişigüzel konuşuluyor. Eski Kadıköy günleri, köşkler, arabalar, "O ne saltanatı" filan gibi bir diyalog hatırlıyorum. İnci Hanım, Nuruosmaniye'deki, Süleymaniye'deki konaklarımızı biliyor. Hatta ketenhelvacılık oynarken Celal Amcamın, sırtına taktığı ketenhelvacı takımının üzerindeki mumlarla perdeleri tutuşturduğunu, 25 odalı konak yanıp kül olunca da babasının nasıl "Canı sağ olsun oğlumun" dediğini bile biliyor. Yusuf Amcamın hareketi arzda (deprem), bin üç yüz bilmem kaçta çadırd a doğmuş olduğu falan, her şey konuşuldu o gün. Yemeğe oturduk. Servisi babam ve ben yapıyoruz, adanımız yok. Belli ki başka dünyalarda yaşayan İnci Hanım buna pek şaşıyor. Eski zenginlik hikâyelerinin yanı sıra yeni fakirliğimizi ilk kez seyrediyorum ben de, böylesine bilinçli olarak. Peki, ne oldu kuzum bize ? Bu işte bir yanlışlık var. Nedir o yanlışlık ? "Her şey Cumhuriyet'le değişti" sözü çok kullanılır oldum bittim evimizde. Ama ailede tembel kimse de yok. Neden yoksul düştük öyleyse ? Çalışanların dünyası değil mi bu ? Bilmem, bilmeyorum, hiçbir şey bilmeyorum.

Nurullah'la göz göze geliyoruz bir an. Kütahya fincanları ile kahve içiyor. Ben de içiyorum. İlk içtiğim kahve olabilir bu. Gözlerinin içine en tatlı bakışlarımla bakıyorum Nurullah'ın. O da bakıyor bana, ama hayır, benim Romeom değil o. İnci Hanım nihayet kahveleri içerken giriyor konuya. Babaannem, "Kısmet neyse o olur" diyor. Babam gözlerime bakıyor. Bende ses yok. Projeler yapılıyor. Uzun bir Avrupa yolculuğu yapacağız. İnci Hanım'ın Paris'teki evinde uzun bir balayı yapabiliriz belki. Düğün ? Aa muhakkak olmalı. En münasibi Belediye Gazinosu. Nişan ? Önemli değil. İnci Hanım, "Biz Lütfullah'la düşünürüz düğünü" diyor. Ama biliyor babamın masraflara katkısı olamayacağını. Gerçekten görgülü ve bilgili bir insan.

- Nurullah Bey oğlumuz birkaç gün hapis yatmış, neydi sebebi acaba ? diyor babaannem birden.

İnci Hanım'ın yüzü değişiyor bu soruyla birlikte. Ama renk vermemeye çalışıyor.

– Turancılıktan efendim, diyor Nurullah iftiharla.

Ben, eh, diyorum, demek Turancıları tutuyordu. Karşı taraf kimdi acaba, Hasancılar mı, Hüseyinciler mi? Hasancıları tutanlar kimdi o sıra? Acaba kazandı mı, kayıp mı etti? Eh herhalde yenik düştü ki hapse atmuşlar. Vah zavallı...

Söz kesmek buysa eğer, söz kesildi yarım yamalak. Ayrılma-
dan Nurullah beni görmek için izin istiyor babamdan. “Olur” di-
yor babam. Ama ben görüyorum o olurun babamın ağzından na-
sıl çıktığını.

Şükran Hanım çok seviniyor evlenme haberine. Kutluyor beni. Babamla anneanneme gidiyoruz. Haberi duyunca o da seviniyor.

– Kısmet böyleymiş, diyor, demek Ankara’daymış kısmeti. Ti-
yatrocı olmasırı hiç istememiştim zaten. Evlensin, çoluk çocuğa
karışsın bir an evvel. Dünyanın hali kötü. Demek aile bu kadar
zengin. Peki mesleği ne bu çocuğun?

– Yayınevi açacak, diyor babam, Avrupa’dan dönüşte.

– Ya, diyor anneannem, demek yayınevi açacak. İyi iyi, çok iyi.

Tiyatroların açılıp provaların başlamasına birkaç gün kaldı. Gi-
decek miyim acaba, yoksa evlenecek miyim? Babama söz ver-
dim. “Önce Nurullah’la konuşmam, birazcık olsun onu tanımam
gerek” diye düşünüyorum. Nurullah gelecek beni almaya. Onu
beklerken aynaya bakıyorum. Saçlarım biraz uzamış, eski haline
dönüşmüş cımbız değmemiş kaşlarım kalın kalın ve seyrek. Mak-
yaj yapmıyorum henüz. Burnum biraz kemerlenmeye başlamış
yeni yeni. Bir genç kız görünümü yok henüz yüzümde. Ama uza-
yan boyunla vücudum, yüzümden çok önce gelişmiş görünüyor.
Nurullah geliyor. Babam âdeti olmadığı halde, onun geleceği sa-
atte bekliyor evde. Soruyor nereye gideceğimizi. Nurullah, “Park
Otel’de bir çay içelim, izin verirsiniz” diyor. Çıkıyoruz. İki adımlık yer için taksiye biniyoruz. Nurullah, büyük bir harurmuşım gi-
bli, kapıları açıyor bana. Park Otel’de, büyük salonda oturuyoruz.
Çaylar, pastalar geliyor. Soruyor Nurullah boyuna. Bir sürü sonu
gelmeyen soru.

Duygusal bir insan olduğu beş dakikada belli oluyor Nurul-
lah’ın. Biraz bulutların üzerinde yaşayan, bol bol hayal kuran bir-
li olduğu anlaşılıyor hemen. O yaşta bile iyi bir gözlemciydim. Ta-
nıdığım, gördüğüm insanları incelemek büyük merakımdı. Gide-
rek bu alanda uzmanlaştım. Tanıdığım kişilerin sanki bir fişi var
kafamın bir köşesinde. Bu fişin yanıldığı olmuyor pek. Belki de
müstakbel annelerimi inceleyerek başladım bu işe, kim bilir. İn-
sanların, bir olayın öncesi ve sonrasındaki, “Acaba bu aynı insan

mı?" dedirten tavırları itti beni bu merak. İnsanlar için, "Ah çok seviyorum, ne iyi insan" deyip bir süre sonra, "Bırak Allah aşkına, beş para etmezmiş" denmesini sevmiyordum oldum bittim. Temkinli olmak en iyisiydi. İnceliyordum kişiyi. Bıkmadan, gide rek farkında olmadan. Bu, çok zevkli bir iştir. Ayrıca bilmece çözer gibi, yorumlarınız doğru çıktıkça neşelenirsiniz. Ve "Ah ben ne aptalım" demekten de kurtulursunuz. "Gülriz'in önsezisiyle başa çıkılmaz" diyecekler arkadaşların ileride. Oysa ben, yıllardan beri fişini doldurduğum kişinin bir olay karşısında nasıl davranacağını söylemişimdir en fazla, o kadar. İkinci özelliğim de o zamanlar beliriyor. İnsanların bana olan duygularında yanılığa düşmemek. Eğer bir insanın benden hoşlanmadığını anlamışsam, istediği kadar başka görünmeye çalışsın, uzaklaşıyorum, görmeye, hiç değilse az görmeye çalışıyorum o insanı. Gözlemciliğim sonucu rahatsız etmekten çok korkuyorum başkalarını. Rahatsız edilmek konusunda bir şeyler düşündüğüm yok henüz o günlerde. Aslında tiyatrocunun malzemesi, aracı gereci insan olduğuna göre, ileride bu gözlemciliğin yararlarını görecektim.

Nurullah, hangi yazarları beğendiğimi soruyor. Ben, Sait Faik'in bütün kitaplarını okuyup sevdiğimi söylüyorum. Ayrıca aile dostumuz olduğunu, her gün tiyatroya giderken belli bir yolu beraber yürüdüğümüzü, yürürken konuştuklarımızı anlatıyorum. Ama pek hoşlanmadığını seziyorum hemen. En beğendiğim oyun yazarını sorduğunda çuvallıyorum tabii. Ama hemen Shakespeare diyorum. Nasılsa kimse karşı koyamaz bu isme. Okuduğum oyunlarından ezbere bildiğim tiratlar bile var. O en çok şiir seviyor. Sevdiği şiir kitaplarını verecek bana. Sonra bana nasıl âşık olduğunu anlatıyor. Tatlı tatlı bir şeyler söyleyip duruyor gözlerimin içine bakarak.

– Hiç flört ettin mi? diye soruyor bir ara.

Fuat'ı anlatıyorum. Doktor hikâyesini atlayarak.

– Demek ilk flörtün ben değilim, diyor biraz üzgün.

– Ama biz Fuat'la flört ettik sayılmaz ki, deyiveriyorum.

– Buluştuğuna göre flört etmişsin onunla, diyor. Onu görsen, şimdi şu kapıdan girse ne yaparsın? Neden kızardın? Seviyor musun onu?

İtiraz ediyorum hemen.

– Hayır sevmiyorum.

Ama kapıdan girse ne yaparım acaba? İşte o anda gerçekten cevap veremiyorum. Neden "Bana ne Fuat'tan" diyemiyorum bir türlü? Yürüyerek dönüyoruz eve. Evlilik üzerine konuşuyor bo-

yuna Nurullah. Nelerden hoşlandığımı anlamaya çalışıyor.

– Tiyatroyu arayacak mısın? diye soruyor bir ara.

İşte tam sırası.

– Bırakmayı düşünmüyorum ki, deyiverdim.

Nasıl söyledim bunu bilmiyorum.

– Anlamadım, diyor. Evlenince de tiyatrodan oynamayı mı düşünüyorsun?

– Evet.

– Ama imkânsız bu, diyor, olamaz böyle bir şey.

– Neden? diyorum. Eğer söylediğin gibi âşık olsan bana, neden razı olmuyorsun tiyatrodan oynamama?

– Ben, diyor, şey, ben aslında bırakabilirim belki, ama annem razı olmaz buna.

– Annenle ne ilgisi var bunun? Evlenecek olan biz değil miyiz?

– Evet ama, diyor Nurullah tekrar, annem razı olmaz işte buna.

Hem dışarı gideceğiz biz evlenince.

– Gitmeyiveririz, diyorum inatla, daha sonra, tatilde gideriz.

Eve bırakıyor beni, başka bir gün buluşmak üzere. Yürüye yürüye dönüyoruz. Babam bekliyor beni. Bir sürü soru gene. Ne dedi? En sonunda, çıkarıyorum baklayı ağzımdan: “Annesini tiyatrodan oynamama razı ederse evleneceğiz.”

İşime son veriliyor

1 eylülde Şehir Tiyatroları'nda provalar başlar. Erkenden koşuyorum tiyatroya. Ferih Bey'in hediyesi elimde. Gene herkesle kucaklaşmalar, sarılmalar. Ferih Bey'i göremiyorum etrafta. Ancak karatahtada, yeni oyunların rol dağıtımlarında ismime rastlayamıyorum. Çok üzülüyorum buna. O sırada Necdet Mahfi Ayrıl geliyor yanıma.

– Gülriz, gel biraz, konuşacağım seninle, diyor.

Gidiyorum ardından odasına. Çocuk Tiyatrosu oyuncularının bir tür amiri gibiydi Necdet Bey. Çocuk Tiyatrosu'nun idarî işleri ile o uğraşırdı o zamanlar. Merakla bakıyorum yüzüne.

– Bilmiyor musun Gülriz, diyor, son verildi işine. Şehir Tiyatroları'yla ilgin kalmadı artık.

– Pek iyi duymadım galiba, anlamadım, diyorum. Ne demek yani bu, neden, ne yaptım ben, sebep ne?

Bir sürü soru birden yağıdıyorum Necdet Bey'e.

– Orasını bilemem, diyor sakın sakın. Bana verilen listede bu yıl senin ismin yok.

Aklım almıyor, ama başka yapacak bir şey yok. Ayrılıyorum tiyatrodan. Herkesin arasından geçip eve dönüyorum yürüyerek. Ve yarı yolda geri dönmeye karar veriyorum. Muhsin Bey'le konuşacağım. Nedir suçum? Kabiliyetsiz buldukları için, işe yaramadığım için mi işime son verdiler, öğrenmeliyim. Koşarak dönüyorum Dram Tiyatrosu'na. Yolda ağladım ağlayacağım.

– Muhsin Bey'i görmek istiyorum, diyorum idare kısmındaki memura.

– İmkânsız, diyor, çok meşgul, yanında önemli kimseler var, görüşemez bugün.

Dönüyorum eve tekrar. Ertesi gün gitmeye karar vererek. Ama

ertesi gün provalar başlayacak. Ne yapsam? En sonunda, kesinlikle o gün konuşmaya karar veriyorum Muhsin Bey'le. Ve ikinci kez dönüyorum tiyatroya. Oturup bir sandalyede, gözüm kapıda, bekliyorum saatlerce. Gelip giden oyuncular bana bakıyor. Bazısı soruyor ne beklediğimi. "Acaba biliyorlar mı?" diye düşünüyorum. En sonunda birileriyle birlikte çıkıyor Muhsin Bey, Galip Arcan sanırım yanındaki. Koşuyorum hemen, "Hocam" diyorum ona, ama ağladım ağlayacağım. Muhsin Bey, "Bir dakika" diyor yanındakilere. Dönüyor odasına, ben de arkasından. "Ne istiyorsun Gülriz?" dediğini ve bunu gayet soğuk söylediğini hatırlıyorum.

- Hocam, dedim, tiyatrodan uzaklaştırılmamın nedenini öğrenmek istiyorum sadece. O kadar.

- Nedenini bilmiyor musun? diyor Muhsin Bey uzun bir sessizlikten sonra.

- Hayır hocam, yemin ederim bilmiyorum.

- Biliyorsun Gülriz, çok iyi biliyorsun bunu, diyor Muhsin Bey. Şehir Tiyatrosu oyuncularının başka sahnelerde oynayamayacaklarını, bunun yasak olduğunu bilmiyor musun sen?

Her şeyi anlıyorum bir anda. Her şeyi. Dünya başıma yıkılıyor.

- Hocam, diyorum. Babam sizden izin almıştı o turne için, sizin izninizle gittim ben. Yoksa nasıl giderdim, tabii biliyordum bunun yasak olduğunu.

Muhsin Hoca birden susturuyor beni.

- Gülriz, diyor, yarın gel bana.

Eve cenazem döndü sanki. Ölünceye kadar affetmemeye karar veriyorum bir kez daha babamı. Beni tiyatromdan izin almadan turneye götürdüğü için. Ağzını bıçaklar açmıyor. Yarından evvel bir şey söylemeyeceğim babama. Ama yarın, ah o yarını nasıl bekleyeceğim? Sabaha kadar uyku yok. Sabahı bekliyorum. Erkenden çıkıyorum evden sessizce. Sekizden önce tiyatronun kapısındaayım. Yolda karşıyorum hocayı. Gözleri gülüyor beni görünce, yüzü ıslıl ıslıl. Neşeli olduğu zamanlardaki gibi doyulmaz bir sıcaklık yayılıyor etrafa. Bir huzur duyuyorum hemen, bir güven geliyor içime. Elimi tutuyor.

- Uyuyamadın değil mi? diyor.

Başımı sallıyorum. Giriyoruz odasına. Meşhur kepenkli yazhanesinin arkasına geçip oturuyor.

- Yemin eder misin Gülriz, diyor, izinsiz gitmediğine, babamın "Bana Muhsin Bey'den izin aldım" dediğine yemin eder misin?

Çok üzgünüm, ama başka çarem yok, doğruyu söylemek zorundayım.

– Evet, hocam. Babam sizden muhakkak izin alacağını söylemişti. Zor durumdaydı. İstedığınız şey üzerine yemin ederim.

– Peki, diyor hoca hemen, peki Gülriz, inanıyorum sana. Hadi git şimdi Çocuk Tiyatrosu’nun provasına katıl. Necdet Bey’e de söyle uğrasın bana.

Boynuna sarılıp öpmek istiyorum ama olmaz ki. Çok teşekkür edip ayrılıyorum yanından. Provaya giremedim, kapılar kapalı. Ara verilinceye kadar bekliyorum. Bu arada Ferih Egemen dışında kimseye bir şey anlatmıyorum. Başrolü Necdet Mahfi Bey’in kızı Jeyan Mahfi Ayrıl’a vermişler bu kez. Ayrıca Şadıman Aşkın ve Adile Naşit katılmışlar Çocuk Tiyatrosu kadrosuna. Bir de Şükriye Boratap. Büyükler kadrosuna alınmış, ama Çocuk Tiyatrosu’nda oynuyor o da. Ben koroda kalıyorum, rolüm yok. Zarar yok. Ya Muhsin Bey gerçeği anlamasaydı, ne yapardım acaba? Ya tamamen uzaklaşıyordum tiyatrodan. “Tanrı yardım etti bana” diye düşünüyorum.

Babamla gece birbirimize giriyoruz. Büyük iki insan gibi tartışıyoruz. O çok saçma buluyor davranışımı. Nasıl olsa yarın öbür gün evlenecek olduktan sonra neden Şehir Tiyatrosu’nda ısrar ettiğimi anlayamıyor.

– Evet evlenmezsen bile hiç değilse operette başrolleri oynarsın, diyor. Çok daha çabuk şöhret olursun.

Anlaşmamıza imkân yok. Ben eğer tiyatrodaki bir şey olabileceğim Şehir Tiyatrosu dışında bunu gerçekleştirmeme imkân olmadığına inanıyorum. Anlatmaya çalışıyorum bunu.

– Tiyatro demek operettir, diyor babam da. Senin yanında operet var. Annenin yanında tempo tutuyordun kıpır kıpır *Ayşe* opereti oynanırken.

– Ben nefret ediyorum operetten, şarkı söylemekten. Dram oyuncusu olmak istiyorum, diyorum. “Ophelia” olmak, “Desdemona” olmak en büyük isteğim. Göreceksin olacağım da. Ama sevmiyorum operetlerinizi, eskidenmiş onlar. Bugün operet ölmüş artık.

– Boyundan büyük konuşma, diyor babam. Dram derken Muhsin Bey’in tiyatrosu demek istiyorsun sen. Artık Şehir Tiyatrosu, masraflı diye, seyirci gitmiyor diye operetleri kaldırırsa ne çıkar bundan? Göreceksin nasıl tekrar operet devri başlayacak.

Babam haklıydı. Evet tekrar başladı müzikli oyunlar devri. Ama uzun süre sonra, 1960’ta, bu kez müzikal olarak *Sokak Kızı İrma*’yla. Ve ne gariptir başrolü ben oynuyordum. Bu konuşmadan 14 yıl sonra.

Nurullah'la evlenmek suya düşmüştü. Son bir konuşmadan sonra annesi kesinlikle tiyatroyu bırakmamı şart koştu. Geri vermek istediğim boleroyu almadı İnci Hanım. Benimse hiçbir şey umurunda değildi artık. Çünkü Dram Tiyatrosu'nda oynanacak olan *Cyrano de Bergerac* oyununda satıcı kız rolü bana verilmişti. Uçuyordum sevinçten. Cyrano, Hüseyin Kemal Gürmen; Roxane, Cahide Sonku; Christian da Suavi Tedü. Komedi Tiyatrosu oyuncularını dışında hemen bütün Şehir Tiyatrosu kadrosu oynuyordu bu büyük oyunda. Sabri Esat Siyavuşgil'in Edmond Rostand'dan yaptığı çeviri tam anlamıyla büyük bir şiiirdi. Daha provada bütün oyunu ezberlemiştim. Cyrano rolünü ezbere okuyup duruyordum kuliste. Her zaman çok sevdiğim oyunlardan biri olarak kaldı *Cyrano*. Rolümü de çok seviyordum. Cyrano, oyunun bir sahnesinde, tiyatrodaki nefis bir konuşma yapar. Herkes gittikten sonra bir küçük satıcı kız yaklaşır yanına, ona yiyecek verir ve para almaz Cyrano'dan. Cyrano'nun da cebinde beş parası yoktur zaten. Etkilenir küçük kızın bu davranışından. Birkaç kelime konuşurlar ikisi. İşte bu satıcı kıızı oynuyordum ben. Hüseyin Kemal Bey'le karşı karşıya. Onunla oynamak ne kadar önemliydi benim için. Her gece gözlerim dolardı onu dinlerken. Oyuna girmek daha kolaylaşırdı böylece. Hele o yaşlarda, Cyrano gibi bir kahramanı sevmemek, ona hayran olmamak imkânsızdı.

Cahide Hanım Roxane'da bu sefer bir başka güzeldi. Sarı sarı bukleleri vardı. Dar belli, uzun, görkemli elbiseler giyiyor, uçar gibi yürüyordu sahnede. Gene gözümü alamıyordum ondan. Ama artık pek dikkatliydim, etkisinde kalmamaya çalışıyordum bu kez. Oynarken kendi kendimi dinliyor, Cahide Hanım'a benzememesi için vurgularına bile özen gösteriyordum. Oyunun sonundaki manastır sahnesinde ayrıca rahibelerden birini de oynuyordum.

Cyrano'nun kulisi çok eğlenceliydi. Espriler, hikâyeler birbirini kovalardı makyaj odalarında. Konuşulanları oturup dinlerdik. Bazen açık saçık da olurdu bu hikâyeler. Hele rahmetli Nevin Seval Hanım çok güzel anlatırdı bu dekolte hikâyeleri. Ama Nevin Akkaya Hanım varsa odada, "Hadi bakalım sen dışarı, yasak" derdi. Oyunun en küçük oyuncusu bendim gene. İkinci perdedeki tiyatro sahnesinde bütün Şehir Tiyatrosu oyuncularını kadrosu doluşurdu localara seyirci olarak. Ve bazıları pek kızardı bu işe. Muhşin Bey'in eski kuralıydı oysa bu: Bir oyunda Hamlet oynattığına öteki oyunda mızrak tutturmak.

“Bir şeyler yap dedeciğim”

Şükran Hanım geliyor Şükrü Paşa Apartmanı'na öğle yemeklerine sık sık. Tuna ile Tunca'yı da getiriyor bazen. Babam küçük Sinan'ı çok seviyor. Ben de seviyorum onu. Ali Amcam taşınmış evden artık. Evlenecekler herhalde Seska'yla. Annesi ile ayrı bir evde oturuyor Seska. Evimiz her gün biraz daha sessizleşiyor.

Cyrano'nun ilk günleri olsa gerek. Eve geliyorum bir öğleüzeri. Anahtarla açıyorum kapıyı. Genellikle babaannem zil sesini duymadığı için alışkanım buna. İçeriden gürültüler geliyor. Şükran Hanım'ın sesini duyuyorum. Münakaşa ediyorlar galiba babamla. “Acaba şimdi yanlarına gitmesem daha mı iyi olur?” diye antrede düşünürken, birden Şükran Hanım'ın sözlerini duyuyorum.

– Olmaz Lütfullah, Gülriz'le aynı evde oturamayız, diyor. Hangi odayı hangi çocuğa vereceğiz düşünsene. Biri kalkar, öteki tiyatrodan yatmaya gelir. Aynı odayı paylaşmalarına imkân yok. Eğer buraya taşınacaksak Gülriz için başka bir hal çaresi düşünmelisin. Zaten yarın öbür gün evlenecek herhalde. Tuna, Tunca, Sinan aynı odada yatar, ama Gülriz'in odasını da açıp salona bağlayınca fazla oda kalmıyor. Ayrıca bana Gülriz'le aynı evde oturacağımından da bahsetmemiştin hiçbir zaman. Yapamam bunu ben. Benim çocuklarım var.

Sokak kapısına dayanmış duruyorum. Baba bir şey söyle. Dua ediyorum içimden, baba bir şey söyle, yalvarırım. Ne olur bir şey söyle. Bir şey yap, de ki mesela, “O benim bir tanecik kızım, onu sokağa mı atmamı istiyorsun Şükran?” de mesela. Diyebilirsin bunu en azından değil mi?

– Haklısın Şuşu, diyor babam, hallederiz karcıgım. Sen üzülme mi?

Yavaşça çıkıyorum kapıdan, sonra birden olanca hızımla çekip

kapıyorum kapıyı. Yuvarlanırcasına iniyorum merdivenlerden, kulaklarım uğulduyor. Hiçbir şey duymama imkân yok. Beyoğlu caddesinde, onca insanın arasında, yaşlar iniyor gözlerimden yağmur gibi. Durduramıyorum yaşları. Arkamdan atlı kovalıyor sanki. Hem koşuyorum hem ağlıyorum. Nınnım, caaanım nınnım kurtar beni, bir şeyler yap dedeciğim. Ne olur bir şeyler yap. Saçmalama Gülriz, o bir şey yapamaz artık sana. Çok geç, her şey için çok geç. İntihar etmek geliyor birden aklıma. Yaşamak o kadar zor ki, öylesine yüreğimi sıkıyor ki, sevgisiz, mutsuz, uzayıp giden günler. Artık hiçbir şey beklemek istemiyorum hayattan. En iyisi ölmek.

Bütün çocukluğum boyunca, babam evlenirse yalnızlığımdan kurtulacağımı, bir eve, gerçek bir yuvaya kavuşacağımı sanmıştım. Başka çocukların yaşamının özlemini çekmiştim tüm çocukluğumda. Ve tam her şey gerçekleşecek derken, birden dank ediyor kafama. Evet anlıyorum, nihayet gerçeği görebiliyorum. Treni kaçırmışım. Ben çocuk değilim artık. Çocuk gibi yaşamının özlemini çeken, saçma bir genç kız olmuştum. Oysa hâlâ bebeklerle dolu bir çocuk odasının rüyasını görüyordum zaman zaman. Galiba geri zekâlıyım ben. Okuduğum ucuz roman kahramanlarından farkım yoktu. İntihar etmeyi on dakika kadar ciddi ciddi düşündüğümü anımsıyorum. Anneannemin evinin önündeyim. Ne kadardır kapının önünde duruyorum, hatırlamıyorum. Çaldım kapıyı.

Ardımdam kimse koşmadı

Geceleri *Cyrano*'dan eve, incecik, esmer bir Ermeni genci ile dönüyorum artık. Evlerimiz çok yakın. Beni kapıma kadar bırakıyor. *Cyrano*'da, kâh Gaskonya beylerinden biri, kâh tiyatro seyircisi, kâh meyhanede şarap içen adam filan olan bu genç, öylesine tutkun ki tiyatroya, eğer dili çalmasa üstün bir tiyatro sanatçısı olurdu bugün. Olurdu da ne olurdu, o başka mesele. Ben ne olma-yacağını düşünüyorum şimdi. Eğer tiyatrocı olabilseydi, ünü dünyayı dolaşan, Türkiye'nin en değerli fotoğraf sanatçılarından biri olamazdı herhalde. Ara Güler'di bu incecik, açık yürekli, saz benizli, o zamanlar tiyatrodan başka şey konuşmayan gencin ismi. Ara Güler'le çok çabuk dost olmuştuk bu tiyatro dönüşlerinde.

Evden kaçışımın ertesi gününde babam gelmişti anneanneme konuşmaya. Ben çıkmamıştım yanına. Her şeyden söz etmişti babam, ama eve geri dönmeme değinmemişti. Böylelikle sessizce kararlaştırılmış oluyordu her şey. İlk akşam tiyatroya gidip sahneye çıkana kadar kendime gelememiştim. Sonra birden sahnede unutuvermiştim olanları. Derlerdi de inanmazdım. Doğruymuş demek. Dışının ağrısı bile sahneye girince diner, çıkınca tekrar başlar oyuncu kısmının. O gece kapıda kimse yok beni almaya gelen. Ara ile yürüyoruz ilk kez. Neden arkamdan kimse koşmadı, neden anneanneme gelmediler daha sonra? Belki şimdi orada bekliyordur babam. Babaannem sormuyor mu nerede olduğumu? Babamdan başka arayacak kimse yok mu beni? Yok demek. Yol boyu farkında değilim, dinlemiyorum Ara'nın söylediklerini. Anneannem bekliyor pencerede. Yemek yiyorum ve giriyorum anneannemin kocaman ceviz karyolasının içine. Sokuluyorum çocukluğumdaki gibi. Elimini yanağının altına koyuyorum, ama uyumak kolay değil. Kendimi kaçınıcı kez aldatılmış ve terk edilmiş hisset-

Şehir Tiyatrosu yıllarında bir röportaj sırasında çekilmişti bu resim.

tiğimi düşünüyorum. Ama bu başka, ötekilere benzemiyor. “Babam yok artık, evim yok artık” diye düşünüyorum. “Kendi kendine savaşıyorsun bundan böyle, haberin olsun Gülriz” diyorum. Her şeyin çok zor olacağını bilincindeyim. Bir an “Acaba Nurullah’ı arasam, ona evet desem” diye geçiriyorum içimden. Hayır, çok yabancı bana o. Çok yabancı bir insan.

Ve şu tarifsiz kederler içindeki durumumda bile tiyatrodan değil her şey. Oyun oynamak, başkaları için değil de kendi için başka bir oyunun içine düşmek rahatlatıyor beni. Tiyatro sevgisi yeşermeye o gece mi başlıyor içimde, kurtancım olarak tiyatroyu düşünmek ilk o gece mi geliyor aklıma, bilmem.

Yaşanmamış çocukluğumdan sonra, yaşanmayacak genç kızlığa hazırlık tamamı. Yaşam sürecimin en zor döneminin eşiğindeydim. Üstelik bilincinde. O yıllar, o yılları kovalayan yıllar, anımsamaktan bile korktuğum, ancak hiçbir zaman da unutmayı başaramadığım yıllar olarak kalacak.

Babamı bir yıl sonra, babaannemin cenazesinde gördüm. Teşvikiye Camii'nde. Ailemin diğer üyelerinin çoğunu da. Babaannemi son kez gördüğümde komadaydı. Şükrü Paşa Apartmanı'nda, yüksek tansiyondan felçle birlikte komaya girmişti. Ben onu gördüm ama o beni hiç görmedi bir daha. Teşvikiye Camii'ndeki cenaze töreni çok sadeydi. Aile üyeleri mezarlıkta veda bile etmeden ayrıldık birbirimizden. Hiç ağlamadığımı anımsıyorum, ama çok üzgündüm öldüğüne. Onunla konuşmak isterdim daha sonraki yıllarda. Belki biraz anlayabilir, daha hoşgörülü olabilirdim, eğer katı bir insan haline gelişinin nedenlerini düşünebilecek yaşa geldiğimde beraber olabilseydik.

Anneannem evde yatak bile yaptırmıyordu bana. Alıştığım, değişik yemeklerle süslü bir mutfak yoktu bu evde. Hep sağlığı koruyucu bir tutumla seçiliyordu yemekler. Örneğin kızartma, salçalı yemekler giremezdi mutfağın kapısından. Izgaralar, haşlamalar, yoğurt, komposto gibi şeyler yenirdi. Çok hafif yağlarla. Neredeyse yağsız pişiyordu yemekler. Sofrada içki olarak en fazla soda bulunuyordu. Bazen yemeklere elimi bile sürmeden sofradan kalktığımı hatırlıyorum. Para kazanmam gerektiği apaçık ortadaydı. Babam anneanneme her ay vereceği parayı ilk aylardan sonra vermeyi unutur olmuştü çünkü. Bereket, 13 yaşından beri yaptığım dublaj işe yaramaya başlamıştı. İlk kez tahta çocuk Pinokyo'yu seslendirmiştim. Rahmetli Sait Köknar alıp götürmüştü

Yaş 17-18 olabilir. Bir heves, saçlara çaktırmadan günün modası meç yapılmış.
Bir gecede Tatariko'yla biçip elde dikiğim basma elbisemle.

beni Çocuk Tiyatrosu'ndan. Hemen öğrenmiştim dublaj yapmayı. Arada bir çocuk rollerini konuşurdum. On Türk lirası idi kaşe. İlk dublajlarımda ise dört Türk lirası alnıştım. Talat Artemel ve Kâni Kıpçak, yönettikleri dublaj filmlerine hep çağırırlardı beni. Eminim bilselerdi o paranın benim için ne kadar önemli olduğunu, daha sık çağıracaktardı. Tiyatroda kimse babamla dargın olduğumu bilmiyordu. Hep selam yollarlardı arkadaşları benimle. Maaşım çok azdı, üstelik 18 yaşından önce kadroya girmek de olanaksızdı. Bu, yaz aylarında maaş almamak demekti. Ayağımdaki biricik ayakkabımın üzerine pençe üzerine pençe yaptırmıştım o kış. Çok da soğuk bir kıştı. Kahverengi ince yünlü kumaş

paltomun içinde, Ferih Bey'in hediyesi maskım yakamda, yürüyerek gider gelirdim bazı günler üç kez Tepebaşı'ndan Taksim'e.

Dayım Fransızca dersi verirdi vakit buldukça bana. Öğrencileri eve gelirdi, saatleri doluydu. Ama ne yapar yapar bana vakit ayırmaya çalışırdı. Bütün gün çalıştığı halde gene de eline iyi para geçmezdi. Bugünkü gibi yüksek değildi özel eğitim, dil öğrenimi ücretleri o zamanlar. Anneannem üç aylığını aldığı zaman o sonu gelmez cömertliğiyle giyim kuşam almaya kalkardı bana hemen. Dayım içine kapanık, sessiz, okumaktan başka zevki olmayan bir insandı. Beni çok severdi. Kendine göre eğitmeye çalışırdı vakit buldukça. Küçük çocuklardan hoşlanmadığı için olacak, büyüdükçe daha çok ilgilenmişti benimle. Kitaplar verir, okuduktan sonra üzerinde tartışırdı. Teyzem yeniden evlenmişti. Bülent, çok güzel okuyordu Galatasaray'da. Ancak teyzemin gerçekte evlenmeyip nikâhsız olduğunu yıllar sonra öğrendim. Dayım ve anneannem, bir erkekle nikâhsız aynı evi paylaşmanın utanılacak bir şey olduğunu düşündüklerinden, saklıyorlardı herkesten bunu. Dayımın tek arkadaşı kitaplarıydı. Arada bir konsere giderdi. Sinemaya, tiyatroya da giderdi, ama kitapları tek dostu oldu yaşamı boyunca.

Çocuk Tiyatrosu'nda Şadıman Aşın ve Adile Naşit'le arkadaşlık ediyordum. Şadıman Aşın tombul bir kızdı. Adile ise tostoparlak vücudu, güleç yüzü ile herkesin sevgilisi. Daha o zamanlar kuliste Bedia Hanım'ın, Vasfi Bey'in taklitlerini yapar, Muhsin Bey'i kendine özgü sesiyle konuşurdu Adile. "Sen benim

Şehir Tiyatrosu günlerinde Şadıman Aşın'la.

komigimsin" derdim ona. Çünkü kulislerde doğup büyüdüğüm-
den midir nedir, kolay kolay gülemezdim seyrettiğim oyunlarda,
en ünlü komiklere bile. Gülistan, Perihan ve Şadıman Aysin'la
paylaşıyordum makyaj odasını. Cahide Hanım'ın yanındaydı
odamız. Suflörümüz Sacide Artemel'di. Talat Bey'in karısı. Ti-
yatroya girdiğim günden beri tanıyordum onu. Cahide Hanım'la
gayet iyi dosttu Sacide Hanım. Daha sonra dublaj rejisörü ola-
caktı Sacide Hanım ve birlikte çalışacaktık. Oyunlar oyunları iz-
liyordu. Ayrıca altı tiyatrosu kurulmuştu. *Zincire Vurulmuş*
Promethe gibi eski Yunan klasikleri oynanıyordu Dram Tiyatro-
su'nda.

Bütün Şehir Tiyatrosu oyuncularını katırdık bu korolara. Öğ-
renciler doldururdu salonu. Sanırım o vakitler bütün öğrenciler,
üniversiteden ilkokula kadar, tiyatro sever ve seyrederdi. Bir an-
lamda seyircimle birlikte yetiştim, büyüdüm diyebilirim. Ayrıca o
zamanlar öğrencilerin iki seçimleri vardı hemen hemen, eğitile-
ri dışında. Sanat ya da spor. Bugün, ya spor ya sanat yerine, ya
politika ya disko diyen gençler çoğunlukta. Politika ile ilgili bir
şey konuştuğumuzu anımsamıyorum o günlerde.

Yaşam kavgası acımasız bir biçimde başlamıştı artık benim
için. Dublaj, prova, konservatuvar, oyunlar ve gelişen, yavaş ya-
vaş genç bir kız olan Gülriz. Bir akşam oyundan çıkınca kapıda
beni bekleyen birisi vardı: Fuat. İnanamadım gözlerime. Mutluy-
dum. Demek farkına varmadan beklemişim geleceği günü. Neler
konuştuğumuzu anımsamıyorum bile. Bir saman çöpü üzerine
saatlerce konuşabilen kızla oğlan neler konuşabilirse onları ko-
nuşmuş olmalıyız. Benden anca biraz uzunmuş boyu, ama onun
yanında olmak güzeldi. En güzeli, onun benim yanımda olmaktan
duyduğu mutluluğu seyretmekti aslında.

Yıllar sonra Fuat'ı Taksim'de gördüm, daha doğrusu o beni
görmüştü. Çünkü o konuşmasa benim onu tanıyıp konuşmama
olanak yok. 28 yaşlarındaydım galiba rastlaştığımızda, o 38 olma-
lı. Çok şişmanlamıştı. Yüzü güzel değildi eskisi gibi. Kadın hasta-
lıkları doktoru olmuş. Eski bir dostu görmenin sevincini taşıyor-
dum onunla konuşurken. Şaşkındı, inanamıyordu gözlerine. "Kü-
çük Gülriz meğer ne alımlı bir kadın olmuş" diyordu durmadan,
"olmaz böyle şey!" Yolda karşılaşmış iki eski askerlik arkadaşın-
dan farksızdı konuşmamız. Sonsuz bir hasretle karşılaşıp beş da-
kika sonra konuşacak ortak bir şey bulamayan eski silah arka-
daşları gibiydik. Sonra? Sonra benim acelem vardı. Yürüyüp git-
tim Beyoğlu'na doğru, arkama bakmadan.

Şöhrete giden yol

Yaşam kavgasına başladığım ilk yıllarda, koca bir yaz denize girememiştim parasızlıktan. Denize girebilmek için Moda'ya ya da Florya Plajı'na gitmek gerekti. Oysa ben, dublajdan belki haber gelir diye, bütün gün evde beklemek zorundaydım. Denizde harcayacak ne vaktim ne param olmalıydı bütün bir yaz. Dublaj dışında okumakla geçirdim bütün mevsimi. Her şeyi okuyordum. Piyesler, romanlar, şiirler, elime ne geçerse okuyordum. Özel topluluklardan turne teklifleri alıyordum, oyunu yarım bırakan oyuncuların yerine oynamak için kısa vadeli cazip teklifler. İyi de para vaat ediyorlardı, ama hayır. Dayanmam gerekliydi. Değer verdiğim tiyatrodaki şöhrete ulaşmaktı amacım. Oysa farkında değildim. O tiyatrodaki şöhretin zirvesine de çıksam, geleceğimi güvence altına almama olanak yoktu. Bunu görecektim kadar etraflı düşünemiyordum. “İleride” diyorduk anneannemle o günler. “İleride her şey değişecek”. Ama o ilerisi ne kadar uzaktaydı, onu bilemiyorduk. “Sabır” diyorduk, “sabretmek gerek.” Arada bir Tatariko'yu görüyordum. Okulu sürdürüyordu zar zor. Annesi çalışıyordu ayrıca okul masraflarını karşılamak için. Bana geldiğinde saatlerce evde oturup konuşuyorduk. Tek eğlencem oydu. Bazen de o sıcakta yumuşayan Beyoğlu kaldırımlarına topuklarım bata bata yürüyerek sinemaya giderdim.

Provalar başladı, provalar bitti. Oyunlar başladı, oyunlar bitti. Şehir Tiyatrosu'nda her şey yolunda gitmiyordu artık. Çocuk Tiyatrosu'nda bana çok uygun bir rol, hocaya yakınlığından ötürü ilgisiz birine verilmişti. O arkadaş hem yaş, hem fizik olarak hiç inandırıcı olmuyor, çok iğreti kalıyordu rolünde. Ayrıca daha sonra yıllarca Şehir Tiyatrosu'nda başroller oynadı, ama sanatçı olmadığı için, en önemli rollerle bile şöhret olamadı hiçbir zaman.

Ayrıca her yeteneksiz oyuncu gibi, sahnede değil kuliste daha iyi oynamayı başarıyordu bu hanım oyuncu. Neredeyse, hocaya olan yakınlığından ötürü, gözle görünür bir tavır değişikliği olmuştu oyunculara karşı. Herkes çekiniyordu ondan. Çünkü konuşulan her şey hemen aktarılıyordu hocaya. Bazen de değiştirilerek. Tiyatroda kimsenin sevdiği yoktu onu. Herkes aleyhine atıp tutuyordu. Ama o gelince, bazı oyuncular, ne olur ne olmaz diye, gerekli gereksiz iltifat edip duruyorlardı. Kimsenin bilmesine imkân olmayan bir şeyi, hocayla olan özel ilişkisi anlaşılсын diye, olur olmaz her yerde anlatıveriyordu bu akıllı, ama yeteneksiz oyuncu hanım.

Uzun uzun kafa patlattıktan sonra, sonunda Şehir Tiyatrosu üzerine matematiksel bir sonuç çıkarabildim. Ama bunun için epey vakit harcamam gerekmişti. Öğrendiklerimle, yani kazandıklarımınla kaybettiklerimi kefeye koysam, hangisi ağır çeker acaba, tahmin etmek bugün bile zor. O gün vardığım sonuca göre, on yıl sonra büyük bir şöhret olsam bile, yaşam koşullarımda büyük bir değişiklik olmayacaktı. O günden emeklilik gününü bekleyecek halim yoktu pek çok Şehir Tiyatrosu oyuncusunun yaptığı gibi. Şöhrete giden yolsa bir sempati-antipati meselesiydi en azından. Büyüdükçe farkına varıyordum.

Tiyatroda gözde oyuncular ve gözden düşmüş oyuncular diye iki grup var. Bir de bunun dışında kalanlar. Bunun dışında kalanlar gerçek değerlerdi galiba. Gerçek, bileğinin hakkıyla ve şansınızla seyircinin seçtiği oyuncu iseniz mesele yok. Ama onun dışındakiler, zaman zaman, gözde ve gözden düşmüş oluyorlardı. O grupların geleceğine de yüzde yüz güvenilemezdi. Bir oyuncuya eski itibarı geri verilebilirdi bazen. Gerekçeyi öğrenemezsiniz hiçbir zaman. Ama böyleydi. Örneğin Cahit Irgat, zengin fiziki, güzel sesine rağmen gözden düşmüştü. Belki biraz yüksek sesle düşündüğü için. İkinci üzücü olan da bazen ilgisiz bir kişinin tepeden inme kadroya atanıvermesiydi. O zaman işler çatallaşırdı işte. Yönetmen, ancak gelene rol vermemekle durumu protesto ederdi. Oysa gelenin umurunda değildi bu çok kez. Çünkü o zaten sağlam bir maaş için gelmişti tiyatroya. Rol oynamak, sahneye çıkmak falan umurunda bile değildi nasılsa. Memur olarak tiyatrodaki başarıya ulaşmak, gerekli gereksiz geri hizmete alınmak ve en hazini, bunu istese bile gerçekleştirecek maddi olanaktan yoksun olmak insanı o yaşta bile çok yıpratıyor. Ayrıca dayanacak gücüm kalmamış artık. Dışarıdan aldığım teklifler çok çekici. Gerçi sonunun ne olacağı belli değil o tiyatroların da, ama ol-

sun. Yaşamımı sürdürmek için para kazanmalıyım. Ayrıca ödenekli olmadıkları için, işlerine yaradığım sürece geri hizmete alırmama olanak yok. Hiçbir kuruluş, devlet gibi hem ödeyip hem oturtmaz insanı. Bana ödeyeceklerine göre yararlanacaklar benden.

Hatırladığım kadarıyla o günkü özel tiyatrolar şunlar: Avni Diligil ayrılmış Şehir Tiyatrosu'ndan. Tevhit Bilge ile birlikte *Hava Cıva* isimli bir operet oynuyorlar, primadonna Semiha Berksoy'la birlikte Ses Tiyatrosu'nda. Maksim tiyatro olmuş, Muammer Karaca oynuyor amcalarım ve Muzaffer Hepgüler'le birlikte. Baş kadın oyuncusu, birkaç yıldır yetiştirdiği Güzin Özipek. Yanı sıra da bir sürü oyuncu daha. Örneğin Vedat Karaokçu ve o zamanlar karısı olan Handan Karaokçu (Adalı). Alev Sururi, o zamanlarki soya-diyla Karakaş, ablası Serap. Bu sırada babam da bir ekip kurmuş. Turneye çıkacak. Halk Opereti ismini sürdürüyor henüz. Onun da kadrosunda günün önemli isimleri yer almış. Toto Karaca, Turgut Boralı, Zafer Önen, Necile Körmükçü (Hazım'ın gelini) gibi.

Hiç unutmuyorum. Babam onca zaman sonra eve geliyor, elinde çiçekler. Anneannemle onu evde, masa başında otururlarken buldum. Gözlerime inanamıyordum. Ne olmuştu, neden gelmişti, nasıl davranmalıydım? Elimden geldiğince iyi davranmaya çaba gösterdiğimi sanıyorum, ama elimden gelen bir şey yoktu galiba. Açıkça görülüyordu bu, ortadaydı. Babam konuşmak istiyordu benimle. Bana yapılan teklifleri olumlu karşıladığını duyunca profesyonel yarı ağır basmıştı anlaşılan. Önce baba gibi davranmaya kalktı, baktı olmadı, bu kez tiyatro patronu gibi davranmayı seçti. Akşam eve yemeğe bekliyordu Şuşu beni. Artık bu saçma dargınlığa son vermenin vakti gelmiş de geçiyordu.

– Gelirim, dedim, gelirim. Hele bir düşüneyim teklifinizi.

Konuşma sırasında anladım ki babamı ölünceye kadar affetmeme imkân yok. Kinci miydim? Sanmıyorum. Geçmişte olanları unutmaya çalıştığım anlar olmadı mı? Oldu. Ama elimden gelmedi işte. Zaten pek “baba” demedim ondan sonra, hep “Uduba” dedim ona. Henüz Lütfullah diyemeyen küçük Sinan Karaca'nın çağrısıydı bu. Tuna, Tunca ve Şuşu da babama Uduba diyorlar. Ben de babamı öyle çağırdım o günden sonra. Uduba!..

Şükrü Paşa Apartmanı çok değişmiş, çok güzelleşmiş, şıklaşmış. Gerçekten benim yattığım oda da açılınca salon iyice genişlemişti. Şuşu'nun getirdiği eşyalara güzel bir yemek odası takımıyla gerekli ilaveler yapılıncaya çok modern, güzel bir ev çıkmış ortaya. Şuşu her zamanki gibi çok nazık ve kibar. Elbisesinin yakasına aile yadrigâ-

Foto Süreyya'nın vitrininde bütün yıl kalan resmim.

rımız, yeşil mine üzerine altın işlemeli saati takmıştı. Bir an gözüm takılı kaldı oraya. Ancak annemden kalan inci kolyeyi bir daha hiç görmedim, hiçbir zaman. Kusursuz bir sofraya ve güzel yemekler hazırlanmıştı. Şuşu'yla babam ve Tuna, Tunca evi gezdirdiler bana. Tuna ile Tunca'ya mavi kapitone nefis bir yatak odası takımı yaptır-
mışlar. "Nasıl, güzel mi?" diye soruyorlar. Evet güzel, çok güzel. Tam çocukken babamın anlattığı, benim de düşlediğim gibi. "Tan-
rım" diyorum "sükûnet ver, bu duyguyu tattırma bir daha bana."

Ama o günkü duygularım hâlâ taptaze duruyor yüreğimde. Be-
reket versin olaylarla insanları hiçbir zaman birbirine karıştır-
mam. Ve bu yüzden Tuna ve Tunca'ya olan duygularımda bir de-
ğişiklik olmadı. Yemeğe bazı oyuncular da davetliydi. Uduba,

eğer ben de katılırsam nasıl kuvvetli bir kadro olacağımızı, karşı-
mızda hiçbir tiyatronun dayanamayacağını anlatıp duruyordu.

– Zaten böyle bir aile tiyatrosu olmak şansı varken bunu değer-
lendirmemek hata, diye ilave ediyordu Şuşu da. Kardeşlerini de
gene bir araya toplamalısın.

Uduba'nın tavrı, tutumu, kandırmak üzere yemeğe davet ettiği
baş kadın oyunculara takındığı tavrı. Birden bunu sezince gülme
tuttu. Ama ben de girdim aynı oyuna. Ve primadonna gibi atıp tut-
maya başladım. “Şu kadar isterim, bu kadara oynarım” gibiler-
den. “En iyi otelde kalırım.” “Tamam” diyordu Uduba, “sen iste is-
tediğin kadar.” Öyle ya, yok ki o zaman. İyi otel değil, otel yok
Anadolu’da. Benim bilgisizliğim tabî. Gazete ilanları istediğim gi-
bi olacak. Avans hemen verilecek. “Tamam” dedim, “yarın ceva-
bını veririm.” İstedğim parayı fazla buluyorlar herhalde. “Şehir
Tiyatrosu oyuncusu diye bir hal gelmiş üstüne” diyorlar içlerin-
den. Ama belli etmemeye çalışıyorlar. Ve kabul ediyorlar istedi-
ğim astronomik parayı. Uduba, “Alt tarafı kızım, sıkışırsam ver-
meyiveririm” diye geçiriyor içinden. Onu da anlıyorum. Öyle eski
öpücükler filan yok artık vedalaşırken.

Ertesi günü gidip Muammer Karaca ile anlaştım. Günde 15 lira alacağım. Ayda 450 lira. O zaman Nişantaşı'nda bir apartman dairesinin kirası 75 lira. Provaya başladığım gün, içimden bir şeyler koptu. Amcalarım, tekrar birlikte çalıştığımız için çok sevindiler. Ve inanılmayacak bir şey seyrettim o provada: 12 birbirinden güzel kız sahnede kusursuz dans ediyordu. Gerçekten o güne göre, ilk gerçek operet dans grubuydu bu. Kadınlardan Serap ve İfî'yi anımsıyorum ilk anda. Yarılmıyorsam bu grubun erkek dansçıları arasında Eşref Kolçak, Yılmaz Duru, Mehmet Özekit de vardı.

Turneye çıkmadan önce ilk kez aldığım avanslarla Beyoğlu mağazalarında beğendiğim, çoktandır gelip geçip seçtiğim kumaşları, ayakkabıları ve gereken bazı şeyleri aldım. Doğru Osmanbey'e, Tatariko'nun evine koştum. Tatariko, meslek olarak terziliği seçmişti. İlk provalarını bana yaptı. Gerçekten o güne göre çok güzel elbiselerim olmuştu. Tatariko çok yetenekliydi. Onun elbiselerinin provasını da ben yapıyordum. O günlerde dikiş bilginiz eşitti hemen hemen. Şimdi o Türkiye'nin en başarılı, en zengin üç beş modacısından biri. Yeni aldığım bavula eşyalarımı doldurdum ve çıktık bir gün turneye. Ankara'dayız gene. Ulus'ta bir otelde kalıyoruz. Rolüm önemli değil, ama aslında oyunda Muammer Bey'den başka hiçbir şey önemli değil zaten.

Ankara turnesindeki en güzel anım, Orhan Veli ile tanışmamdır. Oynadığımız bahçenin arkasına gelirdi akşamları. Beni beğeniyordu. Ben de onun şiirlerini. Turgut Boralı ile ve bazı oyuncularla dosttu. Oyunda anlamsız bir düet söyledik Turgut'la birlikte. “Gece gündüz yat / o may hart may hart / bu hayat rahat / o may hart may hart.” Bir dergi ya da gazetede bu şarkının eleştirisini yapmış Orhan Veli. Anımsıyorum, çok sıkılgandı. Ağacın di-

**“Gece gündüz yat / O may hart o may hart /
Bu hayat rahat / O may hart may hart” 15 yaşında
olup 30 yaşında birini canlandırmak, sahnede de 20
yaşında gibi görünmek ancak tiyatrodadır.**

binde oturur oturur, tam gidecekken söze başlardı. Hacettepe’de bir açık hava sinemasında veriyorduk temsilleri. Kulisten güzel bir bahçeye açılıyordu kapı. Bir dut ağacı vardı kapıya yakın. İşte orada otururdu bazı geceler Orhan Veli, orada beklerdik sıramızı çay kahve içerek. Sıkılgandı, ama gözlerimin içine içine bakmaya sıklırmazdı. Tarık Leventoğlu da gelirdi bazı akşamlar bahçeye. Ali Amcamın arkadaşıydı. Onu Devlet Tiyatrosu’ndan tanıyordum, daha önceki turneden. Yıllar sonra dostlarımdan biri olacağını bilemezdim o günler. Ne oynadığım oyundan, ne de rolümü oynamaktan zevk alıyordum. Belliydi bu ve başrolü bile oynasam, gene de Cyrano’nun karşısındaki küçücük satıcı kız rolünü özleyecektim.

“Komedi oynuyorsun kızım”

Üzgünüm! Değil başarılı olmak, iyi oynamayı bile düşündüğüm yok artık. Para biriktirmeye çalışıyorum, herkes gibi. Pek çok tiyatrocuda gördüğüm gibi, “Sahnem bir an önce bitse de kuliste gırgır geçsem” diye düşünüyorum artık. Bir tek arkadaşım yok. Ayrıca çevremin beni beğenmediği, benim de çevremin içinde erimeye, eriyip kaybolmaya niyetim olmadığı açık seçik belli artık. Bekliyorum gene, ama neyi beklediğim belli değil bu kez. Tiyatrocu olmak için vakit harcamaya vaktim yok. Bu meslekte o güne kadar bütün başarılar kısa ve kesin olmuş. Ancak öyle bir dönem başlamıştı ki, artık yetişmeliyim, vakit kaybetmemeliyim ve de sabırlı olmalıyım. Anadolu’yu dolaşıyorum Ankara’dan sonra ve İzmir’e fuara geliyoruz. Oyunlar doluyor. Muammer Bey alkışlar alıyor. Sahnede süs gibi dolanıp duruyorum Muammer Bey’in çevresinde. Kaybedecek vaktim yok, sabredecek param yok, buralarda öğreneceğim bir şey yok. Yok, yok, yok, off. Hayır hayır, muhakkak bir şeyler değişecek. Böyle sürüp gidemez bu. Peki sonunda iyi ve şöhretli bir oyuncu olursam, o zaman ne olacak? Eh, artık ne olacağını herhalde o gün gelince düşüneceğim.

O günler, Muammer Bey’in büyük şöhreti başlamak üzere. Şehir Tiyatrosu’ndaki para ve şöhret yetmemiş, yeteneklerine güvenmiş, basmış onca yıl sonra istifayı, kendi tiyatrosunu kurmuş. Gün bugün, vakit bu vakit gerçekten Muammer Bey için. Tek olmak istiyor kendi tiyatrosunda. Ancak, Şehir Tiyatrosu alışkanlığıyla, iyi bir kadro içinde oynamayı seviyor. Seyirciye, “Kaliteli bir özel tiyatro bu” dedirtmek amacı. Ama hem iyi oyuncularla, hem de tek başına oynamak olanaksız. O yüzden kulisi hep huzursuz Muammer Bey’in. Yanında şöhretler olsun, ama onlar kukla gibi dolaşsınlar, oyuna fazla renk katmasınlar. Seyirci yalnız

Muammer Bey'i sevsin, beğensin. Oyunun provasında, espriler diğer rollerden alırup Muammer Bey'e veriliyor genellikle. Ancak Celal Amcam, Muzaffer Hepgüler gibi oyuncular sahnede sürpriz tuluat, espriler yapıyorlar yeniden ve seyirciden alkış almanın çaresini buluyorlar. Ancak bu kez Muammer Bey gayet sempatik bir tavırla satın alıyor esprileri. Evet, yani şaka ile karışık, espriyi bulup yapan oyuncuya, "Yarın gece bunu ben söyleyeyim, kaç para istersin?" deyiveriyor. Ve böylelikle, Hollywood usulü espri satın alma, Türk tiyatrosuna ilk adımı atıyor.

Sanırım Muammer Bey yıllarca sürdürdü bu alışkanlığını. Bazen sırf para almak, para kazanmak için espri bulup satan oyunculara rastladım çevresinde. Kadın rollerinin önemi yok zaten. Oyunlar Muammer Bey'e göre adapte ediliyor. Eski tiyatro oyuncusu olan, daha sonra memur olarak sahneden uzaklaşmak zorunda kalan Belîğ Selönü espriler yarattı yaşamı boyunca Muammer Karaca'ya. Son güne kadar oynadığı oyunların en güzel esprileri Belîğ'in yazmış olduklarıydı.

Muammer Bey, her yıl kuvvetli bir kadro kurar, ancak mevsim sonuna kadar, yavaş yavaş neredeyse kendi başına kalıncaya dek, ya kaçırır, ya son verirdi işine oyuncuların. Oysa gereksizdi bu tavır. Seyircisini şaşırtıyordu. Hazım Bey'in ölümünden sonra Vasfi Rıza Bey de tek adamdı komedi alanında. Ancak yanında Muammer Karaca, Reşit Gürzap, Reşit Baran, Mehmet Karaca, Yaşar Özsoy ve daha sonra da Münir Özkul gibi oyuncularla aynı oyunda oynayarak tek adam olmayı başardı yıllar yılı. Seyirci tiyatroya, Vasfi Bey'i seyretmeye giderdi önce. 12 yaşından bu yana seyrettiğim Vasfi Bey ise sanki hiçbir şeyin farkında değildi. Sahnede seyircisini yücelten bir komik, hatta komedyendi. Etkilerdi insanı kişiliği ile. Güldürmek amacı değilmiş gibi bir tavır vardı. Ve sonuç hiç değişmezdi. Kuliste de çok ölçülüydü. Tüm oyuncularla gereği kadar dostluk kurar, gereği kadar konuşurdu. Oysa o günlerde ve ondan sonraki günlerde, aynı paralelde şöhret basamaklarını atlayarak çıkan Muammer Bey sahneden kulise çıkar çıkmaz sorardı:

– Nasıl güldürdüm ama, nasıl patlattım espriyi, sıkı mı gelsin de falanca oyuncu söylesin bakalım, böyle reaksiyon alır mı? Efendim?

Hepimiz de ister istemez dalkavuk durumunda, "Evet evet, tabîi tabîi, sizin gibi kim söyleyebilir" demek zorunda kalıyorduk. En azından cevap vermiyor, susuyorduk.

– Şu dramatik ses tonunu bir yana bırak, derdi bana. Komedi

oynuyorsun kızım. Nedir o ağlar gibi tonlamalar.

Haklıydı yerden göğe kadar. Ama uğraşsam da başaramazdım istediği gibi oynamayı, konuşmayı.

Ve tabii turne dönüşü, kadrosuna almadı Muammer Bey beni. Yararlı bir oyuncu olmadığım çıkmıştı ortaya. O oyunların oyuncusu değildim anlaşılan. Ya da kabiliyetsizin biriydim. Çılgın bir tempo içinde koşturup duruyordum artık. Dublaj, kaçmış bir oyuncunun yerine Ses Opereti'nde küçük bir rol, iki ay sonra gene işsizim. Para sıkıntısı yakamı bırakmıyordu. Kışın başlarıydı. Müthiş bir sancı ile kvranıyordum. Anlayamadık nedenini. Ne anneannem, ne dayım. Kasıklarımın yukarı doğru vuran, dayanılmaz bir sancıydı bu. Doktor çağırmak zorunda kaldık sonunda.

– Apandisit, dedi doktor. Acele ameliyat olmazsa patlayabilir.

Bir ambulansa koydular beni. O günlerde, şimdiki Kent Sineması'nın yerinde, Marmara Kliniği diye özel bir hastane vardı. Şimdiki adı Ömür Kliniği. Oraya yatırdılar anneannem ile dayım beni. Operasyonu teyzeme 20 yıl önce apandisit ameliyatı yapmış olan Sadrettin Bey yapacaktı. Gelip baktı.

– Yarın sabah yapalım hemen, dedi. Her dakika önemli. Derhal buz kesesi koyun.

Ancak ertesi sabah değil, iki ay sonra ameliyat olabildim. Çünkü ertesi sabah kızamuk dökmüştüm o yaşta. Evet resmen kızamuk olmuşum. Tatariko'nun küçük kardeşinden almışım mikrobu. Ne kızamuk, ne kabakulak geçirip geçirmediğimi bilen kimse yoktu ki. Ben de bilmiyorum. Alıvermişim hastalığı. Ertesi gün kıpkırmızı fiskeleri gören doktor, ameliyatı uzun süre ertelemek zorunda kaldı. Karnımda buz keseleri bir taraftan, sıcak şeyler içirirler diğer taraftan, bir güzel bronşit oldum bu şaheser tedavi sonucu. Hastanenin sahibesi Ferhunde Hanımefendi aile dostumuzdu. O nedenle seçilmişti o hastane zaten. Çok yakınlık gösteriyordu bana, odam çok rahattı. Fiyatta yapılacaktı belli bir şey. Ancak 10 gün gibi bir ödemeye hazırlanırken iki ay yatmak zorunda kalınca, ödeyemeyeceğimiz bir rakamla karşılaştık. Ayrıca ameliyat masrafları. Anneannem babama başvurmak zorunda kalmış. Babam, elinde çiçekler, koşup geldi hastaneye. Ve “Şu günü şu kadar veririm” deyip gitti. Gidiş o gidiş. Sonunda anneannemin borçlanması sonucu çıkabildim hastaneden.

Çocukluk ne de olsa, pek sevirmiştim ameliyat olacağım diye o zamanlar. Güle oynaya girmiştim ameliyathaneye. Yılbaşını da hastanede geçirmiştim o kış. Yılbaşı, küçüklüğümden beri önemliydi benim için. Bir de doğum günüm 24 temmuz. İkisi de kutla-

nacak günlerdi nedense. Yaklaşırken sabırsızlıkla beklemeye başladım o günleri. Kadıköy'de pek farkına varmazdım yılbaşının. Ancak iki çini sobanın ısıttığı büyük salonda tüm ışıklar yanar, kuru yemişler, katı yumurtalar, çöreklerle süslenirdi sofra. İstanbul'da başkaydı. Babam ve oyuncularla birlikte kutluyordum ben de yılbaşını. Bazen küçük bir lokali kapatıyorlar ve sabaha kadar danslar ediliyor, yemekler yeniliyor, şarkılar söyleniyor, herkes sarhoş oluyordu. İlk içkimi böyle gecelerden birinde içirmişti babam. Hiç hoşlanmamıştım içkiden. Bazen iştah için yemeklerde içtiğim sodalı şarap dışında içki içmeyi sevmedim genç kızlığımda. Birayı bile.

Doğum gününe gelince, annem saatine kadar yazdırtmıştı nüfus kâğıdına, sabaha karşı diye not vardı. Babam o günler, küçük yaşından beri beni yemeğe götürür, ne istesem yapmak isterdi. Sabah erkenden öpücüklerle uyandırır ve o gün bayram havası içinde geçerdi akşama kadar. Dinî bayramlar kutlanmazdı evimizde. Anladığıma göre iki nedeni vardı bunun. Birincisi, babaannem için eski bayramlar çok önemliydi. Bayram demek evin kapısını açmak, fakir fukaraya yemekler yedirip bahşişler vermek, zekâtlar dağıtmaktı. Akrabalara hediyeler, paralar vermektir. Bunları yapamayınca neyi nasıl kutlayacaktı babaannem? Ayrıca tiyatrocular, bayramda fazla olarak matine de oynadıkları için, evde kimse bulunmazdı. İkinci nedense, Kurban Bayramı'nın birinci günü ölmüştü dedem. Ve yastığının altından "Allahım beni Kurban Bayramı'na kurban eyle" diyen bir dörtlük çıkmıştı. En son yazdığı şey buydu. Bunun için Kurban Bayramı hiç kutlanmazdı evimizde. Ramazan bayramları ise annemin anularıyla doluydu. Her ramazan anılırdı annem o yıllar. Cumhuriyet Bayramı'na ise, babaannem de anneannem de, belki Abdülhamidçi olduklarından, hiç ilgi duymazlardı. Çocukken bir gece, Parmakkapı'dan tramvaya binip İstanbul'u dolaştığımızı hatırlıyorum. Işıl ışıldı Beyazıt. Üniversite Meydanı'ndaki havuzdan renkli sular fişkınyordu. Bayılmıştım, günlerce unutamamıştım o tramvay yolculuğumu.

Şehir Tiyatrosu'ndan bir iki kişiyle sürdürüyorum hâlâ arkadaşlığımı. Bunlardan biri Şadıman'dır. Operetten ise yalnız İfi isimli Rum kıızıyla dostluk kurmuştum. Akıllı ve sempatik bir kızdı. Tatariko'yu da tanıştırmıştım hemen yeni arkadaşlarımla. O günler henüz kimsenin ilgilenmediği yazmaları, yemenileri gece sabaha kadar oturup biçer, elle diker ve ertesi sabah gözümü kırpmadan yeni elbisemi giyip Florya Plajı'na giderdim bu arka-

Nedir bu salıncak merakı? Straples moda olduğuna göre sene... sene... Neyse ne!

daşlarla. Bir sandviçle akşama kadar yüzer, güneşten simsiyah olana kadar da yanardım. Dans etmeye bayılıyordum. Altemur Kılıç, Harbiye'deki El Irak Apartmanı'nda çaylı dans partileri verirdi sık sık. Ünlü seramikçi Füreya Kılıç, Ali Bey'in karısıydı he-nüz. Orada yeni yeni arkadaşlar edinmiştim. Bunlardan biri Vural Kalkınacı, öteki ise Erdoğan isimli dünya tatlısı bir çocuktuk. Doktor olacaktı Erdoğan, çok güzel bir sesi vardı. İtalyanca aryalar söylüyordu bu partilerde.

Bir gün Erdoğan beni, gene arkadaşlardan biri olan Ertekin'in Laleli'deki evinde bir çaya davet etti. Taksim'de buluşup gittik, otobüse binmiştik. Bir de eve gidince ne göreyim, çay may yok. Ertekin oturmuş, bizi bekliyor.

- E hani çay vardı burada? dedim Erdoğan'a.
- Gününü şaşırmışım galiba, dedi Erdoğan pişkin pişkin. Zararı yok canım, biraz dans eder, müzik dinleriz baş başa.
- Ben dönüyorum, dedim...
- Peki, güle güle, demez mi?
- Ama sen beni Taksim'den almuştun, oraya bırakmak zorundasın, dedim.
- Hayır, dedi Erdoğan, ben müzik dinlemek istiyorum. İstersen sen de benimle oturup dinle, daha sonra döneriz. Ya da yalnız başına dönersin.

Beyoğlu'ndan Taksim'e çıkarken "şipşak."
Evlenmek üzereyim galiba.

– Dönüyorum, dedim.

Ve param olmadığı için Laleli'den yürüye yürüye döndüm eve kadar. Ama dostluğumuz bozulmadı Erdoğan'la. Aksine, çok iyi arkadaş olduk. Hatta onu, operetçi olması için uzun bir süre kandırmaya bile çalıştım güzel sesinden ötürü. Babama yolladım onu. Ünlü Seyfettin ve Sezai Asaf kardeşlerin bir operetinde oynaması ve plak doldurması için. Hazırlık yaptı, provalara katıldı, ama gerçekleştirmedi sarırm.

“Burnumu kestirmem ben”

Yıllar sonra bir gün yolda giderken bir el dokundu omzuma, döndüm. Erdoğan. Sarılıştık. Çok yakışıklı olmuş. Özellikle profili bambaşka gözüktü gözüme.

– Nerelerdeydin bunca yıldır? dedim.

– Avrupa’da ihtisas yapıyordum, estetik cerrahı oldum, dedi. İsmimi duymadın mı, aşkolsun. Erdoğan Konuk yahu.

– Çok sevindim, dedim, kusura bakma, estetikçilerin farkında değilim henüz.

– Sen ne yapıyorsun? dedi.

– Ben Dormen Tiyatrosu’nda oynuyorum, gel bir gün oyuna, beklerim, dedim.

İlle de burnumu küçültmek istiyordu.

– İşte, derdi eliyle burnumun ucunu havaya kaldırarak, şu kardarcık dokunuvreceğim. İş değil, hadi ne olur gel. Para da almayacağım senden.

O da 24 temmuzda doğmuştu, ama benden birkaç yıl önce.

– Aslan aslan burcu, derdi bana. Hadi kırma beni, bak nasıl bambaşka bir havan olacak.

– Hayır, derdim. Sevgili Erdoğan, olmaz. Benim artık belli bir seyircim var. Onlar beni böyle tanıyıp sevdiler, kabul ettiler. Güzelleşmek pahasına bile onları şaşırtmam bunca yıl sonra.

Erdoğan gene her fırsatta ısrar eder dururdu bıkmadan. Birkaç yıl sonra, *Keşanlı Ali Destanı*’nın provalarında, oyun kostümlerimizi diken tiyatro terzinizin kızı ilişti gözüme. Neredeyse ağzına girecek büyük bir burnu vardı. Bu 16 yaşındaki çok düzgün vücutlu kızcağız kompleksliydi bu büyük burundan ötürü. Baş önünden kalkmaz, annesine yardım ederdi bütün gün. Birden çok üzül-düm. Oyuna yarışma sonucu alınmış kızları seyrederken içi gidi-

17 yaşlarımda...

yordu. Yarışmaya girmeyi istemiş, ancak o burunla kazanamayacağı düşünüp vazgeçmişti. Erdoğan'ı aradım, anlattım durumu.

– Bak, dedim, ünlüsün artık, vazgeçilmez bir burun operatörüsün, tamam ama, bana kazık atma, çünkü parayı ben ödeyeceğim.

– Yolla hemen kızı, dedi Erdoğan, senden fazla bir şey almayacağım, söz.

Anne ile kızın bu teklifimi duydukları zamanki sevinçlerini unutamam. 15 gün sonra provaya bir sarışın kız girdi ki bütün erkeklerin başı kopacaktı sanki. “Kimi aradınız?” diye sordu biri. Hiçbirimiz tanıyamamıştık ufak terzi çırağını. Boynuma sarıldı, hüngür hüngür ağlıyordu konuşurken.

– Gülriz Abla, diyordu, yolda arkamdan baktılar ilk kez erkekler, “Ne güzel kız” diye laf attılar bana. Düşünün, bana.

Erdoğan'a telefon edip teşekkür ettim. Bir mucize yaratmıştı gerçekten.

– Borcumu ödemek istiyorum, dedim. Ne kadar?

– Yok, dedi Erdoğan, para almıyorum bu kez. Kıza benim düğün hediyemdir bu.

Ufak burunlu, güzel vücutlu, sarışın güzel kız, *Keşanlı, Direklerarası ve Zilli Zarife* müzikallerinin en güzel dans eden kızlarından biri olmuştu. Daha sonra bir orkestra şefi ile evlendi bıraktı tiyatroyu. Sevgili Erdoğan benim burnuma dokunmadı ve ben ise hafif Osmanlı-Grek arası profilimi her gün biraz daha fazla seviyorum.

Gene o yıllar, Vural Kakkıncı, Taksim Belediye Gazinosu'nun altındaki pavyon kısmını 3 ile 9 arası kiralamış, bir gençlik kulübü yapmıştı. İsmi yoktu kulübün. Ancak o günün gençliği akşamüzerleri orada toplanır olmuştu. Bir tek önemli şey vardı okuldan sonra herkes için: dans, dans, dans. Akademikliler, kolejliler her gün orada buluşuyorlardı. Kaya, gene kızların paylaşamadıkları tek dansördü aramızda. Kimler devamlısı olmamıştı ki o kulübün? Bugün Türkiye'nin en iyi tiyatro kostümlerini gerçekleştirenlerden biri olan Sevim Çavdar'ı orada tarıyordum. Daha sonra *Direklerarası* müzikalinin kostümlerini yapacaktı. Kocasını Tunçay Çavdar da dekorlarını. Leyla Belli, Hamit Belli ile ilk yatak anağı danslarını gene bu kulüpte yaptı sanırım. Şirin Devrim-Muhtar Kocataş çifti, uzun boylarıyla dans ederken dikkatimi çekerlerdi. Betül Mardin, Akgün Usta da orada flört etmeye başlamışlardı herhalde. Kısmet İpekçi en güzel kızlarından biriydi kulübün. Rahmetli Mehmet İpar, Meyla Cabiri ile gene bu kulüpte yaşarlardı büyük aşklarını. Güneri Artunkal, Cüneyt Ölçer, Ahmet Bahaeddin hemen hemen her gün gelirlerdi kulübe ve daha pek çokları. O zamanlar yabancı bir orkestra vardı Belediye Gazinosu'nda. Sanırım bir İsveç orkestrasıydı. Geceleri kurtlarını dökemeyen orkestra, gündüzleri çok az bir para karşılığı bizlere özlediğı coşkunu müziğı yapabiliyordu. Günün modası "Tea For Two", "Too Young", "Unforgettable", "Sentimental Reasons" gibi slowların yanı sıra "Give Me Five Minutes More" gibi parçalarla bizi coşturuyordu. Boogie Woogie, Jeeterbug, Samba günün en hareketli dansları. Ve ben piste çıkınca, bir daha masama dönemiyordum artık. O günlerin modası, kavalinin omuzuna dokunup damını elinden almak.

Esmer, yakışıklı bir delikanlı

Küçük yaşımdan beri peşimde dolaşırdı erkekler. Ve bu çok doğaldı sanki. Nedenini düşünmedim bile. Çok şanslıydım bu konuda. Benden çok daha güzel kızlar, beğendikleri oğlanlarla nasıl flört edeceklerini kurarlarken, ben "Peşimdeki oğlanlardan hangisini seçsem?" diye papatya falına bakardım. Ama çok hoşlanırsam bile hiçbir gün bir arkadaşımın flörtüne değişik gözle bakmadım. Ve her zaman kaçtım bundan. Sarırm babamın anlattığı bir hikâye neden olmuştu buna.

– Annenin ölümünden sonra Melek dışında bütün arkadaşları beni elde etmek için yarışa girdiler, bir tek Melek Teyzen bana hayır dedi, demişti bir gün.

Nedense çok etkilemişti bu sözleri beni. Bu prensibi hiç değiştirmedim sonuna kadar.

Kulübe gelen gençlerden birinden, beklemediğim bir anda, dans ederken evlenme teklifi aldım. 19 yaşındaydım. Evlenme teklifi almak çok hoşuma gidiyordu öteden beri. Eski şartlanmamdan olsa gerek. 19 yaşında tecrübeli, garip bir çocuktum o gün bana kalırsa. Ama aslında bir genç kız bile değildim. 1.82 boyunda, inci gibi dişleri ilk anda göze çarpan, esmer, yakışıklı bir delikanlıydı. Ünlü bir işadamlarının oğluydu. Babası ile çalışıyordu. Çok güzel dans ediyorduk ikimiz ve herkes bizi birbirimize çok yakıştırıyordu. Aslında o gün için yeter de artardı bile. Onun gözü benden başka kimseyi görmüyordu. Zorla almıştı beni arkadaşlarının elinden. Tahir'di ismi. Çevremizdeki kızlar bir bir nişanlanıp duruyorlardı. Düşünüyordum. Tiyatrocu olamayacağım belli olmuştu. Yetenekli değilmişim sandığım kadar. Şehir Tiyatrosu'nda yıllarımı harcayamayacağıma, o günün özel tiyatrolarında oynamak da beni giderek daha fazla üzdüğüne göre, acaba evlenmeli miyim?

Gül Hanım'ın etekleri zil çalıyor; nişanlanmış.

- Tiyatroma karışmazsan evlenelim, deyiverdim.

- Kabul, dedi hemen.

Aramızda nişanlandık, birer halkayla. Benim de parmağında nişan yüzüğüm vardı artık, öteki kızlar gibi. Ve yakışıklı bir nişanlım. Sinemalara gidiyorduk.

Belli seanslarda, belli sinemalara gidilirdi o günler, iyi filmlerden önce. Bir kere, ne oynarsa oynasın, çarşambaları dört buçuk matinesine Melek Sineması'na gitmek şarttı. Sahıları Sümer ve şimdi hatırlayamadığım bir gün de Saray Sineması'nın balkonlu önemli sinema seanslarıydı. Sinemalara gider, kulüpte dans eder, pazar sabahları da Maçka

Taşlık yolunda yürüyüş yapardık. Şark Kahvesi henüz yapılıyordu. Bahçede otururduk. O günün gençliği arasında, buralarda boy göstermek şarttı! Ayrıca evlerde yapılan dans partileri de önemliydi. Ertekin her hafta evinde parti verirdi. Laleli'de, ailesinin büyük apartmanındaki dairesini pavyon gibi döşemişti. Öyle severdi ki ev sahipliğini, plak seçmeyi, hafif içkiler, çaylar hazırlamayı.

- Ertekin, derdim, gel sen bu işi iş edin.

- Ne diyorsun? derdi.

Ve Ertekin, sonunda, Türkiye'nin ilk diskosunu, ilk gece kulübünü gerçekleştiriverdi birkaç yıl sonra. Burç Kulüp'le başladı işe.

Muammer Karaca'dan teklif almıştım yeniden. Turneye çıkacaktı. "Peki" dedim. Bu kez üç kadından biri ben olacaktım oyunda. Provalara başladım. Tahir, provadan gelip alıyor beni. Ali Amcamla tanıştırdım onu ilk kez, bir prova çıkışı. Daha sonra mütevazı evimize götürdüm ve anneannemle, dayımla tanıştırdım. Anneannem memnundu nihayet evleneceğim için. Benim yaşımda İstanbul şehrinde yalnız bir kız için yaşam zordu.

En iyisi evlenmekti bir an önce ona göre. Ayrıca, son zamanlarda evin kapısına kadar bırakan değişik oğlanlardan da kurtulması iyi olacaktı. Sahipsiz bir kızdım önünde sonunda ve de çok gezip tozuyordum. Oysa Tatariko bile iki yıldır aynı gençle flört ediyordu ve onunla evlenecekti. Bunları ara sıra söylerdi anneannem, ama katiyen azarlamazdı. O sıralar günümüzün modası Fransızca değil İngilizce diye, İngilizce öğrenmeye karar vermiştim. Haftada iki gün ders alıyordum. Beşer lira ödüyordu anneannem ders başına. Araya turne girince dersler de yarıda kaldı tabii.

Nişanlım yazları Büyükkada'da oturuyordu ailesiyle, kışları Nişantaşı'nda. Beni ailesiyle tanıştırmamıştı henüz, ama zarar yoktu, ne olacak? Turneye çıkmadan beni babamdan istemesini söyledim, gidip istedi. Babamdan beni isteyen dördüncü talibimdi o. İki ve üç numaralı talipler ise biri Şehir Tiyatrosu, öteki de Ses Tiyatrosu oyuncularındandı ve babam, "Ben tiyatrocuya kız vermem!" diye kovalamıştı onları. Benim çok sonra haberim olmuştu bu hikâyelerden. Babam Tahir'e "Düğününüzü ben yapacağım" gibi bol keseden bir de söz vermişti. Turnedeyim gene ama, parmağımnda nişan yüzüğü ile bu kez.

Ali Amcam Seska'dan ayrılmış, büyük bir aşk yaşıyor Alev'le turnede. Vedat Karaokçu, Handan Karaokçu, Güzin Özipek, Serap Karaca, Turgut Boralı, Muzaffer Hepgüler kadrodan bazı isimler.

– Tanrım tiyatrocusu olacak mıyım acaba? Hayır olmuyor. Sanki utanıyorum oynarken. Rolüm bitse de bir an önce kurtulsam bu işkenceden.

Kuliste herkesle aram iyi, herkesle dostum. Nişanlımla mektuplaşıyoruz. Seviyor muyum onu? Bilmem, ama evlenmek istediğimi iyi biliyorum. Muammer Bey eğleniyor benimle ara sıra.

– Kızım, tiyatrocusu olmak istiyorsan evlenmeyi unut. Ya ev kadını olur köşende oturursun, ya da tiyatrocusu, diyor. Hem bak görürsün bakalım, evlenince bırakacak mı seni tiyatroya.

– Muammer Bey, diyorum, evlilikle tiyatronun ilişkisini anlamıyorum ki ben.

Neden çocukluğumdan beri herkes aynı şeyi savunuyordu, anlayamıyordum bunu bir türlü.

– Günü gelince anlarsın, diyor Muammer Bey.

Turne uzuyor. Nişanlımdan mektup alıyorum. Kararlaştırdığımız tarihe gün almış, nikâhlanacağız. 15 gün sonra dönmem gerek. Muammer Bey'le konuşuyorum, turnenin uzadığını anlatıyorum.

– Bana iki ay demiştiniz, ancak ben sizi ortada bırakmak istemem, gene de bana üç gün için izin verin. Arkadaşlar idare edecekler rollerimi. Nikâhlanıp döneyim.

– Olmaz öyle şey, diyor Muammer Bey, ben söylememiş miydim? İşte bak, daha ilk günden problem çıktı. Dışarıdan evlenen oyuncudan hayır gelmez. Gidersen dönemezsin. Son sözüm bu, ya da nikâhuru ileri bir tarihe bırak efendim.

– Hayır, diyorum ben. Sizinle anlaşma yaptığım tarih sona erince bırakıyorum oyununuzu.

Verilen sözlere saygı gösterilmesini istiyorum her zamanki gibi. Tiyatrodan ayrılacağım güne kadar boş yere bir anlayış bekledim Muammer Bey'den. Amcalarım da kandıramamışlardı onu. Başka bir arkadaşı hazırladık ufak rollerime ve bir gün trenle yolcu etti bütün oyuncular beni. O günü hiç unutamam. Herkes bir düğün hediyesi paketiyle gelmişti perona. Düğünümde bulunamayacakları için. Hediyelerin hepsi gerçekten ihtiyacım olacak şeylerdi, süs değil. Bunu ancak tiyatrocucu kısmı düşünürdü işte. Gözyaşlarımı tutamıyordum tren hareket ettiğinde.

Evli ve yalnız...

Meğer aşk diye bir şey varmış

Beyoğlu Evlendirme Dairesi'nde evlendim bir gün. Kısa gelinliğim, kısa tül duvağım. Tatariko dikmişti gelinliğimi. İlk kısa gelinlikti belki de o gün giyilen. Papatyalar dökülüyordu elbisenin bir yarundaki cepten, eteğine doğru. Gene başımda papatyalardan oluşmuş ufak bir kepin etrafından omuzlarıma kadar uzanan tüller fişkırıyordu duvak olarak. Kendim çizmiştim modeli. Zaten değişik şeyler giymekten, modaya uymamaktan özellikle hoşlanırdım. Çok sade bir nikâh töreniydi. Babam, Şuşu, Tuna, Tunca, anneannem, dayım dışında pek az tiyatrocu ve bir sürü de daha çok tiyatro dışındaki arkadaşlarımız vardı. Tahir, ailesini sandığım gibi kolayca kandıramamıştı. Tiyatrocu bir geline "Hayır" demişlerdi. Tiyatrocu bir gelin mi, Allah korusun!

Nişantaşı'nda bir apartmanın iki odalı zemin katında oturuyorduk. Elimizden geldiğince döşemiştik evi. Basit, ama zevkli eşyalarla. Osman Amcam ile Halide Yengem'in hediyesi bir tek halı vardı evde. Babam ve Şuşu, evlendiğim akşam büyük bir davet vermişlerdi şerefimize. O gece ben nedense aile yadigârı mücevherlerden birini boş yere beklemiştim.

Yeni bir dönem başlıyordu benim için. Artık evli bir kadındım. Çocukluğunu yaşamak hasreti içinde evli bir kadın. Bir sürü yeni-
eski dost içinde yaşıyorduk. Her gece dans ediyorduk gene. Davetler, partiler.

Kısa süre sonra kocamın ailesi barışmıştı bizimle. Daha çok gençtim, sahneye çıktığım unutulabilirdi onlara göre. Eh söylenecek bir şey yoktu bu söze. Çok değişik gruplarımız vardı. Ancak hepsi de küçük veya büyük burjuva gruplarıydı bunların. Evimi seviyordum, ortaya çıkmıştı bu. Ev tanzimi, güzel sofralar, misafir ağırlamalar, değişik yemekler yapmak hoşuma gidiyordu. Boş

vakitlerimde Tatariko ile dikişler dikiyorduk, birbirimize prova yaparak. O ara taksitle bir dikiş makinesi aldık. Ayrıca Singer Dikiş Kursu'na devam edip birincilikle bir tayyör dikerek mezun oldum. Hocalık teklif ettikleri zaman şaşırmıştım. Boş vakitlerimde kurslara devam edip İngilizcem i ilerletmeye çalıştım. Ayrıca yemek, pasta kurslarına devam ediyordum. Boş oturmaktan hoşlanmıyordum. İpek Film Stüdyosu'nda dublaj yapmaya başlamıştım. Ferdi Tayfur Bey'le sokakta karşılaşmam sonucu olmuştu bu. Birkaç yıl önce ölen Melek Teyzemden konuşmuştuk uzun uzun. Nevin Akkaya, Adalet Cimcoz, Orhan Boran ve Ferdi Tayfur Bey'le hemen her gün dublajda beraber çalışıyorduk. 75 Türk lirası ev kirası, günde 10 lira yemek masrafı. Koca bir daveti 30 liraya çıkardığımı hatırlıyorum. Bu konuda büyük bir becerim vardı. Herkesin yüz liraya yaptığı şeyi yarı fiyatla halletmek özelliğimdi. Her işimi kendim yapıyordum. Tek sevmediğim bulaşık yıkamaktı. Çocukluğumdaki gibi. Ama çaresiz onu da yapıyordum, sevmeden. İlk kez yemek pişirmeye karar verdiğim zaman uzun uzun düşünüp tavuk kızartması, spaghetti, salata ve meyveden oluşan bir liste hazırlamıştım. Pişireceğim ilk yemek olacaktı bu. Balıkpazarı'ndan, küçüklüğümde beri tanıdığım tavukçudan özene bezene aldım tavuğu. Sofra hazır, yemek ateşte, hiçbir yanlışlık yok. Ama tavuk hiç de güzel kokmuyor. Gene de büyük bir özenle getirdim sofraya ve servis yapmak için bıçakla kesmeye kalkınca acı gerçek çıktı ortaya. Meğer tavuğu temizlemeyi unutmuşum. Ve ilk yemeğim büyük bir fiyasko ile sonuçlanmıştı.

Osman Amcamın İstanbul'a geldiği bir gece, bütün aileyi davet ettim eve. Yusuf Amcam, Celal Amcam, Osman Amcam, Ali Amcam, babam ve Şuşu, herkes iftihar ediyor benimle. Hey gidi bacaksız Gülriz, büyümüş, adam olmuş da ne güzel sofralar hazırlamış, meğer ne becerikli, ne hamarat kızmışım da haberleri yokmuş. Hay Allah! Uduba ile Şuşu sık sık gelirlerdi akşam yemeklerine. Değişik mezelerle hazırladığım rakı sofralarına bayılıyorlardı. Biz de onlara gidiyorduk ara sıra. Evcilik oynar gibi bir şeyler oluyordu gene yaşamımda. Anneannem gelirdi ara sıra, sabahları onunla olmaya doyamazdım. Bazen kucığına bile otururdum hâlâ, kazık kadar kız. Kocam hep güler yüzlüydü, nazikti. Ancak, yalnız kalmaktan çok hoşlanmıyordu galiba. Evde hep birkaç kişi olmalı, ya da biz bir yerlerde olmalıydık. Çevremizde esprili, hoşsohbet arkadaşları olmasına dikkat ederdi. Şadıman Aysin da, kocamın eski arkadaşlarından biriyle evlenmişti. Yüzücü Rauf Ardahan'la. Onlar da sık sık geliyorlardı evimize.

Evliyim, efkârlıyım, sigaraya başlamışım.

Evleneli bir yıl olmanuştı henüz. Bir gece uykumdan uyandır-
dı kocam beni. Konuşmuyordu, işaret ediyordu. Eliyle kâğıt ka-
lem istiyordu benden. Yüzü iyi değildi, gözlerinin altı mosmor-
du. Boncuk gibi terler birikmişti alrunda. Şaşkındım, hiçbir şey
anlayamamıştım. Neden konuşmadığını sorup duruyordum bo-
yuna. Sonunda kalem kâğıdı getirip vermeyi akıl edebildim. Zor-
la yazdı. Okuduklarıma inanamıyordum: "Sakin ol, ben şimdi ağ-
zımı açarsam kan tüküreceğim, korkma sakın. Bana bayat ek-
mek ve bir tas getir. Kıpırdamamam, öksürmemem gerek. Ka-
vernlerim fazla açılmalı. Hemen Amerikan Hastanesi'nde
Hemşire Ayşe Hanım'ı bul, iğnelerimi, ilaçlarımı alıp gelsin, o bi-
lir." Söylediklerini aynen yaptım. Çok üzgündüm, neden söyle-
memişti bana daha önce hasta olduğunu, neden saklamıştı anla-
yamıyordum. Kan kusuyordu durmadan. Buz yutturdum. Kesik

kesik öksürüp kuru ekmek yemeye çalışıyordu bir yandan. Ben se düşünüyordum. Bazı dikkatimi çeken, ama üzerinde durmadığım şeyler şekillenmeye başlıyordu yavaş yavaş. Evet, benim yerimde tecrübeli herhangi bir kimse anlayabilirdi kocamın hastalığını.

Sanatoryuma yatması gerekti uzun süre. Ziyaretine gidiyordum sık sık. Çok üzgündü, istersem boşanabileceğimizi söyledi.

— Hayır, dedim. Hayır, iyileşeceksin, hiçbir şeyin kalmayacak. Önemi yok.

Doktor, hastaneden çıktığı zaman nelere dikkat etmem gerektiğini anlatmıştı uzun uzun. Daha evvel de yatmıştı sanatoryumda. Çıktıktan sonra daha dikkatli yaşamaya başladık. Erken yatmak, bilinçli beslenmek gibi. Sanatoryumda bir kere bile Tahir'in ziyaretine gitmeyen ailem, gene evimize gelmeye başlamışlardı. Kocamın hastalığı süresinde beni yalnız bırakmayanlar arasında Vedat Türkkân vardı arkadaşlarımızdan. Espri dolu bir Galatasaraylıydı. Ne yapar yapar, beni güldürmenin çaresini bulurdu. Sıkıldığım her an yanımda buldum onu. Bu ara Ali Amcam Alev ile evliliğinin ilk günlerini benim apartmanın arka odasında geçiriyordu. Yalnız bırakmıyorlardı beni. Kocam sanatoryumdan çıkınca, oturduğumuz apartman zemin kat diye çıkıp Şişli'de, üst katta, daha havadar bir daireye taşınmıştık. Gene dublaja gidiyordum, gene elbiseler dikiyordum kendime bir günde. Ancak sık sık düşünür olmuştum, bugünler ve geceler beni nereye götürüyor, bu mudur hayat, kişinin hayattan beklediği bu mudur? Çok dikkatli harcarsam ayın sonuna kadar para sıkıntısı çekmeden yaşıyorum, eğer müsriflik edersem, kocam babasından tamamlıyor bütçeyi ayın sonunu bulabilmek için. Aç değilim, açık değilim, eh, demek her şey yolunda.

Dünyaya gelen ilk insan önce yiyecek aramış, karnını doyurmak için. Sonra soğuktan, düşmandan korunmak için barınak, ev aramış. Bu ikisini bulunca eş aramış, sevgi aramış, sevmek, sevilmek istemiş. Onu da bulduktan sonra sıra başarıya gelmiş. Bir şeyler yapmak, üstün olmak, yararlı olmak, kendisi ile iftihar etmek, kendini yüceltmek insanın dördüncü isteği olmuş. Bir anlamda şöhrete dördüncülüğü vermiş insan, yaşamı boyunca. Ara sıra düşünüyordum, "Ben kaçınıcıdayım?" diye. Ve evlendikten sonra genç kızlığımı yaşayacaktım. Ne garip, yani üçüncüyü. Eve girip çıkan bir sürü arkadaştan bazıları hemen âşık olurdu bana. İtiraf edeyim bu da çok hoşuma giderdi. Onlarla öyle, sade suya

sekiz saat konuşmak eğlendirirdi beni. Erkeklerin sözleri hiç değişmezdi. "Senin gibisine rastlasaydım 40 kere evlenirdim. Kocanı kıskanıyorum. Nerde bende o talih" gibi sözlerdi bunlar. Aslında alıştığım operet repliklerinden pek farklı değildi bu sözcükler. Ancak inanmayı bir yana bıraksam bile duymak hoşuma giderdi. Seviilmek istiyordum daha çok, daha çok seviilmek ve meğer aşk diye bir şey varmış.

Evet ben de seviyordum ilk kez. 21 yaşımın bütün saflığı ile. 21 yaşındaki Gülriz'in bütün görmüş geçirmişliği ile. Ve yaşam boyu düşlediği sevgiye hasret, sevilmeğe hasret Gülriz'in açıklığı, dürüstlüğü ile. İlk aşkım kocamın arkadaşı. Meğer benim Romeom kocamın arkadaşı olacakmış. Düşünemezdim bunu. Ama oldu işte. Karşı koymama imkân olmayan duyguları ilk kez tanıyor, öğreniyorum. Mutluydum, seviyordum, sevilirdim da. Bir sanatçı kadar heyecanları ile yaşayan, duyguların uç noktasına erişebilen bir zenginliği vardı. Tiyatroyu benim kadar, belki o gün için daha fazla seviyordu. Esprili, şakacı, cin gibi zeki bir insandı. Beni küçüklüğümden taruyordu Zeki. Florya Plajı'nda Seska'yla güneşlendiğim günleri anlatıyor, "Leylek gibi uzun bacaklı, şekilsiz bir şeydin, ama ben birkaç sene sonra çok güzel bir vücudu olacak demiştin senin için" diyordu. Saatlerce konuşuyorduk bıkmadan, her konuda. Her konuda konuşmak istiyordu benimle. Ben de bıkmadan, saatlerce konuşuyordum onunla. Öylesine seviyorduk ki birbirimizi, bu yasak aşk, bu gizlilik, inanılmaz bir biçimde etkiliyordu bizi. Gizli buluşmalar yerine, el ele kirlarda koşmak, güneşin altında kumlarda yan yana uzanmak istiyorduk.

Bir akşam, Belediye Gazinosu'nun pavyonunda on kişilik bir grup dans ediyorduk. Uzun uzun dans ettik konuşmadan ikimiz. Müzik bittiğinde yerimize oturacağımız yerde elimden tutup orkestraya yürüdü Zeki. Kuzu gibi gittim peşinden. Sevdığım bir parçayı çalmalarını istedi. Tekrar dans etmeye başladık. Koca pistte ikimiz vardık yalnızca.

- Benimle gelir misin bütün bir ömür boyu? dedi.
- Evet, dedim.
- Sana hiçbir şey vaat edemem, sevgimden başka, dedi.
- Yeter, dedim.
- Gel öyleyse, dedi, elini tuttum ve çıktık gazinodan.

Kaçmıştım. Her şeyi geride bırakıp. Masadaki mantomu bile. Masada Şeyma Mahmut Resne, Şadıman Aysin, Ahmet İpeker, Leyla Resne, Refik Lostar ve kocam vardı. Kaçtığımız gece, Bo-

ğaz'ın kuytu bir köşesinde güneşin doğuşunu seyretmiştik el ele. Sonra kirlarda koştuk, çocuk gibi oynadık doyasıya. Mutluydum ilk kez. Yaşamım boyunca, böylesine mutlu olunabileceğini düşünmeyecek kadar mutluydum.

Daha sonra, kocam her şeye rağmen affetmek istedi olanları.

– Eve dön, unutam, daha çocuksun, dedi.

Üçümüz bir aradaydık bunları söylerken. Oldukça zordu durumum. Bana iyilikten başka bir şey yapmamıştı Tahir. Bağışlamasını istedim, eve dönmeyecektim.

– Seninle evlenemez o, dedi. Ailesi razı olmaz bu evliliğe. Sorumlulukları vardır o ailenin kendi içinde. Herkesle evlenemezler.

– Zararı yok, dedim, yaşamam gerekiyor her şeyi. Her şeyi kendim yaşadım, kendim keşfettim bugüne kadar. Kimse bir şey öğretmedi bana. Bundan sonra da böyle olacak. Bu duyguyu da yaşamam gerek. Sonunu değil, bugünü yaşıyorum ben. Usluluk yaşlılıkta yaşanmalı, delilik ise delikanlılıkta. Elmalarla armutları karıştırıp sonra da pişman olanlara benzemek istemiyorum ben. Yardım et bana, ayrılalım.

Saatler süren üçlü oturum sonu, “Peki” dedi kocam ve bir buçuk yıl boşamadı beni. En sonunda türlü yalanlarla kandırana kadar.

Zeki hukuk okumuştı. 10 yaş büyüktü benden o da Tahir gibi. Ailesinin paylaşılmaz tek oğluydu. Ne projeler yapıyordu evliliği için İstanbul sosyetesinde o günler. İsviçre’de yapmıştı doktorasını. Aynı yıllar orada Nisa Serezli de eğitim görüyordu. Yıllar sonra anlatmıştı bana Zeki’yle eski arkadaş olduklarını Nisa.

Beni bir türlü boşamayan kocam ve sevgilimin ailesi yüzünden, ilk gerçek aşkım uzun süre yasaklığını korumak zorunda kaldı. Ancak bu bizi birbirimize büsbütün bağlıyordu. Koca İstanbul şehrinde gizli yaşamak zorunda kaldım boşanana kadar. Ama mutluydum. Ailem, anneannem de dahil, dargındılar artık. İsmimi anmak istemiyor kimse. Ama mutluydum. Boşandım sonunda. Çevrem, dostlarım evlenmeyeceğimize, evlenemeyeceğimize emindiler. Bense o gün evliliği düşünmeyecek kadar mutluydum. İkimiz İstanbul’u fethettik yeniden. Portakal rengiydi dünyam bu kez, güneş rengi. Gitmediğim, tarumadığım her yerini birlikte keşfettik İstanbul’un. Rüyada gibiydim. Yaşımı yaşıyordum ilk kez, yaşımın aşkını yaşıyordum. Başkaları beğenseler de beğenmeseler de aldırışım yoktu.

Romeo ve Juliet gibi öldük el ele

O zamanlar Muhsin Bey, Yapı Kredi'nin ödenekli kültür hizmeti olan Küçük Sahne'nin başına getirilmişti. Her akşam bir tiyatro seyrediyorduk. Şehir Tiyatrosu'nda Cahide Hanım'dan *Yavru Kartal*'ı (L'Aiglon) seyrettiğimde çok üzül müştüm, genç yaşta öyle şişmanlayıp kendini bırakmasına. Daracık giysiler içinde ilk kez iyi durmuyordu sahnede. Oysa Küçük Sahne'de, Devlet Tiyatrosu'ndan gelen bir Heyecan Başaran, daha ilk seyrettiğim gün sarsmıştı beni modern oyun anlayışı ile. İçim cız etmiyor değildi bazı oyunları seyrederken. "Acaba" diyordum, "bir gün? Yok canım, kaderim belli artık benim. Meğer ben başarılı küçük yıldızlar gibi büyüyünce sönecekmişim." Gene Şehir Tiyatrosu'nda *Bu Akşam Semerkan'ta* oyunuyla dinamik bir oyuncu belirliyor karşımda: Altan Karındaş. Beğeniyorum Talat Artemel ve Samiye Hün gibi ustaların yanında ezilmeden oynayan bu oyuncuyu.

Zeki, avukatlık yapmıyor, babası ile çalışıyor. Konuşurken bir gün laf arasında, babasının benim için, "Dulluğu filan önemli değil, keşke bu ülkede sahneye çıkmasaydı" dediğini anlatıyor. Yıkıyorum bu sözlerle. Oyuncu bile olamadan, sırf sahneye çıktığım için yerden yere çalıyorlar beni. Cevaplamak zor bu tutumu. Oysa her gün naylon gruplar arası evlenmeler, boşanmalar, üçlü dörtlü yaşamalar, değiş tokuşlar sempati ile karşılanıyor büyük burjuvalar çevresinde. Ve ben, kocasını aldatmış, yasak aşk yaşamış diye suçlanmıyorum da, tiyatrocı olmam hazmedilemiyor.

Ama sonunda mutluluğum her şeyi unutturuyordu gene. Ve öyle mutlu olduk, öyle yepyeni bir dünya keşfettik ki birbirimizde, birleşemeyeceğimize göre, birlikte ölmeye karar verdik ve bir gün duygularımız eskikip yok olmadan biz yok olmaya karar verdik. Uzun uzun konuştuk bir gece ve öleceğimiz günü kararlaştır-

dık. Anımsıyorum, ölme fikri onundu. Ben de sevinçle katılıyordum bu fikre. Çok bilinçliydik ikimiz de, ölünceye kadar ayrılmamanın tek yolunun hemen ölmek olduğunu biliyorduk, buna inanıyorduk ve hazırдық. İkimiz de birbirimizden başka bir şey istemiyorduk bu dünyada. Uzun zaman nasıl öleceğimize karar veremedik. Sonunda havagazını seçtik. En romantik ölüm yolu oydu galiba. Gümüşsuyu'nda, Kamarot Sokağı'ndaki küçük evimizde birlikte açtık bütün gaz musluklarını. Şiir gibi bir şeydi bu. Yaşanması gereken en güzel ölümdü. Ne ölümden, ne de ölmekten korkuyorduk. Ve ölürken annemden başka kimseyi de düşünmüyordum nedense. Bir şeyler hatırlamak istiyordum, ama annem Suzan vardı aklımda. "O da benim yaşlarımda ölmüştü" diye geçiriyorum içimden. Bu kadar genç öldüğünü düşünmemiştim annemin. Romeo ve Jüliet gibi öldük el ele.

Bilmiyorum ne kadardı bu uyuma, kendinden geçme süresi. Birden, "İstersem ölmeyebiliriz" diye geçti içimden. Bunu yüksek sesle söylemek istedim, imkânsız. Ses çıkmıyor boğazımdan. Yanımdan garip bir hırıltı duyuyorum. Gül koklar gibi kokladığımız havagazının kokusu ise sempatikliğini yitirmiş, iğrenç bir koku sarmış her yeri. Onu tutmak, sarsmak istiyorum, imkânsız. Sanki su altında sürat yapmaya çalışan bir yüzücü gibi hareketlerim. Ve gene su altında konuşmaya çalışan biri gibi, ağzımı açar açmaz ses çıkmadan su doluyor sanki, gırtlığıma kadar. Boğuluyorum. Onu sarsmaya, uyandırmaya imkân yok. Artık hırlamıyor bile, öldü mü yoksa? "Hayır ölmemiş, derinden derinden nefes almaya çalışıyor, yani bir an evvel ölmeye uğraşıyor" diye düşünüyorum. Doğrulamak istiyorum, bir şeyler yapmalıyım. İmkânsız, kolumu oynatsam yere düşüyor. Bacağım sanki bin kilo, bir milim oynatamıyorum. En sonunda düşürüyorum kendimi yere, müthiş bir çaba harcayarak. Yerçekimiyle karşılaşan hindistancevizi gibi düşüyorum yere. "Emekleyerek kapıya ulaşmalı, kapıcıya sesimi duyurmalıyım" diye düşünüyorum. Ancak, mutfak ve banyonun önünden geçmek gerek kapıya ulaşmak için. Havagazının en kesif olduğu nokta orası. Yerde yaralı bir yunusbalığı gibi sürünüyorum. Bir giysi takılıyor elime, ağzımı kapamaya, nefes almamaya çalışıyorum onunla. Ama boğuluyorum işte. Boğula boğula, "Allah kahretsin, hiç de romantik değil havagazı. Düpedüz boğulmak bu" diye geçiriyorum içimden, "uyku hapı almak gerekti daha önce. Neden düşünmedik? Boşver düşünmeyi, boşver hapı, Gül Harum biraz gayret, az kaldı." Kapıya vardığımda, ayağa kalkıp açmaya çalıştım boş yere, imkânsız.

Doğrulamıyorum bile, kilide varamadan elim düşüyor gerişin geri yere. O, ya o öldüyse? Allahım, yoksa vaz mı geçsem? Tek başıma kurtulmak istemiyorum. Ölümünden bin beter bir şey bu. En sonunda yumruklamaya çalışıyorum yerden kapıyı. Sesim çıkmıyor, duymalarına imkân yok. Keşke keşke oradan ayrılmasaydım. El ele ölmek.

Gözlerimi açtığımda ilk kapıcının karısıyla karşılaşıyorum. Bir çarşafa sarmışlar beni, pencereden sarkıtmışlar. Külçe gibiyim, zorla tutuyorlar. Nefes almaya çalışıyorum derin derin. Sormaya çalışıyorum, “Korkma iyi” diyorlar. “Hastanede, ama iyileşecek.” Benim yumruklarımdan değil, gaz kokusundan uyanmışlar. Kapıyı kırıp girmişler içeri. Kapının önünde ölü gibi yattığım için kapı darbeleriyle yaralı oram buram. Ama önemli değil. Gaz o kadar kesifmiş ki kendilerini nasıl koruyacaklarını bilememişler. Camları açıp zorla taşımışlar bizi pencerelere kadar. Daha sonra telefon etmiş kapıcı, biz ayrılmayınca, Zeki’nin ailesine. Doktor gelmiş, iğneler, ilaçlar, onu götürmüşler.

Uzun süre kalkamadım yataktan. Bu olaydan sonraki ilk karşılaşmamızda gülüyorduk ikimiz de. Yeniden denemeyi konuşmadık bir daha. Acıları ile de yaşam güzeldi galiba. Birden fark etmiştim çok genç olduğumu. Ancak hiçbir zaman intihar edişimize de, kurtuluşumuza da pişman olmadım. Tekdüze yaşamın insanı olmadığına memnundum. Hayatı doludizgin yaşamak güzeldi.

Aile, ağırlığını koymaya başladı bu olaydan sonra. Onu Avrupa’ya yollamak istiyorlardı. Bana el altından, Zeki’den vazgeçmem için cazip teklifler yapılıyordu. Kendimi *La Dame aux Camelias* gibi hissettim birden, gülmem tuttu. Hey Allah, şu insanlar neden evlatlarını, sahip oldukları herhangi bir eşya gibi, bıraktıkları yerde bulmak isterler?

Artık para sıkıntısı çeker olmuştuk. O ise işten ayrılmış, avukat yazıhanelerinde stajyer olmaya çalışıyordu. Masondu ailenin tüm erkekleri. Müthiş bir dayanışmaları vardı. Kimse yanına almıyordu stajyer olarak onu. Her yere haber salınmıştı çoktan. Ben yokluğa, yoksulluğa alışkındım. Beni sarsmıyordu hiçbir şey. Ancak o, sigara markasını değiştirdince bile öksürmeye başlayacak kadar etkileniyordu her şeyden. Hayatla karşı karşıya kalmamıştı henüz o yaşa kadar. Anlıyordum, büyük bir savaş veriyordu kendi adına. Dostlarımız ve dost bildiklerimiz ikiye ayrılmışlardı hemen ve insanlar hakkındaki önyargılarım gene beni yanıltmıyordu. Herkes beklediğim gibi davranmıştı bu olayda. Herkes kendine düşen rolü oynamıştı.

– Hay Allah, diyordu oysa Zeki. Falancadan da bunu hiç beklemezdim, nasıl da değişiverdi.

– Değişmedi, diyordum, o her zaman öyle bir insandı.

İşsiz ve parasız geçen aylar sırasında bir gün hamile olduğumu fark ettim. Zeki uçuyordu sevincinden, bebeği doğurmanı istiyordu. Ailesinin bebek yüzünden beni kabul edeceğine inanıyordu. Garipsiyordum bu isteği aslında, çünkü ailenin beni kabul etmesi ne değiştirebilirdi? Söylenmiş sözlerin, yapılmış hareketlerin geri dönmesi, unutulması mümkün müydü? Ama onu kırmak istemiyordum. Tüm yaşamımı, çocukluk anılarımı biliyordu. Beni kırmaktan çok korkuyordu. Her zaman, “Artık hayatta bir gün bile üzülmeyeceksin, söz veriyorum sana” diyordu. Çok mutluydu. Ben aslında çocuk fıkrından biraz korkuyordum. Kendimi bu sorumluluğa hazır hissetmiyordum. Galiba bunda, kendi çocukluğumun da etkisi olmuştu. Daha evvel, istemediğim iki hamilelik atlatmıştım. Ama bu kez, “Demek böyle olacaktı” diyorum. Heyecanlıydık ikimiz de. Ve... ve bir gün birdenbire gidiyordu Avrupa’ya, beni bırakıp öylece. Hiç beklemediğim bir anda oluvermişti her şey. İnanıyordum, aldanmıştım ilk kez bir insan üzerine ve o insan benim canımdı. Demek “fukaralık kapıdan, aşk pencereden” sözünde bir gerçek payı vardı.

Hamileliğim ilerlemişti. Param yoktu, günlerce kendime gelemedim. Aç yatıyordum evde, yataktan çıkamıyordum, su bile içemiyordum, Düşündüm sonunda, evet sonunda düşünmeyi başardım. Satılmıştım para için. Rahat yaşam ağır basmıştı demek! Değmezmiş diyemiyordum gene de. Tatariko’ya gittim bir gün ve onunla, önce elimde ne varsa para edebilecek götürüp sattık, sonra da doktora gittik. Robot gibi yapıyordum bu işleri. Kaybedecek vaktim yoktu. *Ekmekçi Kadın*’ı oynayacak halim yoktu bu çağda. Birkaç gün Tatariko’da kaldım ve kendime gelir gelmez hayatı bir ucundan yakalamaya karar verdim.

Oyunun kuralı

Bir gün Şevkiye Harum'a rastladım sokakta.

– Zeki ile Paris'te falanca kulüpte beraberdik bir akşam, dedi. Senden başka şey konuştuğu yok, ağladı bütün gece.

– İyi, dedim, demek ağladı, ne iyi.

Durmadan geziyordum. Dağcılık Kulübü'nde tenis maçları, Tarabya Plajı'nda deniz, geceleri Tarabya'da Tokatlıyan Oteli'nin bahçesinde bulmuştum kendimi. Yusuf Ziya Öniş'in oğlu Baki Öniş'in Büyükdere'deki evlerinde bir partide Ercüment Karacan ile tanışıyorum. Yakışıklı, hoş bir adam. Latife Öniş'le dostluk ediyorum. Akerler'in küçük oğlu Yılmaz arkadaşım. O da sık sık, Yeniköy'deki yalıda, en az yüz kişilik partiler veriyor. Gülseren Sadak'la dostluğum bu partilerden birinde başlıyor. Güzel İren ve Melek'le gidiyorum bu partilere genellikle. Eğlenmeye çalışıyorum, ama pek eğlenemiyorum aslında kimseyle. Eski kocam evlenmek istiyordu tekrar benimle. Ve eski arkadaşlarımdan, "Biz dememiş miydik?"lerini sineye çekmek zorunda kalıyordum. Eğlenmeye çalışıyordum, unutmaya çabalıyordum tekrar. Elimden gelmiyordu, ama başarmalıydım bunu, zaman her şeyi hallederdi. Tatariko benimle kalıyordu bu zor günlerimde. Her gün aynı şeyleri dinlemekten bıkmıştı ama. Büyük bir sabırla arkadaşlık örneği veriyordu o dönemde. Onun dikişlerine yardım ediyordum bazen. Gene dublaj yapıyordum. Adalet Cimcoz Harum o günlerde dedikodu sütunlarının ilk yazarı. Bu aşk hikâyesini yazıyor bütün ayrıntılarıyla gazetesine.

– Ne düşünüyorsun Gülriz? diyor bir gün dublajda bana. Tiyatroya dönmek için ne bekliyorsun daha? Ben inanıyorum, çok büyük bir boşluk dolacak Türk tiyatrosunda eğer sahneye çıkarsan.

– Biraz, diyorum Adalet Harum'a, biraz kendime gelmem ge-

rek. İyi karar vermek için. Belki de modacı olurum, bilmiyorum. Henüz tiyatroyu düşünemiyorum.

Kocamın eski arkadaşlarından evlenme teklifleri alıyorum gene. Akşamüzerleri Adalet Cimcoz'un açtığı Maya Galerisi'ne gidiyorum. Bir sürü eski ve yeni tanış var orada. Tarabya Plajı'nda denize giriyorum. Artık eski Florya Plajı müdavimleri Tarabya Plajı'na geliyorlar. Orası moda. Arkadaşlarımdan birisi bir Amerikalı ile tanışıyor beni. Hariciyeci bu Amerikalı. İsmi Daniel De Crooz. Görevle bulunuyor Türkiye'de, kısa bir süre için. Dönecek sonra ülkesine. Annesi Fransız, babası Amerikalı olan, bu gerçekten Gary Cooper kadar yakışıklı genç adam bir görüşte âşık oluyor bana nedense. İkinci görüşte evlenme teklif ediyor. Aklım almıyor bu yıldırım aşkını, ama her zamanki gibi evlenme teklifi almaya bayılıyorum. Ve her evlenme teklifi alıpta babaannemi anımsıyorum, elimde olmadan. İngilizcem çok kötü, ama o beğeniyor İngilizcemi bile. "Ben tiyatrocuydum" diyorum. Gülüyor, "Amerika'da istersen yaparsın" diyor. Bu kez ben gülüyorum.

Kimler yok o sıralar Tarabya Plajı'nda. Muhtar Kocataş Meral ile nişanlanmış, İlhan Sarvan güzel Nejla ile nişanlı, Rus Leyla'nın güzel kız kardeşi İren, bazı eski ve yeni yüzücüler, Kerim Kerimol, Rıza Dedehayır, Adalet Hanım ve çevresi, Vâlâ Hanım, Ziyad Ebüzziya'nın eski karısı. Bu ara ilk bikiniyi giyiyor Nana isimli, Ermeni asıllı, güzel bir dansöz kız plajda. Herkesin gözü onda. Mayosunda Galatasaray arması olan gencecik bir çocukla dalıp dalıp denizin gibinde Tarzan ve Jane numaraları yapıyorlar. Bu kocaman kara gözlü, atlet vücutlu, esmer gencin ismi Engin Cezzar. Kolej öğrencisi. Herkes ikisinin deniz dibi numaralarını seyredip duruyor. Erdoğan ve Aydın Tanbay da plajın gediklileri. Necla Ergeneli'nin güzel vücudu gözümün önünden gitmiyor hâlâ. Şadıman Aşkın, Altan Karındaş hep oradan giriyorlar denize.

Daniel De Crooz dönüyor Amerika'ya. Giderken "Gelip seni götüreceğim" diyor. Pek ciddiye almıyorum ama, "Olur" diyorum. Her gün mektup yazıyor Amerika'dan. Ben de arkadaşım Melek'in yardımıyla cevap veriyorum dört beş mektubun birine. Her gün bir mektup alıyorum, hiç şaşmıyor bu. Gidecek miyim Amerika'ya, ülkem dışında kurabilir miyim hayatımı? Anneannemi, dostlarımı, dost bildiklerimi aramaz mıyım oralarda? Sevgisiz bir evlenme sonunda mutlu olabilir mi insan? Cevaplayamıyorum bu soruları. Ama "Dünyamın değişmesinde yarar var" diye düşünüyorum sonunda. Olmazsa dönerim. O günlerde gene anneannem dışında, ailem aramıyor beni, ben de onları aramıyorum. Annean-

neme daruşıyorum ilk kez.

– Git, diyor, git bu ülkeden. Eminim iyi olacak senin için. Sen hayat dolu bir insansın. Her an her şeye yeniden başlamak için gücün var, git.

O gideli üç ayı geçmişti. Duygularımda değişiklik yoktu, ama yaşamımda vardı. Hayat hakkında felsefeler yapıyordum. Ununu elemiş, eleğini asmuş yaşlı kadın pozlarındaydım o sıralar, o yaşta. Artık beni şaşırtacak hiçbir şey kalmamıştı. İnaniyordum buna ve bir akşamüstü karşımda buldum onu, sokağımın köşesinde. Sanki bekliyordum. Evet, aslında bekliyordum, biliyordum geleceğini, başka türlü olamazdı, olmamalıydı. Tır tır titriyordu, biraz konuşmamız gerekti, anlatacak çok şeyi vardı, nasıl zayıflamış, solmuştum öyle, o da zayıflamıştı. “Nerede konuşalım, arabada mı, evde mi, yok hayır hayır, istediğim herhangi bir yerde.” “Olur” dedim, “nerede istersen konuşalım.” Beni böylesi yumuşak bulacağını beklemiyordu, şaşkındı. Her zaman gitmekten hoşlandığımız bir yere gittik, birer içki söyledi. Hâlâ titriyordu, gözleri deliler gibi seven birinin gözleri gibi alev alevdi. Ben, istersem iyi bir oyuncu olmak için en önce kendime güvenmem gerektiğini o anda keşfetmiştim. Evet, çok eğleniyordum artık. Hayır, sevgim nefrete dönüşmüş değildi, ama tadını çıkarmak istiyordum her anın, her sözün. Her zaman her şeyin tadını çıkarmayı bilirdim zaten. Yemek öncesi, oyun öncesi, yolculuk öncesi diye sıralayabilirim tadını çıkaracağım anların bazılarını. O anları uzatmak tadını çıkarmaktı işte ve ben de o anda, konuya girmeden öncesini uzatmaktan sonsuz bir keyif duyuyordum. Uzun süren laf cambazlığından sonra anlatmaya başlıyor. “Eğer üç ay Avrupa’da kalıp döndüğünde fikrini değiştirmezsen ve eğer o da seni beklemişse evlenmenize karşı çıkmayız” demiş ailesi. Eee... O da bunu kabul edip gitmiş Avrupa’ya ve itiraf ediyor ki unutmaya çalışmış beni aslında, ama başaramamış. Eğer, eğer ben de onu unutamamışsam ve beklemişsem? Sözleri iyi duyamıyorum galiba. Bu işte bir terslik var, ama nerede, nerede?

– Neden haber vermedin? diyebiliyorum.

– Oyunun kuralı bu, diyor o zaman. Anlamı kalmazdı hiçbir şeyin. Sen, sen de unutmadın değil mi beni?

– Unutmadım, diyorum, çok uğraştım, ama başaramadım. Gerçek bu.

– Peki, diyor.

Kıskanç, ölesiye kıskanç bir insandı. Aslında dans ederken kravatını seyretmemi isteyecek kadar kıskançtı bütün beraberliğimizde.

Birden “Nişanlandım” diyorum en tatlı gülücüklerimle, “nişanlandım bir Amerikalı hariciyeciyile.”

Kavrayamıyor uzun süre söylediklerimi, haklı. O güne kadar tanıdığım en zeki insanlardan biri, ama hemen kavraması gene de zor tabii. Vakit veriyorum ona ve devam ediyorum.

– Yakında Amerika’ya gideceğim, ama seni tekrar görmek çok hoş.

Çılgına dönüyor.

– Senden, sevginden kurtulabilmek için yapmadığım kalmadı. Ama her an yalnız sana ait olduğumu biliyordum. Öyle bir şey yapmış olamazsın, yalan söylüyorsun, yalan bu sözler, beni üz-
mek için uyduruyorsun değil mi?

– Hayır, inan doğru hepsi. Ayrıca o gidişinden sonra seni bek-
leyeceğimi nasıl düşünebildin? Sağlıklı bir insan gibi seni unut-
maya çalıştım, bekleseydim deli derlerdi bana.

– Olamaz, diyor perişan.

Gerçekten inanıyor onu beklemem gerektiğine. “Bir kadın, er-
kek ne yaparsa yapsın, isterse onu terk etsin, erkeğini beklemek
zorundadır” diye düşünüyor o güne kadar tanıdığım en Batılı ye-
tişmiş bu adam. İnsanlar bazen duymak istediklerini, yalan bile
olsa, söyletmek için neler yapmazlar ya Rabbi. O da öyle, çırpını-
yor. O Avrupa’dayken ve beni habersiz terk etmişken, kravatları-
na bakarak kendisini beklemiş olmamı istiyor benden ve giderek,
yalan bile olsa, öyle söylememi istiyor.

Bitmemesini istediğim, sakız gibi uzattığım anlar bunlar, itiraf
etmeliyim. Aslında az bile üç aya üç saat. Çok ucuza gidiyor. Ha-
yır, razı değilim daha, biraz daha, evet biraz daha.

– Nasıl biri? diyor sonunda. Sen İngilizce bilmezsin ki. Nasıl
anlaşabildiniz? diyor.

– Rastladığım en yakışıklı insan, diyorum. İngilizceme gelince,
vaktiyle biraz ders almıştım. O da her söylediğini anlamaya ha-
zırdı, pek zor olmadı.

– Hoşlandığını söyleyemezsin, diyor, bir Amerikalıdan. En yal-
varan, tersini duymak isteyen sesiyle.

– Neden olmasın? diyorum. Öyle bir insanı sevmek çok kolay
olacak herhalde. Ne istediğini bilen, ailesini yedi göbek sayabilen
soylu bir Fransız aslında. Küçümsediğin Amerikalılardan değil o.

– Evlenmeliyiz hemen, diyor. Hemen mektup yazacaksın ona.
Her şey benim söylediğim gibi olacak, anlaşıldı mı? Ona benden
söz ettin, değil mi?

– Evet.

– Ne dedin, her şeyi anlattın mı? Hem, hem nasıl inanabiliyorsun iki gün tanıdığın bir adama? Bakalım gelecek mi seni almaya?

Patladı gene.

– İnanmıyorum, yalan söylüyorsun, kötü bir rüya gördük biz. Geçti, geçti her şey. Evleneceğiz, dünyanın en mutlu çifti olacağız. Boy boy çocuklarımız olacak.

Onun gerçekleri öğrenmemek için yaptığı garip baskıya karşın ben de gerçekleri tadım tadım anlatıp bu anları uzatmak istiyordum.

– Peki ama, ben bütün İstanbul’un gözü önünde gezip tozdum, gizli bir şey yapmadım ki, diyorum.

– Ben, diyor, bütün bu üç ay içinde seni düşünmemeye çalışarak yalnız seni düşünmekten başka bir şey yapmadım. Anla artık, sok bunu o küçük kafana. Önemli bir sınavdı bu.

Elimde Daniel’in vermiş olduğu geniş nişan halkası var. Başka bir yüzükle üst üste takılmış. Oynayıp duruyorum yüzükle. Evde en az otuz kırk mektup var Daniel’den gelmiş.

– Ama, diyor en sonunda, aranızda bir şey geçmedi değil mi? Lütfen söyle, geçmedi de.

O anda kocamdan farksız sanki. O da öyle yalvarıyordu. Ama ufak bir fark vardı ortada, birden fark ettim bunu. Zeki’yi kaybetmek istemiyordum. Kısa da sürse, sürdürmek istiyordum bu anları.

– Söyle, söyle, ileri gitmene imkân yoktu, yapmadın değil mi? Yapamazdın zaten, söyle, yapmadın. Yapmadım de inandır beni.

– Yapmadım.

İlk büyük yalanım. Üç hecelik sözcük: Yapmadım. Ve son yalanım. Daha sonraki yıllar, yaptığım her şeye yaptım demekten özel bir zevk duyacağım. Hiçbir şeyi saklamaya yer olmayacak tüm yaşamımda. Daniel’in resmini gördüğü zaman, “Herhalde bir yerlerden bir kartpostal bulup koydu evin bir köşesine” diye düşünüyor kuşkusuz. İnsan denen garip hayvan artık hiç şaşırtmıyor beni. Sonsuz bir oyuna girdiğimi biliyorum. Yalan üzerine gerçek bir şeyin kurulamayacağını çok iyi biliyorum. Ama elimde değil. Her şey olacağına varır gibisine gidiyorum işte. Bundan sonrasını Türkan Şoray’ın bir filminde seyretsem, “Amma da abartmışlar, ne olacak, yerli film değil mi?” der ve küçümseyip inanmazdım olaylar zincirine.

– Seni beklememiş, onunla bununla gezmiş, diyor ailesi.

– Hayır, diyerek ayak diretiyor Zeki, kim ne derse desin Gülriz yalan söylemez, o ne dediyse gerçek odur.

– Hayır, diyor annesi, evlenmene razı değilim onunla. Evlenirsen intihar ederim.

– Havagazı musluğu orada, diyor ve evi terk ediyor annesinin babasının bir tanecik oğlu. Ve ailenin onun beni Avrupa’da muhakkak unutacağına ne kadar inandıkları çıkıyor böylece ortaya.

Zeki, arabasını taksi yapıp, bir iş bulana kadar yaşamını sağlamaya karar veriyor. Nasılsa staj yapmasına, avukat olmasına henüz imkân yok. Evlilik hazırlıkları yapıyoruz. Başka birisi için bir şeylerden vazgeçebilmiş kişinin o doyulmaz mutluluğunu yaşıyor. Bense, nasılsa bitecek güzel bir rüyanın tadına en bilinçli bir şekilde varmaya çalışıyorum.

Tam, “Hayırdır inşallah, içimde bir sıkıntı var” denilen günlerden biri. Kapı çalınıyor. “Kim gelmiş olabilir?” diye düşünerek yürüyorum kapıya.

– Aç kapıyı, diyor Zeki.

– Sen aç, diyorum.

Sonunda ikimiz birden varıyoruz kapıya. Açtığımda, ne ile karşılaşacağımı biliyordum sanki. Evet kesin bu, inanılmaz bir önsezi. Kapıyı açınca karşımda Daniel’i görüyorum. İyi ki yere düşmedim.

Bundan sonrası rüya gibi geçti. O Daniel’i görünce ilkin gözlerine inanamadı. İçeri girer girmez, sağa sola bakmadan beni kucaklayıp havaya kaldırdı Daniel. Ondan sonra tam bir İonesco’ydu. Evet, örneğin *Kel Şarkıcı*’dan bir sahne oynandı. Ancak ara sıra işe Dürrenmatt da el atıyordu. Daniel benden, ayrılmamız gerektiğini söyleyen mektubu alınca, ailemin bu işe karşı çıktığını, bir baskı altında kaldığımı sanmıştı. Her şeyi kendi halledip beni alıp götürmeye gelmişti. Ama evde biriyle karşılaşacağımı sanmıyordu.

– Evet, dedi, eski sevgilisi olabilirsiniz ama bu hiçbir şey demek değil. Ona baskı yapmayın lütfen, benimle nişanlı o, gelecek Amerika’ya.

İşte o zaman çıldırdı Zeki, ağzına geleni söylemeye başladı benim için. Yarı Fransızca, yarı İngilizce, yarı Türkçe yürütülen üçlü konuşma en sonunda çıkmaza girdi iyice ve iki erkek başka bir odada konuşmaya karar verdiler. Uzun süre konuştular içeride. Bağırışıp duruyorlardı. Birden Zeki geldi yanıma ve bir tokat, bir tokat daha, bir tokat daha. Kendinden geçmiş, ağzı köpükler içinde.

– Bana yalan söyledin, aldatmışsın beni, aldattın beni, diye bağırıyordu.

Ayıldığımda içerideki bağırışma durulmuş, bir dostluk havasına girmek üzere iki erkek. Seslerinden anlıyorum bunu. Elimi yü-

zümü yıkadım, makyaj yaptım, üstümü değiştirdim ve sokak kapısının önünde yoluma çıkan iki erkeğin aynı anda sordukları “Nereye?” sorusuna şöyle cevap verdiğimi hatırlıyorum:

– Üçüncüyü bulmaya.

Daha sonra Zeki, Daniel’i evine götürmüş, dört gün misafir etmiş. Uçağa eliyle bindirip yolcu etmişti Amerika’ya. Son bir mektup yazmıştı Daniel, veda mektubu. Gerçek yüzümü tanıttığı için Zeki’ye teşekkür ediyordu. Özür dileyen bir mektup yazdım ona, beni bağışlamasını istedim. Cevap bile gelmedi bir daha.

Anneannemin evine döndüm bir süre. Evi değiştirmek, daha küçük bir yere taşınmak istiyorum. Anılardan uzaklaşmak istiyorum. “Gene barıştılar, evleniyorlar” dedikodusu tam yayılmışken ayrılmıştık, hem de artık yüz yüze gelmeyecek bir biçimde. Yarı hasta gibi, bütün gün yatıyorum yatakta. Sokağa filan çıktığım yok, bir depresyon geçiriyorum, belli. Anneannem, dayım beni üzmekten, kırmaktan korkar oldular. Ne söylerlerse, ne sorarlarsa bağırıp çağırıyorum, hiçbir yaptıklarını beğenmiyorum, başım dönüyor, hastayım sanki.

Ailem gene görünürlerde yok. Hakları da var herhalde, beğenmiyorlar yaşamımı. İlk boşanmamı akılları almamıştı zaten. Sonra sevgilimi tanıyıp sevmişler, onunla evleneceğime inanmışlardı.

“İsmim Gülriz, yaşıım 24”

Bir gün pencerenin önünde oturuyordum. Zeki, karşı köşede arabasını park etmiş, pencereye bakıyordu. Gözlerime inanamadım. Nasıl olur, deli mi bu adam, herhalde rüya görüyorum. Ertesi gün gene geliyor aynı saatte, daha ertesi gün gene. Arabada oturuyor, yarım saat kadar bıkmadan pencereye bakıyor. Ben perdeleri kapatıyorum her seferinde. Günlerce sürüyor bu oyun.

– Bu adam deli gibi âşık sana, diyor anneannem. Ama galiba dengesiz biraz. Güvenme sakın ona, yeter üzüldüğün, güvenme sakın.

O sıralarda 70'ini geçmiş anneannem. Bazen ağlıyor, “Senin sonun ne olacak?” diye tutturuyor gerekli gereksiz. Sokağa çıkmak istiyorum artık, eve gitmek istiyorum. Daha küçük bir yere taşınmalıyım bir an önce. Ama başım kalkmıyor yastıktan, midem bulanıyor, kusuyorum. Ayakta duracak gücüm yok. Çok zayıfım.

– Sen hamilesin galiba, diyor anneannem. Belli bu, ne yapacağız şimdi ?

Galiba doğru, hem de epey ilerlemiş hamileliğim. Doktora gitmek için çıkıyorum ilk kez evden, onun köşede beklemediği bir saati seçip Tatariko ile gittiğim doktor, “Çok geç” diyor, “müdahale edemem, doğurmalısınız.”

Zor dönüyorum eve.

“Yapamam bunu” diyorum kendi kendime, “babasız bir çocuk doğuramam”.

Ama hayatım tehlikedeyse o zaman ne yapacağım ? Olmaz öyle şey, başka bir doktor vardır bana yardımcı olacak, bir yerlerde. Tatariko'ya koşuyorum gene. Tanıdıklarını buluyor ve yeni bir doktora gidiyoruz. “Çok geç” diyor gene yeni doktor da. Tatariko'nun annesi, Tatariko ilaçlar öneriyorlar, kocakarı ilaçları. Kor-

kuyorum, bütün tecrübesizliğime rağmen yanaşmak istemiyorum o yönteme. O ara çok önemli bir profesörün isminden söz ediyorlar. Buna benzer operasyonlar yapmış daha önce de. Çok para almış. Şehir dışındaki özel kliniğinde yapmış operasyonları. Gidip muayenehanesine konuşuyorum.

– Beş aylık hamilesin, diyor, aklın nerdeydi? Hep son dakikada gelir aklınız başınıza. Ya doğurursun ya da operasyonu ancak ben yapabilirim Türkiye’de ve şu kadar da para alırım bu iş için, beş kuruş aşağı olmaz. Son sözümdür bu, pazarlık mazarlık yapmam.

Nasıl küstah, nasıl kaba bir insan, cevap vermek istiyorum. Bağırarak, hakaret etmemek için zor tutuyorum kendimi.

– Lütfen benimle siz diye konuşun, diyebiliyorum sadece.

Çıkıyorum şaşkın bakışlarıyla baş başa bırakıp ilk bakışta onurlu biri gibi görülen bu doktoru. “Acaba” diyorum “doktor uyduruyor mu beş aylık diye, halimden pek belli değil.” Ama biliyorum ki en az dört aylık hamileyim. Bir an düşünüyorum, eğer bu çocuğu dünyaya getirirsem evlenebilirim onunla, biliyorum kendi koşacak ardından “Gene evlenelim” diye. Ama affedemeyeceğimi, onların unutamayacağını da biliyorum. Tamir görmüş ilişkileri yürütebilecek bir yapım yok. Her şey saflığını yitirmeden bitmeli iki insan arasında. Hem artık bundan böyle yaşamımda iki insan diye bir şey olamaz. Kimseyi sevemeyeceğim belli artık, kimseyi sevmeyeceğim. Söz veriyorum kendime. Uykularım berbat, uyuyamıyorum, yiyemiyorum, ayakta duramıyorum, para bulmam gerek.

Orada bekliyor beni, köşede, arabasında, sigara üstüne sigara içerek. Çıkıyorum evden, konuşmak istiyor yolumu kesip.

– Günlerdir yüzünü görmek için bekliyorum, diyor.

Kendi de farkında artık, ne ayrılabilir benden, ne yürütebiliyor bu ilişkiyi. Birden beklemediği bir şey oluyor, önemli bir para istiyorum ondan. Anlamıyor, şaşırıyor.

– Peki, diyor hemen, tabii bulurum, hemen yarrın. Konuşmalıyız, eve gidelim.

– Şimdi olmaz, diyorum, daha sonra konuşabiliriz belki.

Ertesi gün getiriyor parayı. Arabasını görünce evden çıkıp gidiyorum yanına.

– Söz, diyorum ısrarlarına son vermek için, söz, evet konuşacağız iki gün sonra.

İnmek istiyorum arabadan.

– Biraz daha seyredeyim seni, diyor, ne olur biraz dolaşalım arabayla.

Dolaşıyoruz biraz. Ancak alıştığım yollarda değil, arka sokak-

larda dolaşıyor beni. Anlıyorum, kimsenin bizi beraber görmesini istemiyor, utanıyor. Söylediği sözlerden sonra gene bana dönmüş olmasırı ailesinin bilmesini istemiyor. Farkında ne büyük bir hata yapmış olduğunun. Mutluluğunu hatası yüzünden kaybettiğini biliyor. Ve dayanamıyor buna. O kısa otomobil gezisinde bile dayanamıyor, bağırıp çağırıp suçluyor beni, her zaman ki gibi. Son sözü baştan söyleyip sonra özür dilemeye bayılıyor. Acaba her zaman böyleydi de, aşkın gözü kördür dedikleri gibi, ben ancak şimdi mi farkına varıyordum gerçek kişiliğinin? Çok sinirliydi, evet çok sinirliydi galiba her zaman. Ufacık şeyleri büyütmeyi, olay haline getirmeyi seven bir yapısı vardı. Büyük bir olayla karşılaşınca her şey daha bir büyüyordu onun için.

– İtiraf etseydin ne çıkardı? diyor, dönüp dolaşıp tekrarlıyor bu sözü.

– Öyle kesin konuşmuştun ki, seni kaybetmemek için yalan söylemeye sen ittin beni, diyorum. Duymak istediklerini söyletme için nasıl uğraştığını hatırla, terk edilmiş bir kadına sordüğün hesapların sağlıklı yanı var mıydı?

– Haklısın, diyor, ellerimi öpüyor. Beni affet, diyor. Bana nasıl yalan söylersin? diyor iki dakika geçmeden ve yeniden başlıyoruz kavgaya.

Hastayım, kusmak istiyorum, görmek istemiyorum onu artık o anda. Yalnız kalmalıyım, ağlamak istiyorum, ama yalnız kalmalıyım ağlamak için.

– Sen, diyor bir ara, meğer ne üstün bir kabiliyetmişsin, yazık olmuş tiyatroyu bırakmana. Tiyatroda oynayamayınca hayatta oynuyorsun. Beni bir an bile sevmedin, sevsen aldatamazdın. Zaten bana “Kocasını seninle aldatan, seni de başkası ile aldatır” demişlerdi de inanmamıştım, diyor. Ağlıyor, sonra gene, senden vazgeçemem, sensiz yaşayamam, diyor. Söyle, bir daha aldatmayacaksın beni değil mi?

Kusacağım şimdi, yeter artık, işkence bu. Ve ben bunu hak edecek hiçbir şey yapmadım. Layık değilim buna, yeter artık, yeter.

Tatariko ile gidiyoruz kliniğe, kararlaştırılan saatte. Gece yatıyorum orada. Ertesi sabah ölümümünden kimsenin sorumlu olmayacağına dair bir kâğıt imzalıyorum ve giriyorum yapılan iğnelerden sonra ameliyathaneye. İriyari ünlü operatör muşambalar içinde, ayaklarında lastik çizmeler. “Bembeyaz giyirmiş bir ciğerci” diye geçiriyorum içimden. Yüzüme bile bakmıyor. Maskesini takmış. Altı kişi var. Asistanlar, hemşireler, narkozcu olsalar gerek. “Ne kadar kalabalık” diye düşünüyorum, maskeyi kapatıyorlar ağ-

zıma. "Say" diyor operatör. Bir iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, on iki, on üç, on dört. "Daha" diyor operatör, duyuyorum, bayılmıyorum, bayılmamışım. Konuşuyor benimle.

– Sigarayı çok mu içiyorsun ?

– Hiç sigara içmem.

– Ya içki ?

– Ara sıra, az.

– İsmi ?

– Gülriz

– Yaşın ?

– 24.

– Say bakalım Gülriz Hanım.

Yeni baştan sayıyorum: Bir iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, on iki.. on üç.... on dört..... on beş. Düşüyorum birden sanki bir kuyuya, düşüyorum yavaş yavaş ve döne döne. Simsiyah bir kuyu, hayır kuyu değil, beni içine almaya çalışan korkunç bir hortum bu. Alıyor beni. Dönüyoruz. Süratle havalanacağımız yerde, kuyunun dibine çekiyor beni. Karşı koymak istiyorum olanca gücümle. İmkânsız, düşerken aşağıda ıslıl ıslıl gümüş gibi bir şeyler parlıyor, gözlerim kamaşıyor. Bakamıyorum. "Her şey tıpkı romanlardaki gibi" diye geçiriyorum içimden. Ah... dayanılmaz bir acı. Ah... öldürüyorlar beni. Herhalde ölüm bu olsa gerek. Ah... operatörün sesi geliyor uzaktan.

– Ayten, bahçivana söyle, o güllerin yerini değiştirsin. Kaç ke-re tembih ettim, herifin umurunda değil. Vazolarda da çiçek kalmamış, biraz kestir.

Ah...

– Hastaların odasına koyun.

Ah... Konuşmak, "Sizi duyuyorum. Beni bayıltmayı unuttular, ya da dozu azalttılar farkında olmadan" demek için çırpınıyorum. Her yanımla bağlı, ama gene de omuzlarıma bastıran yabancı parmakları hissediyorum. Ölüyor muyum acaba?

Bu acıya dayanamaz insan. Ölüp sonunda er geç. Canımdan can koparıyorlar sanki. Evet, evet, işin aslı bu, canımdan can koparıyorlar ve ben duyuyorum hepsini. Ah... İlk kez düşünüyorum, günah mı bu yaptığım ? Günah mı ? Yok canım, onun canı benim kadar yanmıyor henüz, böylesi daha iyi. Anneciğim yardım et bana, anneciğim.

“Yaşamla ölüm arasına bir şey koymalı insan”

Ayıldığımda onu ve Tatariko'yu başucumda bulmuştum. Öyle bağıryormuşum ki, kapıların ardındaki Tatariko çok korkmuş. Telefon edip çağırmış Zeki'yi. Bağırsıklarımın nedenini bilemeyen Tatariko da ölüyorum sanmış neredeyse. Sonra öğrendim gerçeği. Belli belirsiz veriyorlarmış narkozu, çocuk büyük olduğu için. Tehlikeyi göze alamıyorlarmış, tamamıyla bayıltmak çok tehlikeli olabilirmiş. Ayrıca çok zayıfmış nabzım. Her zaman tansiyonum düşüktür zaten. Operatörün âdetiymiş. Böyle yapınca sonucu garantilemiş oluyor bir yere kadar. Birkaç gün yatmam gerekti hastanede. Her gün çiçeklerle geliyordu o ve Tatariko. Klinikten ayrılırken ünlü operatöre, “Bahçivarınız güllerin yerini değiştirdi mi?” dedim.

Anlamadı önce. Sonra anlattım. Güldü.

– Sağlığınıza buna borçlusunuz, dedi. Bağırmasanız, duyup duymadığınızı kontrol edemezdik. Gene de tamamen ayık değildiniz inanın.

– Günlük işlerinizi rahat rahat konuşuyordunuz. Etkilemedi bağırma larım, çektiğim acı sizi, dedim.

Tek kelimeyle cevap verdi.

– Tecrübe.

Birkaç gün de anneannemde yatıp toparlanıyorum biraz. Sonra yeni, küçük bir apartman bulup taşıyorum Osmanbey'e. Gene dublaj yapıyorum ve radyoda reklam programlarında, skeçlerde, radyo oyunlarında oynuyorum. Kısa zamanda aranılan bir ses olmuştum. Yemeklere anneanneme gidiyorum. Akşamları yatmaya eve dönüyorum. Dublaj stüdyoları arasında mekik dokuyordum. Eski arkadaşlara rastlıyordum bazen şurda burda. Peşimde bir sürü insan vardı gene. Ama bucak bucak kaçıyordum erkeklerden. Garip bir hal gelmişti üstüme. Bana dişi gözü ile bakan,

yaklaşan erkeğin hakaret etmek istediğini düşünüyordum. Ve hemen uzaklaşıyordum. Arkadaşlarımla oturup sohbet etmekten hoşlanırdım. Vedat'ı görüyordum eski arkadaşlarımla arasında. En çok onun çevresinde rahattım. Vedat'ın büyük bir hayranlığı vardı her zaman bana ve dert ortağımdı öteden beri.

– Böyle olmaz, diyordu. Eve kapanman doğru değil, biraz gezip oyalanmak gerek, fazla büyütüyorsun her şeyi. Herkesin başına gelebilir bütün bunlar, üstünde durma. Daha çok gençsin.

Türlü espriler yapıyor, güldürüyor beni. O sırada Basın-Yayın Turizm Bakanlığı'nda çalışıyor Vedat. Altınur Kılıç da genel müdür. Tarık Gürkan, Faruk Yener, Dürnev Tunaseli, Baki Suha Ediboğlu, Afife Ediboğlu ile tanışıyorum. Radyonun en önemli yılları, televizyonun sözü ediliyor henüz. Dürnev tek spiker. Okuduğu spotlarda ona ulaşmak imkânsız. Etkileyici bir konuşması var. Uzaktan tanıdığım Mücahit Ofluoğlu ile tanışıyorum o yıllar gene. Sanatçılar grubu ufak meyhanelerde kafa çekerken nasıl tadına doyumaz sohbetlerinin.

Rakı içmekten hoşlanırdım. Akşamları değişik çevrelerde, değişik insanlarla olmak hoşuma gidiyordu. Bir akşam Eczacı Cemil Bey'in evinde Kurt Rıza, eski güzellik kraliçelerinden Mübeccel Hanım, Kemali Söylemezoğlu, Ulviye Bengisu, Methi Bengisu gibi oturaklı bir grupta beraber oluyordum. Nedense yaşıtlarımla olduğundan daha rahatım bu çevrelerde. Başka bir akşam, radyocu grubuyla ufak bir meyhanede tolaşıyorduk. Bazen de Nahit Hanım'ın evinde. Nahit Hanım, edebiyat öğretmeni. O günlerde orta yaşın üstündeydi sanırım. Orhan Veli'nin deli gibi âşık olduğu bir kadın. Hasan Âli Yücel'in adına şiirler, şarkılar yazdığı kadın. Çevresinde şairler, yazarlar, ressamlar, sanatçılar, aydınlar toplanıyor. Evi her akşam dostlarına açık. İçkisini alan geliyor, ama ancak seçtiği dostlarına açık evi. Orada Arif Damar'ı (az sonra evlenmişlerdi Nahit Hanım'la), Vedat'ın amcaoğlu Avukat Muvaffak Şeref'i tanıyorum. İlk türküyü Muvaffak Şeref'ten dinliyorum Nahit Hanım'ın evinde ve çok seviyorum, öğreniyorum bu türküleri. Ben de onlara, bildiğim eski Rum türkülerini söylüyorum. Eski arkadaşım İfî'den öğrendiğim yanık eski Rum türkülerini. Muvaffak'ın güzel bir sesi var. Çok içten, çok bilerek söylüyor türkülerini. Pir Sultan Abdal'ı seviyorum özellikle. Şerif Hulusi Bey'i tanıyorum gene Nahit Hanım'da. Şerif Hulusi Kurbanoglu. Çeviriler yaparak sürdürüyor yaşamını. Sonra Şair Nevzat Üstün'ü görüyorum sık sık ve sevgilisi Ayfer Feray'ı. O aslında Maya Galerisi'nden tanışım. Sabahattin Eyüboğlu, Bedri Rahmi

Eyüboğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar yeni tanışlarım. Gene kitaplar okuyorum, bu kez değişik şeyler. Elime geçeni değil de Şerif Hulusi Bey'in önerdiklerini okumaya başlıyorum sırasıyla. Uyku hapı almadan uyuyamıyorum henüz, sinirlerim iyi değil. Adalet Hanım bir doktor salık veriyor. Gidiyorum, ama ne yapsam faydasız, uyuyamıyorum. Kâbuslar içinde çırpınıyorum yatakta sabahlara kadar. Her akşam dozunu artırıyorum ilacın.

Eski bir dostum var, ilk kocamın çocukluk arkadaşlarından: Şermin Gören. Çocuk felci geçirdiği için yürüyemiyor, ara sıra gidiyorum ona. Tanıdığım günden beri sürüyor dostluğumuz. Ona gidip gelirken, otobüsle eve dönüyorum bir akşam, tek başıma. Otobüste kimsecikler yok. Şoförün dört-beş yaşlarındaki oğlu var. Son sefer diye almış oğlunu yanına, besbelli. Onları seyrediyorum yol boyu. Ve eve gelir gelmez oturup bir hikâye yazıyorum, ilk kez. Şoför ve oğlu üzerine. Çok heyecanlanıyorum. Üst üste birkaç kez okuyorum, düzeltmeme gerek yok. Düşündüklerimi aktarabilmişim beyaz kâğıda. Doyamıyorum hikâyeme, yeniden okuyorum ve hemen oturup bu kez bir köpek hikâyesi yazıyorum. Bir iki saatte, bana anlatılmış ufak bir anıdan yararlanarak. Daha sonra uyuyorum aylardan beri ilk kez uyku hapı almadan.

Sabah uyandığımda başka bir insandım, sanki bir mucize olmuştu. Bir şey keşfetmiştim: kişi, yaşamla ölüm arasına bir şey koymalıdır. Yaşamla ölüm arasında evlenmek, çocuk yapmaktan daha önemli başka bir şey vardır, insanı hayata bağlayan bir şey; bir nedeni olmalı bu dünyada yaşamının. Evet, yaşamla ölüm arasına bir şey koymaya çalışacaktım. Ölümü bekleyerek yaşamak dünyanın en aptal davranışı olurdu. Yıllar sonra Yaşar Kemal, İsveç'te gördüğü Ingmar Bergman'ın bir yapıtından söz ederken aynı şeyleri söyleyecekti.

- Nedir bu kadar bayıldığın bu filmde Yaşar?

- Hiç, herif yaşamla ölüm arasında kişinin muhakkak bir şey koyması gerektiğini anlatıyor sadece. Ama korkunç güzel anlatıyor, korkunç.

Evet, yaşamla ölüm arasına koyacağım şey hikâyelerim olmayacaktı tabii. Tiyatroya dönüyordum ölünceye kadar bırakmamak üzere. Tiyatronun bana öğretilenden farklı bir araç olduğunu, hatta araç olduğunu ilk kez fark etmiştim birden ama nerede, nasıl başlamalıydım?

Karar verene kadar durağan, verince de aceleci, sabırsız yanım babama benzerdi. İşte hemen şimdi yakalamalıydım ucundan sonun başlangıcını. Aynaya baktım uzun süredir ilk kez. Ailemden

kalan büyük bir Venedik aynasıydı bu. Çevresi siyah, köşelerinde kuş resimleri olan. Babam, Şükrü Paşa Apartmanı'nı Şuşu ile yeniden düzenlerken Ali Amcama vermiş, o da evini modern eşyalarla yenilerken bana hediye etmişti. Bugün hâlâ bende olan bu ayna babaannemin çeyiziyle gelmiş vaktiyle konağa. Bu nedenle gözümü alamam ondan. Bebekliğimden beri içinde bıkmadan kendimi seyrettiğim bu aynayı çok seviyorum. İleride rollerimi hep bu aynanın önünde çalışacaktım.

Tekrar tekrar seyrediyordum her yerimi bu büyük boy aynasında. Vücudum iyi, inceyim. Hatta incecik ve dolgun. Belimi ölçüyorum, tam elli iki santim. Yüzüme, saçlarıma başka bir şekil vermem gerektiğini düşünüyorum. Saçlarım yandan ayrılmış, düz taranmış, omuzlarıma geliyor ve açık kahverengi, yani kendi renginde. Henüz boya değmemiş o güne kadar. Ama silik bir çerçeve bu. Daha çarpıcı, daha günün modasına uygun bir saç modeli bulmaya karar veriyorum. Türlü şeyler deniyorum ayna karşısında, uzun uzun. Yüzüm büyük. Bu, sahne için çok gerekli. Gözlerim iri ve ayrık birbirinden, bu da iyi. Elmacık kemiklerim çıkık, çenem küçük ve çukur. Ağzımın biraz küçük olduğunu düşünüyorum. Daha etli dudaklı ve geniş bir ağzım olsa iyi olurdu. Burnum da biraz iri, hafif bir kemeri var. İkinci bir ayna ile profilimi inceliyorum. Daha küçük bir burun daha iyi olurdu, ama hayır. Büyük yüzde küçük bir burun çok daha çirkin olurdu. Sahnede fazla profil durmamaya dikkat etmeye karar veriyorum. Açık renk ruj kullanmalıyım günün modası olan kırmızı rujlardan vazgeçip. Açık renk ve parlak ruj, kenarlara çekilecek biraz koyu bir kontürle beni daha dolgun dudaklı gösterecek. Behzat Butak'tan aldığımız makyaj derslerinin yararını görüyorum hemen. Burnumun ucunu hafif gölgeliyorum açık kahverengi kalemle, kısalıyor görünüşü. Yanak allığını tam elmacık kemiklerimin üzerine sürüyorum, elmacıklarımı daha da belirtmek için. Ufak çeneme daha açık renk bir pudra gezdirip seyrediyorum yeniden kendimi. Ve hemen makasa sarılıp yıllardır unuttuğum çocukluk kâküllerimi kesiveriyorum alrımın üzerine. Kaşlarımı inceltmemeye karar veriyorum, moda olsa da. Daha önce denemiştim, ince kaş yakışmıyor kara gözlerimin üstüne. Biraz uçlarını uzatıyorum, rimel sürmüyorum hiç. Gözlerde hafif bir gölge ve kuyruk günün modası o zamanlar. Ben de öyle yapıyorum. Cildim her zaman iyi, Krem Pertev'den başka bir şeyle tanışıklığı yok henüz. Buğday denen bir rengim var. Esmer de değilim, beyaz da. Seyrediyorum uzun uzun kendimi. Sonuçtan memnunum. Güzel, fakat küçük yüzlü bazı oyuncular gibi kaybolmayacağım sahnede. Boyum

1.61,5. Herkes 1.68 sanıyor. Tiyatro çevresinin uzun boylularından sayıyorum uzun topuk giymediğim halde. Sahnede daha da uzun gösteriyorum. Bunu uzun bacaklarıma borçlu olduğumu biliyorum ve uzun boynuma. Sıra giyeceklerime geliyor. Öteden beri modayla ilgim yok. Ama kendime yakışanı iyi biliyorum. Beni daha boylu gösterecek, vücudumun güzel yanlarını ortaya koyacak giysiler giyiyorum zaten. Siyah, beyaz, bej, sarı, vişneçürüğü yakışan renklerim. Yeşil, kırmızı, lacivertle aram pek iyi değil. Daracık süveterler, dar etekler, makosenler günün modası ve bana çok yakışıyor.

Unutamayacağım günlerden biriydi o gün. Evden çıktım, gazete, dergi aldım, kahvaltılık bir şeyler aldım ve köşedeki Çingene'den renk renk çiçekler. Evi temizledim, giyinip süslendim. Nefis bir kahvaltı tepsisi hazırladım. Şarkı söylüyordum kendi kendime bunları yaparken ve aynada seyrediyordum her hareketimi. Altı-yedi çaylı nefis bir kahvaltı ettim. Krallara layık. Dergileri, gazeteleri okudum ve tekrar hikâyelerimi. Mutluydum. Hemen bir kâğıt kalem buldum ve çalışmaya başladım. Türkiye'deki tiyatroların listesini yaptım ilk iş. Ve bu tiyatroların baş kadın oyuncularını yazdım yanlarına, onun yanına ikinci genç kadın oyuncularını yazdım. Kendimce parlak bulduklarımı işaretledim. Fazla tiyatro yoktu zaten o günlerde. Bana en uygunu Küçük Sahne'ydi, ama orada Heyecan Başaran vardı. Ve sırada bekleyen üç oyuncu daha. Küçük Sahne'yi çizdim hemen bir kalem. Devlet Tiyatrosu çok imkânlıydı. Bir mektup yazsam Cüneyt Bey'e, her şey hallolurdu. Ama Ankara'yı sevmiyordum. Ayrıca anneannemi görmeden edemezdim. Şehir Tiyatrosu'nda Nedret Güvenç var. Cahide Hanım çoktan ayrılmış, film yapıyor. Nedret Güvenç, Gülistan Güzey, Gönül Ülkü, Hümaşah Hiçan paylaşıyor rolleri. Düşünüyorum, acaba? Vazgeçiyorum hemen. Hem maaş az olacak, geçimimi sağlayamayacağım. Hem sahneden ayrı kalmanın verdiği bir acemilik dönemi geçireceğim, belli. Bu vakti Şehir Tiyatrosu vermez adama. "Kabiliyetsizin biriymiş meğer" der, koyarlar kenara. Ayrıca Nedret Güvenç'i beğeniyorum, yerini dolduruyor o gün. Bir kalem Şehir Tiyatrosu'nu da siliyorum listeden. Kala kala dört özel tiyatro kalıyor. İki-sini de gözü kapalı silince, yeni kurulmakta olan İstanbul Tiyatrosu ve Karaca Tiyatro kalıyor elimdeki listede.

Karaca, uzun bir kış turnesine hazırlanıyor. Ancak kendi özel tiyatro binasını yaptırıyor bir yandan da. Kış sonu yepyeni bir kadro ile açacak perdesini. Basında şimdiden reklamı yapıyor bu yeni tiyatro binasının. Kadrosunda olmayan yok; Güzin Özipek, Adile Naşit, Mürvet Sim, Rana Şıvga, Ayten Çankaya, Muam-

mer Bey'in karısı Serap Karaca'nın kız kardeşleri. Alev de aynı kadroda. Bir kıskançlık kavgası sonucu boşanmış Ali Amcamdan o yıl. Kadın kadrosunda bir de Emel Hanım var. Emel Hanım'ın kadroda oluş nedeni kocaman poposu. Muammer Karaca iki yıldır başarı ile sürdürdüğü *Cibali Karakolu* oyununun bir sahnesinde Emel Hanım'ın sandalyeye sığmayan poposuna ikinci bir sandalye daha veriyor. Ancak sığabiliyor hörmetli popo iki sandalyeye ve alkıştan inliyor salon. İşte bu nedenle Emel Hanım, *Cibali Karakolu*'nun vazgeçilmez oyuncusu! Rana Şıvga oynuyor baş kadın rollerini. Sade, iddiasız, temiz bir oyunu var. "Onun yerini alabilirim kolayca" diye düşünüyorum. Hiçbir gün parlak bir oyuncu olamayacağı, bunca yıl başrolleri oynayıp adını duyuramamasından belli. Erkek kadrosu da iyi Karaca'nın. Salih Tözan, Turgut Boralı, Suat Sim, Selim Naşit, Ziya Keskiner. Ziya Bey, Adile Naşit'in kocası. Yeni kurulmakta olan İstanbul Tiyatrosu kadrosunda ise Celal ve Ali Sururi, Toto Karaca, Vedat ve Handan Karaokçu, Ayten Kayalı, Muzaffer Hepgüler, İlhan Daner, Asuman Arsan ve birkaç isim daha. Maksim'de açacaklar perdelerini.

Düşünüyorum, aslında ailemle çalışmak istemiyorum. Ama belki de en kolay başlangıç orada olabilir. Bizim çevremiz gariptir. Yolda bir meslektaş, "Tekrar tiyatroya dönmek istiyorum" der ve beklersiniz. İki güne kalmaz gelir bulurlar sizi. Öyle de oldu. Gereken yerlerde gerekli konuşmayı yaptım ve beklemeye başladım. Bu ara, Şerif Hulusi Bey ve Vedat çok seviniyorlar tiyatrocuya olmaya kesinlikle karar verişime. Tatariko üzülüyor, bu mesleğe güvenmiyor. "Gel beraber bir atölye açıp terzilik yapalım" diyor. Kararım kesin. Tanrı'nın bana bağışladığı verilerden yararlanmak zorundayım. Teklifler geliyor hemen ertesi gün: "Gelsin konuşalım." İki tiyatro ile de konuşuyorum. Sonunda Karaca'da ufak rollerle turneye çıkmak yerine İstanbul Tiyatrosu'nda başrolle başlamayı seçiyorum.

Provalara başladım. Epey zorluk çekiyorum, yadırgıyorum uzun süre kafamdan silip atmaya uğraştığım sahneyi. Rolümü beğendiğim yok, ama iyi oynamaya kararlıyım. Provalar sırasında atanıyorum bir türlü sıkılganlığımı üzerimden. Toto Hanım bir gün hatırlatıyor provada: "Ellerini oyunda da hep böyle cebinde mi tutacaksın Gülriz?" Çıkartıyorum ellerimi. Kollarım uzun, ellerim büyük sanki. Koyacak yer bulamıyorum onları. Ertesi gün cepsiz bir giysiyle geliyorum provaya. Ellerimi kullanmanın ne kadar zor olduğu bir kez daha çıkıyor ortaya. Asker gibi iki yanına yapıştırıp konuşuyorum, olmuyor. Rahatlatıcı mizansenler filan da

O kış turnesinde biz hep baharı kovaladık.
Mersin'de bir mandalina bahçesinde Tuna Karaca'yla.

hak getire. Sahne önüne çıkıp konuşuyoruz iki veya üç kişi. Ya'da bir koltuğa oturup ayak ayak üstüne atıyoruz hemen nedense. Ellerimle başım dertte. Ali Amcam geliyor bir gün provada yanıma.

– Gülüm, diyor, provada böyle ufak sesle konuşuyorsun, tamam. Ama yarın öbür gün dolu salonda bu sesi duyuramazsın arkadaşılara. Biraz oynamaya, sesini kullanmaya başla.

Şaşıyorum, oysa ben olanca sesimle konuştuğumu sanıyorum.

O gece evde düşündüm ve bir mektup yazdım tiyatroya katılmaktan vazgeçtiğimi, ayrılacağımı bildiren. Amcalarımın çok kızacaklarını, beni uzun süre affetmeyeceklerini göze alarak. Muammer Bey'in müdürü, eski operet oyuncularından Şeref Şenpınar'a, eğer hâlâ istiyorlarsa turneye katılacağımı telefonla bildirdim. Bir hafta sonra çıkacaklardı turneye. Edirne'den başlayarak.

Bu kararı vermeden epeyce düşünmüştüm ve anlamıştım ki, eğer başarısız bir başlangıç yaparsam İstanbul seyircisinin karşısına ilk çıkışımda, çok zaman gerekebilirdi toparlanmak için. Bazen seyirci de, oyuncu da şartlanır ve başlamadan bitebilirdi kariyerim. Oysa Anadolu'da rahatça üzerimden atabilirdim bu yabancılık çekme ve acemilik devresini. İlk kez tiyatro beni değil de ben tiyatroyu kullanacaktım. Kasımda başlayan ve üç ay sürecek bir turneye çıkıyordum. Kabul etmişti Muammer Bey teklifimi.

Uzun ince bir yol

Yazlık kışlık ne varsa bavullarıma tıktım ve çıktım turneye bir sabah. Evimin anahtarını Vedat'a vermiştim. Turnenin ilk günü büyük bir sürpriz bekliyordu beni. Rana Şıvga son anda bir anlaşmazlık sonucu katılamıyordu turneye ve üç oyunun da başrolünü ben oynayacaktım. İlk oyun yarın gece, öteki oyun ertesi gece. "Ama nasıl olur?" demeye filan vakit yok. Adile ile aynı odaya kapatıyor beni Muammer Bey otelde. Çok şanslıyım. Adile, Çocuk Tiyatrosu'ndan eski arkadaşım ve dünyanın en yardımsever tiyatrocularından biri. Alıyor beni daracık otel odasının yatağında karşısına. Yazdırıyor rolümü. İlk oyun, *Muhteşem Serseri* isimli başı sonu belli olan tatlı bir bulvar komedisi. Rolüm, oyun boyu sahneden çıkmayan genç bir kadın. Genellikle Muammer Bey'le karşılıklı sahnede.

– Hadi, diyor Adile, geçelim rolünü.

– Olmaz önce bir kere okuyayım.

– Hayır, diyor, eski alışkanlıklara vakit yok şekerim. Yarın akşam rezil olmamak istiyorsan benim söylediklerimi yapacaksın.

Anlıyorum bir anda gerçeği.

– Tamam, diyorum, başla.

Karşılıklı okuyoruz. Adile, alışayım diye, okurken her oyuncunun oyunda kullandığı sesi, tonlamaları eksiksiz veriyor. Baştan, tekrar baştan, aynı sahneyi dört beş kez okuyoruz karşılıklı. Adile ayrıca Muammer Bey'in zorluk çekmemesi için tonlamalarımın Rana'ya benzemesini istiyor. Hiç değilse önemli repliklerde. İtiraz edecekken vazgeçiyorum, hemen "Tamam" diyorum, "Tamam." Aynı sahneyi beş altı kez okuduktan sonra, "Kapat defteri" diyor Adile. "Dur, birkaç kez daha okuyalım" dememi dinlemeden kapatıyor defteri. Replikler gelmeye başlayınca ben de

bülbül gibi cevaplamaya başlıyorum. Allah Allah, nasıl girmiş onca söz aklıma. Biraz değişik sözcükler kullandığım oluyor, ama “Önemi yok” diyor Adile, bir sonraki sahneye geçiyoruz. Bu yeni yöntemle oyunu ezberliyorum kolayca gece yarısına kadar. Adile’nin canı çıkıyor aslında, ama aldırdığı yok. Hem işini, hem beni sevdiği için yorgunluk duymuyor bile. Daha sonra oyunda giyeceğim elbiseleri kararlaştırıyoruz. Bavulumdaki her şeyi döküyoruz yatakların üzerine. Üç kıyafet uyduruyorum hemen, gene başlıyoruz çalışmaya. Arada bazı replikleri unutuyorum hâlâ.

– Bak, diyor Adile, şimdi şu repliklerin altını kırmızı kalemle çiz, bunlar Muammer Bey’in esprilerinin replikleridir. Bunları oku, ezberle. Çünkü senin yüzünden bir esprisi güme giderse, istersen ağzınla kuş tut, yaranamazsın ona.

– Peki, diyorum, sağ ol Adile.

Ve oturup sabaha kadar ezberliyorum önemli replikleri. Ardından uydurduğum kıyafetleri giyip düzeltiyorum. Bazı ufak tefek değişiklikler yapıyorum. Uyumaya çalışıyorum ama uyku tutmuyor. Heyecanlıyım. “Yarın prova yapacağız sahnede, daha akşama kadar vakit var” diyorum. Ertesi sabah hazırım, fakat “Prova sahnede değil, otelde yapılacaktı” diyor Adile. Muammer Bey yorgunmuş. Muammer Bey’in uyanıp gelmesi, provaya başlamamız öğleyi buluyor. Öleceğim heyecandan. Daha sağımı solumu bilmiyorum, kapı ne tarafta, nereye oturuyor, hangi replikte kalkıyor bu kadın? Neyse başlıyoruz provaya. Muammer Bey dahil bütün oyuncular şaşıyor ezberime.

– Bravo, diyor Muammer Bey, bravo Gülriz, aferin.

Muammer Bey de çoğu tiyatrocü gibi ya göklere çıkarır ya yere batırır insanı. “Eh iyi, şimdilik göklere çıkıyoruz demek” diyorum. Prova başarıyla sonuçlanıyor. Akşam tiyatroya gidiyorum erkenden. Makyaj yapıyorum. Oyuncular birer ikişer gelmeye başlıyorlar. “Bunu giyeceksin demek? Ya... makyajını böyle mi yapacaksın, aaa?” gibi meraklı, beğenmez, ufak çıkışlar umut veriyor bana. “Demek ilgilerini çekiyorum, ileriye doğru bir şeyler vaat ediyorum ki böyle davranıyorlar. Aksi halde herkes yardımına koşardı” diye düşünüyorum. Perdenin açılmasına beş dakika var. Ön sırada protokol, geleneksel turne protokolü. Vali, ordu kumandanı, jandarma komutanı, kaymakam, savcı, doktorlar gibi devam eden değişmez iki sıralık protokol davetlileri. Muammer Bey son zil çalınca elini öptürüyor bana.

– Hayırlı uğurlu olsun, diyor, muvaffakiyetler dilerim.

Alnımı öpüyor. Heyecanım son bulmuyor bir türlü, ellerim tit-

reyip duruyor. Sonunda perde açıldı, oyun başladı ve sıram geldi. Hiçbir şey hatırlamıyorum desem yeridir. Ya da her şeyi hatırlıyorum ama kendi sesimi duymuyor kulaklarım. Bir iki yerde sözlerimi unutup başka şeyler söylediğimi anımsıyorum. Ama herkes usta, herkes yardımcı, idare ediveriyorlar, toparlıyorlar sahneyi. Ancak Muammer Bey'in replikleri kusursuz veriliyor. Oyun bittiğinde ben de bitmişim. Herkes, "Geçmiş olsun" diyordu, "iyi idare ettin doğrusu, geçmiş olsun."

Muammer Bey'i arıyor gözlerim. Pek bir şey dediği yok, ama keyfi de yok. Soracakken vazgeçiyorum, en iyisi Adile ile konuşmak. Öpüyorum onu, teşekkür ediyorum bin kere.

– Şimdi, diyorum, lütfen söyle bana, kusurum var mıydı? Varsa neydi? Hemen düzelteyim.

– Yahu, diyor Adile, kusur ne kelime. Sesini duymadım ki, bir kelimeni anlamadım ki, kusurun var mıydı, yok muydu bileyim.

Başımdan aşağı kaynar sular dökülüyor, "Olamaz" diyorum. Bağırmaktan gırtlığım yırtılacaktı nerdeyse, nasıl duyulmazmış sesim. Ama cevap bile beklemeden hemen kabul ediyorum Adile'nin doğru söylediğini. Heyecandan bazı oyuncuların sesinin geriye kaçtığı bilinen bir olay.

– Başka, diyorum, başka?

– Çok solgundu makyajın, diyor Adile, ne o öyle müteverrim karılar gibi renksiz, ruhsuz bir surat. Bir daha görmeyeyim, tiyatroya makyajı yap e mi canım?

– Peki, diyorum, başka, başka?

– Sahnede iyi duruyorsun, diyor, biraz da güler, dişlerini göstermeyi becerirsen oldu bu iş.

"Eyvah" diyorum içimden, "meğer felaketmişim ben."

– Nasıl düzelterceğiz bu kusurları yarın akşama kadar bakalım?

– Ne yarın akşamı? diyor Adile. Yarın akşam *Cibali Karakolu*'ndaki başrole hazırlanacaksın, öbür gün Tekirdağ'da oynayacaksın tekrar bu oyunu!

Gece üzgünüm, ağzımı bıçak açmıyor. Oyuncularla birlikte yemek yiyoruz. Oyuncu kısmı iki kadeh içer içmez işin tatlı yanını ön plana çıkarır.

– Oğlum nerde kaldı bizim rakı? Izgaralar, o ızgaralar hanımın. Hadi çocuğum, hadi yavrum, sen bana bir beyaz peynir, yanına taze soğan, bir de kırmızı turp getir. Aman rakıyı önce getir evladım. Anladın değil mi, ne getireceksin bakalım yavrum? İlk önce su, bir duble rakı, buz. Hadi kap gel, kap gel, tamam mı, hadi göreyim seni aferin.

Ednan Bey Duymasın oyununda Muammer Karaca, Adile'nin eşi
Ziya Keskiner ve ben.

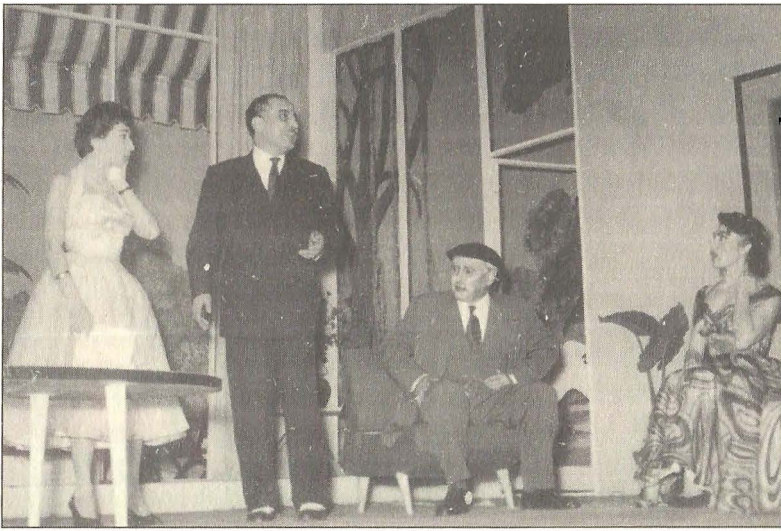
Oyundan sonra içilen bir kadeh içkinin, bir lokma yemeğin keyfi hiçbir yemeğe benzemez. Turnede gündüzden ayarlanır gece oyundan sonra nerede yemek yeneceği. Eğer o saatte açık yer yoksa, grubun en akşamcısı, ya da en boğazına düşkününü gider konuşur gözüne kestirdiği lokantayla. Üç beş kuruş bahşişle sabaha kadar emrinize amadedir zaten.

– Hadi şerefe, sağlığına, oh yahu, oh be, rakı diye bir şey varmış meğer dünyada.

– Ha canımın içi, aklıma gelmişken söyleyeyim. Hani birinci perdenin ikinci sahnesinde giriyorsun ya sahneye. Hani canım, ben yazıhanede otururken, galiba farkında değilsin. Ben telefonu kapar kapamaz girme orada, müsaade et ben komikliğimi yapayım. Eğer gireceğin vakti ayarlayamazsan beşe kadar say, öyle gir, e mi canım, e mi ninem, e mi birtanem? Ufak bir sessiz komikliğimiz var da orada telefonu kapayınca, anlarsın ya... Eee Padişah izin verdiği kadar idare ediyoruz işte.

Padişah, Muammer Bey'in kulisteki ismi. Muammer Bey de biliyor bunu. Bazen makyaj odasına filan girince herkes ayağa kalkıp üç kere "Padişahım çok yaşa" bile diyor. Tam bir muhabbet havası var oyun sonrası sofralarında. Hesap da bir hoş görülür bu gecelerde. "Aa bu hesap yanlış, bir kere ben ekmek yemedim" diyerek hesabı geri yollamalar olağandır.

O gece de askerlik yapıyoruz Adile ile. *Cibali Karakolu*'nu ça-

Edna Bey, D. Duyunus Bey, Muammer Bey, Ziya Kaskiner, Akle S. Sumiri.

lışıyoruz, bütün gece sabaha kadar. Sabah erkenden otobüsle Te-kirdağ ve aynı hikâye tekrarlanıyor gene. Bu kez Turgut Borah ile yollarda ezber yapıyoruz. Birkaç kez.

– Yeter yahu, yeter tamam.

– Hayır, diyorum, ne olur Turgutçuğum, bir kez daha, bir kez daha, ne olur.

Gene oyun, gene aynı heyecan. Boğazım kupkuru olmuş, rolüm önemli, kendimden başka herkesi düşünüyorum. Tek amacım kimsenin oyununu bozmamak. Gene aynı hikâye, oyunu hatırlamıyorum. Sonuç: makyajdan on, oyundan dört alıyorum Adile’den. Sabahları otelde tennisler yapıyorum pencere önünde, sesimin volümünü yükseltmek için. İleriye, daha ileriye duyurmayaya çalışıyorum sesimi. Oysa doğrudan doğruya sinirsel sesimin çıkmayışının nedeni. Heyecan, korku, sorumluluk. Çünkü sesim aslında güçlü ve yüksek volümü olan bir ses. Ne yaptığımı, nasıl oynadığımı kontrol etmeye başladığımda onuncu oyunu oynuyorduk galiba. Nihayet rolüme, kendime, sesime, mizansenime sahip çıkabilmişim. Aslında Muammer Bey kendinden beklenmeyen bir sabırlılık ve hoşgörü örneği göstermişti. Uzun bir süre sonra Adile anlatmıştı. Bir ara, ikinci, üçüncü oyunlarda, “Acaba Gülriz’in yerine birini getirebilir miyiz, kimi getirtelim?” diye konuşmuş Adile’yle. Ama her gün biraz daha düzeldiğimi görünce kendiliğinden vazgeçmiş bu kararından. İyiden iyiye rahatlamıştım. Seyirciyi fark edebiliyordum artık. Muammer Bey’in replik-

lerini kısa zamanda büyük bir ustalıkla verir olmuştum.

Tiyatrocunun şöhreti ne seyircisinden, ne basırın tutmasından, ne iyi oynamasından başlar. Tiyatrocunun şöhreti ilk önce kulisin- den başlar. Önce teknisyen sana inanacak, saygı duyacak ki ardından arkadaşların duysun saygıyı, sonra da seyircin duysun. Çocukluğumdan beri rahatlıkla özeleştiriyen biri olmanın yararını görüyorum. Kısa zamanda, arkadaşlarıma bana sevgi duymadılarsa da, mesleğimi ele alış biçimime, davranışima saygı duydular. Bugün de inanırım, oyuncu, kariyerini kuliste yapmaya başlar.

Turne şartları çok ağırdı. Soğuk, sahnesiz sinema salonlarında oynuyor, soğuk otel odalarında yatıyorduk. Her şehirde iki gece kalıyorduk. Bazen bir gece kaldığımız da oluyordu. Yalnız *Cibali Karakolu*'nu isteyen şehirlerde. 30 lira yevmiye alıyordum başrol oynamama karşın. En az para alan oyuncu bendim aralarında. Kıdem meselesi! Günde ancak on lirasını harcayabiliyordum. Gerisinin Ailesi saklıydı. Mesimoblarak yaşadığımızda ağzı ağzı günde gittikçe ısınyordu hava. Çok 'hoştu bu, çok 'hoşuma gidiyordu. Fırsat buldukça bol bol geziyordum yeni gördüğüm şehirleri. Anneanneme yazıyordum ara sıra. Gurbette hissetmiyordum kendimi. Gurbette hissetmek için hasretlik gerek, hasret duyduğum kimse yoktu. İyi bir oyuncu olmaya, bir şeyler öğrenmeye çalışıyordum var gücümle. Muammer Bey çok şey öğretiyordu bana kuliste. Uzun uzun anlatır durur, ders verirdi herkese. Ama ne dersler. "Rejisör de ne demek efendim" diye başlar ve akademik tiyatronun canına okuyarak bitirirdi günlük tiradı.

Tiyatro alanında bir yerlere varabilmişsem eğer, bunda Muammer Bey'le çalıştığım bu üç yılın önemli payı vardır. Kuşkusuz sahne rahatlığına onun yanında vardım. Karşımdaki oyuncuya saygıyı onun yanında öğrendim. Muammer Bey'le bu iş tek taraflıydı, ama olsun. Elime aldığım bir karakteri incelemek filan gibi bir derdim yoktu oynadığım rollerde. Bu nedenle daha çok sahnede nasıl en güzel durulur, en iyi konuşulur, nasıl anında susulur gülme alması için bir esprinin. Ya da nasıl zamanlamasını kaçırmadan seyirciye bakılır, gibi dertlerim vardı. Üç ay, değişik seyirciye, değişik şehirde oynamanın yararları da sonsuzdu. Ayrıca Anadolu'yu ilk kez tanıyordum. Bazen otel odalarındaki sac sobaları yaktırmak için cebimizden para verirdik. Oldum bittim sıcağı severim, çabuk üşürüm. Kimi oyuncu yastığı çarşafıyla geziyordu o günler haklı olarak Anadolu'yu. Kirli çarşafı gösterince, "Sadece üç kişi yattı bunda" diye çarşafın henüz kirlenmediğini anlatan otelciler gördüm. Kütahya, Ayfon gibi yerlerde otel-

de soba parası vermekten Adile'deki kasama başvurmak zorunda kaldığımı hatırlıyorum. Bazı şehirlerde yemek de imkânsızdı. Pis bir ahçı dükkânının kapısında elma yiyerek arkadaşları beklediğimi çok bilirim. İçeri giremezdim kokudan. Beni biraz hanım evladı buluyorlardı bu yüzden. Alay konusu oluyordum. Daha sonra Dormen Tiyatrosu'nda çalışırken de böyle olacaktı bu. Boğazıma çok düşkündüm, inceliğime rağmen güzel ve çok yemek yemeyi sevdim her zaman. Bir kavanöz bal ve elma taşıyordum yanımda. Öyle günlerde aç kalmamak için.

Otobüste Adile ile yan yana otururduk. Otobüsün sol ikinci sırasında. Herkesin bir yeri vardı değişmeyen. Adile kocasının yanına oturursa Selim gelirdi yanıma. Bayılırdım otobüste dağ bayır aşarak yeni bir şehre varmaya. Muammer Bey önden karısı ve iki köpeği ile özel arabasında giderdi. Dekorlarımız otobüsün üzerine yüklüydü. Aslında o gün farkında değildim ama şimdi düşünüyorum da o bozuk yollarda, kötü virajlarda, havaleli bir otobüsle karda kışta tesadüfen bitirdik o turneyi. Kendi tiyatromda hiçbir gün otobüse yüklemedim dekorları, hep kamyon taşıdı.

Yılbaşını Çanakkale'de geçirdik. İlk kez keyifsizim turnede, yalnız bir yılbaşı ve ilk kez ağladım aylardan sonra. Otelde kutladık tüm oyuncular bir arada yılbaşını. Sevgilisi, eşi dostu olanlar telefonda sıraya girmişlerdi. Vedat'tan gelen bir telgraf çok sevindirmişti beni. Ben de ona bir telgraf çektim o gece.

Bursa'dayız. Kaplıca'da kalıyoruz. Oyundan sonra hamama giriyoruz bütün kadınlar. Ertesi gün çarşı pazar dolaşıyoruz. O sırada Vali Çağlayangil, evinde şerefimize bir öğle yemeği veriyor. Zarif, oldukça da çapkın bir adam. Hatta bir öğle yemeği için fazla çapkın. "İyi ki supe değil" diye düşünüyorum. Kulağı biraz ağır işiten pek zarif bir karısı var: Firuzende Çağlayangil. Muammer Bey o günkü devlet ricali ile çok içli dışlı. Menderes çok seviyormuş kendisini. Ve tiyatrosunun yeni binasının gerçekleşmesinde büyük yardımları oluyormuş. O zamanki parayla yüz bin liralık araç gereç geliyor İtalya'dan yeni bina için. Sahne ışıklarından fuayedeki büfede kullanılacak espresso makinesine kadar var ithal edilen mallar arasında. Politika ile ilgim yok. Son seçimlerde, Demokrat Parti'ye verilmiş bir oyum vardı anneannemin hatırına. Hepsi o kadar.

Tiyatroda işe yarar bir oyuncu, iyi bir teknisyen haline gelmiştim yavaş yavaş. Kadın erkek kimseyle fazla dost değildim. Bunun iki nedeni vardı. Bir, artık beni rakip olarak gören çoğu kadın oyuncular ve onlara daha yakın oldukları için taraf tutan bazı erkek arkadaşlar artık benimle alay ediyorlar ve söyledikleri

her sözün altında iğneli, ayrı bir anlam taşıyan başka bir sözcük var. İki, oyun tarzımı beğenmiyorlar; olur olmaz, sudan bir sebeple kavga çıkarmaya çalışıyorlardı. Aldırmazdım hiçbir şeye, ama ayağıma basılınca kadar. Kısa zamanda öğrenmek zorunda kaldılar taviz vermeyen, açık konuşmayı seven kişiliğimi. Muammer Bey de anlamıştı benimle, sevdiği, açık saçık küfürlü esprileri yapmanın tadı olmadığını. Kimsenin işine karışmam, ama bana da kimse karışamazdı. Ancak Muammer Bey'in, kulisindeki her kadına yaptığı, ufak çimdik, popoya şaplak gibi zarif (!) hoşluklarından kaçınmadım ben de tabii. Bazı hanım arkadaşlar giysilerimi değişik buluyor, giymek istiyorlardı. İçlerinden biri bir gün Tatariko ile birlikte diktiğimiz orijinal bir giysiye ıkna sıkna girip, "Şekerim ben de bunu giysem, ben de Gülriz gibi dururdum sahnede" deyince, aklıma Şehir Tiyatrosu'nda Cahide Hanım için konuşulanlar geldi. "Eh" dedim, "Gülriz, iyi bir yoldasın." Adile tek arkadaşımı tiyatrodaki. Amcamın eski karısı olduğundan olacak, Alev'le o turnede bir kopukluk vardı aramızda. "Muammer Bey'in yeni binasında kimler olacak, başrolleri kimler oynayacak?" diye her gece kulis yapılıyordu sahne arkasında. Daha oyunun ismi bile belli değildi, ancak herkes rol dağıtımını bile yapıp duruyordu.

- Bak şekerim, diyordu makyaj yaparken birisi, senin Muammer Bey'in yeni tiyatrosunda kalmana imkân yok. Bir kere çok Avrupaî kalıyorsun sahnede. Ben senin yerinde olsam Şehir Tiyatrosu'na dönerim bir an evvel. Hem Muammer Bey Neriman Köksal'a haber yollamış yeni oyunun başrolü için, haberin var mı?

O zamanlar, 1954-55 yıllarında Yeşilçam'ın iki büyük yıldızı var: Neriman Köksal ve Muhterem Nur. Şaşıyorum söyleneylere, ama aldırışım yok. Çünkü Muammer Bey tiyatrosuna artık çok şey katacağını ben de, Muammer Bey de biliyoruz, farkındayız. Konuşulmuyor hiçbir şey ama, böyle bu. Zor şartlarla geçen turne sona eriyor nihayet, İstanbul'dayız. Bir ben üzgünüm turnenin bitmesine. Daha üç ay dolaşabilirdim. Turnenin bitmesine birkaç gün kala Adile ile haber yolluyor Muammer Bey:

- On beş gün sonra tiyatroya gelsin, kadromun devamlı oyuncusudur artık.

Eve geleceğimi yazmıştım. Vedat temizletmiş evi, çiçeklerle süslemiş her yanı. Anneannem de evde beni bekliyor. Anneannemin Vedat'a tahammülü yok, arkadaş olduğumuzu aklı almıyor pek. Hediyeler veriyorum, bir sürü şey getirmişim Anadolu'dan ve birikmiş param var ilk kez. Çok sağlıklı olduğum belli oluyor ilk bakışta. Tiyatroya gideceğim gün gelmeden Muammer Bey'den

haber geliyor. Gidiyorum hemen. Tiyatro, Tünel'e giderken solda, bir sokağın hemen başında. Hayran oluyorum her şeye. Büyük sahne, Şehir Dram Tiyatrosu sahnesi gibi dönüyor. Makyaj odaları çok rahat. Salon çilek rengi. O gün için yepyeni bir malzeme olan vinleks koltuklar da hem rahat, hem göz alıcı. Her şey çok hoşuma gidiyor tiyatrodaki. Alt kat pasaj ve o katın sonunda Muammer Bey'in özenle dekore edilmiş bürosu var. Ve yazıhanenin arkasında, yüksek bir taht gibi özel koltuğunda oturuyor Muammer Bey.

– Gülriz, diyor, kadromdasın. Senden, oyunculuğundan, disiplininden, saygıdan, terbiyenden çok memnunum. Yeni oyunun ismi *Ednan Bey DuyMASın*. Çok önemli bir rolün var oyunda. Turnede günde 30 lira alıyordun, bunun 10 lirası turne farkıydı, şimdi sana ayda 150 lira zam yapıyorum, yani 750 lira alacaksın bundan sonra, aylık olarak. Provada maaş yok biliyorsun. Oyun başladığı gece başlar maaşın.

– Peki, diyorum Muammer Bey'e, ben de sizden memnunum, çok teşekkür ederim.

Yandaki odaya sesleniyor:

– Şeref Bey, Gülriz Hanım'ın mukavelesini hazırlayın hemen.

Şeref Şenpınar binanın yapımıyla uğraştığı için İstanbul'da kalmış, turneye katılmamıştı. Az tanıyorum kendisini henüz.

Ellerini ovuşturarak, "Hele provaya başlayalım, yaparız mukaveleyi" diyor.

– Ben unuturum Şeref Bey, yaz bir yere. 750 liradan anlaştık Gülriz Hanım'la, diyor Muammer Bey.

Provalara başlıyorum birkaç gün sonra. Hafif bir Fransız bulvarını o günün Türkiyesine, ustaca adapte etmiş Refik Kordağ. Oyunda Adnan Menderes'le ilgili olumlu espriler birbirini kovalıyor. İnönü eleştiriliyor. Bu arada oyunun gerçekten komik hikâyesi de sıkılmadan izlenebiliyor. Belki ilk politik taşlama (*Cibali Karakolu*'nu saymazsak) o güne kadar Türk tiyatrosunda oynanan. Rolüme gelince bir süs finosundan farksız, ancak neler yapabileceğimi, nasıl çarpıcı olabileceğimi düşünüyorum. Anadolu bir yeni milyonerin modaya uymak için evlendiği, modern, kıza yaşında genç bir hatun. Her görenin âşık olduğu cinsten bir şey. Eski kadrodan Mürvet Sim, Turgut Borah ve Suat Sim yoklar. Onların yerine Renan Fosforoğlu ve Memduh Alpar var. Ve eski operetçilerden Leyla Hanım yeni kadroda. Bir de genç kız, ufak bir hizmetçi rolü oynuyor; ismi Özcan Tekgül. İlk kez sahneye çıkacak, Renan Fosforoğlu'nun da sevgilisi.

Provalara özen gösteriyor Muammer Bey. Mizansenler koyu-

yor, her şeyin üzerinde titizlikle duruyor. Oyun günü yaklaştıkça "Sen ne giyeceksin, ben ne çıkaracağım?" gibi konuşmalar alıp yürüyor. Anlıyorum ki herkes dilediğini giyecek gene.

– Bakın, diyorum, hiç değilse hanımlar aynı sahnedeysen ne giyeceğimize bir an önce karar verelim de aynı renklerle çıkmayalım ilk gece sahneye.

Güç bela kabul ediliyor bu önerim, hiç değilse renkleri pay ediyoruz aramızda. Tatariko ile kumaşlar alıyoruz, değişik bir şeyler giymek istiyorum. Hem zengin görünmeli, hem de az para harcamalıydım. Öteden beri iyi bilirdim bu işi zaten. Güzel bir seçim yapıyorum kendime. Üç kez giysi değiştiriyordum oyunda.

– Kocaman bir şapkayla girmek istiyorum, dedim Tatariko'ya.

O genişlikte şapka yok o gün Türkiye'de. Hasırcı bulup yaptırıyoruz. Siyah, kocaman kenarlı bir hasır şapka. Kırmızı gelincik rengi tafta bir pardösü, siyah uzun topuklu ayakkabılar, uzun siyah eldivenler. Sahneye böyle girmeye karar veriyorum. Sevgili aynamın karşısında prova üzerine prova yapıyorum. Başımı nasıl dik tutacağım, nasıl yürüyeceğim, hep hesaplı artık. Pardösümü nasıl çıkaracağımı, en az yirmi kere prova ettiğimi anımsıyorum. İçimde siyah beyaz diagonal çizgilerden verev bir elbise var. Aslında üç sene evvel yapmışım bu elbiseyi, ama ufak bir rötuşla onu giymeye karar veriyorum. Yeni bir şey yapmaktan vazgeçiyorum. Onun kadar vücudumu iyi gösteren ikinci bir giysi bulmak zor. Yıllar sonra aynı giysiyi *Zilli Zariife* müzikalinde de giyecektim. Daha sonra, dar bir pantolon bluz ve son sahnede de strapless denen günün modasına uygun, omuzları askısız, çıplak, mavimsi bir tuvalet. Saçlarımı, gene günün modası olan Gina Lollobrigida gibi kestirip kabartmıştım.

Oyunun başlamasına yakın Vedat bir iki resmimi istemişti benden. Gazetelerdeki dostlarına uğrayıp vermiş onları. Arkalarına birkaç satır çiziktirip. O zaman Mithat Perin'in *Ekspres* gazetesi günün en büyük tirajını yapıyor. İlk resmim orada çıkmıştı oyundan birkaç gün önce. Kısa bir biyografiden sonra, "Gülriş Sururi tekrar sahneye dönüyor" gibi bir yazı var. İmza Selmi Andak. Sanki eski ünlü bir oyuncuymuşum gibilerden söz ediliyor benden. Aslında önemli bir şey oynamışlığım yok o güne kadar, çocukluk ve ilk genç kızlık yıllarımda. Ancak aile ismim tanınıyor ve Karaca Tiyatrosu büyük bir hamle yapmakta. Yeni tiyatrosunun açılışı için hepimiz hediyeler almıştık Muammer Bey'e. Oyunun dekorlarına çok para sarf edilmişti...

Zengin bir milletvekilinin iki katlı villasında geçiyor oyun. Sah-

ne iki katlı. Güzel bir merdiven var sahnenin bir yarından üst kat galeriye çıkan. Nihayet oyun başladı ve bitti. Salon alkıştan inliyordu. Muammer Bey ikinci kez seyircinin sevgilisi olmayı başarmıştı. Sahne gerisine bir sürü gazeteci doluverdi. Röportaj yapmak isteyenler, tebrik edenler şaşırtnuyordu beni. Ne yaptığının farkındaydım. Sonuçtan hemen hemen emindim. Tiyatroda perde açılmadan hiçbir şey belli olmaz kuralını unutmadan. Kulise gelen gazeteciler arasında Fikret Adil, Tunç Yalman (o zaman *Vatan*'da yazıyor), Selmi Andak, Burhan Arpad hatırlayabildiklerim. O geceyi kutluyoruz hep birlikte. Gerçekten herkes rolünde iyiydi. Ayrıca Muammer Bey iyi bir seçim yapmıştı ilk taşlama oyunu sahnelemekle. Birkaç gün sonra Şeref Bey geliyor eve sabah sabah. "Muammer Bey seni tiyatrodaki bekliyor" diyor. Şaşıyorum, bir anlam veremiyorum ama giyinip gidiyorum hemen. Muammer Bey çok heyecanlı. İlk kez böylesine heyecanlı görüyorum onu. Yanaklarımdan öpüyor.

– Çok iyiydin ilk gece ve her gece Gülriz, diyor. Harikuladesin ve senin maaşına bugünden zam yapıyorum, 1 500 lira alacaksın.

– Ama nasıl olur? diyecek oluyorum.

– Senin hakkın, diyor. "İyi at yemini kendi artırır" diye bir atasözü vardır, duymadın mı sen?..

Şeref Bey'le mukaveleyi imzalıyoruz hemen. Çok teşekkür ediyorum. Gene elini öptürüyor. Eve dönerken sevinçten uçuyordum. Artık evimi dilediğim gibi düzenleyebilirdim, istediğim şeyleri satın alabilirdim. Hemen anneanneme gidiyorum, "Sana iki yüz elli lira maaş bağladım" diyorum şakayla karışık. Çok sevinçliyim, ağlıyor anneannem sessizce. Sonra eve dönüyorum. Dönerken bir sürü gazete alıyorum. Gazetelerde *Ednan Bey Duyumasın* oyununun haberleri var. Ve hepsi de söz birliği etmişcesine benim resmimi basmışlar. O günlerde eleştiriler bir iki gün içinde çıkarıldı. Şimdiki gibi oyun repertuvardan kalktıktan sonra yazılan eleştiriye rastlanmazdı. Basın göklere çıkarıyordu oyunu. Muammer Bey'i övdükten sonra bana özel bir yer ayırıyordu hepsi. Konuşmam, oyun stilim, fiziğim Türk tiyatrosuna büyük kazançtı! Anlar gibi olmuştum Muammer Bey'in maaşına sabah sabah bir kat zam yapışının nedenini. Eğer gazeteleri okursam bu zammı benim isteyeceğimi düşünmüştü ve erken davranmıştı. Bir oyuncunun isteğine boyun eğen patron durumuna düşmemek için. Oysa benim için konuşulan söz önemliydi her zaman. Gazetede iki övgü çıktı diye bana zam yapmasını istemek aklımdan ucundan bile geçmezdi.

Oyun başarıyla devam ediyordu. Hayatımdan memnundum.

175 lira ev kirası veriyordum, geçimimi rahat bir şekilde, hem de severek, beğenilerek yaptığım bir işte sağlamak çok hoş bir şeydi. Eski arkadaşlarımın çoğu oyundan sonra kapıda bekliyordu. Kutluyorlardı beni, görüşmek istiyorlar, davet ediyorlardı. Bazıları da tiyatrocu olmamı küçümseyip bir selamı bile lütfen veriyorlardı. Benimse bunlarla uğraşacak vaktim yoktu artık. Çevrem başkaydı. Adalet Cimcoz'un evindeki sanat sohbetlerine katılıyordum. Nahit Hanım'a gidiyordum. Tatil gecemde artık ben de dostlarımı evimde ağırlayabiliyordum. Arada İpek Film Stüdyosu'nda dublaja gidiyordum.

Bir gün Taksim'den dolmuşa bindim, Nişantaşı'nda dublaja gideceğim. Birden fark ettim, yanımda oturan adam üstüme düşecek neredeyse. Biraz kaçınıyorum, daha bir abanıyor. Hay Allah ne yapsam! Gövdesinin görebildiğim kadarı, iriyarı bir insan izlenimi uyandırıyor. Yüzüne bakmaya korkuyorum. Tam o sırada, iki kişi kalıyoruz dolmuşta. Adam büsbütün sıkıştırıyor köşeye beni. O sıralar şoförler gaza basınca kadın kaçınıyorlar İstanbul'da. Trafik bugünkü gibi olmadığından, gaza bastı mı Hacıosman Bayırı'nda kaldırıyor ayağını pedaldan şoförler. Hemen bir hikâye yazıyorum kafamdan. "İster misin" diyorum, "bu adam şoförle birlik olsun da kaçırsınlar beni." O korkuyla, "Bir dakika" diyorum, "ben burada ineceğim." Nişantaşı'na varmadan atıyorum kendimi dolmuştan aşağıya. Adam da arkamdan iniyor, başlıyor peşimden yürümeye. Dönüp yüzüne bakıyorum ilk kez. Anadolu olmalı. Gözlüklerinin altından iyi seçilmiyor gözleri, ama birini kısararak bakıyor insana. Bembeyaz, pırlıl pırlıl dişlerini görüyorum. Çok esmer. "Kürt'tür belki" diye düşünüyorum. Açıyorum arayı, neredeyse koşacağım.

- Hişt... hişt... küçükhanım, diyor iriyarı adam. Tanışabilir miyiz? Artık hışımla dönüyorum.

- Sen peşimi bırakacak mısın, yoksa polis çağrayım mı? deyiveriyorum ve hızlı hızlı uzaklaşıyorum dolmuş çapkınının yanından.

Gene o yıllar Küçük Sahne'nin altında sanatçıların uğrak yeri olan Kulis diye bir lokal var. İlk o yıl gidiyorum ben, oysa Küçük Sahne'yle birlikte açılmış çoktan. Kulüp gibi bir yer. Ressamlar, şairler, tiyatrocular, tüm sanatçılar hep Kulis'te. Ayrıca işadamları öğle yemeklerine geliyorlar. Provadan çıkan biz tiyatrocular da, çoğu kez, matine varsa orada yiyoruz öğle yemeğini. Yemek yiyorum bir öğle vakti Kulis'te arkadaşlarla, birden kapıdan dolmuşta peşime takılan iriyarı Anadolu çapkın giriyor içeri. Ve doğru bizim masaya geliyor.

– Bu küçükhanumla tanıştırmayacak mısınız beni ? diyor yanındakilere.

– Yaşar Kemal, diyorlar.

– Gülriz Sururi.

Katıla katıla gülüyor Yaşar Kemal.

– Ne korkak şeymişsin sen be, diyor.

Anlatıyor meşhur hikâyemizi herkese yüksek sesle ve her fırsatta.

Her fırsatta anlattı bu hikâyeyi yıllar yılı Yaşar. Bana kalırsa biraz süslüyordu son zamanlarda. Güya, “Sen hiç aynaya bakmadın mı?” filan gibilerinden bir şeyler daha söylemişim, ama işte valahi de yalandı bu. Ben böyle bir şey söylemezdim kimseye hiçbir zaman, hele gerçekten güzel bir erkek olan Yaşar Kemal’e. O yıl basılmıştı üç kez okuduğum *İnce Memed*.

– Bana “hişt, hişt küçükhanum” diyeceğine, “*İnce Memed*’in yazarıyım” demeyi düşünseydin, sonuç başka türlü olurdu belki, dedim Yaşar’a.

– Vay canına, dedi, bu kız cadılar padişahı yahu.

Ve adım o günden beri Cadılar Padişahı kaldı aramızda.

Gene o sırada Süreyya Baraz ve Esat Sadi Kazancı ile tanışıyorum. Vedat’ın arkadaşları bunlar. Süreyya Baraz, nevi şahsına münhasır denilen İstanbul tiplerinden biri. “Vikont” diyor kendine. Dünyayı gezmiş. Avrupa’da bale hocalığı, Mısır’da polo hocalığı yapmış bir asilzade. O sırada, şimdiki Baraz Galerisi’ni meyhane yapmış, Polo Kulüp ismiyle çalıştırıyor keyif için. Daha çok ikram ediyor. Aslında nefis mezeler hazırlıyor her akşam. Üç dil konuşuyor anadili gibi. Ve üçüncü karısından boşanmak üzere. Şimdi beşinci karısı ile evli. Yahşi Baraz’ın amcası Süreyya Baraz. Yahşi, daha küçük o günlerde. Süreyya Baraz herkesin dostu. Bir bakıyorsunuz, sırtında nefis bir İngiliz kumaşından kusursuz dikilmiş bir kostüm, başında bir İtalyan şapkası ve gözündə monokl, elinde ince bir baston. “Anasını İngilizler kovalamış bunun” diyorum içimden. Ertesi gece Polo Kulüp’te beyaz önlüğü önünde, abartılmış aşçı şapkası başında, “Amesos Pasam” diye Rum garson numarasına yatarak servis yapıyor. Bir elli beş olmalıydı boyu. “Madam” derdi, “unutmayınız ki Rudolf Valentino da benimle aynı boydaydı.” Çok değişik çevrelerin insanıydı ve hepsini toplamıştı oraya. Harikulade bir anne ve babası vardı. İlk katında otururlardı apartmanın. “Mösyö, madam, siz” diye konuşurdu herkesle. Bulaşık yıkarken bile yakalansa hemen elini kurulayıp eğilir, karşısındaki hanımın elini öperdi. Çok esprili, neşeli,

tatlı bir insandı. Orada bir akşam Oktay Rifat, Mehdi Bengisu, Malike, Mahmut Dikerdem'le aynı masada Mehmet Ali Aybar'la tanışmıştım. Mehmet Ali Aybar dışında hepsiyle tanışıyorduk daha eskiden. İlk tanışmamızda Mehmet Ali Aybar için, "Amma da züppesin kardeşim" demiştim içimden. Nefis dans ediyordu Malike ile. Sonra bir ara beraber dans ettik. Gerçekten iyi bir dansördü. 1965 seçimlerinde onun partisine oy vereceğimi o gün söyledilerdi dünyada inanmazdım.

Gene bir gece Fikret Adil'in evinde Halikarnas Balıkcısı ile tanıştım. O heybetli gövdeye yakışan heybetli bir sesle şarkılar söylemişti sabaha kadar. Aryalar ve Napoliten türküler. Gene Aliye Berger'le dostluk kuruyorum Fikret Adil'in evinde. Kendimden yaşlı insanlar arasında rahat olmaya çocukluğumdan kalma alışkanlığım yardım ediyor.

Sokakta seyircim tanıyor artık beni. Gülümsüyorlar, selam veriyorlar. Tatariko, oturduğum apartmanda karşımdaki daireye taşınıyor. Her gün görüyorum artık onu. Evleniyor benim çevremden biriyle. Hem mutlu, hem mesleğinde ilerliyor hızla. Artık bana dikiş dikecek vakti yok pek. Şadıman'ı, Gülistan'ı görüyorum ara sıra. Küçük Sahne'de *Çayhane* oynuyor o sıralar. Mücap Ofloğlu ismi duyuluyor o yıl. Münir Özkul önce Ses Tiyatrosu'nda başlayıp sonra Küçük Sahne'ye geçmiş, çok beğenilen bir oyuncu. İstanbul Tiyatrosu, Elhamra Sineması'na geçmiş. Beş ortak, Uduba'nın yönetiminde, Yusuf Amcamın adaptasyonları ile, yerine oturmuş bir halk tiyatrosu niteliğinde sürdürüyor oyunlarını. İstanbul'da günden güne renkleniyor tiyatro hayatı.

Minicik şirin bir köpeğim var artık, ismi Pepita. Çok seviyorum onu. Boş vakitlerimde onunla oynayıp duruyorum evde. Akıllı köpek Pepita, sirkte numara yapan finolardan. İki ayak üstünde yürüyor, ip atlıyor, nereye istersem oraya oturuyor, kalk diyene kadar.

Bahar geliyor, turne hazırlıklarına başlıyoruz. Ankara ve İzmir'de oynanacak *Ednan Bey Duymasın*. Öyle Anadolu turnesi falan yok artık. Ayrılıyorum İstanbul'dan, Pepita'yı Tatariko'ya teslim ederek. Anahtar kapıcıda, karısı evimin işlerini yapıyor zaten. Ankara'da, Ankara Palas'ın aneksinde kalıyoruz ve Gençlik Parkı'ndaki açık hava tiyatrosunda oynuyoruz. Her akşam, ön sırada günün ünlü politikacıları kahkahadan kırılıyorlar oyundaki politik esprilere. Ve bir akşam Adnan Menderes geliyor oyuna. Ayakta alkışlıyor oyunu. Başka bir gece Celal Bayar geliyor. O da ayakta alkışlıyor ve oyunun ismi giderek daha yaygınlaşıyor böylelikle. En sonunda İnönü geliyor *Ednan Bey Duymasın*'ı seyretmeye. O ge-

ce oyun başladı, ama bir gariplik var oyunda, ne olduğunu anlayamadığım bir gariplik. Muammer Bey bütün esprileri değiştirmiş. Muhalefetin oyunu oluvermiş birden *Ednan Bey Duymasın*. Ağzına geldiği gibi değiştiriyor sözleri. Biz de rahatlıkla replik verip duruyoruz. Ankara Gençlik Parkı sahnesi inliyor alkıştan, inanılır şey değil. Duygulanıyor Muammer Bey, gözleri doluyor, vatan kurtaran Şaban sanki o anda. Güleyim mi ağlayayım mı, şaşırdım kaldım. Oyunun sonunda Muammer Bey İnönü'ye özel reveranslar yapıyor ve içerde bizlere, "Nasıl" diyor, "bu oyun bu kadar oynanır işte."

Haklıydı, bir oyunla bu kadar oynanırdı doğrusu.

Bir gece oyundan sonra, Ankara Palas'ın bahçesinde bir kame-riyenin altına kurulmuş sofrada Adnan Menderes ile taruşıyorum. Nasıl zarif, nasıl yumuşak, nasıl mütevazı bir insan. Muammer Bey'e inanılmaz bir saygı gösteriyor. Masada ayrıca Ayhan Hanım da var. Ayhan Aydan. Çok güzel yüzlü bir hanım. Muammer Bey özel aşçısı ile kalıyor otelde ve gerekince büyük davetler veriyor devlet ricaline Ankara Palas bahçesinde. Bazı akşamlar oyundan sonra, "Yarın öğle yemeğinde falan filan bakanlar var, birlikte yemek yiyeceğiz" deyip gruptan birkaç oyuncu seçerdi. İlk bir ikisinden sonra bıkmıştım bu davetlere katılmaktan. Ama "Beni bağışlayın, yarın gelemem davetinize" deyince çok sinirleniyordu Muammer Bey. Ve en az bir hafta çocuk gibi darlıyordu insana.

Muammer Bey, Akbank Genel Müdürü ünlü bankacı Ahmet Dallı Bey'in öz dayısıydı. Ahmet Dallı ise gerçek bir tiyatroseverdi. Bir gece Ankara'daki evinde Karaca Tiyatrosu oyuncularıyla Devlet Tiyatrosu'nun seçkin oyuncularını bir araya getiren bir davet verdi. Hepimiz özenle giyinip gittik davete. Muazzez (Lutas) Kurdoğlu başta olmak üzere bütün aslar oradaydı ve koca davette hiçbiri konuşmadı bizlerle. Sanki ayrı dilden konuşuyorduk. Muammer Bey'in birbiri ardına patlattığı espriler bile ısıtmıyordu havayı. Göz göze bile gelmediler bizimle ve birbirleriyle konuşup büyük bir hasret giderdiler sanki. Ahmet Dallı'nın hoş bir espriyle bu davranışı protesto ettiğini anımsıyorum. Çok üzülmüştüm. "Neden böyle davrandılar?" diyorum, oysa onlar ev sahibi sayılırdı Ankara'da. Adile, yemin üstüne yemin ediyor. "Bir daha böyle bir davete katılanın..." diye basıyor küfürü. Otele dönünce Muammer Bey'in de çok sinirlenmiş olduğunu anladım. Bahçede oturuyoruz Muammer Bey'le, başlıyor hepsinin bir bir taklidini yapmaya. Zaten halk arasında yaygın olan, "Devlet Tiyatrosu oyuncusu gibi ağdalı konuşma" deyiminin ne kadar gerçek olduğunu koyuyor ortaya, güldürüyor bizi.

Gene başka bir gün öğle yemeğinde, Çankaya'da cumhurbaşkanının davetlisiyiz. Celal Bayar ayrı ayrı meşgul oluyordu davette hepimizle. Herkese ismiyle hitap ediyor, çok etkiliyor bu inceliği bütün oyuncularını.

Ankara Palas en renkli dönemlerinden birini yaşıyor. Önemli işadamları iktidar ileri gelenleriyle orada görüşüyor, orada hallediyor işlerini. Basının önemli muhabirleri Meclis'ten sonra Ankara Palas'ta alıyor soluğu. Ankara Palas'ın bahçesi o günlerde bir başka renkli. Ama yapılan önemli indirimine rağmen biz oyuncular her gün Ankara Palas'ta yemek yiyemiyoruz gene de. Aldığımız ufak turne günlüğü ile öğleyin Piknik'e gitmeyi seçiyoruz çoğunlukla. Bir gün Adile ile otelin bahçesinde çay içerken yanıma esmer, ince bir genç adam geliyor. Adile'nin boynuna sarılıyor. İlkokul arkadaşymışlar. İsmi Selahattin Beyazıt bu gencin. Birlikte oturup sohbet ediyoruz. Uzun uzun anlatıyor Adile ile ilgili ço-

Muammer Karaca Tiyatrosu'nda *Muhteşem Serseri* oyununda.

cukluk anılarını. Vaktiyle Şehzadebaşı'nda aynı sokakta oturur, aynı okula giderlermiş. O zamanlar adamakıllı yoksul bir ailenin oğlu olan Selahattin'e, Adile'nin babası meşhur Naşit Bey okul araçlarını almış, ara sıra da para verirmiş cep harçlığı olarak. Bunları büyük bir açık yüreklilikle anlatıyor Selahattin ve "Emret" diyor Adile'ye, "ne olur, bugün sen bir şey iste benden." Çok sempatik, hazırcevap bir çocuk Selahattin Beyazıt. O sıra arabasıyla gezdiriyor bizi Ankara'da.

İzmir'deyiz, fuarda oynuyoruz. Alev'le yeniden arkadaşlığımız düzeliyor. İlk başta pek anlayamıyorum bu değişikliği, ama sonunda anlaşıyor. Eniştesi ile geçinemiyor Alev, tiyatrodan ayrılmaya karar vermiş ve yeniden İstanbul Tiyatrosu'na girecekmiş. İlk bana anlatıyor bunu, güveniyor sır saklayacağıma. Dertleşiyor ilk kez benimle. Anladığım kadarıyla Ali Amcamı unutmuş değil. Ancak kolay affetmeyen bir insan Alev. Ona evliliklerine yazık ettiğini anlatıyorum, dilimin döndüğünce. İnsanların anlaştıkları biri için savaş vermeleri gerektiğini, gerçek aşkın her köşe başında insanın karşısına çıkmayacağını, hatta bazen ölünceye kadar bir daha çıkmayabileceğini anlatıyorum. "Galiba haklısın" diyor. Alev, o günlerde devamlı tartışıyordu Muammer Bey'le. Çabuk parlayan, son sözü en önce söyleyen bir insandı zaten.

Bir akşam oyun oynarken garip gürültüler gelmeye başladı fuarın içinden. Birden bir haber geldi, "Gençler Yunan pavyonunu yaktı" diye. "Ne oluyoruz?" demeye kalmadan, ellerinde Türk Bayrağı taşıyan 50-60 kadar genç, kim oldukları, ne oldukları belirsiz bir çapulcular grubu girdi bahçeye. Yan merdivenlerden sahneye çıkmaya başladılar. Oyun durdu, biz yana çekilip sahneyi bu gençlere bırakmak zorunda kaldık. Muammer Bey sapsarı olmuştu. Ne istedikleri belli değildi kalabalığın. Seyirci paniğe kapılmıştı. Üstelik İzmir seyircisi uyanık, cin gibi bir seyirci. Gençler bir şeyler söylediler, "Yaşasın Türkiye, kahrolsun Yunanistan" gibi bir şeyler gevelediler ağızlarında. Gevelediler, çünkü hiçbirinin ağzı laf yapmıyordu. Oyun yarıda kaldı, fuarın içi kayıyor. Güç bela dönebildik otelimize.

İşte o gece önemli bir kavga çıktı eniştesi ile Alev arasında. Zaten gergin olan sınırları kontrol etmek zordu. Alev ayrıldı tiyatrodan. Yerine ertesi akşam başka oyuncu oynuyordu. Harap olmuştu fuar, içindeki pavyonlar. Yağmacılar canına okumuştı yabancı ve yerli pavyonların. Ayrıca Kordon'daki Yunan Konsolosluğu'nun camı çerçevesi kalmamıştı kırılmadık. 6 eylül 7 eylüle bağlayan gece oluyordu bunlar.

6 oyunları

Fuar sonu İstanbul'a döndük. *Ednan Bey Duymasın*'la açtık gene mevsimi. Ancak yeni oyunun provalarına da başladık hemen. Yeni oyunun ismi *Sabık Bakan*. Başroldeyim. İlk kez Muammer Bey'le karşı karşıyayız oyun boyu. Gene geceleri dostlarımla birlikteyim. Evlerde topluyoruz. Vedat evlenmek istiyor uzun zamandır benimle. İkide birde şakayla karışık teklif eder dururdu zaten, gülüşürdük. Hastalanırsam gelip bakıyor bana, evde kalıyor. Aslında arkadaşlığımıza kimselerin inandığını sanmıyorum. Ama bazı geceler omuzunda eski günleri anıp ağladığım çok oluyor. "Peki" deyiveriyorum bir gün, "evlenelim." Annesi ve babası ile tanışıyorum. Babası eski valilerden Nuri Türkkan, annesi Seza Hanım. Suadiye'de güzel bir villada oturuyorlar. Kapıda karşılıyor beni Nuri Türkkan.

– Ben seni akıllı bir kız diye duyardım, meğer sende de akıl yokmuş, diyor gülerek. Bu serseriyle evlenilir mi kızım?

Çok tatlı, çok hoş insanlar. Açık yürekli, olgun bir insan Seza Hanım. Güzel ağzı ve gözleri ilgimi çekiyor ilk bakışta. Vaktiyle güzelliği dillere destanmış.

Sade bir törenle evleniyoruz Vedat'la. Seza Hanım hediyelere boğuyor beni. Evlilik ve aşk konusunda unumu eleyip eleğimi asmış olduğuma inanıyorum o yıllar. Artık benim için mesleğimden daha önemli bir şey yok. Bir yıl daha Muammer Bey'le çalışıp sonra ne yapacağıma karar vereceğim. Şerif Hulusi Bey sık sık geliyor eve. Yaşantımda bir değişiklik yok. Gene en iyi arkadaşım Vedat. Şerif Bey'le Moskova Radyosu'nun Türkçe yayınlarından Nâzım Hikmet'in şiirlerini yazıyoruz her hafta. Kara kaplı bir defterim var. Nâzım'ın şiirleriyle doluyor. İlk ezberlediğim şiirleri, "Bir dalyan bekçisiydi Yusuf Akdeniz limanlarından birinde" ve

“Akdeniz’de bir hayalet dolaşıyor.” Şiirler söylüyoruz bazı geceler Nevzat Üstün’ün evinde. Nevzat Üstün’ün büyük aşkı Ayfer Feray, eski güzellik kraliçelerinden. Sessiz bir insan, az konuşup çok dinliyor o yıllar. Uzun boylu, neredeyse iriyanı, fakat çok alımlı. Kalın, kısa topuklu çizmeler giyiyor, boyasız yüzü ile Amazon gibi bir hali var. Beğeniyorum onu. Bazen öğleleri Fikret Adil topluyor hepimizi. Koca bir grup oluyoruz. Halikarnas Balıkcısı Cevat Şakir, Ara Güler, Tarık Levendoğlu, Hüsamettin Bozok, Ayfer Feray, Nevzat Üstün, Fikret Hakan ve hatırlamadığım başkaları. Hep birlikte Çiçek Pasajı’na gidiyoruz. Öğle güneşinde buzlu biralarla, sıcak çirozlar, kırmızı karidesler yiyoruz. Yeni oyunlardan, oyuculardan söz ediyoruz bol bol. Diğer masalarda da bir sürü tiyatrocı oluyor o günlerde. Yeni oynayacağım rolü anlatıyorum. Bir striptiz yıldızı bu kez. Nasıl oynayıp nasıl giyineceğime karar vermek zor. Fikret Adil “Yektir” diyor (bana hep yektir derdi), “Yektir, bir tek şeye dikkat etmek gerekli bence” ve anlatıyor Fransa’da seyrettiği bir oyunda ünlü bir oyuncunun nasıl seyircinin tam karşısında çoraplarını giyip jartiyerlerini takarken onca çıplaklığa karşın seks duygusu uyandırmadığını ve hiç müstehcen olmadığını. Anlamıştım, Fikret Adil anlatmıştı küçük bir hikâye ile ne yapmam gerektiğini.

O sırada Özcan Tekgül, hem sevgilisini hem tiyatroyu aynı anda bırakıp dansöz olmaya karar veriyor ve o gece, aynı küçük hizmetçi rolüne Gönül Yazar çıkıyor birden. Muammer Bey’in hem arkadaşı hem avukatı olan Burhan Apaydın’ın sevgilisi o sıralar Gönül Yazar. Bir akşam evvel beraberlermiş. Muammer Bey, “Şimdi işin yoksa bu saatten sonra üç kelimelik rol için yeni oyuncu ara” deyince, “Sen üzülme Muammer Abicim” diyor Gönül Yazar, “ben gelir oynarım yarın akşam.” Ve böylece, nefis bir siyah ipek tuvalet, mücevherler içinde, önünde beyaz dantel önlüğü ve sapsarı saçlarının üzerine yerleştirdiği beyaz bonesiyle on beş gün küçük hizmetçi kız rolüne çıktı Gönül Yazar. Çok matarak, tatlı bir kızdı. Espri üstüne espri yapıyordu, kendisiyle alay etmesini iyi biliyordu. Acıkınca, karşıdaki kebabçıdan kulise fasulye piyazı ve kebab getirtiyor, kuliste hem yiyor, sırası gelince de lokmasını yutmadan sahneye fırlıyor, çıkınca gene yemeğine devam ediyordu. Gelişiyse renklenmişti kulisimiz. Her gece de Burhan Apaydın kuliste Muammer Bey’le çene yapıp bekliyordu sevgilisinin işinin bitmesini.

Bir gün başladık yeni oyunumuza. Gerçekten başarmıştım müstehcen olmadan bir striptiz yıldızı olmayı. Tunç Yalman, Va-

Muammer Karaca ile *Sabık Bakan* oyununda.
Çin sefiri eşim rolünde Selim Naşit.

tan'da uzun uzun övüyor beni. Diğer gazeteler de çok beğeniyorlar. O günlerin en iyi tiyatrosu olma yolunda Muammer Bey. Refi Cevat Ulunay göklere çıkartıyor beni ve yazısının bir yerinde, "Neden daha ağırlığı olan oyunlar oynamaz bu kadroyla Muammer?" diyor. "Un var, şeker var, neden helva yapmaz acaba?" Muammer Bey, sanırım bu yazıdan kısa bir süre sonra bizleri kulise topladı, bir matine suare arası.

– Altı oyunları koymaya karar verdim, dedi. Muzenidis'i getiriyorum Yunanistan'dan. O koyacak oyunumuzu. Yarım maaş fazla alacak rolü olanlar. Sanat oyunları oynayacağız bundan böyle altılarda. Geceleri oynadığımız manat oyunlarının yanı sıra.

Tanrım, kulaklarıma inanamıyorum, duyduklarım doğru mu acaba? Uçacağım sevinçten. Deli gibi dönüyorum eve. Nihayet, nihayet istediğim gerçekleşiyor. Benim için çok önemli bir dönem başlıyor demekti bu, kendimi ispatlamam için fırsat veriliyor. İşte artık günahı vebali benim boynuma bundan sonraki kariyerimin. Taki Muzenidis ünlü bir Yunanlı yönetmen. Dünyanın her yerinde Yunan klasiklerini koyuyor sahneye. Paris'ten Berlin'e, Rusya'ya kadar davet edilip oyunlar sahnelemiş, Türkiye'de ilk kez birkaç yıl önce Devlet Tiyatrosu'nda *Güzel Helen*'i koymuş sahneye ve çok başarılı olmuş. (Şu anda Yunan Devlet Tiyatrosu başrejisorü.) Muammer Bey, Yunanistan'da tanışmış kendisiyle. Davetine olumlu cevap vermiş o günler. Karısı ve küçük kızı

zıyla geldi bir gün Taki Muzenidis. Ankara'da çalıştığı birkaç ay sonunda biraz Türkçe öğrenmiş. Ufak tefek, saçları dökülmüş, dürbün gibi gözlüklerinin ardından cin gibi bakan gösterişsiz bir adam. Tanışıyor hepimizle ve oynanacak oyunu söylüyor. Tennessee Williams'ın *Cam Kırıkları* oynayacağımız oyun. O güne kadar oyun hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Ancak Tennessee Williams'ın ünü çok yaygın o yıllar. Onun *İhtiras Tramvayı*'nı görmüştüm ve çok beğenmiştim. Marlon Brando ve Vivien Leigh oynuyorlardı başrolleri.

Oyunun tercümesi geldi nihayet. Tercüme Melih Vassaf'ın. İlk okuma provasından evvel rol dağıtımını yaptı Muzenidis. Dört kişilik bir oyundu *Cam Kırıkları*. Anne, kız, oğlu ve genç adamdan oluşuyordu oyuncu kadrosu. Ben kıızı, Turgut oğlu (ki aslında Tennessee Williams'ın kendisiydi bu oğul), Adile Naşit anneyi, Bülent Koral genç adamı oynuyorduk. Karısı Alev Koral'la o yıl girmişti kadroya Bülent Koral.

Yıllardır prova yapmaktan böylesi keyif aldığımı anımsamıyorum. Ele alınan oyunu nasıl çözümleyeceğimi, nasıl yorumlayacağımı ilk kez bilimsel bir biçimde öğreniyordum. Şehir Tiyatrosu'nda da o güne kadar böyle bir çalışma yapmış değildim. Bir ke-re Muzenidis, daha önce çalıştığım yöneticiler gibi hemen rollerimizi ezberlememizi istemiyordu. İlk tonlara saplanıp sonra düzelt-meme sakıncasını önlemiş oluyordu böylece. "Ezberledikten sonra yerleşen kusurları düzeltmek bazı oyuncular için zordur" diyor. Sahneye filan çıktığımız yok, oda çalışması yapıyoruz haftalardır. Aynı sahneyi yirmi kez tekrarlıyorduk üst üste.

– Hayır, diyor bazen, bu tonu değiştir.

Yönetmenim kim olursa olsun beni ikna etmesi gerek.

– Neden? diye soruveriyordum. Yanlış bir tonlama yok ki bu cümlede.

– Yanlış olmayabilir, diyor, ben daha renkli, çarpıcı bir ton istiyorum, isterse yanlış olsun, ama monoton olmasın.

Anlıyorum istediğini. Sahneye çıkıyoruz nihayet. En ufak bir bakışın bile aynı sözcükle yapılmasını istiyor.

– Hayır, diyor ilk provada. O sözü söylerken balkonun sol yanına doğru yavaş yavaş kaldırıyordun başını ve yavaş yavaş bakışların onu izliyordu; özgür değildir oyuncunun bakışları, istediğin an, istediğin yana döndüremezsin başını.

Ne derse yapıyorum itirazsız, güvenmişim bir kez ona. "Amuda kalk" dese kalkacağım hemen. Provalar ilerliyor. Benim heyecanım yerini güvene bırakıyor giderek. İnsan öylesi güvenli, yüre-

ği oyundan başka şey düşünmeden çalışırsa heyecanı durulur yavaş yavaş. Saçımın biçimiyle, giyilecek elbiselerle hep kendi ilgileniyor. Bir gün ikimiz bitpazarına gidip bu bir bacağı ötekinden kısa olan kızcağzın giyeceği ayakkabıyı arıyoruz sabahtan akşama ve buluyoruz sonunda.

Turgut'la biraz başı dertte.

– Neden, diyor, ellerini gereği gibi kullanamıyorsun, duygularınla bedeninin beraber yaşamıyor? Dublaj yapmıyorsun, kollarını ellerini düşünmeden kullanmayı başarmalısın. Sen sanki elimi kaldırmalıyım diyorsun.

Hay Allah, gerçekten Turgut'u ilk kez alıcı gözüyle seyrediyorum. Müzenidis haklı. Oyunda kullanılacak cam bibloları bulduğu bir ustaya üfleterek yaptırıyor Müzenidis. Çeşitli hayvanlardan cam biblo koleksiyonu. Nasıl seviyorum onları. Muammer Bey bir gün prova seyrediyor, çok etkileniyor, gözleri doluyor hemen, "Bravo" diyor, "bravo çocuklar."

O sıralar *Montserrat* oynanıyor Küçük Sahne'de. Heyecan Başaran evlenip bırakmış tiyatroyu, ama kız kardeşi Uğur Başaran sürdürüyor Küçük Sahne'de mesleği. Bir öğrenci matinesine gidiyorum *Montserrat*'yı seyretmeye, öyle heyecanlanıyorum, öyle heyecanlanıyorum ki, oyundan çıkar çıkmaz hemen ilk çiçekçiye gidip çiçek yolluyorum tiyatroya. İlk kez bir oyun beni böylesine heyecandırıyor. Herkesin çok iyi oynadığını söyleyecek değilim, ama büyülenmişim işte.

Sonunda *Cam Kırıkları* başlıyor bir gün. Kusursuz dekorları, kostümleri içinde. Ve gerçek bir uğraş ürünü olduğunu ilk anda anlayıveriyor seyirci. Çok beğeniliyor oyun. Basın önemle duruyor üstünde *Cam Kırıkları*'nın. Seyirci her oyunu bravolarla seyrediyor, ayakta alkışlıyor. Eleştiriler olumlu, beklenenin üzerinde bir başarı bu. Ancak Ulunay, Muammer Karaca'nın da neden böyle oyunlarda oynamadığını sorunca yazılarından birinde, sinirleri bozuluyor Karaca'nın. Giderek, kendi tiyatrosunun başarısı onu rahatsız etmeye başlıyor. Kulise gelip bizlerle eğleniyor. "Ne haber sanat çocukları" diyor artık merhaba yerine. O sıra yeni bir oyunun provasına başlıyoruz. Sabah evden sefertasımı alıp çıkıyorum. Onda prova, bire ikiye kadar sürüyor. Çarşamba, cuma, cumartesi, pazar üçte matine. Beşte bitiyor. Acele kostüm, makyaj değiştirip, altıda *Cam Kırıkları*'nı oynuyoruz ve *Cam Kırıkları* biter bitmez, soluk almadan gene makyaj, kostüm değiştirip geceki oyuna hazırlanıyorum. Bir şeyler atıştırıyorum bu arada. Tiyatro hayatımdaki en yoğun çalışma dönemlerinden biridir bu, ama

şikâyetim yok, mutluyum. Bütün bu vakitsizlik arasında sandviçle idare edemiyorum, doğru dürüst yemek yemek istiyorum. Arkadaşların alay konusuyum gene sefertaslarımdan ötürü. Ayrıca iki sıkı arası bazen Balıkpazarı'ndan alışveriş yaptığım bile oluyor.

Oyunda, cam bibloların kırıldığı sahnede müthiş bir çılgılık atmam gerek. Kulisin tam kenarında duruyorum ve gözümün bebeğine bir ışık düşüyor, ardından iki damla yaş. Muzenidis, her oyunda kuliste o ışığı eliyle tuttu gözüme. Teknik olanaksızlıktan ötürü. Oyunun son gününe kadar kimseye bırakmadı bu görevi. Ondak çok şey öğrenmiştim. Gece oyundan sonra bazen bize giderdik. Uzun uzun anlatırdı başından geçmiş tiyatro olaylarını buzlu rakılarımızı içerken. En hoşuma giden hikâyelerden biri, Ankara'da Devlet Tiyatrosu'nda *Güzel Helen*'i sahnelerken yaşadığı küçük hikâyeydi. Eski Yunan oyunlarının hemen hepsinde koro başrolde. Uzun çalışmalar sonucu bakmış ki Muzenidis, Türklerde koro fikri yerleşmemiş. Değil yerleşmek, gelişmemiş bile. Herkes ayrı telden çalıyor. Bir ağızdan söyleyeceği yerde, bazı oyuncular nasıl solist haline gelip bakışları üzerimizde toplayabiliriz çabasında. Muzenidis başa çıkamıyor bu "ben, ben" diyen koro üyeleriyle bir türlü. Ve sonunda bir çare buluyor. Bir gün provada bağtırmaya başlıyor hepsini. Önce çok hoşlarına gidiyor bu iş oldum bittim sahnede bağtırmaya bayılan Türk oyuncularının. Fakat Muzenidis, "Daha" diyor, "daha yüksek sesle, daha." Daha bağırıyor koro. Muzenidis, "Daha yüksek sesle" diyor tekrar, "daha."

– Sonunda bağtırmaktan hepsinin sesi iyice kısıldı ve aynı tonda buluştu sesleri. Ben de kısık sesli, fakat gerçek bir koroyu oluşturabildim böylece diye bitirmişti hikâyesini sevgili Muzenidis.

Muammer Bey giderek huysuzlaştı. Ve en sonunda oyun gayet iyi giderken, "Bitti bu iş" dedi bir gün. "İstemiyorum bundan sonra böyle gözü yaşlı oyunları, bitti bu iş. Sökün dekorları, bir daha oynamayacak bu oyun, komedi tiyatrosu burası."

Donup kalmıştık. Böyle birdenbire verilen karar görmemişim. O güne kadar seyircinin ilgisi azalmadan, ilgisinin azalmasını beklemeden, olacak iş değildi bu. Ama olmuştu işte. Sessizce kalktı oyun o gün. Geri verildi paralar oyuna gelen seyircilere. Güzelim dekorlar parçalanırken, panolar sökülürken Neron gibi seyrediyordu Muammer Bey. Kendi tiyatrosunun başarısını çekememişti. İnanılmaz bir gerçektir bu.

Haldun Dormen yönetiminde Cep Tiyatrosu kuruluyor o yıllar. Yale Üniversitesi'nde okumuş, Küçük Sahne'de Nur Sabuncu'nun

Turgut Boralı'yla *Cam Kırıkları* oyununda Laura rolünde.

oynadığı *Hamlet*'le sahneye çıkmış olan bu yönetmeni tanımıyordum. Ancak Kadıköy'de oynadıkları *Papaz Kaçtı* isimli oyun büyük başarı kazanıyor. Altan Erbulak, Ayfer Feray, Erol Günaydın, Metin Serezli, Yıldız Alpar isimleri duyulmaya başlanıyor. O topluluğu *Bir Evlenme* oyununda izlemek olanağını bulacaktım ilk kez.

Turneler başlıyor, turneler bitiyor. İzmir turnesinde bir gün sağ gözümde dayanılmaz bir sancı başlıyor. İlk günler aldır mıyorum, fakat dayanılmaz, uyku uyutmaz sancılar giderek gözümde büyüme ve şişme gibi gözle görülür değişiklikler yapınca korkup doktora gidiyorum. Çeşitli ilaçlar deniyoruz, fayda etmiyor. İzmir'in İkinci Beyler Sokağı'nda gitmediğim doktor kalmıyor. Fayda yok,

giderek sağ gözüm dışarı fırlıyor ve biraz da dışa bakmaya başlıyor, yani şaşlaşıyorum iyice. Hiçbir şey görmeyen bu gözle her gece sahnede, peşinden evine kadar gelip kocasından boşatmaya kalktıkları güzel bir kadını oynuyorum, *Millî İhtikâr Anonim Şirketi* isimli komedide. Zaten nedense, aslında güzel olmadığım halde hep sahnede erkeklerin peşinden koştukları güzel, dayanılmaz kadınları oynadım ve seyirci de bunu severek kabul etti. Ancak sahnede gerçekten iyi durduğumu, sanki sahne için yaratılmış bir fiziğim olduğunu ben de biliyordum. En sonunda gözümü önce bandajla kapatıp üzerine de kara gözlük takmak zorunda kaldık ve bütün oyun boyunca gözü görmeyen bir kadına gene âşık olup durdu erkekler. Ama artık ben de, bir aydır geçmeyen, giderek gözümü deforme eden bu hastalık sonucu kör kalacağıma inanmıştım. Atropin diye bir ilaçla gözbebeğimi büyüttüklerinde birkaç saat diniyordu sancım.

– Yirmi yaş dışınızden, dedi İzmirli bir uzman sonunda.

Hemen çektiirdim, hiçbir değişiklik yok.

– Ya, dedi uzman, demek ondan değışilmiş, bademcikler olabilir.

Onlara bakan boğaz burun uzmanı:

– Hayır, bademcikleri almaya gerek yok, dedi.

Zaten yerime oynayacak oyuncu olmadığından ameliyat yapılamazdı.

– Sinüzit, diye devam etti ünlü boğaz burun uzmanı. Evet, sinüslerin filmi çekelim.

Çektiler.

– Derhal ameliyat, dediler. Sağ sinüs kapalı.

– Ama oyun, diyecek oldum.

Muammer Bey'e anlattım durumu.

– Gözünüzü kaybedebilirsiniz, dedi uzman.

– Sık dişini Gülriz, dedi. İstanbul'da Safa Karatay'a yaptırınız ameliyatını. Buradaki baytarlar kim bilir ne yaparlar bilinmez ki.

Anlamıştım, iyi giden oyunu uğruna Gülriz kör de kalsa olabildi demek. Aslında İstanbul'dan biri gelip yerime birkaç gün oynayabilirdi pekâlâ.

– Peki Muammer Bey, dedim, siz bilirsiniz.

Her gece ağlıyordum yatağımda. Ağladıkça daha beter oluyordu gözüm. O sevdiğim aynalara bakamıyordum, kör olacağıma inanıyordum artık her gün biraz daha. Her gece sabaha kadar kendi kendime kompres yapıyordum. Ama gözyaşlarım dinmiyordu, yalnızdım, yapayalnız. Arkadaşsınız, dolsuz, tek başınıza. Basmane'de, tuvaletlerin yanındaki ışksız, penceresiz, rutubetli

otel odasında. Geceleri okuduğum, en az bir iki saat okumadan uyuyamadığım için tek kişilik odada kalıyordum. Otellerde tek kişilik oda yok. Ancak kapı dibi, tuvalet kenarı gibi penceresiz, kusurlu odalar veriliyor tek kişiye bu ufak otellerde. Ankara'da Ankara Palas'ta kalan Muammer Bey, Anadolu'da en ucuz otelleri seçiyor her zaman. Kimsenin odasında banyo yok. Genel banyo kullanılıyor. Ancak bütün bir kat kapatıldığı için aile pansiyonu haline düşünüyor hemen o kat. Aslında tatlı bir yaşam.

Ve o karanlık odadaki karanlık günlerimi bir daha yaşamak istemem, ne olursa olsun. Turne biter bitmez uçakla dönüyorum İstanbul'a. Hemen Sefa Karatay'a gidiyorum. Filmlerime bakıyor, ertesi gün akşamüzeri randevu veriyor. Vedat'la birlikte gideceğiz, ama ne oluyorsa oluyor, işi çıkıyor galiba Vedat'ın ve yalnız gidiyorum. Lokal anestezi ile kırıp kemiği giriyor içeri Sefa Bey. Tası ben tutuyorum ponksiyon yapılırken.

– Tertemiz, bir şey yok sinüslerde. Ne kadar olmuş bu film çekileli? diyor Sefa Bey.

– On beş gün kadar, diyorum.

– Demek bir nezle hali kapalı göstermiş sinüsleri, diyor, sinüzitiniz yok sizin.

“Hay Allahım, peki ne diye yeni bir film çekmeden ponksiyon yaptınız?” diyemiyorum. Burnuma koydukları tamponu tuta tuta, üzerime akan kanları silmeye çalışarak, Fikret Adil'in Taksim'deki evine gidip uzandım bir süre. Emektar Zehra Hanım'ın yardımıyla tampon değiştiriyoruz.

– Gülriz, diyor Fikret Bey, kapalı gözüme bakarak. Fridman diye Yahudi asıllı bir Alman göz doktoru var, ona gitmelisin derhal.

– Peki, diyorum, yarın da ona giderim.

Vedat geliyor Fikret Bey'e, beni almaya.

– Hadi, diyor, hangi meyhaneye gidiyoruz?

Ne olursa olsun akşam programlarını bozmaktan hoşlanmazdı Vedat. Fikret Bey'de kalıyoruz o akşam yemekte. İlk kez düşünüyorum. Evet, kimseden hoşlanmıyorum, handiyse cinsiyetsiz bir yaşam sürdürüyorum, neden evliyim öyleyse? “Hadi” diyorum hemen kendime, “kapa çeneni, böyle evliliği erkeklerden kaçtığın, sevmekten korktuğun için sen istememiş miydin?” Unutmaya karar veriyorum aklımdan bir an geçen boşanmak fikrini. “Ne olursa olsun insanlar yalnız doğar, yalnız ölür, biliyorsun bunu” diyorum.

Doktor Fridman'a gittim ertesi gün. Çello çalan, sanatçı, sempatik bir doktor, her oyunumu seyretmiş. Ayrıca oyuncu olarak

da çok beğeniyor beni. Bandı açıp gözümü görünce ufak bir çığlık atmaktan alamıyor kendini. İki saat süren muayene sonucu:

– Gülriz Hanım, diyor, gözünüzde iritis var ve ilerlemiş, durumunuz oldukça tehlikeli. Neden bu kadar geciktiniz? Ayrıca bu sancıya nasıl dayanabiliyorsunuz?

– Doktor, lütfen, iritis ne demek anlatın bana, diyebiliyorum.

– Gözbebeğinizin renkli tabakasının enfeksiyonu, iltihabı. Nezle sonucu da olabilir, ıslak saçla yatmaktan, rutubetli yerde kalmaktan da olabilir. Bir sürü nedenle meydana gelebilir. Ancak hemen müdahale etmek gerekirdi, neden geciktiniz?

Anlatıyorum durumu, İzmir’de olanları. Tuvaletin yanındaki rutubetli odada bir ay yattığımı. Çoğu kez uzun saçlarımı yıkayıp gece kurutmadan yattığımı, sabah hâlâ saçlarımın ıslak olduğunu anımsıyorum anlatırken. Fridman yirmi günde gözümü iyileştirdi. İğneler, ilaçlar, kompresler, her gün kendisi meşgul oldu.

– Gülriz Hanım, dedi sonunda, tamam, geçmiş olsun.

– Ama, diyecek oldum. Bakın sağ göz biraz şiş değil mi?

– Hayır, dedi, bunu düşünmeyin ve Allah’a dua edin, çünkü böylesine ilerlemiş bir iritis olayında arıza kalır, ben ondan korkuyordum en çok. Gözünüz şaşı da kalabilirdi, fırlak da, susun ve Allah’a dua edin.

Aynanın karşısına oturdum gene ve biraz irileşmiş kalan sağ gözümün makyajını değiştirdim. İlk kez eski Mısırlılar gibi siyah kalın bir kontür çektim, sonra sol gözümü ona benzettim. Artık göz makyajım değişti. Etrafına kalem veya sürme ile, evet, eski ninelerimizden kalma sürme ile kontür çekiyordum, iki göz birbirinin aynı duruyordu birinin çizgisi biraz daha kalın olduğu için. Ama kimse fark etmiyordu bunu. Ve zaten eski Mısırlılara benzeyen yüzüm daha da bir kişilik kazanmıştı. Gözlerimi abarttığım için başka makyaj yapmayarak dengeyi de sağlıyordum. Yıllar sonra moda olacak bu göz makyajını 1957 yılından beri değiştirmeden kullanıyorum bugün de. Ancak sahnedeki bazı karakterlerde değiştiririm, o kadar. Bu yeni göz makyajımı oyuncular yakışsın yakışmasın hemen taklit etmeye başladılar tabii. Zaten gözlerim ve göz makyajım oldum olası olay oldu çevremde. Beğenenler için güzel badem gözlü, mühür gözlü, sevmeyip beğenmeyenler içinse kurbağa gözlü diye anılmıştır zavallı gözlerim.

Yeni sezonda yeni oyunlar oynuyoruz birbirinden az farklı. Yeni tiyatrolar kuruluyor birbiri ardından. Mücap Ofluoğlu Oda Tiyatrosu’nu kuruyor. Lale Oraloğlu ayrılıyor Küçük Sahne’den.

Muhsin Ertuğrul'un ayrılıp Devlet Tiyatrosu genel müdürü olmasıyla oluyor bütün bu değişiklikler. O yıl Devlet Tiyatrosu *Bir Yastıkta* isimli bir oyunla İstanbul'a geliyor. Temsiller Karaca Tiyatro'da verilecek. Mediha Hanım'la, Cüneyt Bey'le yeniden karşılaşmak çok hoş. İki kişilik oyunu başarıyla sürdürüyorlar. Ve ardından Gülgün Kutlu'nun başrolü oynadığı *Anna Frank'ın Hatıra Defteri*'ni sahneliyorlar. Muammer Bey, "Anna Frank'ı biz de oynayalım" diyor birden gene heyecanlanıp. Cüneyt Bey, sahneye koymayı kabul ediyor oyunu. Ancak çocuk tipli bir oyuncu gerek Anna Frank rolü için. Onu da buluyorlar bir günde: Sibel Göksel diye bir genç kız. Annesi rolünü ben, babasını Turgut oynayacak. Uğur Başaran katılıyor kadroya Kâmuran Yüce ile. Sadedtin Erbil, Zafer Önen ve Salih Tozan diğer önemli rolleri paylaşıyorlar. Muhsin Bey geliyor provanın ilk günü. Çok seviniyor beni tekrar gördüğüne.

– Gülriz, diyor, anne rolü senin için zor olmayacak mı, çok gençsin bu rol için daha.

– Hayır, diyorum, hocam, ben memnunum rolümden.

Provayı seyrediyor, sonuçtan çok memnun. Sibel Göksel'i kendi seçmiş zaten ve ilk gün provaya ezber geliyor Sibel, nasılsa!.. Kalkık burunlu, çocuk görünümlü, hoş bir genç kız Sibel. Benim rolüm zor aslında, çünkü 40 yaşlarında filan Madam Frank. Yaşlanmak kolaydır belki sahnede, fakat genç bir oyuncu için 40 yaşlarında olmak zordur. Çünkü 40 yaş yaşlı değildir aslında, tip de uygun değilse eğer. Örneğin Adile, 20 yaşından beri hep kayıvalıde gibi kompozisyonlar oynuyordu. Makyaj gerekmeden. Benim de makyajsız yaşlanmam, çökmem gerekiyordu bu rolde. Garip, yaşlı çizgilerle, kırışksız bir yüzde gerçek bir makyaj yapılamazdı. Uzun uzun düşünmüştüm makyajımı. Sonunda gene de makyajsız oynamaya karar verdim... Yüzüme yakışmayan bir topuz ve makyajsız, hafif vazelinlenmiş bir solgun yüz ve mimikler halletmişti işi. Oyun çok beğeniliyordu. Yılın en iyi oynanan oyunuydu basın çevresine göre. Bir gün orta yaşlı bir hanım ağlayarak kulise gelip kutladı beni.

– Siz beni hatırlamazsınız, dedi. Süreyya Paşa Opereti'nde sahne gerisinde çalışırdım, annenize hayrandım. Sizi bebekliğinizden tanırım. Sibel Göksel'in annesiyim ben.

Sibel gerçekten çok iyi bir Anna Frank olmuştu ve bir rolle şöhretin kapısı açılmıştı kendisine. O günler provadan çıkınca, bazen yeşil gözlü, güzel bir kız beklerdi köşede Cüneyt Bey'i. "Ankara Çocuk Tiyatrosu oyuncularından Ayten, Cüneyt'in sevgi-

lisi" dediler bir gün. Rastlaştık bile bize tanıştırmazdı sevgilisini Cüneyt Bey. Cüneyt Bey, iyi ve rahat bir yönetmendi. Değişik oyuncularla çalışmak her yönetmenin hoşuna gider aslında. Yeni kişiliğin getirdiği değişiklikler, yeni olanaklar sağlar yönetmene. Cüneyt Bey de bunun tadını çıkardı sarırm. Onunla ve Mediha Harum'la Fikret Adil'in evinde karşılaştırdım sık sık, o prova günlerinde. Tiyatrodan başka şey konuşulmazdı uzun öğle yemekleri boyunca. Mediha Harum, "Artık başka bir sahnede, başka roller oynamalısın Gülriz" derdi, Cüneyt Bey de. Ve ne yapabileceğimi tartışır dururduk hep birlikte.

İşte o günlerin heyecanı ile Muhsin Hoca'ya telefon edip konuşmak istedim. Evine çağırdı beni, gittim. Evde Kerim Afşar vardı, ilk kez tanışıyordum onunla. Oradan buradan konuştuk. Genel olarak hocanın dünya tiyatrosu üzerine hikâyelerini dinledik. Unutulmaz bir gündü benim için. Konuya giremiyordum bir türlü. Kerim'in gitmesini bekliyordum. Ama gideceği yok bir türlü. Sonunda onun yanında hoca:

– Anlat bakalım Gülriz, ne düşünüyorsun, sahneden dar gelmeye başladı artık sana değil mi? dedi.

Eh hemen anlamıştı tabii ne söylemek istediğimi.

– Hocam, dedim, evet gerçekten artık sahnem dar gelmeye başladı, ancak ne yapacağımı, ne yapmam gerektiğini pek iyi bilemiyorum, bir şeyler yapmalıyım. Seneye ayrılmalıyım Muammer Bey'den. Ondan gerçi çok yararlandım, çok şeyler öğrendim. Ancak artık benim onun tiyatrosuna, onun da bana katacağı bir şey kalmadı kanımca. Ne önerirsiniz bana? Şehir Tiyatrosu'nda kaybolmak da istemiyorum, bir şeyler yapmalıyım ama ne, ne?

Hoca uzun uzun konuştu, anlattı. Kerim de katıldı yeni tanışmamıza rağmen, benim geleceğim üzerine yapılan bu konuşmaya.

– Gülriz, dedi sonunda hoca, bir şey düşünüyorum senin için, yepyeni bir deneme. Münir Özkul'u biliyorsun değil mi?

– Evet hocam.

– İşte onunla oynayacaksın. *Salıncakta İki Kişi* diye bir oyun var, yepyeni bir oyun.

– Nerede oynayacağız hocam, dedim, bu iki kişilik oyunu?

– Biraz düşünmem gerek, dedi hoca, oysa en önemli yanı bu işin, nerede oynayacaksınız?

Gülüyordu bir yandan muzip muzip. Biliyordu o nerede oynayacağımızı, ama söylemek istemiyordu sanki henüz.

– Hadi, dedi, kutlayalım bunu.

Fransız şampanyası ile kutladık Münir Özkul ile oynayacağım

Sahncakta İki Kişi oyununu.

– Tam sana göre bir rol, diyordu, çok iyi olacak.

Kerim de aynı kanıdaydı. Uçarak ayrıldım hocanın yanından, beni arayacaktı günü gelince. Ama o gün hiç gelmedi nedense ve ben ancak nedenini 1959 yılında, Yıldız Kenter ve Müşfik Kenter *Sahncakta İki Kişi*'yi büyük bir başarıyla oynadıkları zaman tesâdüfen öğrenecektim. Münir Özkul benimle oynamak istemişti. Karaca Tiyatro'da oynayan bir tulûat (!) oyuncusu ile iki kişilik oyunda bir şeyler yapılabileceğine aklı kesmemişti. Uzun süre inanamamıştım duyduklarına. Henüz tanışmıyordum Münir Özkul'la. Beni hiç seyretmemişti bile. Nasıl böyle düşünebildi, anlayanıyordum. İtiraf edeyim, o günler epey sarstı beni bu olayı geç de olsa öğrenmek. "Peki, Münir Ses Opereti'nde başlanmış mıydı tiyatroya?" diyordum dönüp dönüp, aptal gibi. Arkadaşlarım o sırada başka bir isim öneriyorlar, gene bir eski tüfekler sofrasında. Ulvi Uraz bu isim. "Kim o?" diyorum. Anlatıyorlar. Cüneyt Gökçer kuşağından, o dönem Devlet Tiyatrosu'nun başanlı oyuncularından. Uzun süresonra dönüyor tiyatroya, "Ama ancak özel tiyatrodan çalışabilir" diyorlar.

– Onunla kurmalısın kendi tiyatronu Gül Hanım, diyor Şerif Hulusi.

– Aman Şerif Bey, diyorum, kendi tiyatrom da ne demek, olacak şey mi bu? Ben tiyatro filan kurmayı düşünmüyorum. Tek istediğim, dilediğim oyunları oynamak. Tiyatro kurmak değil.

– İyi ya işte, diyor Muvaffak Şeref, istediğin oyunları ancak kendi tiyatrodan oynayabileceğini bilmiyor musun sen?

– Of, diyorum, zor durumdayım gene galiba.

Sonunda Adalet Hanım da öylesine büyük bir sempati ve hayranlıkla söz ediyor ki Ulvi Uraz'dan, "Peki tanışalım hele bir kez" diyorum.

Bir öğleüzeri buluşuyoruz bizim evde. İlk bakışta oldukça pasif görünen bu ufak tefek adamın tiyatro alanında çok hırslı olduğunu anlıyorum hemen bir saat içinde. Beni seyretmiş, inanıyor ve beğeniyor. Sanırım sonuna kadar da "en beğendiğim oyuncu" diye ismini her fırsatta yazıp söylemekten vazgeçmemişti. "İkimiz çok şeyler yapabiliriz" diyor, ancak Molière, Goldoni gibi yazar isimleri geçip duruyor konuşma sırasında ikide bir.

– Acaba, diyorum, yerli bir yazar denesek başlangıçta, şöyle az kişilik ufak kadrolu bir oyun filan.

– Hayır, diyor, şu anda yapılacak en doğru şey bir klasik başlamak. Görsünler klasik nasıl oynanır İstanbullular.

– Ama, diyorum, bu büyük bir yatırım gerektirmez mi? Oldukça büyük bir maddî sorumluluk altına girmez miyiz?

– Tiyatro böyledir, diyor. Ama göreceksin nasıl dolup taşacak oyunlarımız.

Tekrar buluşup konuşmaya karar veriyoruz Ulvi Uraz’la bu konuları başka bir gün. Düşünüyorum enine boyuna, ne kadar başarırlı bir oyuncu olursa olsun, tanımadığım bir insanla ortaklık fikri ürkütüyor beni. Sonra nereden para bulacaktık, hangi binada oynayacaktık? Bunları düşünün düşünün yolda giderken Tunç Yalman’la karşılaşıyorum.

– Haldun Dormen’in kurduğu yeni Küçük Sahne’ye girer misin? diyor ayaküstü.

– Bilmem, diyorum, onun kadrosu dolu galiba.

– Hayır, diyor Tunç Yalman, senin gibi bir oyuncusu yok ve seni çok beğeniyor Haldun, eminim çok sevinecek.

– Bilmem, diyorum, bir konuş istersen, sonra telefon edersin bana.

Ertesi gün telefon ediyor Tunç. Haldun Dormen bekliyormuş beni Küçük Sahne’de. Gazetelerde gördüğüm resimlerinden tanıyorum onu. Hakkında okuduğum yazılardan. Cep Tiyatrosu’nda sahneye koyduğu oyunları çok beğenmişim. Onunla çalışmak benim için bir aşama olabilirdi. Şişli tramvayında karşılaşmıştık bir kez Haldun Dormen’le, gözlerini ayırmamıştı üstümden, anımsıyorum. Küçük Sahne’nin, daha sonra kimler geldi kimler geçti diye isimlendireceğim küçük yazıhanesinin kapısında karşıladı beni Dormen. Üzerimde bıraktığı ilk etki “ne kadar nazık, ne kadar kibar bir insan” oluyor. Sakin görünmeye çalışan, fakat heyecanını yenemeyen, acele konuşan, bir fikirden ötekine atlayarak her şeyi birden anlatmaya çalışan, ben yaşlarda bir genç Haldun Dormen. Bu aydın, kültürlü genç yönetmenle çalışmaktan mutlu olacağımı seziyorum ilk karşılaşmamızda. O gün Haldun Dormen dışında, Semine isimli sekreteriyle de tanışıyorum.

Vedat’la, Şerif Bey’le konuşuyorum akşam. Hepsi “İyi bir karar” diyorlar. “Tam zamanında iyi bir seçim yapıyorsun.” Ve en en zor an gelip çatıyor. Muammer Bey’le konuşmak, ayrılacağımı söylemek gerek ve zor mor konuşuyorum sonunda. Küplere biniyor Muammer Bey, ağzına geleni söylüyor.

– Amerika’da o anahtar markası mektepte (Yale) ne öğrendi sanıyorsun elin zibidisi, gelsin karşımda ufacak bir rol bile oynatmam ona, sana da iyi ki bir imkân verdik de adam oldum sanıyorsun kendini, diyor. Benim karşımda oynamasaydın, elli sene geç-

se kimse duymazdı ismini. Hiçbir yere gidemezsin. Bir kere mukavelen var, dava ederim seni.

Sesimi çıkaramıyorum.

– Peki Muammer Bey, diyorum. Anlaşmamız bitince ayrılışım ben de, haklısınız.

Konuşmuyor o günden sonra Muammer Bey benimle, küsüz artık. O konuşmayınca bazı oyuncular da kraldan fazla kral taraf-tarı olduklarından konuşmuyorlar artık benimle. Zor oynanıyor o günden sonra oyunlar. Muammer Bey, çocuk gibi biri aslında, dargın olduğu oyuncu ile dargın oynuyor oyunu. Ne yapsam güldürmeyi başaramıyorum. En olmadık sahneyi berbat edip duruyor bana olan küskünlüğünden. Haldun Dormen'e mektup yazıp anlatıyorum durumu ve eğer mukavelemdeki tazminatı ödeme-me yardım ederse, kısa sürede, hiç maaş almadan çalışarak ona geri ödeyebileceğimi söylüyorum. Öyle ya, tazminatı ödersem, Muammer Bey zorla tutamaz ki beni. Dormen cevabında, beraber çalışamayacağımıza üzüldüğünü, ancak bir tiyatronun böyle bir rakamı borç bile olsa ödeyemeyeceğini, seneye beni beklediğini yazıyor ve oyunlarına davet ediyor.

Gidiyorum *Kara Ağaçlar Altında Arzu*, *Teyzesi*, *Kamp 17* ve *Aşk Otu* isimli dört oyununa. Ancak *Kara Ağaçlar Altında Arzu* tam bir amatör tiyatro temsili gibi geliyor bana. Yıldız Alpar bu güzel rolün altından kalkamamış. Ayrıca kalkması da şaşırtıcı olurdu. Erol Keskin, Marlon Brando gibi dolaşıp duruyor sahnede. Yılmaz Gruda'nın ne söylediği bile anlaşılmıyor. Oyunun en başarılı oyuncusu, ufak rolünde Fikret Hakan. İçim kararıyor oyununu seyrederken. "İyi ki" diye düşünüyorum, "bu rolle, bu oyunda oynanıyorum." *Teyzesi* komedisini seyrederken içime su serpiliyor biraz. Erol Günaydın diye bir genç oyuncu çıkıyor karşıma. Çok sempatik bir oyuncu. Dormen'in sahne düzeni iyi, rahatlıyorum. Ufak tefek aksaklıklara, kadro zayıflığına rağmen. Ardından *Kamp 17* ve işte kusursuz bir genç ekip, kusursuz bir oyunla karşımda. Görmek istediğim Dormen Tiyatrosu'nu buluyorum ilk kez, üçüncü oyunda. *Kamp 17*. O gün hepsinin gencecik olduğu, rollerinde parladığı yıllar Dormen erkek oyuncularının. Altan Erbulak diye biri var sahnede, inanılmaz bir "clown" diye düşünüyorum ilk seyrettiğim gün. Dekor, sahne düzeni, yorum, oyun etkiliyor beni. Bir kez daha seyrediyorum oyunu ve ardından *Aşk Otu*'nu seyrediyorum. Gözlerime inanamıyorum, rezalet bu. İki yeteneksiz amatör paylaşıyor başrolleri o güne kadar isimlerini duymadığım. Ve tüm Dormen kadrosu var oyunda.

Dormen Tiyatrosu oyuncusuyum artık. O güne göre bej deri pardösü çok iddialı, özel yaptırılmış. Gene bir hayır sahibi etkilemiş beni, kaşlar alınmış.

Aklım almıyor bu tiyatrodaki olanları. Neden bu kadar büyük hata yapar bir yönetici, henüz aklım almıyor o günler. İleride öğreneceğim bunu da, günü gelince. Oyunda "iyi" diyebileceğim bir şeyler var tabii. Kostüm, dekor gibi. Kararsızım, "Acaba gelecek yıl ne oynayacak Dormen, katılmalı mıyım bu tiyatroya, ayrıca bakalım gene isteyecek mi beni kadrosuna?" O gün görülüyor ki kadın kadrosu oldukça zayıf. Erkekler rollerini bulurlarsa gidererek iyi olacaklar, tecrübeleri eksik. Ancak pırıl pırıl kabiliyetler çoğunlukta.

Yazı öyle avare geçiriyorum. Vedat, Turizm Bakanlığı İstanbul müdürü olmuş o günler. Değişik çevreler, değişik insanlarla tanıyorum her gün, ayrıca eski dostlarla sık sık buluşuyoruz. Muvaffak Şeref'in Kadıköy'deki evinde yeni yeni sanatçılar tanıyorum. Orhan Kemal, Müştak Eranus, Ercüment Behzat Lav ve eşi gibi değişik çevrelerin kişileriyle beraber oluyorum. Ve Ulvi Uraz'la

dostluğum ilerliyor, hoşlanıyorum ondan. Sonunda ona da, Dormen Tiyatrosu'na girmesini teklif ediyorum. Kararsız, "Ben konuşurum" diyorum, "istersen."

Muammer Bey meşhur inadını kırıyor.

– Gitme Gülriz, diyor, hata edeceksin.

– Hayır, diyorum, bağışlayın beni, kendimi kanat çırpma vakti gelmiş bir kuş gibi hissediyorum, uçmam gerek.

Ve gidiyorum Dormen'le konuşmaya. Dormen çok seviniyor beraber çalışabileceğimize.

– Gülriz, diyor, çok zor bunu size söylemek, ancak 1 000 lira net maaş verebileceğiz size. Bu, ödediğimiz en yüksek maaş. Provalarla birlikte başlar maaşınız.

– Peki, diyorum, bir an duraksamadan.

– İki oyunla açıyoruz bu yıl sezonu. Geçen yılın hatalarını tekrarlamak istemiyoruz. Kadromuzda sizden başka Ayfer Feray da var. Oyunları ve rolünüzü ileride bildireceğiz size. 1 eylülde başlıyoruz provalara.

Başarılar diliyor, kutluyor beni. Ulvi Uraz'dan söz ediyorum.

– Evet, diyor, Adalet Hanım da söz ediyor ondan, düşüneceğim.

Sevinçle ayrılıyorum yanından. Muammer Karaca'da son yıl 2 500 lira net maaş alıyordum. Bu, o günün tiyatrosunda alınabilecek en yüksek maaştı. Bir çırpıda 1 500 lira eksiliyordu bütçemden. Oysa ben bu maaşa güvenip taksitle bazı ev eşyaları ve kürk filan almıştım. "Anlaşılan oldukça zor günler bekliyor beni gene" diye düşünüyorum. O yıllar dublaj oyuncularına iyi para ödeniyor artık. Yerli filmlerin çoğalmasından ötürü, her zaman aranan bir sesim var. "Demek daha çok dublaj yapacağım" diye geçiriyorum içimden. Pişman değilim, seçtiğim tiyatrodan oynamak pahalıya da patlasa, kemerleri sıkacağım. Sabırsızlıkta prova gününü bekliyorum.

“Harikaydın şekerim”

İki oyun birden koyuyor sahneye Haldun Dormen. Biri *Nina*, bir Fransız komedisi. Ayfer Feray, Ulvi Uraz, Erol Günaydın paylaşıyor rolleri. Zaten 5 kişilik tatlı bir komedi. Diğeri *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim* isimli oyun. Tunç Yalman koyuyor sahneye. Metin Serezli, Şükran Akın, Erol Keskin, Yılmaz Gruda, Madelet Tibet ve Zerrin Arpat paylaşıyorlar rolleri, başrol Sally’nin yanında. Sally’yi ben oynuyorum. Çok güzel bir oyun, nefis bir rol. Düşlerimi süsleyen kahramanlardan biri. İnanamıyorum o rolün benim olduğuna, heyecanlıyım. Bir iki ufak tefek değerli şey satıp aylık taksitleri düzene soktuktan sonra kafamın içi pırl pırl oluyor yeniden. Başlıyorum rolümü okuyup çalışmaya. Elime aldığım oyunu çok rahat bir ortamda okumam gerek ilk okuma günü, bu alışkanlık oluyor giderek. Daha bir önem kazanıyor. Yalnız olmalıyım odada, daha sonra verilmiş hiçbir sözüm olmamalı ve uzanarak okumalıyım, iyi anlamak için. Kendimle alay eder olmuştum bu alışkanlığımdan ötürü. “Zavallı beynime biraz kan yollayıp önce besliyorum ki okuduğumu anlayabilsin” diyordum.

İlk okuma provasına gittiğimde rolümü incelemiş, oyunu anlamış ve sevmiş, ayrıca oyunda olan her karakterin altını çizmiştim. Çok az tanıyorum diğer oyuncular, sahnede seyretmiş ve iki kelime konuşmuşluğum var her biriyle, o kadar. Ancak Tunç eski arkadaşım ve beğendiğim, sevdiğim bir insan. Onunla çalışacağıma seviniyorum, “Herhalde rahat olacak” diye düşünüyorum. Ancak daha ilk okuma provasında şaşırıyorum Tunç’un tutumuna. Daha oyuncular sözcükleri deşifre etmeden her şeyi düzeltmeye kalkıyor ilk günden. Kişilerin ellerindeki metinle tanışmalarına bile fırsat vermiyor. Oldukça akademik bir konuşma yapıyor ilk okumadan sonra. Ve herkese, rolünden ne anladığını, kim

olduklarını, oyunda yazılmanuş geçmişlerini soruyor. Cevaplar tartışılıyor uzun uzun. İkinci kez oyunu okumaya vakit bile kalmıyor o gün. Prova sonunda "Sakın rollerinizi ezberlemeyin, yanlış tonlamalara sapabilirsiniz" diyor Muzedinis gibi. Ertesi gün gene tartışma, bütün gün okuyup sonra tartışarak cıcığınu çıkarıyoruz kişilerin. Bana biraz yanlış gibi geliyor bu yöntem, ama Tunç Yalman'dan daha iyi bilecek değilim ya. Oyuncunun hiçbir şey yaratmasını istemiyor Tunç, her şeyi kendi istediği gibi anlatıyor ve isteklerini oyuncunun ancak en iyi şekilde gerçekleştirmesini bekliyor. Ayağa kalkıyoruz bir hafta sonra, mizansen veriyor Tunç.

– Ezberlemeden, elinizde piyesler, mizansen yapmak zor gelebilir, ama daha kolay, zorlamadan ezberlersiniz böyle, diyor.

Ben zaten Muzenidis'le öyle çalışmıştım iki oyunda da, alışkındım. Ancak iki gün sonra:

– Hadi, diyor birden Tunç, oynayın biraz.

E ne kadar oynamak gerek, ne yapmalıyım? Yavaş yavaş Tunç'un benden memnun olmadığını seziyorum. Elimden geleni yapmaya çalışıyorum, ancak rolüm çok uzun, önümüzde iki hafta kalmuş ve hangi sözcükleri nasıl söyleyeceğimiz bile saptanmış değil.

Bir gün Tunç dalgın galiba, ikide bir kesmiyor ilk kez provayı. Metin Serezli ile çalıştığımız güzel bir sahnenin sonucu etkileniyorum. Kapıp koyuveriyorum kendimi ve gözlerim doluyor birden. Tunç "Fevkalade" diye bağırıyor aşağıdan "fevkaladeydin." Biraz içime su serpiliyor, rahatlar gibi oluyorum. Ancak ertesi gün aynı sahneyle başlatmak istiyor Tunç gene provayı. Oynuyoruz sabah sabah, ısınmadan. Birden yarıda kesiyor.

– Neden çünkü gibi iyi değilsin Gülriz, diyor, ne var, bir şey mi oldu?

– Hayır, diyorum şaşkın, bir şey olmadı.

– Öyleyse neden çünkü gibi duygulu, güzel bir oyun çıkaramıyorsun?

– Her gün aynı şey olmaz ki, diyorum.

O sırada diğer oyuncular provayı kesmiş, bizi dinliyorlar artık.

– Ne demek aynı şey olmaz? diyor Tunç. Her oyunda aynı şeyi yapmak gerektiğini bilmiyor musun? Eğer ben o sahnede ağlamak iyi olmuş dedimse, her oyunda istiyorum demektir.

– E ben de her provada ağlayıp duygulanıma bayatlatamam ya, diyorum. Oyuna saklamalıyım gözyaşlarımı.

– Provada ağlamazsan oyunda hiç ağlayamazsın, diyor.

– Hayır, diyorum, bu teknik bir olay, ama yavaş yavaş yerleştirmem gerek, daha teksti elimden bırakmadım, henüz teknikle duygunun karışması için vakit gerek.

O söylüyor, ben cevap veriyorum, sınırlar iyice gerilmiş. Artık o sahneden hayır gelmez, ırzına geçildi bir kere. “Oyunda da böyle olacak” diyorum içimden. Başka bir sahneden devam ediyoruz provaya. Ama Tunç’la anlaşmama olanak yok, belli bu. Oysa o beni oyuncu olarak beğeniyor, kaç kez de yazdı gazetede. Aslında rol de bana göre değil galiba. Hay Allah. Oyuncularla da rahat değilim. Sahnede oyunlarımızda bir ritim birliği bile sağlayamıyoruz altı kişi aramızda. Her suçu kendimde aramak alışkanlığım var sahne üzerinde. Önce kendimde arıyorum, gene iyi değilim. Benim düşündüğüm, yorumladığım Sally, Tunç’unkine benzemiyor. Ben de Sally’ye benzemiyorum zaten ve günler gelip geçiyor. Tunç bir istediğini öteki gün istemiyor. İlk denemede başarı ona göre on üzerinden en az sekiz değilse, hemen yeni şeyler arıyor, vazgeçiyor bir evvelki çalışılmış sahneden. Diğer oyuncularla da aramızda bir arkadaşlık, yakınlık doğmuş değil. Ve Allah bilir, doğacağı da yok bu gidişle.

Haldun Dormen prova seyretmiyor hiç. Kendi oyunuyla ilgili. Oyunun dekorlarını Duygu Sağıroğlu yapıyor, kostümleri Dormen’in kız kardeşi Güler Erenyol. Duygu, sempatik bir insan. Hafif ukala ve esprili konuşma tarzından hemen Galatasaraylı olduğu anlaşılıyor. Ayrıca o güne kadar gördüğüm en iyi dekoratör. Sıradan olmasına olanak yok. Dekoratör olarak deli, çılgın bir sanatçı. Tam tiyatroya yakışan bir kişiliği var. Bilge Zobu, Erol Günaydın sınıf arkadaşları Galatasaray’dan sanıyorum. Bir de Aydemir Akbaş var, o da Galatasaraylı. Dormen Tiyatrosu’nda ufak tefek rollerde görmüştüm daha önce. Ayrıca sahne amiriydi o sıra. Duygu, nefis dekorlar hazırlıyor, kostümler konusunda Güler ve Tunç anlaşıyorlar pek. Aslında ben de ilk kez başkası tarafından giydirilmenin rahatsızlığı içindeyim. Sonunda genel provalar başlıyor, benim elim ayağım tutmuyor artık. İyice panik halindeyim. Ezberim bile tam oturmuş değil. Çalışacağıma tartışma ile harcamışım günleri. Haldun çok beğeniyor genel provayı, ama ben beğenmiyorum. Birçok şeyi, en başta kendimi. Oyundan evvel evde Şerif Hulusi Bey’le uzun uzun konuşuyorum. “Olmayacak” diyorum. O da ben de çok üzgünüz. Değişik seyirci karşısında kendimi kabul ettirmek zorundayım.

Ve gelip çattı ilk gece. Tunç’tan kucaklar dolusu çiçekler geliyor ve bir not: “Bu gece vur kır geçir, bu senin gecen.” Ve oynan-

dı oyun. Biraz seyirci ve çokça dost arasında. Küçük Sahne'nin 280 koltuğunun yarısı eşe dosta ayrılmış o gece. Birinci perdede sahnede rol icabı ağızlıkla sigara içmem gerek. Elimin titremesinden sigaramı çakmağın ateşiyle buluşturana kadar canım çıktı. Perde arası Tunç geldi sahne gerisine, elinde bir sürü not. Anlatıp duruyor ha bire. Ne nasıl olacakmış da nasıl olmuş. "Gülriz" diyorum kendi kendime, "sabır, sus lütfen." Çünkü susturamazsam Gülriz'i, Muammer Karaca'dan öğrendiği tüm küfürleri sayıp dökmesinden korkuyorum o gergin hava içinde. İkinci perdeyi de oynuyoruz, alkışlar, bravolarla kapanıyor perde. İçeri gelenler yere göğe koyamıyorlar kimseyi. "Her şey harika, fevkalade, nefis bir prodüksiyon" diye küçücük sahne gerisinde millet birbirini öpüp duruyor boyuna. Şampanyalarla kutlanıyor oyun. Üç gün sonra basına ve sosyetenin tanınmış simalarına özel bir galada oynayacağım oyunu tekrar. Sonra da Haldun ve Tunç'un arkadaşısı Emir Dilber'in evinde bir supe verilecek oyunun şerefine.

– Şekerim o ne bacaklar, Marlene Dietrich halt etsin vallahi.

– Ayol ben senin kadar sahnede güzel duran kimse görmedim. Hele o siyah elbiseyle başşşka türlüydün.

– Makyajın haaarika, o bacak bacak üstüne attığın an, gibi rep-likler kulağımı tırmıyor.

Oyuncunun biri için sormuşlar: Nasıl oyuncudur?

Cevap, "Severim, iyi kızdır" olmuş. O' gibi bir haldeyim işte. Haldun Dormen o günlerde Betül Mardin'le nişanlı ya da sözlü. O da kuliste. Bir yandan sarılıp "Enfestin şekerim" derken, öteki taraftan gözünü kırıyor bir arkadaşına, aynadan görüyorum. Ama meğer huyu buymuş. Yavaş yavaş alışacağım tabii. Yalnız bana değil bu davranış. Duygu geliyor yanıma.

– Niye canın sıkkın senin? diyor.

– Niye olacak, rezaletti, diyorum, çok kötüydüm.

Teselli etmeye çalışıyor beni, ama işte o kadar. Anlaşıyoruz aslında. Ulvi Uraz kutluyor.

– Yapmayın Allah aşkına Ulvi Bey, diyorum, ne olur, siz böyle davranmayın.

– Vallahi ben çok beğendim Gülriz, diyor.

Ve Şerif Bey'le, Vedat'la dönüyorum eve, kucaklarımız çiçek dolu. Beğenmediklerini anlıyorum, ama iltifat edip duruyorlar boyuna. O gece sabaha kadar uyumadım. Tek şansımı iyi kullanmamıştım. Ben Dormen'in yerinde olsam, bir daha başrol vermem Gülriz'e, en az iki oyunda. Gala daha bir soğuk, daha bir zor geçiyor ve supede boyuna tebrik kabul ediyorum. *Nina* başlıyor

Dormen Tiyatrosu'nda ilk oyun. Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim. Sahnede Metin Serezli, ben ve Erol Keskin.

iki üç gün sonra, baylıyorum Ulvi Uraz'a. Ayfer'in tempolu oynamak endişesiyle ne dediğini pek anlamıyorum, ama çok güzel duruyor sahnede. Erol Günaydın'a gelince, Fransız âşıkta alaturka geliyor biraz bana. İle "Fransız gibi oynanmalı Fransız rolü" diye düşünüyorum o gün. Oysa Ulvi Bey de ideal Batılı bir tip çizemiyor alaturka vurgularıyla. Ancak çok sempatik, usta, sıcak bir oyuncu. Seyirciyi avucuna alıveriyor ve Dormen'in kusursuz, im-

kânlı rejisi ile noktılıyor rolünü. Basından yankılar: *Nina* göklerde, *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim* ise bazıları tarafından göklerde, bazı gazetelerde de yerlerde. Ve tiyatro hayatının ilk olumsuz eleştirisini alıyorum o gün. Aslında olumsuz filan değil, düpedüz yerlere batırıyor Adnan Benk beni. "Bayan Sururi hiç hayatında Sally görmemiş galiba" diye başlıyor yazısına. Aslında ona hak veriyorum. Ancak "Daha terbiyeli olsa, daha uygun sözcükler seçebilse, gene aynı şeyleri anlatabilirdi" diye düşünmekten de alamıyorum kendimi. Seyirci de, basının yüzde 80'i de oyunu ve beni beğeniyordu. Ancak ben kendimi başarısız buluyordum. Yapabileceğimin yarısı ile başarılı denmesi, yaptığım hataların fark edilmemesi beni rahatsız ediyordu. Prova, yaratıcı devre demekti. İnsan tasarlar, vazgeçer, tekrar ilk yaptığı şeye döner, düşünür, ilham aydınlatır onu diye biliyordum ben. Oysa Tunç bu hakkı tanımamıştı. Prova ve oyunu birbirinden ayırmak olayından yoksun bırakmıştı beni. Ama yalnızca onu suçlamak da yanlıştı. Neden diğer oyuncular aynı şekilde etkilenmemişti Tunç'tan? Tecrübelerin en acısını, en değerlisini yaşadım her akşam tebrik kabul ederek *Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim*'i oynarken.

O yılbaşını da hiç unutamam. Oyun bitmiş, saat on biri geçiyor, şampanyalar patlamış, bütün oyuncular yeni yılı kutlamıştık. Ve birer ikişer herkes ayrılmıştı tiyatrodan. Bir an önce gidecekleri yere varıp yeni yılı yakınları ile, sevdikleri ile birlikte karşılamak için. Ben Vedat'ı bekliyordum, Kartal'a gidecektik yeni yılı kutlamak için. Ayperi ve Sadık Akalın'ın evinde bir partiye. Üzerimde, Tunç'un annesi Rezzan Yalman'ın hediyesi olan, 1930'lardan kalma, bütün payet ve minicik boncuk işlemeli bir tuvalet vardı. Turkuvazlar, çivit mavileri, pembelerin çeşidi birbirine karşıyordu tuvaletin eteklerinde, rüya gibi bir şeydi. Aslında oyunda giyilmesi gereken elbise oydu bana kalırsa. Nitekim yıllar sonra, aynı oyunun müzikal filmi olan *Kabare*'de, Liza Minelli hep o tür giysiler kullanacaktı. Aynada doyamıyordum elbisemi seyretmeye. Teker teker bütün yarım kalmış köpüklü şarap şişelerini bitirmeye başladım, salon bomboş. Ölü bir spot yanıyor yalnızca. Sahnede yım tek başıma, elimde şampanya kadehi. Kapıcı Hasan Efendi salonda beni bekliyor, gidince salonu gezip yanık sigara kalmış mı diye her tarafı arayacak, kontrolünü yaptıktan sonra da ışıkları söndürüp yatacak.

- Sen beni bekleme, diyorum ona, giderken haber veririm ben.

Yılbaşı gecesi on ikiye beş var ve sahnede bir elimde şampanya kadehi, öteki elimde şişesi, en mutlu, en unutulmaz, en güzel

bir yılbaşı yaşadım tek başıma. Tek başıma olmak güzel aslında. İçeri gidiyorum, aynada dans ediyorum tam on ikide, çocukluğumdaki gibi. Yalnız değilim, aynada pırıl pırıl giysiler içinde Gülriz var. Ve seviyorum onu, onunla mutluyum. Gülriz'i yaşamak, Gülriz olmak hoşuma gidiyor. Tekrar sahneye dönüyorum, dekor Sally'nin odası. Yılbaşı gecesi için de uygun bir dekor aslında. Boş salona kaldırıyorum kadehimi; gelmiş, geçmiş, gelecek seyirciler için içiyorum. Gülriz için içiyorum tekrar ve sarhoşum ve boşanmaya karar veriyorum kesinlikle birden. Özgür olmak istiyorum yeniden, nasıl doğuyor bu istek, bilmiyorum. Ama işte birden doğuyor. Elektrik düğmesi çevrilmişcesine apaydınlık oluyor içim, karar veriyorum işte böyle bir yılbaşı gecesi özgürlüğe.

Ben Bir Fotoğraf Makinesiyim'in ardından Marcel Achard'ın *Benimle Oynar mısınız ?* isimli oyununu sahnelemeye karar verdi Haldun Dormen. Ansızın verilmişti bu karar ve Tunç Yalman iki hafta gibi kısa bir sürede çeviriverdi oyunu. Cambazhanede çalışan İzabel isimli bir kız ve iki palyaçoyla bir seyirci arasında geçiyor oyun. Bir de sahnede oyun boyu oturan patron var, bir kukla patron. Oyuncular bazen konuşuyorlar onunla. İşte bu İzabel rolünü Yıldız Alpar'a söz vermişti ilk günden beri Haldun Dormen. Ancak kadrosuna beni alınca fikrini değiştirmiş, rolü bana verdi. Oyunu Ulvi Uraz yönetecek. Genç Haldun Dormen herkese şans veriyor genç tiyatrosunda. İki palyaçodan biri Erol Günaydın, diğeri Altan Erbulak, genç seyirci Tunç Yalman. Ve bir oyuncuya bir rolü, son güne kadar vaat etmemek kararını veriyorum o gün, ileride eğer bir gün tiyatrom olursa. Yıldız Alpar belli etmemeye çalışıyor, ama gerçekten üzgün. Haldun'un yönetmen olarak bağışlanmaz yanışı bu. Sabırsız, telaşlı, sevinçli, erken sözleri.

Provalara başlıyoruz gene. Bu kez Ulvi Uraz, tüm akademik rejî denemelerini birbiri ardına sıralayıp duruyor. Aman Allahım, oyunun ismi *Benimle Oynar mısınız ?* olacağına, "her telden biraz olsa" daha iyi. Önce emprovize, hazırlıksız, tuluat diyebileceğimiz bir prova yapmaya karar veriyor. Küçük Sahne'nin büyük fuayesine salıyor bizi. Gerçekten inanılmaz çılgınlıklar yapıyoruz, ancak elimizdeki yazılı oyuna döndüğümüzde bu yaptıklarımızdan hiçbir şey kalmıyor ortada. Doğal olarak gelen güzel sözler, replikler, davranışlar, akrobasiye varan mizansenler coşturdukça coşturuyor bizi. Özellikle Altan ile Erol'un o türde bitmek bilmeyen çılgın buluşları inanılmaz şeyler çıkartıyor ortaya. "Ah" diyorum, "keşke filme alsaydık, keşke banda alsaydık, keşke, keşke." Ulvi duygulanmış, ağlıyor, "Var olun çocuklar" diyor, "iş-

Benimle Oynar mısınız? oyununda Tunç Yalman'la.

te tiyatro bu." Sonra gene defterlerimizin başına dönüyoruz ve eski sözleri yeniden okumaya başlıyoruz. Anlayamıyorum, neden yaptık o çalışmayı, neden ? Seyirciye gösteremeyecek olduktan sonra, kendi kendimizi tatmın oluyor bir yerde bu iş. Ya da amatör öğrenci denemeleri yapıyoruz. Aslında keşke gerçekten güzel bir yapıt olan Marcel Achard'ın elimizdeki şiirli oyunundan vazgeçip yeni bir oyun yaratsak daha iyi olurdu. Artık oyundaki İza-bel'in söylediği sözcükler yavan geliyor bana. Altan'a da, Erol'a da. Ama ilk kez rahatım.

Tatlı bir alışveriş var oyun arkadaşlarımla aramda. Hem sahne-
de, he'm kuliste. Teslim olmuşuz hepimiz Ulvi Uraz'a, evet demem
gerekirse bir yerde, on türlü evet dedirtiyor bana Ulvi. Evet bel-
ki, evet hayır, evet olabilir, evet seviyorum, evet sanmam, evet

sen bilirsin gibi. Yorumlarla evet diyorum. Provaya sabahları on beş dakika erken gelip, türküler söyleyip dans ederek ısınıyoruz önce. Ancak sahnede mizansen verirken, Ulvi oyunun gerektirdiğinden fazlasını yaparak, biraz yapmacık, sahte kokutuyor sahneyi. Gerekli gereksiz mizansenler yaptırıyor. Gerçi oyun bir fantezi, ama yer yer gerçekçi, yer yer stilize. Bazen *commedia dell'arte*, bazen de seyirlik bir yorum var. Belki hepsi, hatta daha fazlası bir arada yapılabilir, ama bu şiir-oyunda gereksiz kaçıyor bir sürü şey. Hiçbir şeye, hayır demiyoruz. Hatta Ulvi, ikide birde sahneye fırlayıp yerimize oynadığı zaman bile bir şey dediğimiz yok. Ancak bir gün, aşk sahnemizi prova ederken, Tunç'u yeteri kadar duygulu bulmuyor Ulvi. Aslında verdiği simetrik mizansenle duygulu olmak oldukça zor, ama ayrıca Tunç da duygulu değil yeterince o sahnede. Bu da gerçek. Az sonra öpüşeceğiz ve Tunç, "Seni seviyorum" derken "Bir bardak su verir misin?" gibilerden söylüyor bu sözcüğü. Birden Ulvi provayı durdurdu.

– Tunç, dedi. Sen hiç sevmedin mi bugüne kadar, hiç kimseyi saatlerce penceresi altında beklemedin mi?

Ve birbirlerine girdiler bu konuşma sonucunda. Tunç gerçek-

Duygu Sağıroğlu'nun çizimleriyle cambaz kız İzabel.

ten yaralanmıştı. Ulvi provayı terk etti, sonunda oyunu Haldun Dormen toparlayıp sahneye koydu. Tunç'la özel olarak çalıştık sahneleri. Sarırm biraz yararı oldu ona. Ulvi'nin çocuk gibi prova terk edip gitmesi, bana ortaklık hikâyesine girmemekle ne kadar iyi etmiş olduğumu anlatıvermişti. Duygu'nun dekorları, Güler'in kostümleri çok iyi oldu her zamanki gibi. Oyunun dekorları hazırlanırken, sabaha kadar bir iki gece çalışılır sahnede. Bir sabah tiyatroya gidince, boydan boya sahne panosu üzerinde, Küçük Sahne perdesi kadar büyük yapılmış bir resim gördüm. Benim resmimdi bu. Duygu yapmıştı. Nasıl sevindiğimi anlatamam. Bir sanatçının beğenisi kadar pahalı beğeni yoktur sanatçı için. Duygu ayrıca derginin kapağına da bir eskizimi yapmıştı. Önce aptalca kızıp, "Beni çirkinleştirmişsin" dediğim, sonra gözümün bebeği gibi sevdiğim resimler oldu onlar.

Oyun çok beğenildi, sevildi. Ancak bu kez Adnan Benk Tunç'u almıştı ele.

"Dormen'de oynadığım üçüncü oyun, *Cengiz Han'ın Bisikleti* oldu. Refik Erduran'ın en iyi yapıtıdır bence bugün bile. *Kamp 17*'den sonra ilk kez, Dormen'de kusursuz bir ekip oyunu çıkıyor, herkes rolünde iyi. Ulvi, Ayfer, Altan, Haldun, Metin, Ekin Karadam, Yıldız Alpar, Necdet Aybek ve ben. Oyun umulandan fazla ilgi görüyor. Ulvi'ye, *Nina*'dan sonra bir kez daha hayran oluyorum oyuncu olarak. Ama "Yönetmenlik yapmamalı hiçbir zaman" diye düşünüyorum. Kendi tiyatrosunu kurduğu zaman da değişmedi bu kanım. Ulvi Uraz, çok yönlü bir oyuncuydu. Fakat iyi yönetmenlerle çalışması gereken oyuncularındı. İnsanları yönetmek, iş yönetmek hiçbir zaman onun uğraşı olmamalıydı.

– Gülrizciğim, derdi son yıllarında her karşılaşmamızda, Allah aşkına bir akşam bize gel, dertleşelim. Sana anlatayım neler çekiyorum bu gençlerden. O kadar olanak verdiğim gençler aleyhindedir. Her an uğraşıyorlar benimle. Ne olur, gel bir akşam.

Aslında şüpheciydi, giderek hastalık halini almıştı şüpheciliği. Karısı Selçuk Hanım da onu uyaracağı yerde Ulvi Bey'in her dediğine evet dediği için, karşılıklı oturup her gece oyuncularını çekiştirir olmuşlardı.

Cengiz Han'ın Bisikleti'nde oyuncu olarak kendimi de seviyordum. Ancak Ulvi ile küçük sahnemizi oynarken hem mutluydum, hem üzgün. Mutluydum, iyi bir oyuncuyla oynamak çok şey katar oyuncuya. Üzgündüm, çünkü Ulvi sandığımdan daha esnaf çıkmıştı. Muammer Bey'i aratıyordu. "Mademki *Cengiz Han'ın Bisikleti*'ni oynuyoruz ve mademki ben Cengizim, her şeyi yap-

Cengiz Han'ın Bisikleti oyununda Ulvi Uraz, ben, Necdet Aybek, Haldun Dormen.

maya hakkım var” diye düşünüyordu. En önemli sahnemizi bile tek başına seyirciyle oynar olmuştı. Beni sahnede yapayalnız bırakıyor, verilmiş mizansenin dışına çıkarak en önde durup sanki seyirciyle konuşuyordu. Muammer Bey, geri planda kalıp ona rep-lik vereyim diye ödüyordu onca parayı bana. Oysa burada eşit koşullarla oynamam gerekti. Bu tiyatrodaki karşımda ayrıcalıkla davranılmasına razı olamazdım. Uygun bir şekilde söyledim Ulvi'ye.

– A, hiç farkında değildim, bir daha yapmam, dedi.

Ve iki gün sonra aynı şeyleri tekrarlamaya başladı. Karşımdaki oyuncuya saygım sonsuzdu. Provalarda her şeyi değiştirebilir, deneyebilir oyuncu, ancak oyunda ne kendim değiştirim, ne de karşımdakine değiştirtirim. Başını alıp giden oyuncular arasında iki örnek biliyorum: Ulvi Uraz ve son yıllarda Ali Poyrazoğlu. Yalnız kendi adına oynamak, tiyatronun kolektif bir iş olduğunu unutmak onlara vergiydi. Ancak seyirciyi güldürmek amaç olunca, yapmayacağı yoktur işte bazı oyuncuların. Ulvi ile başa çıkmayınca, çaresiz ben de aynı yöntemi uyguladım ve güzelim sahneyi berbat ettik elbirliğiyle. Artık birbirimize değil de seyirciye ilanı aşk edip duruyorduk her gece.

Bir gün Ulvi çıkarıp bir zarf verdi. Şerif Hulusi Bey'e yazılmıştı zarfın üstü.

– Eski borçlarımı sıraya koydum, yavaş yavaş ödüyorum, dedi. Çok şaşırmıştım. On yıl evvele ait borç ödeniyordu. Şerif Bey'i

sık sık gördüğüm için bana vermişti Ulvi. Zarfı verirken sordum Şerif Bey'e.

– Ulvi içerdeyken hepimiz yardım etmiştik ona. Demek ödeme sırası bana gelmiş, dedi.

O güne kadar hiç söz etmemişti bundan. Şu eski tüfekler çok hoş oluyorlar vesselam. Ulvi eski borçlarını bir bir temizledi sırasıyla. Şerif Bey de hepimizi Boğaz'a götürüp ziyafet verdi o hafta, Ulvi'den geri gelen parayla.

Dormen Tiyatrosu başarıyla kapadı tiyatro mevsimini ve o yıl "Ulvi Uraz Yılı" oldu İstanbul sanat çevrelerinde.

Turneye çıkacak Dormen *Cengiz Han'ın Bisikleti*'yle. İzmir'de, Açık Hava'da oynayacağız. İlk kez tam maaşla izin yapıyorum turne öncesi. Oynamadan aybaşında gidip maaş almak ters geliyor. Hak etmeden para alıyordum gibi bir duyguya kapılıyorum.

Haldun Dormen'le çalışırken fotoğrafçıya yollanıp kadro için çektiğim portrem.

Dinleniyorum yıllar sonra. Denize gidiyorum, ata biniyorum Vedat'la, Ayazağa'da. Vedat, konkurlara katılıyor, eski bir binici zaten. Atı çok seviyorum, aslında bütün hayvanları çok seviyorum. Kadıköy'e gidiyoruz sık sık, Erdem Buri'nin evine. Avukat Gülçin Hassa, Erdem'in karısı Sevgi, Sencer Divitçioğlu, İlhan Mimaroglu, bazen Faruk Yener, karısı Belma Yener, Tarık Gürcan. Hafta sonları, evde çaylarla başlayıp Kadıköy meyhanelerinde rakılarla biten uzun günler geçiriyoruz. Bilgi yarışması yapıyor her pazar, 25 kuruşa bilgi yarışması. Bu yarışma yapılırken bana da o sırada çayları yapmak düşüyor tabii.

Turnedeyim, İzmir Açık Hava Tiyatrosu'nda. Başarıyla oynanıyor *Cengiz Han'ın Bisikleti*. Karaca gibi biz de Basmane'de ucuz bir otelde kalıyoruz. Ekin Kardam'la aynı odayı paylaşıyorum. Dormen Tiyatrosu, oyuncularına 25 lira turne yevmiyesi veriyor her gün, yolluk da diyebiliriz buna. 25 lira 18-20 yıl öncesi için iyi para. Hele maaş dışında olunca, yemek parası olarak rahatça yetiyor günde 25 lira insana. Haldun'a hâlâ Haldun Bey diyorum. Zor alışıyorum patronumla, yaşıtım da olsa, senli benli olmaya. Saygısızlıkmuş gibi geliyor. Ama Haldun, o kadar üstünde duruyor ki bunun, çaresiz alışıyorum sonunda. O günlerde Altan'lar üç tane: Altan, karısı Altan ve kızı Altan. Turnede beraberler. Altan'ı Adile'nin yerine koyuyorum turne arkadaşı olarak. Altan'ın tek kusuru içki sevmemesi. Hoş, bu turnede o günler Ulvi ve benden başka kimse içmiyor galiba. Dormen, Nisa, Metin, Altan çay içiyorlar qyundan sonra boyuna.

Genç Hamlet

Ertesi yıl Gogol'ün *Müfettiş*'i ile açıyor mevsimi tiyatro. Ekibe, bir yıl önce Ofluoğlu Tiyatrosu'nda başarıya ulaşan genç bir sanatçı katılıyor: Seden Kızıltunç. *Müfettiş*'te rolüm yok. Noel Coward'ın *Sözde Melekler* isimli komedisinde oynayacağım. Oyunu Yılmaz Gruda sahneye koyacak. Konu, oyun boyu içip sarhoş olan iki evli hatunun eski bir sevgiliyi beklemelerini anlatan bir sabun köpüğü. Kulis dedikodularına bakılırsa, Haldun yakın arkadaşı Ayfer Feray'a oyunu verip hangi rolü isterse seçebileceğini söylemiş. İnananuyorum, inanmak istemiyorum buna, ama keyfim de kaçıyor doğrusu. Dedikodu da olabilir, gerçek de. Oyunu okuyorum, başrol Ayfer'in. Ancak benim rolüm çok imkânlı görünüyor ilk okuyuşta. Mevsim başında *Müfettiş*'i seyrediyorum, bütün tiyatro-ları seyrediyorum. Amatörlere varana kadar. Kötü oyunlar ve oyuncular iyilerinden daha çok eğitir oyuncuyu diye bellemişim.

Şehir Tiyatrosu, mevsimi, babadan kalma *Hamlet*'le açıyor yine, yıl 1959. Ulvi, oyun seçimlerini beğenmediği için büyük patırtılarla Küçük Sahne'den ayrılıp Şehir Tiyatrosu'na girmiş, Polonius'u oynuyor. Amerika'da tiyatro eğitimi gören bir gence vermiş bu kez Hamlet rolünü Muhsin Bey. İlk gece rolüm olmadığı için *Hamlet*'in galasına gidiyorum. Genç Hamlet, sahnede ilk gördüğüm anda etkiliyor beni. Çok başarılı buluyorum Engin Cezzar'ı oyuncu olarak. Ancak "Çok şanssız" diyorum içimden. *Hamlet*'le kariyere başlayan ve büyük bir başarı sağlayan bir oyuncu, ondan sonra ne yapabilir? Oyunu soluksuz izleyen seyirci, sonunda kıyameti koparıyor, alkışlıyor dakikalarca. Hamlet rolü ile Engin Cezzar kolay silinemeyecek bir imza atıyor Türk tiyatrosuna. Sanat çevrelerinden en ilgisiz yerlere kadar, bu genç Hamlet'ten başka şey konuşulmaz oluyor o kış.

Ayfer Feray'la Sözde Melekler'de. Sarhoş tiptemem çok beğenilmişti.

İstanbul'daki ikinci tiyatro olayı da Kenter kardeşlerin *Salıncakta İki Kişi* ile ulaştıkları başarı. Bu oyunları seyrettikçe tiyatronun repertuvarını hafif buluyorum. Biraz üzülüyorum, ama yapacak başka bir şey de yok. Aslında *Müfettiş* nefis bir oyun. Ancak yanlış yorumlanmış gibi geliyor bana ve kadro çok zayıf kalıyor. Dormen Tiyatrosu sürpriz veren tiyatro vasfını koruyor henüz. "*Müfettiş* harika bir fikir" derken, amatör bir oyun çıkıyor ortaya ve Gogol filan harcaruveriyor iki saatte. Erol Günaydın'ı oyuncu olarak hiçbir yere oturtamıyorum bir türlü. Kuliste parlak bir komik, provada seyrine doyulmuyor, ancak oyunları hep sürprizli. Erol sahnede oyun ediveriyor bazen oyuna.

Farkına varıyorum birden, yıllardır tiyatro yiyor, tiyatro içiyor, tiyatro uyuyorum doymak, bıkmak bilmeden. Hiçbir şey olamamışım henüz. Mesleğimi seviyorum, yaşamayı seviyorum, ancak geç kalmadan bir şeyler yapmak istiyorum. İnandığım, istediğim bir şeyler yapmalıyım vakit geçmeden. Bu ara Vedat'a tekrar ayrılmayı teklif ediyorum. Artık mesleğimden ötürü, değil evlilik, arkadaşlık bile olanaksız. Turneler, oyunlar, provalar, gece yarısı

eve dönmeler büsbütün anlamsız hale getiriyor beraberliğimizi. Razi olmuyor bir türlü Vedat, ama ben kararlıyım artık. Karar verince de vazgeçmek bilmiyorum her zamanki gibi.

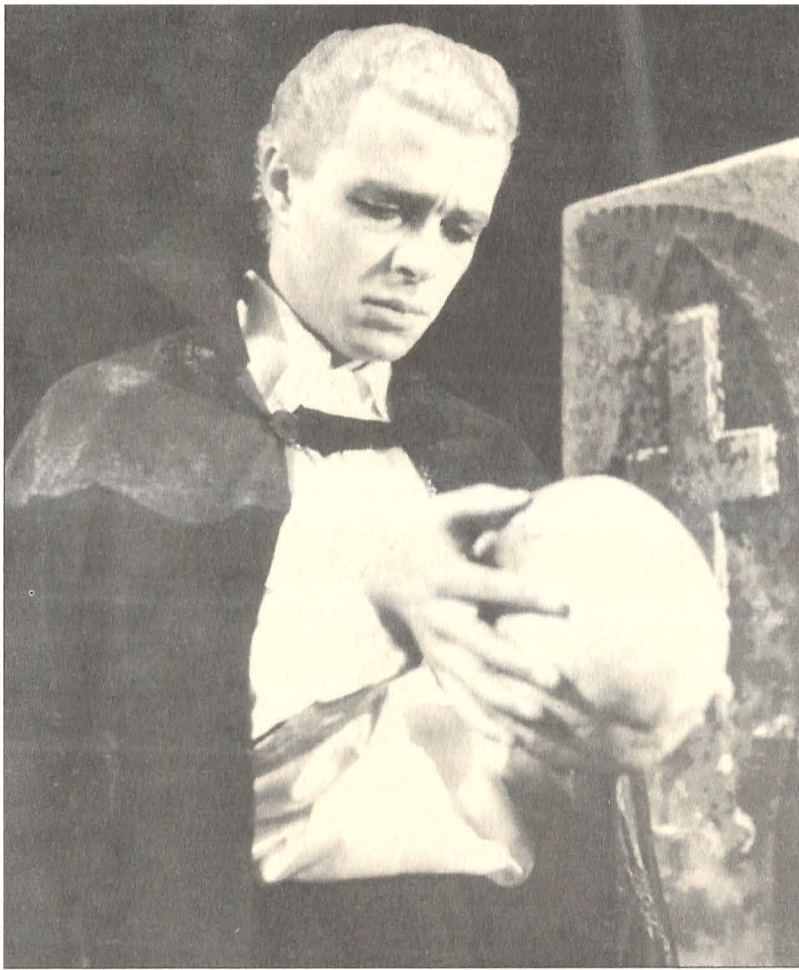
Sözde Melekler'e başlıyoruz. Hiç heyecanlandırmıyor bu oyun beni. Ancak rolümün iyi olduğunu, kusursuz bir sarhoş oynadığımı biliyorum, çok da beğeniliyorum. Artık giderek belli bir seyircim olduğunun farkındayım. Ama bir şeyler yapmalıyım, Sözde Melek olmaktan başka bir şey. Başucumda bir sürü yerli, yabancı oyun var. Onları oynamayı düşünüyorum ileride bir gün. Bazen evde sevdiğim rolleri çalışıyorum, kendi kendime oynuyorum ayna önünde. Vedat hâlâ razi değil ayrılmaya, düzen değişikliği zor geliyor pek çok erkek gibi ona da. Sonunda iş ciddileşiyor, dava açıyorum. Mahkeme koridorlarındaki halimiz görülmeye değerdi doğrusu. Ben aynı evde oturup dava açmak ters düşer diye Şadiman'da kalıyorum. Genç bir avukat tutmuşum. Sıramızı bekliyoruz koridorda. Vedat geliyor elinde şemsiyesiyle ve avukatımın karşısında durup bütün Galatasaraylılığını takınarak, "Siz" diyor, "siz bu suratla mı boşatacaksınız beni?"

Ve şemsiyesini genç avukatın koluna takıveriyor, askılıkmuş gibi. Başlıyor avukatın şaşkın bakışları karşısında paltosunu çıkartmaya. Avukat vazgeçiyor davadan, çekip gidiyor. Ben gene de katıla katıla gülüyorum Vedat'ın haline. Artık sinirden mi, Vedat'ın komikliğine mi belli değil.

Sahne Sanatkârları Derneği kuruluyor bu ara. Daha doğrusu eski, fakat ismi olup cismi olmayan dernek, Türk tiyatrosu ile birlikte canlanıyor o yıl. İdare heyetine seçiliyorum, nedense kongrede heyecanla yaptığım bir konuşma sonucu.

- Gülriz, diyor rahmetli Vedat Karaokçu, ne olursa senden olur, şu derneği kalkındıralım, bir şeyler yapalım, nasıl gelir sağlayabiliriz, ilk iş o.

Ben o günler Tunç Yalman ve Güner Sümer'le birlikte sendikalaşmak gerektiğini savunuyorum, ön çalışmaları bile yapıyoruz. Muzenidis'e yazıp tüzük bile getirtiyoruz Yunanistan'dan. İlk iş, derneğe gelir sağlamak için bir balo yapmaya karar veriyoruz. Tunç Yalman ve ben işi alıyoruz ele. İlk sanatçılar balosu olacak bu. Amaç önce bizi doğru dürüst bir lokale kavuşturacak kadar para toplamak. Balo komitesini İstanbul'un sanatla ilgili sosyete hanımlarından seçtik. Haldun Dormen'in karısı Betül Dormen, Küçük Sahne'nin sahibi Aziz Borovalı'nın eşi Nüket Borovalı ve Pıraye Kaynar gibi hanımlar; Vasfi Rıza gibi değerli sanatçılar var komitede. Hilton'da yapılacak balonun kusursuz olması için tüm

Genç Hamlet Engin Cezzar.

tiyatrocular seferber oldu. İlk sanatçılar balosunda bazı sanatçıların değişik numaralar yapmasına karar verdik. Örneğin Altan Karındaş striptiz parodisi yapacak, Lale Oraloğlu şarkı söyleyecek, vb. Birden aklıma geliyor, "Yahu şu genç Hamlet'e de bir şeyler yaptırırsak ya, bu ara çok popüler." Herkes beğeniyor önerimi. Gelecek toplantıya Engin Cezzar'ı çağırmaya karar veriyoruz. İkinci toplantı Betül ile Haldun'un evinde. Betül bu konularda çok becerikli, ayrıca bayılıyor böyle organizasyonlara. Nitekim genç Hamlet Engin Cezzar geliyor o toplantıya. Arap asıllı olduğunu düşündüren esmer rengi, kara gözleri, kalın dudakları, geniş burun delikleri, fakat dalgalı, sarı boyalı saçlarıyla değişik bir tip. Kısa boylu, ancak biçimli bir vücudu var, sporla uğraştığı, bel-

ki atletizm yaptığı belli oluyor hemen. Tanıştığımız gün hemen hiç konuşmadık gibi bir şey. Sessiz, sakın, gösteriş sevmeyen birine benziyor ilk bakışta. Kimseyle dostluk kurmak niyetinde değil gibi. Belki çok gerekli bir iki sözcük dışında hiç konuşmadık o gün Engin'le.

Haftanın dört gecesi oynuyorum *Sözde Melekler*'i, diğer üç gecesi *Beş Parmak* oynuyor. Konuk sanatçı Şirin Devrim ve Sibel Göksel var *Beş Parmak*'ta. Nedense 15 günlük kısa bir kış turnesi yapıyoruz o ara, Ankara Devlet Tiyatrosu'nda. Oda Tiyatrosu ve Küçük Tiyatro'da veriyoruz temsilleri. O sırada gündüz vakit buldukça balo biletlerini satıp duruyorum başşehirin ünlü simalarına. Kolay oluyor, Karaca'dan tanıyorum çoğunu, Ankara Palas'tan. Hiçbiri reddetmiyor biletleri. Ayrıca baloya gelecekleri de yok tabii. Bir akşam tiyatroya günün Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın geleceği söyleniyor. Ve nitekim o gece geliyor Küçük Tiyatro'da *Beş Parmak*'ı seyretmeye. Çocuklar heyecan içinde, ziller veriliyor ve perdeleri açmak üzereyiz. Birden bizim kulise bazı görevliler gelip, "Cumhurbaşkanı *Sözde Melekler*'i seyredeceklermiş, yanlışlık olmuş, teşrif edene kadar bekleyeceksiniz" diyorlar. İki tiyatro üst üste olduğundan, koca cumhurbaşkanı en ön sıradaki yerinden kalkıp yanındakilerle birlikte takır takır yürüyerek tiyatro değiştiriyor. Bu arada Oda Tiyatrosu'nda seyircilerden iki sıra geriye kaymaları rica ediliyor ve sonunda gelip oturuyor en ön sıradaki yerine Celal Bayar ve 15 dakika gecikerek başlıyoruz oyuna. "Aslında bir cumhurbaşkanı yanlış tiyatroya da getirilse, sanatçılar adına o gece, o iki saate katlanmalı ve yerinden kalkmamalıydı" diye düşünüyorum. Hele Celal Bayar gibi sanatsever, sanatçisever birisi olursa bu.

Sanatçılar balosu gerçek bir başarı oluyor. Aslında tesadüfen gittiğim iki üç balo dışında ilk balom bu benim. Anneannemden kalma gümüş işlemeli, tül bir piyano örtüsünden tuvalet yaptık Tatariko ile. Artık Tatariko ile ayrılıyor yavaş yavaş bindiğimiz gemiler, daha seyrek görüşüyoruz, bıraktığımız yerden başlayamıyoruz hiçbir şeye. *Sözde Melekler* için saçlarıma sarı meçler yapnuştım o günler, biraz da Ayfer'le karşılıklı oynarken onun siyah saçlarının yanında değişik durayım diye. Kapıda teşrifatçılığı Engin Cezzar yapıyor ve "Hoş geldiniz" diyor davetlilere. En sonunda, bu küçük görevle sıyırmıştı kendini işin içinden, sessizce. Her teklife "Olur, yaparım" dedikten sonra. İlk gün anlamıştım bu özelliğini. Engin hiçbir teklifi reddetmiyor, fakat istemediği hiçbir şeyi de yapmıyordu sonunda. İlk saatlerdeki ev sahipliği görevimiz sona

Sanatçılar balosunda ben ve Güler Yiğit (o günkü soyadıyla Erenyol).

erince kendimiz de eğlenmeye başladık. Bir ara Engin dansa davet etti beni. Hem dans edip hem uzun uzun konuştuk. Beni Tarabya Plajı'ndan tanıdığını anlattı. O zamanlar ismimi bilmediğini, ama "Karıncı Belli Kız" diye bana isim taktığını söyledi. Birden anımsadım Nana ile Tarzan numaraları yapan gencin Engin olduğunu.

Derneğe inanılmaz bir para sağlamıştık yorucu bir çalışma sonucu. Aynı yaşıyoruz Vedat'la artık. Resmen boşanma süresini beklerken. Bu kez avukatım Necdet Çobanlı. Tiyatroda arkadaşlar çok şaşırıyorlar bu kararı öğrenince. O güne kadar özel hayatımla ilgili bir şey bildiği yok kimsenin. Çoğu ilk evliliğim sanıyor Vedat'ı. Eh, doğrusu genç bir dul olarak epey ilgi topluyorum tiyatro çevresinde. Arkadaşların bakışları değişiveriyor hemen. Neden ayrılacağımı söylemediğimi anlayamıyorlar bir türlü. Dormen Tiyatrosu'nun tiyatro dışı değişik bir grubu var o sıralar. Haldun'un eski kolej çevresi ve Galatasaray çevresi. Hamit Belig Galatasaray'dan sınıf arkadaşı ve tiyatronun fahri danışmanı. Muhtar Kocataş, Betül'ün kardeş çocuğu, Refik ve Leyla Erduran çocukluk arkadaşları. Artık iki ayrı grubum var diyebilirim ve hiç aynı telden çalmayan iki grup. Genellikle tatil gecelerimi gene Şerif Hulusi, Muvaffak Şeref, Nahit Hanım, Ulvi Bey, Fikret Adil'li grupla geçiriyorum. Adalet Cimcoz'u sık sık görüyorum. Oyundan sonra bazı geceler tiyatro arkadaşlarımla çıkıyorum. Dormen Tiyatrosu grup halinde gezmeyi çok seviyor. Kulüp Reşat moda o sıralar. Gecele-ri oyundan sonra gidiyoruz bazen. Ben yalnızım. Aydemir Akbaş bırakıyor eve beni. Dans etmekten hoşlanıyorum yeniden. Betül

Sanatçılar balosunda Engin Cezzar'la. Yanımdaki Solmaz Insel (Sporel).

daha bir yakın bana, ayrılıyorum diye dostluk ediyor ilk kez benimle. O günler evine davet ediyor sık sık. Herkesi ilgilendiriyor nedense boşandıktan sonra ne yapacağım. "Evlenecek miyim, bir aday var mı, bu yaşta yalnız yaşamak zor değil mi?" "Henüz bilmiyorum hiçbir şey" diyorum. "Ancak özgürlüğümü yaşamak istiyorum" diyorum. Demek ki çok şey biliyorum aslında. Neşeliyim, gelecek için program yapmadan yaşamak hoş olacak. Nisa Serezli katılmış o günler kadroya. Betül'ün, Haldun'un en iyi arkadaşları Nisa ve Metin Serezli. Sık sık beraber oluyoruz o günler.

Bir hafta tatili İzmit turnesine gidiyoruz gene. *Beş Parmak*'tan sonra oynanan *Fare Kaparı* grubu da beraber. Otelde gece çarşaf lar pis diye kalmıyoruz. Değiştirecek çarşaf ları da yok, düşünüyoruz yollara. O saatten sonra temiz çarşaf lı otel arıyoruz. Sonunda han gibi bir yer bulduk ve bütün kadınlar aynı odada, sıra sıra glrip yattık yataklara. Ayfer, Nisa, Semine, Yıldız Alpar, Seden Kızıltunç ve ben. Çocuklar gibi katılıyoruz gülmekten. Karanlıkta konuşup duruyoruz boyuna. En sonunda konuşacak laf kalmayınca bana flört adayı aramaya başlıyorlar. "Canım, hoşuna giden kimse yok mu?" "Yok." "E öyleyse senden hoşlananlar arasından seç bir tane" diyor biri. İstersem flört edebileceğim insanların listesini yapıyorum kafamda. Ben saydıkça stadyumda gol atılmış gibi sesler çıkartıyor kızlar. En sonunda liste kabardıkça kabardı, kabardıkça kabardı. Baktım, sonunda altından çapanoğlu çıkacak, sustum. Yakın ve uzak çevremden en az yirmi isim var. Ama kim mi seçeceğime karar vermek zor. "İlle de bu gece seçmek zo-

Küçük Sahne Sözde Melekler dönemi; sarışın Gülriz.

runda değiliz ya” diyorum. “Hayır ille de bu gece” diyorlar. Aslında şaka maka derken elemelere geçtik ve adayların kusurlarını saya saya on kişiye düştük sonunda. Herkesin de bir adayı var bu arada. Her biri bir başkasını öneriyor. En sonunda uyumaya karar verdik seçim yapamayınca.

– Bakalım bu gece rüyana kim girecek? diyordu Nisa. Madem seçim yapamadık, demek rüyanda seçtirecek adayımız kendini.

Ertesi sabah uyanır uyanmaz sordular, “Kimi gördün, kimi gördün rüyanda?” Engin Cezzar’ı görmüştüm. Çok garip, ama gerçek. Hamlet kıyafetinde siyah giysiler içinde. Gerçi listede vardı ismi, ama favori adayım değildi. Bir gün o balodan sonra Beyoğlu’nda peşimden koşmuş, Küçük Sahne’nin merdivenlerinde yakalamıştı. Sonra yukarı, yazıhaneye çıkıp konuşmuştuk şurdan burdan. Aslında suskunluğu, az şey söylemesi, tiyatro çevresinde alıştığım öteki arkadaşlar gibi insanları iyi kötü diye ikiye ayırma-

ması hoşuma gitmişti. "Bırak, hiç sevmem" ya da "Aaa bayılırım" diye söz etmiyordu insanlardan. "Engin'le çıkmaya karar verdim" dedim. Her kafadan bir ses çıktı, aynı anda.

– Ayol falanca daha uygun, diyordu kimi.

– Sevgililerinin sayısı belli değilmiş, bu seni korkutmuyor mu? dedi başka biri.

– Hayır, dedim, aralarında arkadaşım yok ki, bu onların derdi.

– Yani, dedi biri, onca hatunun elinden alacak mısın onu?

– Eh, dedim, onca hatunla olanın gerçek bir hatuna ihtiyacı var demektir.

Gülüyarduk hâlâ, ama ben de şakayla karışık bir havaya girmiştim aylardır görmediğim Engin üzerine. Artık sevgililerinin ismi sayılıp dökülüyor. Biri Türkiye'nin en önemli sanayicilerinden birinin kızı, öteki ünlü bir şarkıcı. Her akşam biri gelip ahyormuş oyundan sonra Engin'i tiyatronun kapısından. Bu dedikoduları yapa yapa dönüyoruz İzmit yollarından. Bir yıl sonra, o gece saydığım adaylardan bir tanesinin, gruptaki arkadaşlardan birinin iki yıllık gizli aşkı olduğunu öğrenecektim. Hayatımın en büyük gafflarından birini yapmıştım, ama cezamı da çektim doğrusu. Çünkü aday adayı, gazetesinde her fırsatta canıma okuyup durmuştu uzun zaman.

İstanbul'a dönünce Şadıman'ı aradım. Engin'in benden hoşlandığını biliyordu zaten. Ama gene de şaşırdı. Hikâyeyi anlattım bu kez. "Böylesini ben bile duymamıştım" dedi, epey güldük gene. Ama ertesi akşam, oyuncuların uğrak yeri olan Ertekin'in Burç Kulübü'nde buluşmaya karar verdik. Şadıman da *Hamlet*'te oynuyor. Oyundan sonra buluşacağız Burç Kulüp'te. O gün, uzun zamandır giymediğim düz bir mokasen aldım kendime. Dans ederken boylarımız uysun Engin'le diye. Ertekin, Tepebaşı'nı Beyoğlu'na bağlayan Kalyon Sokağı'nda çok sempatik bir yer yapmış sanatçılar için. Birbirimizi görmek, ucuz içki içmek, acıkınca spaghetti, sahanda yumurta yemek, çorba içmek imkânı olan tek yer o gün. Ve zaten ucuz olan fiyatlarda tiyatroculara ayrıca indirim yapıyor. Nefis plakları var, eskisi gibi. İşte orada buluştuk Engin, Şadıman, Engin'in bir arkadaşı ve ben, oyundan sonra. Tiyatrocu kısmı tiyatro konuşmaya başlayınca saatlerin nasıl geçtiğini fark etmez hiçbir zaman. Engin'in arkadaşı tiyatrocu değil. Arada bir dans ediyoruz. Öteki masalarda oturanlar da tiyatrocu. Bazıları Şehir Tiyatrosu'ndan. Bizi seyrediyorlar, beni görmeye alışık degiller böyle yerlerde. Gece uzadıkça durum garipleşiyor. Acaba yazı tura mı atsam hangisi ile flört edeceğime? Engin'in Hamleti-

ni konuşuyoruz uzun uzun. Çok beğendiğimi anlatıyorum, aylardır oynuyor *Hamlet*. Ben ilk gece görmüştüm. "Bir daha gelin" diyor, davet ediyor Engin.

– Şaşıyorum seyirciye, diyor, o kadar renk değiştirdi ki. Şimdi artık başörtülü hanımlar, çarşafli kadınlar gelmeye başladılar oyuna.

– Artık hiç korkmayın, diyorum, çarşafli kadınlar da tiyatroya getirinizse, İstanbul'da *Hamlet*'i görmeyen kalmayacak demektir.

Engin, beni hiç seyretmemiş sahnede, görmek istiyor çok. Ama aynı saatlerde oynadığımız için buna olanak yok.

– Daha eskiden, diyorum, Karaca'da filan da seyretmediniz mi? Hayır, o yıllar Amerika'daymış. Daha sonra ne yapmayı düşündüğünü soruyorum.

– Kararsızım, diyor, belki Amerika'ya döneceğim, belki askere giderim. Karar vermedim henüz.

Dans ediyoruz boyuna. O ara Bilge Zobu geliyor. Sevgili Bilge, eski Bizanslılardan. Engin'in arkadaşının evine plak dinlemeye gidiyoruz hep birlikte. Neden, nasıl bilmiyorum, çok neşeliyiz, durmadan gülüyoruz içkiler içip. Artık ne konuştuğumuzu filan hatırladığım yok. Öyle bir gece işte. Eve dönüyoruz neredeyse sabah olurken. Engin ve Bilge bırakıyor bizi eve. Engin'le telefonlaşmaya karar veriyoruz, yalnız çıkmak üzere. Ama hatırladığıma göre, arkadaşına da söz vermiştim telefonlaşmak için. Sabah, daha doğrusu öğleye doğru uyanınca hatırladım bunu. Çok içmişim, bir sürü değişik içki. Alışkın değilim öyle çok içmeye, başım tutmuyor.

Kırkından Sonra diye bir oyunun provalarına başlıyoruz. Dormen Tiyatrosu devamlı oyun değiştiriyor. Haftanın üç günü bir oyun, diğer günler başka bir oyun oynanıyor. *Kırkından Sonra* Peter Cook'un sade suya bir oyunu. Daha okurken şansı olmadığı belli. Kırkını geçmiş insanların pimpirik ihtiyar olarak takdim edildiği oyunda rolleri paylaşan bizlerin, Ayfer, Seden, Yılmaz, ben, Sibel, ne kadar iyi oynasak gerçek yaşlı olmamıza imkân yok o yıllar. Aynı sahnede dört yaşlı kadın, genç oyuncular tarafından neden oynanır bilmem. Ayrıca oyunun anlattığı önemli bir şey de yok ortada.

Sahneye Yılmaz Gruda koyuyor. *Sözde Melekler*'de çok rahat çalışmışım Yılmaz'la, bu kez de rahatım. Ancak bir iki yaşlı tip denememin sonucu bir de baktım, bazı arkadaşlar aynı şeyleri yapmaya başladılar ikinci provada. Bazı oyuncular taklit etmek istemeseler bile yapacak başka şeyleri olmayınca etkisinde kalırlar karşıdaki oyuncunun. Ama ben giderek sinirlenmeye başladım bu işe. Yürüyüşüm, titrek sesim, ertesi gün başka bir oyuncu tarafından tekrarlanıyor hemen. Ben de dümdüz oynamaya başladım ro-

lümü. Bir iki kez Yılmaz hatırlattı artık bir şeyler yapmamın gerektiğini, ama aldırmadım. Oyunun bir yerinde telefonla konuşup başka birinin taklidini yapmam gerekiyor. Yılmaz, “Rus taklidi yap o telefon konuşmasında” dedi. “Peki” dedim. Ertesi gün provada kusursuz bir Rus taklidi ile konuşunca arkadaşlar şaşırmışlardı. “Demek Rus taklidi biliyordun, nereden biliyordun, nasıl biliyordun?” Bir şey bildiğim filan yoktu. Yılmaz, “Rus taklidi yap” deyince çıkar çıkmaz meşhur Beyaz Rusların restoranı Rejans’a gitmiştim. Küçükten beri babamla gittiğim, zarif Rus madamların kucağına bile oturduğum bir yerdi burası. Elimdeki sözcükleri en kötü Türkçesi olana okutup onun şivesiyle yazdım bir kâğıda, bir iki ke-re de birlikte tekrarlayınca taklit ortaya çıkıvermişti işte. Oyun günü yaklaşırken herkes rolünü ezberlemiş, tipini, kompozisyonunu iyi kötü yerleştirmişti. Artık pek kolay kolay vazgeçemeyeceklerdi alışkanlıklarından. Ben de nihayet son hafta oynamaya başladım. Onlara benzemeyen, ayrıcalığı olan bir ihtiyar her zaman başarılı olacak demektir. İnce zarif bir baston, sırtıma hafif kambur durmaya yardım eden bir şal, yuvarlak gözlükler, sarsak bir yürüyüş halledivermişti meseleyi. Yılmaz, “Sen yok musun sen” diyordu, “düne kadar korkuyordum dümdüz oynayacaksın diye.”

Kırkından Sonra’yı oynarken bir gün resmen boşandığımı öğrendim nihayet. Engin’in arkadaşı telefon ediyor bir iki kez, özür diliyorum, “Bir yanlışlık oldu, buluşamam sizinle.” Engin telefon ediyor uzun süre sonra. Buluşuyoruz bir gece. Hilton’a götürüyor beni. Hilton’un rufu kalabalık çok, ama hiç çevremizde sanatçı yok. Dans ediyoruz, meğer mokasene gerek yokmuş, aslında Engin’in boyu benden epey uzun. Ama ben daha boylu duruyorum benim bacaklarım uzun, onun da gövdesi uzun olduğu için. Az konuşuyor Engin, hiç tiyatrocuya benzemiyor. Çok sakın bir insan, öyle heyecanlanıp bağırıp çağırarak konuştuğu yok. Ama onunla tiyatro konuşmak çok keyifli. Bilgili, akıllı biri. Amerika’da yaptıklarını anlatıyor. Yale Üniversitesi’nden sonra Actor’s Studio’ya devam ettiğini, bir ara boş vakitlerinde plak şirketinde çalıştığını, para kazanmak için votka fabrikasında işçilik yaptığını, yaz tatillerinde turne tiyatrolarına katılıp ilk kez orada profesyonel olduğunu anlatıyor. Actor’s Studio’da nasıl Marilyn Monroe ile aynı sırada oturup, “Ben bu kıızı bir yerden tanıyorum ama acaba nerden?” diye iki gün düşündüğünü anlatıyor. Türk tiyatrosunun geleceğini konuşuyoruz uzun uzun. Onu dostlarımla tanıştırmak istiyorum birden, ama söyleyemiyorum bunu. Bir iki kez daha buluşuyorum Engin’le.

Bahar geliyor artık İstanbul'a ve İstanbul'un en güzel mevsimi bahar. Bir gün buluşuyoruz Engin'le, öğleden evvel. "Yeşilköy'e gidelim" diyor. Güneşli bir mart günü Yeşilköy'de yemek yiyoruz açık havada. Sonra sandala biniyoruz, kürek çekiyor Engin. Elim sokuyorum, su buz gibi. Güneş sıcacık, ısıyorum. Konuşmuyoruz, ama mutluyum. Başka bir dünyadayım uzun zamandır ilk kez. Engin kürek çekiyor. Gömleğinin kolları sıvalı, sarı saçlarını örten kasketi başında. Onu seyretmek, denizi, güneşi, balıkçı kayıklarını, Yeşilköy'ün denizden görünüşünü seyretmek çok hoş. Hiç bitmemesini istediğim saatler bunlar.

Ama bitiyor sonunda. Güneş batarken iniyoruz sandaldan. Şehre dönmek hüznün veriyor ikimize de. Ayrılmalıyız artık, ikimiz de tiyatrolarımıza gideceğiz az sonra. "Oyundan sonra seni alırım" diyor Engin. "Olur" diyorum. O gece ve her gece buluşuyoruz artık. Tiyatroda arkadaşlar şaşırıyorlar şakayla, rüyayla başlayan hikâyenin gelişmesine. Mutluyum yıllar sonra ilk kez. Hiç beklemediğim bir anda oldu bu. Ne ilerisini, ne gerisini düşünmeden yaşamak az mutluluk mu? Her anın keyfini çıkarmak, her şeyin tadına varmak istiyorum yeniden. Yaşamak, dolu dolu yaşamak güzel. Varoluşumun sevinci içindeyim, herkesi seviyorum. İstanbul'u, eski evlerini, yedi tepesini, kıyılarını, tozunu, pasıru, gecekondualarını, her şeyini seviyorum. Engin'le her şeye aynı gözle bakıyoruz gibi geliyor bana. Ona sevdiğim şiirleri okuyorum, belki ilk kez birine şiir söylüyorum. Nâzım'ın şiirlerini birlikte seviyoruz yeniden.

Geçmişimle ilgili soru sormuyor Engin. O gün dünyaya gelmişim gibi davranıyor bana. Ben de ona bir şey sormuyorum. Aslında ne önemi var geçmiş konuşmanın? Ama eski bir alışkanlıkla bekliyorum herhalde sormasıru. İkimiz de tiyatrodaki kusursuzu

Âşık olduğum Engin.

arıyoruz. En iyiye, en güzele ulaşmak istiyoruz. Bir gün karşılıklı oynamak olanağımız olur mu acaba? Kim bilir. Yaşamımın beyaz günleri başlıyor. Engin'le dünyam beyaz artık. Uyuşan yanlarımızın yanı sıra hiç benzeşmeyen yanlarımız da pek çok. O az konuşuyor, ama ben iki kişilik konuşabiliyorum ve o dinlemekten çok hoşlanıyor. Ben her düşündüğümü söyleyiveriyorum. O hiçbir düşüncesini, en son ana kadar açıklamıyor. İkimiz de doğayı seviyoruz, özellikle denizi. Tiyatroyu seviyoruz, müzik dinlemeyi, güzel hazırlanmış sofraları seviyoruz, birlikte içki içmeyi seviyoruz. Ben dostlarımla kalabalık sofraları da seviyorum. Ama Engin yalnızlığı seçiyor. Benimle ya da yalnız. Sosyal ilişkilerden hoşlanmıyor

pek. Hemen her gece buluşuyoruz. Bazen Dormen Tiyatrosu'ndan gruplarla Kulüp Reşat'a gidiyoruz. Galiba hatırım için katılıyor Engin bu gecelere. Kalabalık partileri sevmiyor aslında.

Bu kez *Küçük Kulübe*'nin provaları başlıyor. Dört kişilik bir oyun. Gene aptal sarışın bir hatunu oynuyorum. Erol Günaydın ve Saadettin Erbil'le. André Roussin'in hafif mi hafif bir komedisi. Dormen'in erkekler grubu *Zafer Madalyası*'nı oynuyor. *Kamp 17* gibi başarı sağlıyor oyun. Duygu'nun dekorları nefis. Gene hafta araları boş günlerde, İzmit'e, Gölcük'e, Adapazarı'na turneler yapıyoruz. Bazen oyundan sonra Engin'le buluşup Ertekin'e gidiyoruz. Vaktin nasıl geçtiğini anlamadan sabah oluyor. Gözümüzü bile kırpmadan otobüse bindiriyor beni Engin, arkadaşlar otobüste sabah mahmurluğu dağıtmaya çalışırken ben cin gibiyim. Matine suare oynayıp dönüyoruz turneden ve Engin karşılıyor beni. Hiç uyumadan, hiç de yorgunluk duymadan geçirdiğim kırk sekiz saatler oldu o sıralar. Her zaman bitmek bilmeyen bir enerjim var.

Küçük Kulübe'de Erol Günaydın ve Sadettin Erbil'le.
Bir Güler Erenyol şıklığı taşıyorum.

“Olur mu böyle, olur mu ?..”

Bir gün İzmit turnesindeyiz gene *Küçük Kulübe* ile. Güzel bir bahar günü ve İstanbul’da olanlar oluyor, 28 nisan. Turan Emeksiz vuruluyor Beyazıt Meydanı’nda. Uzaktan çok daha fazla etkiliyor insanı olaylar. Nasıl döndüğümü bilmiyorum şehre. Olanları aklınız almıyor. Öz kardeşimi vurmuşlar gibi yaralıyım. Onarılmaz, sarılmaz bir yara bu. Oysa bugün sıra sıra, boy boy öldürülen gençlerin resimlerine bakarken nasıl bu kadar katı, duygusuz ve acımasız olabildiğime şaşıyorum. Evet, sabah gazeteyi elime alınca yüreğim cız ediyor. Sövüp sayıyorum katillere. “Olmaz artık, sonu gelmeli bunun” diyorum ve, ve devam ediyorum güne. İştahım kaçmıyor, günlük programımda bir değişiklik yok. Kanıksamak mümkün mü acaba? Arada bir Turan Emeksiz’i düşünüyorum, 28 nisanla 27 mayıs arasındaki o 30 günü düşünüyorum. Nasıl “Olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu?” diye Taksim’e yürüdüğümüzü anımsıyorum. Engin’in, Ayazpaşa’daki Park Otel’e bakan evlerinin balkonundan, Adnan Menderes otelde diye avazı çıktığı kadar “Olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu?” türküsünü söyleyip, beş dakika sonra evi basan polisler tarafından karakola götürülüp, orada eniştesi Cevat Çapan’la nasıl sabahladığını hatırlıyorum.

Gerilimli başlayan tatil günlerimden bir sabah açtık ki radyoyu, ihtilal. Genç Albay Alparslan Türkeş’in konuşması sarıyor yüreğimin yarasını. Vatanı seven her Türk gibi. Ben de tanımak, yakından görmek, sevmek istiyorum Alparslan Türkeş’i. Devrimin (!) simgesi oluyor uzun süre benim için. Etkili sesiyle, duru konuşmasıyla. Şimdi dinlerken bakıyorum da hiç de güzel değilmiş sesi. Konuşması da etkili değil. Meğer ben onu Mecnun’un gözüyle görüyor, Mecnun’un kulağıyla dinliyormuşum o gün. Engin’le yalnu-

Dormen Tiyatrosu'nda *İkinci Baskı* oyunu oynanırken. İyi biliyorum, çünkü saçımı bir daha bu kadar kısa kestirmedim.

zız radyo başında. Bir sanatçı olarak olayların dışında kalmanın olanaksız olduğunun farkındayız ikimiz de. Heyecanlıyız, umutluyuz, geleceğin daha güzel günlere gebe olduğuna inanıyoruz. Engin Amerika'ya dönmekten vazgeçiyor o günler. Bir an önce askerlik görevini yapmanın uygun olduğunu düşünüyor artık.

Hayatımın en güzel yazı o muydu acaba? Ertekin, Rumelihisarı'nda nefis bir bahçe bulmuş. Burç Kulüp'ün yazlık lokali orası. Denize oradan giriyoruz Engin'le. Yazları Anadoluhisarı'nda, yalıda oturuyor, Engin ve kürek çekerek geliyor her gün hisara. Kala-balık olan ailesi yazlarını birlikte geçiriyor yalıda. Annesi, babası, iki teyzesi, 'İki eniştesi, kız kardeşi ve kocası beraberler. Bir gün yalıya davet ediyor beni, ailesi ile tanışıyorum. Hepsi çok nazık, çok konuksever. Evde ayrıca konuk olarak kuzenleri İbrahim Gencer'in karısı ünlü soprano Leyla Gencer de var o gün. Leyla

Gencer'le daha önceden tanışıyordum. Engin'in eve kız arkadaşlarını rahatlıkla götürdüğü belli oluyor hemen. Ancak ilk anda ev halkının benden pek hoşlandıklarını söylemek safdillik olur sanırım. Herkes mayoyla denize girip çıkıyor. Benim üstümde de başka bir bikini var. Bir ara yanıma biri yaklaştı ve yavaşça, "Yemekte üzerinize bir şey giyersiniz umarım" dedi. Neye uğradığımı anlamadım. Beni evin içinde yenen yemeğe mayoyla oturacak kadar görgüsüz mü sanıyorlardı acaba? Yoksa mayolu görüntüm birinin keyfini mi kaçırmıştı? Giyindim yemekten önce, ancak yemekte Engin, kız kardeşi Miné dahil bir sürü mayolu insan kalmıştı.

Engin, Erdek Festivali'ne davet ediyor beni. Karar veremiyorum bir türlü. Beş altı gün sürecek bir tatil. Sonunda kendime ka-

Altan Erbulak'ın çizimleriyle Gülriz.

zıyorum “Nasıl bir an bile gitmemeyi düşünebildim?” diye. Turne dışı ilk kez tatile çıkacağım, ilk yolculuğum olacak bu. Hem de iki kişi. Engin alıyor beni bir sabah evden. Biniyoruz vapura. Bandırma’da bir arkadaşı karşılıyor: Cengiz Yasin, okul arkadaşı.

Unutulmaz günler geçirdim Erdek’te. Engin’in Sevim Teyzesi, Mine ve bazı dostları da Erdek’te. İlk günden beri hiçbir oyunlarını kaçırmadığım Genç Oyuncular orada. Çiğdem Selşik, Genco Erkal, Arif Erkin, Atilla Alpöge, galiba Mehmet Akan henüz çıkmamış piyasaya ya da ben tanımıyorum. Genç Oyuncular’ın Karaca Tiyatro’da oynadıkları *Ayyar Hamza*’yı bugün bile unutamam. Atilla Alpöge ve Beyhan’ı kulise girip kutlamıştım. Beyhan, Amerika’da eğitimini tamamladıktan sonra Bodrum’a yerleşti. Mimar olarak sürdürüyor yaşamını. Eğer Beyhan tiyatroyu bırakmasaydı, bugün Türkiye’deki birkaç isimden biri olurdu sanırım. Erdek’te o gün Engin’le çocuklar gibi şendik, bütün gün denizden çıkmıyorduk.

Deniz kabukları toplayıp, kolyeler diziyorduk, kumdan şatolar yapıyorduk ve artık herkesin içinde, aldırmadan, daha doğrusu farkında olmadan el ele dolaşıyorduk. Bir gün bir dolmuş motoruyla Avşa Adası’na geçtik. İlk kez gördüğüm Avşa büyülemişti beni. Ertesi gün takarın kaptanımla pazarlık edip özel olarak kiraladı Engin koca takayı, Hüseyin Kaptan ve gemicisi Mehmet’le. Kapıdağı Yarımadası’nın çevresindeki adaları gezdik. Koca koca istakozlar yakalayıp, yaktığımız ateşte kabukları ile pişirip yedik Alkoz Adası’nda. Minicik plajıyla dünyanın en güzel adasıydı o gün benim için Alkoz. Bütün adayı yürüyerek on beş dakikada gezmek mümkündü. Engin “Bu adayı satın alalım” dedi. “Yaşar mısın burada?” dedim, “Evet” dedi hiç düşünmeden. “Ben de yaşayabilirim, eğer konforu olursa” dedim. Kendiliğinden bitmiş semizotlarını topluyordu Engin. “Kendiliğinden semizotu biten yerde konfor var demektir” dedi. O gün adada Engin’le çocuklar gibi koştuk. Adanın tepesini on kez fethettik, denizlere girdik ve Hüseyin Kaptan’la o gün dost olduk. Tadına doyumaz deniz insanlarındandı. İki yıl sonra Hüseyin Kaptan yeni yaptırdığı büyük teknesinin ismini Engin Cezzar koymuştu. Ardından giden küçük piyadenin ismini ise Gülriz Sururi.

Engin’le ileriye doğru hayaller kurduk o gün. O hayal kurmaya bayılıyordum. Bense sevmiyordum. Ama o gün Engin’in hatırı için adayı satın alma hayaline ben de katıldım. Engin’in parmağında geniş, altın bir yüzük vardı. Ortasında küçük bir pırlanta ve elmaslar gömülmüştü. Erkeklerin böyle yüzük taktığını hiç görmediğimi söyledim.

– Benim Hamlet uğurum bu, dedi, büyükannemden kaldı. Herhalde ileride bir gün karım takacak bu yüzüğü.

Arada bir, genel olarak evlilikten söz açılırsa, ben ileride bir gün nasılsa evleneceğimi söyledim.

– Evlenmek benden herhalde çok uzak bir şey, derdi Engin de.

Onunla birbirimizi keşfederek inanılmaz bir yaz geçirdik. Gece gündüz ayrılmıyorduk. Beni eve bıraktıktan hemen sonra saatlerce telefonla konuşurduk. Nasılsa bitecek olan mutluluğumu uzatmak istiyordum. İnsan ilişkilerinin tazeliğini koruması gerektiğini biliyordum. İlişkimizi bayatlatmamak için çaba göstermek istiyordum. Onu geç tanımak işime geliyordu. Her şeyi birden öğrenmek istemiyordum açıkçası. Ondan bıkmak istemiyordum. Ölünceye kadar çocuk kalacak olan yanım bu oyunu oynamaktan hoşlanıyordu. Aslında aşk, dünyanın en güzel oyunuydu, ama iyi oynamak gerekiyordu ve ben bu oyuna bayılıyordum.

Bir gün Küçük Sahne'nin kulisinde Duygu çenemi yukarı kaldırıp yüzüme baktı.

– Sen âşıksın, dedi.

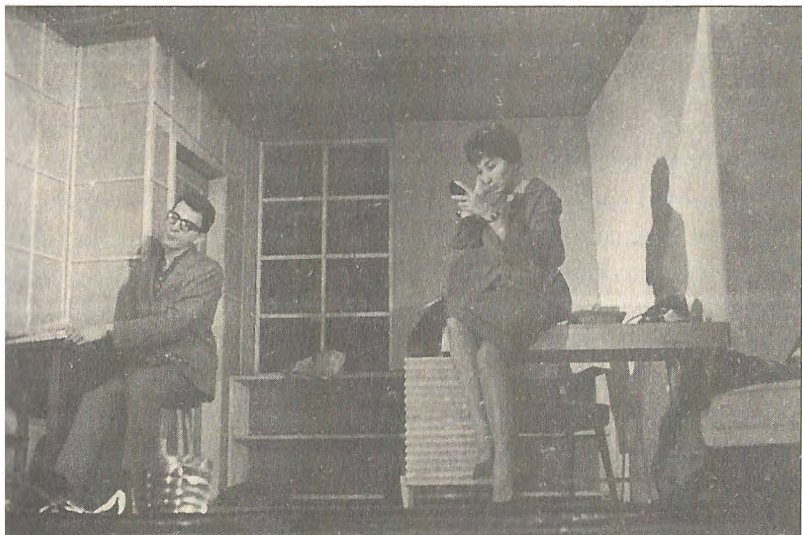
– Delisin, dedim.

– Gel aynaya bak, dedi, bak gözlerine.

– Ne görüyorsun gözlerimde? dedim.

– Seven kadınların gözlerinde olan bir şey, onu da ben bilirim işte, dedi.

Gülüyordum, olssuuun!..

İkinci Baskı'da Haldun Dormen'le.

Yeni tiyatro mevsimi başlayacak, Refik Erduran'ın *İkinci Bas-kı* isimli yapıtı olacak ilk oyunumuz. Biz mevsimi açarken Engin, Duygu, Erol Günaydın, Aydemir Akbaş askere gidecekler, ilk yedeksubay öğretmenler olarak. Engin kura çektikten sonra gelip beni buldu. Önümüze haritayı açıp Mazmahor'un nerede olduğunu bulmaya çalıştık. Antep'in Mazmahor Köyü'nü çekmişti Engin. Amerika'dan gelip bir yıl Hamlet'lik yapıp Mazmahor'un kuş uçmaz, kervan geçmez yollarına düşüp öğrencisiz, okulsuz bir köyde öğretmen olacaktı. Aydemir Urfa'yı, Erol Ağrı'yı, Duygu Sivas'ı çekmişlerdi. Boş yok, çeken kazanıyor. Engin'e alfabe almıştım. "Sepet sepet yumurta sakın beni unutma" manisinin altına da imzamı atmıştım. Bütün Dormen oyuncularını bir şeyler yazmıştı alfabeğe. Kulis'te oturduk bir gece ve vedalaştık askere gideceklerle. Mevsim başından beri hemen her gece Engin'le oradayız. Jorj hepimizin dostu. Oyunların tutup tutmayacağını onun yüzünden anlamak mümkün. Oyunları hiç çıkıp seyretmez, sonuna beş dakika bakar ve tutup tutmayacağını hemen bilirdi Jorj. *İkinci Bas-kı*'yı şanslı buluyor. Nitekim seyirci, Altan'ın çizdiği Canavar tipi ile oyunu ve Altan'ı çok tutuyor. "Annadın mı?" diye hoş bir tonlaması ve değişik bir külhanbey yorumu var Altan'ın. Yıllar sonra Ali Poyrazoğlu, o tipin suyunun suyu ile Ali Uyanık diye büyük bir başarı sağladı televizyonda. Altan bir başka türlü tatlı Canavar'da. Ben rolümü sevmiyorum gene. Bunları oynamak için mi tiyatro değiştirdim? Evet değişik yönetmenlerle çalışmak bir şeyler kazandırıyor oyuncuya. Ama değişik roller daha çok şey kazandırır diye düşünüyordum ki...

- Mevsim sonunda Atlas Sineması'nda bir müzikal koyuyoruz sahneye, dedi Haldun bir gün. *Sokak Kızı İrma*, başrolü sen oynayacaksın.

Çok heyecanlandım birden.

- Ama ben şarkı söyleyemem ki, dedim.

- Hadi hadi, bana numara yapma. Ayol Çocuk Tiyatrosu'ndan beri, babanın operetlerinden beri şarkı söylüyorsun sen, dedi Haldun o kendine özgü konuşmasıyla.

- Bildiğin gibi değil, dedim. Ben hasbelkader, sevmeden başkasının yerine çocuk yaşta çıkıp söyledim o şarkıları. Belleğimi ne kadar zorlasam bir satır bile hatırlayamıyorum. Yararsız diye kovmuşum hepsini, nasıl yaparım? Hele söylediğin gibi ünlü bir Fransız şarkıcının başarı ile söylediği şarkıları nasıl söylerim?

- Söylersin şekerim, söylersin sen. Bana itimat et bak nasıl olacak, göreceksin.

Haldun'u o güne kadar hiç bu denli güvenli görmemiştim. Her zaman iyimserdi, ama bu kadar güvenli olduğunu ilk kez görüyordum. Oyunu Paris'te seyretmişti Haldun birkaç yıl önce ve seyrederken hep beni düşünmüştü. Ünlü Fransız şarkacı Colette Rénard oynuyordu İrma rolünü. Fransa'dan sonra İngiltere ve Amerika'da da başarıyla oynanıyordu oyun. Londra'da Peter Brook sahneye koymuştu oyunu. Aslında bir oyuncunun kariyerinde bir kere olur böyle bir şans. Fakat ben müzikal fikrini kendime kabul ettirene kadar epey uğraştım. Sonunda pazarlığa oturdum Haldun'la. En az iki ay prova yapacaktım ve şarkıları bir an evvel özel olarak piyanistle çalışmak istiyordum.

Engin'le vedalaşıyoruz. Bu vedalaşma üç dört gün kadar sürüyor galiba ve en sonunda torbasını sırtlayıp düşüyor yola bir sabah. Son gece Engin'e, beraber geçirdiğimiz güzel yaz için teşekkür ettim. Ve bundan böyle ikimizin de kendimizi özgür hissetmemiz gerektiğini söyledim. Ben, o gece kuliste kararlaştırdığımız gibi, dördü ile de mektuplaşacaktım. Duygu, Erol, Aydemir ve Engin'le. Engin suskundu, hayır da diyemiyordu evet de. Ayrılmak zor geldi ikimize de. Onu tekrar görmeyecekmişim gibi geliyordu sanki. İkimizin de gözleri yaşlıydı, sabahın alacakaranlığında onu askere yolcu ederken.

İrma için bir ilan verdi gazeteye Haldun. On bir kişilik müzikalin on erkeğini tamamlamak için. Ben, Metin Serezli, Altan Erbulak paylaşıyorduk başrolleri. Bunun dışında sekiz oyuncunun otuz iki rolü paylaşması gerekti. Bu sekiz oyuncudan ikisi Haldun ve İzzet Günay'dı. Geri kalan rolleri de ilana cevap verenlerden tamamladı Dormen. Oyunu Nisa Serezli çevirmişti. şarkı sözlerini ise Melih Cevdet. Çevirilerin ikisi de kusursuzdu gerçekten. Haldun bana müzikalin Fransızca plağını hediye etti. Bomonti'deki evimde her gün dinliyordum İrma'yı bıkmadan. Güzel, fakat oldukça zordu şarkılar. Yavaş yavaş, kendi kendime öğrendim bu şarkıları. Piyanistimiz Cenan Akın'la ilk buluşmamıza hazır gitmiştim neredeyse. Provayı Haldun'un yengesi Fatma Davaz'ın evinde yapmıştık ilk gün, o evde piyano var diye. Daha sonra İtalyan Derneği'nde devam ettik provalara. Önemli bir dans sahnesi vardı oyunun. Turgut Boralı'nın eşi Maritza Boralı yapacaktı koreografıyı. Çok sinirli bir İtalyan hatundu Maritza. Hayat boyu İrma olmak isteyip de olamayınca, "Hıncımı İrma'yı oynayandan alayım bari" diyen bir tavrı vardı provalar süresinde. En profesyonel dansözlerin bile yapmakta zorluk çekecekleri figürleri koyuyordu dansa. Kendisi kolayca yapıp sonra, "Hadi şimdi sen yap" diyordu.

– Madam ben dansöz değilim, önemli olan bir tiyatrocü olarak kusursuz dans etmemdir. Bu hareketler güzel, fakat basit olmalıdır. Yoksa yapmakta zorluk çektiğim belli olan figürler oyuna bir şey katmaz, dedim bir iki kez. Aman ne güzel koreografi, ama Gül-riz rezil ediyor, yapamıyor demeleri oyun için iyi olmaz.

Kadın Nuh diyor, peygamber demiyor. “Hayır ben bu dansı böyle hazırladım, böyle olacak” diye bas bas bağırıp duruyor. Ağ-layacağım neredeyse. Tiyatroya yeni katılmış olan Turgut’la ko-nuşuyorum, o da fayda etmiyor. Evde ayna karşısında tekrarlıyo-rum figürleri. Kusursuz yapılmayınca insanı çirkinleştiren gerek-siz akrobasi hareketleri olduğuna bir kez daha karar veriyorum ve sonunda Haldun’la konuşuyorum.

– Sen üzülme, diyor Haldun, ben hallederim.

Fakat o da ikna edemiyor Maritza’yı ve Maritza her seferinde ortaya çıkıp benim yerime dans edip duruyor güzel güzel. En so-nunda Haldun bir çare buluyor. Maritza’nın haberi olmadan yeni bir dans koyuyoruz ikimiz, gece evde çalışarak. Ufak, tatlı, kadın-sı figürlerle. Dansın bana zor gelen kısmını atıveriyor Haldun bir tarafa. Rahatlıyorum, fakat sahnede bir türlü yeni dansı yapıp yer-leştiremiyoruz Maritza’nın korkusundan. Bana kalsa hemen ya-pardım. Ama Haldun meşhur nezaketiyle kimseyi kırmak istemi-yor, her zamanki gibi. Yapamadığım ve oyunda da yapmayacağım dansı yapmaya çalışıyorum her gün provada. Maritza da neredey-se yapmamama memnun, seyredip duruyor. Diğer şarkılardaki ufak dansları Haldun koyuyor ve onlar daha güzel bana kalırsa.

Bir gün şarkı provası yaparken Maritza gelip dinledi şarkımı ve bitince yanıma gelip, “Sen bu şarkı var böyle söylemek, olmaz böyle” diye daha söze başlarken, “Hadi madam, yallah” dedim. “Bak dans provası sahnede, hemen sus ve oraya git, yallah.”

Anladı galiba nihayet çizmeden yukarı çıktığını. Gidiş o gidiş, bir daha yanaşmadı yanıma, fakat komedi devam ediyor gene. Provada başka dans ediyorum, gece evde başka dansı prova edip duruyorum.

İrma, Haldun’un en başarılı rejisiydi o güne kadar seyrettiğim ve Haldun çok mutlu oluyordu müzikal çalışırken. Erol Günaydın’la, Duygu’yla, Aydemir’le mektuplaşıyoruz bu arada ve Engin’le. Say-falar dolusu mektup yazıyorum Engin’e ve her akşam eve dönünce merakla ilk iş mektup arıyorum. Artık yazısını, zarfını tanıyorum Engin’in. Yalnız yaşamak çok hoşuma gidiyor. Geceleri oyunum yok o sıralar. Sabah ve öğleden sonra prova yapıyorum ve çok hoş-lanıyorum *İrma*’nın provasından. Hiç bitmesini istemiyorum. Son-

ra sinemaya, tiyatroya gidiyorum, dublaj yapıyorum. Boş vakitlerimizde radyo oyunları hazırlıyoruz Dormen Tiyatrosu olarak, çoğu kez Metin Serezli yönetiminde. Ve akşamları erkenden eve dönüyorum. Evimi çok seviyorum. Yardımcım akşamları evine gidiyor, ama ben tek başıma da sofralar kuruyorum kendime çiçeklerle süslenmiş. Mezeler hazırlıyorum, içkimi müzik dinleyerek içiyorum gene. Yemeğimi yiyip kitap okuyorum ve çok mutluyum. Engin bir cumartesi akşamı telefon ediyor Antep'ten. Ne söyleyeceğimi şaşıyorum sevinçten. Her hafta Antep'e inince telefon ediyor artık. Askere gideli üç dört ay oldu. Çok özlemişim onu. Bir mektubunda Ankara'ya çağırıyor beni, üç gün için. Haldun'dan fazladan bir günlük izin almam gerekiyor ve uçakla gidiyorum Ankara'ya.

Engin askere gittikten sonra, bir sürü hayran sarmıştı çevremi, telefonlara cevap vermekte güçlük çekiyordum neredeyse. Ama içimden gelmiyordu bir türlü yapılan davetleri kabul etmek. Hem Engin'i unutmak istiyordum, hem de başka kimseyi görmeye tahammülüm yoktu. Engin'den başka herkesi sahte buluyordum. Tanıdığım tek gerçek insan Engin'di sanki. Yapılan komplimanlar, iltifatlar sahte geliyordu. Engin'in suskun, yalansız, sorgusuz sualsiz, saygılı beğenisi, içtenliği aklımdan çıkmıyordu. İstemedен almasını biliyordu Engin. Sözlerle değil, davranışlarla ilgiliydi daha çok. Ankara Havaalanı'nda bekliyordu Engin. Yanında bir arkadaşıyla. Gene kasket vardı başında, bu kez kısa kesik saçlarını örtmek için. Doyamıyorduk birbirimizi seyretmeye, uçaktan inince tuttuğu elimi üç gün bırakmadı elinden. Arkadaşını tanıştırdı, Mete Taşkıran. Eski okul arkadaşı Mete. O da askerlik görevini yapıyor Ankara'da. Onun evinde kaldık üç gün. Mete, Engin'in arkadaşları arasında en yakışıklısı, çok tatlı bir insan. Evli, karısı İsviçreli, iki çocuğu var. Daha ilk anda çok hoşlanıyorum Mete'den.

Engin'le üç günde üç oyun seyrettik Ankara'da. Güngör Dilmen'in *Midas'ın Kulakları* büyülüyor ikimizi de. "Demek niha yet bir tiyatro yazarımız var" diyoruz ikimiz birden. *İrma*'yı soruyor Engin, provaları merak ediyor. Çok başarılı bir İrma olacağıma emin. Beni sadece *İkinci Baskı*'daki küçük sekreter rolünde seyrettiği halde güveniyor bana. "Ne yaptın bu üç ay?" diye hesap sormuyor. Ancak kendi bağlılığını anlatmakla yetiniyor. Ve sevgisiyle yüceltiyor insanı Engin. Onunla bir başka hissediyorum kendimi. Ne olursa olsun, baharda okul kapanmasa da, *İrma*'nın ilk gecesine gelmeye söz veriyor. Ankara'yı ilk kez seviyorum Engin'le. Ve Engin'le her yeri sevmenin kolay olduğunu düşünüyorum. Saatler ve günler su gibi akıp gidiyor beraberken. Son gün

çocuk gibi ağlıyorum, o benden daha genç, fakat daha olgun. Sayılı günlerin çabuk geçeceğini söylüyor. Kopar gibi ayrılıyoruz birbirimizden alanda. Ve son anda yürüyüp giderken avucuma bir şey bırakıyor Engin. Uçak kalkacak, koşuyorum arkama bakmadan, elimde sınıksız tuttuğum yüzükle. Engin son anda avucuma büyükannesinin yüzüğünü bırakmıştı. Avucumu açmadan biliyordum o yüzük olduğunu. Gene konuşmadan söylemişti istediğini, Engin'ce. Uçaktan el sallıyorum, o da bana. Gözyaşlarımı tutamıyorum yüzüğü parmağıma geçirirken. "Bu kadar mutlu olmaya hakkım yok" diye düşünüyorum. Bu kadar mutlu olmaya hakkım yok herhalde.

İkinci Baskı'da Altan Erbulak'la.

Sokak Kızı İrma

İrma'nın provaları hızlanmış, dekorlar, kostümler hazırlanıyor. Ben belki uğur sayarak, belki eski bir alışkanlıkta kostümümü kendim hazırlıyorum eski bir siyah elbiseye büyük bir yırtmaç keserek. *Sözde Melekler*'de de eski bir lame tuvaletimi giymiştim zaten. Alışık tiyatrom bu davranışıma. Siyah file çorap getirtiyor Haldun Avrupa'dan. 1960'ta öyle şeyler yok henüz Türkiye'de.

Yalnız oyunu ve Engin'i düşünüyorum. Gece yatarken bile çıkartmıyorum yüzüğü parmağımdan. Engin'i düşünerek uyuyor, Engin'le uyanıyorum sabahları. Gurur duyuyorum sevgisiyle, güveniyorum ona. Ve düşünüyorum ilk kez. Engin benden küçük, evlenirsek ileride acaba beni zor günler mi bekleyecek? Ama hayır, yanlış bu. Vaktiyle benden on yaş büyük dediğim insan, ben 30 olunca o 40 olacak diye yaptığım hesaplar ne olmuştu? Demek iki insanın beraberliği hesaba kitaba gelmiyordu. Sürdüğü kadar mutlu olmak varken yıllar sonrasının muhasebesini yapmak gülünç kaçıyordu. Hem yarını kim bilebilir bu günden? Her şeyi unutup yaşamak gerekti. Sevmek ve sevdiğin insan tarafından sevlmek. Çevremde kaç kişi böyle gerçek bir mutluluğa erişmişti? Hayır, bu kez ölünceye kadar bir daha bulamayacağımı sandığım ve en beklemediğim anda karşımda bulduğum mutluluğu yaşayarakta Gülriz'ce.

7 mayısta başlayacağız oyuna, heyecanlıyız hepimiz. Ben gerçekten korkuyorum. Ya kendimi kabul ettiremezsem? Haldun moral veriyor şarkılarını dinlerken, her seferinde yönetmen olduğunu unutup etkimde kaldığını söylüyor. Birkaç yıldır yapılmakta olan İstanbul Tiyatro Festivali'nin açılışını yapıyoruz 7 mayısta *İrma*'yla. Dram Tiyatrosu'nda. Ertesi gece Atlas Sineması'nda oynayacağız. Oldukça zor bir başlangıç prova yaptığımız salonda başla-

mamak, ama çaremiz yok. Üç genel prova yapabileceğiz Atlas Sineması'nda, gece film bittikten sonra. Nihayet gelip çatıyor o gün. Atlas Sineması sahnesinde boydan boya yürümek vakit alıyor. Küçük Sahne'den sonra aptala dönüyor insan Atlas sahnesinde. Dekor, kostüm ve ışıklarımız hazır. Ama mizansenleri yeniden elden geçirmek gerekiyor. Saçlarımı ilk kez siyaha boyatıp kâkül kesmiştim. Klasik, sarışın Fransız yosması tipinden uzaklaşmak için. Siyah kostümüm, çoraplarımla çarpıcı bir görünüşüm vardı. Makyajım tamamdı. İndim genel provaya ve salona oturmuş, Haldun'un prodüksiyon ortakları olan Aziz Borovalı ve eşi Nükhet Borovalı'yı gördüm hemen. Haldun'a, misafirler salondan çıkmazsa prova yapamayacağımı söyledim. O bunu çok saçma buldu.

– Sessizce seyredecekler, sana ne onlardan? dedi. Hem biraz seyirciye alışmak gerek artık.

– Hayır, diyorum, onlara kendimi beğendireceğim diye gereken provayı yapamayacağım. Yeni sahneye göre düzeltmemiz gereken mizansenler için provayı durduramayacağız. Tekrar baştan alamayacağız bazı sahneleri. Misafirlere kendimi beğendireceğim diye oyunu tehlikeye atamam, rahat bir prova istiyorum.

Birbirimize girdik Haldun'la ilk kez. O bağırıyor, ben bağırıyorum. En sonunda makyaj odasına çıktım ve salonu boşaltmazlarsa provaya devam edemeyeceğimi kesinlikle söyledim sahne amirine. Az sonra boşalmış olan salonda başladık provaya. Nitekim ne kadar haklı olduğum biraz sonra çıktı ortaya. Örneğin müzik eşliğinde yürüyerek sahneden geçmem gerek. Sahne ağzı o kadar geniş ki iki kuple daha ilave etmemiz gerekiyordu müziğe. Sahne değişirken karanlıkta yerlerimizi almamız mesele oluyor. Yeni coğrafyaya uymakta epey zorluk çekiyoruz kısacası. Bir yandan resimler çekiliyor. Sinirliyim iyice, Haldun'la yaptığımız tartışma sonucu. Gülemin resimlerde, ağzımı açıp dişlerimi gösteriyorum sanki hırlar gibi objektife. Ve harika çıkıyor resimler sonunda. Bir prova daha yapıp akşam da açacağız perdeyi. Haldun'dan özür diliyorum. Ancak tekrar haklı olduğumu belirterek. Bana böyle bir imkân veren sempatik yönetmenimle kırgın kalmaya gönlüm razı değil. Tepebaşı'nda, Pelit Pastanesi'nde oturmuş, karşıdaki Dram Tiyatrosu sahnesinin hazırlanmasını bekliyoruz prova için. Haldun, Muhtar Kocataş, Metin, Duygu, Betül, Hamit ve Leyla Belli. Engin giriyor içeri birden. Deliye dönüyorum sevinçten. "Saçım başım iyi değil" diye düşünüyorum hemen ama sonra unutuyorum, kucaklaşıyoruz. Engin yanımda olursa iyi oynayacağıma inanıyorum, birden rahatlatıveriyorum.

Izzet Günay ve Haldun Dormen'le.

O geceki tartışmadan sonra iyi bakışmıșız doğrusu.

Heyecanım duruluyor yavaş yavaş.

7 Mayıs gecesi perdelerini açtı Dormen Tiyatrosu *Sokak Kızı Irma* müzikaliyle Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda. Kusursuzdu gerçekten güzel bir müzikal olan oyun. Her şey yerli yerindeydi. Oyuncular, müzik, mizansen, dekor, kostüm her şey el ele vermişti bu oyunda. Ve yıllar sonra Türk tiyatro seyircisinin kulaklarının pası siliniyordu. Oyunun sonunda seyirci kıyameti koparıyordu salonda. Perdenin kaç kere açıldığını hatırlamıyorum. Haldun'la sarılmıştık birbirimize. Hayatımın o güne kadarki en heyecanlı tiyatro olayını yaşıyordum. Her sanatçının yaşaması gereken bu değişik duyguyu ilk kez tadıyordum doya doya. Engin koşmuştu perde kapanır kapanmaz sahne arkasına. Kutluyordu hepimizi. "Seninle iftihar ettim" diyordu beni öperken.

Atlas Sineması'nda devam ettik oyunlara. 280 kişilik küçük sahneden sonra 1 700 kişilik Atlas'ın salonunda oynamak şaşırttı-

çıydı. Dram Tiyatrosu bile en fazla 500 kişi alıyordu. Sanırsam. Ve her gece doldu Atlas Sineması. Haldun'un kehaneti doğru çıkmıştı. *İrma*'nın ilk provasında "Oyunun ertesi günü burada kuyruk olacak" demişti, Atlas gişesini göstererek. Söylediği gibi de oldu. Atlas'ta *İrma*'nın ilk gecesi, daha doğrusu oyunun ikinci, fakat Atlas sahnesindeki ilk gecesinde 1 700 kişilik sinema tıklım tıklım dolmuş. Davetliler, basın mensupları hep orada. Oyun bitiyor alkışlar arasında.

Tam o sırada karşıda Ses Tiyatrosu'nda dans eden Maritza, dans sahnesinin saatini hesaplamış ve sahne kostümünün üstüne bir pardösü atarak gelmiş, seyretmiş arkadan. Kendi koreografisinin yapılmayıp bazı figürlerin değiştirildiğini görünce daha oradan başlamış bağırmağa "Bu teyatro Gülriz teyatro yoksam Aldun" diye ve sahneye koşmaya başlamış arka taraftan. Beni ve Haldun'u bulup ne yapacak, artık Allah bilir. Zorla tutmuşlar birkaç kişi.

– Madam, oyun bitince konuşursun, oyun sırasında böyle şey olmaz, demişler. Bunları bana kuliste anlatıyorlar.

– Aman, diyorum, ne olur uzaklaştırsınlar buradan, Engin'e rezil olacağım. Ne olur bu gece olay çıkmamasın.

Hık pık ediyor olayı anlatanlar. Çok sonra öğrendim, meğer Maritza'nın yolunu kesip sahneye bırakmayanlar Engin ve Güler Erenyol'muş.

Anneannem ile dayım birkaç yıldır bir iki sokak ötemde oturuyorlardı. Sık sık görüyordum onları, her oyunuma geliyorlardı. Uduba'yı ve amcalarımı çok seyrek görüyordum. Bir iki oyunu mu seyretmeye gelmişti Uduba ve Şuşu. Ben de onların oyunlarını 'seyretmeye gitmişim Elhamra Tiyatrosu'na. Hatta *İrma*'nın reklam resimlerini o sahnede çekmişti Muhlis Hassa. Celal Amcam ilk kez seyrediyor beni ve bayılıyor *İrma*'ya. Fırsat buldukça Elhamra'dan Atlas Sineması'na gelip tekrar tekrar seyrediyor oyunu Uduba. Operetçi yanı heyecanlandırıyor onu. Şarkıları ezbere biliyor. Anneannem yaşlı artık iyice. Bir sürü de hastalığı var. Ama en ön sıradan seyrediyor o da *İrma*'yı birkaç kez. Yanında oturanı dirseğiyle dürtüp "Torunum" diyor. İlk anneanneme söylüyorum Engin'le evleneceğimizi. Bir tiyatrocı ile evlenmenin iyi bir seçim olduğunu söylüyor. Ama yüzü gülmüyor pek. *Hamlet*'te seyredip pek beğendiği Engin için, "Yaşı biraz küçük değil mi senden?" diyor. Anlıyorum hemen. Anneannem için erkeğin en az on yaş büyük olması gerek kadından. Bazı şeyleri ona anlatmam gereksiz artık. Çok yaşlı ve gözlerimin önünde yaşlanması

üzüyor beni. Kabul etmek istemiyorum senelerin insanlardan alıp götürdüğü şeyleri. Anneannemin hep olduğu gibi kalmasını istiyorum. Bazen anlattığım bir şeyi eskisi kadar kolay kavrayamayınca sinirleniveriyorum, sonra kızıyorum kendime ona gereken anlayışı göstermediğim için.

Engin'le oyun saatleri dışında bir an bile ayrılmıyoruz gene. Bazen beni iyi tanuması için eskiyle ilgili bir şeyler anlatmaya çalışıyorum ona. Kesiyor sözümü hemen.

– Bana neden anlatmak istiyorsun bunları? diyor.

– Hiç, beni biraz daha iyi tanıman, geçmişimi öğrenmen için.

– İstemiyorum hiçbir şey öğrenmek, seni yeterince tanıyorum.

Eskiler beni ilgilendirmiyor, diyor, lütfen anlatma.

– Senden büyük olduğumu biliyor musun? diye soruyorum bir gün.

– E ne olacak yani? diyor, gülüyor.

– Hayır, hiç, sadece yani, bilmeni istedim.

– Bu seni rahatsız mı ediyor? diyor.

– Evet, biraz.

– Biliyor musun, diyor, yüz sene sonra ikimiz de aynı yaşta olacağız.

Engin dönüyor Antep'e. Oyuna devam ediyoruz büyük başarı ile. Bir akşam oyundan sonra Şirin Devrim, Bilge Zobu, Yaşar Kemal, karısı Tilda ve Duygu beraberiz. İçimde tarifsiz bir sıkıntı var. Eve dönmek istiyorum bir an önce. Garip bir önsezi. Bir yerde kötü bir şeyler olacağını haber veriyor bana sanki. Korkunun çeşidini biliyorum ama, bu kez o güne kadar tanışmadığım, değişik bir korku sarmış yüreğimi. Eve bırakıyorlar beni sonunda.

– Korkma, çocukluk etme, hiçbir şey olmaz, diyor Tilda. Sana hiç yakışmıyor bu önseziler mönseziler.

Eve gelir gelmez Engin'in başına bir kaza geldiğine karar veriyorum nedense ve telefon ediyorum o saatte Antep'e. Cumartesi geceleri kaldığı Gülpalas Otel'i'ne. Ertesi gün cumartesi. Not bırakıyorum otele. "Engin gelir gelmez bana sağlığını bildirsin" diyorum. İçim hâlâ rahat değil, dört dönüyorum evin içinde. Uyku tutmuyor bir türlü. Birden kapı çalıyor acı acı. Korkuyla varıyorum kapıya. Ama açamıyorum bir türlü. "Kim o?" diye sesleniyorum, dayım. "Aç Gülriz, benim" diyor. Açıyorum kapıyı, dudakları titriyor, her yanı titriyor dayımın. Birdenbire ne kadar yaşlı olduğunu görüveriyorum dayımın. "Anneannen öldü" diyor. Bir ölüm haberi bekliyordum ama adreste yarılmıştım demek. Anneannem Antep'e telefon ettiğim dakikalarda ölmüştü. Anneanneme gidiyo-

rum, minicik minicik bir çocuk sanki yatakta yatan. Dayım kendinde değil, zaten bir yıl bile yaşamadı annesinin ardından. Kendimi toplamam, her şeyle ilgilenmem gerek. Ali Amcamı düşünüyorum yıllar sonra ilk kez ve amcama gidiyorum habersiz. Kapıyı çalıyorum. Alev şaşırıyor beni karşısında bulunca. Amcamın kollarında ağlayabiliyorum nihayet. Sarıp sarmalıyor beni. Bir küçük yeğeni olduğunu ve onun çok yalnız bir insan olduğunu, onunla ilgilenmesi gerektiğini fark ediyor birden. Ve Alev'le birlikte yalnız bırakmıyor beni o zor günlerimde.

İrma'nın Ankara turnesi de İstanbul gibi büyük başarıyla devam ediyor. Daha sonra İzmir Açık Hava Tiyatrosu'nda sürdürüyoruz turneyi. Engin eğitimde. Denizli'de artık. *İrma*'nın İzmir turnesi sırasında geliyor üç gün. Hayatım Engin'li ve Engin'siz günler olarak ikiye ayrılmış sanki. O güne kadar nasıl Engin'siz yaşadığma şaşıyorum.

Sonra Anadolu turnesi yapıyoruz *İkinci Baskı* ile. *İrma*'yı küçük yerlerde oynamaya imkân yok. Bandırma'da Engin'in okul arkadaşları ile karşılaşıyorum. Cengiz Yasin ve Mete Taşkıran'ın yanı sıra Utku Aldıkaçtı ve karısı Birsin'le. Çocukluktan beri ayrılmayan üç arkadaşı Engin'in bunlar. Bir de Özer Kabaş var çocukluk arkadaşlarından. Tek sanatçı arkadaşı Engin'in. Özer ressam, onunla ilk tanıştığımız gün dost oluyoruz. Birlikte denize girdiğimiz iki saat içinde iyi bir sınavdan geçiriyor beni Utku. Engin'i yerin dibine batırıyor, canına okuyor ve ben biraz geç anlıyorum sınavda olduğumu.

İstanbul'dayım gene. Engin *Hamlet*'i Rumelihisarı'nda oynamak üzere Vali ve Belediye Başkanı Refik Tulga'nın özel izniyle İstanbul'a geliyor. *Hamlet* bir başka yaklaşıyor hisarlara. Gerçekten görkemli bir gösteri oluyor ve daha olgun, daha usta bir *Hamlet*'le karşılaşıyorum o gece. Dram Tiyatrosu'nda aylar sonra *Hamlet*'i ikinci seyredişimde Engin'in oyununu beğenmemiştim. Ne konuştuğu anlaşılmıyordu. Çok süratli konuşuyor, bazı sahneleri berbat ediyordu bu yüzden. Bunları söylemiştim ona, tartışmıştık uzun uzun.

– Peki öyleyse neden her tiradı alkışlarla kesiyor seyirci ve her gün artıyor bu alkışlar? demişti.

– Senin öylesi süratli konuşmanı bir gösteri sayıp, ne dediğini anlamasalar da bu marifetini alkışlıyorlar herhalde, demiştim.

Belli etmese de lozmıştı Engin bu sözlere. İşte bugün Hisar'da, eleştirime gereken değeri verdiğini kanıtlıyordu ölçülü oyunuyla.

Sonbaharda Kadıköy Süreyya Sineması'nda oynuyoruz *İrma*'yı.

Süreyya Sineması'nda oynadığım her gece annemin heykeli-
nin önünde oturuyorum. An-
nemin oynadığı sahnede ilk
kez oynuyorum. Aynı tahtalara
basmak, belki aynı makyaj
sandalyesine oturmak etkili-
yor beni. Dolup boşalıyor her
gece salon ve alkışlarla kapa-
nıyor her gece perde. 17 Eylül
1961 değişik bir gün. Oyun oy-
nansın mı oynanmasın mı ka-
rarsız yöneticiler. Yassıada hü-
kümlerinin infaz günü. "Nasıl-
sa seyirci gelmez, kendiliğın-
den kalkar oyun" diyor birisi.
Öteki, "Az sonra iadeler baş-
lar" diyor ve oyun saati yakla-
şıyor. Bir tek bilet iadesi bile
yok. Her zamanki gibi tıklım
tıklım dolu salon. Sonunda
başlıyor oyun. Seyirci gülmü-
yor, alkışlamıyor, soğuk. Garip
bir resmî hava var salonda.
Ancak oturmuş, seyrediyor
sessizce. Gelmezlik edemediği
oyuna gülmezlik ediyor seyir-
ci. Ve ürküyorum ilk kez seyir-
ciden, kim bunlar, neden geldi-
ler, nasıl tek bir insan haline
girebiliyor onca insan? Oyuna
birlikte katılmaları nasıl hoş-
sa, birlikte, sanki kararlaştırıl-
mışcasına katılmamaları da o
denli kahrediyor beni. Karma-
şık duygular içindeyim. Ama
oyunumu etkilemiyor bu.
Oyun boyu Menderes'in yüzü
gözümün önünden gitmiyor
bir an bile. Bir ara kuliste kus-
maya başlıyorum. Kusuyorum,

Atlas sahnesinde Irma dekorunda
Metin Serezli'yle ilk resim.

kusuyorum, boynuma sardığım mavi şifon eşarpla siliyorum ağzımı. Sahneye giriyorum hemen.

– Gelin elbiselerine bayılırım, ne güzel, bembeyaz, ama hiç kir kaldırmaz değil mi ?

Bunları sahnede söylerken kusmamaya çalışıyorum. Seyirci hiçbir şey bilmiyor, bilmemesi gerek. Oyunun kuralı böyle. Ateşin mi var, kederin mi var, acın mı var, belli etmemenin büyük kahramanlığını yaşar oyuncu kendi kendine, kimsecikler bilmeden.

Belki o arka sokak
Bir gün unutulacak
Çeşme akıp duracak
Ağlar İrma ağlar...

Altan'ın yaptığı afişi evimizin antresine asmıştım.

Evleniyorum

Bu benim ilk evliliğimdi. 28 Eylül 1961'de evlendik Engin'le evde. Şahitlerimiz Haldun Dormen ve Utku Aldıkaçtı'ydı. Çok heyecanlıydım. Bu benim ilk evliliğimdi. Hem ne istediğimi biliyor, hem istediğim insanla evleniyordum. Kafam bütün anılardan anırmış, pırl pırl ve umutlarla dolu. Yüzük takmıyoruz Engin'le, tiyatrocu kısmı rol gereği taka çıkara yüzüğü bir yerde unuttur diye. Birer Mevlevî sikkesi var boynumuzda, nişanımız o. İki üç gün sonra Engin'in Amerika'dan en yakın arkadaşı, ünlü yazar James Baldwin davetimize biraz geç olarak yetişiyor. Ama bu ilk Türkiye'ye gelişinde ünlü değil pek o kadar ve cebinde de beş parası yok. Bir davet veriyoruz evde, evliliğimizi kutluyoruz bütün sanatçı dostlarımızı bir araya getirerek. Büyük bir davet oluyor bu. Geniş apartman daİresinde, otobüste gibiyiz üst üste. Engin'in kız kardeşi Mine ve dayısı Hikmet Şamlı dışında ailesinden kimse yok. Ben de kendi ailemi çağırılmıyorum, dengeyi sağlamak için. Engin'in annesi bu evliliğe karşı. Ama bu kez istenmeyen gelin olmama kızmıyorum. "Belki kimse istemezdi oğlunun kendisinden büyük, evlenip boşanmış bir oyuncu ile evlenmesini" diye düşünmeye çalışıyorum. Zaten kısa süre sonra artık hiçbir şey düşünmüyorum. Başkaları ne dedi, ne diyecek, ne demişti duvarını çoktan aşmışım. "Bu benim yaşamamdır", o kadar diyebiliyorum artık. James Baldwin ile evde yalnızken İngilizce konuşuyorum. Engin gelince susuyorum hemen. Bir gün Jimmy konuştuklarınızı anlatınca şaşırıyor Engin.

- Neden İngilizce bildiğini benden sakladın ? diyor.

- E, bu bilmek değil ki, diyorum ve konuşmuyorum gene Engin'in yanında bir türlü. Utanıyorum çocuk gibi.

- Bak, diyor Engin, yabancı okulda okumak şansına sahip olarak doğmuşum, bu benim suçum değil. Beni cezaya koyamazsın

Evlendiğimiz gün evdeki davette koridorda yakalandığımız an.
28 Eylül 1961.

bü nedenle. Böyle bir rastlantı sonucu kusursuz benim İngilizcem, ama ben bugün senin yerinde olabilirdim ve inan hiç alırmadan konuşurdum ve senin yaptığın çocukluğu yapmazdım, ne olur konuş benimle.

İlk görüşte çok çirkin bulduğum Jimmy'ye alışınca onu güzel bile buluyorum. İçinin güzelliği dışına vuran insanlardan. Tanıdığım, dost olduğum ilk zenci, Engin'in Actor's Studio'dan arkadaşı. Orada Jimmy'nin bir oyununda oynamış Engin ve öyle başlamış dostlukları. Harlem'de dokuz kişilik ailesiyle oturduğu evde, onuncu aile üyesi gibi yaşamış bir süre, parasız günlerinde Engin. Jimmy, düğünümüz için geldiği Türkiye'de, son yazdığı kitap tutmayıp beş parasız kalınca bütün yazı geçirmeye karar vermişti.

Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer. Aynı davette Tilda ve Yaşar Kemal, Muhtar Kocataş, gencecik Alev Ebuzziya, Şadiman Ayşın.

Türkiye'den daha ucuz yaşanacak başka bir ülke yoktu onun için. Her zaman çok içki içiyordu. En sonunda ona içki dayandırmanın Aliye Berger'in reçetesiyle sarı votka yapmaya başlamıştım. Bir ölçü saf alkol için, emaye bir tencereye bir ölçü su koyup kaynatıyorsunuz, su kaynayınca ateşi söndürüp alkolü yavaş yavaş dökerek suya karıştırıyorsunuz. Bir kibrit çakıp yakıyorsunuz. Alevler yükselirken tencerenin kapağını kapatıyorsunuz. Soğuduktan sonra süzüp şişelere koyuyorsunuz ve her şişeye bir bütün limon kabuğu, beş damla gliserin, iki kesme şeker. İki gün kadar ağzını kapamadan bıraktığınız şişelerden limon kabukları fazla acılaştırmasın diye başka bir yere süzdüğünüz içki, iki gün sonra içilmeye hazır, nefis bir Rus votkası olmuştur. Bereket Jimny

bu votkayı sevdi de mutfak bütçemizi denkleştirebildik. Bana büyük bir hayranlık duyuyordu Jimmy. Eliyle kâküllerimi iter, alnı açar, “Jeanne d’Arc’ı oynamalısın” derdi. Ya da kâküllerimi indirir, bu kez, “Hayır, hayır, Kleopatra’yı oynaman gerek” derdi.

Engin tekrar askere gidince Jimmy de Mine ile Cevat’ın Bebek’teki evine taşınmıştı. Jimmy’nin bizde kaldığı gecelerde hep tiyatro konuştuk. Bıkmak bilmediğim bir konuydu. Saatleri unutturdum o geceler. Engin’le Balıkpazarı’nda alışveriş yapmaya bayılıyordum. İkimizin de en sevdiği yiyecek balıktı. Beraber mutfaka giriyorduk, yardımcımız olmasına rağmen. Engin Antep işi çiğköfteler yapıyordu. Gene Antep usulü bulgur pilavı ve çeşitli mezeler hazırlıyorduk kendimize.

Yeni mevsimde, *Oyuncakçı Dükkânı*’nı oynuyoruz, Altan Erbulak’la karşılıklı. Gene hafif bir komedi. Altan, *İrma*’dan sonra, bir başka tatlı bu oyunda. Kafası yedi yaşında kalmış, geri zekâlı bir genç kıızı oynuyorum ve kıza âşık olan Altan onu çocuk gibi oyalamak istiyor, ne isterse yerine getiriyor. Aslında kız geri zekâlı filan değil, oyunun konusu da bu zaten. Oyunun bir sahnesinde Altan’a “At ol” diyorum. Altan dıgıdık dıgıdık koşup duruyor sahnede. “Köpek ol” diyorum, dünyanın en tatlı finosu olup çıkıyor bir anda. Türülmü marifetler yapıp dili dışarda susta duruyor karşımda ve buna benzer şeylerle çocuğun her isteğini yerine getirmeye çalışıyor. Birden, nereden geldi aklıma, nasıl oldu bilmiyorum, çok neşeli bir günümdü galiba. Coşkuyla oynadığı oyunlardan birinde “Sinek ol” deyiverdim Altan’a. Koca gözlüklerinin ardından bir an şaşkın baktıktan sonra sinek oldu Altan ve uçmaya başladı. Ne biçim, vızlayarak uçup bir yere konuyor, sonra ayaklarını birbirine sürüp temizlik yapıyor ve gene uçuyor Altan. Düz duvara bile kondur sonunda, seyirciyle birlikte ben de alkışlıyordum oturduğum yerden. Kız meğer pek beğenmiş sinek taklidini ve alkışlıyor, olur a.

Mevsim sonu Haldun ikinci bir müzikal koyuyor: *Pasifik Şarkısı*. Başrolü Ayfer Feray oynuyor, gene Atlas’ta. Erol Keskin’le ben de *Bir Yastıkta*’yı oynayacağız Küçük Sahne’de. *Bir Yastıkta*’yı birkaç yıl önce Cüneyt ve Mediha Gökçer başarı ile oynamışlardı Karaca Tiyatro’da. Oyunu askerden dönen Engin’in sahneye koymasını teklif ediyor Haldun. Engin kabul ediyor bu teklifi sevinçle. Asıl sevinçten uçan benim. Engin’le çalışmak çok heyecanlandırıyor beni. *Bir Yastıkta*, *Cam Kırıkları* ve *Anna Frank*’tan sonra severek oynadığım üçüncü oyun oluyor, *İrma* dışında... Ve Engin’le çok rahat çalışıyorum. Erol’la da iyi bir çift

oluyoruz sahnede. Muzenidis'i hatırlatan bir çalışma biçimi var Engin'in. İstedğini her oyuncudan başka yolla elde edeceğini, yönetmenin biraz psikolog olması gerektiğini iyi biliyor. Bugün bile geriye bakınca en severek oynadığım oyunlardan biri olarak duruyor *Bir Yastıkta*. Haldun, gene o tatlı sabırsızlığıyla o yaz turnem olmadığını, Engin'le balayı yapabileceğimizi söylüyor. Turneye yeni müzikal gidecek.

Kandilli'de bir yalı kiralyoruz. Dört bin liraya. Bütün yazı bu yalıda geçireceğimizi kurarak. Boğaz'da ve yalıda bir yaz tatili, inanamıyorum, "Hayal bu, rüya bu, gerçekleşemez" diye düşünüyorum. Nitekim düşündüğüm çıkıyor. *Pasifik Şarkısı* beklenen ilgiyi görmeyince tekrar *İrma*'yı sahneye koymaya karar veriyor Haldun ve hemen apar topar başlıyoruz *İrma*'ya, gene dolup taşıyor sinema.

– Yaz turnesi yapmamız gerek *İrma*'yla, diyor Haldun. Yoksa altından kalkamayız, *Pasifik Şarkısı*'nın açığını kapamamız gerek.

– Peki, diyorum, sevgili Haldun, neden bana "Bütün yaz tatil yapabilirsin" dedin, neden erken konuştun?

Balayı, tatil, yalı filan hepsi hayal oluyordu böylece. Sonunda Haldun "Haklısın" dedi. Yalıya verdiğimiz parayı ödedi. Tiyatro ve ben bütün yaz Anadolu yollarında *İrma*'yı oynayarak tek başıma bir balayı yaptım. Engin'le gene mektuplaşıyoruz. Bu kez o İstanbul'da, ben Anadolu'da. Askerlik bitmiş, ama ailesiyle oturmuyor artık. Dargin. Sevgili Engin büyük bir başlık vererek almış oluyordu beni, ailesinden kopmakla. Henüz nerede tiyatro yapacağına karar vermemişti. Ama ben ondan ayrı bir sahnede olmayı düşünemiyordum artık. Dormen teklif yapmış Engin'e bir ara, "Askerden gelince birlikte çalışalım" demişti. Ama erkek kadrosu çok kalabalıktı Dormen'in ve yönetmeni de oldukça boldu. Şehir Tiyatrosu'na dönmeyi de düşünmüyordu. Bir gün turnede Haldun'a, tiyatrodan ayrılmaya karar verdiğimi, yeni sezonda Engin'le tiyatro kuracağımızı söyledim. Haldun önce çok kızdı, ama belli etmemeye çalıştı.

– Sana başarılar dilerim, dedi. Herhalde uzun yıllar beraber çalışamayacağız.

– Herhalde, dedim.

Tiyatrodan ayrıldığım haberi yayılınca herkes küstü bana. Karaca'daki son günlerimi hatırlamadan edemedim doğrusu. "Tiyatrolar değişse de insanlar ve durumlar değişmez." Dormen'le yaptığım konuşma sırasında söylediğim tiyatro kurmak fikri benimdi. Engin'in haberi bile yoktu bundan. Ve o konuşma dışında gerçek hiçbir şey yoktu ortada.

“Tiyatrocu zaten biraz delidir”

Öteden beri ilk fişkıran buğday başaklarını toplamaya bayılırım. Gene öyle bir buğday tarlasının önünden geçerken durdurdum turne otobüsünü ve kucak kucak topladım esmer, olgun başaklardan. Arkadaşlar gülüyorlar, “Ne olacak bunlar?” diyorlardı.

– Bereket sembolüdür, dedim. Bolluk ve bereket sembolü olduğu için topluyorum.

Ertesi sene aynı yerden geçerken Ayfer durdurmuş otobüsü ve Nisa ile kucak kucak başak toplayınca, Haldun, “Hayrola” demiş, “ne o, siz de Gülriz gibi tiyatro mu kuruyorsunuz?”

O turne sonu ağustosta dönüyoruz İstanbul’a, Engin’le baş başayız nihayet.

– Canım nınnn, diyorum karşılaşır karşılaşmaz, biliyor musun ayrıldım tiyatrodan.

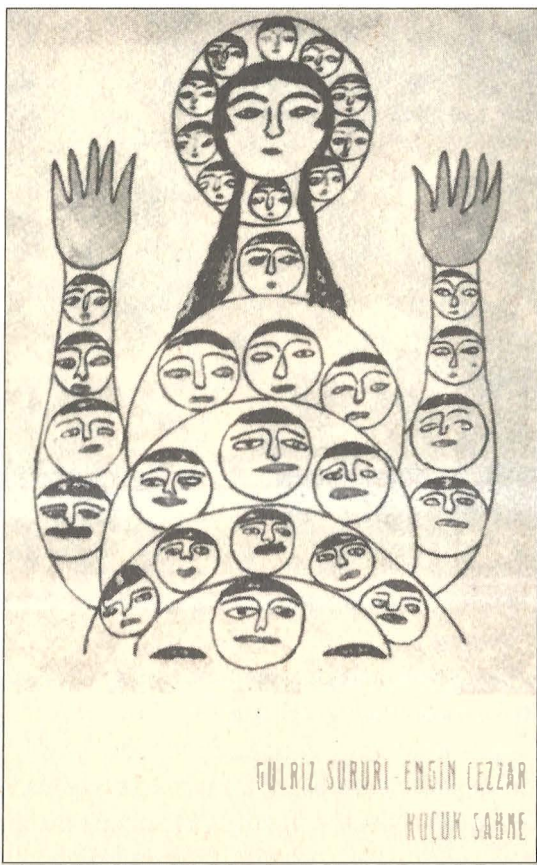
– İyi etmişsin nınnn, diyor bir an bile düşünmeden.

– Haldun Ses Tiyatrosu’na geçecek, diyorum. Biz de Küçük Sahne’ye geçeriz ve kurarız kendi tiyatromuzu, ne dersin?

Engin’in duraksadığını görünce hemen ekliyorum:

– Zaten Küçük Sahne’nin müdürü Galip San “Turne dönüşü gelin de konuşalım” demişti.

Engin tiyatro kurmanın güçlüklerinin farkında. Ancak ben yıllardır korktuğum, cesaret edemediğim tiyatro kurma olayını Engin’le gerçekleştirebileceğimize inanıyorum. Turneye çıkmadan, Ankara’da kurulmakta olan Meydan Sahnesi yöneticileri eve gelip bir teklif yapmışlardı. Mahir Canova, Kartal Tibet ve Çetin Köroğlu. Repertuvarları çok etkilemişti beni, ortaklık teklifi de hoştu. Ancak Ankara’da yaşamak ters düşüyordu, hele evlendikten sonra olanaksızdı bu. Engin’le oturup konuşuyoruz. Benim çocukluktan beri sahne gerisi, idare bölümü üzerinde oldukça

Ambleminiz: "Sahrennar" Âdem'den önce cin sureti.

bilgim var, ancak yaşanmamış, seyredilerek edinilmiş bir bilgi bu. Engin ise yönetmen olarak Türkiye'de *Bir Yastıkta*'yı sahneye koymuş, ama Amerika'da hem okulda amatör olarak, hem de turne tiyatrolarında profesyonel olarak oynamış. Ve oyun yönetmiş. Ertesi gün Galip San ile gidip konuşuyorum. Aslında yıllar önce, laf olsun diye, iltifat olsun diye söylediği bir konuşmadan, komplimandan hareket ediyorum. "Gelin konuşalım" filan demiş değil.

– Galip Bey, diyorum, ben ve Engin, kendi tiyatromuzu kurmaya karar verdik. Eğer henüz kimse ile anlaşmadınızsa pay ödeyerek kiralamak istiyoruz Küçük Sahne'yi. Ancak peşin para filan ödeyemeyiz. Bize güvenirseniz bu şartlarla bir yıllık bir anlaşma yapabiliriz.

Galip San, Aziz Borovalı ile konuşacak, bizi iki gün sonra bekliyor.

Engin'le bir yolculuk sırasında.

– Bu işin olmaması için bir sebep yok Gülriz, diyor ayrılırken. Ben başarılı olacağınıza inanıyorum.

– Galip Bey teklif yaptı, görüşmek istiyor. Aziz Bey'i de ikna edecek. Üstelik peşin para da istemiyorlar, diyorum Engin'e.

Sanki her şey olup bitmiş, iş yolundaymış gibi.

Günlerden 15 Ağustos 1962. Oturuyoruz Engin'le karşılıklı ve külahımızı önümüze koyuyoruz. Tiyatro kurmak turşu kurmak değildir ki 15 günde kurulsun. 1 eylülde provaya başlamak gerek, 1 ekimde diğer tiyatrolarla birlikte mevsime yetişebilmek, mevsimi açmak için. Yapılması gereken işleri sıralıyoruz Engin'le. Bir; oyun seçmek. İki; hiç değilse ilk oyuna göre oyuncu ve teknisyen kadrosunu kurmak, dekoratörle anlaşmak. Üç; Küçük Sahne ile iyi bir anlaşma yapabilmek. İlk 15 günün işleri bunlar. İkinci devre, 1 eylülde provaya başlamak. İki; dekor, kostüm hazırlanması. Üç; reklam kampanyası. Yani afiş, gazete ilanları, radyo ilanları, pankart, resimler gibi. Dört; protokol hazırlamak, davetiyeleri zamanında ulaştırmak. Beş; dergi çıkarmak. Altı; ayın birinde maaş ödeyip perde açmak. Engin'le bakışıyoruz. Ben devam ediyorum.

– Yedi; aynı süre içinde rollerimizi çalışmak, senin oyunu yönetmen.

– Delilik olur bu, diyor Engin.

– Hayır, diyorum, tiyatroculuk olur. Tiyatrocu da zaten biraz

delidir. Sen yeter ki iyi bir oyun seç, göreceksin nasıl her şey yoluna girecek.

– Ama bu söylediklerimizden bir teki bile gerçekleşmiş değil henüz, nasıl olacak bu iş? diyor Engin.

– Canım, diyorum, öyle başlarız ki işe, koyduğumuz her maddeyi aynı paralelde gerçekleştirmeye çalışır, tam anlaşılmaya gitmeyiz. Ancak her iş dilediğimiz gibi gerçekleşiyorsa bütün anlaşmaları aynı zamanda yaparız. Söyle bana ilk oyunumuz ne olacak, ne olur söyle numrum.

Engin dayanamıyor:

– *Tütün Yolu* ile açacağız perdeyi, diyor. Erskine Caldwell'in *Tütün Yolu* ile.

Boynuna sarılıyorum Engin'in. İleride oynamayı düşlediğimiz oyunlardan biri bu.

– Çok iyi bir seçim, diyorum, oldu bu iş.

– Acele etme, diyor Engin. İstersen ilk 15 günün işleri arasına oyunun çevirisini de ekle.

Bakakaldım yüzüne, ama kısa sürdü şaşkınlığım.

– Ne yani, vakit az diye ille çevirisi yapılmış oyun seçmek zorunda mıyız? Yok öyle şey, ne yapıp yapıp çevireceksin oyunu.

– Delisin, diyor Engin.

– Deliyiz ve çok mutluyuz, diyorum boynuna sarılıp.

Sonra o güzel ağustos akşamı küçük sandala binip çapariye çıkıyoruz, Boğaz'ın henüz kirlenmemiş denizinden kova kova istavrit çekiyoruz.

Ertesi akşam Filiz ve Mücap Ofluoğlu'nu yemeğe çağırmışız. Onlar da yeni evli. Beraberlerinde bir dostlarını da getiriyorlar, Fatma Mansur. Mücap benim eski dostum. Ancak Hisar'da oynanan *Hamlet*'te Polonius'u oynarken başlıyor Engin'le dostlukları. Karısı Filiz'i az tanıyoruz henüz. Koç Holding'in kilit noktalarından birinin başında Filiz. Ve başarılı bir iş kadını. İlk tanıştığım gün "sanatçı eşi olabilecek ender kadınlardan biri" demiştim, beni yanıltmadı. O gece kurulacak tiyatromuz şerefine kadehleri kaldırırken "ne oynayacağımızı" soruyorlar.

– *Tütün Yolu*, diyoruz, ama daha çeviri hazır değil.

– Çeviriyi tiyatruza hediye olarak ben yapıyorum, diyor Filiz birden. Uluslararası bir seminerin çevirmenliğini yapacağım için on gün Yeşilköy'de Çınar Otel'de kalacağım, geceleri yaparım çeviriyi.

Ne diyeceğimizi bilemiyoruz Engin'le. Ne uğurlu, mutlu bir başlangıç böyle. Engin'e yavaşça "Göreceksin, her iş böyle rast gidecek" diyorum.

Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu

O gecedен sonra geçen on beş gün tiyatroculuğu bir yana koyup satranç oynamaya başlıyoruz. Galip San'la gidip konuşuyorum, yüzde 40'la anlaşıyoruz. Bugün için bile büyük bir pay ve 125 bin lira da garanti istiyorlar. Dormen Tiyatrosu'nun garantisinin çok üstünde bir rakam bu ve de enflasyon hızı az o günler Türkiye'sinde. Dormen'in büyük salon gereksinmesi, Arena Tiyatrosu'nun açılması, bizim Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu kurmamız, Kenter kardeşlerin İstanbul'a yerleşmeleri, 1962 yılında emekçi tiyatro yöneticilerinin bina sahiplerine köleliklerinin başladığı gündür. Ve ne yazık ki o bina sahiplerinin adına giderek daha ağır şartlarla hâlâ köleliğe devam etmektedir tiyatrocular bugün. "İnsan sonunu görebilse pek çok işe başlayamaz" derler, ama ben adım gibi biliyorum ki başlardım gene de o gün ve başladık. 280 kişilik Küçük Sahne ekim, kasım, aralık, ocak, şubat, mart, nisan, yedi ay çalışacak kış mevsiminde. Geriye kalan beş ayın biri tatil, biri prova ayı, kalıyor üç ay. Üç ay turne yapıp ve de bu turneleri satranç oynar gibi değerlendirip sonunda on iş ayında on iki aylık bordro ödeyecek tiyatro. Ayrıca istediği oyunları oynayıp kendini tiyatrocu olarak tatmin edecek, seyircisini hoşnut edecek, oyuncularına hem gecikmeden maaşlarını ödeyip hem sanatçı yarılarını okşayacak.

– Filiz'le konuştum, birinci perdeyi yarılamış, diyor Engin. Ayrıca babam aradı. (Engin'in annesi, uzun süredir İtalya'da oturuyordu.) Babam tiyatroya yardım etmek istiyor ama ondan para almak istemiyorum.

– Dergiye reklam bulsun bazı tanıdığı firmalardan, yeter, dedim.

Kafamı saran düşüncelerden sıyrılıyor, kendime geliyorum. Ve istediğim tiyatroyu gerçekleştirmek için, fedakârlıkla işe başlamaya karar veriyorum birden. "Başrol olan anneyi Nur Sabuncu

oynayacak" diyorum. Ben ufak, neredeyse sözsüz bir rol olan tavşandudaklı kız kardeşi oynamaya karar veriyorum. Perdenin açılması için gerekli işleri yapabilecek süreye ihtiyacım var. Ağabeyi Engin oynuyor ve başrole bir oyuncu gerek. Dört dörtlük bir rol ve dört dörtlük bir oyuncu istiyor bu rol. Baba Jeeter aslında Anadolulu mu, Amerikalı mı belli değil. O güne kadar Anadolu insanımız o açıdan ele alınmış değil yerli yazarlarımızca. Ama, Ers-kine Caldwell'in Güney Amerikalı babasını, Doğu Anadolu'nun herhangi bir köyüne oturabiliriz kolayca. Peki kim oynayacak Baba Jeeter'ı? Engin hiç düşünmeden "Yıldırım Önal" diyor. O günler Yıldırım Önal *Duvarların Ötesi*'ni ve *Baba Evinde Hayat*'ı ters vurgularıyla vurgulamış bir yüce oyuncu.

- Madde sekiz, diyorum Engin'e, demek Ankara'ya gideceksin, telefonla olmaz bu iş.

Engin Ankara'ya gidiyor, Yıldırım'la görüşüyor. Yıldırım ilkin çok heyecanlanıyor, istiyor ama bir türlü istediğini gerçekleştiriyor sağlık sorunları nedeniyle. Verdiği sözü tutamıyor. Mücap Ofluoğlu'na teklif ediyoruz bu kez. Babayı o da çok istemesine rağmen, Şehir Tiyatrosu'ndan izin alanıyor. Ali Amcamı düşünüyorum, ama tiyatrosunu bırakıp gelemes o günler.

Nur Sabuncu severek kabul etti rolünü. Ayten Kuyululu, Orhan Aydınbaş, Ali Yalaz, Pekcan Koşar, Orhan Alkan'la anlaşma yapıyoruz. Borovalı Şirketi'nin sekreteri Gülbin Eray ufak bir rol oynayacak. Beş yıldır Yeşilçam oyuncusu zaten. Ve görüncem Mine ile anlaşıyoruz. Mine Cezzâr Genç Oyuncular'da başlamıştı tiyatroya. Kadromuz tamam. Mukavele yaptık Küçük Sahne ile, ama başrolü oynayacak oyuncumuz yok henüz. Filiz gününde yetiştiriyor çeviriyi, üç gün sonra provaya başlayacağız, başaktör yok. Bir ay sonra ödenecek maaşlar için cebimizde iki bin liradan başka paramız yok, bütün varlığımız bu. Dergiye reklam toplamak ve büfeyi kiralamak tek umudumuz. Böyle de tiyatro kurulur mu? Evet tiyatro böyle kurulur aslında. Ve ben adım gibi biliyorum ki böylecek sözün varsa kurarsın tiyatronu, ya da servetini koyman ortaya nafi. Birden Salih Tozan geliyor aklıma. İdeal bir Baba Jeeter. Hemen haber salıyoruz, bulunamıyor hiçbir yerde. Engin, Tarlabası'nın arka sokaklarında bir pansiyonda buluyor sonunda onu. Aslında biz Küçük Sahne'ye ilgili üç beş gün olmuş ve oyuncular, teknisyenler kapımızı aşındırıp duruyor, seçmek durumundayız, ama en uygununu seçmek istiyoruz. Basın hemen hiç sesimiz soluğumuz çıkmadan reklamımızı yapıp duruyor. "Tatlı İrma ve Hamlet tiyatro kuruyor" diye. Zaten basın ilk tanış-

tığımız günden beri Engin'i ve beni sütunlarından eksik etmiyor. Salih Tozan'ı Engin tarumuyor, ama ben inanıyorum onun oyunculuğuna. Geliyor Salih, "Prensesim" diyor önümde reverans yaparak, bu Karaca'dan beri aramızdaki tatlı bir oyun. Teklifi yapıyorum ve oyunu veriyorum ona. O ara hiçbir tiyatrodaki çalışmıyor rahmetli Salih. Tekste bakıyor bakıyor, bir sağından bir solundan.

– Gözlüklerimi evde unutmuşum, yarın provaya gelirim, diyor.

– Peki, diyorum, Salih önce konuşalım, para filan bir sürü şey var konuşmamız gereken.

Salih'in gözleri yaşlı, zaten kolay yaşardı gözleri.

– Yarın konuşuruz, diyor, mirim, yarına Allahısmarladık.

Ve gerçekten öteki görüşmemizi Allah'a ısmarladı Salih, bir daha görmedim onu. Kocaman rol ve alışkın olmadığı yeni yazılar korkutmuştu onu. Aslında gözlük kullanmazdı Salih Tozan, başrollerin oyuncusu da olmamıştı hiçbir zaman ve belki ömür boyu düşlediği an gerçekleşince kaçabilmişti olanca gücüyle. Nefis bir baba olurdu, eğer yeni yazıları kolaylıkla okuyabilseydi ve ezber

Küçük Sahne'de tiyatromuzun tanıtım kokteylinde Galip San ve Gülbin Eray'la. Ekim 1962.

Yine aynı gün Sabri Esat Siyavuşgil, Mine Cezzar, ben ve Nur Şabuncu.

yeteneğini kaybetmemiş olsaydı. Her sabah erkenden tiyatroya gidiyorduk, programlanmış işlerimize başlıyorduk Engin'le. Sabah ilk iş gazeteleri, gazeteci dostları arıyorum, tiyatronun ismini duyurmaya çalışıyorum, reklam topluyorum bir yandan telefonla. Meğer ne geniş bir çevrem varmış ve o çevre o gün tiyatroya inanılmaz bir saygı duyuyormuş ! Bir yandan ben, bir yandan Engin'in babası Mehmet Cezzar, reklam topluyoruz dergiye. Ve o toplanan reklam parasıyla biz yeni tiyatronun tanıtım kampanyasına başlıyoruz. Dergi için toplanan ilanlardan bazıları şöyle:

"Boyum her gün biraz daha uzuyor, çünkü Sana yiyorum."

"Kireç badana devri geçti, şimdi CBS."

"Nevtron sürpriz ilk beş lambalı halk tipi radyo."

"Arçelik, her nevi çelik eşya imalatı."

Dergimizi tiyatromuzun sekreteri Nurten Tuç hazırlıyor. Bu değişik konu benim de ilgimi çekiyor, çok hoşlanıyorum derginin hazırlanmasında çalışmaktan, yardımcı olmaktan. Firmalar reklam paralarını genellikle işin sonunda öderler, ama biz tanıdıklardan peşin istiyoruz ve o güne kadar hiçbir tiyatronun ulaşamadığı bir rakamı toplamayı başarıyoruz. Fuayedeki vitrinleri de kiralayarak.

Provaya başladık. Çok heyecanlıyız ve baba rolünü oynayacak oyuncu yok ortada. Ama nasılsa bulacağız, Pekcan Koşar'a rica ediyoruz provada rolü okumasını, çok güzel okuyor Pekcan.

– Rolü Pekcan'a vereceğiz, diyor akşam evde Engin.

– Ama nasıl olur? diyorum. O oyuncunun biraz yaşlı olması gerekmez mi ?

– Evet ama, Pekcan iyi oyuncu, sahte bir yaşlı olmayacak, diyor Engin.

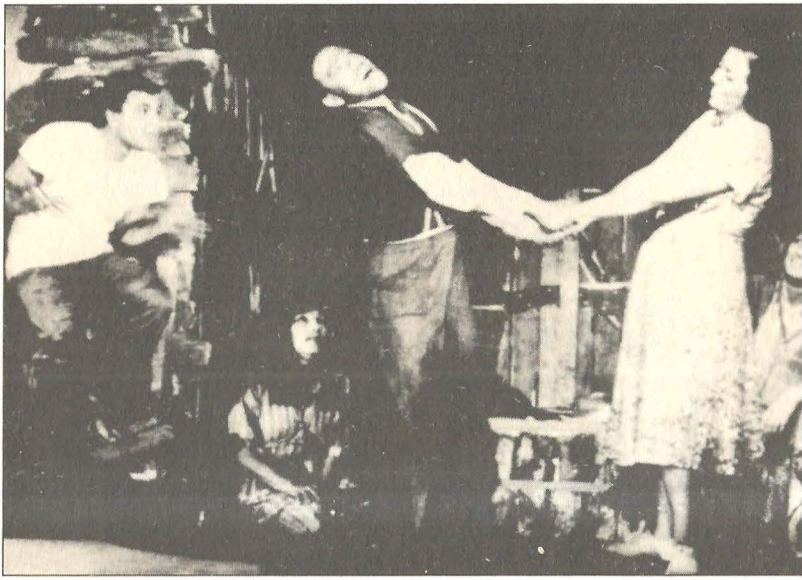
– Olabilir, diyorum. Pekcan'ı yalnız komedide seyrettiğim için şartlanmış olacağım. İki gün daha okutup karar verelim.

Nitekim rolü Pekcan'a veriyoruz. Belki ilk gün onu düşünmediğimiz için kırılıyor Pekcan. Ama öyle başarılı bir baba oluyor ki sonunda.

Engin çok soğukkanlı ve rahat bir yönetmen. İlk anda oyunculara kabul ettiriyor bunu. Saati saatine yaptığımız 27 günlük çalışma programını hiç aksatmadan uygulayıp 1 ekim yerine 28 eylülde açtık perdemizi, ilk evlenme yıldönümümüzde. Kusursuzdu o gün. Daha perde açılınca, Duygu'nun gerçekçi dekoru etkileyiveriyordu seyirciyi. Nur, bence hayatının en iyi oyununu veriyordu. Pekcan, komiklikten komedyenliğe terfi ediyordu *Tütün Yolu* ile. Engin çok iyi oynuyor Amerikalı küçük oğlu. Geri kalan roller zaten ufak, fakat herkes, hepimiz gerekeni yapıyoruz. Ayten Kuyululu sivriliyor aramızdan papaz kadın kompozisyonu ile. Seyirci kabul ediyor tiyatromuzu daha ilk gece, basın tiyatromuzu söz-birliği etmişcesine kutluyor. Eleştiriler hep olumlu. Bir yazar, "Perdelerini *Tütün Yolu* ile açmaları gösteriyor ki bu topluluk hem kendisine, hem İstanbul seyircisine güveniyor. Bu topluluğun daha birçok meziyeti var. Hele bir tanesi beni hayrette bıraktı. Gülriz ve Engin, sahibi oldukları topluluğun bu ilk oyununda kendilerini ikinci planda tutmak ve arkadaşlarını ön plana sürmek civanmertliğini de gösterdiler" diye yazmıştı. Ne yazık ki civanmertlikten değil de vakitsizlikten bırakmıştım o nefis anne rolünü Nur Sabuncu'ya. Ancak o gün oynasaydım, Nur kadar başarı sağlayabilir miydim acaba? 3 ekimde Alev ile Ali Amcamın bir kızları oldu. Çiğdem koydular ismini, tiyatromuzla yaşıt Çiğdem, 5 gün araları var, minicik bir şey ve bana benziyor, çok seviyorum onu.

Maaşlarımızı vaktinde ödüyoruz, gişemiz iyi çalışıyor ve mevsim ortasında kendimize bir araba bile alıyoruz. Taksitle. Dormen'in Küçük Sahne'de alıştırdığı haftada iki oyun düzenini bozmamaya karar veriyoruz. Haftanın üç günü hafif bir oyunla beslemeye karar veriyoruz gişemizi. İkinci oyun Orhan Aydınbaş'ın François Campaux'dan dilimize çevirdiği *Çikolata Sevgilim* oluyor. Pekcan Koşar'la paylaşıyoruz başrolleri. Nur Sabuncu, ikinci kadın rolünü kabul etmiyor bu oyunda, nedeni belli değil.

Pasifik adalarından melez bir kız Çikolata Sevgilim. Ve her gece boyanmak gerek, çikolata rengi olmak için. Çikolata Sevgilim seyircinin sevgilisi oluveriyor kısa süre sonra. Yolda artık "İrma" yerine

Tütün Yolu soldan sağa; Engin Cezzar, ben, Pekcan Koşar, Ayten Kuyululu ve Nur Sabuncu. Yıl 1962.

“Çikolata Sevgilim” diye çağırıyor seyirci beni. Onca sevgiye, beğeniye karşın ben gene de *Tütün Yolu*’nu oynarken daha mutluyum. Pekcan, nefret ediyor bütün başansına rağmen *Tütün Yolu*’ndan.

– Ben böyle rollerin oyuncusu değilim, sevmiyorum birader, ben komik olmaktan hoşlanıyorum, diyor.

Engin’in babası Mehmet Cezzar her gün tiyatroda. Ve beni gelini olarak kabul ediyor artık. Çok tatlı bir insan kayınpederim aslında ve giderek seviyor beni. İşini gücünü unutup kuliste geçiriyor vaktini. O da benim gibi aslan burcundan.

Tiyatromuza uzun zaman isim aramıştık ve bazı arkadaşlarla oturup şaka ile karışık bir yarışma bile düzenlemiştik. Ancak Hamit Beliş Belli, kendisiyle tiyatronun malî projesini konuşup bilgi aldığımız gün, “Kendi isimlerinizi kullanın muhakkak” demişti. “Yeni bir ismi tanıtmak, kabul ettirmek zordur, oysa ikinizin de ismi yeterince tanınıyor bugün, böylece reklamın yüzde 50’sini halletmiş olacaksınız.”

Doğru olduğu için kabul etmiştim bunu, isimlerden oluşan firmalara karşı olduğum halde. Tiyatromuzun amblemi ve dergimizin değişmeyen kapağı, Malik Aksel’in *Anadolu Halk Resimleri* adlı kitabından aldığımız Âdem’den önce yaşayan cin sureti. Tiyatromuzun ilk iki yılının tüm dergilerinin kapağı oydu, yalnız renk değiştiriyorduk her sayıda, o kadar. Bu yıl aynı amblemi, Fran-

Çikolata Sevgilim'de, ben ve meşhur papağanımız.

sa'da özel tiyatro yapmak gibi inanılmaz bir olayı gerçekleştiren Mehmet Ulusoy, Brecht'in *Kafkas Tebeşir Dairesi* oyununa afiş olarak seçmiş. Gazetede cin suretini görünce gözlerime inanamadım, çok heyecanlandım. Hem ambleminizin yaşadığını görmek, hem de aynı gözle gören bir sanatçının varlığı duygulandırdı beni. Ve Mehmet Ulusoy'la ilk tanıştığımız günü anımsadım. 1964 yılında Paris'te Abidin Dino'nun evinde tanışmıştık bu heyecanlı, ilk başta biraz tutuk görünen gençle. Strehler'in yanında asistanlık yapıyordu. Tiyatroya deli gibi bir tutkusu olduğu belliydi. Abidin Dino inanıyordu bir gün Mehmet'in sesini soluğunu duyuracağına.

- Türkiye'ye dönünce Engin'le, Gülriz'le çalış, diyordu.
- Tabii bekleriz, yurda döner dönmez bizi arayın, dedik.

Ve Elhamra Tiyatrosu'nda 1966 sezonunda Güngör Dilmen'in *Kurban* oyununun provalarına hazırlanırken büroya bir genç girdi, oldukça çekingen bir genç. İlk anda tanımakta güçlük çektim Mehmet Ulusoy'u. Yurda dönmüştü.

– Tiyatromuz açık sana, dedik Engin ve ben aynı anda.

– Ben de zaten bu nedenle geldim, dedi Mehmet.

Oyunu verdik ona.

– İki üç rol dışında birkaç erkek rolü var. Hele oyunu oku, bu rollerden birini oynayacaksın, dedik.

Mehmet heyecanla *Kurban*'ı alıp gitti. Ve ertesi gün geleceği yerde, üç gün gözükmeyi ortada. Provaya başlayacağız ve Mehmet yok ortada. Sonunda geldi, geç bir saatte. Uykusuz ve yorgun bir görünüşü vardı Mehmet'in.

– Özel olarak yalnız sizlerle görüşmek istiyorum, dedi.

Ve yalnız kalınca da anlattı, çok sıkılarak konuşuyordu. İsterken zorluk çekiyordu, belli. Ancak ne istediğini de iyi biliyordu.

– Ben *Kurban*'ın rejisini yapmak istiyorum Engin Ağabey. Oyuna sevdalandım ve neler yapabileceğimi iyi biliyorum. Bu şans bana verin lütfen, rol filan önemli değil. Oynasam da olur, oynamasam da.

Engin ve ben, ben ve Engin artık o günler bakışmamıza, fos notlar çıkarmamıza olanak yok, öylesine akort olmuşuz. Aynı şekilde düşünmeye alışmışız, ikinci bir tabiat olmuş bu yaşamımızda. Tartışacaksa bile bunu evde yapıyoruz.

– Sana yarın cevap veririm, dedik ikimiz birden, şu saatte gel.

– Ne olur şimdi karar verin, diye diretiyordu Mehmet. Hiç değilse olabilecek mi, ne kadar olasılık var, onu bileyim.

– Hayır, dedik, yarın gel, kararımızı ancak yarın söyleyebiliriz.

Ertesi gün Mehmet'e bunun olmayacağını ve nedenlerini anlatmak bana düşmüştü.

– Mehmet, dedim, belki sen bu oyunu gerçekten çok iyi yorumlayacak ve başarıyla sahneye koyacaksın. Ancak bu yüzde elli bir şans taşıyor. Oysa özel tiyatro olarak biz kaderimizi bağladığımız bir oyunu şansa bırakamayız. Aslında Engin de, ben de sana yardımcı olmak ve senden yararlanmak isteriz. Eğer bizimle çalışmak istiyorsan *Kurban*'da Engin'in yanı sıra rejisi asistanı olabilirsin. Ve ondan sonraki oyunu yönetebilirsin ancak.

Mehmet'in yüzü solmuştu birden.

– Haklısınız, dedi, ama vakit kaybetmek istemiyorum ben, başlatsın beni.

Ve ayrıldı gitti tiyatrodan. Engin o yıl, *Kurban* ve *Palto* oyunla-

Tatlı Kaçıklar'da Âli Yalaz, ben ve Engin.

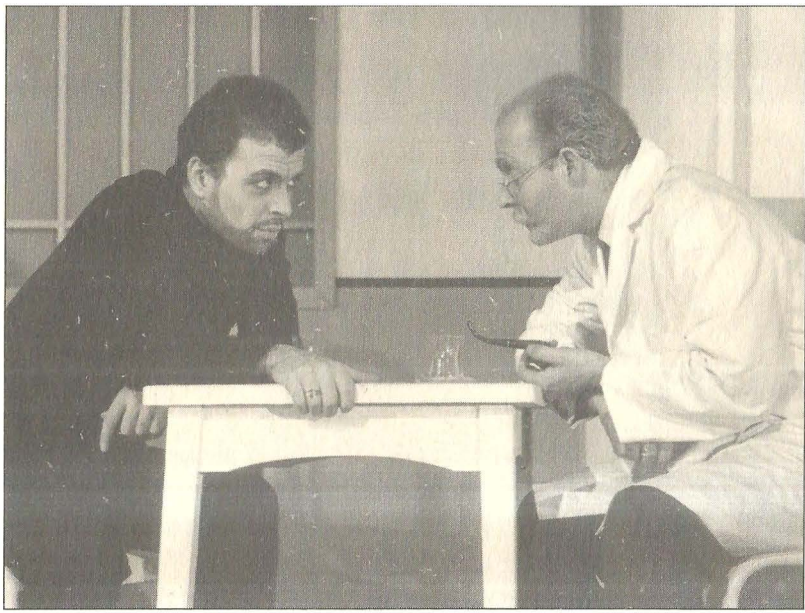
rı ile yılın en iyi yönetmeni seçilmiş, o günlerin tek armağanı olan İlhan İskender'le ödüllendirilmişti. Mehmet'i uzun yıllar, yazları Bodrum'da bazen bir tekne üstünde, bazen mendirekte, ayaklarını aşağıya sarkıtmış otururken gördüm. Tam, "Bu Mehmet ne zaman bir şeyler yapacak?" dememe kalmadan, Sokak Tiyatrosu ile işe koyuldu Mehmet Ulusoy. Ve bugün Paris gibi, tiyatro kurtlarının kol gezdiği bir şehirde sözünü söylüyor ve dinletiyor söylediğini. Oyunlarını görmedim, ama iyi işler başardığını umuyorum. Bu yaz Bodrum'da karşılaştık. Güzel sesiyle yanık Anadolu türküleri söyledi bir teknede, geç saatlere kadar. Oyunlarından söz ettik.

– Şu ara iyi değil, dedi. Ben askerlik görevim için yurda dönünce son oyunu asistanım sahneledi. Görmedim henüz oyunu, ama olmamış tabii, işler de iyi değilmiş. Bu nedenle döneceğim hemen tiyatromun başına.

Bir an göz göze geldik, anlamıştı ne düşündüğümü.

İkimiz birden gülmeye başladık. Tiyatro yapmadan iki yıldır nasıl durabildiğimizi sorup duruyordu Mehmet.

Gene o ilk yılda Küçük Sahne'deki üçüncü oyunumuz, Onat Kutlar'ın çevirdiği, Leonid Andreyev'in *Akılın Oyunu*'ydu. Seyirci oyunu soluksuz seyrederken ayakta alkışlıyordu. "Bravo Engin" diye bağınıyordu. Basın Engin'in oyunu için, "*Hamlet*'i aşan büyük bir başarı" diyor. Her eleştirmen oyunu salık veriyor seyirci-

Akıl Oyunu'nda Engin Cezzar ve Âli Yalaz.

ye. Ardından *Tatlı Kaçıklar*'ı oynuyoruz. Gene hafif bir komedi. Ve rüzgâr gibi geçiyor mevsim, başarılarla dolu olarak.

O yıl *Tütün Yolu* ile birlikte aklımda kalan ikinci oyun Genco Erkal'ın başrolünü oynadığı *Aşlan Asker Şvayk* oluyor. Engin'le tiyatroyu eve taşımamak, işi ve evi ayırmak kararları daha ilk yıldan suya düşüyor. Her yerde tiyatro konuşuyoruz. Turneye çıkacağız. İzmir Elhanra Sineması ve Ankara Açık Hava Tiyatrosu ile anlaşmıştık ve bir ay tatilimiz var sonunda. O yılın en iyi kazanan tiyatrosuyuz sanıyorum, ama gene de turne sorumlulukları ürkütücü geliyor. İzmir'de başlıyoruz turneye, heyecarımın boş olduğu ilk gün çıkıyor ortaya. O güne kadar yalnız hafif komedilerle şartlandırılmış olan seyirci *Akıl Oyunu*'nu çok seviyor. *Çikolata Sevgilim*'e bayılıyor. Ve birden 21 mayısta sıkıyönetim konuyor, gece dokuzdan sonra sokağa çıkmak yasak. Dokuzda oynanacak oyunlar saat beşe alınıyor. Mayıs ayında İzmir sıcak, kimse evden çıkamaz oluyor. Fakat bir iki gün boş kalan salon gene dolmaya başlıyor kısa süre içinde, toparlanıyoruz. Ancak Engin ve ben, ilk kez o sıkıyönetimin ilk günleri, sorumluluğumuzun bir başka türlü farkına varıyoruz.

İlk mevsimi başarıyla büyük deneylerden geçerek kapatmıştık. Sıkıyönetimden şantaja kadar her şeyi yaşamıştık ilk yılımızda. Ama tiyatromuz da adını kabul ettirmişti. Yüzde 40'la, garantimizin çok üstünde bir para ödemiştik Küçük Sahne sahiplerine.

İkimize bir dünya

Yeni sezon için hazırlık yapmamız, oyun seçmemiz gerek. Engin turnede, boş vakitlerinde oyunlar okuyor, seçtiklerini benim başucuma koyuyordu. Bazen İngilizce bir oyunu Türkçe okuyarak tercüme ediyor bana iki saatte. Bir aylık tatilimizde hem oyun seçmek, hem kadroyu tamamlamak zorundayız. O ara Türkiye'ye dönen kayınvalidem, Çiftehavuzlar'da büyük bir korunun içinde, yazlıkta. Kayınpederimle davet ediyorlar bizi tatil için oraya. Aslında "Oyunlarımızı koltuğumuzun altına sıkıştırıp avare bir tatil daha yararlı olurdu" diye düşünüyordum, ama söyleyemiyordum Engin'e düşündüğümü. Ayrıca kocamın ailesi ile aramızdaki buzların erimesi için de iyi bir fırsat olabilir bu tatil. İkimiz de çok yorgunuz. Kafamızı boşaltıp her şeyin dışına çıkmamız gereken bir tatil özlemi içindeyim. İki kişilik bir dünya istiyorum Engin'le. Erdek'e gitmeyi istiyorum yeniden ama Çiftehavuzlar'a gidiyoruz. Ve tatil olmuyor bu benim için. Oyuna devam oluyor. Başka biri gibi davranmak, olduğundan kibar görünmek, sahnede olmaya devam etmek değil de nedir?

Kayınvalidem çok zevkli, görgülü bir insan. Resim yapıyor, dekorasyonla uğraşıyor, bahçe, çiçek seviyor. Japon biçimi süslediği çiçeklerle dolu odamız. Büyük bahçenin önü deniz, ama benim değil tatil yapmak, nefes almama olanak yok o ortam içinde. Saatinde kalkıp kahvaltı ediliyor. Sofrada ekmek yok. İncecik peksimetler, gevrekler var. Çaylar sağlık nedeniyle açık renk. Ve çay tiryakisiyim ben, demli çay içerim. Kahvaltıdan sonra odamı toplayıp denize iniyorum. Yarımda birde öğle yemeği. Oysa ben güneş batana kadar kalmak istiyorum deniz kenarında. Denize girip çıkıp güneşlenmek istiyorum. Ama çaresiz giyinip zevkle düzenlenmiş bir sofraya oturuyorum. Aç kalıyorum gene de, sağlığı ko-

Othello'nun provalarında... (soldan sağa-arkada) Cüneyt Türel, Genco Erkal, Mehmet Akan, Gülbin Eray, ben, Levent Dönmez, Çetin Ipekkaya, Anı Ipekkaya... (önde) Muhsin Kurtaran, Engin, Ayhan Özyılmaz... (Ne genç bir kadroymuş meğer.)

ruyan hafif yemeklerden ötürü. Hiç taze ekmecek yok sofrada. Ya ekmeğimi salçaya banmalıyım ya da makarna, pilav yemeliyim, doyamıyorum bir türlü. En sonunda bir gün Engin fark ediyor ve o günden sonra taze ekmecek konuyor sofraya benim için.

Akşamüzeri birer kadeh içki içiyoruz. Aslında kimse içki içmiyordu evde. Bizim için bu ikram ve ikinci kadehi içmeden sofraya geçiliyor ve sofrada içki yok. En fazla bir kadeh şarap ve çok kısa sürüyor yemek. Hemen kalkılıyor sofradan. Oysa ben uzun sofraları seviyorum akşamları, hele tatilde. On bir ay, akşamüzeri güneş batarken, vakti kerahat gelince nasıl rakı içeceğimi kurmuşum. Bir iki akşam rakı kadehimle oturdum sofraya Engin'le, içki aleyhine konuşmalar başladı bu kez. Ben ve Engin biraz fazla içersek onlar huzursuz oluyor. Zaten iki kadeh içen Engin'e "İçme oğlum" diye başlıyorlar, ya da biz içmiyoruz. Bu kez benim keyfim kaçıyor. Bazen Engin'le çıkıp yürüyecek oluyoruz, "Nereye?" diye soruyorlar. Tam bana göre bir tatil işte. Bence tatil, canım çekerse bütün gün yataktan çıkmayıp kitap okumaktır. Rıhtımda güneşlenirken, oradan denize giren komşulara kayınvalidem beni "Gülriz Sururi Hanım" diye tanıştırıyor hâlâ. Ben de ona oğlu, kocası, kızı gibi "Fatiş" diyorum. Engin de, Mine de "Anne" demiyorlar Fatma Cezzar'a. "Fatiş" diye çağırıyorlar baş-

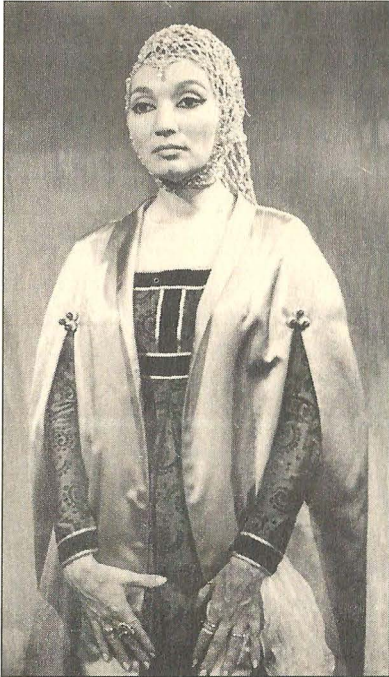
Othello'da Cüneyt Türel, Levent Dönmez, Engin ve Genco Erkal.

kaları gibi. Fatiş'in beni ancak evine kabul edeceği, ama hayatına kabul etmeyeceği belli oluyordu böylece. Belki kayınpederimin zoru ile olmuştu bu tatil daveti. Artık bilemiyorum, ancak bildiğim, kimseyle diyalog kuramadığım bu evde fazla kalmamın gereksiz olduğuydu. Önce biraz gayret göstermeye çalıştım. Biraz bu resmî havayı hafifletmek istedim. Sofrayı toplamaya, bir şeyler yapmaya çalıştım, ama aldığım cevap, "Siz rahatsız olmayın, adam var nasılsa" oldu. Oysa ben mutfaklara girip yemekler yapmak istiyordum, evimde gibi hissetmek istiyordum kendimi.

Kayınpederim, yalnızken olduğumuz gibi değildi artık. Oldukça değişikti onun da tavrı. Sağdan soldan duyduğum sözlere inanmak gerektiği galiba. Fatiş, bu evliliğin devam etmeyeceğine inanıyordu. Ve bunu her haliyle de belli ediyordu. Engin'le de kopuktu ilişkisi, eskisi gibi değildi. Ailesinin razı olmadığı bir evlilik yapmış olmasını bağışlayamıyordu. Artık kimse üzülmesin diye, giderek ben de Engin'e yabancı gibi davranır olmuştum. O da tedirgindi. Yalnız kalana kadar, sahte bir tutumumuz oluyordu birbirimize karşı. Aslında annesi de, babası da deli gibi seviyorlardı Engin'i. Ve kim bilir ne hayaller kurmuşlardı oğulları için. Belki bu nedenle beni karşısında görmekten rahatsız oluyordu Fatiş. Ayrıca oyunculuğumu da beğenmiyordu, fiziğimi de. Bunu da ufak potlar kırarak belirtiyordu ikide bir. Ama ben 18 yaşında, saf

gelin olmadığım için bir gün birdenbire ayrılıverdim Çiftelhavuzlar'dan. Ve bu anı ayrılıştan ötürü tam dört yıl dargın kaldık Engin'in ailesiyle.

Yeni mevsimi *Othello* ile açmaya karar veriyoruz. Genco Erkal'a teklif yapıyoruz, kabul ediyor. Çeviriyi yeniden yaptırmak gerek. Genco, Ülkü Tamer'i öneriyor. Ülkü, Engin'in de kolejden arkadaşı. Hemen buluyoruz Ülkü'yü. O sıralar eleştiriler yazıyor ve yoğun bir şiir çalışması içinde Ülkü. Fakat vakit ayırıyor gene de sevinçle *Othello*'ya. Pekcan, Seden ve Ali'den boşalan yerleri Ani ve Çetin İpekkaya, konuk olarak da Erol Günaydın'la tamamlıyoruz. Sermet Çağan Duka'yı oynuyor, Engin *Othello*. Aslında ben Engin'in iyi bir İago olacağına inanıyorum ve İago'yu oynamasını istiyorum Engin'den. Ama o *Othello*'yu seçiyor nedense. Ben düşlerimi süsleyen rollerden biri olan Desdemona'yı oynuyorum. Engin'le çalışmak çok rahat, kolaylıkla Desdemona oluveriyorum onun yardımıyla, sesimi biraz değiştirerek. Çok beğeniliyor *Othello*. En önce ben beğeniyorum, gururlanıyorum kursuz yapıtımızla. Kostümleri arkadaşımız olan Nil Gerede'nin (Yalter) hazırlamasını istedik. Ve bütün tiyatro yaşamımda Nil kadar hiçbir kostümcüye teslim olamadım, ne evvel ne sonra. Hep

Othello'da Desdamona.

Engin Cezzar *Othello* rolünde.

yaptığını itirazsız kabul ettiğim tek kostümcü oldu Nil. *Keşanlı, Othello, Canlı Maymun Lokantası* en ufak aksesuvara kadar onun seçimiydi. Ve bu oyunlar dışında kendim koydum kostümlere hiç değilse son noktayı. Nil'in elinde, o rolün insanı olup çıkıverirdi insan giymiyle. Yavaş, tembel, fakat harika bir tiyatro kostümçüsüydü Nil ve olağanüstü bir insandı. Tiyatromuzda istediğim olumlu hava başlamış oluyordu *Othello* ile. Tüm oyuncu arkadaşlarımla seviyordum. Hepsi katıksız tiyatrocuydu. Shakespeare Ülkü'nün çevirisiyle taze, duru bir Türkçe'yle oynadı ilk kez Türkiye'de. *Othello* o yıl ayrıca İago rolü ile Genco'nun ismini daha yaygınlaştırıyordu. Basın hepimizi ayrı övüyor, tiyatromuzu kutluyordu. Ve ben Ani İpekkaya'nın o genç yaşta oynadığı Emilia rolünü bugün bile unutamıyorum.

Geceleri hep birlikte geziyoruz. Evlerde şarkılar, türküler söylüyoruz.

Düşlerimdeki tiyatroyu yaşıyorum Engin'le, rüya değil gerçek bu ve çok mutluyum. Engin'le ikimize bir dünya kurmuşuz artık. Eski dostlarımızı, arkadaşlarımızı görmeye vakit yok. Deli gibi çalışıyor ve deli gibi yaşıyoruz boş vakitlerimizi. İkimizin de dünyası tiyatro ve yeni dostlar ediniyoruz bu dünyanın insanların. Gazeteciler, yazarlar, tiyatrocular arasındayız. Ya da yalnız.

Tiyatro öyle vakit alıyor ki, başka çevrenin insanları ile buluşmak saat bakımından olanaksız. Sabah giriyoruz tiyatroya, çoğu kez gece yarısı çıkıyoruz. Gazeteci dostlarımız Halit Çapın, Turhan Aytul, Adnan Tahir, genellikle oyundan sonra beraber olduğumuz kişiler.

Bir denize dalmak gerek

Midas'ın Kulakları ve *Canlı Maymun Lokantası*. Güngör Dilmen'in bu iki kısa oyununu bir arada oynamaya karar veriyoruz Engin'le. *Midas* Ankara'da oynanmış, ancak *Canlı Maymun* ilk kez oynanacak. Çok beğeniyorum *Canlı Maymun*'u, ilk oynayacağımız yerli yapıt bu.

Ve ilk günden beri gerçekleştirmek istediğimiz tiyatroya bir adım daha yaklaşmış olacağız böylece. Nitekim, özel tiyatrolar arasında en çok yerli yazara yer veren topluluk olarak kısa zamanda beliriyor tiyatromuz ve hâlâ bugün bile kırılmamış bir rekoru var bu alanda. Art arda, Güngör Dilmen, Haldun Taner, Refik Erduran, Yaşar Kemal, Nâzım Hikmet gibi yazarların yapıtlarını sergilediği için. *Midas'ın Kulakları*'nı göklere çıkaran basın, *Canlı Maymun Lokantası*'nda ikiye ayrılıyor.

Refi Cevat Ulunay:

Gülriiz Sururi, Engin Cezzar, Güngör Dilmen adlı bir meçhulün birer perdelik iki telif piyesini verdiler. Öyle zannederim ki vermeseler daha iyi olurdu. Birinci piyes sözüm ona Çin'de cereyan ediyor. Bir Amerikalı karı koca maymun beyni yemek üzere canlı maymun lokantasına geliyorlar, fakat lokantadaki canlı maymunu kaçırdıkları için uzun bir pazarlık sonucu oranın daimî müdavimi Şair Vong'un beynini yiyorlar. Daha fazla yazmaya bilmem lüzum var mı ? Engin Cezzar istediği piyesi temsil edebilir, fakat Gülriiz Sururi gibi bir değeri böyle saçmalarla heder etmeye hakkı yoktur. İkinci piyes *Kral Midas'ın Kulakları*. Mitolojiye istinat eden mevzu mahut lisanla yazılmış. Midas "Yargımı özgür olarak vereceğim" diyor ve insanın hay dilini eşek arısı soksun diyeceği geliyor.

Canlı Maymun Lokantası.
Sahnede Erol Günaydın, ben ve Ani Ipekkaya.

Lütfi Ay:

Güngör Dilmen, *Canlı Maymun Lokantası*'nda büyük bir cesaret ve gelişme göstermiş, dünya seyircisini ilgilendirebilecek sosyal bir oyun yazmıştır.

Sabri Esat Siyavuşgil:

Haydi *Midas* neyse fakat o *Canlı Maymun Lokantası*'nu da mı beğendin, sen de mi Brütüs diyecekler. Beğendim evet beğendim.

Ve Sabri Esat Siyavuşgil, oyunu ve oyuncularını, sahnelenişiyle, tümüyle her şeyi beğendiğini anlatan uzun yazısını şöyle bitiriyordu:

Küçük Sahne'yi sadece şehrimizin tek öncü (avangard) tiyatrosu olarak değil, olgunlukta da örnek bir sanat topluluğu olarak da saygıyla selamlarım. Var olsunlar.

Erol Günaydın'ı *Canlı Maymun*'daki rolü ile anımsarım, bugün bile. Unutulmaz bir oyun çıkarmıştı Erol ve seyirci tutmuyor *Canlı Maymun Lokantası*'nı, boş salonlara oynuyoruz iki oyunu da, gelenler beğeniyle çıktığı halde tiyatrodan. Ardından, Melih Vassaf'ın çevirisi *Bütün Kadınlar Güzeldir* diye bir komedi koyuyoruz hemen.

Bir sözü söylemek gerek

Haldun Taner'i ilk ne gün, nerede tanıdığımı anımsamıyorum. Ancak her zaman selamlaştığım, galalarda, sergilerde üç beş laf ettiğim bir yazar. O güne kadar da *Fazilet Eczanesi*'nden başka oyununu seyretmişliğim yok. Her görüşte Haldun Bey'e, "Bize göre bir oyununuz yok mu?" der dururdum.

– *Keşanlı Ali Destanı* diye bir müzikalim var, ama sizin kadroya ve Küçük Sahne'ye uymaz, derdi.

Benim seyircim *İrma* gibi bir müzikal oynamamı istiyordu. Bunu, yolda beni tutup söylüyorlar, bazen mektup yazarak belirtiyorlardı.

– Şu *Keşanlı*'yı bir de biz okuyalım, ne kaybederiz? dedim Engin'e.

– Öyle olmayacak hayallere verecek vaktimiz yok bizim, derdi Engin, lütfen ciddi ol. Kırk kişilik oyunu beğenirsek ne olacak? Düşündün mü?

– Ne olur umurum, dedim, ne olur. İsteyip okuyalım, ne çıkar okumaktan, meraktan kurtulurum hiç olmazsa.

– Peki, dedi Engin en sonunda çaresiz.

Haldun Bey'i bulup oyunu bize iletmesini rica ettim.

– Olmaz Gülriz, dedi Haldun Bey, oyunu ben okumak isterim size, lütfen.

Öyle kesin bir "lütfen"di ki bu Haldun Bey'in lütfeni. "Eyvah" dedim içimden, "yandık." Engin iki üç kez okumadan bir oyunu, oynamaya karar veremez. Ben eğer beğenmemişsem, yazarın yüzüne karşı bunu söyleyemeyeceğime göre zor durumda kalacaktım.

– Peki, dedim gene de Haldun Bey'e, nasıl isterseniz.

Ve bir gün buluşmak için sözleştim onunla Küçük Sahne'de. Engin çok kıızıyordu bana.

– Sen kendi başına işler çevirip bana ufak kazıklar atmaya çok alıştın, diyordu.

Genco’yu da çağırdım bu oyun dinleme seansına. Hiç değilse ikimiz dışında biri durumun gidişine göre bize yardımcı olabilir-
di. Haldun Bey tam vaktinde geldi ve başladı oyunu okumaya. Oyunun kırk kişilik olduğunu biliyordum, ancak Haldun Bey rol dağıtımını filan okumadan başlamıştı oyunu okumaya ve her oyuncuyu gereken taklidiyle okuyordu. Bir ara coşup ayağa kalkıp oynamaya bile başladı. Haldun Taner’le o gün tanışmıştım aslında galiba. Coşkun tiyatrocu kişiliğini önümüze serince, birden hoşlandım ondan. *Keşanlı*, daha ilk sözcüklerden, ilk sahneden sarıvermişti üçümüzü de aynı anda. Haldun Bey’i dinlemiyorduk, oyunu seyrediyorduk sanki ve katılıyorduk gülmekten. Hem ardından üzülüveriyorduk hemen. Oyunun yarısına gelmeden, “Bu oyunu biz oynamalıyız muhakkak” diyordum içimden. İşte Türk tiyatrosuna katkıda bulunabileceğimiz gerçek bir yapıt var karşımda. Söylemek istediklerini söyleyebilirsin bu oyunla. 1963-64 sezonundayız ve *Keşanlı* o güne kadar seyrettiğim ve oynadığım en ileri oyun. Engin, Genco ve ben bakışıp kalıyoruz oyun bitince. Evet bazı uzun sahneler, el değmesi gereken kısımlar var, ama önemsiz bunlar, düzelebilir. Kutladıktan sonra, ilk soruyu ben yöneltiyorum Haldun Bey’e:

– Peki neden bugüne kadar sahnelenmedi bu oyun?

– Aslında *Keşanlı Ali Destanı*’nın hikâyesi uzun, ama ben kısaca özetlemeye çalışayım size, diyor Haldun Bey. Oyunla daha yazılışı sırasında Aydın Gün çok ilgileniyordu. Bitince ilkin İstanbul Operası’na verildi oyun, çok beğenildi. Ama müzikleri Cemal Reşit Bey’in armonize etmesi teklif edildi. Ben müziklerin oyuna ve epik üsluba uygun olduğunu ileri sürüp rötuş kabul etmedim. *Keşanlı Ali Destanı* daha sonra bu büyük prodüksiyonun altından kalkabilecek ikinci tiyatro olarak Devlet Tiyatrosu’na sunuldu. Cüneyt Gökçer ve arkadaşları oyunu çok beğendiler. Rejisini ve başrolünü Cüneyt Gökçer’in üzerine alacağı bir rol dağıtımını bile tasarlandı. Ancak bestesini Devlet Tiyatrosu’nun resmî bestecilerinden birinin yapmasını istediler ve oyunu geri almak zorunda kaldım. Aslında 1962 yılında bitirdiğim oyunun müziklerini Yalçın Tura henüz tamamladı.

Üçümüz birden soru yağmuruna tuttuk Haldun Bey’i. Müzikleri ne zaman dinleyebiliriz, müzik de oyun kadar güçlü mü, ne tür bir müzik bu, oyuncu kadrosu nasıl azaltılabilir?

– Atlas’ta oynanız mevsim sonu *İrma* gibi, diyorum birden.

– Eğer imkânlar el verir gerçekleştirebilirsek, biz bu oyunu uçururuz, dünya başkentlerinde bile oynarız, diyor Engin.

– Bu müzikali sahneye koymak isterdim doğrusu, diyor Genco ve asılıyor birden dördümüzün de yüzü.

Büyük yatırım gerektiren bir prodüksiyonla karşı karşıyayız ilk kez. Kendi yağımızla kavrulmanıza imkân yok. Hiçbirimiz bozamıyoruz bu sessizliği ve her şeyi unutmaya, müzikleri dinlemeye karar veriyoruz. Bir çare bulmaya çalışacağız oyunu gerçekleştirmek için. Ama o çareyi bildiğimiz yok, henüz. Bir iki gün sonra dinliyoruz müzikleri. Gerçekten bir ayrıcalığı vardı Yalçın Tura'nın müziğinin. Şarkı sözlerinin vurgularıyla ustaca vurguluyordu müziğini ve yanık Anadolu türküleri ile oynak oyun havalarımızdan esinlenerek kusursuz bir müzikal gerçekleştiriyordu. Viyana operetlerinin hafıflığı ve Brecht ezgilerinin ağırlığı atbaşı gidiyordu Yalçın Tura'nın yapıtında. Neredeyse ilk dinleyişte söyleyivereceğiz şarkıları. Finaldeki dört sesli koroyu dinlerken, hem heyecandan nefesim kesiliyor, hem de “Bu dört sesli koroyu nasıl gerçekleştireceğiz?” diye dertleniyorum aynı anda. Oynayacağız *Keşanlı*'yı, başka yolu yok. O güne kadar mesleğimizde, bileğimizden başka sermaye kullanmamışız. Ama mademki bugün gerekiyor, bulacağız. Engin'le konuşuyoruz geceleri. Hayal kuruyoruz, acaba gerçekleştirebilecek miyiz *Keşanlı*'yı? Sonunda Akbank'ın yöneticilerinden Hamit Belig' Belli geliyor aklımıza. Eski arkadaşız, dergimize de bir iki kez reklam almışız Akbank'tan. Gidip konuşuyorum. Aslında Hamit'e danışmadan, işin malî projesini onunla yapmadan, zaten bir şey yapmaya niyetimiz yok.

– Bu iş beni aşar, diyor Hamit. Sana Genel Müdür Ahmet Dalı'dan bir randevu alayım, onunla hallet işini.

– Peki, diyorum.

Ahmet Bey'le tanışıyorum zaten eskiden.

Görüşmeye gidiyorum bir sabah, elimde işin malî portresi; çok iyi karşılıyor beni, gerçek bir tiyatrosever, ama aynı zamanda gerçek bir bankacı. Üç aşağı beş yukarı pazarlık ediyor benimle. Vereceği önemli krediye karşılık taşınmaz mal göstermemi istiyor.

– Yok ki, diyorum.

Çok şaşıyor.

– Bunca yıl boşuna mı çalıştın? diyor.

– Hayır boşuna çalışmadım, diyorum, dolu dolu yaşanmış bir hayatım var. Eğer bugün gayrimenkulüm olsaydı, nasılsa şimdi karşılık olarak gösterirken gene elimdeki olanı biteni verip boşuna çalışmış olmayacak mıydım?

Sıkı dostlar bir arada. Metin Sukan, ben ve Hamit Belig Belli.

Gülüyor ve karşılık olarak tek varlığımız olan arabamızı Akbank'ın garajına veriyoruz, borcumuzu ödeyene kadar. İki ayda ödeyeceğimizi garanti ediyoruz aldığımız krediyi. Haldun Bey'e telefon edip müjdeyi veriyorum. *Keşanlı* artık sahneye çıkabilir. Genco ve Engin oyun üzerinde çalışıyorlar. Ben, helacı kadın rolü için Devlet Tiyatrosu'ndan eski operetçi, eski soprano Semiha Berksoy'u düşünüyorum. Haldun Bey bayılıyor bu seçime. Kendisinden olumlu cevabı aldıktan sonra Cüneyt Gökçer'e yazıp izin istiyoruz. Hemen veriyor izni. Maestro Karlo Kapoçelli'yi yıllardır çekildiği kabağundan çekip çıkarıyoruz. Kadronun kusursuz olması için elimizden geleni yapıyoruz. Küçük Sahne'de başlayan provalar İtalyan Derneği'nde sürdürülüyor. Yarışma sonucu nefis bir folklor grubu ve koro oluşturuyoruz. Korodaki bazı sesleri Şehir Operası'ndan destekliyoruz. Koreografiyi Mehmet Akan gerçekleştiriyor. Deliler gibi prova yapıyoruz gece gündüz. Atlas Sineması oyuna *İrma* kadar güvenemediğinden yüzde ile oynamamıza yanaşmayınca, Karaca ile konuşuyorum. Aslında Karaca'nın salonu *Keşanlı* için küçük. Fakat sahne olanakları çok. Aynı olduğumdan beri ilk kez görüyorum Muammer Bey'i. Hemen anlaşıyoruz. Ancak prova yapmamız için son güne kadar veremiyor sahneyi. Daha önce bir okula kiralamış gündüzleri salonu. Ona da "Peki" diyoruz. "Dekorları Duygu'dan başka kimse yapamaz" diye, ne yapıp edip kandırıyoruz Duygu'yu. Artık tiyatro çevresinden kopmak üzere Duygu. Yeşilçam'a ilk adımını atmış o günler. Sonunda hemen her şey hazır gibi. Fakat dekor hazır değil. O sı-

rada Küçük Sahne'de *Bülbülün Sesi* diye bir komedi sahneye koyuyoruz. Hiçbirimizin rolü yok oyunda, ama "Mevsim sonuna kadar ne öderse Küçük Sahne'ye kârdır" diyoruz. Ve daha perdemi-zi açmadan *Keşanlı*'nın şöhreti yayılmış iyice. Gazeteciler geli-yor. Röportajlar yapıyorlar, her gün basında *Keşanlı* ile ilgili bir haber çıkıyor. Gazeteci arkadaşımız Halit Çapın bir prova seyre-diyor ve oyundan evvel söylüyor gazetesinde *Keşanlı*'nın perde-si açılınca olacakları, falcı gibi.

Unutulmaz anılarım var *Keşanlı*'nın hazırlanışıyla ilgili. Bir ke-re ben, Haldun Bey kadar oyuncuyu güçlendiren, yönetmenle iş-birliği yapıp, her isteneni aklı keserse hemen değiştiren ikinci bir yazar tanımadım. Yalçın Tura ile işler oldukça zordu. Azra Gün için yazdığı müziği benim sesime göre transpoze etmek istemi-yor. "Provada söylüyorsunuz ya işte rahat rahat" diyor. Ona bir türlü anlatamıyorum, sahne heyecanı ile aynı tiz notaları prova-daki rahatlıkla çıkaramam oyunda. Rahatlamam için sesime göre değiştirmek gerek tonu. İnatçı mı inatçı Yalçın Tura, oldukça da sinirli bir insan. Oyunun provası ilerliyor, ancak henüz orkestra partiyonları hazır değil. Engin ve Genco heyecanlanıp duruyo-ruz. Ve bir de bakıyoruz ki, öğrediğimiz bir müzik parçasını deği-ş-tirerek geliyor provaya Yalçın. Hadi baştan ve prova süresi uza-dıkça uzuyor. Genco, ne yaptığını bilen bir yönetmen. Onunla ça-lışmak çok daha arkadaşça oluyor ve gerçekten elindeki oyunu iyi değerlendiriyor.

Günlerce şişman polis arıyoruz, bulamıyoruz bir türlü şişman polisi. Genco her sabah, "Hani benim şişman polisim?" diye diki-liyor tepeme. "Bugün de polissiz miyiz?" diyor ve bulamıyoruz gene de son günlere kadar, ufak bir rol oynayacak gerçek bir şiş-man oyuncuyu. Sonunda sahte göbek takıyoruz Hüseyin Salıcı'ya

Sol başta ben, Genco, Engin ve *Keşanlı* kadrosundan bir grup.

ve Genco'nun elinden kurtuluyorum böylece. Maestro tam o sıradaki eski piyanoyu beğenmiyor, "Bu ancak yakılır, karşısına geçilip ısınlır" diyor ve kapıyor kapağını. Hadiiii, yeni piyano satın alıyoruz.

Semiha Hanım İstanbul'a ilk geldiği günden beri bir âlem. Be-yazlaşmış saçları, kalın çorapları, bol pardösüsü ile mütekaait bir öğretmen gibi geldiği ilk gün çok uzaklarda kaldı. Bir ay içinde en az yirmi yaş gençleşiverdi. Kulis havası, güzel bir rol, ayağı yere basan sanatçıya neler yapmaz. O da saçlarını alagarson kestirdi, modern giysiler ve korseler aldı. Uzun ökçeli iskarpinler ve mak-yajlı yüzü ile bir gün provaya gelince tanımakta güçlük çekmiştik. Nil, bu kez tembelliği bir yana itiyor ve kostümler gününde tamam. Birinci perdenin dekoru tamam. Dört gün sonra açacağız perdeyi. Ama henüz ikinci perde dekoru ile orkestra partilerinin yarısı eksik. Önümüzdeki dört günde otuz çalışma saati bile yok. Sekiz on orkestra partisi gelecek, müzisyenler bunları çalıp öğrenecek. Biz ilk kez müziği piyano ile değil de tüm sazlarla duymaya çalışacağız ve şarkılarımızı prova edeceğiz. Dekor nerede, nasıl yapılıyor, haberimiz yok. İkinci perdenin çok zengin bir ev dekoru olması gerek. İlk oyunu ileri bir tarihe bırakmak olanaksız, biletler satılmış yaptığımız büyük reklam yüzünden. Nefis bir reklam kampanyası yapmıştık *Keşanlı* için. Ülkü'yle yönetiyorduk kampanyayı. Pankartlarda Genco'nun, Semiha Berksoy'un, be-

Keşanlı, 1964. "Mertlik belası gardaş."

nım, Engin'in resimleri vardı. Afişler upuzundu, oyun ismi boyunca uzun afiş ilk kez yapılıyordu o gün. Resimli oyun pankartları da öyle. Radyoda devamlı ilanımız çıkıyordu. Arada bir provalara gelen Hamit Belig nedense her seferinde finale rastlıyordu.

– Bana bak, diyordu, oyunun her sahnesi böyle gözü yaşlı ise nasıl ödeyeceğiz banka borcunu?

– Sen korkma, diyordum, borcumuzu ödeyecek kadar da güldüreceğiz seyirciyi, korkma.

Yorgunum, sinirlerim iyice gerilmiş. Hazır olmayan, son gün bile hâlâ eksik kalan şeyler yüzünden. Sonunda oyun günü gelip çatıyor. Gece uyku uyuyamamışım, yüzüm sapsarı, gözlerim kıpkırmızı. Nihayet Karaca verdi tiyatroyu. Sabah erkenden tiyatrodayım. Hâlâ Duygu ve ikinci perde dekoru yok ortada. Genel prova yapıyoruz sözüm ona, piyanoyla. Olacak şey değil bu. Bir adım ilerlemiyor prova. Şehir Orkestrası elemanlarına günlerdir boş yere para ödüyörüz, çalışacakları partiyonlar gelmiyor hâlâ.

– Bu Yalçın deli galiba, diyorum Engin'e, kendisi de rezil olacak bu gece, farkında değil mi bunun?

Sonunda getiriyor eksik partileri Yalçın, birçok yeniliklerle. Saat dört filan o sıralar. Dokuzda perde açılacak. Başlıyor orkestra elemanlarıyla Maestro Kapoçelli çalışmaya. Biz bekleyip duruyoruz, yapılacak bir sürü şey var oysa. Ama ne yer var onları yapacak, ne de vakit. O sırada herkes gelip bir şey soruyor, bir şey

Mehmet Akan, Çetin Ipekkaya, Hasan Kuruyazıcı. "O bir güççük hanfendü..."

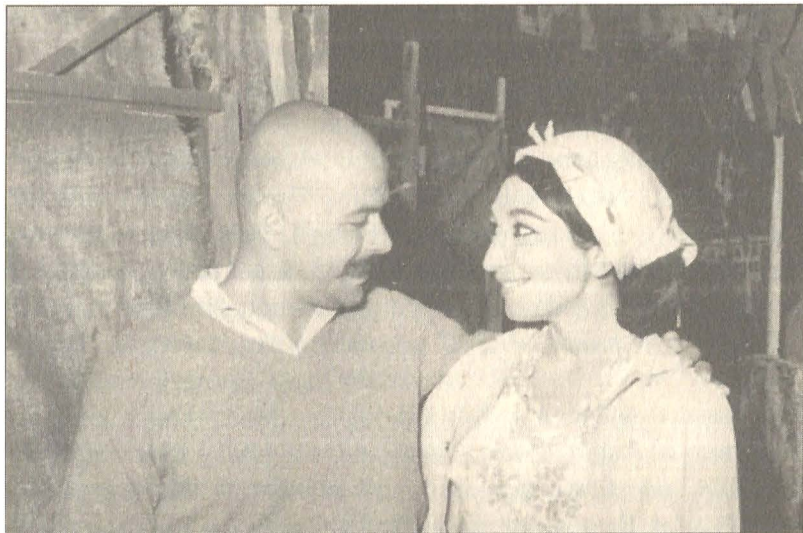
istiyor. Eksik kostüm aksesuarından, kaybolan makyaj kalemlerine kadar her şeyi bana soruyor oyuncular. Makyaj odasındaki sandalyeyi beğenmiyor bazısı, herkesin sinirleri gergin. Oyunun ikinci perdesinde, bir Köylü Zilha oluyorum, bir de Sosyetik Nevvare. Ve bir Zilha kılığna, bir Nevvare kılığna girerek on kez kostüm değiştirmem gerek art arda. Daha bir prova bile yapmış değiliz kostüm değiştirerek. Nasıl yetişeceğim, nereden gireceğim? Şapkadan başörtüye, çoraba kadar değişmem gerek. Karaca'da oynarken, bir pardösü çıkarma sahnesini, aynada yirmi kez prova ettiğim günler geliyor aklıma. Tanrım yardım et ne olur, bu gece rezil olmayalım.

Saat yediye geliyor, ikinci perdenin dekoru yok ortada. Dekorları geçtim, oturacak koltuk bile yok ve Duygu yok. O sırada bir yandan resimler çektiyoruz, kostümler dağıtılıyor, aksesuarlar yerlerine yerleştiriliyor, kırk kişi sahnede oradan oraya koşturup duruyor ve her kafadan bir ses çıkıyor. Genco, "Bu böyle mi olacak, şu nereye konacak?", öte yandan maestro bağırıyor: "Olmadı baştan." Ve birden başladım zırlamaya. Ağlıyorum ama ne ağlama, sesim kısılıyor sonunda ağlamaktan. Makyaj filan hak getire. Genco ve Engin ilk kez saatin yediye geldiğini fark ediyorlar. Bir hafta önce açılan gişenin önündeki kuyruğu düşünmeyi akıl edebiliyorlar. Beş dakika sonra Beyoğlu'nda, Ada mobilya mağazasının kapısında kel bir kabadayı ile yamalı giysiler içinde par-

tal bir boyacı çarpıyorlar birbirlerine. O gün saçlarını Keşanlı rolü için sıfır numara tıraş ettirmiş olan Engin ve Boyacı İzmirli Nuri kılığındaki Genco'dan başkası değıl bu kahramanlar. Genco'nun ardından da asistanı Umur Bugay. Beni yle panik halinde görünce ikisi de aynı anda, aynı şeyi düşünüyor ve atıyorlar kendilerini sahne kıyafetleriyle sokağı. Dostumuz, Ada Mobilya mağazası sahibi Viktor'dan birer koltuk yüklenip dönüyorlar tiyatroya. Benim ağızımı bıçaklar açmıyor. Teknik provasız oynanacak oyun değıl bu, rezil olacağız. Ayrıca, "Duygu herhalde öldü bir yerlerde" diye düşünüyorum. Nefesli sazlarla şarkımı prova yaptığımda saat sekize geliyordu. Seyirciye salonu aamıyoruz, fuayede toplanıyor onca kalabalık. Biz hâlâ prova yapmaya, eksikleri tamamlamaya çalışıyoruz bir yandan. Ben panik halindeyim, fakat Genco ve Engin soğukkanlılar. "İkinci perdenin dekoru" diyorum ha bire "oluyor, yapılıyor, geliyor" diyorlar. Uvertr çalmaya başladığı an selam provası yapmadığımızı anımsadım. İlk kez uvertr boyu dua ettim.

– Anneanneciğim, diyorum, ne olur kurtar bizi bu gece, yanımda ol ve kurtar Gülriz'i, yardım et bana, her şey yolunda gitsin.

Maestro Kapoçelli gibi bir usta olmasa, eminim güzel müziğı rezil olurdu Yalçın Tura'nın o ilk gece. Öyle bir başladı ki uvertr, ölüyü mezarından zıplatacak neredeyse. Engin'le başarılar diliyoruz birbirimize, pşyoruz. Buz gibi ikimizin de dudakları. Boş sahneye, başta Genco olmak üzere oyuncular sıralanıp takdim

Kuliste aşk başkadır...

şarkısını söylemeye başlarken birden bütün salon alkışlamaya başladı daha ilk sözcükleri:

Sinekli dağ burası
şehre tepeden bakar.
Ama şehir uzakta
masallardaki kadar.

Ben o güne kadar hiçbir oyunda, tüm oyuncuların canını dişine takıp, olan olmayan yeteneklerini böylesi ortaya koyduklarını görmemiştim. Oyun kanatlanmış uçuyordu. Seyirciyi de ardından koşturarak. Engin sahneye girene kadar rahatlayamadım gene de, çelik gibiydim sinirden. Engin, ilk kez yerli bir tip oynayacaktı ve de hapisten çıkmış, külhan bir ağızla konuşan, pabucuna yan basan Keşanlı Ali bu yerli tip. İşte daha ilk anda seyircinin Engin'i severek kabul ettiğini görünce rahatlardım birden. Ve o rahatlıkla girdim sahneye.

– Öyle korkuyordum ki sen ağlarken, diyor daha sonra Nurten Tuç, sesin de kısılmıştı, makyajın berbat, moralin sıfırdı. Nasıl bir saat sonra pırıl pırıl çıktın sahneye ve o enerjiyi nerden buldum kuzum?

– Seyirciden sevgili Nurten, seyirciden.

Birinci perde oynanırken Aydemir Akbaş arkada ikinci perdenin dekorunu yapıyordu. *Keşanlı*'nın Sipsi Selim'i Aydemir, sahnede işi olmadığı anlar, arkada iki teknisyenle bir panonun üzerine kadınların o sahnede giyecekleri tuvaletlerin kumaş parçalarından yapıştırıp asarak nefis bir dekor hazırlıyor. Sanki bilerek yapılmış, stilize bir ev dekoruydu bu. Birinci perdenin finalindeki folkloru (ki oyunun tek dans sahnesiydi ve o günler halkoyunlarımız, folklorumuz henüz bugünkü gibi popüler olmamıştı) belki çoğu seyirci ilk kez seyrediyordu sahnede, böyle düzenli, çarpıcı bir koreografi ile. İşte kıyamet kopmuştu salonda, artık seyirci coşturuyordu oyuncularını. Dansları hazırlayan Mehmet Akan provalar boyunca çok ter dökmüştü, ama değerdi doğrusu yalnız o ilk geceye döktüğü terler. Artık ikinci perdenin dekoruna filan aldırışım yoktu, dekorsuz bile oynasak olurdu, ne olacak. Hiç provasız, kusursuz bir şekilde tamamladım Nevvare, Zilha değişmelerini. Nevvare'nin şarkısında, orkestra provası yapamadığım için, aradaki sözsüz bölümlerde kendi kendime sahnede müzik eşliğinde ilk kez ufak bir koreografi yapıveriyordum. Genco ku-

listen şaşkın seyredirken kutluyor bir yandan beni. Ve Semiha Harum'ın etkili sesiyle seyirciye söylediği, "Yoksa sen de bencile-
yin saf mısın ey ahali, bizim kadar kolayca kanar mısın ahali" sö-
züyle bitti *Keşanlı Ali Destanı*. Ama alkışlar bitmek bilmedi, o
gece ve her gece. Perdeci açıp kapamaktan yorulmuştu perdeyi.
Oyuncular yeniden geliyor sahneye. Perdenin açılıp kapanması-
na gerek kalmanuş, seyirci alkış temposuyla açıp kapıyor perde-
yi sanki. Sonunda Haldun Taner'i ve Yalçın Tura'yı çağırıyoruz
sahneye biz sahnedekiler. Ve Haldun Taner sahneye geliyor. Se-
yirciyi selamladıktan sonra eliyle bitmeyen alkışları zorla durdu-
rup konuşuyor ve diyor ki:

– Bu alkışlarınız yalnız yazara olamaz. *Keşanlı Ali* öyle bir bü-
tün haline geldi ki bu gece, artık onu yazarından, müzikçisinden,
kahramanlarından, en ufak rolü üstlenen oyuncusundan teknis-
yenine kadar birbirinden ayıramayız. Demek ki bu bir tiyatro ola-
yıdır ve tüm ekibin ortak başarısıdır. *Keşanlı Ali Destanı*'nın bü-
yük şansı bu ekiple buluşmasıdır bence.

O gece sarhoş olduk. Tüm *Keşanlı* ekibi ve dostlarımız, tiyat-
romuzun dostları. Oyundaki dansları kendimiz için oynadık fu-
ayede. Yaşamım boyunca böylesi sarhoş olmamıştım. Zafer sar-
hoşluğuydu bir yerde bu. Engin'le fuayede halay çekiyorduk kan-
ter içinde, ertesi günkü oyunu unutmuşçasına. Bağıra bağıra şar-
kı söylemekten sesim gerçekten kısılmıştı bu kez. İlk Türk müzi-
kali doğmuştu o gece. Ve bu aşta bizim de tuzumuz vardı. En-
gin'le el ele, göz göze bunu yaşadık ve bütün gece halay çekerek
kutladık yeniden yeniden.

Keşanlı Ali Destanı tiyatromuzun kaderini değiştirdi, bu deği-
şiklik birçok alanda gösterdi kendini. Tiyatromuz banka borcunu
günü gününe ödedi. İstese daha önce de ödeyebilirdi. Oyunu ka-
palı gişe oynadık Karaca Tiyatro'da. Anlaşmamız bitince, Dor-
men'in çağrısına uyarak, sıcaklar bastırmasına rağmen Dormen
Tiyatrosu binasında haziran sonuna kadar sürdürdük oyunu. Dor-
men Tiyatrosu gişesinde başlayan kuyruk daha sabahın erken sa-
atlerinde Galatasaray Postanesi'nde bitmiyordu. Tiyatro karabor-
sası *Keşanlı* ile başladı Türkiye'de. Basının bugüne kadar en çok
değindiği tiyatro olayı *Keşanlı Ali* oldu. Gene ilk yabancı ülkelere
turne yapan özel tiyatro ve oyun *Keşanlı* oldu. Oyunu William Sa-
royan seyredip sahnede kutladı hepimizi ve basına özel demeçler
verdi *Keşanlı* için. Ben ilk kez, bundan sonrası tiyatromuz adına
çok tehlikeli, en üst basamaktan sonra iniş başlar diye korktum.
Keşanlı Ali Destanı pek çok oyuncuyu şöhret yaptı bir gecede.

Resmin arkasında "Haldun Taner'e iade edilecek" yazıyor. İyi ki edilmemiş. Semiha Berksoy, Haldun Taner, ben, yarım dönük kel kafalı Engin, arkadaki Hasan Kuruyazıcı ve Genco.

Haldun Dormen oyunu seyredip ayakta alkışladığı gece, "Seni böyle bir rolde düşünmek aklımdan geçmezdi" diyordu. Evet, Haldun Dormen'in yönetici olarak oyuncularını klişelendirmek gibi bir yanlış tutumu vardı. Nitekim beni aptal, tatlı sarışın olarak görmek istemişti sahnede her zaman. Oyun ertesi gün, daha daha ertesi gün biraz daha artan bir coşkuyla oynandı. Dostumuz Ülkü Tamer *Keşanlı*'yla birlikte tiyatronun müdürü olmuştu. Dormen Tiyatrosu'na geçtiğimiz hafta "Keşan'dan on tane Ali davet edelim" dedi. Harika bir buluştu. Hemen Keşan'dan on tane Ali davet ettik. Ve gazeteci dostumuz Yılmaz Çetiner'den bu haberi değerlendirmesini rica ettik. Yılmaz Çetiner bekâr o zamanlar, *Keşanlı Ali*'yi yirmi kez seyretmiş belki, o *Keşanlı*'ya doyamıyor, biz onun dostluğuna. Ali'ler geldiler, iki gün misafir ettik onları İstanbul'da. Çoğu ilk kez tiyatro seyreden, ayrı meslekten on Keşanlı Ali, bizden *Keşanlı*'nın son gecesini Keşan'da oynamamızı istediler. Söz verdik onlara.

Nihayet sezon sonunda turne öncesi Engin'le kısa bir tatil yapabiliyoruz. Erdek'e gidiyoruz, tekrar Hüseyin Kaptan'ı buluyoruz, yeniden Avşa'ya gidiyoruz. Mevsim başlamamış henüz, aç ka-
hıyoruz Avşa'da, ama dünya güzeli bir tatil oluyor bu. Benim tatil-

den anladığım gibi bir tatil. Güneşte saatleri unutarak kalabilmek, acıkınca yemek, saatsiz kuralsız günleri yaşamak. Engin benden daha fazla seviyor bunu. Arada bir *Keşanlı*'yı ve başarılarımızı konuşuyoruz, yeniden seviniyoruz ve daha o tatilde soru takılıyor kafamıza: Bundan sonra ne oynayacağız, nerede oynayacağız? Aslında nerede oynayacağımız artık bizim sorunumuz olmaktan çıkmış, bina sahiplerinin sorunu bu. Teklif üstüne teklif var salon sahiplerinden ya da işletmecilerden. Seçme durumundayız, ama *Keşanlı*'dan sonra ne oynayacağız? İşte sorun bu. Ve hem unutmaya çalışıyoruz hiç olmazsa bu kısa tatilde tiyatroyu. Yeniden Alkoz Adası'na gidiyoruz ve Engin evlenme hediyesi olarak adayı almaya karar veriyor bana. Tapuya koşuyoruz, beş bin liraya alabileceğimiz adayı. İnanamıyorum o gün bile bu rakama. Formaliteler biraz uzun, bekleyemiyoruz, dönmemiz gerek. Engin Bandırma'daki arkadaşı Cengiz Yasin'i görevlendiriyor adayı işiyle ve dönüyoruz İstanbul'a. İstanbul'a dönünce Refik Erduran'ı arıyoruz.

Yıllardır eski Direklerarası üstüne bir oyun süslerdi düşlerimi, bunu Haldun Dormen'le de konuşmuştum bir kez. İstanbul Radyosu'nun düzenlediği canlı yayınlardan birinde, bir ramazan günü eski kantocu Zarife'yi seyretmiştim. Çok etkilemişti beni "Zarife" lakabını taşımaya o gün bile hakkı olan bu yeşil güzel gözlü, fakat yaşlıca, şişman Ermeni kantocu. İlk kantoyu ondan dinlemiştim ve seyretmiştim. Gelip tiyatrodaki taklidini yapmıştı Haldun'a. İşte acaba müzikal için genişlettiğimiz kadroyu dağıtmadan ikinci bir müzikalle sürdürebilir miydik başarılarımızı? Engin'le enine boyuna düşünüp karar veriyoruz sonunda ve Refik'le buluşuyoruz. Yeni mevsime *Keşanlı* ile devam edeceğiz, bu belli, ama acaba bize konusunu, kahramanlarını az çok bildiğimiz eski Direklerarası'nı anlatan bir oyun yetiştirebilir mi, ikinci oyunumuz olarak? Belki yılbaşında başlarız oyuna, ama eylülde elimizde olması gerek. Çok seviniyor Refik ve eşi Leyla Erduran.

Uzun uzun anlatıyoruz istediğimiz şeyleri. Benim düşündüğüm kahraman az çok şöyle: Bir gazinoda yaşlı bir helacı kadın, önüne atılan beş on kuruşla yaşamını sağlıyor. Ermeni bu helacı kadın. Ak saçlı, buruşuk yüzlü, belki biraz da kambur. Ve o gazinoda çalışan ufak bir dansöz kıza gazino boşken anılarını anlatıyor. Belki para çanağındaki paraları sayarken. Bunun gibi bir sahnede yıllar önce oynarken nasıl kendisine altın liralara atıldığını anlatıyor. Paşaların, vezirlerin paylaşamadığı, uğruna servetler tükettiği güzel, genç kantocu sonunda şanoda keman çalan yakışıklı gence vur-

luyor. Bu kahramanlar üzerine bir hikâye istiyordum işte. Bu arada eski Direklerarası'nı, eski Direklerarası'nın tiyatro yaşamını, Kavuklu Hamdi'yi, eski kantocuları, belki Minakyan Efendi'nin dramlarının bir parodisini görüyoruz sahnede. Refik çok etkileniyor anlattıklarımızdan.

– Ben bunu güzel bir hikâyenin içine oturtur, nefis bir oyun yaparım, diyor.

– Direklerarası'nda ben, otantik eski kantolar söyleyelim, diyorum.

– Hayır, diyor Refik, yeni yazılmalı müzik.

Bu bir tartışma konusu. O gün üstünde durmak için çok erken. “Önce oyun yazılsın hele” diyoruz.

Babam, amcalarım yeni sezona altılarda tiyatrolarını bize kiralamak istiyorlar. Muammer Bey de vermek istiyor salonunu. İkisi de müzikal için uygun salonların, ancak Elhamra'nın sahnesi pek olanaklı değil.

Ankara'da turneye başlıyoruz. Organizatörümüz AST'nin yöneticisi Bülent Akkurt. Turne fevkalade, başarıyoruz umulanın üstünde. Koca Açık Hava Tiyatrosu'nda hiçbir gece, bir tek boş yer kalmıyor. Fakat masraf o kadar ağır ki turnede, sonunda vergilerimizi ödeyecek para bile kalmıyor elimizde. Buna ben bile inanmadığıma göre kimsenin inanmasına olanak yok. O güne kadar hiçbir tiyatronun yapmadığı büyük bir kazanç sağlıyoruz. Ancak telifler, rüsumlar, maaşlar, kırk kişinin turne günlükleri, otel paraları, yol masrafları, salon kirası, reklamlar derken beş parasızız turne sonu. O sırada Almanya turnesi yapmamızı öneriyor Hal-dun Taner. Aslında çok iyi olur, ancak masrafın altından nasıl kal-karız? Engin, o günün Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'e başvuruyor. Ecevit, Engin'in eski tanışı. 1960 yılında *Ulus*'ta gazetecilik yaparken, ta Antep'in Mazmahor Köyü'ne kadar gidip röportaj yapmıştı Engin'le. Ecevit, zaten çok beğenip birkaç kez seyrettiği *Keşanlı*'nın Almanya turnesi için elinden geleni yapmaya söz veriyor. Ancak Engin'in uçakla Ankara'ya 16 kez gidip gelmesi sonucu, bir otobüs tahsis edebiliyorlar bize. Ve turneye katılan herkese günde 50 Türk lirası karşılığı mark ya da dolar. Oyuncularla konuşuyoruz, bu turneyi gerçekleştirmek için biz de aynı günlüğü alacağız. Razi oluyor herkes. Düşüyoruz bir sabah Almanya yollarına otobüse doluşup.

Turneye çıkmadan anlaşıyoruz Elhamra Tiyatrosu ile. Yani Uduba ile. Pay alacaklar Küçük Sahne gibi. Ancak salon eskümiş, dökülüyor. Tamir etmek gerek. O masrafı da biz alıyoruz üstümü-

ze ve eylülde çıkıyoruz üç haftalık turneye. Gruptan Laz rolünü çok güzel oynayan Çetin İpekkaya ve Ani İpekkaya ayrılıp Şehir Tiyatrosu'na giriyorlar. O yıl eksiklerimiz onlar. İki çocuk vardı turnede. Biri gecekondulu Mustafa, öteki Çocuk Tiyatrosu'ndan Vildan. Semiha Harun, zaten başlı başına çocuk gibi uğraşılması gereken biri. Ya Allah deyip düşünüyoruz yollara. Otobüste durumumuz biraz eğlenceli doğrusu. Çoğu arkadaşlar bavul üstüne bavul almışlar yanlarına, dönerken doldurmak için. Yola çıktıktan birkaç saat sonra, bir koku sardı otobüsü, müthiş bir pastırma kokusu. Meğer pastırmasız yaşayamayan bir folklorcu arkadaş bavuluna tıka basa pastırma doldurmuş. Viyana'da ilk kez otobüsümüzün üstüne yüklenmiş olan dekor panolarımız ağaçlara takılıyor. Birkaç saat sürüyor onları parçalanmadan kurtarıp yeniden yola koyulmamız.

Bonn, Köln, Stuttgart, Münih ve Nürnberg'de oynayacağız *Keşanlı'yı*. İlk kez yurtdışına çıkıyorum Kıbrıs'ı saymazsak. Fazla etkilemedi beni Avrupa'yı görmek. Ancak oyunumuzun büyük başarısı etkiliyordu beni, o kadar. Bonn'da Basın Ataşemiz Altemur Kılıç karşıladı, Büyükelçi Ziya Müezzinoğlu ile birlikte gereken ilgiyi gösterdiler, ülkelerini temsil edecek olan topluluğumuza Altemur, Engin'in ve benim baş sayfada Türk bayrağı ile süslenmiş resmimizin olduğu güzel bir broşür hazırlatmış Almanca. Çok seviniyoruz buna. Ancak bu broşürü gören Semiha Berksoy, "Türk bayrağının altında yalnız benim resmim olabilir, bu hatayı

Almanya'da Engin ve Genco'yla meydanda röportaj yapıyor gazeteciler, ben de o anı görüntülemek istemişim o gün.

Semiha Hanım'a oyun bıraktıran broşür.

tamir edin derhal, yoksa çıkmam sahneye" diyor.

Altemur ve biz ne yapacağımızı bilemiyoruz. Bağırıp duruyor Semiha Hanım elçilikte. Sonunda Altemur, "Bir yenisini hazırlarız hanımefendi" demek zorunda kalıyor.

– Bunlar dağıtılmayacak bu gece oyunda, diye diyor Semiha Hanım.

Semiha Hanım annemin, babamın arkadaşı, saygı duyduğum bir sanatçı. Ancak her sanatçıdan biraz daha kaprisli.

– Dağıtmayalım broşürü, diyorum Altemur'a.

– Nasıl olur, diyor Altemur, içinde Almanca özeti var *Keşanlı*'nın, Alman seyirci nasıl anlar sonra oyunu?

Ve gizlice, oyun başlarken, Semiha Hanım makyaj masasına oturunca dağıtılıyor broşür. Ancak son temsile kadar yeni broşür gelmeyince, Nürnberg'de kendi resminin olmadığı broşürlerin dağıtıldığını anlayıveren Semiha Berksoy, "Bu gece sahneye çıkıyorum" dedi. Ve çıkmadı bu yılların primadonnası, annemin arkadaşı, Devlet Tiyatrosu oyuncusu, *Keşanlı*'nın Nürnberg'deki son gecesinde sahneye çıkmadı, evet. Kendine göre cezalandırdı bizi. Oyunun kalkacağını, oynanmayacağını ya da iki saat içinde onun resmi olan bir broşür hazırlayacağımızı umuyordu belki.

Sedat Pakay'ın objektifinden. 60'lı yıllar.

Fakat ne olursa olsun çıkmadı sahneye. Belki Devlet Tiyatrosu'nun çağrısına uyarak Ankara'ya dönmek zorunda kalışı, yeni mevsimde *Keşanlı*'ya devam edememesi sinirlerini bozmuştu. Oyunun en önemli dört kahramanından biriydi, onsuz oyun çok şey kaybedecekti. Ama Hazım'ların, Neyyire'lerin, Suzan'ların, yerine çıkanları bile kabul eden seyirci yeter ki oyunu görmek istesin. Çapkın sevgili gibidir seyirci, onu elde tutmak zordur, onun için severim ya biraz da mesleğimi. Ve o gece iki saatte Emel Çeviren çıktı Semiha Hanım'ın yerine. Semiha Hanım arka sırada oturup seyretti oyunu yaşlı gözlerle. Kendi gecekondulu rolü ile sivrilen, adını duyuran Emel, elbetteki Semiha Hanım'ın yerini dolduramazdı. Ama seyirci yeniydi, Semiha Hanım'ı, onun güçlü sesini bilmüyordu ki. Devam etti oyun. Her gece aldığı alkışlardan bir teki bile eksilmeden. Birbirinden başarılı temsiller verdiğimiz Türk işçilerimizin, Alman seyircimizin aynı anlayışla ayakta al-

kışladığı Almanya turnemizden dönerken otobüste kimse konuşmuyor Semiha Hanım'la, tüm oyuncular protesto etmiş bir önceki davranışını. Çocuklar, oyunda söylediğim "Kadın deniz gibidir" şarkısına hemen yeni sözler yazıp Semiha Hanım'a uyguluyorlar. Hep birden bu şarkıyı söyledikleri zaman gülmek elde değil. Dönüşte Maestro Karlo Kapoçelli'nin gözleri yaşlı.

– Annenle plak doldurmak üzere geldiğim ülkeye yıllar sonra kızıyla gelmek varmış kaderde, diyor.

Karaca Tiyatro'da oynadığı *Ednan Bey Duymasın*'dan sonra, Güzin Özipek sahneyi bırakmış, iki oğlu ve mühendis kocasıyla İzmit'e yerleşmişti. Oyunlarımızı seyreder, sonra kulise girip iki laf eder, eski günleri anardı. Güzin boyasız kıvr saçları ve giyimiyle vaktinden evvel yaşlılığı kabullenmiş, dünyadan elini eteğini çekmiş gibiydi o günler.

– Gülriz, tekrar sahneye dönmek istiyorum, bana göre bir rolün olursa ara, demişti *Keşanlı*'yı seyrettikten sonra.

– Eğer *Keşanlı* gelecek yıla sarkarsa, Semiha Hanım Ankara'ya, tiyatrosuna dönmek zorunda olduğuna göre, bu rolü sana verebiliriz belki, hazır ol, demiştim.

Ve öyle de oldu. Elhamra'da perdeyi açarken Helacı Şerif Ab-la'yı Güzin oynuyordu.

Yurda döner dönmez yeni bir kampanyaya giriştik. İlk iş Elhamra Tiyatrosu'nu onarmak. Yerler marley döşeniyor, duvarlara açık renk kâğıt kaplanıyor, koltuklar tamir edilip yüzleri değiştiriliyor, yeni lambalar, aplikler takılıyor, büfe, fuaye yeniden düzenleniyor. Fuaye masaları, koltukları, girişteki gişe ve vitrinler hep yeni yapılıyor. Sahne büyütülüyor, orkestra yeri için seyirci koltuklarından iki sıra kaldırılacağı gün kıyameti koparıyor İstanbul Tiyatrosu ortakları.

– Biz iki sıra eksik oynamayız geceleri, diyorlar. Ayrıca siz deli misiniz, değil iki sıra, bir tek koltuk önemlidir tutmuş oyunlarda.

– Bizim için oyun daha önemli, diyorum ve ilk iki sırayı portatif yapıyoruz.

Altıda kalkıyor, gece onların oyun saatinde takılıyor bu portatif koltuklar. Gişe yenilenirken Celal Amcam puflamaya başlıyor, bir aşağı bir yukarı geziniyor yeni gişenin önünde.

– Amca ne ovunup duruyorsun, diyorum, bak tiyatronuzu güzelleştirip duruyorum.

– İşte ben de en çok bu fazla güzellikten korkuyorum ya, diyor amcam. Ya bizim seyircimiz bu lüks gişeden korkar da bilet almaktan vazgeçerse, pahalı gişelerin biletleri de pahalı olur san-

masın sakın seyirci.

Amcam gerçekten korkuyordu bundan.

Elhamra'daki günlerimden, ailemle yıllar sonra her gün beraber olmaktan hoşlanmıştım nedense. Deli gibi giriyordum sabah sabah tiyatrodan içeri. Marleyci, kâğıtçı derken bütün işlerle uğraşıyordum. Yeni bir tuvalet bile ilave etmiştik seyirciler için. Fayans işçisinin başında bekliyordum, işi bitene kadar. Uduba şaşıyor.

– Sen tam benim kızımıydın meğer, diyor.

Çok hoşlanıyor tiyatronun onarılmasından. Yıllardır uğraştığı halde kandırıp yaptıramamış ortaklarına. Uduba, gündüzleri de içiyor artık ve çok şişman. Tiyatronun değişik yerlerinde, değişik içki köşeleri var. Şuşu'dan gizli içiyor gündüzleri. Büfede menta ve votkası var, büfeci ufak kadehlerle istediği zaman veriyor. Yazıhanenin gözünde konyak şişesi, gişenin gizli rafında cin. Üç beş günde fark ettim hepsini. Yazıhanedeki şişe Şuşu tarafından yakalanıp çöpe atılıyor ve babam o sırada büfede sodasını içiyor. Sodanın yarısı votka veya cin tabii.

– Bir tanecik gülüm, kızım benim, diyor ara sıra. Tıpkı annene benziyorsun, diyor yalruzen de, oturuşun, yürüyüşün, ayak ayak üstüne atışın.

Öpüyor beni, gül koklar gibi, sonra da oh diyor, küçüklüğümde yaptığı gibi. Ben de onu öpüyorum, ama sade suya, farkında bunun. Aranızda buzdan bir duvar var, bütün günlük konuşmalar sırasında. Bunu sezmek imkânsız. Ama başka türlü davranmak elimden gelmiyor. Eğer bir gün karşılıklı oturup konuşabilsek, bir gün hiç değilse pişman olduğunu söylese, belki erir o buzlar. “Bir gün elbet konuşacağız” diyorum içimden. Şuşu, tiyatronun malî işleriyle uğraşıyor, ayrıca bizim muhasebemizi de tutacak. Anlaşma yapıyoruz Şuşu'yla.

Elhamra'nın fuayesinde ufak bir müdüriyet odası var. Yanına ikinci bir oda daha yapıyoruz. O küçük müdüriyet odasında akşamüzerleri Yusuf Amcam oturur genellikle, “Pirpir” der bana ve elimi öper. Sonra oturur, sohbet ederiz. Hiç şaşmaz, hemen hemen her gün.

– Bravo, vallahi hayret pirpir, nasıl yetiştirdin kendini, iftihar ediyorum seninle, der.

Bir gün, amcam gene böyle deyince Şuşu:

– Doğrusu Gülriz kendi kendisini yetiştirmiş bir insandır, onun yerinde bir başkası, o yaşta yalnız başına mahvolup giderdi, deyi-vermişti. Sonra Celal Amcam gelir.

– Vaay, sultanların sultanı da buradaymış, der, öper hemen yanaklarından.

Celal Amcama hiç kızamam nedense oldum bittim. Ne derse gülerim hemen. Beni dizine oturtur, çocukluk anılarımı anlatır. Nasıl tifo olduğu zaman 25 kuruş verip, “Amcam sabaha sağ çıksın, amcam sabaha sağ çıksın” diye yüz kere dua ettirdiğini anlatır. Ardından Madam Toto, Muzaffer Hepgüler gelirler. Artık hikâyeler, espriler birbirini kovalar. Ve minicik odadan taşar kahkahalar.

Bu küçük, fakat bence tarihî odanın devamlı misafirleri Haldun Taner ve Ülkü Tamer’di. Haldun Taner, Yusuf Amcamın pek dostuydu. Ve Yusuf Amcamı konuşturup dinlemenin tadına varmıştı. Aralarındaki büyük yaş farkına rağmen birlikte gezmeye giderlerdi ara sıra. Nereye gittiklerini hiç bilmezdim. Ülkü ise, Toto Hanım’ın, Muzaffer Hepgüler’in, Celal Amcamın, Yusuf Amcamın, Uduba’nın çevresinde, kısacası o tiyatronun havasını yaşamaktan gereğince yararlanıyor, bu nesli tükendi tükenecek tiyatrocuların her sözlerini, değişik durumlar karşısındaki davranışlarını sanatçı dağarcığına atıyordu.

En son Ali Amcam ve karısı Alev gelirdi tiyatroya. Alev de benim gibi bir saat önce otururdu makyaj masasına. Ali Amcam ve Alev tiyatronun genç kuşağının temsilcisiydiler bir anlamda. Onlar yapılacak her yenilikten yanaydılar. Ötekileri tutuculukla suçlardı dertleştiğimiz günler. Ben de katılırdım onlara o gün. Evet, yenilikler yapmaları, yeni yazarlar, yeni oyunlarla günümüz tiyatrosuna ayak uydurmaları gerekti. Bugün düşünüyorum da meğer ne yanlış şeyler önermişim onlara. O gün bile bazı önemli tiyatrolar, oynadıkları bulvarlarla, yetenekli genç oyuncular, pahalı dekor ve kostümleriyle İstanbul Tiyatrosu’nun bir kopyası değil miydiler?

Engin, ailemle diyalog kurmakta zorluk çekti sanırım. Tanıdığı, alıştığı insanlara benzemiyordu bu insanlar. Bazen çok yüzeyde, ama gerçek, katıksız tiyatrocuydular. Ailem hem Engin’e saygı duyuyordu tiyatrocu kişiliğinden, kariyerinden ötürü, hem de sanırım seviyorlardı. Çünkü Engin’i sevmek kolaydır. Farkına varmadan insanlar sever Engin’i. Engin sanki insanların kusurlarını görmez hiçbir zaman, hatalarını yüzlerine vurmaz ve kimse-den bir şey istemez, beklemez. Kendinden hiç söz etmez ve karşısındakini sabırla dinler, insanlara saygısı sonsuzdur. Sıkılsa da belli etmemeye çalışır ve dinler. Ve Engin, değil ailemin, tiyatro çevresinin de alışık olmadığı bir kişiydi.

– Neden cevap vermedin falancaya? derdim bazen Engin’e.

Çok saçmaydı söylediği şeyler, biliyordun bunu, neden sustun ?

Engin, yumuşak bir sesle cevap verirdi:

– Ama Gülriz, yanlışru yüzüne vurmam, gerçeği anlatmam hiçbir şey değıştirmeyecek ki. O insanın söyleyeceğini anlamasına bile imkân yok. Neden onu boş yere kırmış, üzmüş olayım? Gerekmeyince konuşmanın anlamı yok bence. Sen herkesin senin gibi görüp, senin gibi düşünmesini beklemekle haksızlık etmiyor musun ?

Engin'e hemen hak verir, ama hiçbir zaman onun gibi olayları uzaktan seyretmeyi başaramazdım.

Keşanlı'yı aynı başarı ile sürdürdük Elhamra'da. Nihayet bir gün, verilen tarihten oldukça geç geldi *Direklerarası'nın* birinci perdesi. Ekipteki oyuncuların çoğuyla birlikte okuduk. Öyle pek heyecanlanacağımız bir şey yoktu ortada. Genco ile göz göze geldiğimizi anımsıyorum, bugün gibi. Beni teselli etmek istercesine, “Canım ikinci perde var daha” diyordu. Oyunda kahramanımız Kantocu Kamelya aslında Türk'tü ve de kendine Ermeni süsü vererek şanoya çıkıyordu. Gerçek olabilir pekâlâ bu hikâye, ama bir türlü giremiyoruz işte havasına. Hepimizin yüzü asılmıştı o ilk okuyuşta. Ancak başka bir oyun düşünmek için vakit çok geçti ve kadroyu sezon ortası dağıtamazdık, bize yakışmazdı bu.

Müzikleri Arif Erkin'in yapmasıru istiyorduk. Hem *Midas'ın Kulakları'nın* müziğini başarıyla gerçekleştirmişti, hem de *Direklerarası* günleri müziğinin bilimsel bir araştırmasıru yapmaktaydı o sıra Arif. Gene dansları Mehmet Akan hazırlayacaktı. Mehmet, *Aklın Oyunu'ndan* bu yana tiyatromuzdaydı. Onu ilk kez, *Keşanlı'daki* rolünde sevmiştim. Arkadaşımdı ayrıca Mehmet, onunla kuliste tiyatro konuşmaya, politika yapmaya bayılırdım. Beni beğendiğini, oyuncu kişiliğimi gereği kadar değerlendirdiğini bilirdim. İşte Mehmet'le ve Arif'le *Direklerarası* ön çalışmaları olarak tam bir araştırma yaptık. Ve tiyatrocusu olarak en keyif aldığım çalışmalardan biridir bu. Büyük bir dedektiflik sonucu Kantocu Zarife'yi bulduk. Gripin fabrikasında paketçilik yapıyormuş. Ve ne gariptir, hâlâ Şehzadebaşı'nın arka sokaklarında, yani *Direklerarası'nda* oturuyordu.

Zarife'nin evinde geçirdiğim bir gece vardır ki, ölünceye kadar unutmama imkân yok. Kokusuyla, rengiyle bugün bile o gece burnumun direğini sızlatır. Engin, Mehmet ve ben gittik bir akşamüstü, güç bela bulabildiğimiz adreste Zarife Hanım'la buluşmaya. Eş diyemeyeceğim bir yerde oturuyordu zamanın ünlü Kantocu Zarifesi. Eşyasız denebilecek kadar boş bir oda, samanları pat-

Direklerarası müzikalinde Emel Çeviren, Arif Erkin ve ben.

lanuş koltuklar, küf kokan yırtık dantel örtüler gözümün önünde. Sanki elektrik yoktu evde. Mum veya gaz lambası ışığındayız, galiba yirmi mumluk çıplak bir ampul sarkıyor tavandan. Loş gölgeler içinde Zarife'nin çakmak çakmak, uzun, kıvrık kirpiklerinin arasından ve kırışık gözkapaklarının altından hâlâ şuh bakan yeşil, yemyeşil gözlerini unutamıyorum.

Zarife bir iki beylik iltifattan sonra küçücük bir kız çocuk gibi konuşmaya başladı birden. Kuş gibi cik cik sesler çıkarıyor ve yarım bırakıyor sözcükleri çocuk gibi. Ondandır, eski kantoların nasıl söylendiğini öğreneceğim ve biraz da hal, tavır. Belki dans olmasa

Pankart, Ülkü Tamer'in marifeti. Oyunun adı *Direkler Arasında* olmasına rağmen basın ve seyirci *Direklerarası* demeye devam etti.

bile bir ayak atış, el tutuş. Bunları bir iki kez yapsa bir şeyler kapaçağım. Engin, Mehmet ve ben kandırana kadar çok uğraştık, resmen cilve yaptı bize. Nazlandıkça güzelleşiyor Zarife. Fabrika dönüşü yorgun ayaklarını uzatmak isteyen, yaşlı, yorgun işçi değil artık. Kendisine yalvardıkça nazlanan, nazlandıkça yanakları al al olan, diliyle dudaklarını ıslatıp şuh kahkahalar atan kadın alkışa, beğeniye alışkın kantocu işte o anda. Ve sonunda söyledi Zarife.

İşittiniz mi bu kantoyu,
Bir varmış bir yokmuş,
Zannetmeyin masaldaki
Bir varmış bir yokmuş.

Ağlamamak için güç tutuyorum kendimi.

– Ah Zarife Hanım, diyorum, harikaydınız, bir tane daha söyleyin lütfen, hatırlım için.

Yıllardır hasretini çektiği iltifatları duymak fiziğini bile etkiliyordu Zarife'nin.

Sevdim dostlar e ben bir çiçek,
Aman ne zehirli böcek,
E ben kiskanırım o güler
E gam çekme, der enfiye çek
E bu dünyada aşk çekmeyen,
Ahrette sopa yiyecek.

Zarife coştukça coştı o akşam, söyledikçe söyledi ve ben galiba kantonun ne olduğunu, daha doğrusu ne olmadığını o gece öğrendim. Kantocuların değişik o ara nağmeleri, cümleye e diye girmeleri, bitişte ters bir vurguyla ilgisiz bir tiz not çıkarıp bitirmeleri, galiba seslerinin olmayışından, şarkı söylemeyi bilmeyişlerindendi. Ufak sesleriyle finallerde nota değiştirip bilgisiz bir biçimde şarkı bitirایشlerinin başka nedeni olamazdı. O zamanlar genellikle Ermeni, Rum, aslında çengi olan bu hanımlar nedense o günler Avrupa usulü olsun diye, oynadıkları çiftetellilerin başına dört satırlık da olsa bir şarkı ekliyorlar ve çengilikten şarkıcılığa, yani kantoculuğa terfi ediyorlardı. Buna, gene Direklerarası araştırmaları sırasında Mehmet Akan'ın bulduğu Şamram'ın, Peruz'un eski plaklarını dinleyince daha çok inanmıştım. Çok güzel kanto söylemek diye bir şey yoktu aslında, çünkü kanto, kötü, yanlış söylerken sempatik bir biçim, bir stil ortaya çıkaran Ermeni çengilerin marifetiydi. Eğer aynı şarkıyı güzel söylerseniz, o "şarkı" söylemek olurdu, "kanto" değil. Sıkıştığı yere bir "e" koyup nefes alan, şarkının sonunu sesi yetmediği için garip feryatlarla bitiren kantoculara ve kantolara bayılıyorum. Anımsıyorum, o günlerden birkaç yıl önce, Adalet Cimcoz'un evinde doğum gününü kutluyorduk. Doğum günümüz aynuydı, hoş bir rastlantı. O gece Adalet Cimcoz coşmuş ve nefis bir kanto söyleyip ardından da inanılmaz güzellikte bir çiftetelli oynamıştı. Galiba ben ilk kantoyu Adalet Harun'dan izlemiş oluyordum böylece.

Zarife bir daha buluşmadı bizimle, söz verdiği halde tiyatroya gelmedi. Yirmi mumluk ampulünün ışığından uzaklaşmak istemedi belki de, kim bilir. *Direklerarası*'nın ikinci perdesi gelmeden, birinci perdesinin provasına başladık. Haldun Dormen'in *İkinci Baskı* sırasında yaptığı hatayı tekrarlıyorduk biz de. Bitmemiş

oyunun provasına başlamak, olacak şey değil. Ama oldu işte. Genco huzursuz, biz de. Ama kimseye huzursuzluğumuzu belli etmemek zorundayız. Tersine yüreklendiriyoruz onları. Kapalı gişe oynamaya devam eden *Keşanlı*'dan elimize geçen bütün parayı oyunun yapımına yatırıyoruz. Sevim Çavdar hazırlıyor kostümleri, dekorları ise eşi Tuncay Çavdar. Elhamra sahnesine eski bir Türk evi inşa ediliyor. Üst kat için sahne gerisini yıktırıyoruz. Dekor, makyaj odalarına kadar taşıyor. Her gece gayet iyi pay alan İstanbul Tiyatrosu yöneticileri ne dersek "evet" diyorlar, her isteğimizi kabul ediyorlar. Sevim, eski, gerçek kumaşlar buluyor. Boncuklar, pullar, sırmalar, tüyler, gerçek eski ipek maşlahlar, peştemallar, eski takunyalar atölyede terzimiz Hikmet Hanım'ın önüne yığılıp duruyor. Ve o güne göre dekor ve kostüme bir servet harcanıyor. Arif'in müziği güzel. Ancak benim kulağım gene de eski kantoları arıyor. Tartışmayı Refik kazandığı için söyleyecek sözüm yok artık. Genco oyunu yönetiyor, ama rol almıyor. Ayrıca oyunda öyle parlak bir rol de yok oynamak isteyeceği. Genco, aslında ayrılacak tiyatrodan. Askere gidecek. Belki dışarı gidecek bir bursla. Kabına sığamıyor bu yetenekli oyuncu o günler. Genco'nun oyuncuya, oyuna saygısı sonsuz. Beraber oynamaktan çok hoşlandığım bir sanatçı. Üzülüyorum ayrılacağına, ama ben de ayrılmamış mıydım Dormen'den?

Dostluğumuz devam ediyor, hep beraberiz ayrıldıktan sonra Genco'yla. Geceleri oyundan sonra geziyoruz. As Kulüp'e gidiyoruz, eş ve dost davetlerine katılıyoruz. Bu davetlerden birinde, Suna Koç'un evinde bir akşam *Hürriyet* gazetesi sahibi Erol Simavi ve eşi Belma Simavi ile tanışıyorum. Çok kalabalık bir davet, bir sürü ünlü var o gece. Suna Koç, Genco'nun ve Engin'in okul arkadaşı. Bir arkadaş davetine gittiğimizi sanırken, birden davetlilerden birisi durup dururken, "Hadi oynasana" diyor bize.

Önce pek anlayamıyoruz.

– Ne oynayalım? diyoruz.

– İşte oyunun danslarını canım, çiftetelli filan.

Öyle ortada coşulmuş da dans edilip oynanacak bir hava yok henüz. Çok canım sıkılmıştı.

– Dansın sonunda elimize yevmilerimizi de sıkıştıracaklar galiba, diyor Genco usulca kulağıma.

Soğuk bir hava esiyor ortada. Israr ısrar üstüne. Oynamasak dostluk, misafirlik havası bozulacak, oynasak kendimizi aşağılanmış sanacağız.

– Biliyor musunuz, dedim sonunda ben, oyundan sonra benim

Direklerarası müzikali: şanoda Engin keman çalıyor (gerçekten). Ben kanto yapıyorum (yalancıktan). Elhamra Tiyatrosu 1965-1966 sezonu.

eğlenme saatim başlar. Ne dersiniz, biraz siz oynasanız da biz seyretsek?

Ünlü bir ailenin çok zeki olan büyük kızı hemen çıktı ortaya ve çiftetelli oynamaya başladı ve öyle güzel düzeltti ki durumu, hepimiz bu hanımla birlikte oynadık ve sonunda birer ikişer katılmak zorunda kaldı bu dansa salondakiler, içlerinden gelmese de.

Keşanlı'nın son temsilini Keşan'da oynadık. Akbank'ın Keşan'daki şubesinin açılışı şerefine. Böylece hem Akbank'a teşekkür ediyor, hem de on Keşanlı Ali'ye vermiş olduğumuz sözü yerine getirmiş oluyoruz. Son gece tüm oyuncular üzgünüz, *Keşanlı Ali*'den ayrılmak zor geliyor hepimize. O gece son temsilde bu-

lunmak için Keşan'a kadar gelen dostlar var aramızda. Mutlu ve Metin Sukan. Onlara iki partal giydirip sahneye çıkarıyoruz. Gecekonducular arasına katılıyorlar. Haldun Bey'i de çıkarıyoruz o gece sahneye kondulu olarak ve biz gülüyoruz bu kez, seyirciden önce. Haldun Taner işini çok önemseyen, ciddiye alan bir aktör olduğunu ve isterse sahnede Celal Amcam kadar sempatik olabileceğini kanıtıyor.

Direklerarası'nın ilk gecesi gelip çattı. Altılarda oynadığımız için bir öğrenci matinesiyle açıyoruz perdeyi. Uvertürden sonra perde açılınca sahnede görünen ilk oyuncu benim. Birden bir alkış koptu salonda, bitmek bilmiyor bu alkış ve ben içimden, "İşte bu-

gün, bu alkışların, bu sevgi alkışlarının cevabını veremeyeceksin galiba Gülriz" diyorum.

Oyunda olmayan yok. 1900'lerin İstanbulu, mahalle kahveleri, yangınları, tulumacıları, baskınları, hammam ziyafetleri, tiyatrosuyla yansıtıyor. Kahramanlara gelince, jurnalcı paşadan bekçisi, imamı, pehlivanı, Arap bacısı, ihtilalcisi ve kantocusuna kadar var. Gene o güne kadar sahneye, taklit bir güldürü unsurudur diye çıkarılan azınlık tip ilk kez sorun olarak ortaya atılmakta.

Provalar sırasında çok yorulmuştuk. Her gün akşam kadar prova yapıp sonra *Keşanlı*'yı oynamak kolay iş değildi. Mehmet, kanto ayaklarını Toto Harun'dan, Alev'den öğrenip sonra bana düzenlediği koreografi içinde öğretiyordu. Ancak ben ne yapıp edip Zari-fe'den öğrendiğim "Sevdim

Direklerarası müzikalinden.

Dostlar Ben Bir Çiçek” kantosunu, hiç değilse dört satırını olsun söyleyiverdim oyunun bir yerinde. Ermeni komitacı gençci oynayacak Engin’in keman çalması gerekti.

– Teyple idare edersiniz o sahnede, sen de biraz zorlanacaksın kemanla ama kusura bakma Enginciğim, en uygun enstrüman bu, diyordu Refik Erduran.

– Ben keman çalarım, dedi Engin gülerek ve şaşkın bakışlarımızı aldırmaadan devam etti: on sene keman dersi almıştım. Klasik tabîi, ama on beş gün egzersiz yaparsam çalarım rahatça.

İşte Engin buydu. Gerekmediği zaman, keman çaldığını bile söylemezdi kimseye. Her konuda iddialı olan kayınvalidem, çocuklarını yetiştirirken de iddiayı elden bırakmamış ve Engin’i, eline kemani verip bir odaya kapatmıştı yıllarca. Mine’yi de piyano başına oturtmuştu. Ancak Engin, handiyse kemanda dâhi çocuk olacakken bile piyano çalmayı düşlemişti. Ve on yıl keman dersi almıştı tüm çocukluğu boyunca. Ta ki kolejde tiyatrocu olmaya karar verene kadar.

Evet oyunda olmayan yoktu. Engin keman çalıyor, ben kanto oynuyorum ve tüm oyuncular rollerinde başarılıydılar. Hepimiz canımızı dişimize takmıştık. Gene dans sahneleri, şarkılar, kantolar alkışlanıyor bol bol. Dekorumuz, kostümlerimiz gerçekten göz kamaştıracak kadar güzel ve o dönemi eksiksiz yansıtıyor. Ama olmuyor işte. Olmayan, yürümeyen bir şey var oyunda, bir kopukluk. Seyirci bir yerden yakalıyor oyunu, tam kendini unutup, kapıp koyuverecekken bitiyor o sahne. Dostum Refik Erduran, oyundan sonra makyaj odasına beni kutlamaya geldiğinde, hüngür hüngür ağlıyordum.

– Deli bu kız yahu, dedi. Şuna bir şey söylesenize, seyircilerin alkışlarını da mı duymuyorsun?

Evet, alkışlar bitmek bilmedi o gece ve öteki geceler. En fazla alkış alan sahnem de, benim Zarife’nin kantosunu söylediğim kısa sahneydi ve o alkışlara rağmen oyun tutmadı, seyirci tutmadı oyunu. Mevsim sonu tekrar *Keşanlı*’yı koyup dört haftada biriken borçları zor temizledik. Direktlerarası, bu güzel anıların, renkli eski tiyatro anılarının çağrışımını yapan güzel isim, gereği gibi kullanılamadı ve yazık oldu Direktlerarası’na.

Oyunun dergisini, tiyatromuzun sekreteri Nurten Akarsu hazırlamıştı her zamanki gibi ve ayrı bir özen gösterilmişti bu kez dergiye de. Orada Refik Erduran’la yapılan bir konuşma vardı. “Oyunun sosyal ve politik yanı yok mu?” sorusuna şöyle cevap veriyordu Erduran:

Oyun insanlar üstüne. Tiyatronun görevi, çevresiyle birlikte bütün insanı vermeye çalışmaktır. Tiyatro, sanata ve görevi yerine getirebildiği ölçüde seyircinin düşüncesine ve duygusuna berraklık kazandırmış, daha insanlaşmaya çağırır olur. Yazarın, varsa tezi, olayların ve kişilerin çizgileri arasında erimeli.

Soru: Yani sizce sahne yazarı olayları sosyal ve politik yönden ele almasın mı ?

Nasıl isterse öyle ele alsın, ama insanı da vermek şartıyla. Bunu yapmaz, kişileri sırf yazarın görüşlerini tekrarlayan iki boyutlu kuklalar gibi çizerse sanatını sanatlıktan çıkarmış ve bağlandığı dava neyse ona gereken seviyede hizmet etmemiş olur.

Soru: "Sahne yazarının olaylara öyle tepeden bakmaya çalışması biraz da kavgadan kaçmak değil midir ?

Değildir. Ben sahne yazarının sahne yazarı olarak davranışından söz ettim. Ayrıca her insan gibi dilediğini yapmasına bir engel yoktur. Kısa vadeli çekişmelerle ilgilenirse gazetelere yazı yazar, propaganda konuşmaları yapar. Bileğine güvenirse sokak döğüşüne de katılır. Evi me giren hursızın kafasına kemarını vurmamak istemeyip odun vurur sam kavgadan kaçmış mı olurum ?

Çok beğenmiştim Refik'in cevaplarını.

Müzikallerin masraflarının altından kalkmak zor. Ama yapacak başka bir şey olmadığından, iki müzikalle düşüyoruz turne yollarına. Bu kez çok iyi anlaşmalar yapmışız. Kışın uykumuzdan çalıp turne organize etmişiz. Ancak onca yürek çarpıntısından sonra elde kala kala halkın coşkun sevgisi ve alkışı kalıyor. Yorgun oyuncular otel beğenmiyor, sahne beğenmiyor. Ben de hiç beğenmiyorum ama... Neylersin ? Turne sonunda anlıyoruz ki, günü gününe ödemek zorunda olmadığımız vergileri ödeyecek para yok.

Aslında Devlet Tiyatrosu bile böyle kalabalık bir kadro ile turne yapmaz. Hoş, o günler zaten hiç Anadolu turnesi yapmazdı ya. Gazeteler "Devletin görevini özel tiyatrolarımız yapıyor. Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar tiyatro götürüyor. Anadolu halkını tiyatroya alıştırıyorlar. Bu önemli bir kültür hizmetidir" diyorlar ağız birliği etmişcesine. Oysa kazın ayağı hiç de öyle değildi. "Anadolu, Anadolu" diye yırtındığımız Anadolu'da, örneğin Kayseri, Diyarbakır ya da Ordu'da turneye giderseniz, 500-600 kişilik bir salonda bazen seyircinin bir teki bile, ayağına tiyatro götürülmüş o zavallı yerli halk değildir. Seyircimiz görevli olarak oraya atanmış bankacılar, öğretmenler, avukatlar,

doktorlar, memurlar, bir de zaten tiyatroyu istediği büyük şehirde izleyebilen eşraftır. O eşraf ki bana kaç kez, "Bu oyunu Paris'te filanca oyuncu şöyle oynuyordu, Londra'daki de böyle" diye eleştiri bile yapmıştır. Bu şehirlerde ancak öğrenci matinesi oynanır ve de gelecek öğrenci bulunursa yerli seyirciyle karşılaşır tiyatrocular.

Acı tatlı anılarla dolu uzun bir turneyi geride bıraktığımızda, Engin de, ben de biraz yorgunduk. O turne ile ilgili en kötü anım, eski bir kadın meslektaşımın kötü alışkanlıklarıyla beni ve tiyatromuzu sabote etmeye uğraşması olmuştu. Denenmiş bir şey tekrar tecrübe edilmez derler ama, tiyatroda bu her zaman geçerli olamıyordu işte.

Yorgundum, bu büyük varlık içindeki yokluğu yaşamak, hep gelecek yıldan harcamak acaba biraz donkişotluk olmuyor muydu? Evet, gerçi istediğimiz tiyatroyu yapıyorduk, dilediğimiz oyunu oynamak özgürlüğümüzün tadına doyumazdı. O gün özel tiyatrolar devletten ufak bir yardım görselerdi, örneğin vergiden bağışık tutulmak gibi, bugün on yıllık bir gerileme, yozlaşma içinde olmazlardı. Ama o günün politik tiyatrosunun tohumları atılmıştı ve hükümet özel tiyatrolara değil yardım etmek, perdelerini kapamaya fırsat arıyordu.

Zenciler padişahı sevgili dostum Jimmy ve sevgili Bülent Erbaşar. İkisi de yok.
Onlar beyaz atlara binip gittiler bir gün...

“Moskova’dan para alıyorlar”

Turnede durmadan yerli oyun okumuştuk. Bunların arasında, dostumuz Yaşar Kemal’in *Teneke* isimli hikâyesini seçiyoruz. Oyunlaştırmak, mevsimi bu oyunla açmak istiyoruz. Ancak vakit geç, ilk oyun olarak yetiştiremeyiz. Sonunda, Nâzım Hikmet’in *Ferhat ile Şirin*’i ile açmaya karar verdik mevsimi. Engin de, ben de tartışmasız vermiştik bu kararı. Nâzım Hikmet’i 35 yıl sonra tekrar Türk seyircisine sunmak, bu güzel şiiri dinletmek istiyorduk. Sene 1965. Nâzım’ın bu güzel masalı, son 10 dakikasında inanılmaz bir güzellikle gerçekçiliğe dönüşür. Ama kimsenin kafasına odunla vurmaktan, keman da kırmadan. Tüm seyircisini yanına alıvererek.

Yaklaşan seçim günleri arifesinde Nâzım Hikmet’i sahneleme haberimiz duyulunca, üç dört gazete ve bir dergi dışında, tüm basın karşı çıktı bu seçimize. Daha oyun başlamadan inanılmaz şeyler yazdılar. “Türkiye’deki komünistler vatan haini Nâzım’ın oyununu oynuyor. Türk milletine kötü tuzaklar hazırlayan bu insanları halka tanıtmak bizim millî ve vatanî görevimizdir” diyor bir sabah gazetesi. Her gün buna benzer yazılar çıkıyor artık basında ve oyunun başlamasına yakın verdiğimiz ilanları kabul etmiyor İstanbul Radyosu. Yazılı olarak nedenini sorduğumuzda, ki cevap çok geç geldi, İstanbul Radyosu ilgilileri durumu Ankara’ya bildirdiklerini, cevabın olumsuz geldiğini söylediler. Oyun dört ekimde başlayacak. Geleneksel radyo spotlarımızın okunmayışı önemli bir reklam eksikliği yaratıyor tiyatro için. Kimi gazete ıkarımızı koymuyor ya da en azından oyun başladıktan sonra, gecikerek ve şanssız sayfaların köşesine sıkıştırıyorlar. Ancak her gazetede hemen her gün Nâzım’la, oyunla, bizimle ilgili haberler çıkıp duruyor. Olumsuz da olsa bu haberler yeterince

Ferhat ile Şirin oyununda. Şirin, Gülsün Kamu; ben Mehmene Banu.

reklam aslında. Provalar sırasında, oyundan bazen çok umutlanıyorum, bazen bir kuşku sarıyor yüreğimi. "Basının ilk kez değişik bir tavır takındığı tiyatromuz, bu oyunla başarıya ulaşmalı" diye düşünüyorum.

Nâzım'ın oyununda zayıf yerler var. Onları düzeltmek olanağı var. Ancak ben karşı çıkıyorum Engin'e. "Nâzım'ın bir sözcüğünü bile değiştirmemek gerek. Bu büyük insanın, büyük şairin anısına saygısızlık olur" diyorum. Oysa yarlışı bu tutumum. Tiyatroda her şeyi değiştirmek, günün, hatta yarının tiyatro öğelerinden yararlanmak gerek. O güne değin böyle düşündüğüm halde, Nâzım'ın karşısında tutuculuğum tutuyor. *Ferhat ile Şirin*'deki Şi-

rin'in ablası Mehmene Banu, daha okurken etkisinde kaldığım bir roldü. Sanıyorum ben Mehmene Banu'ya, Mehmene Banu da bana bir şeyler katıyorduk. Ancak rol dağıtımında ilk kez önemli bir yanlış yapıyorduk. Engin, Nâzım'ın yazdığı Ferhat değildi. Şirin de, fiziği dışında, oyuncu olarak yetersiz kalıyordu. Bir de Aydemir Akbaş, dadının oğlu Şerif rolünde yanlış seçilmiş bir oyuncuydu. Ancak, 24 kişilik oyuncu kadrosunda üç kişi yerine oturmuyordu. Buna karşın 21 oyuncu kusursuz oynuyordu rollerini, görevlerini yapıyorlardı. Ama yetmiyordu bu. Oyun *Ferhat ile Şirin* olur, aksayan oyuncular da Ferhat ile Şirin olursa yetmezdi tabî. O güne değin öyle kusursuz rol dağıtımı yapmıştık ki tiyatromuzda, pek çok tiyatroda görülen hatır, gönül, sempati, antipati hiçbir zaman etkilememişti bizi ve bu kez "Şirin ille güzeller güzeli olmalı" diye yollara düşüp kapı kapı güzel oyuncu aramıştık. Ve sonunda Gülsün Kamu'yu seçmiştik. Gerçekten çok genç ve güzel o günler Gülsün ve de Kenter Tiyatrosu'nda önemli roller oynamış. Ancak fazla deneyi olmayan bir oyuncu. Engin'in büyük şanssızlığı, o günler fazla kilo almış olmasıydı bence. Ve Gülsün'le uygun bir çift olmayışları. Engin oyunu kusursuz sahnelemişti, tek aksayan yer benim çıkarılmasına karşı çıktığım Şirin'le olan uzun sahneleriydi. Basının bir kanadı ha bire, "4 ekimde perdesini açacak olan *Ferhat ile Şirin*'in ilk gecesinde olaylar çıkması bekleniyor" filan gibi kıskartıcı haberler yazıp duruyordu. Gece astırdığımız afişler ertesi sabaha kalmadan yırtılıyordu duvarlardan.

Ruhi Su'nun halk ezgilerinden düzenlediği güzel müzik ile açtık perdemizi 4 ekimde. Seyirci soluksuz seyretti oyunu, ayakta alkışladı, olan kusurları bile görmek istemedi sanki. Galamız, basın gecemiz hep öyle coşkundu. Ancak bazı gazetecilerin geleksel yerleri boş kalmıştı. Tutuculukları bilinen ünlü fıkra yazarlarımız bile Nâzım'ın oynanmasına karşı çıkmayıp oyuncularını eleştirmekle yetindiler. Bazı gazeteler, "Yalnız Nâzım'ı dinlemek ve Gülriz'i seyretmek için gidin bu oyuna" bile dediler. Ancak daha oyun oynanmadan karşımızda olan gazeteler yerlere batırıyorlardı her şeyi, o güzelim şiiri bile:

Ben melodramın hiç eskimeyecek bir tiyatro unsuru olduğuna inanıyorum. Nasıl muayyen bir anlayışla romantizm her edebiyat mektebinin içinde varsa, melodram da şu veya bu şekilde tiyatronun, canlı, hareketli bir şey söylemek isteyen tiyatronun unsurlarından biridir. En realist bir piyes bile melodramatik unsurun inkârı icap ettirmez.

Ferhat ile Şirin'in Mehmene Banusu.

Nâzım'ın bu söylediklerinden bugün bile vazgeçmek olanaksız.

Ferhat ile Şirin'in gişesinin önünde kuyruk yapan öğrencilere, memur grupları adına bilet almaya gelenlere bazı sempatik tipler usulca yaklaşıp, "Bu komünist oyuna bilet alırsanız fişlerinize işleneceğinden haberiniz var mı?" diyorlar. "Oyunu seyredenler resminizi çekecekler, damgalanacaksınız."

Bu söylenenlere kulak asmadan bilet alıp oyunu seyredenler gelip anlatıyorlar.

Bazı dostlar, ahbablar, "Yahu ne diye oynarsınız Nâzım'ı? Sizin için 'Moskova'dan para aldılar, ondan oynuyorlarmış' diye dedikodu var, haberiniz olsun" diyorlar.

Uduba'nın ağzını bıçaklar açmıyor. Her oyuna sivil polis çağırıyor. Bir olay çıkarsa araya girsinler diye. Haberimiz yok sanıyor; ama farkındayız. Celal Amcam neredeyse pişman bize tiyatroyu kiraladığına. Yusuf Amcam sessiz, Şuşu suskun, ama müzikal gibi olmasa da gene de paylarına düşen rakam küçümsenemez.

Prova sırasında bir gün Uduba, benim uzun bir sahnemi seyredenlerken ağladı.

– Nasıl kolaylıkla böyle duygulanabiliyor, bu kadar güzel oynayabiliyorsun bu rolü? dedi.

– Baba ben çok acı çektim, çok üzüldüm hayatta, onun için bu kadar kolaylıkla oynayabiliyorum belki bu rolü, dedim.

Uzun zamandır ilk kez baba demiştim, cevap vermedi. Ben ayrılmıştım zaten yarından. Çok üzgündü aristokrat (!) kızının komünist oluşuna. O kadar olayların dışındaydı ki, bir *Ferhat ile Şirin* dedikodusu onun gözünde bizi komünist yapmaya yetmişti.

Yaşar Kemal

Yaşar Kemal'e gidiyoruz bir gün Engin'le.

– Yaşarım, diyorum, hadi ne olur, hemen kolları sıva ve *Teneke*'yi oyunlaştırsan bize.

– Dur kız, diyor Yaşar, iki ayağımı bir pabuca koma, hem Mehmene Banu'yu böylesi güzel oynadıktan sonra tiyatrodaki yapacak şeyin kaldı mı senin?

– Yaşarım benim, diyorum, gurbanın olam, iki gözümün çiçeği gel yap şu işi, bizi darda goma ve de bizi bir ele güne, namerde mohtaç eyleme. Gorhtular, üç buçuk attılar, tühürdühlerini yaladılar didirtme. Her bi şeyleri oynamak istemiyoz şincik. Şincik *Teneke*'nin hemi de tam zamanı. İlle de *Teneke*'yi oynayacaaaz ve de tek bir *Teneke*'yi oynayacağım, bunu bir iyi belle ve soh o güzel-ler gözeli kafaga.

– Ulan Cadılar Padişahu, beni bu yaştan sonra tiyatrocuk bile yaparsın sen, diyor Yaşar ve giriyor havaya. Bir Zeyno Bacı olacaksın kiiii...

Engin daha *Tütün Yolu*'nu seçtiğimiz günlerde Yaşar Kemal'in *Teneke* hikâyesini oyunlaştırmayı düşlerdi. Ancak o gün vakit azdı hikâyeyi oyunlaştırmak için. Hoş bugün de azdı ya. Yaşar'ın ağzından girip burnundan çıkıyoruz. Ben Tilda'ya yalvarıyorum, "Ne olur sıkıla Yaşar'ı" diye. Ve kolları sıvıyor Yaşar, hemen o gecedeki. Bir ay sonra oyunu veriyor bize. Aman Allahım iki elimde taşınması bile bir zor, kaç kilo bu? Sevgili romancımız 400 sayfa kadar bir oyuncuk yazıvermiş meğer o küçük hikâyeden bir ay içinde. Normal bir oyun 50 ila 80 sayfa tutar. Yani bir saat kırk beş dakikada oynanan bir oyundur bu. Demek Yaşar'ın *Teneke*'sini 32 kısım tekniği birden oynayacağız. (Hoş bugünkü aklım olsa yapardım ya.) "Altı yedi saatte bitmez bu oyun" diyorum Engin'e,

gölüşüyoruz ve okuyoruz yeniden oyunu. Engin hemen Yaşar'a telefon ediyor.

– Yaşar, diyor, yeniden ele alacağız *Teneke*'yi, biraz uzun olmuş, şöyle derleyip toplayalım, ne dersin ha?

– Hemen çabuk gelin, diyor Yaşar, hemen bu gece, bu gece.

Ve kalkıp gidiyoruz oyundan sonra. Tilda Bacı, o saatten sonra bizi ağırlamak için çıpınırken, Engin ve Yaşar başlıyorlar çalışmaya. Engin'in her önerisini şartsız kabul ediyor Yaşar. Üstelik her zamanki gibi güleç yüzü. Oysa gelirken ne kadar tedirgindik Engin'le. Öyle ya, ünü böylesi dünyayı birkaç kez dolaşmış usta bir romancıya, "Öylesi olmamış, böyle olsun" diyeceğiz. *Direklerle* denemesinden sonra ne pahasına olursa olsun diyeceğiz bunu. Ama söze ilk kim başlayacak? Emektar arabamızda giderken, ikimiz de birbirimize yüklemeye çalışıyoruz bu tatsız görevi. Oysa Yaşar, Basın Sitesi'ndeki evinin merdivenlerinde öyle karşılıyor ki bizi, daha eve varmadan her şey konuşulup bitmiş oluyor, birden rahatlatıyor bizi Yaşar.

– Söyle, diyor Engin'e, ben yazarım. Sen tiyatrocusun, söyle yazayım, vakit kaybetmeyelim.

Ve her sahne tartışılıyor yeniden yeniden. Yaşar bıkmadan usanmadan yazıyor, montaj yapıyor Engin. Yaşar, ses etmiyor, güveniyor Engin'e. Çok eskiye dayanan bir dostlukları var, tarıyor Engin'i. Gecelerce çalışmıştık böylece. Bir kez Duygu Sağıroğlu da beraberdi. Çünkü ben gene tutturmuştum, "Bu dekoru Duygu'dan başkası yapamaz" diye. Yapamadı dekoru ama bize Metin Deniz'i hediye etti. Bize ve Türk tiyatrosuna.

Yaşar'ın bitmek bilmeyen bir enerjisi, sabrı ve inanılmaz bir sağduyusu var. Ona, "Romancı sabrı, Anadolu sağduyusu ve tiyatrocunun enerjisi bir araya gelirse ve bu yazar Yaşar olursa oldu bu iş" diyorum. Engin bu kez, oyunu tüm gücünü vererek sahneye koymak için ufak bir rol almayı seçiyor, Ferhat'tan ötürü üzgün biraz. Ferhat, tiyatrodaki ilk yanlışı Engin'in. Tiyatro ile ilgiliyse konu eğer, birbirimizi rahatça eleştiriyoruz Engin'le. Yaşar, kısa zamanda bitiriyor *Teneke*'yi. Provaya başlıyoruz. İlk okuma provasında oyuncular izliyorum ve birkaç dakika sonra yüzlerinde beliren o kutsal ışık oyun bitene kadar sönmüyor. Daha ilk okuma provasında "Oldu bu iş" demiştim içimden. Adam olacak çocuk...

Engin, Metin Deniz'le uzun bir çalışma yapmıştı. O olanaksız Elhamra sahnesine boyutlar kazandıran nefis bir dekor hazırlamıştı Metin. Provanın yarısını dekorla yaptık, inanılmaz bir lüks bu. Her provada dekoru kuruyor ve sonra söktürüyorduk. Roller

Teneke oyununun prova arasında. Umur Bugay, Ülkü Tamer, Yaşar Kemal ve ben.

yaşanıyordu, tiplerin en inanılmazı bile öyle gerçektir ki, her oyuncu rolünü sevince roller de oyunculara ısınıvermişti sanki. Oyunu ilk oynadığınız gün en mutlu günlerimden biriydi tüm tiyatro yaşantımda. Yaşar Usta, üstesinden gelmişti tiyatronun. Bunu bileğine ve Engin'e olan güvenine borçluydu. *Teneke* hem tiyatromuzun bayrağını bir kez daha dalgalandırdı, hem de nefes aldırды bize uzun süre. Borçsuz bir tiyatro olduk. İlk oyundan sonra Yaşar kulise girdi. Biraz şaşkındı.

– Cadılar Padişahı, dedi, ben senden korktum, gelecek sefere bana rejî bile yaptırırsın sen.

Yazdığı insanları, romanlarının, hikâyelerinin kahramanlarını birden canlanmış görmek etkilemişti Koca Yaşar'ı.

Teneke'yi İzmir'de Açık Hava Tiyatrosu'nda oynadık. İlk kez bu tür bir oyun Açık Hava Tiyatrosu'nda oynanıyordu ve biz *Keşanlı*'dan sonra seyircinin böylesine sevgisini ve ilgisini *Teneke* ile topluyorduk. Bugüne kadar oynadığımız oyunlar arasında *Teneke* kadar sahne araları alkışlarla kesilen ikinci bir oyun bilmiyorum. Bazen zor başlardım alkışlardan kesilen oyuna. Basının belli ka-

Teneke oyununda Zeyno Bacı.

nadı gene biraz uğraştı tiyatromuzla, fakat öylesine dört dörtlük bir başarıydı ki *Teneke*'nin başarısı, ve basın öyle göklere çıkarıyor ve gereken yeri veriyordu ki oyuna ve tiyatromuza, susmak zorunda kaldılar kısa bir süre sonra. Ancak bazı oyunlarda birkaç seyirci olay çıkarmaya kalkıyor, diğer seyircilerin protestosuyla atılıyordu salondan.

Tatıl diye bir şey kalmamıştı o yıllar artık yaşamımızda. Engin'le 24 saat beraber yaşıyorduk ve ancak oyundan sonra evde baş başa kalabiliyorduk. Gecenin o saatinde, mutfakta yemek hazırlamak, daha doğrusu yardımcımızın hazırlayıp gittiği soframıza bir kadeh bir şey içerken salata hazırlamak, hoşluk dediğimiz yeni bir meze yapmak büyük keyfimizdi. Bazen kendi kendimize coşup dans ettiğimiz bile olurdu. O saatlerde tiyatrodan söz etmemeye çalışırdık. Bazen de "Sen başladın", "Hayır, önce sen başlamıştın" diye farkına varmadan, koyduğumuz yasağı bozup girdiğimiz tiyatro konusundan kurtulmaya çalışırdık. Evliliğimiz yerleşip yıllar geçtikçe, anlaşılmadığımız yanlar ortaya çıkmıştı. Örneğin ben rüzgârdan rahatsız oluyorum. Arabanın camını kapatmak istiyorum. Engin ise açık camla daha rahat. Müzik dinlerken Engin sonuna kadar açıyor sesi, bense biraz daha kısmak istiyorum her seferinde. Ben çok iştahlıyım, makarna, pilav, börek yiyip duruyorum her gün. Oysa Engin benim yemeklerimle hemen kilo alıyor. O görünce yemeden duramıyor, bense yemeden duramıyorum. Büyük fedakârlıklarla bu konularda birbirimize

anlayış göstermeye çalışıyoruz. Yani sonunda Engin gösteriyor tabii. Ancak anlaşılan yanlarımızın da sandığımızdan daha çok olduğu çıkıyor ortaya yıllar geçtikçe. Bu anlaşılan yanlar birbirimizi tamamlayan, dengeyi sağlayan şeyler aslında. Oyundan sonra bazı geceler bizde toplanıyoruz diğer oyuncu arkadaşlarımızla. Moda olan As Kulüp'e gidiyoruz, Tülay German'ı dinliyoruz. Hâlâ *Keşanlı*'yı söylüyor. O günün tek şarkıcısı. Ardından Ruhi Su geliyor sazıyla. Bazen coşup dans ediyoruz hep birden. Yirmi otuz kişiyiz pistte, başkasına yer kalmıyor biz dans etmeye kalkınca. Oyuncular, eşleri, dostlarımız da katılınca nereye gitsek orayı kapatmışcasına dolduruveriyoruz.

"*Teneke*'nin ardından mevsim sonu bir güldürü koysak iyi olacak. Anadolu'da bahçelerde oynamaz *Ferhat ile Şirin* ve *Teneke*" diye düşünüyoruz. Haldun Taner'le bir gün konuşurken soruyorum.

– Size göre bir oyunum yok Gülriz, diyor.

– Haldun Bey, diyorum, unutmayın *Keşanlı* da bize göre değildi. Gülüyor.

– İstanbul Tiyatrosu'nun isteği üzerine bir oyun yazmıştım, Toto Harum'ı düşünerek. İsmi *Zilli Zarife*. Epik türde bir politik taşlama. Şarkıları da var.

– Müzikal mi? diyorum.

– Hayır, şarkılı oyun.

Toto Harum'a ve İstanbul Tiyatrosu'na yazılmış bir oyun ve oynamaktan vazgeçmişler. Yazan Haldun Taner olunca:

– Getirin okuyalım, diyorum ve hemen düzeltiyorum: Hangi gün okursunuz?

Mevsimin son oyunu *Zilli Zarife* oldu. *Zilli Zarife* tam tiyatro-sunu bulmuştu aslında ve gülmekten kırıp geçiriyorduk seyirciyi. Artık altılarda ve böyle olanaksız bir sahnede oynadığımıza hayıflanıp duruyoruz. *Zilli Zarife*'nin müziklerini Arif Erkin hazırladı. Oyunu Mehmet Akan sahneye koydu. Orkestramız kanun, klarinet ve bateriden oluşuyordu. Kolektif bir çalışma sonucu oyunun bazı yerleri kesildi, yeni sahneler yazıldı, hatta yeni roller bile ilave edildi. Oyun, ortaoyununun mantık dışı fantezisiydi. Sanki minik el bombalarını, bonbonlarla bağlanmış süslü paketlerle, gülücükler saçarak atıveriyorduk seyirciye. Seyirci önce memnun, şekerli yiyor, sonra da elinde kalan minik bombayı ne yapacağını düşünüp duruyordu.

Tiyatro yaşamının en yoğun yılıydı o yıl. Aynı mevsimde Nâzım, Yaşar ve Taner'i sergilemek, her tür oyunda aynı başarı çizgisini sürdürmek önemli bir şeydi. Tiyatromla övünüyordum. O

yıl *Teneke* yılın oyunu seçildi. Ben ikinci kez *Teneke* ile yılın en iyi oyuncusu seçildim. Ödüllerin dağıtıldığı gece Dormen Tiyatrosu'nda Yaşar'a, "Allahsız" diyordum, "tek oyunla en iyi tiyatro yazarı seçilmek var mı?"

O yıl Şehir Tiyatrosu uzun zamandan beri ilk kez yeniden parlak bir döneme girmişti. *Oppenheimer*, *Tarlakuşu*, *Eşeğin Gölgesi* gibi oyunları sergilerken, Dormen Tiyatrosu da *Puntilla Ağa ve Uşağı Matti* ile, *Kenterler Pembe Kadın*'la İstanbul seyircisine dolu dolu bir tiyatro mevsimi yaşıyoruz. Eleştirmenler işi ciddiye alıyorlar. Gazeteler ve dergiler, tiyatro olaylarına, en küçük haberlere kadar, büyük yer veriyor. İlhan İskender Armağanı jürisi, Selmi Andak, Burhan Arpad, Hayati Asilyazıcı, Günay Akarsu, Adalet Cimcoz, Hasan Ali Ediz, Hüsamettin Bozok, H. Ayvaz, Hikmet Çağlayan, Sabahattin Eyüboğlu, Memet Fuat, Mine Gökmen, Vedat Günyol, Zahir Güvemli, Selahattin Hilav, İbrahim Hoyi, Osman Karaca, Halit Fahri Ozansoy, Panayot Abacı, Handan Selçuk, İnci Özgüden, Mîna Urgan, Melih Vassaf, İsmet Yenisey gibi isimlerden oluşuyor.

Her şey öyle hızla geliyor ki Türkiye'de, iki yıl önce oynamayı tasarladığımız, repertuvarımıza aldığımız oyunları oynamayı düşünemiyoruz bile. *Zilli Zarife*'yi oynarken, gelecek mevsim hangi oyunu oynayacağımızın tasası düşüveriyor içimize. İstanbul Tiyatrosu, yarışma dışı sürdürüyor kapalı gişe oynama rekorunu yıllardır. Cumartesi gecesi en arka sırada iki boş kalırsa Celal Amcam puflamaya başlıyor hemen, "İş düştü galiba, provaya girelim" diyor. Hemen on beş yıldır böyle sürüp gidiyor seyircilerinin ilgisi. İstanbul Tiyatrosu'nda makyaj odalarımızı paylaşıyoruz. İki büyük oda var. Biri kadınların, diğeri erkeklerin. Örneğin bir pazar günü düzen şöyle: üçte matine oynayan İstanbul Tiyatrosu odayı terk ediyor, beşte biz girip altındaki oyuna hazırlanıyoruz. Sekiz buçukta biten oyundan sonra alelacele toparlarup geceki oyuna hazırlanacak İstanbul Tiyatrosu'na bırakıyoruz tekrar odayı. Girerken çıkarken, hemen her saat beraber yaşıyoruz gibi bir şey.

Bir gün *Zilli Zarife*'yi oynuyoruz. Gerisini o günkü olayın yöneticisi Ülkü Tamer şöyle anlatıyordu: "*Zilli Zarife*'yi oynadık. Ege Ernart sivil polis rolündeydi. Salonda seyircilerin arasında oturuyor, oyunun bir yerinde sahneye çıkıp randevuevini basıyordu. Evdeki kapıları teker teker açıp Zarife'nin müşterilerini, Zeki Dinçoy'u, Şükrü Üstün'ü, beni dışarı çıkarıyor, 'Ne arıyorsun burada?' diye soruyordu. Günün birinde 'Ege'ye bir aziz-

Zilli Zarife oyununda tekrar sarışınım ama artık sahnede peruk takıyorum.

lik yapayım' dedim. Dedim ama, düşündüğümü gerçekleştirmek tam on beş günümü aldı. O gün sahne arkası bir âlem idi. Zavallı Egecik salonda oturduğu için hiçbir şeyin farkında değildi. Sırası geldi, sahneye fırladı. Oda kapılarından ilkinin açtı, benim çıkmam gerekirken karşısında Hakan Karakaş'ı buldu, pek yadırgamadı. 'Ülkü'nün sululuğu' diye düşündü ve geçti. İkinci kapıdan İlhan Daner çıktı. Sırtında atlet fanila, külot, boynunda kravat. 'Ben manyak bir adamım abi' diye lafa başladı. Susturmak ne mümkün, Ege de başladı gülmeye. Ama üçüncü kapıyı açınca donup kaldı. Karşısında Arap şeyhi kılığında Haldun Taner. 'Sükût ya polis, sükût, ben mahdum-ül ibn-i Suud' diyen Haldun Taner, oyunun yazarı. Kendisine de güzel bir rol yazmıştı. Ege kahkahadan kırılıyordu artık. Dördüncü kapıdan, gecelikte, başında takke ile Celal Sururi çıktı. Her zamanki gibi seyirciden alkışını aldı. Ege kahkahalar içinde, 'Ne arıyorsun burada?' diye sorunca da, 'Benim ne aradığım malum, asıl sen ne arıyorsun?' dedi ve girdi içeri. Beşinci kapı. Aşçı kılığında Muzaffer Hepgüler. 'Ben seni taradım, sen komünistsin, üç gündür bizim lokantaya gelip Rus salatası yiyorsun.' Ege'nin, altıncı kapıyı açar açmaz, 'Eyvah müsteşar bey' deyip kapaması gerekiyordu. Altıncı kapıyı açtı, ama kapayamadı. Çünkü bu kere de Yusuf Sururi çıkmıştı kapıdan. 'Huzurumu ihlal ettin bre nabekâr' diyordu üstelik. Ege o gün perişan oldu tabii. Ama Sevgili Yusuf Bey'in de gözleri yaşardı, sahneye çıkmak o kadar zor değilmiş diye."

Öğretmenin sandalyesine raptiyeyi ters koyan, okulun en mu-

zip, en yerinde durmaz yumurcağı gibi, Ülkü de, hafta sekiz gün dokuz, *Keşanlı*'dan bu yana hep bir atraksiyon hazırlardı bıkıp usanmadan. Ama bu seferkinin üstüne yoktu doğrusu, bu dört dörtlüktü.

Gene o günlerde Uduba, İstanbul Radyosu için *Ayşe* operetini hazırlıyor ve uzaktan tanıştığım Zeki Müren'le ilk kez karşılaşıyorum bir sabah provada. Zeki Müren, elinde uzun saplı beyaz bir gülle girdi salona. Uduba tanıştırdı bizi, elimi öptü ve uzun süre elinden bırakmadan tuttu. "Bahçemden kopardığım şu beyaz gülü Gülriz Hanım'a takdim etmeme izin verir misiniz?" dedi Engin'e. Şaşırmıştım. Çok sade giyinmişti, yüzünde makyajdan eser yoktu. Nazik bir insandı. Muhlis Sabahattin'in müziği onu etkilemişti. İki tiyatronun oyuncularını da koroda söylemeye kandır-mıştı Uduba ve Zeki Müren bunun farkındaydı. Her şeyin değerini veriyor, tiyatroyu anlıyor ve seviyordu. Çok saygılıydı. Sabah yapılan provalara hiçbir gün, bir dakika bile geç kalmamıştı.

Birgün provada, bir de baktım, Zeki Müren benim şarkımı söylüyor.

– Bir yanlışlık oldu galiba, dedim maestroya Zeki Müren gittikten sonra. Bu *Ayşe*'nin şarkısı değil miydi? Baktım, maestro hık pık ediyor. Uduba'yı aradım, ortalarda yok. Sonunda buldum tabii. Uduba da, hık pık derken, çıkardı baklayı ağzından.

– E, dedi, şimdi koca Zeki Müren adam, onore etmek lazım onu. Oyunun en iyi şarkıları *Ayşe*'nin, birini o söylese ne çıkar?

Anlamıştım.

– Peki, dedim, zarar yok, öyle olsun.

İki gün sonra bir de baktım, karşılıklı söylediğimiz bir düet de, "Ayşem Ahmedim" diye söyleneceği yerde boyuna *Ayşe*'ye söylüyor. Artık kimseye sormadım, neden, niye diye. Gece evde Engin'le konuştum.

– Vazgeçiyorum, dedim bu işten. Benim radyoda Zeki Müren'in karşısında şarkı söylerken hiçbir şansım olamaz. Eğer tiyatrodan ya da televizyonda olsaydık oynardım. Ama en güzel şarkıları o kadife sesiyle Zeki Müren söylerken yanı sıra benim sesimi kimse dinlemez, ayrıca bu işin anlamı yok, annemin eski rolünü oynamam dışında.

– Haklısın, dedi Engin ve Zeki Müren küstü, iki yıl selam vermedi bana.

Zilli Zarife'yi oynarken, sağlığımın bozulduğunu seziyordum. Bir baş dönmesi, mide bulanması yakalıyor sahnede beni. İlk günler "geçer" diyordum, genellikle düşük olan tansiyonuma bağ-

lıyorum her şeyi. Ancak giderek artan bulantılar, oyun oynamama engel olacak neredeyse. Midem de yanıyor bir yandan, çok da yorgunum. Kaç yıldır tatilsiz, duraksız çalışıp duruyoruz. Sonunda Engin, "Amerikan Hastanesi'nde çekap yaptıralım" diyor. Gidiyoruz bir tatil günü. Testler yapılıyor, filmler çekiliyor, sonuç ülser. Hem de yemek borusunun başladığı yerde. Engin, şakaya vurmak istiyor.

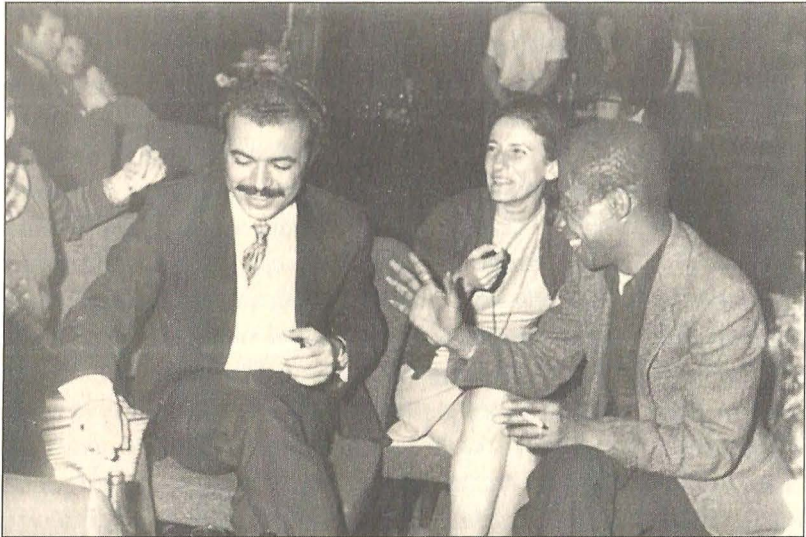
– E, diyor, senin ülserin de herkes gibi onikiparmakbağırsağında olacak değil ya, elbet özofagusta olacak.

Ağzımı bıçaklar açmıyor. Elime verilen perhiz listesini okuyup duruyorum. Nişasta peltesi, lapa, yoğurt (ekşi olmayacak), tavuğun beyaz eti ancak bir hafta sonra, komposto, vs... Yemek içmek yok demek, bir sürü de ilaç. Verilen yiyecekler de ilaç zaten.

– Operasyon yapalım, kurtulayım bir önce, diyorum doktora.

– Hayır, henüz gerek yok, tedavi sonucu geçebilir, diyor.

Kendime bir türlü yakıştıramıyorum ülseri nedense. Ayrıca ülser üzerine pek bir şey bildiğim de yok ya. Yemeğe olan düşkünlüğümden oldum herhalde, ya da tiyatrodan ötürü düzensiz yemekten. Başlıyorum perhize, ancak evdeki yemek ve içki düzenimi değiştirmiyorum. Gene mezeler, raklar soframızda, ancak ben elimi sürmüyorum. Uzun süre yaptığım ve de pek zor yaptığım perhiz sonucu, hiçbir iyileşme belirtisi yok. Gene başım dö-

İki sevgili can, bugün ikisi de artık aramızda değil. Tilda Göğçeli ve Jimmy Baldwin. Ben Engin'in arkasından anca görünüyorum. Yanımda da kareye girmemiş olan Yaşar Kemal var tabii.

nüyor, gene midem bulanıyor ve yanıyor. Aylar geçiyor böylece. Çok sinirliyim, yiyip içememek iyice sinirlendiriyor beni. Engin'in dayısı, ünlü bir doktor öneriyor. Bu alanda uzman bir isim. Ona gidiyorum. O da hemen hemen aynı şeyleri söyleyip aynı ilaçları veriyor. İyileşeceğime, giderek daha kötüleşiyorum. Boynumda kızarıklar beliriyor, ağzım kuru, kupkuru, zor duruyorum sahnede. Ayrıca her gün lapa, makarna, pelte yemekten kilo alıyorum durmadan. O günlerde dostumuz Doktor Selçuk Gerede geliyor Avrupa'dan. Evde oturmuş, yemek yiyoruz.

– Hayrola sen içmiyor musun ? diyor.

– Hayır benim ülserim var, aylardır perhizdeyim, diyorum.

– Sende hiç ülser tipi yok, ama neyse, geçmiş olsun, diyor. Soruyor nasıl başladığını, ben de anlatıyorum her şeyi.

– Sen bana şu filmleri getirsene bakayım, diyor.

Belki yirmi film var, bulup gösteriyorum.

– Bu ne biçim iş, diyor Selçuk, özofagusun filmi yok burada.

Sana öyle dediklerine emin misin ?

– Evet, diyorum.

– E peki tubaj yaptılar mı, yani midene boru sarkatıp asit ölçtüler mi ?

– Hayır.

– Yarın doğru ilk rastladığın laboratuvara girip tubaj yaptırıcaksın, diyor.

Heyecanlanıyorum birden. Bir umut beliriyor içimde. Selçuk ertesi gün ardını bırakmıyor işin, telefon edip hangi laboratuvara gideceğimi söylüyor. Biraz zor oldu, ama sonunda yuttum boruyu. Laboratuvara beni almaya gelen Engin'in, açık ağzımın içindeki uzun boruyla uslu uslu oturduğumu görünce sararıp ters yüzü dışarı çıktığını anımsıyorum. Ertesi gün raporu alıp geldi eve Selçuk. "Sende ülser yokmuş" dedi. İnanamıyorum. "Senin ülserin filan yok" diyor tekrar Selçuk. Ülser asit fazlalığından olurmuş, oysa bende asit eksikliği varmış. Sindirime gereken salgılardan pepsin eksikmiş meğer ve bugüne kadar ben devamlı asit ek-siltecek ilaçlar alıp durmuşum. Tüm salgıları azaltan ilaçlar yüzünden iyi ki gerçekten ülser olmamışım. O gece sabaha kadar sağlığımı kutlamak için tıka basa yedik içtik. O geceki yediklerimizden en sağlıklı insanın midesi 'bile bozulurdu, ama bana bir şeycikler olmadı. Sevgili Selçuk hayatımı kurtarmıştı. İlk üç ay Panzinorm diye bir ilaç aldım pepsini çoğaltmak için. Tüm baş dönmeleri, yanmalar, bulantılar geçiverdi. Daha sonra onu da unuttum ve hâlâ dilediğim gibi yiyip içiyorum ve arada bir de Sel-

Zilli Zarife rolünde. Oynarken çok eğleniyorum.

çuk'a dua ediyorum. Çok mutluyum o günler. "Yoksa dünyanın en mutlu kadını ben miyim?" diye sorduğum oluyor ara sıra. Tiyatromda ve evimde her şey gönlümce, daha ne isteyebilirim?

Mevsim sonuna doğru, 27 martta, geleneksel Dünya Tiyatrolar Günü kutlanır. O gün tiyatrolar parasız oynar oyunlarını seyircilerine. Çoğu kez, hiç tiyatro seyretmemişlere oynamak istediğimiz oyunu, kürklü hanımlar görmeye gelip, "Bugün parasızmış" diye zorla içeri girmeye çalışırlardı kapıdan. O güne kadar çeşitli kuruluşları davet etmiştik oyunlarınıza. Oyunumuzun konusu ile ilgili kimseler olmasına da çalışmıştık davetlilerimizin. Örneğin *Zilli Zarife*'de Bakırköy'den akıl hastalarını davet etmiştik. Oyunumuzda bir psikiyatr vardı çünkü ve sokakta özgür dolaşan akıl hastaları ile ilgili bir sürü de espri. Oyun başlarken sayın Faruk Bayülkem sahneye çıktı. 15-20 davetlisi de ardından doluştular

sahneye. Faruk Bayülkem'in konuşmasından sonra, davetliler kendi yazdıkları şiirleri okudular, yaptıkları resimleri hediye ettiler bize. Hepsiyle el sıkıştık. Aralarından biri gözünü gözümden ayırmıyordu. Takılı kaldı bakışı bana sanki. El sıkıştık sahneden ayrılırken. Faruk Bey tanıştırdı: Ciğerci Mahmut. Ama Ciğerci Mahmut neredeyse yanımdan ayrılmayıp sahneden de inmeyecek. Oyunu oynadık, birinci perde bitince, arada bir ilgili bulup sordum.

– Kuzum bu Ciğerci Mahmut'un derdi ne, neden düşmüş hastaneye?..

– A, o mu, dediler, çok eskilere dayanır hikâyesi. Bu Mahmut güzel bir kızla nişanlıymış. Birgün, askerden-dönünce evlenmek üzere ayrılp gitmiş köyünden. Askerliği bitip döndüğünde bakmış ki nişanlısı ortalarda yok. Güç söyleyebilmişler nişanlısının öldüğünü. Bir türlü inanmak istememiş Mahmut buna. Gece gündüz sevgilisinin mezarı başında ağlayıp oturmuş, kimseler kaldıramamış yerinden ve bir gün bir de bakmışlar ki Mahmut üstü başı, yüzü gözü kan içinde. Mezarı açmış, sevgilisinin ciğerini yiyor. İşte o gün bu gün adı Ciğerci Mahmut kalmış.

Oyunun gerisini nasıl oynadığımı bilmiyorum. Ön sırada Ciğerci Mahmut, bakar da bakar. Ben "Bakıyor mu acaba hâlâ?" diye baktıkça göz göze geliriz ikide bir. Birkaç gece uyku uyuyamamıştım o geceden sonra. Rüyalarına girmişti Mahmut. Ancak Dünya Tiyatrolar Günü ile ilgili anılarımın böylesine çoktan razıydım. Bir tanesi var ki hiç unutamam. 27 Mart 1967'nin anısı bir başkaydı doğrusu. Her yıl o gün, Uluslararası Tiyatro Enstitüsü, ünlü bir tiyatro sanatçısından aldığı mesajı dünyanın bütün tiyatrolarına okutarak seyircisine ulaştırır. Gazeteler ve radyolar da o mesajı yayımlarlar. O yıl mesajı Brecht'in karısı Helena Weigel yazmıştı ve radyoda yayınlanacak olan mesajı benim okumamı istediler. Severek koştum ve okudum. Banda alınmıştı konuşmam. Ancak yayınlanmadı, gerekçesini bilen yoktu ve Dünya Tiyatrolar Günü'nü Shakespeare'in *On İkinci Gece*'sinin özetini vererek savuşturdu radyo. Helena Weigel şöyle diyordu mesajında:

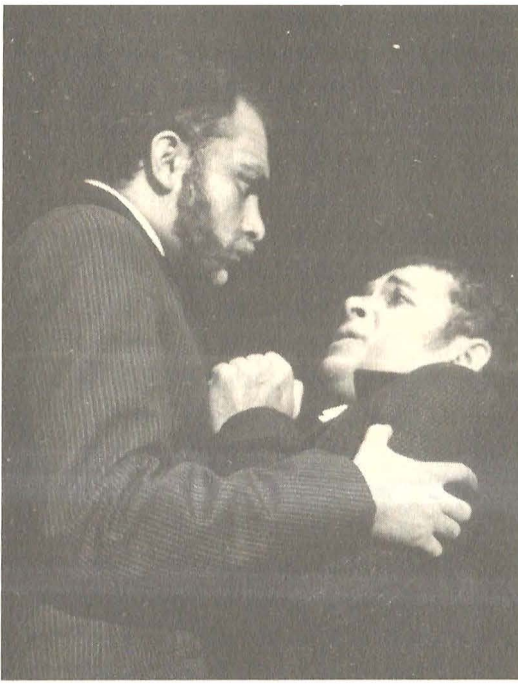
Tiyatro ve tiyatroya yakın sanatlar, insan topluluklarına karşı üzerlerine aldıkları görev ve sorumluluklara gereği kadar önem vermektedirler. Oysa çalışmalarımızın sonuçları çok önemlidir. Bu sonuçların önemini sınırlarımız dışında da görebiliriz, izleyebiliriz. Gerçeklerimize uygun sahneleri, eğlendirici, akıl yoluyla, incelikle verebilmek için ve bu gerçekleri anlayıp öğrenebilsinler diye halkı tiyatroya

ya çağırıyoruz. Bizler tiyatro adamları, kendimize özgü araçlarla dünyamızı yaşanabilir bir duruma getirmeye çalışıyoruz. Tiyatro ile ilgilenmemizin anlamı gene de her zamankinden daha çok insana barış dolu bir bugün ile insanın insan için yardım, dayanışma kaynağı olacağı dostluk dolu bir gelecek hazırlamaktır. Bütün dünya tiyatrolarına 1967 yılı için gönderdiğimiz iyi dilek bildirimizin anlamı da budur. Brecht'in bir sanat kolu yaranna ortaya koyduğu şu görüşün benimsemesini dileriz. "Bu büyük seçme çağında sanat da seçimini yapmalıdır. Sanat ya körü körüne bir inanışla kaderini bir azınlığa bağlar ve onun aracı olur ya da çoğunluğun tarafına geçerek kaderini ona bağlar. Ya insanları düşlere sürükler ve onları uyutur, bilgisizliği artırır ya da gerçeklere yöneltip bilgiyi çoğaltır. Ya yıkıcı yanı ağır basan güçlere ya da yapıcı ve ileri güçlere seslenir."

Teneke ve *Zilli Zarife* ile uzun bir turne yapıyoruz. İzmir'de Açık Hava'da *Zilli Zarife* de, *Teneke* de kıyameti koparıyorlar. Seyirci ayakta alkışlıyor ve binlerce kişilik Açık Hava Tiyatrosu'nu dolduruyoruz. O arada turnede okuduğumuz oyunlar arasından yeni mevsimin iki oyununu seçiyoruz: *Palto* ve *Kurban*. İlk oyun Gogol'ün *Palto*'su. Cemal Süreya'nın çevirisi *Palto*. Benim rolüm yok. Daha doğrusu bir iki ufak rol dışında kadın rolü

Turgut Boralı, Engin Cezzar, Orhan Aydınbaş, Gülsen Tuncer, Ülkü Tamer, Oğuz Oktay, Beyhan Benek *Palto*'da.

Palto'da Oğuz Oktay ve Engin Cezzar.

yok; dinleneceğim uzun zamandan beri ilk kez. Engin yönetiyor *Palto*'yu ve başrol Akaki Akakiyeviç'i oynuyor. Terzi Petroviç'i Turgut Borahı oynayacak. *Zilli Zarife* ile başlayan konukluğu devam ediyor Turgut'un. Ve sanırım gerçek oyuncu kişiliğini ilk kez tiyatromuzda buluyor Turgut, yeni bir kimlik kazanıyor yıllar sonra.

Hem başrolü üstlenip hem oyun yönetmek dünyanın en zor işlerinden biri. Engin'e, onun sahnelerini yönetmek istediğimi söylüyorum. Kabul ediyor. Evde çalışıyoruz sahneleri. Meğer pek huysuzmuş, yönetilmekten hoşlanmıyor. Her önerime önce karşı çıkıyor, ama üzerinden 24 saat geçtikten sonra, Engin'in deyişiyle, üzerine bir gece uyuduktan sonra söylediklerimi yapmaya başlıyor. *Palto*, Engin'in *Aklın Oyunu*'ndan bu yana büyük başarısı oluyor. Oyunu, gerçekten o sahnenin koşullarını zorlayarak, inanılmaz bir biçimde sahneliyor. Her gün seyrettim *Palto*'yu, bıkmadan. Bir iki sözüm ona entelektüel, ancak her şeye karşı çıkarak ilgi çekmeyi becerebilen lafebese dışında tüm basın kutluyordu oyun seçimimizi ve Engin'in oyununu.

Son oyunun önemini akıldan çıkaramaz tiyatrocu. Çünkü seyirci, eğer son oyunda başansızsanız, geçmiş başarılarınıza bir an bile

Oğuz Oktay'la *Ben Bir Kadınım* komedisinde.

arınısamaz. Acımasız, verir yargısını, ama yeni bir başarıyla yanınızda buluverirsiniz gene seyircinizi. Bu kez de bir önceki başarısızlığı ya da yanlışını unuttur. Aslında iyi gün dostudur seyirci. *Palto* seviyor, beğeniliyor ve seyirci dolduruyor tiyatroyu. Ancak biz hâlâ geçen yılın borçlarını ödeme çabasıdayız. Büyük kadrolu oyunların turneleri büküyor belimizi. "Ufak kadrolu bir oyun koyup arada turne yapsak ve eski borçları temizlesek" diye düşünüyoruz. *Palto*'da konuk oyuncu olarak oynayan Orhan Aydınbaş'ın Fransızca'dan çevirdiği *Ben Bir Kadınım* isimli oyunu oynamaya karar veriyoruz. Tatlı bir komedi bu. Bazı arkadaşlarımız, hafif bir Fransız komedisinde oynamayı kabul etmiyorlar. Politik yanı olmayan oyunlarda oynamamak için tiyatrodan ayrılanlar bile oluyor o günlerde.

Bazıları da askere gidiyor. Altı kişilik oyuncu kadrosu zayıf. Başrolü paylaştığım oyuncu arkadaştan çok umutluyken komedide hiç başarılı olamıyor ve iki seksen yatıyor oyun. Tek başıma bir oyunu kurtarmam olanaksız. Ama gene de turnede iş yapıyoruz. Ticarî amaçla koyduğumuz oyun, bir aramızda görevini yerine getiriyor. Ancak seyircimizi biraz şaşırtıyoruz bu oyunu seçmekle. Repertuvar çizgimizden uzaklaşmış oluyoruz biraz. Dünyanın hiçbir yerinde yıllarca aynı başarı çizgisini sürdürebilen ti-

yatro yok. İnişler çıkışlar doğal, ama ben kabul edemiyorum bunu. Hep suçu kendimde buluyorum. *Ben Bir Kadınım*'ı oynadığım için suçluyorum kendimi.

Fotoğraf Ara Güler. *Kurban* oyununda.
Not: Bu resim oyun sırasında çekilmiştir.

Ancak hemen *Kurban*'la yeni bir zafere ulaşıyor tiyatromuz. "Örnek bir Türk oyunu" diyor basın ve "Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu'nun yeni bir başarısı" diye devam ediyor. Güngör Dilmen, o güne kadar tanıdığım oyun yazarlarının en titizi. Tek sözcüğünü bile kısıyor oyununun. Virgülü, noktasıyla yazdığı gibi görmek istiyor oyununu sahnede. Oysa kusursuza yakın güzel bir oyun olan *Kurban*'da düzeltilmesi, değiştirilmesi gereken yerler var. Güngör önce "Evet" dediği şeyleri, "Yapmam" diye tutturuyor provada. Bir iki kez, uzun uzun tartıştığımızı anımsıyorum. Her gün geliyor provaya, en sonunda, koroyu çalıştırma görevini üstleniyor ve kurtarıyorum yakamı ondan. Gerçekten iyi hazırladı koroyu, ancak zorla, kavga dövüş oyunundan çıkardığımız bölümleri inatla oyunun kitabına eklemeyi de unutmadı.

Engin ve Metin Deniz birlikte çok iyi çalışıyorlar. Metin, *Teneke*'den bu yana bütün oyunlarımızın dekorunu, oyunlara çok şey kazandırarak hazırladı. Her dekorunda eskisini aşıyor Metin Deniz. Artık dergimiz *Tiyatro Dergisi* adıyla çıkıyor. Ülkü Tamer hazırlıyor dergiyi ve yalnız tiyatromuzun değil, tüm Türk tiyatrosunun haberlerini veriyoruz. O günün belki tek gerçek tiyatro dergisi. Tiyatronun sorunlarını ele alıyor, anketler düzenliyoruz ve ayrıcalık tanımadan her tiyatrocuya, tiyatroya yer veriyoruz dergimizde. Ünlü yazarların tiyatro ile ilgili çevirilerini yayınlıyoruz.

Kurban'ın kostümlerini Ayla Eryüksel hazırlıyor. Yemenileri, yazmaları boyamaya, bana diktği yazma ve bürümcük elbiselerle başladı sanırım. *Kurban*'da ayrıca korobaşını, konuk sanatçı Aliye Rona oynuyor.

İlk oyunu unutamam. Oyunun başlamasına kırk dakika kala ışıklar söndü, makyajımızı mum ışığında tamamladık. Ancak alış-

Kurban'da Aliye Rona'yla.

kın olduğumuz bir cereyan kesilmesi olmadığı az sonra belli oldu. Oyunun başlamasına beş dakika var ve ışık yok. Sıkıntıdan boğulacak gibiydim. “Böyle ters bir gün olamaz” diyorum. Oyun saati geldi geçiyor, gene ışıklar yok. Telefonla soruyoruz, “Arıza var” diyorlar, ama yerini saptayamamışlar henüz. Sonunda oyunu oynamamaya karar veriyoruz, ancak seyirci dirotiyor. Mum ışığında da olsa görmek istiyor oyunu. Işıklar çok önemli *Kurban'da*. Bazı sahne değişimleri ışıkla yapılıyor. Oyun belki anlaşılmaz ışıksız oynarsa. Ve mum ışığında başladık oyuna. Sahnede hiç bu kadar sıkılıp üzülmemiştım. Kıvranyoruz, elden gelen hiçbir şey yok. Dünyanın kirasını alan mal sahibi bir jeneratör bile koymuyor binasına. Üstelik daha önce de sinemaydı burası. İçimden elektrik idaresine, bina sahibine söve saya oynuyorum. Seyirci öksürüyor, tıksırıyor, sandalyelerini gıcırdatıp duruyor. Oyunun havasına giremedikleri belli. Karanlıkta “elim üstünde” oynar gibi bir şey bu yaptığımız. Birinci perdenin bitmesine yakın, birden yandı ışıklar. Seyircinin çığlıklarını unutamayacağım. Birden alkışlamaya başladılar görüntünün güzelliğini, sustular sonra. Ve sessizce, dikkatle izlemeye başladılar oyunu. Sahnedeki oyuncuların bile sesi değişmiş, bir başka oynar olmuşlardı ışıkla. Sahnede ışığın önemini bilirdim, ilk kez de ışıksız kalmıyordum. Mumla oynadığım olmuştu daha önce. Fakat ışığın tiyatroya böylesine büyük etkisi olduğunu o gün öğrenmişim. Çünkü birkaç yıldır, yak söndür usulü ışık unutulmuş ve görüntü sanatı olan ti-

yaatronun en önemli öğelerinden biri olmuştı ışık ve on dakika sonra ışık gene sönüverdi, daha sonra gene yandı. O gün boyu yakamızı bırakmadı uğursuzluklar. Işıklar bir yandı bir söndü ve nihayet oyun bitti. Çok sinirliydim, alkışları filan duyamıyordu kulaklarım. Ama o ilk günün şanssızlığına rağmen, *Palto*'nun büyük başarısını *Kurban*'la devam ettiriyorduk. Bugün bile yolumuzu kesen bazı seyirciler, "*Kurban*'ı tekrar oynasanıza" derler. Artık ışıklar iki üç günde bir kesiliyor, mumlar, lükslerle devam ediyor oyuna ve nedense, hiç şaşmadan, bizim oyunun başlayacağı sırada sönüyor ışıklar. *Kurban*'la bitiriyoruz o yılı. Ben de Türkiye Kadınlar Birliği tarafından Yılın Kadını seçiliyorum.

Farkına varmadan bir işbölümü olmuş Engin'le aramızda. Oyunları birlikte seçiyoruz, rol dağıtımına, kadro değişikliğine birlikte karar veriyoruz. Engin oyunları yönetiyor, dekoru ve müziğiyle uğraşıyor, tiyatronun en tatsız işi olan hesap kitap işleri de onun omuzlarında. Malî müşavir ve muhasebecimiz olmasına rağmen başını kurtaramıyor o işlerden. Ben tiyatronun tüm reklam işlerini, basın ilişkilerini düzenliyorum. Kostümlerden ve sahne gerisinden sorumluyum. Protokol, davetiye, dergi işleriyle, sorumluları dışında gene ben ilgileniyorum. Zaten sahnede ve sahne gerisinde meşhur olan disiplinim, kendi tiyatromla birlikte artıyor. Herkesin kendi işinde aynı sorumluluğu duymasını bekliyo-

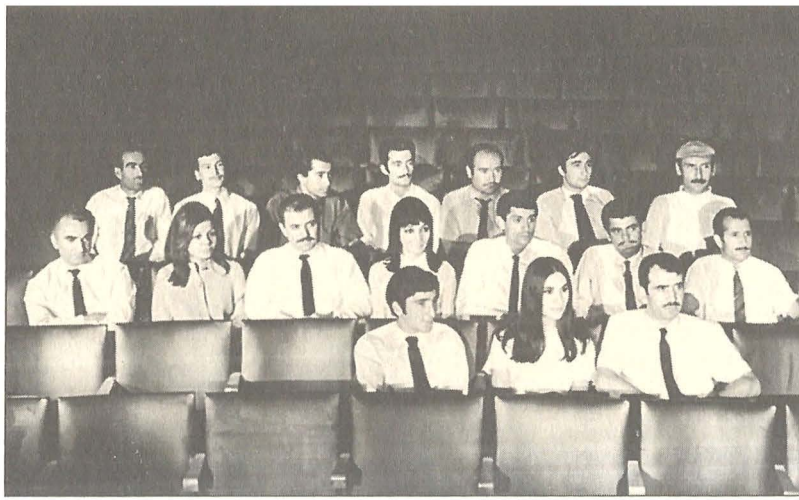
Kurban.

Elhamra sahnesi günlerinden bir fotoğraf. Yusuf Sururi, Celal Sururi, Gülriz Sururi, Alev Sururi, Lütfullah Sururi ve Ali Sururi. Fotoğrafın aslı kim bilir hangi gazetenin arşivinde.

rum. Bazı arkadaşlar beni fazla sert buluyorlar. Eleştiriyorlar. Ancak ben bugün, her şeyi uzaktan seyrederken bile, onlarla aynı kanıda değilim. Büyük saygı gösterdiğim oyuncudan, teknisyenden, aynı saygıyı işine göstermesini bekliyorum. Bu titizliğim nedeniyle Aydemir tiyatrodan ayrılmıştı. Bir sıra *Teneke*'yi oynarken Tuncel Kurtiz'le birlikte en olmayacak bir sahnede gülmeyi alışkanlık haline getirmişlerdi. Kaç kez hatırlattımsa da vazgeçemediler. Devamlı güliyorlar aynı yerde ve *Teneke*'nin en güzel sahnesini rezil ediyorlar, ayrıca tiyatronun adını da. Her gün seyrediyorum oyunu, onlar da her gün güliyorlar. En sonunda sahneden çıktıklarında dayanamadım ve ağzıma geleni söyledim ve Aydemir istifa edip ayrıldı tiyatrodan. Bazen para cezası koyardım provaya gecikmeyi alışkanlık haline getiren arkadaşlara, gülenlere filan. Ancak aybaşında kıyıp kestiremezdim maaşlarından. Pek çok tiyatrodaki uygulanan bu cezayı hiçbir gün gerçekleştirmedik.

Engin de, ben de mevsim sonu iyice yorgunuz artık. "Nasıl turneye çıkacağız dinlenmeden?" diye düşünüp duruyoruz. Turne programı, Aliye Rona'nın film çalışmaları göz önüne alınarak hazırlanıyor. Ayrıca korodan Gülsen Tuncer hazırlanıyor Aliye Hanım'ın rolüne, bir terslik olmasın diye. Yorgunluğumuzu sahnede aldığımız alkışlarla kısa bir sürede unutuyoruz, ama o kadar. El-

Fatih Renk Sineması'ndaki tiyatronun kadrosu.

Birinci sıra; Ali Poyrazoğlu, Gülsen Tuncer, Ülkü Tamer. İkinci sıra; Zeki Dinçoy, Semra Karaca, Engin Cezzar, Gülriz Sururi, Güner Namlı, Işıkçı Ali, Kürt Mehmet. Üçüncü sıra; Necati Usta, Muhsin Kurtaran, Nusret Caner, İbrahim Alben, Aydın Engin, Müjdat Gezen, Tuncel Kurtiz.
Herkesin yüzü asık semt mi beğenilmedi acaba?

hamra'da üçüncü yılımız, iyice belli oluyor ki altılarda oynayacağımıza gece oynayacağımız küçük bir salon bulsak daha hesaplı olurmuş. Trafik değiştiği için Elhamra, Taksim tarafından gelenlere sapa düşüyor artık. Ne otobüs, ne dolmuş Taksim'den aşağı gitmiyor. Son yıllarda art arda oynadığımız o görkemli oyunlar olanaklı bir sahnede oynansaydı, diye hayıflayıp duruyorum.

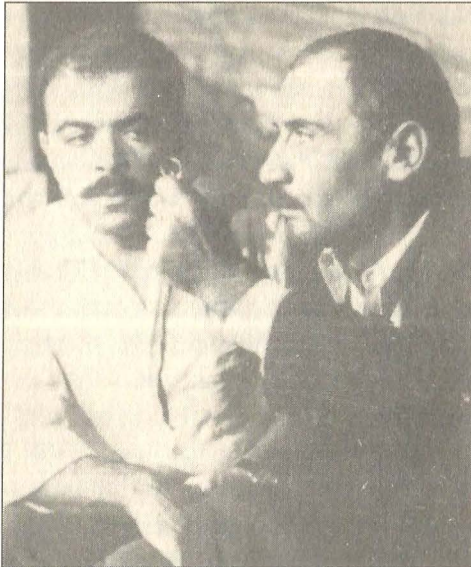
Yeni bir tiyatro salonu aramaya başlıyoruz. Gazeteci ve yazar dostlarımızla, oyuncu arkadaşlarımızla uzun uzun konuşup tartışıyoruz ve sonunda Fatih'te yapılan bir sinemanın yanındaki ufak bir salonu kiralamaya karar veriyoruz. Yeni tiyatro mevsimini Fatih'te açacağımız duyulunca, dost düşman her yönden büyük bir tepki geldi, "Neden Fatih, uzak değil mi?" Cevabımız hazır: "Ki-me göre, nereye göre uzak? Fatih'te oturana, Beyazıt'ta, Kadıköy'de oturana Beyoğlu uzak değil mi? Biz size tiyatro binası olarak düşünülmüş, tiyatro olarak sahnesi, sahne gerisi olanakları olan bir tiyatrodaki oynamak için geliyoruz buraya."

Fatih'te yerli bir oyunla başlamak gerek. Refik Erduran'ın dağarcığında *Kelepçe* diye bir oyun var. O günün Türkiye'sinde "Oynamamız gereken bir oyun" diye düşünüyoruz.

Oyun 1960 İhtilali'nden bu yana Türk aydınının eleştirisini yapıyor, görevini hatırlatıyor. Ve de bunu tam bir tiyatro diliyle ya-

pıyor. Kafasında keman kırmadan. Engin de, ben de beğeniyoruz oyunu. Seçtiğimiz ikinci oynasa, dostumuz Turgut Özakman'ın *Sarıpınar 1914*'ü. Tiyatroya yabancı olan yakın çevremizi eğlendirerek eğitmek amacımız. Tiyatromuza, eğlenilecek ve korkulmayacak bir yer olarak yaşamlarını, alışmalarını ve farkına varmadan dolu dolu evlerine dönmelerini istiyoruz.

Turne dönüşü, kaba inşaatı henüz bitmiş yeni tiyatromuzu adam etmek, dekorasyonu değiştirmek için, Renk Sineması'nın sahibi olan ve de yanına yaptırdığı tiyatronun adını ille de "Zevk' koyacağım" diye tutturan, bir sürü bar işleten, ama çok Müslüman bina sahibimizin ağzından girip burnundan çıkıyoruz. Sonunda, büyük çaba harcayarak, eli yüzü düzgün, sahne olanaklı bir tiyatromuz oluyor. Fatih Tiyatrosu. *Kelepçe*'nin provalarını yapıyoruz deliler gibi, mevsime yetişmek için. Tiyatronun sekreteri Üge Dilber. Şehir Tiyatrosu'nda kısa bir tiyatro geçmişi var. Kadromuz gene kalabalık. Ancak *Kelepçe*'de beş kişi oynuyoruz ve bu beş oyuncunun ikisi tiyatromuza yeni katılan iki genç. Bu gençlerden biri Ali Poyrazoğlu. Onu Ulvi Uraz'ın oynadığı *Kartal Tekmesi*'nde izlemiş ve "Çok yetenekli bir genç" demiştim o gün yanımda oturan Gülsen Tuncer'e. O da, "Yıllardır tiyatro yapıyor. Şehir Tiyatrosu Çocuk Bölümü'nden yetişmedir" deyince daha da ilgimi çekmişti. İkinci gençse Müjdat Gezen. İkisi de yetenekli, parlak gençler. Tiyatromuzda ayrıca Aydın Engin diye ufak tefek, cin gibi bir genç

Aykırı oyununda Engin Cezzar ve Tuncel Kurtiz.

Kelepçe'de. Zeki Dinçoy, Müjdat Gezen, Engin Cezzar, ben ve Ali Poyrazoğlu.

daha var! *Zilli Zarife*'den beri. Bir oyun yazmış. Adı *Aykırı*. Haftanın belli günlerinde de *Aykırı*'yı oynamaya karar veriyoruz. Bu seçimde, *Ferhat ile Şirin*'den beri tiyatromuza katılmış olan Tuncel Kurtiz'in etkisi oluyor. Tuncel, *Ferhat*'taki baba ve *Teneke*'deki ağa ile oyuncu olarak belli bir aşama yapmış. *Aykırı*'daki başrolün üstesinden geleceği belli. Ancak hiçbir şeyi ciddiye almayan bir insan o günler. Provaya hiç uyumadan, ama ayakta duramayacak kadar geceden kalma geldiği oluyor. Ancak hep pişman, hep bir daha yapmamaya söz verip bunu başaramayanlardan Tuncel.

Tam oyuna üç gün kala, anlıyoruz ki mal sahibimiz binaya ruhsat almamış henüz. Çılgına dönüyoruz, rezil olacağız. Perdemizi açamayacağız, seyircimize oynayamayacağız. Kalkıp Haşim İşcan'a gidiyorum. O günlerin Belediye Başkanı Haşim İşcan, *Teneke*'yi seyrettikten sonra eşile birlikte Elhamra'nın kulisine gelip uzun süre kimliğini vermeden, makyajımızı silene kadar kapımızda beklemişti, bizi kutlamak için. İşte bundan cesaret alarak gidiyorum makamına. Hemen iki saatte veriyor ruhsatı Sevgili Haşim Bey.

– Size bir tiyatro binası gerek artık, diyor, haklısınız bu.

Kelepçe ile açıyoruz yeni tiyatromuzu. İlk gecemizde bir dernek adına oynuyoruz. Derneğe biletleri Refik'in karısı, arkadaşım Leyla Erduran sattırmıştı. Derneğin büyük para ödeyerek oyuna gelen gala seyircisi oyunda umduğunu bulamadı tabii, daha doğrusu hem o kadar para verip hem de kendi eleştirisini seyretmek ca-

nını sıkı biraz. Oyundan sonra fuayede yaptığımız geleneksel su-pede beni tebrik ederken, hemen ardından, “Direklerle”nda söyleyediniz, böyleyediniz” diye, o geceki oyun dışında her şeyden söz ediyorlar.

Bir tiyatronun yeni adresini tanıtmak zordur. Var gücümüzle bu işin üstesinden gelmeye çalışıyoruz. Büyük reklam kampanyası yapmak için büyük para gerek. O günkü koşullarımız elvermiyor. Ama gene de bir şeyler yapıyorum. Haftanın belli günlerinde, Anadolu’nun zengin ağası ile çatışan “aydın oğlu” sorununu işleyen *Aykırı*’yı oynuyoruz. Oldukça iyi bir erkek oyuncu kadromuz var. Seyirci her iki oyunu da seviyor. Ancak kısa sürede anlıyoruz ki, oyuna gelen, eski seyircimiz. Fatihli kapımızı çalmıyor henüz, ayağna gittiğimiz halde. Tiyatro binasının sahibi, ilk gece oyuna gelmedi. Ayırdığımız yerler boş kaldı. Ertesi gün bir de bakıyoruz, binanın büyük cam kapıları kınlanmış. “Ne oluyor, kim yaptı?” demeye kalmadan, öğreniyoruz ki sabaha karşı sayın mal sahibimiz sarhoş sarhoş gelip tekmelemiş kapıyı. Sebep: Biz “gala” demişiz, “derneğe verdik” demişiz ve ilk gecemizi biletsiz olarak Fatih halkına açmamışız. Oysa o sinemasının kapılarını açmış ilk başladığı gün. İzdihamdan cam çerçeve kınlanmışmış. Bina onun olduğuna göre, gereken ev sahipliğini yapmamış oluyormuş konu komşuya. Eeee? E’si, kederinden kapıları bu kez kendi kırmış. Böylelikle tanışmış oluyoruz, o güne kadar nezaketini, kibarlığını övüp durduğumuz mal sahibimizle. O günden sonra adam selam vermedi bize.

Yaptığımız anket sonucu iyice anlıyoruz ki hâlâ eski seyircimiz geliyor tiyatroya ve “Zor bulduk adresi” diye şikâyet edip duruyorlar. Peki yakın çevremiz neden gelmiyor oyunlarımıza?

Onlar cumartesi pazar, giyinip kuşanıp Beyoğlu’na gidiyorlar, şehrin eğlence merkezine. Orada yiyor, orada içiyor, orada alışveriş yapıyor, orada tiyatro seyretmeyi seviyor. Belki ayağna, sokağna gittiğimiz için küçümsüyor bizi. Zar zor ödemeye çalışıyoruz eski borçları ve aylık bordroyu. Zor günleri karşılayacak rezervi yoktur tiyatroların, olamaz da. Hep işler iyi giderken karar verilir buna. Ancak ya pahalı bir prodüksiyon alır götürür eldeki rezervi, ya sıkıyönetim, ya seçim, ya ramazan. Ramazanda çevremiz sokağa bile çıkmıyor, köşedeki lokanta kapalı bütün gün ve inanılmaz bir şey, iftara kadar eczane de kapalı, ilaç alamıyoruz. Önce anlamadım nedenini ve saf saf sordum akşamüzeri iftar vakti açılan dükkâna girip. Aldığım cevap “Harım, ramazan olduğunun farkında değil misin?” oldu. Sinema bile boş sıralara oynuyor. Eski ramazanlarda eğlenenler, günümüze kadar sarkan, “Nerede es-

İrma ikinci kez alkışlanıyor. Bu kez Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu'nda. Yıl 1968-1969.

ki ramazan eğlenceleri?" sözünü deyim haline getirenler Müslüman değildi zahir. Her ramazan, tiyatroların işi düşer, ama Fatih'te başka türlü düşüyor.

Elhamra'dan ayrılırken tartışma çıkmıştı İstanbul Tiyatrosu yöneticileriyle. Tiyatrodan ayrılmamıza kızmuşlardı anladığım kadarıyla ve bir telefon konuşması sonucu küsüştük Uduba'yla, konuşmuyoruz. O da gelmiyor yeni tiyatroya. Engin çok yorgun, yeni bir tiyatronun perdesini açmak, iki oyunda oynamak, ikisini de yönetmek yordu onu.

Haldun Dormen'le ara sıra konuşurduk, "Gel bize bir oyun koy" derlerdi birbirlerine Engin'le. Birden aklımıza geliyor, *Sarıpınar*'ın yazarı Turgut Özakman Haldun'un eski arkadaşı. Ayrıca onun oyunlarını daha önce de yönetmişti Haldun. Yazarı iyi tanıyor, iyi biliyor. Haldun'a teklif ediyoruz oyunu sahneye koymasını. Sevinerek kabul ediyor.

Oyunu kendisine verdiğimizden yirmi, yirmi beş gün sonrasıydı, sanırım ilk prova günü Haldun'u evinden aldık bir sabah. İkimiz de Ayazpaşa'da oturuyoruz, komşuyuz.

- Aman Gülriz, dedi yolda Haldun, ben oyunu okumaya fırsat bulamadım, çok da uykusuzum, sen idare et, oyuncular okumadığını anlamasın. Konuşma filan yapmadan okumaya başlasınlar oyunu, olur mu şekerim.

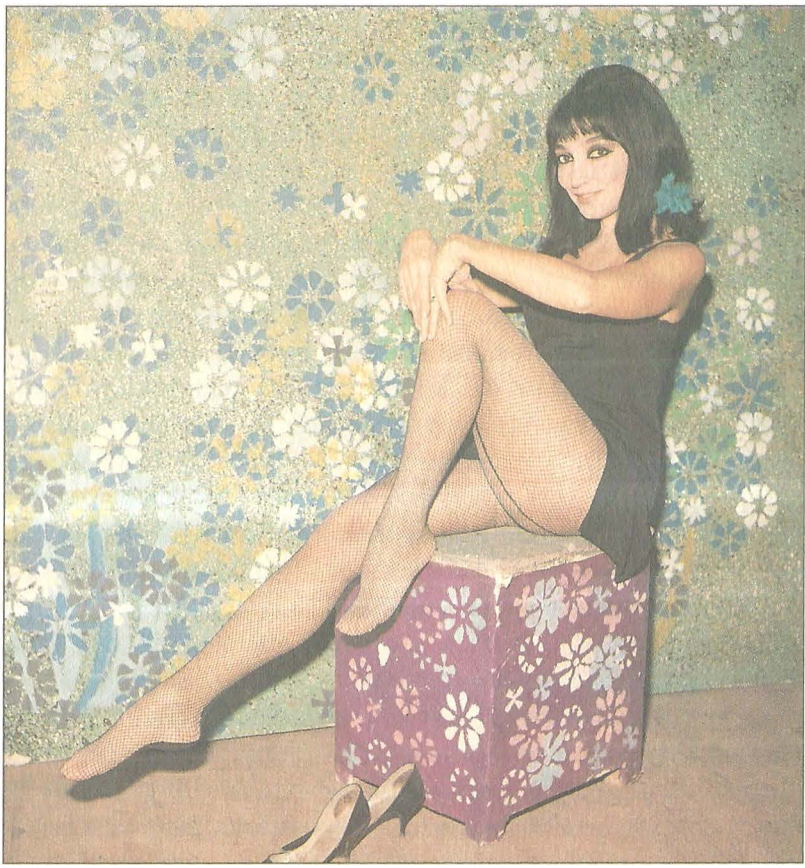

Güner Namlı, ben ve Engin.

Başımdan aşağı kazanla kaynar su döktüler sanki. Engin'e dönüp bakmıyorum bile, biliyorum ne hale geldiğini.

– Peki olur, sen merak etme, dediğimi anımsıyorum.

Tiyatroya giriyoruz, sahneye sıralanmış sandalyelerde oturan oyuncular ayağa kalkıp konuk yöneticimize “Hoş geldin” diyorlar. Ben ilk günden beri vazgeçemediğim eski bir Türk töresiyle “tatlı yiyelim, tatlı başlayalım” gibilerde şeker tutuyorum ve oyun üzerine yönetmenin geleneksel açıklamasıyla başlaması gereken provayı Engin başlatıyor, “Lütfen okuyalım” diyor. Rol dağıtımını fiilan yapılmadan. Sıraıyla, gelişigüzel okuyor herkes oyunu. Haldun, kara gözlüklerini ardından açık mı kapalı mı belli olmayan gözlerle, sessiz dinliyor. Okuma sona erince bir sessizlik oluyor, herkes Haldun’a bakıyor. Haldun ise şurdan burdan konuşmaya başlıyor. Oyunla ilgili değil söylediği şeyler. İçimden “Eyvah olanlar oluyor” demeye kalmadan, çıkarıyor baklayı ağzından.

İkinci İrma. Etek mini, saçlar uzun, fotoğraflar daha iyi. Çeken Meftun Olgaç.

– Vallahi ben pek umduğum gibi bulmadım oyunu, bana göre pek şansı yok, tutmaz bu oyun. Başka bir oyun düşünsen?

Orada, “Halduncuğum yirmi gündür okuyup bir an önce söyleyemez miydin bunu, ayrıca hadi beğenmedin, hiç değilse kimse bilmeden çekil aradan, Engin yönetsin. Oyuncu kışının güveni sarsılınca derleyip toplamanın olanaksız olduğunu bilmez misin?” demek vardı, diyemedim. Bugün burada söyleyecekmişim. Haldun’un sözlerinden sonra iş şirazesinden çıktı. Artık her kafadan bir söz çıkıyor, herkes bir şey söylüyor. Baktım bir ara, Engin de ben de oyunu savunup duruyoruz. Hiçbir yere varmayacak, gereksiz bir tartışmaya girmişiz.

– Çok geç kaldık Haldun, şimdi ne yapmanızı düşünüyorsunuz? dedim en sonunda.

– İrma’yı koyalım, dedi. Yedi sene oldu, tam röprizin vaktidir. Hem iş yaparsınız, hem seyirci böyle bir oyunu özledi artık. On-

lara cevap vermiş olursunuz.

Engin'le bakakaldık birbirimize. Provayı tatil ettik o gün. Hal-dun, "Bu sahnede haaaarika olur *İrma*" diyordu. Haklıydı, *İrma* o sahnede "haaaaaarika" oldu. Tiyatronun işi düzeldi. Düzelen işimizle günü gelen bonolarımızı ödedik. O yıl kurulan Tiyatrocu-lar Sendikası Tisen'in tiyatroya ağır gelen, acemice hazırlanmış, acemice kabul edilmiş toplu sözleşme şartlarını yerine getirmeyi başarabildik *İrma* sayesinde. Ve *İrma*'yı Fatih'te oynayarak Müs-lüman mahallesinde salyangoz sattık, afiyetle yediler.

Giderek iyice anlaşılıyordu ki, para sorununa çözüm bulama-dıkça dilediğimiz tiyatroyu yapmanın olanağı yok. Belliydi iyice artık. Eğer bir yıl dayanıp yerli oyun oynamaya devam edebilsey-dik, yeni bir seyirci yetişecekti belki çevremizde. Düşündükleri-mizi gerçekleştiremediğimize üzgündük. Her gece *İrma*'yı oynar-ken içim cız ederdi. Ben yeniden *İrma*'yı oynamak için ayrılmamış-tım Dormen'den.

Tiyatro tarihini yazacak olanlar, o güne değin Türk tiyatrosu adına gerçekleştirdiklerimizi görmezlik edemeyeceklerdi, ama devam etmek gerekti. Nasıl?

İki yıl sonra Dormen Tiyatrosu'nda, AST'ın (Ankara Sanat Ti-yatrosu) oynadığı *Sarıpınar 1914*'ü seyrederken gözyaşlanımı tutamıyordum. Turgut Özakman'ın yapıtı çok güzeldi ve Ergin Orbey çok iyi yorumlamıştı sahnelerken oyunu. Biz yanılmamış-tık seçimde, ama değerlendirmeyi AST bilmmişti.

İrma'nın provaları sırasında bir gün, tiyatronun bürosunda Üge Dilber'le birlikte reklam işleriyle ilgili bir çalışma yaparken Engin geldi ve beni kollarına aldı. İşyerimizde hiç alışmadığım bir davranıştı bu, yüzüne bakınca anladım gerçeği.

– Canım nınnınn, dedi Engin, babanı kaybettik.

Beklemediğim bir anda olmuştu, hasta değildi, 63 yaşındaydı. İnarmak istemiyordum bir türlü. Saatler sonra "Konuşmamız ge-rekti, konuşacaktık, halletmemiz gereken şeyler vardı. Ölemez benimle konuşmadan" diye ağladığımı, hatta galiba bağırığımı arımsıyorum. Ertesi gün Şişli Camii avlusunda babamı seyreder-ken, kayınpederim Mehmet Cezzar'ı gördüm. Yanıma geldi ve "Ar-tık senin baban benim Gülriz" dedi.

İrma'nın provaları sırasında, Altan Erbulak'ın oynadığı bar-men rolü için oyuncu bulamıyoruz. Tuncel Kurtiz ve Aydın Engin, Halk Oyuncuları adıyla bir topluluk kuruyorlar. Ayrılacaklar ti-yatrodan, oynadıkları *Aykırı* oyunu kalkıp *İrma* başlayınca. Er-kek kadromuz iyi *İrma* için, ancak barmensiz başladık provaya.

Haldun, Şehir Tiyatrosu'ndan, İsmet Ay dahil bir sürü isim öneriyor. Ancak şu veya bu nedenle olmuyor hiçbirisi. Bu ara Ali Poyrazoğlu ikide bir geliyor.

– Bu rolü bana verin, diyor.

– Olmaz, diyorum, buna ancak oyunun yönetmeni karar verebilir.

Ertesi gün gene barmensiz yapıyoruz provayı. Haldun ve Engin'le konuşuyoruz provadan sonra, rolü Ali'ye verip vermemek üstüne. Sonunda yeterince deneyimi olmadığından veremiyoruz gene rolü Ali'ye, "Biraz daha arayalım" diyoruz. Başarıyla oynanmış, anılardan silinmemiş rolleri oynamak hoş değildir aslında. Ne yapsanız "Eskisi başkaydı" demeye hazırdır seyirci. Ali her gün, "Ne olur bana verin bu rolü" diyor bıkp usanmadan. Bu ısrarı hoşuma gidiyor aslında. Ama içimden de, "Ben senin yerinde olsam Altan Erbulak'tan sonra bu rolü oynamak istemezdim" diyorum. Provalar çok iyi gidiyor. Yugoslav koreografımızın hazırladığı danslar ilk *İrma*'nınkinden çok daha güzel. Ancak hâlâ barmen yok.

– Bu rolü bana verin, diyor Ali belki yirminci kez ve ekliyor: Eğer Altan'dan fazla güldüremezsem seyirciyi, bırakırım bu mesleği.

Ben hayatımda, bir rol için oyundan önce böyle iddialı konuşan başka bir oyuncu görmemiştim. Artık üçümüz de gülüyorduk Ali'nin inanılmaz direnişine, ısrarına. Verdik rolü, aslında çaresizlikten vermiştik. Ancak Ali sözünü tuttu. Her gece Altan'dan daha fazla güldürdü seyirciyi ve sanırım, glüdürmek için yapmayaacağı sululuk yoktur denen oyuncular sınıfına da, *İrma*'daki çabası nedeniyle katıldı. Ali çok yetenekliydi, ancak uvertürdeki şarkıyı söylerken hep detone olurdu. Kulağı zayıftı. Yılmadan çalıştı ve birkaç yıl içinde düzeltti bu kusurunu. Tiyatrocu kaliteleri vardı Ali'nin. Sahneye yaklaşan bir fiziği, iyi bir sesi. Ancak insanı ürküten yırtıklığı, sahnede onu ölçsüzlüğe götürüyordu. Bu yırtıklık, ileride belki adını büyütecekti, ama tiyatroculuğunu küçülterek. O günler sahnede seyretmekten hoşlandığım birkaç oyuncudan biriydi Ali.

İkinci *İrma* çok başarılı oldu. Nerede, ne zaman duysam beni etkileyen güzel müzik, unutulmaz anılarımı canladırıyordu yeneden. İlk gece salonu sanatçılar doldurmuştu. Oyun bittiğinde ayakta alkışlıyordu hepsi. Sahneye davet ettiğimiz Haldun, alkışları keserek bir konuşma yaptı. Oyunu ve beni övdü. "Yedi yıl sonra *İrma* gene oynanacak, gene bütün oyuncular değişecek, ama Gülriz, İrma olarak kalacak her zaman" dedi.

Playboy

İrma'yı oynadığımız günlerden birinde Edvart Saatçi diye birinin benimle görüşmek istediğini söylediler. İsim yabancı değildi, o günlerin en parlak gece kulübü Playboy'un ortaklarındandı Edvart Saatçi. Büroda oturduk konuşuyoruz, benden Playboy'da şarkı söylememi istiyordu. "İmkânsız" dedim bir an bile düşünmeden. Ancak Bay Edvart Saatçi, işini iyi biliyordu. Bana dünyadan örnekler gösteriyor, ünlü tiyatro, sinema oyuncularının bu işi yaparak ünlerine ün kattıklarını anlatmaya çalışıyordu. O gün için hiçbir şarkıcıya ödenmemiş rakamlar teklif ediyordu. Oyun satım yaklaşmıştı, fakat Edvart Saatçi gitmek bilmiyordu bir türlü.

– Düşünün teklifimi, cevabınızı oyundan sonra verin lütfen, di-yordu.

– Olmaz, diye tutturmuştum.

Gitmedi ve oyunu seyretti. Sonra kulise geldi.

– Beni affedin, dedi, ben sizin isminiz için vermiştim o rakamı. Ama siz sahnede seyrettikten sonra ne kadar ayıp ettiğimi anlıyorum, beni affedin lütfen, pardon. Konuştuğumuz rakamın bir mislini teklif ediyorum sanatınıza. Ayrıca, bu oyun gibi, şovunuzu da Haldun Dormen hazırlasın, ne isterseniz söyleyin, yeter ki söyleyin. İster müzikal, ister caz, ister alaturka, ne isterseniz siz karar verin repertuvarınıza, deyince "Bir düşüneyim" dediğimi anımsıyorum.

– Özgürsün, diyor Engin, kararı kendin ver.

Kuliste nabız yoklaması yapıyorum. Oyuncu arkadaşlar ikiye ayrılmış, kimi "Harika olur" derken, öteki sessiz kalıyor. Fatih'teki tiyatromuzunu müdürü Nusret ile Üge Dilber, "Kabul etmeyeceksiniz değil mi Gülriz?" diye gözlerimin içine bakıyorlar. Ben-se gerçekten bilemiyorum, paraya ihtiyacımız var. Ancak her gece oyundan sonra Playboy'da şov yapmak oyuncu kişiliğimi zede-

İkinci İrma. “Bir eşi yok, seveni çok, dosdoğrusu, bir içim su, gözler kara, o ne eda, o ne bakış, dayanılmaz.”

Vallahi ben Melih Cevdet’in yalancısıyım.

ler mi? Ayrıca şarkıcı değilim. Ne yapabilirim ki ben? Edvart Saatçi, bir aylık bir program için bir anlaşma teklif edip gitmişti. Enine boyuna düşünüyorum, bir türlü karar veremiyorum.

Babamın öldüğü günden beri Engin’in ailesiyle barışmıştık. Kayınvalidem, yıllar geçince gerçeği görmüş, herkesin kendi hayatını yaşamasının doğal olduğunu kabul etmişti. Sık sık beraber oluyorduk, geçmişe değinmeden. Birbirimizi tanımaya, olduğumuz gibi kabul etmeye çalışıyorduk. Onlara sormuştum.

– Ne kaybedersin? dedi her ikisi de. Biraz yorulacaksın o kadar, herhalde çok başarılı olacaksın.

Haldun da Edvart Saatçi’den teklif almış, benim şovumu hazır-

lamak için.

– Ne zaman buluşalım ? Karar vermeliyiz neler söyleyeceğine, diyor.

– Kararsızım henüz yapıp yapmayacağıma.

– Sen deli misin, diyor, bak göreceksin, harika olacak.

– İyi ama, bilirsin benim gece kulübüne filan gittiğim de yok, ne yapmalıyım, nasıl olmalı bu şov, hiçbir fikrim yok, vakit de az. Bir ay sonra başlamamı istiyorlar. Henüz ne yapacağımı bilmezsem nasıl hazırlarım önce şarkıyı bu kısa sürede ? Bilirsin aceleyle de gelemem ben.

– Sen korkma, bana güven, diyor Haldun.

Daha önce *Keşanlı'yı*, *Direklerarası'nı* oynadığım sıralarda şarkıcılık teklifleri almıştım ama hiç düşünmeden geri çevirmiştim bu teklifleri. Bir sıra Ruhi Su, birlikte türkü söylememizi istemişti. Çok istediğim halde onu da gerçekleştirememiştim. Ve o günlerde şarkıcılığı kabul edip etmeyeceğimi soran Hasan Pulur'a, "Tiyatro seyircimi şaşırtıp üzebileceği için şarkıcı olmaya-
cağım, ben tiyatrocuyum, ancak oyun gereği söylerim şarkılarımı" demiştim. Hasan Pulur dostum da bu sözlerimi yazmıştı uzun uzun sütunlarında. Şöyle diyordu Pulur:

İlhan İskender Armağan'ın başarı ödülleri önceki gece Dormen Tiyatrosu'nda *Aşşşk* oyunundan önce dağıtıldı. Takdimci Altan Erbulak, adını söylediği zaman yandaki locadan bir kadın kalktı, sahneye çıktı ve seyircilere bir selam verdi ki... Anlatılması güç... Beşiği sahne-
de sallanan, ilk bebeğini sahnede kıran, ilk çocukluk anısını kırmızı perdenin gerisinde hatırlayan bir sanatçı ancak bu selamı verir ve ancak onun gibileri seyircinin önünde böyle eğilirdi.

Adı Gülriz Sururi'ydi. *Teneke*'deki oyunuyla yılın kadın oyuncusu seçilmişti. Başarı ödülünü Erol Günaydın'ın elinden aldıktan sonra birkaç söz söylemek istedi. Ama öylesine mutluydu ki, daha önce söylemek istediklerini unuttu; içinden geldiği gibi konuşuverdi... "Halk", dedi, "seyirci" dedi ve denileceklerin en güzelini söyledi. Yüzbinlerce defa çıktığı sahneden bir daha inerken o sevdiği, saydığı seyirci onu bilmeyerek alkışların en anlamlısıyla alkışlıyordu. Çünkü iki saat önce bir gece kulübünün şarkı söylemesi için yaptığı teklifi "Hayır !" diyerek reddetmişti:

– Benim mesleğim tiyatro oyunculuğu !

Çok kişinin, değil gözlük takmak, gözünü bile açmadan imzalayacağı ve önünde birkaç sıfır bulunan teklifi bir kenara iten Gülriz Sururi elbette bu alkışa, bu sevgiye layıktı...

Şarkıcılık

Haldun'la repertuarı hazırlıyoruz. Haldun bir sürü şarkı öneriyor. Müzikalden, operetten, cazdan türküye, kantoya kadar var şarkıların arasında. Bir yandan seçilen şarkıların orkestrasyonu yapılıyor, beri yandan biz Haldun'la prova yapıyoruz. Playboy'da Judy Garland'ın çok ünlü bir parçasını söylerken Edvart Saatçi repertuarı beğenmediğini belli etti. Meğer, tiyatro ve gazino edebiyatı çok farklıymış. Daha provada anlıyorum bunu. Edvart, popüler hafif batı müziği ve aranjman şarkıları söylememi istiyor. Bense kaliteli şarkılar söylemekte direniyorum. "Piyasa şarkısı söyleyemem" diyorum, ne demekse. Hem gece kulübünde şarkı söyle, hem "Piyasa şarkısı söylemem" diye ayak diret, yanlış tabii. Ancak geç farkına vardım yanlışın. Hazır değilim, on beş şarkı öğreniyorum yirmi günde. Bunların beşi *Ayşe* operetinden, *İrma*'dan ve bazı bildiğim kantolar. Ancak yirmi günde on ayrı türde şarkıyı kusursuz öğrenip söyleyecek kapasitede değilim. Herhangi bir profesyonel şarkıcı da zaten böyle bir aptallık yapmaz, sahip çıkamıyorum şarkılara. Kuşkuluyum, kendimi beğenmiyorum, müzikallerde şarkı söyleyen Gülriz'den eser yok ortada. Haldun ha bire, "Olacak, göreceksin bak" diyor. Haldun'la seçmiştik şarkıları, daha doğrusu sondaki türküler dışında Haldun'un seçimiydi repertuar.

Ne giyeceğim büyük bir sorun oldu, her kafadan bir ses çıktı. Sonunda ünlü modacı Faize Sevim kardeşlerin butiğinde buldum kendimi. Bir model seçtim, ancak dilediğim gibi gerçekleşmedi model. Ödediğim astronomik paraya rağmen aynada kendimi tüyler içinde kabarmış hindi gibi görünce tipik şarkıcıları anımsadım. Hem tuvaleti bıraktım orada, hem peşin peşin ödediğim paraları. "Ne giyeceğim" diye ovunup dururken kayınvalidem bir

O günlerde benim kadar ünlenen altın elbisemle.
“Kırk katır mı, kırk satır mı, yoksa Playboy’da şarkıcılık mı?”

elbise hediye etti bana. Gümüş bir elbiseydi bu. Gümüş zincirden oluşan ve de kendinden nefis işlemeleri olan antika bir giysi. Belki saraydan kalma eski bir rakkase giysisi. İki elimi kapatınca avucumda kayboluyordu ve iki kilodan ağırdı. Onu altın suyuna batırdık, daha da güzelleşti ve o sıra gazeteler, dergiler “Gülriz Sururi altın bir elbiseyle çıkacak şarkı söylemeye” diye yazıp durdular. Ve ilk gece gelip çattı. O gece, çok istememe rağmen anılarımdan silip atamadığım en önemli gecelerinden biridir yaşamımın.

Playboy’da bir tek boş yer yok. Genellikle smokin ve tuvalet giymiş olan seyirciler, pardon müşteriler, yerlerde bile oturuyor. Çiçek, çiçek, çiçek. Engin’le makyaj odasına girerken çiçek sepetlerini duvarlara sıralanmış görünce cami duvarına dayanan çelenkler geliyor aklıma. “Gülriz’in cenazesi var bu gece” diyorum içimden. Makyaj yaparken ellerim titriyor ilk kez. Hiçbir oyundan evvel böyle olmamıştım. Karaca’da yıllarca aradan sonra sahneye çıktığım o Edirne’deki ilk geceyi anımsıyorum. O gece bile daha güvenli olduğumu düşünüyorum. Altın elbisemin üzerine aldığım kahverengi ipek maşlahımla, kusursuz makyajımla seyreliyorum kendimi aynada. Birden fırlayıp kaçmak geliyor içimden. Nereye kaçacağım, çok geç. İçeriden Öztürk Serengil’in sesini duyuyorum. Son şarkısını söylüyor “Dünya dönüyor, dönüyor dönüyor.” Öztürk’ten sonra son olarak ben çıkacağım

Assolistlik (!) günlerimden.

sahneye, yani piste. Ve o an geldi. Engin öpüyor beni.

– Hadi, diyor, korkma, her şey yolunda gidecek, göreceksin.

Kanat Gür Orkestrası’nun giriş müziğini çaldığını duyuyorum. Ve salonun arkasından doğru başlıyorum yürümeye. Flaşlar patlamaya başlıyor hemen. Birden başım döndü yerlere oturmuş, bana yol vermeye çalışan kalabalığı görünce. Bitmek bilmeyen bir alkış arasında orkestranın önündeki yerime ulaşıyorum. Yol açıyorlar, ancak öyle alkışlıyorlar ki, bir yandan da yolumu kesiyorlar. Selam vere vere yerime ulaşmam epey vakit aldı. Alkışlar hâlâ bitmek bilmiyor, “bravo” diye bağırıyorlar bir yandan. Selam veriyorum gene, ama onca vakit kazanmama karşın heyecanımı yenemiyorum. Ve başlıyorum bir iki sözcükle programıma. Alkışlarla kesiyorlar sözlerimi. *Ayşe* operetinden bir dize söyleyerek geçiyorum şarkılarıma. Artık art arda söylemem gerek şarkıları ve istemeden, yavaş yavaş etrafı görmeye başlıyorum.

Yoğun sigara dumanlarının ardından seçiyorum müşterilerin yüzlerini. Piste çıktığımda saat ikiydi; on birden, on ikiden beri şov izleyen, dans eden müşteriler sarhoş. Hemen hepsini tanıyorum, gece kulüplerinin malum ünlü simaları. Çok sarhoş hepsi. Kimi bağıra bağıra garsonu çağırıp içki tazeletiyor, öteki yanında ki hatuna sarılıyor, beriki benimle şarkımı söylemeye çalışıyor. Yüksek sesle elbisemi, makyajımı, saçımı konuşup duruyorlar.

“Ah ne güzel” diyenleri, “Sahici altın mı?” diye soranları açık seçik duyuyorum. İçime girecekler neredeyse, damağımı seyrediyorlar şarkımı söylerken. Sahne ile pistin farkını anlayıveriyorum birden. Kendimi tahtından indirilmiş bir kraliçe gibi hissettim o anda. Ne işim vardı burada benim? Ağlamamak için güç tutuyorum kendimi. Artık panik halindeyim, benim işim değildi bu. Tiyatroda en ufak bir gürültü yapan seyircinin parasını geri verip kapı dışarı attıran Gülriz’in yeri değildi burası. Kendimi düşünüyorum, gece kulübüne seyirci olarak gitmediğimi, eğlenip dans etmeye gittiğimi arımsıyorum hemen. Art arda söylemeye çalışıyorum bir yandan şarkılarımı. Arada bir alkışlarla kesiliyor şarkılar. Ancak giderek zayıflıyor alkış, ayrılıyorum salondan. Geri getiriyorlar bitmeyen alkışlarla yeniden. Bir iki şarkı daha söylüyorum. Devamlı konuşuyorlar aralarında, benimle ilgili bir şeyler söyleyip duruyorlar. Tam o anda gece kulüplerinin müdavimi ünlü bir tip, Erol Simavi’nin masasından fırlıyor piste, sarhoş. Benimle oynamak istiyor. Korkuyorum birden. O ara Mücap Ofluoğlu iliştiriyor gözüme. Olduğu yerden seslenip engel olmak istiyor benimle oynamak isteyen ünlüye. Gene uzaktan tanıdığım ünlü bir fabrikatör, genç Mehmet Sarper, yere atıyor birden kendini. Elinde fotoğraf makinesi, resmimi çekiyor ha bire. Sanki cephe de savaş resmi çeken muhabir gibi atıyor kendini yerlere. Neredeyse amuda kalkıp çekecek resmimi. Ve bitiyor şarkılarım, gene alkışlar arasında ayrılıyorum pistten. Ama girişimdeki alkışların yansıya.

Engin karşılıyor beni makyaj odasında, oda sigara dumanı dolu. Elindeki sigarayı yer gibi içiyor Engin. Konuşmuyoruz, elbise mi değişip dönüyoruz eve. Ağlıyorum sabaha kadar, affedemiyorum kendimi bir türlü Haldun’un her zamanki “iyisin”lerine kapılıp bu işten vazgeçmediğim için. Kimseyi suçlayacak halim yok aslında. Bu işi kabul etmemeliydim. Çadır tiyatrosunda erlere moral versem, bu geceki gibi aşağılanmış hissedemezdim kendimi. Ama mademki kabul ettim, hiç değilse iyi hazırlanmadan, Edvart Saatçi ile bir fikir birliğine ulaşmadan ve kendime güven duymadan başlamamalıydim bu işe. Otuz günlük program kırk güne çıkarıldı. Kırk gün dolup taşıtı Playboy. Ben kırk gece kurbanklık koyun gibi çıktım piste.

– O günlerde yaptığımız hasılatın rekorunu kırmadı Playboy bugüne kadar, der Edvart Saatçi hâlâ ve ilave eder: Ah bir de aranjman söyleseydiniz. Seyirci tanıdığı melodileri sizinle beraber söyleyebilseydi.

O kırk günde sinirden boynumda, göğsümde kırmızı lekeler çıktı. Kostümümü değiştirmek zorunda kaldım, moraliyim sıfırdı. Engin sabırla beni avutmaya çalışıyor, "Büyütüyorsun" diyordu. Ama bugün bile söylemediği halde, o da benimle aynı kanıdaydı sanırım. Anlaşılyordu ki bizim gece kulübü seyircimiz bir tiyatro sanatçısını dinleyip değerlendirmekten henüz çok uzaklardaydı. Onu heyecanlandıran, sanatçının ayağına gelmesiydi sadece ve onlara eğilmedikçe, her gün temcit pilavı gibi belledikleri, dinlemekten bıkmadıkları "Boş ver sen aldırma", "Sana ne kime ne" gibi şarkıları hep bir ağızdan söyleyip bağırmalarına, deşarj olmalarına göz yummadıkça, seçtiğiniz kaliteli bir repertuvarla yalnız kalırdınız benim gibi. Hasan Pulur beni o günden sonra galiba hiç affetmedi. Hem kendimi, hem onu yalancı çıkardığım için. Gazeteci ve sanatçı dostlarım ikiye ayrılmıştı. Kimi "Yanlış yaptın bu işi, yapmamalıydın" derken, ötekiler övüyordu şarkıcılığımı. Basın da geniş yer vermişti benim şarkıcılık olayıma ve genellikle övüyorlardı. Her akşam *İrma*'yı oynuyor, saat ikide Playboy'da şov yapıyor ve saat dörtte eve dönüp sabaha kadar sinirden uyku uyuyamuyordum o günler. Yaşamımın en büyük hatası olarak anıyorum şarkıcılık olayımı. Bazen gece rüyamda kendimi Playboy'da şarkı söylerken görüp korku ile uyandığım olur hâlâ.

İrma'yı sürdürürken bir yandan turne hazırlığı yapıyoruz. Ancak anlaşıyor ki Fatih'te tiyatro biraz sabır işidir ve sabır parayı gerektirir. Gişenin iyi çalışmasına rağmen, günlük giderlerden eski borçları düşünemiyoruz. Vergi borçları, cezalarıyla birlikte biniyor omuzumuza. Onun bir taksidini ödeyelim derken bu kez telifi ödeyemiyoruz. Çünkü Türkiye'de gelir değişmiyor, ama giderler her gün değişiyor artık. Her şeye zam var, ama tiyatro biletlerine yok. Her yıl maaşlara zam yapmışız, gazete ilanından radyo ilanına kadar her şeyin fiyatı artmış, ama bilet fiyatlarında artış yok. Arada bir, tiyatrolar bir araya gelip bir şeyler yapmayı kararlaştırıyoruz. Devletten yardım istemeyi, vergilerin kaldırılması filan düşünüyoruz. Ancak hep lafta kalıyor bu kararlar. Hükûmetin oyunları yasaklamaya kalktığı bir dönemde komik kaçıyor yardım isteme fikrimiz. Basın dertlerimizi dile getiriyor, anketler yapıyor, çözüm arıyor bu büyük sorunumuza. Gazeteci dostumuz Adnan Tahir özellikle eğiliyor konuya. Ve giderek tiyatrolar çoğaldıkça çoğalıyor. Yalnız İstanbul'da on altı sahne perdesini açıyor o günler. Ancak eli yüzü düzgün, seyredilebilecek oyun sergileyenler üç dört taneyi bile geçmiyor. Tiyatroların çoğalması ilk bakışta olumlu gibi gözüküyorsa da aslında değil. Çünkü yeni ku-

ruhan tıyatroların kadrosu, bir ya da iki sivrılmış oyuncunun yanında bir sürü amatör, toplama kişiden oluşuyor. Bu amatörler deneyden geğmedikleri için elemeler koca koca rolleri oynarlarken yapıılıyor ve oyun iyi olsa bile, kötü oynanunca kalite diye bir şey kalmıyor ortada. O günler iki oyuncu baş başa verip bir şeyler konuşunca, "Ne o tiyatro mu kuruyorsunuz?" diye soruluyor artık. Bazı yeni kurulan tiyatrolar, politik tiyatronun ticaretini yapmaya başlıyorlar, bir yandan da hafıf komedi oynayan tiyatroları "ticarî tiyatro" diye küçümsüyorlar. Engin'le uzun uzun konuşup tartışıyoruz her şeyi, enine boyuna. Engin, "Turne dönüşü Fatih'e dönmeyelim" diyor. Ancak sonbaharda yeni salon bulmak olanaksız. Turneye çıkmayıp salon arasak, yaz maaşlarını nasıl öderiz?

- Bir yıl tiyatro yapmayacağız, diyor Engin sonunda. Karşı çıkıyorum buna.
- Olamaz, diyorum, kapatamayız tiyatroyu.
- Toplu sözleşmenin şartlarına Fatih'te tiyatro yaparak uymak olanaksız, diyor Engin. Borçlar her gün artıyor, mecburuz durup salim kafayla her şeyi seyredip yeni bir düzenle işe başlamaya.

İkinci İrma, yıl 1968-1969. Fazla söze ne hacet!

Kabul etmek istemiyorum gerçeği. Tiyatromuzun kapanması ağırıma gidiyor.

– Aptallık etme, diyor Engin. En verimli yıllarındasın, kapatma sözcüğünü çıkar aklından, bu sözcük rahatsız ediyor seni aslında. Dünyanın hiçbir yerinde böyle soluk almadan çalışmaz sanatçı. Çocukluk etme, gerçeği görmeye çalış.

Gerçeği görmeye başlamam için bütün bir turne boyu uğraştı Engin. Moralim sıfırdı ona “Evet” dediğimde. Evet, soluk alacaktık: Hele Playboy macerasından sonra derin bir soluk almaya gerçekten ihtiyacım vardı.

O günleri izleyen yıllarda bazı eleştirmenler genellikle etraflıca düşünmeden, “Tiyatronun salt politik olması gerekir” diye bir yallesi tutturuyorlar. O sıra en beğendikleri oyun, eğer politik değilse, en azından, verdiği mesaj keman kırmuyorsa suçluyorlar o oyunu ve tiyatroyu. Kesinlikle seyredilmemesi gerektiğini söylüyorlar. Ama ötede, tiyatroyla uzak yakın ilişkisi olmayan heyecanlı gençlerin sergiledikleri oyunlardaki sloganlar, eleştirmenleri de heyecanlandırıyor ve “İşte tiyatro budur” diye ahkâm kesiyorlar. Alkışlar, bravolar, yaşa-larla sahneden inen, daha doğru dürüst sahnede konuşmasını beceremeyen genç, kendini büyük oyuncu sanıveriyor. Oysa Refik Erduran’ın dediği gibi, politikayı politika alanında yapması gerek o gencin. Tiyatroyu tiyatrocular yapıp, tiyatro diliyle söylemeli söylenecek şeyleri. Elbette tiyatro politik olacak, ama tiyatrocusu politik olacak. Sanatçı doğmamış politik gençler tiyatrocusu olmayacak. Ama oluyor ve yetenek olmayınca tiyatrodada bir şey olamaz insan deyimi rafa kalkıveriyor iki üç yıl içinde. Çünkü oynamak ayıp, seyirciyi etkilemek yasak bu tiyatrolara göre. E, rolü karakteri oynamayınca da yeteneğe ne hacet. Biraz bağır mitingde nutuk atar gibi, sonra da yumruğunu kaldır, oldu bu iş. Hayır olmadı, olmayacak da. Birkaç yıl sürdü belki, ama gene ilk kez aydın yazarlar, eleştirmenler uyandı ve hatırladı, anımsadı tiyatroyu, tiyatronun işlevini. Ancak arada olanlar, unutulacak gibi değil. Ünlü bir eleştirmenimiz, “Çağımız her türlü estetizmin karşısındadır” diye son yılların incisini yumurtlar-ken, politik oyun oynamayan tiyatroların tümü “karşıdevrimci” diye suçlanıyordu. Muhsin Ertuğrul’un yıllarca “Perdeci” adıyla yazıp seyirciyi eğitmeye, yetiştirmeye çalıştığı Şehir Tiyatrosu’nun Türk Tiyatrosu adlı dergisinde artık tiyatrodada fıstık, fındığın yenilebileceği, yüksek sesle konuşulabileceği savunuluyordu. Beri yandan Devlet Tiyatrosu ve Konservatuarı ikiye ayrılıyor.

Bir kanat, gerçek karşıdevrimci eylemlere eğilirken, öteki kanat, yeni yeni kanat ırpımaya çalışıyordu.

Salt slogan tiyatrosuna oldum bittim karşıyım. Koca bir oyunu anlamadan, katılmadan seyredip, sonunda bildiği, beklediği szcğ duyunca alkışlayıp, bağırıp loş tiyatro salonunda doyuma ulaşan seyirciye acıyorum. Daha tiyatro seyretmeden, seyirci olmadan şartlandırılmalarına, “Tiyatrodan hoşlanmadık, bu muy-muş tiyatro, içim sıkıldı, ama herif sonunda doğru söyledi besbel-li, yanına varıp alından pecektim” diyerek gecekondusuna, evi-ne dönmesine karşıyım. “Dramatik öğelerden yararlanmıyor” de-nilen Brecht’in, hem de nasıl ustaca yararlandığını herkes biliyor artık. Yaşamının vazgeçilmez bir parçası tiyatro olan, kendi top-lumu için gereği gibi kullanıyordu Brecht dramatik tiyatroyu.

Güneşle uyanıp güneşle uyumak

O yaz soluk aldım. İlk kez Bodrum'u gördüm. Metin Deniz ve karısıyla birlikte on beş günlük bir tatil yaptık Bodrum'da. Ayazpaşa'da oturduğumuz apartmanın sahipleri Meliha ve Haşim Birkan'dan çok dinlemiştim Bodrum'u. İlk anda Engin de, ben de vurulduk Bodrum'a. Bodrum'un o günler henüz bozulmamış mimarîsine ve henüz her şeyi turizm açısından değerlendirmeye başlamamış olan insanlarına. Bir tekne kiralayıp Gökova'ya gidişimizi unutamam. O güne kadar girdiklerim deniz değildi sanki. Büyülenmişim, kitaplarda birkaç kez okuduğum Mavi Yolculuk'un ne olduğunu, ne kadar iyi yazılırsa yazılsın yaşamadan anlamaya, değerlendirmeye olanak yok.

Bütün dünyayı, bütün dertlerimi, bütün sıkıntılarımı, Playboy'daki müşterilerin yüzlerini, sanatçılara köstek vurmak isteyen büyük hesaplıları, tekneden çektiğim sırtının ucuna takılan orfoz yuttu bir gün ve oturup afiyetle yedim o orfozu. O günden sonra da İstanbul'a dönene kadar canımı sıkacak hiçbir şey hatırlamadım. Bodrum'dan ayrılana dek bir rüya yaşadım sanki. Çok mutluydum. Engin ve Metin, kaptanı köşeye oturtular ve tekneyi kullanıyorlar. Kokaçi Kaptan'ın bir dediğini iki etmiyoruz, Metin'in karısı Sevil'le gak dese kahvesini veriyoruz eline, guk dese buzlu rakısını. Engin ve Metin, teknenin sahibi Gâvur Ali'nin oğlu Elçin'le dalıp duruyorlar dünyalar güzeli denize.

Yedi Adalar çevresinde aldığımız balığı tekneye sığdıramıyoruz artık. Teknenin miçosu, süngerci Ali Denizkapları küçük henüz o günler. Oysa o da kaptan oldu geçen yıl. O gün boyuna kaytarıyor işleri ve denizin dibinden balık yerine sünger çıkarıyor ha bire, eski alışkanlığı ile. İlk gün deniz suyu ile yıkanan bulaşıklar içimize sinmiyor. Bir de biz yıkıyoruz, ama çok geçmeden alışıyoruz

Bodrum Yalıkahve. Gençlik güzel şey. İçinde gömlek yok, çıplak tene siyah deri yelek; 30 yıl öncesi için avangart bir kıyafet.

denizin, denizde yaşamanın kurallarına. “Denizin rengi buymuş” demek diyorum her girdiğimiz yeni koyda. Bir kez daha şaşırıyorum gördüğüm renklere. Güneşle uyanıp güneşle uyuyoruz.

Bir gün bir süngerci teknesi görüyoruz uzaktan. Hemen yanaşıyoruz yanına. Ellerimizde film ve fotoğraf makinelerimiz hazır. Kangava denizden çekilirken, süngerler arasında kıpkırmızı denizyıldızları ağlardan kurtulup denize dönmeye çalışıyorlar. İşte o sırada birden makinenin içinden görüverdim güzeller güzeli anforu. Kavgavanın içinden suları süzüle süzüle çıktı dünya yüzüne. Binlerce yıl uzanıp yattığı denizin dibinden. Çok heyecanlanmıştım, süngercilere anforu satarlarsa almak istediğimi söyledim. Yaruk yüzlü süngerci, “Alcen mi?” dedi ve inanılmayacak kadar ucuza sattı anforu bize. O günlere kadar, ağları yırtıyor diye kırıp parçalayıp tekrar denize atıyorlardı süngerciler ve balıkçılar anforları. Öyle ya, alt tarafı bir testi parçası, önünde sonunda.

Geceleri teknenin üstünde yatıyorduk Engin’le. Bir saat sonra yıldızlar yavaş yavaş büyüyerek üstüme inmeye başladılar sanki. Hayır, “sanki”siz böyleydi bu. Yaşayanlardan başkası bilemez, inanılmaz bir güzelliكتir o. Ve uyumadan seyrederdik yıldızları. Altımızda şıkr şıkr, şıkr diye uzun aralarla sesler çıkarırdı tekneye çarpan sular. Günün ışıması başka güzel, güneşin batışı bir başka güzel olur Gökova’da. Bunu yaşamak mutluluğun ta kendi-

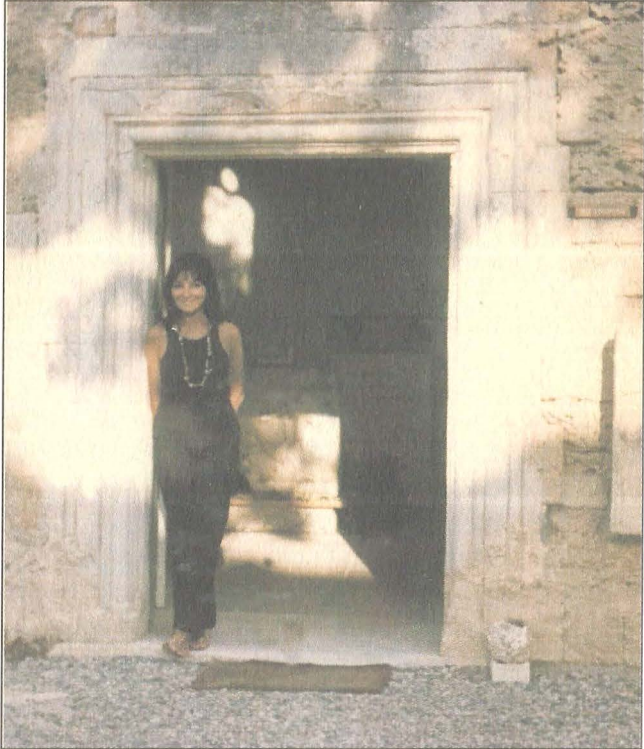
Fikret Kızılok çalıyor, ben ve o günkü müze müdürü Haluk Hoca dinliyoruz kalenin içinde. Foto Engin.

sidir bence. Kendi adına, kendin için türkü söylemek isteği, mutluluğun ta kendisidir. Dönerken bile uyarırmak istemiyordum bu güzel rüyadan. Dönüşümde İstanbul'un havasının nasıl kirli olduğunu anlayıverecektim bir günde.

O kış Engin'le ilk kez evcilik oynadık. Aile ve dost ilişkilerimizi düzene soktuk. Ve amatör topluluklara varana kadar bütün oynanan oyunları izledim. Engin, seçer seyredeceği oyunu. Oysa ben çalışırken de tatil demez, yaz demez, kış demez, fırsat yaratır, izlerdim meslektaşlarımı. Gene öyle oldu, kopamadık tiyatro çevresinden. Ama artık iyice belli oluyordu ki, Türkiye'de bağımsız tiyatro kolay kolay yaşayamaz. O güne kadar, dilediğimiz tiyatroyu özgürce yapıp gücünü seyirciden almış tiyatromuz için bağımlı olmak ölümdü. Çünkü "Herkesin kendi safında yerini alması gerek" diye bağırarak aşırı akımların tiyatrosu, bugün yıllarca bağımlı olduğu, desteklendiği güçten aynı desteği görmüyor. Bir yerden sonra aralarında görüş ayrılığı başladığı için. Sanatsal konularda bile özgür değiller artık. Her işe burnunu sokmak hakkını kendinde buluyor derneklerden, sendikalardan seyirci temin edenler. "Benim tiyatrom" dediği tiyatroda neredeyse oyun yönetecekler. Böyle bir baskı altında anlamını yitiriyor bugüne değin "Tiyatro özgür olmalıdır" diye bas bas bağırmacları. Çoğalan frak-

siyonlar artık iyice etkiliyor bağımlı tiyatroyu bugün. Aynı sahneyi paylaşan oyuncular bile ayrı fraksiyonları savununca, 1969 yılında artık perşembenin geleceği çarşambadan belli olmuştu. Bağımsız kalacaktık. Yaşatabildiğimiz süre yaşatacağık tiyatromuzu. Her gün yeni oyunlar okuyorduk. Şehir Tiyatrosu'nu, Devlet Tiyatrosu'nu protesto eden yazarlarımız, oyunlarını vermiyorlardı bu kurumlara. Özel tiyatroların kendi yazarına öncelik tanımasının tam sırasıydı. Ancak tiyatro yazarlarımızın da bir durgunluk dönemi içinde olduğu gözden kaçmıyordu. Kendi türümüzde bize uygun bir oyun arıyorduk. Aziz Nesin'i aradık o günlerden birinde. Bize oyun yazmasını istedik. Çok kalabalıktı seçtiğimiz hikâyeleri ve Aziz Nesin'in önerdikleri. Cesaret edemiyorduk. Biz LCC'nin çağrısını değerlendirip az kişili bir oyun oynamak istiyorduk o kış. Kendimize yeni salon bulana kadar. Aziz Nesin bize, *Tut Elimden Rovni* isimli bir oyun yazmaya karar verdi. Ancak vaktinin azlığından o kış yetiştiremedi bizim için yazılan *Tut Elimden Rovni*'yi.

Okuduğumuz oyunlar arasında Güngör Dilmen'in *İttihat ve*

Bodrum Müzesi.

Betül Mardin'le, Mısır seyahati. Yıl 1969.

Akla bak... Piramitleri arkamıza alacağımıza nedense arabayı arkamıza almışız.

Kürk şapkam, arkadaşım Meyzi Guakil'in hediyesi.

Terakki isimli oyunu sarıyor bizi. Ben tutturuyorum gene, 1969 Türkiye'sinde *İttihat ve Terakki*'yi sahneye çıkarmak güncel bir davranış olacaktır. Bir devrim gençliğinin dramını sahnelemekle Türk tiyatrosuna, Türk seyircisine yararlı olacağımıza inanıyoruz. Oyun, yani *İttihat ve Terakki* o günler müthiş çağrışımlar yapıyor bize, oyunda günümüzle aynı paralelde geliyor önemli olaylar. Ancak oyun, oyun değil sanki henüz, çok uzun. Güngör gibi bir tiyatro ustası, yakın tarihimize dalınca, çıkarmamız besbelli dışarı. Tekrarlar çok, aksiyon az, düzeltiriz desek karşımızdaki Güngör Dilmen, denenmiş. Biliyoruz, her sözcüğünün üzerinde titizlikle duruyor.

– Ben Güngör’le konuşurum, diyor Engin. Eğer kabul ederse isteklerimi, yaparız bu işi.

Evet, *İttihat ve Terakki* ok ağır bir yapım. Altından kalkması zor, ayrıca müzikal filan değil ki seyirci kapılarda kuyruk olsun, “En iyisi bu sene unutam bunu” diyoruz. “Seneye nasılsa bir salon kiralayacağız, o gün düşünürüz.” Ama önünde sonunda katiksiz tiyatrocuyuz ikimiz de, tekrar tekrar okuyoruz oyunu. “Hayır, tam vakti, oynamalıyız” diyoruz. “Geikmeden oynamalıyız.” 26 oyuncu var oyunda, ayrıca figüran, koro filan, belki müzisyenler de gerekebilir, büyük masraf ve bu 26 oyuncunun en az 10’u seçkin erkek oyuncu olmalı. Tarihin ünlülerini canlandırmak için, kiminde tip, kiminde oyunculuk ağır basacak. Haldun Dormen’in o günlerde iki tiyatro kadrosuna yetecek kadar erkek oyuncusu var. Sendika Başkanı Erol Keskin olduğu için, yaptığı akıllı toplu s zleşe (!) sonucu kadrosu 100 kişiye yakın. Ve batmak üzere tiyatro bu yüzden. Haldun nedense, sanki ii sıkıldıkça yeni oyuncu alıyor kadrosuna. Hemen teklif ediyorum Haldun’a.

– Ortak yapım yapalım mı *İttihat ve Terakki*’yi, diyorum. Bir salon kirahyalım, gider ve gelirler ortak bir yapıma ne dersin ?

Oyunu Engin’in sahneye koymak istediğini de anlatıyorum. Haldun, “Olur” diyor bir an bile düşünmeden. Bize gelecek bir akşam ve okuyacağız oyunu. Vakit geçirmeden okuyoruz bir akşam Engin ve ben el değiştirerek oyunu Haldun’a. Ama önceden söylüyoruz: “Korkma,   saat sürecek oyunu okumak, ama aslında yarısı kesilecek bunların” diyoruz. Gene de, dinlerken dinlerken, bir yerden sonra Haldun’un gözleri kapanmaya başladı. Haklıydı da.

– Siz beğenmişsiniz ya çocuklar, dedi, tamam gerisini okumaya gerek bile yok.

– Ama Haldun, diyecek olduk.

– Hayır, dedi Haldun, ben size güveniyorum.

Güngör’e oyunu oynamak istediğimizi söyleyince çok şaşırmıştı.  denekli tiyatroların bile zor üstesinden geleceği, masraflı bir işi bu. Anlattık, iki tiyatro birden göğüs gereceğiz her şeye. Ancak oyunun değişmesi gerek, oyuncular eksilecek, sahneler atılacak, belki yeni sahneler yazılacak. Her  nerisine Engin’in “Kabul” diyor Güngör, inanılacak şey değil. Engin oyun üzerinde çalışıp isteklerini anlatacak Güngör’e.

Uzun uzun düşünüyoruz rol dağıtımı için. Sonunda gerçekten sağlam bir dağıtım yapıyoruz, bir iki ufak rol dışında. Ama ufak dediğimiz rolün de boyu küçük ismi büyük, tarihe mal olmuş bi-

ri en azından. Kadın rolü yok gibi bir şey. Ben prodüksiyonla uğraşıp dergiyi hazırlayacağım, oynatıyorum. Rol dağıtımını şöyle yapmaya karar verdik: "Abdülhamid" Ege Ernart, "Talat Paşa" Erol Keskin, "Enver Paşa" Engin Cezzar, "Yakup Cemil" Metin Se-rezli, "Ömer Naci" Salih Güney, "Cemal Paşa" Ahmet Mekin, "Sul-tan Reşad" Turgut Boralı, "Vangelheim" Cahit Irgat, "Talat Pa-şa'nın annesi" Aliye Rona, "Mustafa Necip" Arif Erkin, "Derviş Vahdeti" Mehmet Akan, "Kara Kemal" Aydemir Akbaş. Sessiz bir rol olan "Naciye Sultan"ı, benzerliğinden ötürü Engin'in kuzini Zeynep Erer'e veriyoruz. "Sadık Paşa" Şefik Döğen, "Ziştan Ha-num" Sevim Oral, "İngiliz Sözcüsü" Zafer Önen, "Cavit Bey" İsmail Biret, "Mithat Şükrü" Aykut Oray ve böyle devam ediyor. On dans-çı, dört müzisyen var. Millî dansları Mehmet Akan hazırlıyor. Arif Erkin de müziği düzenliyor; dekoru, kostümü Metin Deniz hazırlı-yor her zamanki gibi.

Yersizlikten İtalyan Derneği'nde yapılacak genel provalar. Oyu-nu getiriyor Güngör, kesmemiş bir türlü, evet kesememiş, En-gin'le tartışıp duruyorlar. Bazı bölümleri çıkarıp yerine daha uzu-nunu yazmış. Güngör'e bir şey söylememeyi tercih ediyorum.

- Okuma tiyatrosu yapmıyoruz, Güngör'e kesinlikle anlatmalı-sın bunu, diyorum Engin'e akşam.

Büyük tiyatro yazarımız sevgili dost
Güngör Dilmén.

Dergimiz.

– Sen merak etme, diyor Engin. Sahnede prova yapınca, oyun ayağa kalkınca, Güngör de gerçeği görecektir.

Ama Güngör gerçeği oyunda bile görmek istemedi.

O oyun için güzel bir tiyatro dergisi hazırladım, her şeyiyle kendim uğraştım. Bir aydan fazla vaktimi aldı, ama değmişti. Övündüm hazırladığım dergiyle. İttihatçıların yaşayan yakınlarını bulup röportajlar yaptım, Talat Paşa'nın eşiyle, Maliyeci Cavit Bey'in eşi Aliye Yalçın Hanımefendi'yle, Cemal Paşa'nın kızı Kâmuran Cemal Hanım'la, Enver Paşa ile Naciye Sultan'ın kızları Doktor Mahpeyker Ürgüp'le. Mithat Şükrü Bey'in oğlu Turgut Bleda'yla tam bir araştırma yapıp eski resimler, yazılar, kupürler buldum. Desenler, süsler hep o günün malzemeleriydi. O dönemle ilgilenen değerli yazarlarımıza yazılar yazdırdım. Fotoğraflarda asıllarla oyuncular arası benzeşenleri buldum veya çektirdim ve bir hayli de reklam aldım dergiye *Tütün Yolu*'ndaki gibi bir uğraş sonucu. Bu vakitsizlik içinde prova izleyemiyordum yeterince. Güngör inat etti gözleri bağlanmış gibi. Böylece tarih kitabı görü-

nümünden bir türlü kurtaramadık oyunu. Çekişe çekişe gelebildiğimiz genel prova gecesi, Dünya Sineması'nda birbirimize girdik, Güngör, Engin, Metin Deniz ve ben. Ertesi gece oyunu kurtarmak için bir mucize beklemeyecek kadar ayakları yere basan kişilerdik. Ve bu koyuyordu işte insana. Gergin sinirlerimizle hursumuzu birbirimizden aldık.

İlk gecemizi bir derneğe vermiştik. Hemen hemen doluydu Dünya Sineması, müthiş bir gerilimle başlayan oyun giderek seyirciyi soluksuz bırakıyor, her söz alkış alıyor, ancak on beş, yirmi dakika sonra uzun, sıkıcı ikili konuşmalar seyircinin oyunla ilgisini koparıveriyor. Hareket yok, oyun bir dans sahnesiyle tekrar hareketleniyor ve sonra uzuyor uzuyor uzuyor ve bitiyor. İlk günler, evvelden alınmış biletlerle dolup taşan oyun, kısa süre sonra seyirci sıkıntısı çekmeye başladı ve kaldırmak zorunda kaldık "Zararın neresinden dönülse kârdır" diyerek. Bir anlamda bazı tiyatroların eleştirdiğim yanlışını yapmış oluyorduk böylece. Oysa o güne kadar tiyatroya gitmemiş insanları getirmişti tiyatroya *İttihat ve Terakki* ismi. Basında beğenenler ve beğenmeyenler gene ikiye ayrılmıştı. Ancak Turgut Boralı'nın Sultan Reşadını, Engin'in Enver Paşasını, Erol Keskin'in Talat Paşasını, Ege Ernart'ın Abdülhamidini seyredenler bugün bile kolay kolay unutmıyorlardır sanırım. Ben tümüyle *İttihat ve Terakki*'nin unutulmamasını isterdim, olmadı. Büyük *İttihat ve Terakki* Haldun'u

Cahit Irgat ve Engin Cezzar.

da, bizi de büyük zarara sokmuştu.

Borçlanmıştık gene. O nedenle yeni tiyatro mevsimine küçük bir kadro ile başlayıp toparlanmamız gerekiyordu. Bir süre büyük yapıtlara veda etmeye karar veriyoruz Engin'le. Basın nereden tiyatro yapacağımızı, hangi salonda oynayacağımızı, kadromuzun kimlerden oluştuğunu sorup duruyor. Hiçbir şey bilmiyoruz henüz, bildiğimiz tek şey çok dikkatli davranmamız gerektiği. Salonlardan teklifler geliyor, ancak Fatih'e dönmediğimiz gibi, o güzelim Beyoğlu'nun da çehre değiştirdiğini, tiyatro yapmak için yeni yerler aramak gerektiğini görüyoruz. Harbiye'den başlayan yoğun bir gelişme var artık, Bebek sırtlarına, hatta daha ötelere kadar. Harbiye ve Zincirlikuyu arasında yer aramaya karar veriyoruz, ama pat diye bulamıyoruz tabii. İşte o günlerden biriydi. Telefon çaldı, açtım.

– Ben Ümit Utku, dedi karşımdaki. Nasılsın Gülrizciğim ?

Kafamı zorladım, bir türlü kim olduğunu, nereden tanıştığımı bulamadım Ümit Utku'yla. Hay Allah, isim de yabancı değil, ama “Buyurun” dedim.

– Gülrizciğim, benim tiyatro binam var, yeni yaptım. Bak iki gözüm, Ayfer Feray istedi vermedim, Muammer Karaca istedi vermedim, falanca istedi vermedim. Ben seni çok severim, sana vereceğim tiyatromu. Babanı da çok severdim. Senin salon aradığını duydum, mutlaka sana vereceğim salonumu. Hayatım, yazıhaneye kadar gel görüşelim.

– Ama, filan diyecek oldum, söz bırakmıyor Ümit Utku Bey insana.

– Tamam mı canım, istersen önce salonu gör hayatım. Gör bak bayılacaksın, Enginciğimin gözlerinden öperim.

Engin'e anlattım telefon konuşmasını, “Gidip bakalım” dedi. Ertesi gün gidip baktık. Osmanbey'deki Samanyolu Sokağı'nda salon. Hatırlıyordum orayı, eskiden garajdı, şimdi bir sinema ve tiyatro salonu var üst üste. Altta sinema oynatacakmış Ümit Bey, üstünü de kiraya veriyor. Kaba inşaat bitmiş, bir sahne, dört beton duvar. Caddeye paralel ikinci sokak. Köşedeki mahalle bakkalından başka dükkân bile yok görünürde. Buraya seyirci gelir mi? Fatih'e nasıl geldi? Sahne de çok küçük, ama gene de bir şeyler yapılabilir. Karar vermek zor. Bir de, “Ümit Bey'le görüşüp fiyat öğrenelim” diyoruz. Telefon edip sözleşiyorum. Beyoğlu'nun arka sokaklarındaki yazıhanesinde buluşuyoruz ve karşılaşır karşılaşmaz da anlıyorum ki daha önce hiç tanışmamışım Ümit Bey'le. Neden yalan söyledi acaba?

1969-1970 Ümit Tiyatro Salonu'ndaki kadromuz. Aynı zamanda ortaklarımız. Yukarıdan başlayarak; Suzan Ustan, Ali Poyrazoğlu, Engin Cezzar, Celile Toyon, Aydemir Akbaş, ben ve Turgut Borali.

– Hayatım, diyor, tamam, ortak olduk artık değil mi? Nasıl tiyatrom, bir eşi yoktur vallahi.

– Bakın, diyorum, sahne küçük, makyaj odası yok gibi bir şey, tiyatro olarak düşünülmemiş sanki, kostümler için bir depo gerek, daha başka bir türlü isteklerimiz olacak. Ayrıca hemen söyleyeyim, ortak olamayız, kaç kiralarsınız?

Astronomik bir rakam söylüyor, “Düşünelim” deyip ayrılıyorum Ümit Bey’in yanından. Ümit Bey, dikkatle “siz”, “beyefendi” dememe karşın bana “sen”, “hayatım” deyip duruyor boyuna, ağzı alışmış bir kere, elinde değil herhalde. Her gün Ümit Bey telefon etti ve her gün biz başka yerler aradık. Ama sonunda Ümit Utku’nun salonunu kiralamaya karar verdik. Bu kararda tiyatromuzun malî müşaviri Mehmet Ali Akyol’un da etkisi olmuştu.

– Siz ardıruzdan Fatih’e seyircinizi sürükledikten sonra, burayı haydi haydi doldurursunuz, diyordu.

Pazarlık sonucu biraz kırdı fiyatı Ümit Bey. Gene de yüksek bir rakamdı istediği. Enflasyon her şeyi etkilediği için, kabul etmek zorunda kaldık. Ancak kirayı peşin istiyordu, bono olarak. İşadamıydı, filmleri vardı çekilecek. Bonoyla işlerini çevirmişti o güne kadar. Bir sonbahar akşamı bizim evde Ümit Utku ve iki ortağı ile mukavele yaptık. Ve şerefe kaldırdık kadehlerimizi. Ümit Bey o gece çok kızmıştı bize. Üçüncü ortağı gelmeyince mukaveleyi imzalamayıp adamı yatağından kaldırıp getirttik diye. Aslında kız-

Nikâh Kâğıdı oyununda.

makta haklıydı, çünkü ne kadar sağlam olursa olsun, mukavele-
nin değeri ve hükmü yoktu onun için, boş yere titizlenişimize acı-
yordu galiba.

Engin'le uzun uzun düşünüp karar vermiştik gene. Bir tiyatrolu-
nun ödeyeceği rakam belliydi oyuncularına. Bir eksik bir fazla,
herkes aynı parayı öder. Ancak en yüksek maaşla bile ayın sonu-
nu getirmesine olanak yok kimsenin. Enflasyon inanılmaz bir hız-
la etkiliyor her şeyi. Zaten yedi sekiz kişilik oyunlar oynamaya
karar verdiğimiz için, "Ortak olalım oyuncularla" diyoruz. "Eyvah
aybaşı geliyor, maaşları nasıl tamamlayacağız, sigortayı nasıl öde-
yeceğiz?" diye dertlenmeyip hiç değilse. İyi günleri paylaştığımız
gibi, kötü günde de ortak olur oyuncu. Aslında tüm kadroyu tek-
nisyeni, kasiyeri ve memuruyla ortak etmek daha iyi. Ancak az da
olsa her ay eline belli bir rakam geçmesini istiyor teknisyenler.
Mehmet Ali Bey'le ortaklık üzerine konuşup bilgi alıyoruz. Hiçbir
şey bildiğimiz yok bu konuda. Mehmet Ali Bey anlaşılmayı hazırlı-
yor. Tiyatronun demirbaşı değerlendirilmiş, ışıklarımız, teknik araçla-
rımız hiçbir özel tiyatrodan yok. Yılların kostümleri, aksesuarları
birikmiş. Meslektaşlarımızdan hazır, kurulu düzen bir tiyatroya
ortak olmalarını istiyoruz, o kadar. Paylar hesap ediliyor ve yedi
kişi ortak oluyoruz sonunda. Ali Poyrazoğlu, Turgut Borah, Suzan
Ustan, Celile Toyon ve Aydemir Akbaş ortaklarımız.

Dostumuz Hale Kuntay'ın Efrahim Kışon'dan çevirdiği *Nikâh
Kâğıdı*'nı seçiyoruz ilk oyun olarak. "Giderek yozlaşan oyun fur-
yasına katılmamak gerek" diye düşünüyoruz bu seçimi yaparken.
İyi yazılmış, kaliteli bir komedi *Nikâh Kâğıdı*. Altı kişi oynuyo-

ruz, Engin sahneye koyuyor. Ama rol almıyor oyunda. Başrol Turgut'ta. Turgut son sahnedeki duygusal bölüm dışında, iyi oynuyor oyunu, ah bir de abartmasa. Turgut, karşısındaki oyuncuya her zaman saygılı, ancak birkaç gün sonra abartıyor kendi oyununu ve yazık ediyor. Kulise gelip tebrik edenler, "Yahu, Turgut'a söylesenize, o kadar iyi oynarken ne diye bozuyor güzelim oyunu? Ne gereği var o fazlalıkların?" diyorlar.

İleride, başka bir oyunda, bir kez, "Abartma Turgut, iyi olmuyor" dediğimde, "Öyle oynuyorum diye müşteri parasını geri mi istiyor?" cevabını alacaktım.

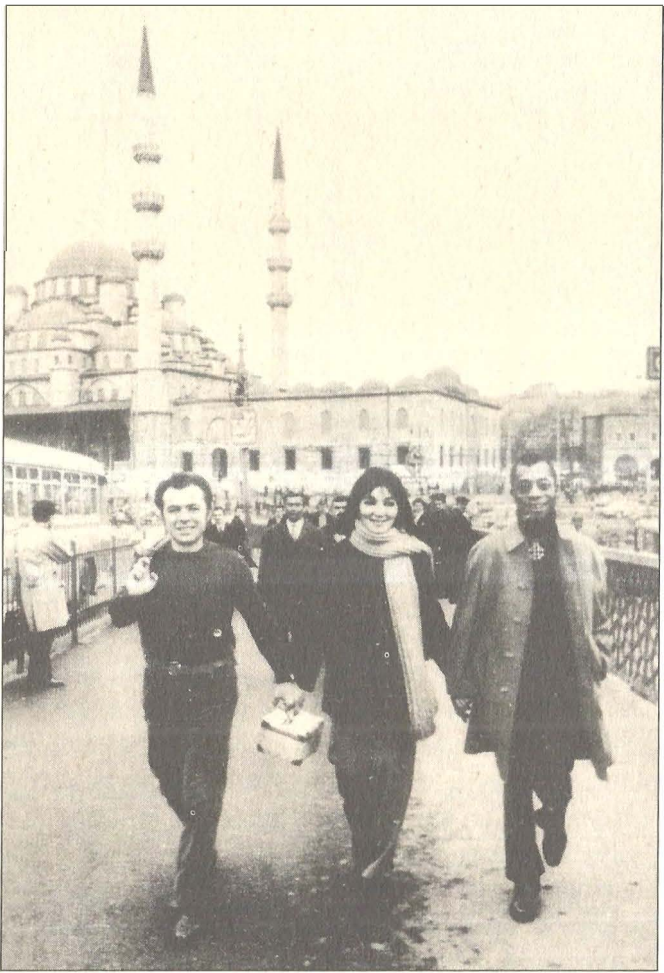
Nikâh Kâğıdı çok sevildi, çok tutuldu. Herkes memnun, ortaklarımız büyük paylar alınca şaşırıyorlar. "Patron olmak varmış" diyorlar. Ancak rezerv yapmak gerek, bütün geliri dağıtmak doğru değildir. "Anlaşmamız gereğince belli bir pay çekeceğiz" deyince tartışma çıkıyor. Onlara her şeyin, her gün aynı çizgide gitmeyeceğini anlatmak zor. Çaresiz dağıtıyoruz geliri, ayrıca herkes hemen başrol oynamak istiyor. Tiyatrocu olduklarına göre çok doğal bir istek bu. Ancak başka tiyatrolarda başarıyla oynamış oyuncularını bile seyircimiz kabul edemiyor kolay kolay. Gül-riz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu önünde sonunda bir isim tiyatrosu. Seyircisi o tiyatroya onları seyretmeye geliyor.

Nitekim benim oynamadığım bir oyunda seyirci mektuplar yazıyor, gişeye soruyor, oynamadığımı anlayınca bilet almaktan vazgeçiyor. Ayrıca arkadaşlarımız kendi başrolü oynayacağı oyunun seçiminde söz sahibi oluyor ve önerdiğimiz oyunlar arasında yaptığı seçim, yalnızca rolünü göz önünde aldığı için yanlış oluyor. Böylece ortaklığın yararlı yanları olduğu kadar, zararlı yanları da ortaya çıkmış oluyor. Gerçi Engin'in veto hakkı var, ancak uygulamak çok zor bunu duygusal sanatçılar arasında.

Eşcinseller

O yıl eski dostum ve meslektaşım Nisa Serezli, altılarda kiralamak istiyor salonu bizden. Kenterlerin Dormen’de, bizim İstanbul Tiyatrosu’nda yaptığımız gibi, o da bizim salonumuzda her gün 18’de sürdürmeye başlıyor eşi Tolga Aşkıner’le kurduğu yeni tiyatrosunun oyunlarını. *İttihat ve Terakki*’den kalan borçlarımızı kendi payımızla ödemeye başlıyoruz yavaş yavaş. Oyun seçerken çok dikkatliyiz, belimizi doğrultmadan riske girmekten korkuyoruz. Büyük yapımlardan uzak kalmak istiyoruz. Ve sonunda toplumumuzun derin yaralarından birine parmak basan *Düşenin Dostu*’nu sahneye koyuyoruz. İlk başta çok güç oluyor bu seçimi yapmamız. Engin yedi sekiz kişiyi geçen oyunları okumuyor bile, “Dayanamayıp da baştan çıkarız, sahnelemeye kalkarız” diye.

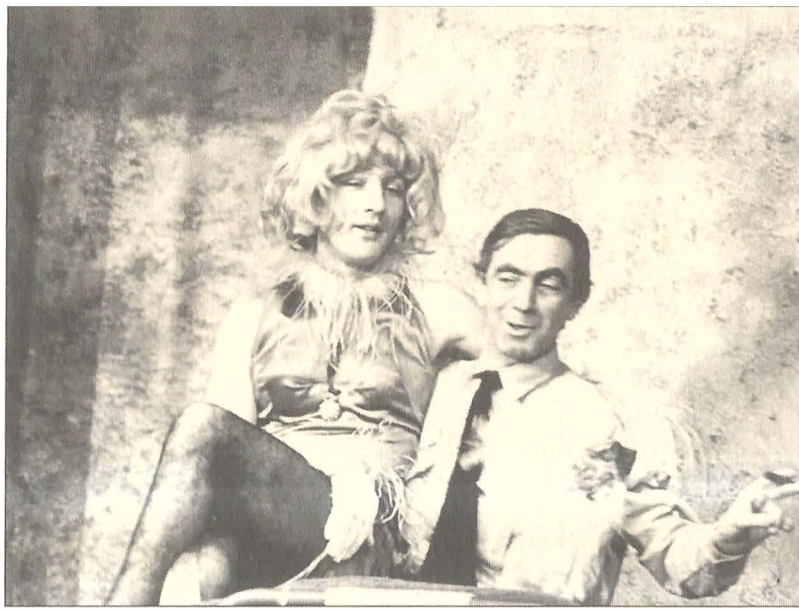
Düşenin Dostu’nu Engin bana İngilizce’den çevirerek okuduğunda ilk tepkim, “Bu oyun Türkiye’de oynanmaz” olmuştu. O gece uyuyamadım. Etkisinde kalmıştım oyunun. Gerçekleri bildiğim halde bir şamar gibi yüzümde şaklayınca rahatsız olmuştum, “Olmaz” diyordum, “böyle bir şey olamaz.” Oyun hapishanede geçiyor ve hapishanede kaçınılması zor olan eşcinsellik konusunu işliyordu. Çok ustaca yazmıştı oyunu Kanadalı genç yazar John Herbert. Ertesi sabah uyanır uyanmaz Engin’e, “Lütfen bir daha oku” dedim. İkinci okuyuşta, neden rahatsız olduğumu hemen anlamıştım. Halit Çapın’ın sokak çocuklarıyla ilgili acı gerçekleri ortaya seren bir röportajını arımsatmıştı bana. Aslında kendi toplumum adına rahatsız olmuştum. Bu, gerçeklerden kaçmaktan başka bir şey değildi. Demek ki benim gibi bir sürü insan bu oyunu seyrederken belki rahatsız olacak, ama ertesi gün benim gibi, gerçeklere göz yummanın işe yaramadığını görerek kalkacaktı yatağından. Düşünmeye başlayacaktı, sorunu aramak iste-

Jimmy'yle köprü üstünde, İstanbul'u yaşarken.

yecekti belki. Yalnız hırsız, puşt diye kolayca suçladığımız gençlerin sorumluları arasında kendini de bulacaktı bir yerde. Tiyatroda insan yaşamının her kesitinden örnekler vermiştik bugüne değin. Şimdi ülkemizde azımsayamayacağınız, küçümseyemeyeceğimiz bir kesitin sorunlarına eğilecektik. Bu oyundaki insanların bulundukları yerlere nasıl geldiklerini soğukkanlılıkla düşünmek gerekti. Aslında gerçekler insanı rahatsız eder. Toplum kurbanlarının dramını, bizim onları layık gördüğümüz yerden kurtulmak çabalarının dramını izlerken rahatsız olacaktık, gördüğümüz gerçeklere inanmak istemeyecektik.

Eşcinseller (homoseksüeller) her zaman ilgimi çekmişti. Eşcinseller son yıllarda belli bir artış göstermiş, tüm dünya ile bir-

Düşenin Dostu oyununda Ali Poyrazoğlu ve Aydemir Akbaş.

likte, belki biraz gerisinden, Türkiye’de de yüzeye çıkmıştı bu konu. Değişik çevrelerde ve sanatçılar çevresinde pek çok eşcinsel tanınmıştım. Açık seçik yaşamlarını sürdürenler, gizlileri, platonikler, profesyoneller, kaç yaşına geldikleri halde hâlâ ne olduklarının bilincine varamayanlar arasından dostlarım, arkadaşlarım, düşmanlarım oldu. Gözlemci yanım hemen uyarırdı onları görünce. Kapalı kutular ilgi çeker, merak uyandırır, onun gibi bir şey işte. Açık seçik seks konusunu konuşan kadın arkadaşlarımdan hoşlanmadığım gibi, eşcinsellerin açık saçık konuşanlarıyla da dostluk kuramadım bir türlü. Ancak dengeli bir yaşam sürdüren, rahatça her çevreye kendini kabul ettiren, hem hiçbir şey gizlemeyen, hem hiçbir şey konuşmayan akıllı dostlarımı kimselelere değişmem. Bayağılıktan her zaman kaçmıştım oldum bittim. İnsanların cinsel yaşamlarında özgür olmalarından yanayım. Ancak dürüstçe olmalı bu yaşam. Kendi cinsel yaşamını kendi seçmeli kişi. *Düşenin Dostu*’nda böyle olmuyordu işler. Hapishanelerimizde, büyük şehirlerin arka sokaklarında, varoşlarımızda böyle olmuyordu işler. Seçme hakkı olmadan, istemeden, zorlanarak. Aslında acımasızdı yaşam kavgasının kuralları ülkemizde. Ayrıca aileler, analar babalar çocuklarına nasıl davranıyorlar, nasıl davranmalılar? Çocuğun yiyeceğinden, giyeceğinden başka sorumluluk bilmeyen anaların görmesini istiyordum bu oyunu.

Engin, Ali, Erden Alkan, Bülent, Aydemir. Bir prova resmi.

İki yılda bir ülkemize gelip yaz tatilini geçiren James Baldwin dostumuz artık çok ünlüydü. Onun evinde Marlon Brando, Alex Haley gibi ünlülerle tanışmak, rastlaşmak çok doğaldı artık. Kitapları liste başlarından inmiyordu. O sırada Türkiye’de olan Jimmy’ye teklif ettik oyunu sahnelemesini. Yabancıyı olmadığı bir konuydu. Hapishaneleri, kiliseleri ve eşcinselliği iyi bilirdi Jimmy. Çağımıza çok sevindi. Artık zengindi. Üç dört dostuyla, kardeşleriyle, ailesiyle birlikte geliyordu Türkiye’ye ve Hisar’da eski Ahmed Vefik Paşa Kütüphanesi’nde oturuyordu. Oyunda beş rol vardı. Engin, Ali, Aydemir ve Erden Alkan isimli LCC oyuncularından bir genç paylaşıyorlardı rolleri. Ve Mona Lisa diye bir rol daha vardı oyunda, ancak yalnız iyi bir oyuncunun oynaması yetmeyecekti. Tip de çok önemliydi ve bulamıyorduk bir türlü uygun bir Mona Lisa. Jimmy bana, “İstediğim gibi bir Mona Lisa bul, gerisine karışma” diyordu. Bir gün eve, oyunun dekorunu konuşmak için Bülent Erbaşar’ı davet etmiştim. Bülent Erbaşar, Kenter Tiyatrosu’nun içmimarîsini, dekorasyonunu yapmış, pek çok oyunun da dekorunu gerçekleştirmişti. Bizde ilk kez *Nikâh Kâğıdı*’nın ve *Haftada Bir Gün*’ün dekorlarını yapmış değerli bir dekoratördü. Ayrıca hukuk okumuş ve Şehir Tiyatrosu’nda aktörlük yapmıştı kısa bir dönem. Onunla konuşurken, birden ayağa fırlayıp “Buldum” diye bağırıldığını anımsıyorum. Mona Lisa’yı Bülent

oynayacaktı, evet gökte ararken yerde bulmuştum Mona Lisa'yı.

– Seni hemen Jimmy'ye tanıştırmalıyım, dedim ve gerçekten Jimmy, Bülent'i görür görmez "Vauvvv!.." diye bağırdı yamyamca.

Evet, işte tam oyunun istediği Mona Lisa. Bülent, inci gibi dişleri, çekik gözleri, hafif kırlar karışmış kumral saçlarının çevrelediği genç, ince yüzü ile, inanılmaz bir hüüzünle bakarken insanın yüzüne, bir yandan da hep gülümserdi.

Düşünce kaderin ve insanların gözünden,

Lanetliler gibi yapayalnız ağlarım.

İrkilir sağır gökler çılgınlıkların yüzünden.

Şu denli güzel olsam, dostların olsa derim.

Şunda sanata bunda dehaya içim gider,

Oysa solda sıfırdır yapmak istediklerim.

Kendimden iğrenirken aldım sana doğrulup

Gönlüm kara dünyayı gerilerde bırakır.

Gün doğarken yükselen bir tarlakuşu olur,

Cennet kapılarında kutsal ezgiler şakır.

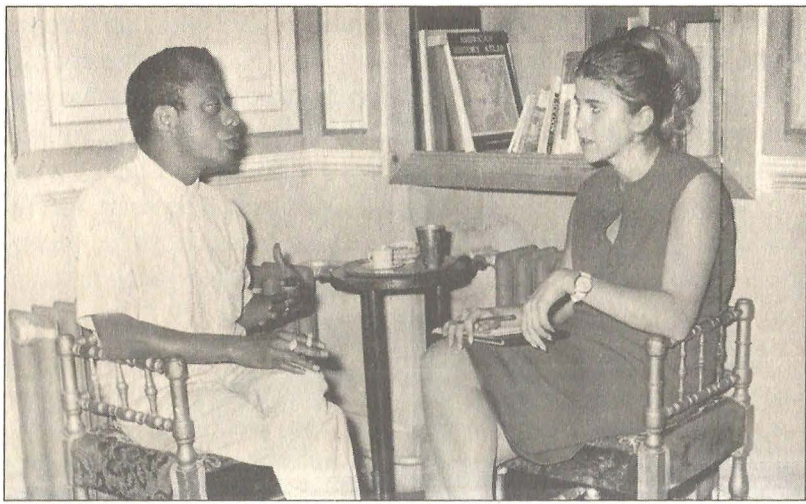
Öyle bir servettir ki sevgini anmak bile,

Sultanlarla yer değiş deseler de nafi.

Bülent, Shakespeare'in bu sonesini sahnede Engin'le birlikte öyle içtenlikle, öyle sade okudu ki her gece, her dinleyişte ağladım.

Oyuncuların hepsi İngilizce bilmüyordu. Dostumuz gazeteci Zeynep Oral'a teklif ettik Jimmy'ye asistanlık ve tercümanlık yapmasını. Zeynep, Paris Gazetecilik Okulu'nda eğitimini sürdürürken Sorbon'un Tiyatro Enstitüsü'ne de devam etmişti. Ve eleştirmen olarak tiyatronun mutfağında çalışmanın yarannı bilen, isteyen genç bir gazeteciydi. Severek kabul etti. Nefis bir tiyatro çalışması olmuştu bu. Bıkmadan izlerdim provaları. Aslında Engin yardım ediyordu mizansene, ancak Jimmy de gerçek bir yorumcu olduğunu kanıtlamıştı. Herkes iyi oynuyordu. Ali Poyrazoğlu inanılmayacak kadar parlak bir oyun çıkarıyordu. Ancak üç gün sonra öyle abarttı, öyle abarttı ki oyununu, sahnede başka oyuncuların da oynadığını unutuverdi.

Oyun büyük yankılar uyandırdı. İstediklerimiz olmuştu, salondan ağlayarak çıkan seyirci yeniden bilet alıyordu dönüp. "Oğluma vereceğim, falancaya yollayacağım" diyerek. İki üç kere seyreden çok olmuştu *Düşenin Dostu*'nu. Oyunun nefes kesen bir müziği vardı. Bir rastlantı sonucu gerçekleşmişti bu nefis müzik. Empro-

Zeynep Oral ve James Baldwin.

vize müziğin öncülerinden Don Cherry, folklorumuzu incelemek için Türkiye'ye gelmişti o sıralar. Üç çocuğu, İsveçli karısı Maki ve değerli Türk müzikçisi Okay Temiz'le. Okay, son yıllarda Don Cherry'nin vazgeçilmez bir elemanı olmuştu. Don Cherry, dünyanın ünlü caz müzisyenleriyle bir araya gelerek Movement Incorporated isimli bir orkestra kurmuştu. Şu anda Amerika'nın ünlü üniversitelerinde caz müziği üzerine konferanslar veriyor, bir yandan da konserlerine devam ediyor. Kendi ayağı ile Jimmy'yi araması, onun başına iş açtı ve oyuna müzik bestelemekten yollamadık Türkiye'den. Nefis bir müzik yaptılar Okay Temiz'le *Düşenin Dostu* için. Basın çok olumlu buluyor seçimimizi ve kutluyor böyle bir yara parmak bastığımız için tiyatromuzu. Ancak bazı tutucu çevreler, "Türk toplumu, seyircisi bu şoka hazır değildir" diyor. Nitekim gala gecesinde, yıllarca hapiste yatmış ünlü bir romancımız, oyunun sonunu beklemeden terk edecekti salonu ve protesto edecekti bu davranışı ile *Düşenin Dostu*'nu. Bu yazar Kemal Tahir'di.

Oyunu kırk bin kişi seyrettikten sonra, bir gün pat diye yasak etti Vali Vefa Poyraz. Valinin Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'na dayanarak oyunu kaldırmaya hakkı olduğu gibi, tiyatronun da Danıştay'a başvurarak kararı geri aldırma hakkı vardı. Ve ilk kez, savcılığın takipsizlik kararı verdiği oyunu Valilik, yetkisinin ve Anayasa'nın dışına çıkarak kapatmak üzere harekete geçmişti. Valinin yazılı emrine rağmen kapamadık tiyatromuzu. Kanunun ve Anayasa'nın bize tanıdığı direnme hakkımızı kullandık ve savcılığın bilirkişi raporunun olumlu olması karşısında vali emrini geri almak

zorunda kaldı. Büyük bir reklam nedeni oldu bu yasaklama ve yasağın kaldırılması olayları. Gazeteler, “Bu bir medenî cesaret meselesidir, topluluğu tebrik ederiz. İnsanı allak bullak eden bir gerçek anlatılıyor *Düşenin Dostu*’nda. Oyun bugüne kadar gördüğümüzün en cesur ve en çırılçıplığıdır. Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu sanata olan borcunu bu bir tek oyunla ödemiş sayılır” diyorlardı. Ayrıca bir anket yaptık seyirciler arasında. Gelen binlerce cevabın yüzde doksanı oyunun oynanmasından yanaydı.

Bir öğrenci:

Eğer toplumdaki aksaklıkları ortaya koymak engellenebiliyorsa, bunun tek nedeni topluma yön verecek sorumlu kişilerin bu sorumluluğu taşımaktaki zayıflığını gösterir. Sizleri cesaretinizden, topluma yaptığınız büyük etkiden ve ortaya başarılı bir biçimde koyduğunuz bu anlamlı oyundan ötürü kutlar, yanınızda olduğumuzu bildiririz, saygılar.

Cağaloğlu Erkek Yurdu öğrencileri adına K.Ç.

Bir vatandaş:

Devam etmelidir. En ufak hayal payı yok, gerçeğin ta kendisi. Biliyorum, çünkü ben de üç buçuk ay hapis yattım.

T.B.

Bir bilim adamı:

Açık yara adam öldürmez.

Psikolog Doktor K.O.

Bir eleştirmen:

Gerçeklerin yansıdığı gerçekçi bir ayna. Kim söyler bütün gerçeklerin yumuşak, güzel, gülünesi olduğunu? İşte böyle her kelimesinde tedirginlik duyarak sarsılır, acınır ve varsa gözyaşlarınız, ağlarsınız da. Nefis, güçlü bir oyun. Tiyatro bu görevi yüklenmeli her zaman. Gülmek istiyorsanız düşünmeden, nice ucuz sahne karşısında işte. Bura-ya biraz rahatsız olmaya geliniz lütfen.

Rauf Mutluay

Düşenin Dostu, Türk tiyatrosunda yapılan en iyi, en cesur seçimlerden biri olarak oturuyor anıların bir köşesinde.

Dünyaca ünlü müzisyen Don Cherry. *Düşenin Dostu* oyununun müziklerini yaparken stüdyo çalışmasında.

O tiyatro mevsiminin son günlerinde ortaklarımız biraz madalyonun ters tarafı ile tanışmak olanağını bulmuşlardı. Gerçeği görüp kolayca uyabilen bir ikisi dışında, arkadaşlar tiyatronun mutfağında olanlarla ilgilenmek istemiyorlar. Hem kurulu düzen bir sofraya olsun, hem de mutfak olmasın, mutfak sorunu olmasın. Hemen hemen bunu istiyorlardı. Reklama harcanan para, tiyatro ile ilgili masraflar, avukat borçları bile ağırlarına gidiyordu. İlk günler konuşulan görev bölümü filan, daha mevsim başında suya düşmüştü örneğin. Şimdiden turneden sonra ayrılıp kendi adına tiyatro kurmak istiyordu Celile Toyon. Bu dedikodular ister istemez kulağımıza geliyor.

Günlük bir yaşamı vardı artık tiyatronun, herkes her hafta para çekiyor. İlerideki günlerde gelecek olan vergi borçları ve telif ödemeleri düşünülüyordu. Gelecek mevsim *Morfîn* diye bir

oyun sergilemeyi düşünüyorduk. Ve Celile Toyon başrolü oynayacaktı o oyunda. Böylece hemen herkes bir başrol oynamış olacaktı, Aydemir'den ve benden başka. Ama tiyatrodaki "Herkes sırasıyla bir başrol oynamalı" deyince, Dormen Tiyatrosu'nun yöntemini uygulamış oluyorduk. Bu ise tiyatroyla hiçbir zaman bağdaşmayan bir tutum.

İnsanı ister istemez saçmalamaya başlatır sonunda. Falanca oyuncuya göre oyun seçmeye bile varır işin sonu. Dengeyi sağlamak için Engin de ben de çok yoruluyoruz gene. Ortakların çoğu hesap kitaptan anlamıyor. Mehmet Ali Bey ve Engin aynı sözleri tekrarlamaktan yoruluyorlar ve vakit kaybediliyor boşu boşuna. Bir ortağımız, iyi niyetli bir arkadaşının verdiği akılla gelip "Yahu biz ortaksak kâra ortağız, ben masraflara neden katılayım?" demişti, hiç unutmuyorum. İmzaladığı anlaşmayı bile okumaz işte bazı oyuncu ya da okuduğunu anlamaz. Belki bir yerde tiyatrocuya yaraşır bu davranış, böyle her şeyin dışında yaşamak. Ancak işlerin de yürümesi gerekir beri yandan.

Nedense Türk tiyatrosunda tiyatro idarecisi yoktur, yetişmez. Galiba tiyatrolarımızın fukaralığındandır bu. Gelişmiş ülkelerde bir tiyatro direktörü, müdürü rahatça geçimini sağlayabilir kazancıyla. Oysa bizde olanaksızdır, bunun için de ikinci işi olur tiyatro müdürlerinin. Bu işi yapabilecek pek çok yetenekli, büyük maaşlarla başka işlerde çalışır. İlk günden beri tiyatromuzun müdürü oldu, fakat her zaman onun işlerini de biz yükledik. Ancak tiyatro idarecisi olarak babamı gördüm bugüne kadar. O da aslında oyuncu olduğu için başarılıydı herhalde. Çok yoruluyorduk Engin'le. Turne organizasyonu, reklamlardan dergi hazırlamaya, tiyatronun temizliğine, oyun yönetmekten kapıya fotoğraf asma-ya kadar bizim işimizdi. Evet resim asmayı bile doğru düzgün yapacak kimse yoktu çevremizde artık.

Tatil gecelerimizde beraber bir yerlere gidip eğlenmeye çalışırdık ortaklarımızla. Buna en çok Engin'in canı sıkılırdı. Tatil gecemizi evde kafa dinleyerek geçirmeyi isterdi aslında. Gece oyunlardan sonra yapılan geleneksel davetlerimizde, supelerimizde o geceyi hazırlamak, yiyecek içeceğe kadar uğraşmak benim görevimdi. Eğer teker teker kontrol etmezsem davetiyeler yanlış gidiyor ya da çekmecelerde unutuluyordu. Bir gala davetiyesi dağıtımını için en az dört beş gün telefon başında iki üç kişinin durmaksızın çalışması gerekirdi. Gene de sonunda, oyunu ertesi sabah tebrik yerine, "Aşkolsun, beni o arka sıraya mı oturtacaktın?" diye çatarlardı telefonla davetlilerimiz. Herkesi mutlu etmek için

70'li yıllarda Engin'in objektifinden.

400 tane ilk sıra gereklidir aşlında. Posta ile giden davetiyeler kaybolduğu ya da çalındığı için bu yolu seçmişti artık tiyatrolar. Böylece davetlinin gelip gelmeyeceğini de öğrenmiş oluyorduk hiç değilse. E, ne demişler: Sen eşek olduktan sonra semer vuran çok olur. Onun gibi en sonunda arkadaşlar bana, “Gelen çiçek iyi yere konmamış, üstündeki kart kayıp, bulun”, “Makyaj odam iyi temizlenmemiş”, “Tablam neden kirli?”, “Askım nerede?”, “Resmimin yerini beğenmedim, değiştirin”, “Yeni resim çektirelim, iyi çıkmamışım” gibi soruları ve istekleri yöneltmeye başladılar. İnanılmaz bir sabır örneğiydim o günler. “Ortaklarımdı, olduğumdan daha yumuşak, daha anlayışlı davranmalıydım onlara” diye düşünüyordum.

“Bi gurşunun fiyatı elli guruş”

Mevsim bitmeden Ümit Utku Bey yeni yıl için anlaşma yapmamızı istedi. Yüz bin lira fark istiyordu ikinci yıl için. Aksi halde talep olan başka bir tiyatroya verecekti salonunu. Bir an evvel cevap bekliyordu.

– Aman nasıl olur, dedim, bu kadar yatırım yaptık bu binanın tanınması için. “Orada tiyatro olur mu?” diyenleri tiyatroya getirmek için yaptığımız masraflardan, günlük yaşamımızı düşündüğümüz bile yok. Herhalde bütün bu çabayı bir yıl için yapmadık.

– Vallahi kardeşim parayı veren düdüğü çalar, dedi Ümit Bey. Beni ilgilendirmez sizin yaptığınız masraflar, yapmasaydınız.

Engin’le oturup konuştuk. Burhan ve Orhan Apaydın kardeşlere götürdük mukavelemizi. Karaca Tiyatro’dan beri dostumdu ikisi de. Ayrıca *Düşenin Dostu* davasının başarılı avukatlarıydılar. Bir gün bile kapattırmamışlardı bize oyunu, gelen Valilik emrine karşı çıkarak. Burhan da, Orhan da, uzun uzun incelediler mukaveleyi.

– Olmaz bu iş, dediler, zilliyetlik hakkınız var, sizi oradan kimse çıkaramaz. Ve kiranızda da bir değişiklik yapamaz. Dava bizim davamızdır. Rahatça çıkın turnenize.

Böyle çıktık turneye. Nisa Serezli çiçeklerle uğurladı bizi. Ancak gelecek yıl bizimle devam edemeyecekti. Geceleri oynayacağı bir salon arıyordu.

Başarılı bir turneydi. Bu turne günlerinden birinde Zonguldak’ta gazete okurken, birden gözüm bir habere takıldı. İnanamıyordum okuduklarıma. Nisa Serezli’nin bir bülteniydi bu. Ve Ümit Tiyatrosu ile üç yıllık mukavele yaptığını söylüyordu. Olacak şey değildi. Hepimiz üzgündük bu olaya. Hem ortaklara moral verip, “Korkacak bir şey yok, gelecek yıl sokakta değiliz, bize güvenin”

Hint Kumaşı'nda alkolik Mahpeyker.

dememiz gerekiyor, hem de ne yapacağımızı bilmiyoruz. Çok sinirliydim o günler, akdım almıyordu bu davranışı. Gazeteye yazıp teklif ediyoruz haberi. "Tiyatronun kiracısı biziz" diyoruz, ama hiçbir şey, daha sonra olanları önleyemeyecekti. O turne, tatil burunumuzdan geldi. Üç taraf arasındaydık tahliyeler, davalar, işgaller, kapı önüne eşya yığımlar, sayısını unuttuğum kadar çok oldu. O arada tiyatronun kostümleri, dekorları, demirbaşı parçalandı, kayboldu, sokaklara döküldü, yağma edildi. Herkes haklıydı kendi yönünden. Ümit Bey fazla para teklif edilince kiracısını değiştirmeye kalkmakta haklıydı. Nisa Serezli ve Tolga Aşkner Tiyatrosu, üç yıllık mukavele yapıp, bu üç yılın kirasını bono alarak peşin peşin Ümit Utku'ya ödedikleri için salonu istemekte haklıydılar. Biz de usulsüz yapılmış yeni mukaveleyi kabul etmemekte, binanın zilliyetimizde olduğunu ispat ederek haklıydık. Kiracı üzerine bir binaya kiracı giremezdi. Dört ay sürdü bu çatışma. Burhan ve Orhan Apaydın kardeşler, dört ay gece demediler, gündüz

demediler bizim davamızla uğraştılar. Gazetelerde ve dergilerde Nisa ve ben söz düellosu ettik durduk. Davanın kaybedileceğini anlayanlar Engin'e, "Bir gürşunun fiyatı elli gürüş" diye, tiyatronun içinde silah çektiler. Ve uzun, yorucu bir mücadele sonucu kanunî hakkımıza elde ettik. Bunu Danıştay kararı da perçinledi. Artık Ümit Bey, iki tiyatroyu da salonsuz bırakmamak durumundaydı ve sinemasını kapatıp bize vermek zorunda kaldı. Ancak bina sorunu açıklığa kavuşana kadar olanlar olmuştu.

Celile Toyon, turnenin sonuna katılmayıp İzmir'de bizi birden

bırakıvermişti. Ve o kış kendi tiyatrosunu kurdu. Ancak iki ay içinde büyük bir zararla kapatmak zorunda kaldı tiyatroyu. Suzan Ustan da ayrılmıştı tiyatrodan ve ortaklıktan. Geleceği belli olmayan, salonu ile davalı bir topluluğun ortağı olmak gereksizdi belki onca, kim bilir. Ancak ertesi yıl ve daha sonraki yıllar yeniden ortak olmayı teklif etti birkaç kez.

Hint Kumaşı diye bir adaptasyonla başladık yeni mevsime, yorgun savaşçılar olarak. Mevsim sonu, kaçınıcı kez yılın en iyi kadın oyuncusu seçilmem bile neşelendirmiyor artık beni. Tiyatrocu gibi yaşamıyorduk artık, her şeyin tadı kaçmıştı. Günlük yaşam kavgası zaten belimizi bükerken, bir de bu son olay iyice yıpratmıştı beni. Uğraşımız tiyatro, ama ancak sahnedeki iki saat tiyatrocu olduğumu hatırlıyorum. Bazen orada bile tiyatronun günlük işlerini düşünmeye başlıyordum. Daha perde arkasında, odama bir sürü iş getiriyorlar. “Afişler geldi, bakacak mısınız?” “Fılanca oyunun yazarı geldi ‘Oynamayacaksa versin oyunumu’ diyor, başka tiyatroya götürecekmiş.” “Falanca avans istiyor vere-

Hint Kumaşı'nda Ayşe rolünde.

Hint Kumaşı'nda Bilge Şen, ben ve Ali Poyrazoğlu.

lim mi ?” Verirsek yarınki bonoyu ödeyecek para kalmıyor kasa-
da. Hepsine bir cevap verip ancak yarlayabildiğim ıhlamuru bı-
rakıp kostüm değiştirerek fırlıyorum yeniden sahneye. Engin’in
de benim de eskisi gibi neşemiz yok artık. Samanyolu Sokağı’na
girerken yüzümüz asılıveriyor. “Bir gürşunun fiyatı elli gürüş”,
bunca yıl sonra, *Teneke* oyunundaki ağanın, kanununu uygula-
mak isteyen kaymakama söylediği sözle mi karşılaşacaktık tiyat-
ro kulislerinde? Bu mu olacaktı yıllardır varımızı yoğumuzu, ye-
tenegimizi yetmeyenimizi ortaya koyduğumuz tiyatrodan alacağı-
mız karşılık? Soğukkanlı olmasa ölebilirdi Engin ya da katil olabi-
lirdi. Peki ne için bütün bunlar? Günde on sekiz saat çalış, didin,
uğraş, dilediğin oyunları bile oynayama. Yalnızca günlerini doldur,
neden? *Hint Kumaşı*’nda dokuz rol oynuyordum. Laz, Anadolu,
Rum, Ermeni, Amerikalı, Çerkez, Saraylı gibi taklitler yapıp yirmi
kez kostüm değiştiriyorum, çok yorucu bir rol. Ama beni yoran
sahnedeki oyun değil, kulislerde oynanan oyunlar oluyordu.

Bir gün tiyatroya Suat Derviş Hanım geldi, beni görmeye. Yıllar önce *Direklerarası*'nı oynarken tanışmıştım kendisiyle. Haldun Taner tanıştırmıştı.

– Bir oyunum var, demişti, *Fosforlu Cevriye*, sizin oynamanızı isterim.

– Verin okuyalım hanımefendi, deyince de:

– Okuyamazsınız, eski Türkçe, hem henüz oyun haline gelmiş değil, roman, deyince pek ciddiye almamıştım doğrusu Suat Hanım'ı.

– Eh, oyun haline gelince getirirsiniz, demiştim.

Yıllar sonra bir gün, Yaşar Kemal'in karısı Tilda'yla konuşurken, oyun sıkıntısı çektiğimden söz ediyordum.

– Yerli oyun olarak Turhan Selçuk'un *Abdülcambaz*'ını Ali Poyrazoğlu oyunlaştırmaya çalışıyor. Yetiştirirse oynayacağız *Hint Kumaşı*'ndan sonra, fakat yavaş gidiyor, galiba yetişmeyecek, diyorum. Oysa iyi bir yerli oyun oynamamız gerek.

– Neden *Fosforlu Cevriye*'yi oynamıyorsun? diyor Tilda.

Çok şaşmıştım, anlattım Suat Derviş Hanım'la aramızda geçenleri.

– Demek ikimiz de aynı şeyi düşünmüşüz, Fosforlu tam sana göre bir rol, oynamalısın onu, diyor.

– Ama ben eski Türkçe bilmiyorum ki, daha henüz okumadım bile.

– Geçen hafta kitap olarak çıktı, diyor Tilda.

Hemen alıp okudum içer gibi. Ve Engin'e verdim. O da benimle aynı kanıdaydı. Oyunlaştıracaktık *Fosforlu*'yu. Suat Hanım'ı bulup anlaşma yaptık. Oyunlaştırma ve oynama hakkını aldık. Romanı Haldun Taner'e teklif ettim oyunlaştırması için. Önce

Morfin oyununda Bilge Şen, Ali Poyrazoğlu ve Engin Cezzar.

“Olur” deyip sonra vazgeçti. Daha sonra bazı oyuncu arkadaşlar denediler, ancak sonucu beğenmedim. Suat Derviş’e sadık kalmak için, oyunu roman halinde bırakmıştı birisi. Öteki o kadar değiştirmişti ki, Suat Hanım’ın mesajı balyoz haline gelmişti oyunda. Epey vakit kaybetmiştik. En sonunda Engin çalıştı uzun uzun, fakat o da sonunu getiremedi. Ancak Fosforlu’nun sahneye çıkmasını istiyordum, nefis bir konuydu. Hem oyunculara büyük olanaklar tanıyan, hem seyircinin seveceği bir oyun olabilirdi. Suat Derviş Hanım, tam eskilerin “mührabı yerinde” dedikleri bir güzeldi. O yaşına rağmen, mavi yeşil, iri gözleri, şuh kahkahalarıyla kadın olduğunu hiçbir zaman unutturmak istemeyen kişilerdendi, bütün militanlığına rağmen. Hapiste yattığı yıllarda yazmıştı *Fosforlu*’yu. Fosforlu bir yerde kendisiydi, çok istiyordum Fosforlu’yu oynamayı.

Ama o yıl *Morfin*’den sonra *Hair*’i koyduk sahneye. *Morfin*, Michael Gazzo’nun yazdığı, isminden de anlaşılacağı gibi bir morfinmanın öyküsüydü. İyi bir yapıttı, ben sahneye koymuştum. Faruk Bayülkem’in yardımıyla gerçek bir morfinmanla tanışmıştık. Engin ve ben bu morfinmanla günler geçirip, yirmi dört saat içinde geçirdiği krizleri, sakinleştiği anları uzun uzun incelemiştik. Sonunda Engin, bir morfinmanı başarıyla aktardı sahneye. Turgut Boralı ve Ali Poyrazoğlu da aynı başarıyla oynadılar rollerini. An-

Hair müzikalinin dergi kapağı.

cak morfin sorununu işlemek o kadar önemli miydi o gün? *Fosforlu*'yu yazdıracak yazar yok. *Abdülcambaz*'ı Ali'nin çalışıp bitirmeye vakti yok. Bir yozlaşma var tiyatrodan ve hiç hoşuma gitmeden, bazen istemeden olayların içinde buluyorum kendimi artık.

Mevsim sonuna yetiştiremediğimiz yerli oyunların yerine *Hair* müzikalini koymaya karar veriyoruz. Aslında bu kararı vermek de pek kolay olmuyor. Engin'le aramızda ilk kez görüş ayrılığı beliriyor. Oyunu okuyana kadar oynanmasından yana olduğum *Hair*'i okuyunca aynı biçimde etkilemiyor beni. Dans, dans, dans, dans. Başrolde dans. Din ve politika başta olmak üzere bütün kurumları eleştiriyor oyun. Savaşa katılmak istemeyen gençlerin protestosu bir yerde *Hair*. Kapitalist, militarist burjuva düzenini yeren bir tiyatro atılımı. "Savaşma seviş" sloganına bol bol yer veriyor. Savaşa katılmayan bir grup gençten tek kaçmayıp savaşın hemen vurulup ölüşü ile bitiyor *Hair*. Ve iki saat yalnız şarkıyla, dansla aktarılıyor mesaj seyirciye. Ve dans, dans, dans. Oyunu bize uygulamak gerekiyordu belki. Çok düşündük, ama vazgeçtik. Çeviriyi Zeynep Oral yaptı. Şarkı sözlerini Engin çevirdi. Gene farkında olmadan büyük bir yapımın içinde bulmuştuk kendimizi. Engin âşık olmuştu *Hair*'e, gece gündüz her an müziği dinliyordu. Çok genç bir kadro gerekliydi oyuna. Bu nedenle hemen hiçbirimizin rolü yoktu. Öyleyse neden oynuyordu Gülriz Sururi - Engin Cezzar Tiyatrosu bu oyunu? Ben hâlâ cevabını vermiş değilim. Engin'se "Yarın tekrar koyarım sahneye *Hair*'i" der bu konu açılınca. *Hair*'i oy-

HAİR SAK

James Rado & Gerome Ragni Galt MacDermot
Engin Cezzar Bernard Hassel Zeynep Birsal Emin Fındıkoğlu
Bülent Erbaşı Kenan Tatlı

Oynayanlar (alfabetik sıraya göre)

Yardımcı rejisör Hüseyin KUTMAN

UĞUR AKOĞRA TEOMAN AKINCI NEVİN ALP GÜLİZ AYDEMİR DAĞHAN BAYDUR REŞİT BAYSAN YAVUZ BORAY
AYDAN BUDAK ROBER BULGAN NÜVİT ÇAMLİBEL ERKAN DOĞAN NUR ERKUT TÜRHAN ETEKE OSMAN KALMUK
TAHIR KIZILTEPE AYBAN KOLHOFER KUTAY KÖKTÜRK HÜSEYİN KUTMAN OKYAY OKAN GÜLİZ SURURİ
FÜSUN ÖZBEN SELÇUK ÖZERCAN MİTHAT ÖZYILMAZ ENGİN CEZZAR BİLGE ŞEN İBRAHİM ŞİRİN
TÜLÜY TEREM SEMRA TINAZ AHMET TUĞSUZ SERAP TUNA GÜLİY TÜRKER MARION WILLIS

JULİDE YAZANSOY

Orkestra: Emin FİNDİKOĞLU Orkestrasi
Kostüm yapımı: DİLELİLERİ
Maklazi: Payman
Baskılar: Lale GÖKTEKİN, Oya ERBERK
Ses ve ışık düzeni: TÜRK PİHİ İRS
Dekor - kostüm asistanı: GÖKALP

Bu oyunun Türkiye'de oynanması hakkı WILLIAM
MORRIS AGENCY, Inc. temsilcisi ONK
Copyright Ajansı'ndan satın alınmıştır.

Hair müzikali dergisinin orta sayfası.

nayacağımızı açıklayınca basında büyük bir tepki oldu. Vay efendim, "Seks oyunları mı seyredeceğiz?" artık gibilerinden. Oysa öyle bir niyetimiz yoktu tabii. Oyunu seyretmeden peşin yargılara varmak âdettir bizde. Bazen peşin eleştiri bile yazıldığı olur. Nitekim yıllar önce Engin'in oynadığı Hisar'daki ikinci *Hamlet*'te, eleştirmen Zahir Güvemli, Polonius rolündeki Ulvi Uraz'ı övüp duruyordu yazısında. Oysa o oyunda o yıl Ulvi oynamıyor, Mücap Ofluoğlu oynuyordu Polonius'u. Olur böyle şeyler! Bu kez de, vay efendim "Olur mu, Türkiye'de *Hair* oynanır mı?" diye bir kıyamettir koptu görmeden, bilmeden.

Bütün dünyada büyük başarıyla oynanan *Hair*'in bir tek açık sahnesi vardı. Tüm oyuncuların çıplak, loş bir ışıktaki görüldüğü bir andı o sahne. Biz onu değiştirmiştik. Zaten İtalya'da da, bizim gibi, o bölümü değiştirerek oynanmışlardı. Bir yarışma düzenledik gençler arasında. Müziği yönetecek olan Emin Fındıkoğlu ile birlikte yapıyoruz elemeleri. Ümit Tiyatrosu'nun kapısında kuyruk var. Genç, güzel kızlar ve delikanlılar kuyruğu. Ancak yüzlerce gençten yirmi beşini seçmek çok zor oluyor. Koreograf da büyük sorun *Hair* için ve uzun araştırma sonucu, Engin'in Amerika'dan arkadaşı Amerikalı zenci dansör ve koreograf Bernard Hassel'i buluyoruz. O sırada Paris'te olan Jimmy'nin yardımıyla geliyor ünlü koreograf Türkiye'ye. Altı hafta gibi kısa bir sürede hem eğitecek, hem oynayacak bu ham gençleri. Oyunda başrol yok gibi, ama kahramanlar var. Claude, Berger ve bir kız, güzel sesli bir

kız. Profesyonel seslere gerek vardı bu üç oyuncuda. Başladık Engin, Ali, Emin Fındıkoğlu ve ben gece kulüplerinde ikinci sınıf şarkıcı aramaya. Bu "ikinci sınıf", şöhret açıısından. Büyük şöhretli bir şarkıcıyı tiyatrodan oynatmak, yanlış yorumlara yol açabilirdi. Girip çıkmadığımız gece kulübü kalmadı. Sonunda iki genç bulduk Nejat ve Rober adlarında. Kız olarak da henüz o günler böyle şöhret olmamış olan Füsün Önal'ı seçtik. Nejat, erkek kardeşi Mithat'ı da getirmişti yarışmaya. Mithat'ın çok güzel bir sesi vardı. Ve sonunda Claude'u Mithat'a, Berger'i de Nejat'a verdik. Dekor, kostümü Bülent Erbaşar hazırladı. Fotoğrafları eski dostumuz Sedat Pakay çekti. Ve biz *Hint Kumaşı*'ndan, *Morfin*'den kazandığımız bütün parayı dışarıdan getirttiğimiz ışık düzenine, ses düzenine harcadık. Artık *Hair*'i tamamen ticarî bir iş olarak görüyordum. Gerçi dans provalarında, müzik ve koro çalışmalarında kendimden geçip saatleri unutacak kadar keyifleniyordum, ama beri yandan, "Neden?" diye bir soru takılırdı hep kafama. Engin, "Yirminci asrın en önemli tiyatro olaylarından biridir *Hair*, bir gün anlayacaksın bunu" diyordu cevap olarak. Titizlikle seçtiğimiz gençler gerçekten yetenekliydi. Bu, çoğu üniversite öğrencisi çocuklar, kısa zamanda Bernard Hassel'in usta ellerinde inanılmaz birer dansçı oldular. Füsün, Nejat ve Mithat zaten müzikal insanlardı. Deliler gibi çalışıldı.

Ben Engin'i *Hair* provalarındaki kadar coşkulu görmemiştim hiç. Nasıl keyifleniyordu çalışırken anlatamam. Aslında Engin her zaman müzikal bir insandı, üstelik ilk kez bir müzikal yönetiyordu ve coştukça coşuyordu. Bir ara, "Keşke oynasaydı şu Berger rolünü" diye içimden geçirdiğimi anımsıyorum. Basın oyuna büyük yer veriyordu, röportajların ardı arkası kesilmiyordu. Her şey yolunda gibiydi aslında. Ben gene sahne dışındaki bütün işleri üstlenmişim. Ve yorgunluktan zayıf düşmüştüm, ayakta duracak halim yoktu. İlk gece ilaçlarla duruyordum ayakta. Ayrıntılar, ayrıntılar, ayrıntılar; küçük büyük ayrıntılardan oluşan bir bütündür tiyatro ve yorar insanı bu ayrıntılar.

Tam otuz kişi oyunuyordu sahnede. Ayrıca Emin Fındıkoğlu yönetiminde altı kişilik ünlü isimlerden oluşan bir caz orkestrası yer alıyordu gene sahnede. Ve ancak gece kulüplerinde ödenebilen astronomik bir rakam ödeniyordu her gece kendilerine. Oyunun dekoru için sahneyi büyüttük, sıraları kaldırdık, iki katlı bir sahne yaptık. Peyman, maskaları hazırlamıştı. Kostümlerde nefis ipekler, birbirinden güzel Hint kumaşları yerlerde sürünüp duruyordu. Batikleri, Lale Görtekin, Oya Erberk hazırlamıştı. Çılgın-

lıktı, bu masrafın altından nasıl kalkacaktık, uykularım kaçıyor-
du geceleri, ama oyun eğer tutarsa üç aydan sonra büyük bir kâr
bırakabilirdi. Oyun günü yaklaştıkça heyecanlanıyordum. Nasıl
karşılacaktı seyirci oyunu? Bir yandan basın malum kanadı
kıyameti koparmaya devam ediyordu. Şule Yüksel Harum, "Ey
savcı neredesin?" diye bağırıp duruyordu sütunlarında ve devam
ediyordu: "Gazetelerde dehşetli bir haber okuduk. Haber Türki-
ye'de tahakkuk ettiği takdirde, Müslüman Türk milletinin ve genç-
liğinin ahlaki mevzuunda bütün ümitlerimizi kaybedeceğimizi bil-
diğimden, bütün savcılarımızı vazifeye davet ediyor, bunu ihbar
kabul etmeleri dileğiyle harekete geçmelerini temenni ediyorum."

Babîâlî'de Sabah: "Sen *Hair* nedir bilir misin, nereden bile-
ceksin? *Hair*'de kadınlar çıplak rol alacaklar sahnede, külot
bile giymeyecekler. Seyirciler bunları oyun boyu seyredecekler,
kesesi dolgun olan da sahnede gözüne kestirdiği orospuya kart-
vizit gönderip randevu isteyecek. İşte *Hair* budur."

İşte bazı aydın gazetelerin bu sempatik tepkisiyle başladı bir ge-
ce *Hair*. Ve küçük büyük, yaşlı genç her seyircinin beğenisini ka-

Rober, ben ve Neco.

Ben, Mithat ve Engin.

zandı. O ilk gece *Hair*'le batmayacağımıza inandım ve derin bir nefes, hayır, alamadım. *Hair* tam 11 Mart gecesi açmıştı perdesini çünkü. Evet, ne bir gün evvel, ne bir gün sonra, 1971 yılının 11 Mart gecesi başlamıştık oyuna. Ertesi gün 12 Mart'ta ve 12 Mart sabahı gazeteleri okuduğumuzda bizi toplum olarak on yıl geriye götürecek (bugün 2002 yılında bu satırları okuyunca, 10 yıl dediğim için kendimi gene çok iyi niyetli buldum) bu olayın ilk günlerine "Ne de yakışır *Hair*" demekten kendimi alamadım. Oyun sırasında gençlerin bir protesto sahnesinde ellerinde taşıdıkları pankartlardan birine "Deniz nerede?" yazılıydı. Bir gün Engin'i Birinci Şube'ye çağırıp ifadesini aldılar. "Deniz nerede?" demekle neyi sorduğumuzu, neden güncel olaylarla ilgili bir sürü pankarta yer verdiğimizizi sorup sansür koydular. Ve o pankartlar eğer değişmezse oyunun yasaklanacağını söylediler. Kaldırdık pankartları. Bu arada *Hair* için *Cumhuriyet* gazetesi "inanılmaz bir başarı" derken, "müthiş bir şey, iftihar ettik, tüylerim diken diken oldu" diyordu o güne kadar karışımızda olan *Tercüman*. "Dev prodüksiyon, dev rejî, dev oyun, yepyeni bir tiyatro ihtilali, sahne hareketi, bu oyunu görün; çağrımızın müzikali, muhteşem bir anlatım, alışılmışın dışında bir müzikal, özlü bir oyun" diye tüm basın elbirliğiyle övdü *Hair*'i. Kısa sürede inanılmaz bir rakama ulaştı günlük gelirimiz. 12 Mart'a rağmen.

Oyuna başlayalı yirmi gün olmuş olmanuştu, bir gün Füsün Önal, "Ablacığım" dedi, abla diye çağrılmayı da oldum bittim sev-

Oyundan sonra yönetmen Engin, oyuncularının omuzlarında.

mem, "Kulüp X'den teklif aldım, kabul edeceğim, yalnız saatler cakaşüyor, sizin programa onda başlasak olmaz mı?"

Hay Allah, ben şimdi ne yapayım? "Tiyatroya 'bizim program' diyen, 'saati değiştirin' diyebilen birini tiyatroya getirirsen bu soruya da katlanırsın Gülrizciğim" diyorum kendi kendime. Her gün röportajları çıkıyor artık gazelerde, dergilerde Füsün Önal'ın ve Nejat'ın. Kısa bir süre sonra ünlü şarkıcı Neco olacaktı o günkü Nejat. Ayrıca *Hair*'le sahneye çıkan Uğur Akdora, Dağhan ve Ahmet Tuğsuz da yaptıkları plaklarla seslerini duyuracaklardı kısa bir süre sonra. Füsün'a lisanı münasiple tiyatrodaki saatlerin değişmeyeceğini anlatmaya çalıştım. Bir süre sonra İzmir'e turne anlaşması yapmaya gitmiştim. Birden Engin telefonla geri çağırdı beni. Füsün, aldığı teklifleri geri çeviremediği için bırakmış rolünü ve genç kızlardan biri oynuyormuş onun rolünü idareten. Hemen dönüp rolü oynamamı istiyordu Engin. Acele döndüm ve apar topar çıktım sahneye, kesseler kanım akmayacaktı sinirden. Ben bu rolü oynamayı başından beri düşünebilirdim. Mademki bir gün oynamak zorunda kalacaktım, neden başından beri bu rolü yalnız reklam için kabul ettiği belli olan bir şarkıcıya vermiştik? Ardından Neco, en beklenmedik bir anda, aldığı Avrupa vapur gezisi çağrısına uyup ortada bırakmıştı oyunu habersizce. Böylece o Füsün'dan daha sorumsuz davranmış oluyordu. Engin, aynı gün çıkıp oynadı oyunu. Başımıza gelen olur iş değildi, ya da şarkıcıları tiyat-

roya getirince olur işti. İkisine de büyük reklam sağlamıştı *Hair*.

Hair'i oynadığım günlerde, Yusuf Amcamdan sonra Celal Amcamı da kaybettiğimi öğrendim. Artık sık sık buluşur olmuştuk Şişli Camii'nde Ali Amcamla. Camiden dönüp matine oynadım. Çocuklar şaşkındılar. Böyle bir şeyi olanaksız sanıyorlardı. Bir bilselerdi o güne değin daha ne ağır koşullarda oynamıştır tiyatrocu kısmı.

Hair'de yaş ortalaması yirmi filandı o gün. Güzel melez manken Füsün on beş yaşıyla epey yardım ediyordu bu ortalamayı bulmamıza. Henüz manken değildi o günlerde Füsün. Ve Tanrı'nın verdiği güzel kıvrıcık saçlarını düz bir peruğun altında saklardı. Oysa oyunda zenci afro saçlar gerekti. Ben de ona nefis bir afro peruk buldum. Mecbur oldu kullanmaya, üzüle üzüle. Ama manken olduktan sonra bakıyorum seve seve kullanmaya başlamış kendi güzel kıvrıcık saçlarını. *Hair*'e genel prova yapamadığımızı arınıyorum şimdi. Çocuklara "Genel provaya yakınlarınızı getirebilirsiniz" demiştik. Bir de baktık ki bir anda salon doluverdi ve dolu salona oynadık genel provayı. Bu artık genel prova filan değildi. Resmen ilk oyun olmuştu.

Sessiz sedasız bakarız yüz yüze,
üstümüzde kürkler, boncuklar,
uygarlık yolunda uyuşmuş kalmış bir milletle.
Bakışırız yüz yüze,
her gün yeni bir yalan,
yalan üstüne hep türküler.
Gölge etme, gölge etme doğsun güneş
aydınlatsın aydınlatsın.

Tüm salon katılmıştı o gece *Hair*'in bu son şarkısına, 11 Mart 1971 gecesi.

Ancak 12 Mart gecesinden sonra bir başka anlam kazanmıştı aynı sözler. "Gölge etme, gölge etme" derken, tek bir varlık gibi seyircinin üstüne üstüne yürüyen gençler, daha bir hursla, daha bir tutkuyla söyler olmuşlardı aynı şarkıyı. Ama güneşin doğuşu epey gecikecekti!

Başarılı bir sezondan sonra İzmir turnesine çıktık. Ancak, her müzikalimizde olduğu gibi, iyi iş yapmamıza rağmen doğrultamıyoruz belimizi bir türlü, masraflarımız çok ağır. Dolu salonla ancak başa baş geliyor hesaplar neredeyse. Daha sonra Ankara'da Arı Sineması'nda sürdüreceğimiz oyunları. Afişleri bastırdık, ilanla-

Evet Evet Evet

Ali'nin annesini İspanyollar kovalamış sanki değil mi ?

rımız hazır. Ancak oyuncular çok büyük paralar istemeye başlıyorlar birden, hiç beklemediğimiz anda. Gençler, "Ya şu parayı alırız, ya da Ankara turnesine katılmayız" diyorlar son gün. Anlatıyoruz ilkin, ama sonra bir iki profesyonel arkadaşın bu işte parmağı olduğunu öğreniyoruz, çok geç tabii. Ankara, istediğimiz tarife kabul etmedi. İstanbul ve İzmir de, her müzikal gibi farklı fiyata oynadığımız *Hair*'e tarife vermedi nedense. O koşullarla maaşları karşılamak olanaksızken, çocukların isteklerine cevap vermek düşünülemezdi bile. Ve *Hair* Ankara'dan tarife alamadığımız için, İzmir turnesi sonu kalktı repertuvardan. Arkada ağır bir borç bırakarak. Oysa yaptığımız hesaplara göre Ankara turnesinde kâra geçecekti tiyatro, olmadı. Ve Gülriş Sururi - Engin Cezzar Tiyatrosu, Alphonsa Passo'nun yazıp Hale Kuntay'ın çevirdiği, altı kişilik *Evet, Evet, Evet* oyunuyla ertesi mevsim öyle iyi iş

Bedia Hanım'ın kulisimize ziyaretlerinden biri. Müdürümüz Nusret Caner, Güner Namı, Beyhan Benek, Hüseyin Kutman, Ali Poyrazoğlu, Bediş, Engin, ben ve önde Aydemir.

yaptı ki, *Hair*'in borçlarını ödemeye başladı.

Yıllar sonra tekrar severek oynadığım bir oyun, bir rol çıkmıştı karşıma. *Evet, Evet, Evet*'i hiç bıkmadan oynadım. Giderek ortaklığımız komik bir biçime dönüşmüştü. İki ortağımız vardı artık, Turgut Boralı ve Ali Poyrazoğlu. *Hair*'in borçlarını ödemek, ancak yaşayacağı kadar para çekmek, ikisine de ağır geliyordu herhalde. Ama gık demediler bir gün bile. Yeni yeni oyuncular katılmıştı tekrar kadromuza.

Otuzu aşkın tiyatro perdesini açıyordu artık şehrimizde. Çevre Tiyatrosu, Gülsün Kamu Tiyatrosu, Beş Basamak Tiyatrosu, Grup Oyuncuları, Üsküdar Oyuncuları var o yıl kervana katılan tiyatrolar arasında. Beri yandan, kapanan tiyatroların sayısı da küçüm-senecek gibi değil. Belliydi ki tiyatro enflasyonu giderek artıyordu. Engin'in deyiimi ile bir ülkenin sosyopolitik düzeyi neyse, neredeyse tiyatrosu da oradadır, ayrı düşünemeyiz. Tam bir yozlaşma vardı artık İstanbul tiyatrolarında. Şehrin nüfusunun artışı, televizyon, trafik, enflasyon. En büyük dört etken buydu bence. Trafik sorunu semt tiyatrolarını doğurdu, tiyatro çoğalınca da, daha önce belirttiğim gibi, kalite düştü. Televizyon zaten sokağa çıkacak parası olmayan, orta sınıf halkı, yani çoğunluğu eve bağladı. Nüfus çoğalması ise köylerden gelip gecekondu'lara yerle-

şenler tarafından gerçekleştirildiği için, tiyatro seyircisini etkilemedi ve bir artış olmadı. Ancak trafik sorununu yarattı. Gerçek şuydu ki politik tiyatro dışında, öğrenciler tiyatronun kapısını çalmıyordu artık. Yani gerçek, yeni tiyatro seyircisi yetişmiyordu. Kaldı ki, tutmuş bir oyunu dolu oynamak bile bir tiyatroyu kurtarmıyordu artık. Şu anda İstanbul'da iş yapan ve yapmayan tiyatrolar arasında bir tek borçsuz tiyatro var: Deveküşü Kabare. Evet, hazindir, dolu oynayan tiyatrolar da borç içinde bugün. Hoş, bu yıl dolu oynayan tiyatro da yok gibi bir şey ya artık. Tiyatroların borç içinde olması, ülkemizin kültürüne, sanatına vurulan darbenin kaçınılmaz sonucu. Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri sanatçılar adına söylenen büyük sözler çoktan rafa kalktı. 12 Mart'tan sonra Amerika'dan getirtilip acele Kültür Bakanlığı'na atanan Talat Halman, özel tiyatrolar sorununa eğilip vergilerini kaldırmak isteyince, birkaç gün içinde Kültür Bakanlığı lağvedildi o günler. İlk Devlet Sanat Ödülü'nü Muhsin Ertuğrul'a verip Münir Nurettin'e taktığı madalya ilk ve son icraatı olmuştu Kültür Bakanu'nun. Bir ara *My Fair Lady* ve *Don Kişot*'un büyük pahalı prodüksiyonlarına kuyruk olan İstanbullu, bugün Devlet Tiyatrosu'nun boş salonlara oynamasına aldırıyor. Farkında bile değil. "A, sahi oynuyorlar mı hâlâ?" diyor. Şehir Tiyatroları'nı ele geçiren gençler, ele geçiren diyorum, Muhsin Ertuğrul'u kapı dışarı ettiklerine göre deyim pek yanlış olmasa gerek, bütün olanaklarına karşın on yıl önceki özel tiyatroların kalitesine hiçbir bakımdan erişemiyor. Nitelik olarak da, nicelik olarak da. Yineledikleri oyunlar eskiyi aratıyor seyretmiş olanlara.

Gülriiz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu *Evet, Evet, Evet*'le çok başarılı o günler 1972-73 yıllarında. Seyircisi var. Basının ve seyircisinin sevgilisi henüz. Ama artık iyice yıpranmış bir tiyatro. Her gece *Evet, Evet, Evet*'in dolu oynamasına, seyircinin ayakta alkışlamasına rağmen eski borçları ödeyemiyor. O yıl turnede Ali Poyrazoğlu bırakıyor oyunu. Kendi tiyatrosunu kurmak için. Ancak sekiz gün önce haber verdi bunu. *Evet, Evet, Evet*'te karşılıklı oynamamız ve iyi bir oyun çıkarması onu kendi tiyatrosunu kurmaya itmişti, bu doğaldı. Ancak turneyi bitirmesi gerekirdi Ali'nin. Çaresiz gene Engin hazırlandı kısa sürede koca role ve İzmir'de başarıyla sürdürmeye devam ettik oyunu böylece. Bir tiyatrocu ya yakışmaz bu davranışından ötürü uzun süre affedemedim Ali'yi.

Daha sonraki yıl *Ağustos Böceği* ile açtık perdeyi. Engin de ben de oynanuyorduk bu oyunda ve oyun tutmadı. Oysa tatlı bir komedi-di, iyi de oynanuyordu. Daha sonra *Güneş de Batar* ve *Biz Ka-*

dınlar'la sürdürdük tiyatro yaşamımızı. *Biz Kadınlar* ayakta tuttu tiyatroyu. Eski borçlar olmasa, pek şikâyet edecek parasal bir durum yoktu ortada.

O yıl İstanbul Festivali adına bir çağrı aldık. Çağrılan iki özel tiyatrodan biriydik. *Fosforlu Cevriye*'yi hazırlamayı teklif ettik hemen. Ben ilk kez *Fosforlu* ile bir tiyatro denemesi yapmıştım o günler. Yani romanı oyunlaştırmaya çalışmıştım, çok seviyordum ve gerçekleşmesini istiyordum *Fosforlu*'nun. Ancak Festival Komitesi "Denenmemiş bir oyun olmaz" dedi ve hevesim kursağım da kaldı. *Keşanlı Ali*'yi istediler. *Keşanlı Ali*, on yıl sonra yeniden sahneye çıkacaktı. İnandırıcı gibi değildi bu. On yıl önce aldığımız banka kredisinin on katını alsak gerçekleştiremezdik yeniden bugün. Ancak Festival Komitesi'nin ödeneğiyle gerçekleşti *Keşanlı*.

Başladık bir gün *Keşanlı*'nın provalarına ve bir gün oynayiverdik yeniden. *Keşanlı*, basının büyük övgüsünü kazandı gene. Ancak galiba *Keşanlı*'daki sorunlar güncelliğini yitirmediği halde oyun güncelliğini yitirmişti. Çünkü çok oyunlar oynanmış, çok iyi tiyatro olayları gerçekleşmişti *Keşanlı*'dan sonra. *Keşanlı*, Türk tiyatrosunda pek çok şeyin öncüsü olmuş, işlevini yapmıştı. Bazı oyunları seyrederken, "A *Keşanlı*'dan esinlenmiş", hatta "*Keşanlı*'yı kopya etmiş" dediğimi anımsarım. *Keşanlı* Türk tiyatrosunda görevini yapmış olarak ancak güzel anlarıyla baş başa bırakılması gereken bir oyundu. Festivalde oynadığım *Keşanlı*'nın bende bıraktığı etki buydu. Ancak gene o yılın en çok sözü edilip yazılan çizilen oyunu oldu *Keşanlı* ve tiyatromuz onuncu kuruluş yılını kutladı *Keşanlı*'yla.

Keşanlı Ali Destanı Çekoslovakya'da oynanırken, Çekoslovak toplumu adına fazla bir şeyler söyleyeceğini sanmamıştım. Türk tiyatrosundan bir örnek olarak ele alındığını sanıyordum. Yanılmıştım. *Keşanlı*'nın Çekoslovakya'da oynanan ilk gecesinde anlayacaktım bunu. Dışişleri Bakanlığı, Engin'e Çekoslovakya'da *Keşanlı Ali Destanı*'nı sahnelemesini teklif etti. 1974 yılı yaz sonunda Engin yanına koreografiyi gerçekleştirmesi için Mehmet Akan'ı alıp gitti.

Oyunu ilk gece izledim, gözlerime inanamıyorum. Çekoslovakya'da gecekondlu sorunu yoktu, ancak yalancı kahraman ve davranışları, politik taşlamaları, çok yakın geçmişlerini anımsatıyordu onlara. İlk anda oyunun içine giriverdi seyirci. Engin, oyunu ille Türk oyunu gibi sahnelememişti. Daha evrensel bir yorumu vardı Çekoslovakya'daki *Keşanlı*'nın. Müzik o büyük orkestra ile

*Keşanlı Ali Destanı'nın Çekoslovakya'daki galasında...
Zilha'yı oynayan Z. Herfortava'yla...*

değerlenmişti, her oyuncu müzikal oyuncusuydu. Hiçbir şey kadere, rastlantıya bırakılmamıştı. Ve birçok ülkede müzikal seyretmek fırsatı bulduğum halde, ilk kez müzikalin gerçek büyük olanak istediğini Çekoslovakya'da anladım. Oyun, müzik, yönetim, koreografi, Mengü'nün dekorları ve oyuncular etkiledi beni. Bana yeniden "İşte tiyatro" dedirtti. Aynı yapım Türkiye'ye gelse nasıl karşılar seyirci, doğrusu görmek isterdim. Çekoslovakya'daki oyunun ilk gecesi alınan bandı dinledim yeniden. Tam 10 dakika alkışlanmış oyun. Sahneden indirmemişlerdi Engin'i uzun süre. Prag sefirimiz ve eşi görkemli bir davet vermişlerdi *Keşanlı* şerefine Continental Oteli salonlarında.

Türk tiyatrosunda çoktan aşılın *Keşanlı*'nın dünyanın en bü-

yük tiyatro merkezlerinden biri olan Çekoslovakya'daki büyük başarısı, uzun süre kapalı gişe oynayıp afişlerden kalkmayışı, Türk tiyatrosu ve Haldun Taner adına unutulmaz bir olay olarak kalacak. O yıl kaybettiğimiz kayınpederimi çok andım. O gece orada olup seyretmesini isterdim çok sevdiği *Keşanlı*'yı ve oğlunun başarısını.

Engin, prova sırasında tercümanla çalıştı, ancak bir gün, İngilizce konuşan çevirmenin yeteneksiz olduğunu anlayınca Çekçe öğrendi Engin ve sekiz hafta sonra bülbül gibi Çekçe konuşuyordu. Buna mecburdu. Çünkü Çekler de, Türkler gibi, kendi dilleri dışında pek dil bilmiyorlardı. Üstelik dilleri de bizim gibi pek geçer akçe değildi. Ayrıca hiç mi hiç de güzel değildi müzikalite bakımından. Bazen, "Yabancılar nasıl buluyor bizim dilimizi, nasıl duyuyor?" diye düşünürdüm. Artık biliyorum ki Çekçe'den iyi buluyorlar.

O yıl *Keşanlı*'dan sonra Turgut, bir türlü ayrılamadığı İtalyan eşi Maritza'nın biriken nafaka borçlarını ödeyebilmek için ayrıldı tiyatrodan, film yaptı uzun süre borçlarının altından kalkabilmek için. Onun ayrılışı da pek günü gününe olmuştu. Ama zaten artık neredeee o eski tiyatrocular, neredeeeeee o eski tiyatrolar?

**“Doğru olanı ok gibi yabana atarlar,
eğri olanı yay gibi elde tutarlar”**

Dormen Tiyatrosu’nun kapanış gecesini anımsıyorum. Toplu sözleşme şartlarına uyamayacak hale gelince kapatmak zorunda kalmıştı o yıl perdesini Haldun. Pek parlak değildi tiyatronun son oyunu. Devlet Tiyatrosu oynamıştı yıllar önce ve çok daha iyiydi. Sahnede yedi sekiz kişi oynuyordu galiba. Ancak veda merasimi başlayınca doluşuverdi sahneye tüm Dormen oyuncularını. O kadar kalabalıktı ki kadro, sahneye sığamıyordu. Yaşlı gözlerle Haldun’un onları selamlayışını izledim ve sahneyi dolduran oyuncularını uzun uzun düşündüm. Hangisine baksam bir sözcük anımsıyordum: “Yaşa patron, sen bir tanesin”, “En iyi tiyatro senin tiyatron”, “En iyi bizim tiyatromuz”, “Dormen’den başka yerde tiyatro yapmam”, “Ahmet dedi ki,” “Mehmet kodu ki”, “Bizim oyun haaa-rika”, “Çok şıksın”, “Çok şıkız”, “Çok kibarsın”, “Çok kibarız”, “Bizim kulisimiz”, “Bizim kasiyerimiz”, “Biz”, “Biz”, “Biz” ve Haldun onları selamladı o gece tek başına. Seyircisinden daha fazla önem vermemişti her zaman onlara ve önce onları selamladı haklı olarak. Birden Haldun’u çok sevdiğimi düşündüm. Salona baktım, yıllardır gala gecelerini dolduran mücevherler, kürkler, kolar içindeki birbirinden şık hanımlar ve beylerden pek kimse yoktu ortada. Salon dolu bile değildi. Ben locada gözyaşlarımı tutamazken, onca yıl sonra bir tiyatronun perdesini kapatmasına tanık olmak cesaretini kendinde bulamamıştı Dormen Tiyatrosu’nun geleneksel davetlileri. Ve yılların Dormen Tiyatrosu perdelelerini kapatırken, safkan tiyatrocu Kenter kardeşler, binalarının değerine yakın bir borç içindeydiler. Yıldız Kenter, tiyatroyu ayakta tutabilmek için, para sorununu halletmek için sağlığıyla oynuyor. Türk tiyatrosunun iki elin parmağı içinde sayılabilecek as oyuncularını yüzlerce tip yaratmak zorunda kalmışlardı tiyatro

İlk teknemiz Kuma.

yaşamları sürecinde. Oysa gelişmiş bir ülkede beş on oyunla kariyerini kapatır oyuncu ve ne kendini tekrarlamış olur böylece, ne de sağlığını kaybeder.

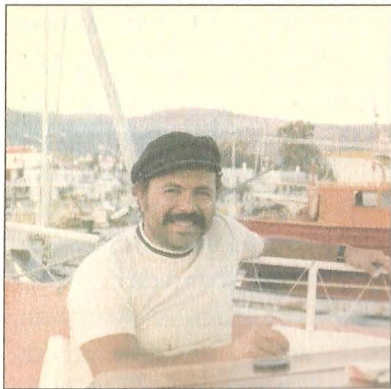
O yıl yaşamımda önemli bir dönem başlıyor. Onca yıldır kirada oturuyorduk. Her kadın gibi, benim diyebileceğim bir evim olmasını özlüyordum. Celal Amcamdan kalan paraya, kayınpederimin hediyesi olan arsayı katınca, gönlümce, en ufak ayrıntısına kadar titizlikle üstünde durduğum güzel bir ev yaptık Engin'le ve kısa bir süre sonra, daha yapı tamalanmadan, Ümit Utku'nun ödeyemediğimiz bonolarına karşılık göstermek zorunda kaldık. Henüz bitmemişti evimiz, içine girmemiştik. Satıldı haraç mezat, yok pa-hasına.

Elimizde kalan bütün parayı bir araya getirip bir tekne aldım bir sabah. Evet aynen böyle oldu. Uykusuz geçen bir gecenin sabahı, aynada yorgun yüzümü ve gözlerimin, dudaklarımın etrafında başlayan kırışıklıkları seyredince vermiştim bu kararı bir anda. Bir sabah alverdik Akdeniz tipi küçük trandilimizi ve yaşamımın en önemli dönüm noktalarından biri oldu o gün. Beni doğaya götürdü gene bir sabah gün doğarken "Kuma" ismini verdiğimiz güzel trandil. Yılda bir ay tekneden inmiyorduk artık. İzmir turnesi sırasında bile Urla İskelesi'ne bağlayıp, oyundan sonra teknemize dönüyorduk. Ertesi gün bize katılan tüm oyuncu ve

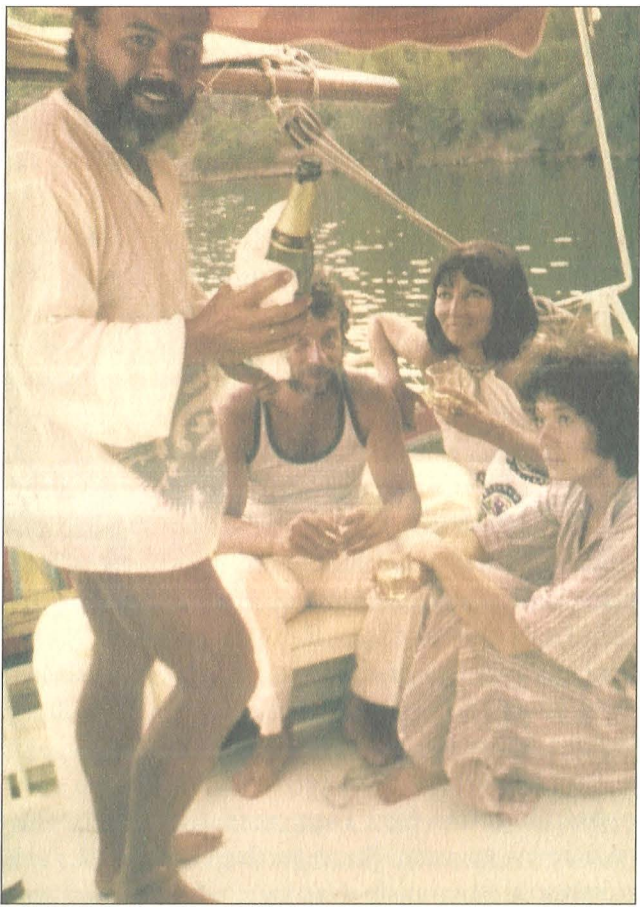
teknisyen arkadaşlarıma, gece attığımız ağlardan sabah çıkan balıkları pişirmek en büyük zevkimdi. Engin de ben de doğuştan âşıktık doğaya. Eğer bir gün olsun güneş doğarken alacakaranlıkta bir tekneyle bilmediğiniz denizlere açılmazınızsa, o özgürlük duygusunun, doğayla kucaklaşmanın yaklaştığı anı yaşamadınızsa, önemli bir şey eksik demektir yaşamınızda.

Sağlığımı kurtarmıştı aslında Kuma. Rutubetli tiyatro kulislerinde koca bir yaşamı yitirmek aptallıktı bir yerde. Yıllardır ağır makyajlar altında hapsedilmiş olan cildim nefes alıyordu Kuma'da. Günde yüz kova su çekiyordum denizden. Ellisini sağ kolumla, ellisini sol. İlk yıldan sonra teknenin bütün işlerini Engin'le ikimiz yaptık. Engin kaptan, ben aşçı, usta gemici, miço ve ikinci kaptan ve de kaptanın karısıyım.

İlk kez farkına varıyorduk, insan yalnız çalışmak için gelmez dünyaya. Yaşamak güzel. Yeniden bulmuştum mutluluğa açılan kapıyı. Ege'nin, Akdeniz'in her koyunu karış karış biliyorduk artık. Denize kadar inen çamların dalları saçlarıma değdi Kuma'yla girdiğimiz bazı koylarda. Her gece bir bükte, bir koyda geceleyip sabahın alacasında attığımız ağdan çıkan balıklara, dalıyan bekçisi Yusuf kadar şaşarım her sefer. Onları ağdan çıkaran Engin'in eline kahvesini verince sessizce kalkar teknemiz, yola koyulur. Ben balıkları ayıklar, boylarına, cinslerine göre ayırır, tuzlayıp, buza koyarım. Eğer başa çıkamayacağım büyük bir balıksa ben dümene geçerim, Engin yardım eder. Güzel, yeni bir koya gelip kahvaltı ettiğimizde saat ancak dokuzdur. Yüzmek, güneşlenmek, yemek hazırlamak, yemekten sonra tentenin altında kitap okurken uyuyuvermek, daha sonra tekrar yüzüp, karaya çıkıp çevreyi tanımak, adaçayları, kekikler arasında onları kokla-

Bodrum. Birbirimizin fotoğrafını çektiğimiz için aynı karede buluşmak zor.

Kuma'da bir an. Can dostlarımız Ayma ve Özer Kabaş'la.

arak aralarından yaban çiçekler toplamak, daha sonra ya yeni bir koy aramak, ya da henüz bıkmadıysa aynı koyda geceleme. Engin ahtapota çıkar ve ahtapotsuz dönmez. Artan ahtapotları asar, kurutur, çiroz yaparız, çok nefis rakı mezesidir. Eğer suyumuz, sebzemiz, meyvemiz biterse kıyı köylerine gider, elimizle domates, patlıcan, biber toplar, tavuk kestiririz. Bazen haftalarca mayodan başka giysi değmez bedenimize. Sonra bir gün dostlarımızla aynı güzellikleri paylaşmak isteği doğar içimizde, ancak tek-nede has dostlarımızla olmak zorundasınızdır. Yirmi dört saat beraber yaşamak başka türlü gerçekleşemez yoksa ve o da başka bir keyiftir. Bildiğim güzellikleri ilk kez gören, farkına varıp şaşan, keyfine varan dostlarımızı seyretmeye doyamam. Ayma ve Özer Kabaş'la yaptığım Gökova gezisini, İngiliz Limanı'nda birlikte kutladığımız doğum günümü unutamam. Ressam Özer, Engin'in tek sa-

natçı çocukluk arkadaşıdır. Ayma ise, benim artık "Yeni arkadaş edinmek için çok geç" dediğim günlerin şaşırtıcı arkadaşı.

Tiyatromuzu kurduğumuz ilk günden bu yana elli iki kadın oyuncuyla çalışmışız. Bir ikisinin, ellerinde olmadan Engin'e âşık olduklarını, bazılarının da bilerek böyle bir oyuna girmek için çırpındıklarını gördüm. Bazıları yalnız iyi bir rol düşünerek, kimisi benim carımı sıkınmak için ilgilenmeye başlardı Engin'le. Ancak beni hiçbir zaman etkilemezdi bu olaylar. Çünkü Engin, görmezdi bile kendisiyle ilgilenen kadınları, kızları sanki. Aslında evlilik en zor kurumlardan biridir. Başarılı olması rastlantı olamaz. Önce birbirini, sonra evliliği sevmek gerekir ve ben Engin'in evliliğini seviyordum. Hayat arkadaşım olduğunu biliyordum, inanıyordum o güne kadar. Gene aramızda Engin'in etkisinde kalmış hanımlardan biri vardı o sıralar. Hanımın davranışlarındaki değişikliği anlamazdan geliyordum her zamanki gibi, ancak bu kez çok hesaplı ve ne istediğini iyi bilen biriydi karşımdaki, kararlıydı. Ayrıca bu oyunda yalnız da değildi sanıyorum, yardımcısı da vardı. Ve bir gün, dünyalar başıma yıkılıverdi sayısız turnelerin birinde. Sevgili Engin ilk kez değişik gözle görüyordu karşındaki kadını ya da bana öyle geliyordu. Bildiğim tek şey, benim Engin'i ilk kez böyle değişik gördüğümdü. Hiç Gülrizce olmayan bir şey yaptım, sustum ve seyrettim. Olayların gelişmesini bekledim diyebilir miyim bilmem. Ancak kocamın, eğer benden kopacaksa rahat olmasını istediğini sanıyorum. Merak etmiş de olabilirim. Onu etkileyecek kadınca davranışlardan kaçınmalıydım. Engin, güzel insandır. Gizlisi saklısı olmayan, kaçamak bakamayan, bakmayan güzel insanlardan. İkisini seyrederken çok üzüldüğümü, içimin parçalandığını anımsıyorum. Hanım artık bana hissettirmek istiyordu gücünü sanki. Aylarca enine boyuna düşündüm, sonunda güzel aynamın karşısına geçtim ve konuştum Gülriz'le.

– Evliliğin kurallarından biri eskimektir. Ne kadar gecikirse geciksin, insan ilişkileri eskir bir gün. Ancak hayat arkadaşları bunun üstesinden gelmeyi bilirler.

– Üstesinden gelmek de ne demek, sabret, bekle, anlar, döner. Bunu mu anlatmak istiyorsun? Ben bu işte yokum.

– Hayır, onu demek istemiyorum. Acaba biraz büyütüyor musun, hatta belki ilk kez gözüne çarpıyor, belki daha evvel de... Ha ne dersin?

– Hayır olamaz, ilk kez oluyor bu, ayrıca ne olup ne olmadığına önemi yok. Benim için önemli olan beni unutacak kadar onun

yanında benden uzaklaşıp kopabilmesi. Hazırlanan pis oyunları görmemesi veya katılması.

– Peki, eğer söylediğin gibi gerçekse, ne yapmayı düşünüyorsun?

– Gerçek, biliyorum, ben aptal değilim. Bugüne kadar Engin'den bir kez bile kuşkulandım.

– Peki ne yapmayı düşünüyorsun? dedim.

– Ayrılacağım.

– O kadar kolay değil, ikinizin adına bir tiyatrouz var, onu ya-
şatmak zorundasın.

– Hem ayrılır, hem ortaklığını sürdürürüm.

– Yapamazsın.

– Her şeyi yapabilecek güçte hissediyorum kendimi.

– Engin razı olmazsa?

– O zaman tiyatroyu bırakırım. Zaten tiyatroda yıprandım yete-
rince. Biraz ara verip her şeyi uzaktan seyretmek iyi olur.

– Büyük bir yanlış yapıyorsun, sonra pişman olacaksın.

– Mutsuz bir yaşamı sürdürmekten daha büyük bir yanlış yapı-
lamaz. Hem belki Engin de boşanmayı düşünmüştür de söyleye-
miyordur bana.

– Bak Gülüm, kocana biraz belli etsen, anladığını hissettirsen
belki hemen pişman olur, döner sana.

– Biz beraber yaşıyoruz, nereye dönecek, bir yere gittiği yok ki.
İnsanın duygularıysa geri döndürülemez kolay kolay. Biliyorsun
çok yaşadım, çok gördüm ben. Yaşadıklarımı seyrede mem. Her
şeyin farkına hemen varan mutsuzlardanım ben.

– Peki ya Engin boşanmak istemezse?

– Engin beni herkesten iyi tanır, onu affedemeyeceğimi bilir,
onun için razı olacaktır.

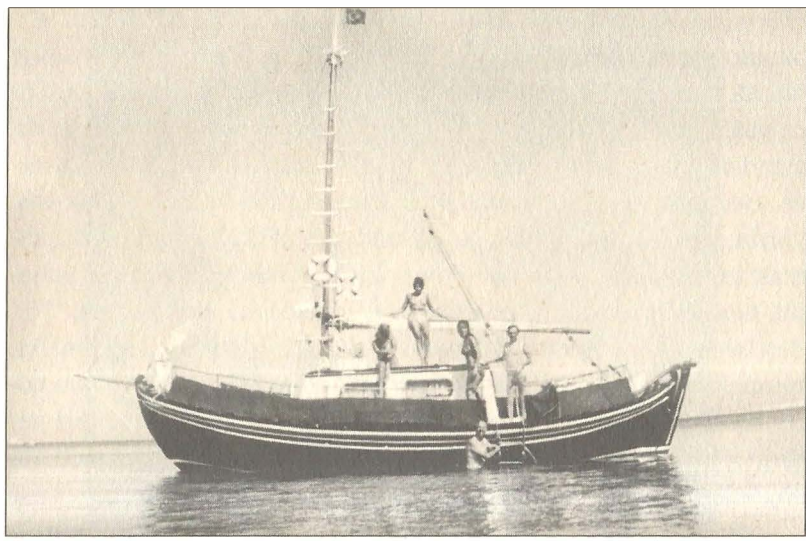
– Boşandıktan sonra ne yapacağını düşündün mü?

– Düşünelim. Aynaya bakmayı hâlâ sevdiğime göre, hayatı bir
ucundan yakalamayı başaracağım demektir. Kendisiyle barışık bir
insanım ben. Önce kadın olduğumu unutmamaya çalışıp nerede
olduğumu öğreneceğim herhalde. Sonra, sonra da yaşamak için
yaşayacağım. Tiyatro, Gülriz'den sonra gelecek bundan böyle.

– Seni seviyorum.

– Ben de seni.

– Senden ayrılmak istiyorum Engin... dedim hemen aynı gün.
Bu kararı aylarca önce vermiştim, ama şimdi açıklamayı uygun
buldum. Nedenini sormana gerek yok, herhalde biliyorsun. Bir
süre Bodrum'da oturmayı düşünüyorum, daha sonra karar veri-

Kuma'da. "Gece gündüz yat / o may hart may hart / bu hayat rahat /
o may hart may hart!"

riz tiyatromuz konusunda... Bu yıl tiyatro yapmayacağım... Ben Bodrum'da kalacağım, sen İstanbul'a dön lütfen.

Engin, "Neden?" diye sormadı bana. O gün ayrıldık. O İstanbul'a döndü, ben Bodrum'da kaldım. Ufak bir ev kiralamıştım. Onu tamir edip oturulur hale getirmek epey vakit aldı. Her gün denize giryordum. Tekne Bodrum'daydı. Günlerimi Kuma'da geçiriyordum. Boşanmak için Engin'in gerekeni yapmasını rica etmiştim. Olanları düşünmemeye çalışıyordum, ama elimden gelmiyordu, ilaçsız uyuyamıyordum. Kimsenin bir şeyden haberi yoktu Bodrum'da. Tam o sırada İstanbul'dan bir dostum geldi o günlerde. Kalabalık bir grubu vardı, tatile gelmişlerdi Bodrum'a. Yaz bekâriydi bu genç evli hanım. Onlarla denize giriyor, yemeğe çıkıyordum. Yeni tanıdığım bu kalabalık gruptan genç, yakışıklı bir mimar galiba âşık oldu bana. Bu iyiydi işte. Demek, istersem eğer, her şeye bıraktığım yerden başlayabilirdim. Beş gün sonra birden evlenme teklif etti. Artık nerede olduğumu iyi biliyordum. Eskisi gibi sevindim hemen evlenme teklifi alır almaz. Çok kolay olmuştu doğrusu, etrafıma yıllardır bakmadığım değişik bir gözle bakmak yetmişti buna. Ama *Hürriyet* gazetesinde o gün ilk sayfada çıkan boşanacağınıza ilişkin haberi okuyunca inanılmaz bir sıkıntı sarıyordu yüreğimi. Beni çok seven tiyatrocu arkadaşlardan biri vermişti haberi, kim olduğunu biliyordum. O gün Bodrum'da kimlerin *Hürriyet* okuduğunu anlayıvermiştim. Meğer bütün çapkınlar

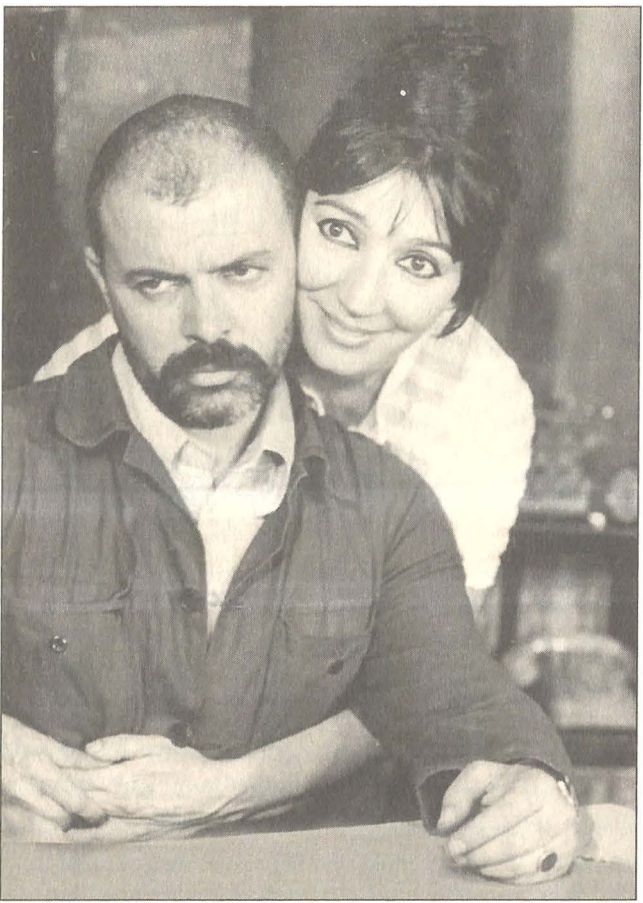
Hürriyet okumuş. Bir anda tavırları değişivermişti yıllardır ahbablık ettiğim bazı erkek arkadaşların. Bir anda beni bir dul adayı olarak süzmeye başlayanların bakışlarını hâlâ unutamıyorum. Soru yağmuruna tutuldum o gün. Cevap vermiyordum sorulara, en azından “evet” demiyordum. Ertesi gün, Engin geldi. Gece boyunca uyumadan ve hiç durmadan arabayı sürmüştü. Konuşmak istiyordu, ben konuşacak bir şey olmadığını söylüyordum. O boşanmak istemediğini, herhalde benim bir bunalım geçirdiğimi, zamanın her şeyi düzelterceğini anlatmaya çalıştı. Ancak bir türlü, “Neden birdenbire boşanmak istedin, söyle?” demiyordu. Sebebini öğrenmekten kaçıyor. Onunla beraber olamayacak, hatta onu göremeyecek kadar kırgındım. Fakat ben de bir türlü gururuma yedirip nedenini çıkaramıyordum ağzımdan. Ama sonunda güçlükle söyledim.

– Sen delisin, dedi Engin, başka söyleyecek bir şey bulamıyorum, sen delisin.

– Peki, söylediklerimde gerçek payı yoksa neden sana boşanalım dediğim andan beri o hatunla selamı sabahı kestir? Neden hatunun alerjileri tuttu? Yalnız bu davranışın bile söylediğimin, yahut kuşkularının doğruluğunu kanıtlamaz mı?

Engin yanıldığını söylemeye devam etti. Ben de onu affedemeyeceğimi söylemeye. Ve ayrıca ikimiz de kimseye bir şey belli etmemeye devam ettik. Engin’e evlenme teklifi aldığımı anlattım pat diye. Doğrusu tam kadınca bir davranıştı bu. Çok sarsılmıştı, ama hiçbir şeye inanmış görünmek istemiyordu. Evliliğimiz süresinde bir an bile birbirimize saygımızı yitirmemiştik. Ayrıca yüksek sesle kavga bile etmemiştik. Böylesi değerli bir beraberliğin bitmesi ikimizi de sarsıyordu. Ama olanların yorumunu yapamayacak kadar kırılmıştı gururum. Evlenme yıldönümümü yalnız geçirdim Bodrum’da, ahabplar arasında. Ve bulunduğum gazinoya telgraf geldi Engin’den, evliliğimizi kutluyordu. Bir yıl ayrı yaşadık. İkimizden başka kimse bilmiyordu bunu. Tam beraber de olamıyorduk, ayrılamıyorduk da. Bodrum-İstanbul arası mekik dokuduk o yıl. Engin beni tekrar kazanmak için çok uğraştı. Avukatımız Orhan Apaydın’a vermiştim boşanma işini. Engin onu da atlattı, çok sonra öğrendim “Sen bu işe karışma, boşanmayacağım” dediğini. Zaman zaman tartıştık bu konuyu.

– Hayal görmüşsün, bir bunalım içindeydin, böyle bir şey yok ve olamaz da, dedi her seferinde Engin. Bir an bile kabul etmedi söylediklerimi. Çekoslovakya’da barıştık Engin’le. Oradan yazdığı uzun mektuplar sonucu. Alanda beni karşıladığında, yanında

Birinin keyfi kaçmaya başlamasın?..

Haldun Taner vardı ve biz bir yıl sonra ilk kez kucaklaşıyorduk Prag Havaalanı'nda. Engin çok sabretmişti, inanılmaz bir anlayış göstermişti bütün bir yıl boyunca. Bir kadının gururunu okşayacak her şeyi söylemiş, her şeyi yapmıştı. Ancak en önemlisi "hayır" demekte ısrar etmesiydi galiba. Ya "evet" deseydi? O güne kadar bilmediğim, tanımadığım bir duyguyu yaşamış, tanımış oluyordum böylece. Gerekli miydi acaba?

Çekoslovakya'ya giderken, Yeşilköy Havaalanı'nda, elimdeki torbada bir sürü rakı şişesi, bekliyorum. Rakıları Engin oyuncularına hediye etmek için istemişti. Uçaklar kalkıp gidiyor bir bir. Irak Havayolları'nın uçağı ile gidiyorum. Uçağın kalkış saati geldi, hâlâ anons etmiyorlar. Zaten pek de kimseler kalmadı bekleme salonunda. "Acaba anons ettiler de ben mi duymadım?" diye

bir kuşku düştü içime. Kalkıp sordum Irak Havayolları ilgililerine.

– Biraz rötamız var, merak etmeyin, biz size haber veririz, dediler.

Oturdum gene yerime, bekliyorum. Bir türlü geçmiyor vakit.

– Uçak kalkacak efendim, buyurun, dedi en sonunda biri gelip kulağıma eğilerek.

Dayanamayıp sordum:

– Peki neden anons etmeyip böyle kulağıma sır verir gibi söylüyorsunuz uçağın kalkışını?

– Efendim, her uçağımız rötalı kalktığı için meydana iyice rezil olduk artık anons ede ede, bu yüzden sessizce söylüyoruz rötaları müşterilerimize, dedi ilgili gülerek.

Benden başka üç yolcu daha vardı koca uçakta. İki Arap ve son anda uçağa yetişen yirmi yıldır göremediğim bir arkadaş. Onun yardımıyla güç bela taşındık rakıları. Ve Prag'da, o günkü Müsteşar Gündoğdu Can Bey, "Neden zahmet ettiniz Gülriz Hanım, biz size Sefaret'ten dilediğiniz kadar rakı verirdik" demez mi?

Döneceğimiz günlere yakın, birkaç gün evlerinde ağırlayıp, eşiyile Türk misafırperverliğinin örneğini gösterdi bu değerli ve sempatik çift bize. Uçaktan son yıllarda korkar olmuştum. Hava boşluğuna rastlayıp biraz sarsılrsa, dua etmeye başlıyordum. Sonunda o gün kendime söz verdim, haftada bir gün Tanrı'yı anacağım. Anneannem, ölümüne yakın bir gün bana:

– Tanrı'ya inanıyor musun? dedi.

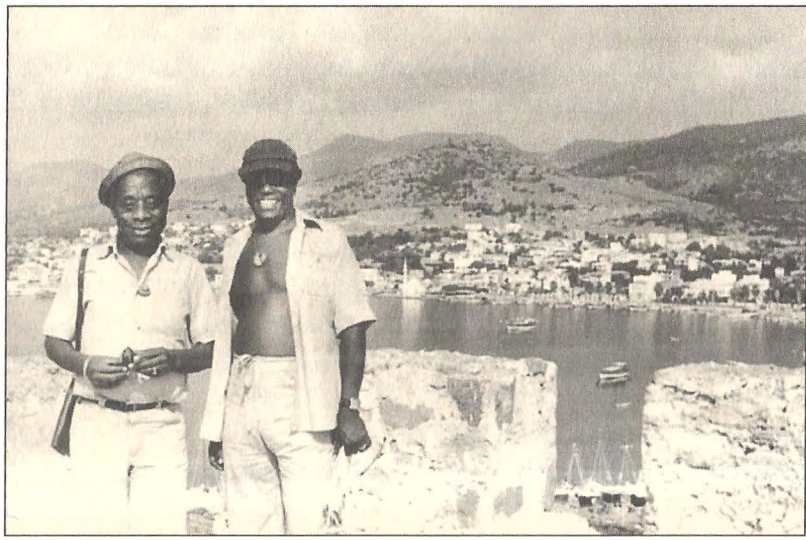
– O ne biçim söz anneanne, demiştin, neden soruyorsun bunu?

– Ben artık inanmıyorum da, demişti gülümseyerek, hiç inanmıyorum artık.

Onu daha fazla konuşturmadım.

– Hasta yatağında böyle şeyler söylemeye utanmıyor musun sen bu yaşta, sus bakahm, demiştin şakayla karışık.

Her uçağa binişte hem anneannemle aramızda geçen bu konuşmayı düşünür hem de Allah'ı anarım bir yandan. Prag'da her gece bir oyun seyrettik. İnsanı etkileyen Ortaçağ mimarîsi binaları seyredip, yüzyıllardan beri değişmemiş kaldırım taşlarının üzerinde yürümek büyüledi beni. Sonra Lozan'a uçtuk. Orada Engin'in çocukluk arkadaşı Mete Taşkiran ve ailesiyle güzel birkaç gün geçirdik. Daha sonra Paris'te ikinci bir balayı yaptık Engin'le ve sonunda Saint Paul de Vance'a gidip, Jimmy'nin malikânesinde, aşçı, uşak, hizmetçiler, şoför, sekreterler arasında Fransız şampanyaları içerek, ispiro ile yaptığım sarı votkaları içtiğimiz günleri andık. Birkaç dönüm bir bahçesi olan nefis bir malikâne almıştı Jimmy.

Arap çocukları Bodrum Kalesi'nde. Jimmy ve kardeşi David Baldwin.

Artık yılın yarısını orada geçiriyordu. İlk kez ev sahipliği yapmanın sevinci içinde ağırlıyordu bizi. Unutulmaz güzellikle bir tatil yaşadım orada. Kapı komşusu Simone Signoret idi. O gün artık çok şişman, fakat hâlâ çok güzel yeşil gözleriyle insanı etkileyen bir kadındı Simone Signoret. Yves Montand ise sanki perdeden inip yanıma gelmiş gibiydi. En ufak bir değişiklik yapmıyordu demek kamera bu adamın yüzünde. Simone eski dostuydu Jimmy'nin, zorla satın almıştı o evi Jimmy'ye. Jimmy'nin parası yetişmeyince, bir sabah elinde bir bavul dolusu parayla gelmişti yanına.

– Bu evi muhakkak almanı istiyorum, al, yeter mi bu kadar? demişti.

O gün kasımın ilk günleri olmasına rağmen çiçekler içindeydi bahçe. İlkbahar gibi güneşli bir gündü. İçkiler içilip gevezelik ediliyor bahçede, bir yandan da en son plakları çalıyor Jimmy bize. Bir ara ona götürdüğüm Ruhi'nin *Kurtuluş Savaşı Destanı* plağını koydum pikaba. Az sonra Simone Signoret herkesi susturup dinlemeye başladı Ruhi'yi.

– Kim bu büyük sanatçı? dedi sonunda.

Uzun uzun anlattı Engin, Ruhi'yi tanıttı ona. Hayran olmuştu Simone Ruhi'ye. “Büyük şarkıcı” deyip duruyordu. Yurda döner dönmez Ruhi'nin bütün plaklarını yollamaya söz verdim, ama hâlâ yerine getiremedim o sözü.

– Film yapmalısınız muhakkak, diyordu Simone bana. Sinema için ideal bir fiziğiniz var, neden yapmadınız bugüne kadar?

Ve işte orada birden coşup, Jimmy'yle ortak bir film yapmaya karar verdik. Türkiye'de *Kurban*'ı film yapacaktık. Gerçi Yeşilçam, âdeti olduğu üzere ırzına geçmişti *Kurban*'ın da bir iki kez. Ama biz dünya piyasasına film yapmayı düşündüğümüz için önemi yoktu bunun, çok heyecanlanmıştım. Hemen bir şirket kurmaya karar verdik. *Kurban* Jimmy'nin fikriydi. Unutamadığı, en beğendiği oyunlardan biriydi tiyatromuzda seyretmiş olduğu. Senaryoyu yazacaktı, hemen malî müşavirini aradı. Paris'te Champ-Elysée'deki bürosunda buluşacaktık onunla ve anlaşma yapacaktık. Engin de, bu konuları iyi bildiğine inandığı, Lozan'daki arkadaşımız Mete'yi çağırdı Paris'e. Geldi hemen Paris'e dünyanın en tatlı insanlarından biri olan Mete. O gece yemek yedik Saint Michel'de. Paris'in en ünlü Vietnam restoranında. Projeler yaptık, her konuda fikir birliğine varmıştık ki sevgili dostumuz Mete, birdenbire Jimmy'ye iyi şartlar sağlamaya çalışan kurt Fransız Yahudisi müşavire bir çıkış yaptı. Adam neye uğradığını şaşırdı. "Yüzde 51 hisse bizim" diye bağırıyor bizimki bas bas. Müşavir de "Hayır, yüzde 51 hisse bizim" diyor. 51'i ikisi de bir türlü aralarında pay edemediler. Sonunda bizimki, "James Baldwin de kim oluyor?" filan diyecekken, Engin zorla susturdu Mete'yi. Ama iş işten geçmişti.

– James Baldwin bu işe yatırım yapıyor, yüzde 51'i bizim şirkettindir, dedi ve sustu ünlü malî müşavir.

– Hayır, dedi Mete Taşkıran. 51 hisse bizim, eğer benim şartlarımı kabul etmezseniz bu iş burada biter.

Herkes sustu. Engin de ben de sapsarı olmuştuk. En sevdiğim güzelim Çin yemekleri boğazıma dizildi. *Chop stick*'ler elimden düştü, kalakaldım. Ertesi sabah Mete, Saint Michel'de kahve içerken, "Biraz ileri gittim belki, ama çok sinirlendim herife" diyordu. "Sizin şöhretinizi, isminizi bilmiyor galiba."

Söylenecek bir şey kalmamıştı bu söze. Bir şey anlatmaya kalkacak olsak ülkemizin coğrafyadaki yerinden başlamamız gerekecekti, sustuk. İki gün piyangoda büyük ikramiyeyi kazandığını sanıp, sonra yanlış numara olduğunu öğrenen biri gibiydim.

Prag'da ve sonra Paris'te nefis oyunlar seyretmiş olarak dönüyordum yurda. En beğendiğim, Peter Brook'un yönettiği *Atinalı Timon*'u olmuştu seyrettiklerim arasında. Küçükken Şehir Tiyatrosu'nda figüran olarak oynamıştım *Atinalı Timon*'da. Ayrıca daha sonra da seyretmiştim. Ve ilk kez anladım galiba oyunun ne demek istediğini. Nefisti Peter Brook'un yorumu. Kendi tiyatro grubu oynuyor Paris'in uzak bir köşesinde, tıklım tıklım tiyatro.

Jimmy ile ikimiz gitmiştik oyuna. Çıkarken ertesi gün için bilet alıp Engin'le bir kez daha seyrettim. Peter Brook'la yıllar önce Türkiye'de tanışmıştım. Yaşar Kemal, Yılmaz Güney ve Peter Brook'la güzel karısına bir davet vermiştik evimizde. Yılmaz'ın filmlerini seyretmişti stüdyoda özel olarak Peter Brook. Türkiye'de bir şeyler yapmak isterdi hep. Bir iki kez uğraştı bunun için. Engin'le birlikte çalışmak istiyordu iki yıl önceki son gelişinde. Ancak gerçekleştirmek istediği filmin bazı sahneleri doğu sınırımızda geçiyordu. Engin'in de büyük uğraşına rağmen, yasak bölge diye, ilgililer filmin orada çekimine izin vermediler. Ve bu iyi niyetli Türk dostu, dünyanın üç beş sinema ve tiyatro ustasından biri olan Peter Brook küstü Türkiye'ye galiba.

Paris'ten İstanbul'a döndüğümüzde, iyice kararsızdık o yıl tiyatro yapıp yapmamakta. Zaten mevsimin yarısı geçmiş sayılırdı. En son Gümüşsuyu'nda oynamıştık, İstanbul Tiyatrosu'nun tuttuğu yeni güzel bir salonda altılarda sürdürmüştük son oyunumuz *Kapan*'ı. Yer sapaydı, biz kararsızdık, ne yapacağımıza bilmiyorduk. Kadromuz iyi değildi. O oyunun en hoş yanı, Ali Amcamın konuk olarak oynamasıydı bizimle. Yıllar sonra karşılıklı oynamak hoşuma gitmişti ve çok güzel oynamıştı rolünü amcam, kendi türünün dışında olmasına rağmen.

Kapan'da amcam Ali Sururi'yle aynı sahnedeyiz. Geçmiş zaman olur ki...

O sıra ilk kez, bir bir batmakta olan tiyatrolara bakıp, "Artık devletten yardım isteyebiliriz" diye düşündüm. Ecevit iktidardaydı ve Ecevit Hükûmeti'nin yardımı istenebilirdi. Sanata eğilimesi beklenebilirdi Ecevit'in. Hemen özel tiyatro yöneticilerine çağrıda bulundum, geldiler, uzun uzun konuşup tartıştık. İlk başta her tiyatro yöneticisi katıldı önerimize. Daha sonra fikir ayrılıkları başgösterdi doğal olarak. Üçüncü toplantıdaysa, alacağımız yardımı pay edemediğimizden kavga çıktı. Lazların define hikâyesi gibi. Çayı görmeden paçaları sıvadık gene. "Durun, etmeyin eylemeyin" dedim, "Lazlar gibi 'efkâr edeyiduk' demeyelim de, bu işi gerçekleştirmeye bakalım bir an önce." Ve bir tasarı hazırladık, altına on tiyatro imzasını attı. Engin'le ben uçtuk Ankara'ya bir tatil günü. Ankara'da AST'a ve o günler turnede olan Ulvi Uraz Tiyatrosu'na imzalatılacak tasarıyı ve belli saatte, daha önce sözleştiğimiz gibi Başbakanlık'ta buluşacağız Ecevit'le. *Milliyet*'in bürosunda Orhan Duru'nun odasında buluştuk Ulvi ile. İmzaladı Ulvi hazırladığımız tasarıyı. Fakat AST yöneticileri gelmedi imzaya. Orhan Duru, lisanı münasiple, "Aranıza katılmaktan vazgeçtiler" dedi. Ama bu eski dost, sonunda dayanamayıp çıkardı baklayı ağzından. Kendilerinden başka bir tiyatronun ödenek almasına karşımuşlar. Nitekim birkaç gün sonra gazeteler de yazdı bu haberi.

Ecevit'le karşılaştığımda çok heyecanlandım. Oyumu verdiğim başbakan, ilk kez ardından gitmek isteği duyduğum kahraman olmuştu. Onu artık eski dost gazeteci olarak görmem olanaksızdı. Ecevit bizi kapıda karşıladı. Eski günlerdeki gibi sıcak ve dostçaydı davranışları. Uzun uzun konuştuk, dertlerimizi serdik gözleri önüne, tasarımızı sunduk. Sonra okuyacaktı. Ben, nasıl oldu bilmiyorum, "Şimdi okur musunuz lütfen?" deyiverdim. Gülerek okudu yavaş yavaş, maddelerin altını çizerek.

- İstekleriniz arasında olmayacak hiçbir şey yok, dedi sonunda. Ayrıca benim sanatçıların yanında olmamdan daha doğal ne olabilir, hepsi yapılacak, yapılması gereken şeyler bunlar.

- Sayın Başbakanım, dedim, özel tiyatrolar çok zor günler geçirdi ve geçirmekte. Ancak unutmayın, sizin iktidarınıza kadar, bir an bile hükûmete başvurmayı düşünmedik biz. Bağımsız kalamaya güveniyoruz.

Bizi Orhan Eyüboğlu'na teslim ederken, isteklerimizi desteklediğini belirtmeyi de unutmadı. Orhan Eyüboğlu, saatlerce çalıştı bizimle. Arada, önemli işlerini yapıp gene döndü yanımıza. Gereken notları aldı, ertelenmesini istediğimiz vergi borçlarımız için

Maliye Bakanı Deniz Baykal'la görüşecek ve yeniden çağıracaktı bizi Ankara'ya. Ayrılırken çok ümitliydik, sevinçle döndük İstanbul'a, hemen toplantı yapıp anlattık çalışmalarımızı arkadaşlara. İlk baştan çok sevindi herkes. Sonra gene bir tartışmadır sürdü gitti. Orhan Eyüboğlu, ilk önce dernek olmanızı önermişti. Böylelikle birçok sorun kendiliğinden çözümlenecekti.

Bir tartışmadır başladı. Hangi tiyatroları derneğe kabul etmeli, sonra kabul edilenlere ödenek hangi yöntemle dağıtılmalı? Artık her kafadan bir ses çıkıyordu. Kimi, "Sanat tiyatroları dışındakiler ödenekten yararlanamaz" diyor. Kimi, "En az on yıllık tiyatrolar yararlanabilir" diyor. Bazısı, "Devrimci tiyatro dışındakiler hiçbir şeyden yararlanamaz" diyor. Biz, "Zaten yirmiye geçmeyen özel tiyatrolara eşit dağıtılsın yardım, ancak bazı koşulları olsun" diyoruz. "Örneğin belli aylarda mutlaka Anadolu'ya turneye gitmek, doğru dürüst bir maaş ayarlaması yapmak, yapımlarda belli bir kalitenin altına düşmemek, yerli oyun oynamak gibi koşullar getirsin dernek özel tiyatrolara" diyoruz. O sırada AST yöneticisi de katılmaya karar veriyor aramıza yeniden. Kabul ediyoruz. Ancak toplantı sonunda büyük fikir ayrılıkları doğuyor bütün tiyatroların arasında. Sonunda Dostlar Tiyatrosu ile birlikte AST, derneğe katılmaktan vazgeçiyor. Bu davranışta kendilerine ayrıcalık tanıyıp, derneğe katılan tiyatrolara "karşıdevrimci dernek" demek istendiği hemen seziliyor. Aslında AST'ın ödenekten yararlanması zaten biraz komik kaçacak. Çünkü kendilerini destekleyen sendikalar ve dernekler nedeniyle yarı ödenekli sayılırlar. Ve eğer tüm tiyatrolar devlet tarafından ödenekli olursa ayrıcalıkları kalmayacak ve gene bazı tiyatrolar ödenekli olursa gişe derdi düşünmeden dilediği yapıtları gerçekleştirme olanağı bulacak, üstelik gerçek tiyatrocular, değerli oyuncularla yapacak bunu. İşte o rekabete dayanamayacağı için, "Zararı yok ben yararlanmayayım, ama yeter ki o da yararlanmasın" diyor.

"Sayın Başbakan Bülent Ecevit" diye başlayan tasanız şöyle devam ediyor:

Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana, gerçekten güç koşullar altında, her an tükenmenin sınırında çırpınıp durmaktayız. Bugüne varabilenlerimizi ayakta tutan gücün, mesleğimizin verdiği özel heyecan ve halkımız için vazgeçilmez bir görev yaptığımız inancı olduğu kanısındayız.

Son yıllarda ülkemizin geçirmekte olduğu bunalım, tiyatroyu çok tehlikeli bir biçimde etkilemiş, bazı tiyatrolar kapanmak, oyuncu, yazar, yönetici meslektaşlarımız yaratıcılıklarıyla asla bağdaşmayacak işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu durumda bile, başka ülkelerde doğal bir davranış biçimine varmış olan “devletin özel tiyatlara yardımı” Türkiyemizde söz konusu olmamıştır. Geçmiş iktidarların dünya görüşleri ve kültür politikaları bu konuda dilekte bulunmak cesaretini bile vermedi bize. Günümüzün “halkçı” yönetiminden, halkımızın kültür savaşçılarına yardım elini uzatmasını dilemeyi kendimize hak biliyoruz şimdi.

Özel tiyatroların içinde bulunduğu bunalım, büyük ölçüde ekonomik sorunlarla ilgilidir. Bugüne dek tiyatrolar, vergi verirken “ticarî şirket”, belediye rüsumu öderken “eğlence yeri”, “içkili gazino”, “bar” işlemi görmüştür. Bu durum, devletin yönetim katlarıncı benimsenmiş ve Cumhuriyet’ten çok önceleri çıkarılmış bir kararnameyle saptarmış (ki bu kararname hâlâ yürürlüktedir), bir zihniyetin yasalara yansımasıdır. Günümüzde, tiyatro sanatçısının mahkemelerde tanıklık yapma olanağı var gerçi, ama hâlâ Anadolu turnelerimizde “vesikalı insan” işlemi görürüz. Her gittiğimiz ilde “Üçüncü Şube” kovuşturması yapılır. Fotoğraflarımız her seferinde karakol defterlerine yapıştırılır, kimliklerimiz “sakıncalı insan” olarak defalarca polis kayıtlarına geçirilir. Şimdi, halkımızın bize gösterdiği saygıyı, yöneticilerimizden de bekliyoruz. Tiyatronun bir “kültür kurumu” olduğu, yöneticiler ve yasalarca benimsendiğinde, sorunlarımızın kendiliğinden çözüleceğine inanıyoruz. Bunun için, bir “Tiyatro Yasası” çıkarılması mutlaka gereklidir diyoruz. Özel tiyatroların sorunlarını da dert edinen bir tiyatro yasası...

“Tiyatro Yasası”nın alalecele çıkarılıp, sorunlarımızın bir anda çözülmesi gibi bir durumun olanaksızlığının bilincindeyiz. Belirli bir süre, belirli bir bilimsel çalışma gerekecektir. Böyle bir girişim söz konusu olduğunda tasarı hazırlamakta uygun gördüğümüz biçimde çalışmaya hazırız. Yalnız şu anda ivedilikle alınacak tedbirlerin varlığına inanıyoruz. Bunlardan biri, bizce en önemlisi, hazırlanan “malî af” tasarısı kapsamına girmektedir. Bugün hemen hemen bütün özel tiyatroların 100 000 ila 400 000 TL arasında değişen vergi ve sigorta borçları var. Bu borçların gecikme zamlarının affedileceğini duyuyoruz. Ama bizim dileğimiz asıl verginin de affedilmesi. Tiyatlara ticarî kurum işlemi yapılması durumu göz önüne alındığında vergi borçlarımızın gerçekten ticarî kurumlarınkine bakarak gülünç denecek ölçüde az oluşu (burada, vergi kaçırma durumunun tiyatrolar için istense bile olanaksız olduğunu belirtmeden edemeyeceğiz) iki önemli gerçeği

ortaya çıkarmaktadır. Biri: özel tiyatroların çok dar maddî olanaklarla çalıştığı. İkincisi: asıl vergilerin affedilmesinin devlet bütçesine zarar vermesinin asla söz konusu olmadığı.

İvedilikle alınacak tedbirlerin ikincisi, belediye rüsumunun kaldırılması. Belediye başkanlarına başvurularımız sonucunda, tiyatrolardan alınan rüsumun kaldırılmasının belediye bütçelerini etkilemeyeceğini, ama bu işlemin belediyelerin inisiyatiflerinde olmadığını, bir yasa değişikliğinin söz konusu olduğunu öğrendik. Bu konuda alacağınız bir karar, özel tiyatroların büyük bir hızla yok olmamasına karşı atılmış ilk adım olacaktır.

Ödenekli tiyatroların dışında tiyatroculuk hâlâ geçim sağlayacak bir meslek olmaktan uzak durumdadır. Daha önce belirttiğimiz gibi sanatçı arkadaşlarımız, tiyatro eylemlerini, geçimlerini sağlayacak ikinci bir işin yanında yarı profesyonel biçimde yürütmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, bir yandan sanatçı yaratıcılığını ve verimini büyük bir yüzeyde düşürürken, tiyatroları da maddî açıdan ayakta kalmak endişesiyle gözle görülür bir yozlaşmaya sürüklenmektedir. Tiyatro sahnelerinde Türkiye'nin kültür savaşına katkıları olabilecek yetenekte arkadaşlarımız, geçim derdi yüzünden içkili gazino sahnelerinde korkunç bir yabancılaşmanın içinde kıvranıp durmak zorunda kalmakta. Oysa biliyoruz ki, tiyatrolar orta karar bir geçim düzeyi sağladığında, sözünü ettiğimiz arkadaşlarımız gazinoların teklif ettiği astronomik ücretleri gözlerini kırpmadan reddedeceklerdir. Bu çıkmazın çözümü, sonunda, devletin yardımuna, en azından tiyatroları ticarî kuruluşları olarak görmemesine gelip dayanmaktadır.

Bir "Özel Tiyatrolar Yasası" çıkarılması yanında aşağıda sıraladığımız tedbirlerin de alınması dileğinde bulunuyoruz.

a) Vergi ve sigorta borçlarımızın affı.

b) Tiyatrolardan alınan belediye rüsumunun kaldırılması.

c) Tiyatrolar için en büyük sorun salon kiralarnun yüksekliği olduğuna göre, bu alanda tedbirler alınması. İlk ağızdan turnelerimizde devlet ve belediyelere ait salonlarda düşük kiralalarla oynayabilme olanağı sağlanması. Ve gelen tedbirler: Tiyatrolara astronomik kiralalar vermeden oynayabilecekleri tiyatro yapıları sağlama tedbirleridir.

d) Radyo ve televizyonda tiyatro eylemlerinin tanıtılması için saat ayrılması. Bunun yanında radyo ve televizyonlarda tiyatrolar için indirimli ücretle reklam yapabilmeye ayrıcalığı.

e) Özel tiyatrolara devletin maddî yardımı. Devlet tiyatrolarına ayrılan yıllık astronomik ödenekten 5-6 milyonun bir uzmanlar kurulunca saptanacak bir biçimde özel tiyatrolar arasında bölüştürülmesi. Devlet Tiyatroları ve özel tiyatroların bugüne dek halka hizmet açısın-

dan yaptıkları eylemler karşılaştırıldığında, böyle bir yardımın bugüne dek yapılmamış olması pek çok şaşılacak bir durumdur.

Ak günler yolcusuna ak saygılarınıza sunarız.

Ali Poyrazoğlu

Çevre Tiyatrosu

Devekuşu Kabare

Dostlar Tiyatrosu

Gönül Ülkü-Gazanfer Özcan

Gülriiz Sururi-Engin Cezzar

Nejat Uygur

Kent Oyuncuları

Nisa Serezli-Tolga Aşkner

Ulvi Uraz Tiyatrosu

Yeni İstanbul Tiyatrosu

Ve ertelenmesini istediğimiz borçlar listesi de ilişkide sunuluyordu.*

1974 yılı şubatında özel tiyatroların devlete olan borçlarının tutarı buydu. Borçlarımızın ertelendiği haberini, Devlet Bakanı Orhan Eyüboğlu'ndan kısa süre sonra aldığımız mektupta öğrendim. Ancak ondan kısa bir süre sonra da Halk Partisi iktidarı sona erince bizim özel tiyatroları kalkındırma tasarımız da suya düştü. Hazindir, Mehmet Ulusoy'un tiyatrosuna Fransa hükûmeti yılda 7 milyon Türk lirası yardım ediyor. Kendi has tiyatrolarına ne ödediğini öğrenmek bile istemiyorum. Ve burada bizler, bir avuç tiyatro, hem kendi yağımızla kavrulalım, hem değerli yapıtlar gerçekleştirelim, olumlu işler yapalım Türk tiyatrosu adına diye sancı çekelim. Buna düpedüz havanda su dövmek derler. Yirmi tiyatroya adına devletten istediğimiz, yılda 6 milyondur o gün. Ali Amcam konservatuvara girdiği gün, şöyle demiş dedem: "Oğlum mesleği iyi seçtin, iyi seçtin ama, memleketi yanlış seçmişsin."

* O tarihte tiyatroların vergi ve sigorta borçları şöyledi: Ali Poyrazoğlu (12 000 TL), Devekuşu Kabare (116 000 TL), Dostlar Tiyatrosu (131 443 TL), Gönül Ülkü-Gazanfer Özcan (177 683 TL), Gülriiz Sururi-Engin Cezzar (237 722 TL), Kent Oyuncuları (258 952 TL), Nejat Uygur (195 562 TL), Nisa Serezli-Tolga Aşkner (128 974 TL), Ulvi Uraz (70 031 TL), Yeni İstanbul Tiyatrosu (388 377 TL).

Balıklar da suya hasret

Tiyatroyu bırakmaya karar verdik Engin'le. Sessiz olmuştu bu, neredeyse konuşmadan. Havanda su dövmekten vazgeçmiştik. "Söyleyecek sözün varsa tiyatro yaparsın, söylediğini de dinlerler" diyemiyorum artık. Çok şey anılarını yitirmişti bu ortamda. Bu koşullarda söylenecek söz kalmamıştı. Borçlarımızı ödemek için bir kış turnesi yaptık. Eski oyunlarımızdan *Morfin*'i seçmiştik, yeni bir yapıma yatıracak paramız yoktu. Ve *Morfin* Anadolu turnesi yapmamış, altı kişilik bir oyundu. O güne değin pek çok oyuncuya başrol vermiş, inanılmaz olanaklar tanınmıştık. Ve gene *Morfin*'i seçiş nedenlerimizden biri, Engin'in başrolünü oynadığı bir oyun oluşuydu. O sırada tiyatrosunda rolü olmayan Ali Amcam da katıldı bu turneye. Diğer oyuncu arkadaşlarla yeni tanışıyordum. Belki ayıp oldu, ama sinadık rolleri vermeden onca yıllık oyuncular. Ancak sonuç, ben dahil, Engin dışında kimse rolünün oyuncusu değildi. Her oyuncunun kendi oyun biçimi, stili vardı. Aynı ritmi de tutturamadık bir türlü. İki buçuk ay süren turne boyu, ne ben rolüme bir şey katabildim, ne rolüm bana bir şey verdi. Ama büyük bir kazanç sağladı o turne. Tüm tiyatro yaşamımızda, iki ayda elimize öyle para geçtiğini görmemiştim. Demek sorumluluk yüklenmeyince tiyatro iyi para bırakıyormuş. Çünkü ilk kez oyunumuzu bir organizatöre satmıştık. Yani hiçbir masrafla ilgilenmiyor, her oyun için belli bir para alıyorduk.

Turnede bazı cumartesi geceleri oyunumuz iptal edildi. Sinemacı peşin aldığı parayı geri verdi organizatörümüze. Çünkü Şule Yüksel Hanım'ın kocasının tiyatrosu, salonu iki misli ödeyerek kiralyor ve biletleri cami hoparlöründen bağırarak teberru karşılığı cami avlusunda sattırıyordu. Oyunlardan birinin ismi *Moskof Sehpaşı*'ydi. 500-1 000 liraya bilet alan vardı. Ayrıca Şule Yüksel

Morfin'in İzmir turnesinde. Soldan sağa; Muzaffer Ünsal, Engin Cezzar, Ali Sururi, İsmail Hakkı Şen, ben ve Ertem Üçgören.

Hanım'ın kocası başrolleri oynuyormuş. Tarım sen bizi koru.

1954 yılında Karaca ile yaptığım o kış turnesinden sonra işte böyle bir kış turnesi yapıyordum. 21 yıl sonra. Tiyatro yaşamımı *Morfin*'le kapatacağıma inanamıyordum. Daha gerçekleştirmek istediğim çok şey vardı tiyatrodaki. Ama onları düşünmemeye, kafamdan kovmaya çalışıyordum o gün. *Morfin* turnesi sonu durduk, 1975 mayısında. Yeniden tiyatro yapıp yapmayacağımızı bilmeden.

Morfin turnesinde bir mola anı. Belli ki çok üzgünüm o günlerde.

Merhaba...

Merhaba Bodrum. Turistler cenneti Bodrum, galiba dünyada eşine az rastlanan kozmopolit bir yerdir. Yaz sona erip turistler çekilince anlaşılır birden Bodrum'un ne denli kozmopolit olduğu. Bodrumlular dışında oraya yerleşmiş olanlar ne kadar değişik, uzak kişiler gibi gözüükürlerse gözüüksünler, bir asgarî müşterekte birleşirler. Bazen birbiriyle ilgisi olmayan değişik insanların her gün bir arada dolaştığı bir park görünümündedir Bodrum. Hırlısı hırsızı, kirlisi kirsizi, doktoru, avukatı, dişçisi, alimi, cahili, şairi mairi, öğretmeni, milyoneri, milyarderi, güzeli, çirkini, Türk'ü, Fransız'ı, Japon'u, sağcısı, solcusu, tiyatrocusu, filmcisi, yazarı, çizeri, çizemeyeni, aydını, kaptanı, işçisi, yaşlısı, genci, üçkâğıtçısı, öğrencisi günde on kez merhabalaşır en azından. Yalı Kahve'de bakkal komünistlerle, sosyalist polislerle sohbet edebilirsiniz günün her saatinde. Ünlü bir yazar bir yapı ustasıyla, güzel bir Fransız manken Bodrumlu bir gemiciyle çene çalarken, milyonerin biri bir aşçı yamağıyla tavla oynar bir yanda. (Bugün 2002'de ne yazık ki ne o eski Yalı Kahve var artık Bodrum'da, ne de o ilginç topluluk.) İki yakasının arkasına başka başka partilerin rozetini aynı zamanda takan politikacı adayları herkesle dosttur. Ama bazı, toplum toplum diye her gün nutuk atanlar, o toplumun insanlarıyla pek görüşmekten hoşlanmazlar nedense. Zengin sosyete hanımları yalınayak yürüyerek hem halkla beraber olmanın (!) hem modaya uymanın tadını aynı anda çıkarırlar. Bodrum modası giysiler sanki kişilik değiştirir insana. Akşamları eski tiyatroucuların, bankacıların, playboyların işlettiği meyhanelerde, restoranlarda kafa çekilir. Her akşamın görünümü, değişik açılardan çekilmiş resimler gibi benzer birbirine. Ama hiçbir gece ötekine benzemez gene de. Yeni limandaki yüz yıllık Gemi Başı Kahve-

Kiralık evimizin avlusunda.

si'nde yat sahipleri, kaptanlar, gemiciler, Bodrumlular toplanır genellikle. Konu pek değişmez, ilk iş o gün limana yeni gelen son teknenin dedikodusu yapılır. Eski tekne sahipleri daha güzeli, daha iyiyi isterler. Keselerine, gönüllerine göre. Yeni yaptıranlarsa artık ikiye ayrıldı. Birinciler gerçek meraklılar, denizciler. İkincilerse şöyle geliyorlar Bodrum'un ünlü tersanesine:

– Gecenlerde Ahmet Bey bir tekne ısmarlamış, kaç metreydi onun boyu?

– 16 metre efendim.

– Öyleyse sen bana 17 metrelik bir tane yapıver bakalım. Ne zaman alırım?

– Ancak 1980 yılında başlayabilirim sizin tekneye, cevabını alınca biraz aptallaşırlar bu son günlerde pek çoğalan ikinciler.

On bir yıl önce Bodrum'a ilk gittiğimde tanıdığım Bodrumluy- la bugünkü Bodrumlu çok farklı. Bodrum'u sevmeme neden olan o denizciler, o doğa insanlarının başlarını kaşıyacak vakitleri yok artık pek. Belki tek tük kıyıda köşede kaldılar. Turizm hem hepsini zengin etti, hem de açıkgoz. Kimse komşusundan aşağı kalmak istemediği için zorla açıkgoz ettiler kendilerini. Artık turistleri, karikatürlerdeki gibi dolar olarak görüyor gözleri. Ancak para kazanmaya alışan Bodrumlu, harcama alışkanlığını edinemedi henüz. Yakın bir geçmişe kadar aralarında para kullanmayan, örneğin balık verip, tavuk alan, evlerini imece usulü herkesin yar-

dımıyla gerçekleştiren Bodrumlu, para kullanmaya zor alıştı tabii. Birkaç belli aile dışında böyledir bu. Turizmle, eski geçim nedenleri olan süngeri unuttu Bodrumlu. Tanıdığım eski bir gemici hâlâ yamalı pantolon ve yırtık pabuçla dolaşır. Oysa toprağını satmaya kalksa yirmi milyon eder bugün. Ama kıcı yeni pantolon yüzü görmeden ölecek o ve gelenek gereği bir karış toprak satmayacaktır. Bodrumluların turist anlayışı da oldukça değişiktir. Saat beş sularında her gün kurabiye satan bir ihtiyar vardır. Bir gün hastalanınca "Vitamina" adını koyduğu kurabiyelerini sattırmak için bir çocuk bulmuş. Ona talimat veriyor: "Bak oğlum yabancı turiste iki lira, yerli turiste yüz elli kuruş, bizimkilere bir liradan satacaksın, sakın unutma." İşte böyle.

Bizler ortadaydık. Bodrumlu Bodrum'a yerleşmiş büyük şehirliliyi yabancı turistten ayırır, ama gene de Bodrumluyla aynı kaba koyamaz. Bana kalırsa, bugün okullarda okuyan aydınlık Bodrum çocukları yetişene kadar da değişmeyecek bu görüş. Belki de hakları var, Anadolu İstanbul'u basınca biz de buraları bastık. Çünkü Bodrum'a ilk kez gelen hemen herkes, orada arsa almaya kalkar. Çoğu da gerçekleştirir bu isteğini. Öyle çekicidir ki Bodrum, gelen geri dönmek istemez. Çünkü Bodrum'da dilediğiniz an yalnız kalır, dilediğiniz an yabancı bir ülkedeki kadar hareketli gece yaşamının içinde bulursunuz kendinizi. Herkese, her keseye

Amcamın Bodrum'a ilk gelişi. Küçük Çiğdem, köpeğim Eros, amcam Ali Sururi.

uygun yer vardır, yemek için de, yatmak için de. Eh dokuz ay yaz olan bir şehirde yaşamayı, hiç değilse yaşamının son yıllarını geçirmeyi kim istemez? Onun için İstanbul'dan sonra en pahalı toprak Bodrum'da satılır ya da satılmaz. Evet, en azından zor satılır. Çünkü tok satıcıdır artık Bodrumlu. Hangi işle ilgilenirse ilgilen-sin, Bodrum'da yaşayanın en önemli işi toprak, ev ve alım satımıdır. İnsanoğlu şu anda Türkiye'de geleceğini bağlamak için en sağlam kazık olarak toprağı görmektedir haklı olarak. Olanagi olanlar artık hiç doyamıyorlar toprağı. "Orası da benim olsun, burası da benim olsun" diye dağ bayır, deniz kenarı koşturup duruyorlar. Ve bu durum bana hiç unutmadiğım, eski bir Rus hikâyesini hatırlatıyor.

Fakir bir köylü "Toprağı yok" diye ovunup, "şu ağanın bu kadar toprağı varken benim neden bir karış toprağı yok?" der durmuş. Bunu duyan Boyar, insafa gelmiş nedense ve fakir köylüyü bulmuş. Uçsuz bucaksız uzanan topraklarını göstermiş, "Ne kadar ihtiyacın var, söyle," demiş. "Dilediğın kadarı senin." Köylü şaşkın, yürümeye başlamış. "Buraya kadar benim olsun mu?" demiş korkuyla. Boyar gülmüş, "Yürü yürüyebildiğın kadarı senin" demiş. Köylü şaşkın, başlamış koşmaya. Boyar ve adamları da ardından atla izlerlermiş. Köylü nefes nefese, bir tepeye ulaşmış, "Burası benim ha" demiş. "Vay anasını bu kadar toprağı var ha." Ardına bakmış, Boyar gülüyor, "Daha" demiş, "daha istemez misin?" Köylü çıldırmuş sevinçten, başlamış koşmaya gene. Bir koşmak ki artık ardından atlılar bile yetişemiyor. "O tepe de benim, bu tepe de benim" sonunda nefes nefese, dizleri üzerine düşmüş. Ardına bakmış, Boyar güler bre güler, "Daha" demiş "daha." Artık yürüyemeyen, emeklemeye başlayan köylü, sonunda "O tepe de benim, bu tepe de benim" diye tıkana tıkana tam en son tepeye ulaşacakken yığılıp kalmış toprağı... ve ölmüş. Boyar varmış yanına köylünün, gene gülerek bakmış ölüsüne, dönmüş adamlarına, "Meğer iki metre toprağı ihtiyacı varmış" demiş, "gö-mün şuraya." Bodrum'da çok sık anımsarım bu güzel hikâyeyi.

Balıkçı

Aslında ben Bodrum'u, Bodrumluyu onca yıl sonra Balıkçı'nın cenazesinde tanıdım. Balıkçı yaşamını bitirdi bir gün, gâvur İzmir'in hastanelerinden birinde. Yeğeni Füreyya ve son yıllardaki büyük dostu, yakını Azra Erhat, çok zor koşullarla vasiyetini yerine getirmeye çalıştılar. Balıkçı, Bodrum'da kalmak istiyordu çünkü. Cenazeyi taşıyan minibüsün ardındaki arabada Azra ve Füreyya, Bodrum'a doğru yol alırlarken, ağlamak için gereken, üzülmek için gereken, anmak için gereken nefesi alamıyorlardı. Balıkçı'ya ölümünde yapılanların, daha doğrusu yapılmayanların utancını duyuyorlardı.

Kemik gibi saatlerce yol aldıktan sonra, Bodrum'a dört kilometre kala vardıkları "Yokuş Başı"nda nefes aldılar ilk kez. Çünkü orada kaymakam, savcı, emniyet amiri, öğretmenler, tüm özel araba sahipleri arabalarıyla ve taksi şoförleri taksileriyle, bisikletliler bisikletleriyle düzenli bir konvoy halinde kornalarını çalarak karşıladılar Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir'i. Gene Balıkçı için hazırlanmış çelenkler ve çiçeklerle bir anda süsleyip bezediler tabutu. Minibüs çiçeklerin örtüsü altında minibüslüğünü unutmuş, Halikarnas'ın ayakları olmuştu sanki ve o andan sonra Bodrumlular ve Halikarnas Balıkçısı vardı sadece. Arabalar ardına düştüler Balıkçı'nın, kornalarını, sirenlerini çalıyorlardı artık susmamacasına ve sanki güzel sirenler, denizden, tiz çığlıkları ile çağırıyorlardı sevdiği güzel denizlerin dibine Balıkçı'yı. Bin kere anlattığı, bin kere yaşadığı denizlere doğru yol alıyordu Balıkçı. Artık her şey renk değiştirmişti o andan sonra.

Yaşamın boyunca benzerini göremeyeceğim bir törendi bu. Tiyatro dışı, ama çok teatral bir törendi. Kesinlikle gerçekleştirilen bir tören. Siren sesleri altında Cevat Şakir'in ardından Bodrum'a

girdiğimde, birden başka bir yere geldiğimi sandım. O güne kadar görmediğim insanlar, yolların iki yanına sıralanmıştı. Ancak bir cenaze geçecek kadar dar olan beyaz Bodrum sokakları, ince siyah çizgili beyaz futalarını örtünmüş yaşlı kadınlarla dolmuştu. Hemen yanlarında, gene yaşlı, o güne kadar görmediğim ihtiyar erkekler yola dizilmişlerdi sessiz ve saygılı. Yıllardan beri ilk kez evlerinden çıkan çok ihtiyar vardı o gün. Güzelim Bodrum insanları, Halikarnas Balıkçısı'nın güzel Bodrumluları. Onların yıllar önce Balıkçı ile nasıl konuşup şakalaştıklarını görür gibi oluyorum. Belki şu iki büklüm, bastonuna dayanmış dede ile balığa çıkıp beklenmedik bir fırtınada ölümle savaşıyor. Belki şu ihtiyar ninenin çocuğuna isim koymuştu, pek çok Bodrumlu çocuğun ismini koyduğu gibi. Onları, Halikarnas Balıkçısı'nı tanıyan onun Bodrumlularını ilk kez gördüm. Bunca yıl Bodrum'u gezdim, gördüm, tanıdım derken, yıllar sonra tanıştım o gün Bodrum'la, gerçek Bodrumluyla.

O gün Balıkçı, son kez yaşadığı anlarıyla dolu sokakları dolaştı. Oturduğu evin önünde durdu bir an ve sonra Girit Mahallesi'nde, şehrin ucundan, denizde sıralanmış tüm teknelerin düdükleriyle karşılandı. Özel yatlar, yerli teknelerin ardında yerlerini almışlardı. Ve ağırlığını koydu Bodrumlu kaptanlar, süngerciler, balıkçılar. Gâvur Ali'ler, İsmail Kasa'lar. "Bu bizim hakkımız" dediler, "Balıkçı'yı son yolculuğa çıkarmak bizim hakkımız." En görkemli özel yatlar "evet" dedi buna, baş eğdi bu isteğe. Balıkçı'yı eller taşıdı çiçekler arasından "Halikarnaslım" isimli tekneye ve denizden dolaştı son kez Balıkçı tüm Bodrum'u kıyı kıyı. Eski limanda karşıladı Halikarnaslım'ı Bodrumlular, sonra bizler, sonra yabancı turistler. Herkes öğretilmeden yerini almıştı. Balıkçı, en önde Bodrumluların elinde, meydanda hazırlanmış yerine geldi. Şiirler söylendi o gün adına, anılar anlatıldı ve bu tören belli süreyi aşmış olacak ki, ikinci namazına yetişemedi. Ama caminin imamı "Önemi yok" dedi, "cenaze namazı geç de olsa kılınacaktır." Ve galiba bir saat gecikerek namazı kılındı Balıkçı'nın. Erkeklerin büyük bir çoğunluğu namaza durdu meydanda. Sonra, sonra nasıl oldu bilmiyorum, tüm Bodrumlu iki sıra oldu birden dar sokaklarda ve elleri arasından birbirlerine geçirdiler Balıkçı'yı yerlerinden kıpırdamadan, birbirlerine uzattılar telaşlanmadan. İlk kez bir tabut, omuz değiştirerek taşınmadı, eller ellere verdi Balıkçı'yı, taaaa orada kalmayı istediği tepeye kadar. Uçar gibi geçip gitti Balıkçı son kez Bodrum sokaklarından. Bodrum şehrinin en güzel üç koyunu aynı anda gö-

Balıkçı'nın cenazesini taşıyan Bodrumlu balıkçılar. Fotoğraf: Gül Evrim.

ren tek tepedir orası ve mezarlık değildir. Yavaş yavaş yürüdük o tepeye Balıkçı'nın ardından, o ekim akşamüzeri. Yaşıtları, arkadaşları ilk toprağı üzerine attıklarında ilk yağmur düştü Bodrum üstüne o yıl, âdeti olmadığı halde. Ve saatlerce sakin sakin yağdı.

Kışın İstanbul'da, yazın Bodrum'da sürdürüyorum yaşamımı. İki yıldır. Aslında Bodrum'da az kalırım. Kuma'yla açılırız denize. Genellikle bilmediğimiz yerler keşfeder, özlediğimiz eski koylara gideriz. Knidos Fenercisi Mehmet, has dostlarımızdan biridir. Her yıl ona uğrar, bir gün beraber oluruz. Tekir Burnu'nun, Knidos'un kıyılarında ortaya çıkmış, dünyanın denize karşı, denizle aynı seviyedeki tek anıteatrında, mehtaplı gecelerde Engin'le oyunlar oynarız aramızda. Birimiz seyirci oluruz, birimiz oyuncu. Binlerce yıl önce, orada nasıl görkemli oyunlar sergilendiğini düşünürüz, şarkılar söyleriz. Bazen Antalya'ya gidecekken Kekova'da kalırız birkaç gün. Ekmek denizden, su kuyudan, uzatırız yolculuğu. Bodrum'a dönünce yeniden uygarlıkta karşılaşmanın, eşi dostu görmenin sevincini tadarız.

Bodrum'da yerleşmiş dostların var. Her biri başka bir nedenle

Tiyatro yapmadan geçen İstanbul günlerimden
bir fotoğraf. *Küçük Burjuvalar'ı* oynamaktayım galiba.

Bodrum'a yerleşmiş dostlarla uzun Bodrum geceleri yaşarız. Sorarlar neden oynamadığınızı zaman zaman bazı dostlarım. Bir hesap sorma edası bile sezilir bazı sorularda. Kimi, "Hakkınız yok tiyatroyu bırakmaya" diyecek kadar ileri gidip, farkında olmadan sevindirir beni. Uzun uzun tartışıp konuşurken, birden ya bir orfzun zıpkını yutup nasıl geri vermeyişi anlatılır, ya o sırada değişik bir biçimde pişirilmiş fangri balığı geliverir sofraya, başka bir güne bırakırız tiyatro konusunu.

Bu iki yıl içinde, seyretmek dışında hiç ilgilenmemeye çalıştım tiyatroyla, ama bu iki uzun yıl içinde Dostlar Tiyatrosu'nun bir çağrısına uymamak için zor tuttum kendimi. Çünkü teklifleri bana pek bir şey katmayacaktı, bugüne değin yaptıklarını yinelemiş olacaktım. Ali Poyrazoğlu'nun iki teklifini, Haldun Dormen'in televizyon ve tiyatro için önerilerini, yeniden tiyatro dünyasına dönmek için yeterli bulmadım.

Kendimi çok mu önemsiyordum acaba? Evet, kendimi önemsiyorum. Ancak olanaklar elverse, devlet özel tiyatroları var sa-

**Artık ne borçlar, ne seyircilerim, ne alkışlarım; bugün güneş,
deniz ve ben bahtiyarım (!).**

yıp gereken ilgiyi gösterse, dönecek miyim tiyatroya ? Ayrıca dönmeli miyim ? Henüz hiçbir şey bilmiyorum. Ama ara sıra aşina bir ses fısıldıyor kulağıma: “Varsa söylenecek sözün, açarsın perdeni, söylersin sözünü...” Bu benim sesim, yıllarca önceki Gülriz’in heyecan ve umut dolu sesi... “Varsa söylenecek sözün, açarsın perdeni.”

Kim bilir ?

15 Mayıs 1977, İstanbul

İçindekiler

"... Gül dibine gel hanım..."	7
Annem... Rüya gibi	18
"Yalancıkta öpüşüyorlar!"	29
Nıvrımın gidişi	34
Nazif Sururi	37
Arsen Lüpen	47
Meliha Hanım	52
"Gelin olmak, uzun beyaz tül elbise giymek değildir"	55
Güneşin altında, denizin üstünde	61
Şükrü Paşa Apartmanı	66
Lütfullah Sururi	76
"Nasıldım? Nasıl duruyordum?"	81
Bitmeyen günler	88
Ramp ışıkları	92
"İsmınızı öğrenebilir miyim?"	97
"Bu kız sahneye çıkmayacak!"	102
O kadar sevdim ki yaşamayı...	108
"Korkuyor musun benimle sinemaya gelmeye?"	118
"Kurtar beni anneciğim, kurtar beni"	124
"Çukur çeneliler çok sevilir"	128
"Üç çocukla nasıl sığacağız bu apartmana?"	136
Cahide Hanım	138
"Belki de yakında ölürüm"	141
"Allah'ın emri peygamberin kavliyle..."	146
"Gülriş'in istikbali"	150
İşime son veriliyor	156
"Bir şeyler yap dedeciğim"	160
Ardımdan kimse koşmadı	162
4 Türk lirası	164
Şöhrete giden yol	168
"O may hart..."	173
"Komedi oynuyorsun kızım"	175
"Burnumu kestirmem ben"	181
Esmer, yakışıklı bir delikanlı	184
Meğer aşk diye bir şey varmış	188
Romeo ve Juliet gibi öldük el ele	194

Oyunun kuralı	198
“İsmim Gülriz, yaşı 24”	205
“Yaşamla ölüm arasına bir şey koymalı insan”	209
Uzun ince bir yol	216
6 oyunları	233
“Harikaydın şekerim”	250
Genç Hamlet	263
Bahar	274
“Olur mu böyle, olur mu?..”	277
Sokak Kızı İrma	287
Evleniyorum	295
“Tiyatrocu zaten biraz delidir”	300
Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu	304
İkimize bir dünya	314
Bir denize dalmak gerek	319
Bir sözü söylemek gerek	322
“Moskova’dan para alıyorlar”	352
Yaşar Kemal	357
Kurban	373
Playboy	386
Şarkıcılık	389
Güneşle uyarup güneşle uyumak	397
Eşcinseller	410
“Bir gürşunun fiyatı elli gürüş”	420
Hair	424
“Doğru olanı ok gibi yabana atarlar, eğri olanı yay gibi elde tutarlar”	439
Bahkdar da suya hasret	457
Merhaba	459
Bahkçı	463

Kıldan ince kılıçtan keskince GÜLRİZ SURURİ

Nota olsa, do olurdu
Renk olsa, nar rengi
Kraliçe olsa, Nefertiti
İçki olsa, Fransız şampanyası
Tarihî kişi, Hürrem Sultan
Bilin bakalım kimdir o ?

“On beş yılda ‘Karaca’dan ‘Dormen’e, ‘Dormen’den ‘Cezzar’a, ‘Bulvar’dan ‘Sanat Tiyatrosu’na, Gülriz’in aldığı yola bakın. Ne istediğini çok iyi bilerek. Üsluplar, iklimler atlayarak, dünya görüşleri değiştirerek. Kaderin, tesadüfün payı çok az bunda. Kaderini kendi çizdi bu kız. Kararını verdi. Gerçekleştirdi. Sırf iradesi ile. Tükenmez hırsı ile.

Doğuştan yeteneklerine her gün yeni bir şeyler katarak, ta arkalardan geldi. Türk tiyatrosunun en önde kadın sanatçıları arasında yerini alıverdi. Ona saygım buradan gelir. Daha ileri giderek diyeceğim ki, bana ‘Gelmiş geçmiş tanıdığın en iyi beş kadın sanatçıyı say’ deseler, ilk beşin arasına tereddütsüz Gülriz’i de sokarım. Neyyire Neyir, Bedia Muvahhit, Heyecan Başaran, Yıldız Kenter’in yanı sıra. Onlarla birlikte. Talihli olduğunu kabul etmek lazım. Genleri bakımından bir kere. Ana ve babasının operetçi oluşu, küçük yaştan kulis kokusunu ve tozunu alışı. Sonra en büyük kozu olan sesi.

Sesinin sıcak, etkili “timbre”i, İstanbul Türkçesi’ni en doğru, en ahenkli ve dişice kullanmasını bilişi. Köklü bir aileden gelişinin ona zorlamasız edindirdiği zarif kişiliği, fizik güzelliği, sahnede ne yapsa rahat ve kıvrak görünüşü ve az sanatçıda bulunan ır, ikinci bir ağız kadar ifadeli gözleri. Ve nihayet sade hançeresine değil, bütün jestlerine sinmiş müzik kalitesi. Ama tabiat onu bu meziyetlerle donatmamış olsa bile, eminim ki, o ne yapar yapar sırf iradesi ve hırsı ile bunları yoktan edinmenin bir yolunu bulurdu...”

Haldun Taner

